Historien om

Grossherzoglich Mecklenburgischen Grenadier-Regiments Nr. 89

Efter de officielle dagbøger og erindringer fra deltagere bearbejdet på vegne af Foreningen af officerer fra det tidligere Grossherzoglich Mecklenburgischen Grenadier-Regiments Nr. 89

af

Dr. Ernst Zipfel

Arkivrat ved Rigsarkivet
Hauptmann a.D.

Schwerin i.M. 1932

Druck und Verlag der Bärensprungschen Hofbuckdruckerei, Schwerin i. M.

Dansk udgave:
Jørgen Flintholm – 2017
flinth@stofanet.dk
Må ikke gøres til genstand for salg

Forord

Det er mig en sand hjerteglæde at give offentligheden kendskab til vores ærværdige Regiments indsats under Verdenskrigens svære tid med denne historie om vores Mecklenborgske Grenadier-Regiment

Denne historie om vore grenaderers forbilledlige troskab og uselviske hengivenhed under gennemførelsen af deres vanskelige pligt, er bevis for deres kærlighed til Fædrelandet, som de med livet som indsat med ære udførte til beskyttelse af den hjemlige jord og vores tyske folk. Dette var deres stærkeste udtryk af højeste værdi. Selvom et ikke blev os forundt, efter fire års hård strid, og år fulde af overmenneskelige kraftanstrengelser og store afsavn, at se krigen afsluttet, som vores tapre grenadieres stedse beviste heltemod havde fortjent, kan deres sønner alligevel med stolthed kikke tilbage på, hvad der efter optegnelserne i Regiments-historien blev ydet af offervilje og aldrig svigtende tapperhed

Denne historie giver også baggrunden for det store smertelige tab, som vores Grenadier-Regiment led i officerer, underofficerer og mandskab, og bliver på den måde et ærende mindesmærke for vores trofaste faldne, som på uforglemmelig måde gav deres højeste for Fædrelandet.

For mig personligt har disse sider en helt særlig værdi, da de vækker erindringerne om disse for mig uforglemmelige tid, hvor jeg i de svære krigsår fik lov til at være i nærheden af mine grenaderer.

Måtte disse optegnelser over de heltemodige handlinger fra vores Mecklenborgske grenaderer også for kommende slægter blive et lysende eksempel, og på den måde blive velsignelse for vores Fædreland.

Gelbensande, den 6. september 1930

Indledning

Jeg skal give vores Regimentshistorie nogle indledende ord. – På den måde kan jeg bringe forhåbningen til udtryk, at denne bog vil komme til at indtage ærespladsen i alle hjem hos gamle grenaderer, ja hos hver eneste gode mecklenborger. – De storslåede heltemodige handlinger af Mecklenborgernes sønner er jo nedskrevet på hver eneste side! –

Den trofaste standhaftighed, det urokkelige mod, kærligheden til hjemlandet, for hvilket intet offer var for stort, strømmer hele tiden imod vore øjne. –

Hvad jeg som fører for mecklenborgske enheder erfarede gennem næsten 4½ års krigstid. giver mig vished om, at også den kommende tid – måtte den blive nok så vanskelig – for alle tidligere mecklenborgske grenaderer vil hedde:

I erindring om vore faldne kammeraters hellige offerdød, til ve og vel for vores Mecklenborgske hjemstavn og til hukommelse for de nye tyskere – det tredje Rige.

»Vorwärs und durch!«

Coburg, den 15. november 1931

S. K. H. Storhertug Friedrich Franz IV af Mecklenburg-Schwerin

N.K.H. Großherzog Adolf Friedrich VI. of Mecklenburg-Strelitz

Indholdsfortegnelse

Forord ... 3
Indledning ... 4
Forkortelser ... 8
I. Del: Regimentets historie fra 1782 til 1914 ... 11
1. Kapitel: Krig og fred ... 11
2. Kapitel: Fredsår ... 21
Officerskorps 1914 ... 24
II. Del: Verdenskrigen 1914 til 1918 ... 26
1. Kapitel: Situation ved krigsudbrud. Den tyske operationsplan og opmarch ... 26
2. Kapitel: Mobilisering. Indtagelsen af Liège (2. - 16.8.1914) ... 29
3. Kapitel: Fremmarch over Gette og Dyle. Slaget om Mons (17. - 24.8.1914) ... 40
4. Kapitel: Fremmarch over Somme, Aisne og Marne (25.8 - 5.9.1914) ... 48
5. Kapitel: Marne-slaget. Tilbagetrækning til Aisne (6. - 14.9.1914) ... 54
6. Kapitel: Kampe langs Aisne (15. – 17. 9,1914) ... 75
7. Kapitel: Stillingskrig langs Aisne (28.9.1914 – 13.10.1915) ... 81
8. Kapitel: II. Bataillon i Alsace (3.1.1915 – 6.4.1915) ... 121
9. Kapitel: Stillingskamp i Champagne (13.10.1915 – 15.6.1916) ... 130
10. Kapitel: Hvil og uddannelse ved Mézeres (16.6 – 2.7.1916) ... 155
11. Kapitel: Slaget ved Somme (3.7. – 14.9. 1916) ... 160
12. Kapitel: Stillingskrig ved Arras, Hvil og uddannelse øst for Douai (15.9.1916 – 5.1.1917) ... 178
13. Kapitel: Stillingskrig ved Ancre. Tilbagetrækning til Siegfried-stilling (6.1. – 8.4.1917) ... 182
14. Kapitel: Forårs-slag ved Arras (9. – 27.4.1917) ... 197
15. Kapitel: I Cambrai-stillingen (28.4 – 6.6.1917) ... 209
16. Kapitel: Stillingskamp i Flandern, øst for Ypres (7.6. – 30.7.1917) ... 216
17. Kapitel: Igen i ro i Cambrai-stillingen (30.7. – 22.9.1917) ... 221
18. Kapitel: Forsvarsslag i Flandern (23.9 – 9.10.1917) ... 223
19. Kapitel: Stillingskrig ved Lens (10.10.1917 – 18.2.1918) ... 236
20. Kapitel: Forberedelse og klargøring til det store gennembrudsslag (19.2. – 20.3.1918) ... 243
21. Kapitel: Store slag om Frankrig (21.3. – 9.4.1918) ... 245
22. Kapitel: Hvil og uddannelse ved Abscon (10.4. – 24.5.1918) ... 269
23. Kapitel: Stillingskamp ved Ayette (25.5. – 22.6.1918) ... 270
24. Kapitel: Hvil og uddannelse ved Abscon.
Klargøring ved Menin til angreb Poperinghe – Dunkerque (23.6. – 26.7. 1918) ... 277
25. Kapitel: Indgreb i tilbagerykning syd Vesle.
Stillingskrig ved Chemin des Dames 27.7-23.9.1918) ... 280
26. Kapitel: Indsats på den vaklende Champagne-front (20.9. – 17.10.1918) ... 300
27. Kapitel: Indsats under tilbagegang mellem Aisne og Meuse (18. – 25.10.1918) ... 306
28. Kapitel: Forsvarskampe ved St. Fergeux (26.10. – 4.11.1918) ... 308
29. Kapitel: Tilbagerykning bag Meuse og hjemmarch til Tyskland (5.11. 1918 – 25.1.1919) ... 314
III. Del: Efter den store krig ... 320
1. Kapitel: Regimentets opløsning. Opstilling af frivillige Grenadier-Regiments Nr. 89 ... 320
2. Kapitel: Overgang i Reichswehr. Videreførelse af traditioner ... 323

Bilag I: Ærestavle ... 226
Bilag II: Foreningen af Mecklenburger Grenadiere ... 399

Forkortelser

Abt.	Abteilung	Afdeling/Bataljon
A.K.	Armeekorps	
A.O.K.	Armeeoberkommando	Armekorps stab
A.V.O.	Artillerie-Verdindungsoffizier	Forbindelsesofficer til artilleriet
Drag.R.	Dragoner-Regiment	
F.A.R.	Feldartillerie-Regiment	
Füs.R.	Füsilier-Regiment	Infanteri-Regiment
Gren.R.	Grandier-Regiment	Infanteri-Regiment
H.K.K.	Höherer Kavallerie-Kommandeur	chef for kavaleriet
Hus.R.	Husaren-Regiment	
I.B.	Infanterie-Brigade	
I.D.	Infanterie-Division	
I.R.	Infanterie-Regiment	
K.B.	Kavallerie-Brigade	
K.D.	Kavallerie-Division	
K.K.	Kavallerie-Korps	
K.S.K.	Kavallerie-Schützen-Kommando	Kavaleri-skytte-kommando
K.T.K.	Kampftruppen-Kommandeur	
Kür.K.	Kürasster-Regiment	
Ldst.	Landsturm	
Ldw.	Landwehr	
Lt.d.R.	Leutnant der Reserve	
M.G.	Maschinengewehr	
M.G.E.	Maschinengewehr-Eskadron	
M.G.K.	Maschinengewehr-Kompanie	
Oblt.	Oberleutnant	
O.H.L.	Oberste Heeresleitung	Hærens overkommando
1./Pi.B.9	1. Kompanie, Pionier-Bataillon 9	
R.D.	Reserve-Division	
R.K.	Reserve-Korps	
s.F.H.	schwere Feldhaubitzen	
Ul.R.	Ulanen-Regiment	
III./R.I.R. 79	III. Bataillon, Reserve-Infanterie-Regiment 79	

1812 1814 1830 Regimentets uniformer 1864 1870

Gårdvagt 1901

Kvarterbygning I - Grenadierstrasse

Kvarterbygning II, Ostersee See

Arsenal-vagt 1913

Kvarter-bygning III, Jägerkasserne

Grenadierkasserne mit Wendertor 1914

I. Del
Regimentets historie fra 1782 til 1914

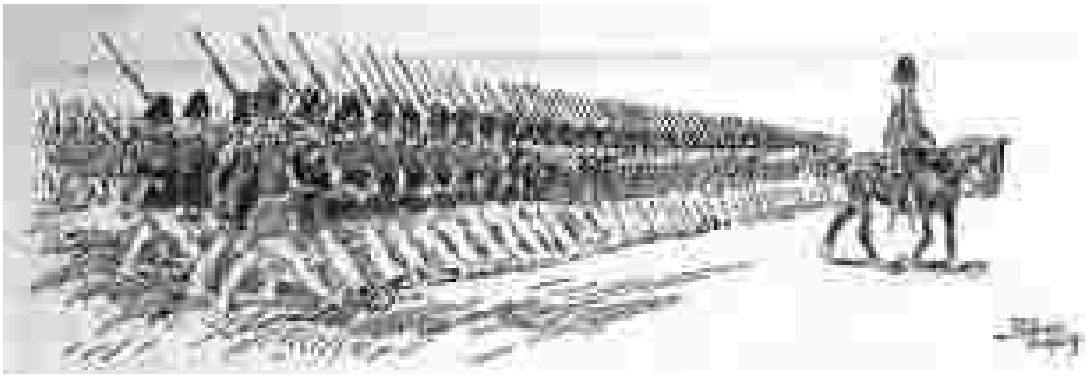

1. Kapitel: Krig og fred *)

Den 3. april 1782 betroede Hertug Friedrich von Mecklenburg-Schwerin sin nevø, Arveprins Friedrich Franz med reorganisationen af de mecklenborgske tropper. Begejstret over Friedrich den Stores hær, begyndte den unge og handlekraftige prins øjeblikkeligt med ændring efter samme mønster som den højvelbårne nabo.
Foruden hertugdømmets Leibgarde til hest, blev der opstillet treregimenter: Infanteriregimenterne »v. Glüer « og »v. Both«, samt grenadier-regimentet »Prinz Friedrich« med hver 5 kompagnier og en fastlagt mandskabsstyrke.

Regiment v. Both stillede grundstammen til III. Bataillon, Grenadier-Regiment 89. Derfor fastsatte Hans Kongelige Højhed Storhertug Friedrich Franz II regimentets stiftelsesdag til den 3. april 1782. I. Bataillon stammer fra den i 1810 opstillede Grenadier-garde. II. Bataillon blev, som senere angivet, opstillet i 1808 i Mecklenburg-Strelitz. Dens aner går tilbage til den i 1701 opstillede Leib-Kompanie zu Fuss.

Troppernes uddannelse skete efter preussisk forbillede. For en grunding indførelse heri blev officerer tilkommanderet preussiske regimenter.

Som i 1785 Arveprinsen som Hertug Friedrich Franz I, overtog regeringen, udnævnte han Generalmajor v. Both til Generalløjtnant, samtidig med at hans regiment fik betegnelsen »Grenadier-Regiment v. Both«.

Blandt de Mecklenborgske tropper, der i 1788 blev stillet til disposition for Prins Wilhelm V af Oranien, statholder i Holland, var også Bataillon Winter fra Grenadier-Regiment v. Both. Efter at der i 1793 var udbrudt krig mellem Frankrig og Holland, blev bataljonen, der hidtil havde ligget i garnison, trukket ind i de krigeriske begivenheder. Den deltog 1793 i belejringen af Breda og senere anvendt til besættelse af Maastricht. Da fæstningen efter seks uger fransk belejring, blev den opgivet, fik mecklenburgerne, der specielt havde udmærket sig under et udfald under anføring af Stabskaptajn v. Both, frit lejde til afmarch.

Efter Generalleutnant v. Boths død, fik Regimentet 1795 navnet »Grenadier-Regiment Winter«. 1796 returnerede de mecklenborgske tropper fra Holland tilbage til garnison.

1800 blev Regimentet efter dens nye chef opkaldt »Grenadier-Regiment v. Hobe«, som nu med 6 kompagnier blev samlet i Güstrow.

Efter General v. Hohes død i 1805 blev regimentet omdannet til II. Bataillon, Leib-Grenadier-Regiment, hvis I. Bataillon dannedes af det tidligere Leib-Grenadier-Regiment. Chef var den regerende Hertug Friedrich Franz I,

---

*) Uddrag af den i 1895 af Hauptmann v. Langermann und Erlenkamp og v. Voigts-Reetz udgivne Regimentshistorie, samt fra Hauptmann v. Koppelow nye bearbejdede ”korte historie” om Grossherzoglich Mecklenburgischen Grenadier-Regiments Nr. 89.

mens Regimentskommandør var Generalmajor v. Krutzberg og fra 1806 Oberst v. Plessen. Kommandør for II. Bataillon var Oberstleutnant v. Bülow.

Frem til 1806 blev Mecklenborg forskånet for krigstrusler.

Efter Preussens nederlag ved Jena fulgte hårde år under fransk besættelse. 1808 måtte Mecklenburg, tvunget af Napoleon, tilslutte sig Rhin-forbundet og forpligtigede sig samtidig til at stille en styrke på 1.900 mand til disposition for denne. Den franske hærs organisation tjente som mønster. Bataljonen havde fremdeles 6 kompagnier, et Grenadier-kompagni, fire musketer-kompagnier og et Voltigeur-kompagni (let, elite infanteri). Af det til 4 bataljoner formerede brigade – II. Bataillon Wismar var II. Bataillon Leib-Grenadier-Regiment – blev der i 1809 nyopstillet et »kontingents-regiment« på 3 bataljoner. Bataljon Wismar dannede i dette I. Bataillon. Dette Kontingent-regiment måtte med sin I. og II. Bataillon til stadighed stå til disposition for franskmændene. Napoleon anvendte dem til besættelse af Stralsund, hvor de forblev indtil marts 1810. Herfra måtte den indsættes mod den tapre Schill ved Ribnitz og Damgarten.

Da hertugen hjemme kun af infanteri disponerede over III. Bataillon med et grenader og et Voltigeur-kompagni, blev disse i foråret 1810 opløst og i stedet opstod en Grenadier-Garde-bataljon med 3 kompagnier, hvortil i 1813 kom et 4. kompagni. Denne bataljon blev, som allerede omtalt, stamenhed for I. Bataillon, Grenadier-Regiment 89.

1812 deltog Schweriner Kontingents-Regiment i felttoget mod Rusland. Den blev underlagt 3. Division, I. Armekorps (Marschal Davoulst), mens Strelitzer bataljonen underlagdes 127. franske linjeregiment. Under General von Fallois nåede Kontingents-Regimentet efter anstrengende marchdage over Stettin-Posen den 20. april til Danzig. Efter Napoleons krigserklæring mod Rusland, overskred Regimentet den 25. juni grænsen til Rusland ved Kowno og marcherede til Wilna. Her forblev det indtil den 21. september. Herfra rykkede den underlagt IX. Armeekorps under Marschall Victor over Minsk – Smolensk til Dorogbulz, hvortil den ankom 18. oktober. Gennem sygdom og afgivelser var Regimentet svundet så meget ind, at den formeredes som en enkelt bataljon under Major v. Moltke.

Efter de blodige slag ved Smolensk (17.8.) og Borodino (7.9.) nåede Napoleon den 14. september frem til Moskva. Brandene, der udbrød den følgende dag, lagde næsten hele byen i aske. Russerne tænkte ikke på fred, og holdt kejseren stangen indtil vinterens kommen. I slutningen af oktober måtte Napoleon starte tilbagetrækning, hvorfra kun rester af hans engang så stolte arme nåede tilbage.

Den 24. oktober kom dele af regimentet under Hauptmann v. Berg, der havde virket som dækning for General Baraguay d'Hilliers, frem til Jelina, hvor den kom i kamp. En større russisk enhed angreb overraskende Jelina, men Medklenburgerne holdt sig imidlertid udmærket overfor overmagten, og kunne i sidste ende, støttet af ankomne franske marchregimenter, slå russerne tilbage.

Den 31. oktober blev Hauptmann v. Spitznass med 3 løjtnanter og 185 mand sendt afsted for at ledsage en transport af 1.000 sårede, herunder flere generaler, til Smolensk og herfra til Wilna. På vejen mod Minsk modtog Hauptmann v. Spitznass underretning om, at en russisk arme var under fremmarch mod Minsk; han gik derfor tilbage til Borissow og besatte her et brohoved, for at fastholde dette vigtige punkt for hæren. Lykkeligvis ankom den 17. november 7. württemberske Infanterie-Regiment og den 20. den polske division Dombrowskyk. Den følgende dag angreb russerne og trængte det tapre forsvar tilbage – Meklenborgerne alene havde 90 døde og sårede, altså 50 % af dens styrke – indtil de til sidst blev optaget af Korps Oudinot. Broen over Beresina gik tabt og blev ødelagt. I stedet byggede Napoleon to nye broer ved Studienka, hvor »den store hær« den 28. november overskred Beresina. Mere end fjenden var det den hårde vinter og manglen på forplejning og genforsynminger, der førte til hærens nedsmeltning. Bortset fra Leutnant v. Raven, v. Altrock og 8 mand, der den 5. december nåede Wilna, gik hele detachementet til.

Regimentets hovedstyrke – stadig på omkring 25 officerer og 400 mand – blev den 4. november underlagt III. Korps under Marshall Ney. Som bagtrop kom mecklenborgerne under ufattelige anstrengelser, konstant under angreb fra russerne, den 14. november tilbage til Smolensk. Dem, der udmattede brød sammen, blev liggende. Nøden blev hver dag større og ødelagde enhver følelse af medlidenhed og menneskelighed. Allerede den følgende dag fortsatte marchen tilbage – nu sammen med Korps Davoust. Den 17. november deltog regimentet til dækning af artilleriet i slaget ved Krasnoi. Folkene måtte flere gange selv tage fat i kanonerne for at bringe dem frem, da de fuldstændigt udmattede forspand ikke længere var i stand hertil. Den 28. overskred mecklenborgerne som et af de sidste regimenter Beresina. På den modsatte bred samledes kun omkring 60-70 mand. Fanen blev imidlertid reddet. Under ufattelige lidelser nåede denne sørgelige rest den 8. december frem til Wilna. Her skete den sørgelige genforening med Lt. v. Raven og hans få folk. Under kommando af Leutnant v. Holstein, der som ældste tjenestegørende officer midlertidigt overtog kommandoen efter den syge Major v. Moltke, blev der den 16. december trukket tilbage til Wirballen. Den 21. december nåedes Königsberg, og den 23. januar

1813 overskred resterne af Regimentet (14 officerer, 4 underofficerer og 16 mand) under Hauptmann v. Kamptz grænsen til Mecklenburg.

Preussens oprør mod Napoleons magtherskab blev indledt med General Yorck Tauroggen aftale med Rusland den 30. december 1812. Østpreussiske områder opstillede landeværn og landstorm. Efter nogen tøven besluttede Kong Friedrich Wilhelm III den 12. februar 1913 at mobiliserer alle felttropper i Schlesien og Pommern og indgå forbund med Rusland.

Efter Napoleons nederlag løsrev Hertug Friedrich Franz af Mecklenburg som den første tyske fyrste, fra Rhin-forbundet, og sluttede sig til Preussen og Rusland for en gang for alle at fordrive Napoleon fra Tyskland. Der blev indført en mecklenburgsk nationalkokade, og Infanterie-Kontingents-Regimentet endnu engang under navnet »Infanterie-Regiment« opstillet med to bataljoner á 4 Musketier-kompagnier på hver 100 mand.

Grenadier-Garde-Bataillon og kort efter også Infanterie-Regiment blev trukket til Hamburg, hvor de havde fægtning med franskmændene. Byen måtte i sidste endnu endnu engang overlades til fjenden. Mecklenburgerne sluttede sig til det generelle tilbagetog. Grenadier-Garde-Bataillon gik mod Ludwigslust, Infanterie-Regimentet til Schwerin.

Efter at den svenske kronprins var landet i Pommern og havde besat Mecklenburg, blev de Mecklenborgske tropper samlet i en brigade under den svenske General v. Begesack og samlet ved Ratzeburg for at rykke frem mod Lübeck. Efter erobringen af denne 5. december, blev forfølgelsen af de med Napoleon forbundne danskere iværksat. Inden det kom til en større fægtning ved Rensburg, blev våbenhvile indgået, fulgt den 14. januar 1814 med en fredsslutning med Danmark, der trådte over på forbundets side. Den 18. januar forlod brigaden Schleswig og marcherede gennem Holstein tilbage til Mecklenburg.

I mellemtiden var forbundet trængt frem over Rhinen for endegyldigt at nedkæmpe Napoleon. Hovedstyrken under General v. Blücher (født 16.12.1742 i Rostock) med primært preussiske enheder.

Mecklenburgerne, hvis føring var overtaget af Arveprins Friedrich Ludwig af Mecklenburg-Schwerin, blev nu også kaldt til Frankrig. Den 5. februar 1914 blev Elben og den 5. marts Rhinen ved Düsseldorf overskredet. I slutningen af marts afløste Mecklenburgerne Lützows frikorps, der belejrede Jülich. Et udfald fra fæstningen den 4. april blev blodigt afvist. Den 22. april blev Mecklenburgerne afløst af danske enheder, og rykkede den 25. april til Verviers og omegn.

I mellemtiden var Napoleon besejret. Efter blodige kampe blev Paris indtaget den 31. marts. Den 30. maj blev herefter freden i Paris indgået og Napoleon forvist til Elba.

Den 7. juni begyndte tilbagemarchen over Aachen – Köln – Paderborn – Detmold – Hannover – Lüneburg. den 11. juli rykkede brigaden ind i Schwerin. Grenadier-Garde kom til Ludwigslust og Schwein, mens I. Musketier-Bataillon kom i garnison i Wismar og Bützow.

Efter Napoleons landgang i Frankrig den 1. marts 1815 drog forbundet igen i felten. Mecklenburg-Schwerin, der 17. juni var blevet Storhertugdømme, sendte en brigade under kommando af Arvestorhertugen, bestående af Grenadier-Garde-Regiments elementer, I. og II. Musketier-Bataillon – for sidstnævnte var Regimentsformationen faldet bort – og tre bataljoner Landwehr. Den 8. juli blev march mod Rhinen ved Køln påbegyndt. Det kom ikke til en belejring af Mézières, da denne kapitulerede kort før Mecklenburgerne ankom. Den 15. august ankom brigaden til Montmédy, hvor det heller ikke kom til kamphandlinger, da den af kommandanten stærkt ønskede våbenstilstand blev bevilliget. Den 7. september rykkede brigaden efter afløsning af 4. Brigade fra det tyske forbundskorps til foran Longwy. Den 15. september kapitulerede fæstningen. Napoleons skæbne var allerede blevet afgjort under det sejrrige slag ved Belle-Alliance (18.6.1915). Han måtte abdicerer og blev som fange bragt til St. Helena.

Den 12. december rykkede mecklenburgerne igen ind i Ludwigslust under stor jubel fra befolkningen. Major v. Kaptz blev oberst og udnævnt til kommandør for Infanterie-Regimentet. I. Bataillon rykkede som garnison til Wismar, II og Regimentsstaben til Rostock. Stab, 1. og 2. Kompanie fra Grenadier-Garde kom t il Ludwigslust, 3. og 4. Kompanie til Schwerin.

Fredsårene 1816 til 1848 blev anvendt til at skabe en på baggrund af de vundne krigserfaringer, veluddannet og veludrustet troppe.

1821 fulgte en reorganisering af Mecklenburgsk tropper. Storhertugdømmets brigade, bestående af enheder fra begge de Mecklenborgske storfyrstendømmer, tilhørte X. Bundes-Armeekorps og dannede 2. Brigade i 2. Division. Infanteriregimentet som sådan blev opløst, og de to bataljoner fik blot betegnelsen I. og II. Musketier-Bataillon.

Mecklenburg-Strelitz havde opstillet sin egen bataljon. Grundlæggerne af denne gik tilbage til et i 1701 opstillet Leib-Kompanie, Garde zu Fuss. Af denne blev 1808 opstillet en let bataljon, som også deltog i 1812 felttoget til Rusland. I 1821 blev der igen opstillet en infanteribataljon, underlagt X. tyske forbunds-Armekorps. I

1848 deltog den, som senere beskrevet, i felttoget mod Danmark i Slesvig-Holstein. Efter overenskomsten med Preussen i 1867, indgik den som II. Bataillon, sammen med de to bataljoner fra Mecklenburg-Schwerin (I. og II. Bataillon), i Grossherzoglich Mecklenburgischen Grenadier-Regiments Nr. 89.

Efter Storhertug Paul Friedrichs død i 1842 overtog hans ældste søn, Storhertug Friedrich Franz II, Regeringen.

Som Slesvig-Holsten i 1848 rejste sig mod Danmarks herskab, sendte Preussen til beskyttelse af det til det tyske forbund tilhørende Holstein, et korps til grænsen og foranledigede desuden at X. Forbunds-Armeekorps klargjorde enheder.

Mecklenburg satte den 14. april en halvbrigade i march, herunder blandt andet Grenadier-Garde-Bataillon. Disse samledes med oldenborgske enheder i en brigade under Oberst Graf Rantzau. De samlede tyske tropper stod under kommando af General der Kavallerie v. Wrangel. De Mecklenborgske enheder, der marcherede over Ratzeburg – Rendsburg mod Flensborg, havde den 24. april den første fægtning ved Bilschauer Krug (Oversø). Herefter fulgte fremmarch over Flensborg og Gråsten til overvågning af Als fra Sundeved. Næsten daglig kom det til mindre forpost sammenstød.

Den 28. maj trængte den danske hær den mobile division fra X. Bundes-Armee-Korps tilbage mod Gråsten, men måtte selv den følgende dag falde tilbage bag Dybbøl efter at Genreal v. Wrangel var ankommet med sine preussiske enheder. De Mecklenborgske tropper havde den 28. maj forsvaret sig tappert på Dybbølbanke sammen med andre forbundsenheder, inden de presset af overmagt måtte falde tilbage. Grenadier-Garde-Bataillonen havde forgæves forsøgt at vende situationen gennem et bajonetangreb der kostede døden for Premierleutnants v. Hirschfeld. Dens kommandør, Oberstleutnant v. Plessen og Premierleutnant v. Jsmund blev såret. Ydermere faldt 4 underofficerer og menige, mens andre 20 såredes og 18 savnedes eller var faldt krigsfange. Om aftenen blev der bivuakeret ved Kværs. Den 28. og 29. var varme dage, der havde krævet meget af de indsatte tropper. 14.000 danskere havde kæmpet mod 4000 tyskere.

Under kampene ved Dybbøl den 5. juni var Grenadier-Garde-Bataillon i reserve for Brigade Rantzau. Efter at brigadekommandøren, Generalmajor v. Elderhorst, den 24. juni var ankommet med forstærkninger på 655 mand, dannede Mecklenburgerne under denne general en selvstændig brigade, hvortil også Infanterie-Bataillon fra Mecklenburg-Strelitz senere tilgik.

Den 28. juni deltog garden i angrebet mod danskerne befæstede stilling ved Haderslev og kom den 2. juli tilbage foran Als.

Den 6. august marcherede den mecklenborgske brigade mod nord og indtog forposter langs den danske grænse.

Den 26. august blev der indgået våbenstilstand i Malmø, og den 5. september returnerede brigaden til deres garnisoner.

Som i året 1849 den i februar 1848 udbrudte evolution i Frankrig også forvirrede sindene hos mange tyske, og forårsagede uroligheder i enkelte byer, blev der af Rigs-Krigsministeriet beordret en større samling af tropper ved Frankfurt. Til disse hørte også den mobile Mecklenborgske brigade under kommando af Oberst v. Witzleben, og som blandt andet bestod af Grenadier-Garde-Bataillon under Major von Vietinghof og I. Musketier-Bataillon under Major v. Koppelow. Disse deltog om natten mellem 4. og 5. juni den hessiske Feltdivisons fremstød mod Weinheim.

Den 12. juni overtog den preussiske prins, den senere Kejser Wilhelm I, kommandoen over hærens tre armekorps.

OM natten 12. til 13. juni overfaldt den i mellemtiden i og ved Fürth samlede Brigade v. Witzleben, underlagt Neckar-korpsete, fjendtlige friskytter i Waldmichelsbach og Siedelsbrunnen, og forsprængte disse efter et hårdt sammenstød.

Den 15. juni gik Neckar-korpset i offensiven og overskred grænsen til Baden. Efter at oprørerne var trængt tilbage til Käserthal og Weinheim, og trængt tilbage mod Schriesheim, blev Ladenburg indtaget, men igen rømmet stillet overfor overlegne styrker. Hauptmann v. Schreeb og v. Klein, Leutnant v. Huth og 10 mand faldt, 36 såret og 20 savnet.

Den følgende dag blev fjenden trægt tilbage i fægtningen ved Gr. Sachsen. Den 19. juni fortsatte Neckar-Korpsetes flankemarch gennem Odenwald mod Eterbach og Zwingenberg am Neckar. Så gik det videre over Eppingen, Bretten, Etlingen mod Gernsbach. Den største del af den mecklenborgske brigade, underunder begge infanteri-bataljoner, forblev mellem 28. juni og 3. juli i Karlsruhe. Over Pforzheim blev Donaueschlingen nået den 10. juli, hvor der i og omkring blev gjort et længere ophold.

Efter at roen igen var oprettet i den truede landsdel, startede brigaden den 12. september marchen mod hjemstavnen, hvor de ældste årgange blev hjemsendt.

I fredsårene 1850-1866 er det bemærkelsesværdigt, at de mecklenborgske enheder i 1850 opstillede en selvstændig division under III. Preussiske Armeekorps. I. Musketier-Bataillon blev i disse år ændret til denne divisions I. Bataillon, og i 1857 fik betegnelsen: »II. Bataillon der Mecklenburgischen Division«. Grenadier-Garde dannede I. Bataillon.

I 1861 blev tændnåls-geværet indført. 1863 blev II. Bataillon fra den mecklenborgske Division »II. Bataillon des Grossherzoglich Mecklenburgischen 1. Infanterie-Regiment«, mens Grenadier-Garde blev I. Bataillon af samme regiment. Den første regimentskommandør blev Oberst Baron v. Langermann.

Mecklenburg deltog kun i krigen Østrig og Preussen mod Danmark i 1864 ved opstilling af forstærkede troppesamlinger langs kysten og anlæggelsen af strandbefæstninger.

Efter 1864 kom det til stadig kraftigere modsætninger mellem stormagterne i det tyske forbund, Tyskland og Østrig, om førerstillingen i forbundet, så det til sidst i 1866 ikke kunne undgås, at det kom til krigeriske forhold. Mecklenburg-Schwerin forholdt sig trofast til Preussen, hvorimod flertallet af de tyske starter fulgte opfordringen fra Østrig.

Storhertugen af Mecklenburg-Schwerin fik overdraget kommandoen over II. Reserve-Armeekorps. Denne blev i midten af juli 1866 samlet ved Leipzig. Til 1. Division hørte kontingenter fra Mecklenburg-Schwerin, Braunschweig og Sachsen-Altenburg, mens 2. Division var opstillet af preussiske enheder.

Den 19. juli startede II. Reserve-Armeekorps fremrykningen over Altenburg – Erdau – Plausen mod Hof. Her blev grænsen til Bayern overskredet. Den 28. juli blev Bayreuth besat. Den 29. juli deltog II. Bataillon fra Infanterie-Regimentet i den opklaring, der blev gennemført i retning af Lehen og Seubottenreut. Her blev 4 officerer og 210 mand (Bayrer) taget til fange.

Den 30. juli gik 1. Infanterie-Regiment, forstærket af to eskadroner og fire kanoner, over Pottenstein frem mod Nürnberg. Under marchen stødte 4. Kompanie som forspids den 31. ved Pottenwtstein på fjendtlige tropper. Efter en kort forhandling lod det bayriske kompagni sig tage til fange. Omkring 16 rykkede man ind i Nürnberg. Her forblev Regimentsstab og II. Bataillon, mens Grenadier-Garde-Bataillon (I.) med tre kompagnier besatte Fürth, med et kompagni Eibach.

Efter det hurtige forløb af felttoget i Bøhmen fik de Mecklenborgske enheder ikke yderligere muligheder for krigeriske handlinger og sejre.

Den 1. august blev der indgået våbenstilstand mellem Preussen og Østrig. Efter 2. Divisions ankomst var hele armekorpset samlet i Nürnberg. Også Grenadier-Garde-Bataillonen ankom til Nürnberg, og forblev her til den 10. august. Fra dette tidspunkt opholdt 1. Infanterie-Regiment sig til slutningen af måneden i og omkring Sulzbach i kvarter.

Efter at der den 23. august 1866 var sluttet fred, rykkede meckenburgerne hjem i begyndelsen af september. Grenadier-Garde-Bataillonen deltog under den preussiske garde indmarch i Berlin.

Selvom det ikke blev regimentet ondt at deltage i de afgørende kampe, havde den med sine fuldgyldige marchydelser og fremragende disciplin bevist, at den kunne klare alle krigens krav.

Efter dannelsen af det nordtyske forbund overgik de mecklenborgske tropper den 1. oktober 1867 til IX. Preussiske Armekorps. Strelitz-bataljonen blev underlagt 1. Mecklenburg-Schwerinschen Infanterie-Regiment op den måde, at I. Bataillon (Grenadier-Garde) fra 1. Infanterie-Regiment blev det nye regiments 1. bataljon, Strelitz-bataljonen II. Bataillon og II. Bataillon af 1. Infanterie-Regiment blev III bataljon i det nye regiment. Betegnelsen 1. Infanterie-Regiment ophørte helt, og regimentet havde fra dette tidspunkt betegnelsen »Grossherzoglich Mecklenburgisches Grenadier-Regiment Nr. 89«.

Endnu engang måtte Preussen kæmpe for sin stilling som stormagt og for at opretholde sine overlevelsesmuligheder. Napoleon III og Frankrig ønskede ikke at tillade dette. Dertil kom indenrigspolitiske vanskeligheder, som den franske kejser regnede bedst at kunne overleve, hvis det lykkedes ham at forstærke Frankrigs ære gennem en sejrrig krig. Han søgte derfor en anledning til en forvikling med Preussen, og fandt den i striden om den spanske tronfølger. Preussen afviste den uhørte franske indblanding, og denne erklærede herefter krig. Sammen med Preussen og det nordtyske forbund, sluttede i 1870 også de sydtyske starter til til forsvaret mod det formodede franske forsøg på fremmarch.

Den 17. Infanterie-Division fik i første omgang til opgave at bevogte kysten og afvise fjendtlige landinger. Derfor blev Grenadier-Regiment 89 sat i beredskab først ved Hamburg og senere ved Kiel.

Endeligt kom i slutningen af august besked om, at også 17. Division snart skulle kæmpe skulder ved skulder med de allerede berømte brødre. Det af 17. Division og 2. Landwehr-Division opstillede armekorps under H.K.H. Grossherzog von Mecklenburg-Schwerin fik til opgave hurtigst muligt at slutte sig til omslutningsstyrken ved Metz, 1. Armee under Genreal v. Steinmetz. Den 3. september nåede Regimentet frem til Metz. Nyheden om sejren ved Sedan og Napoleons tilfangetagelse udløste uhyre jubel. Alle troede, at krigens afslutning var

nær forestående, og beklagede ikke at have deltaget i større krigsmæssige handlinger. Ingen anede, hvor meget blod, der endnu skulle flyde.

Den 10. september blev armekorpset trukket væk fra belejringen af Metz. 17. Division blev indsat i belejringen af Toul, og 2. Landwehr-Division til forstærkning af belejringen af Reims. Korpset blev herefter betegnet XIII. Armeekorps.

Regimentet besatte den 13. september i første omgang det sydvestlige afsnit mellem Mosel og kanalen, senere (18. september) med I. og II. Bataillon den nordlige og med III. Bataillon den østlige side af Toul. Om natten den 19./20. samme måned lykkedes det Hauptmann v. Malotki med 9. Kompanie at ødelægge møllen og kornlageret på Mosel-øen ovenfor Toul, hvad der uden tvivl var medvirkende årsag til fæstningens overgivelse.

Efter af den 23. september blev åbnet ild med samtlige batterier mod fæstningsværker og militære anlæg, kapitulerede fæstningen. Den følgende dag marcherede H.K.H. storhertugen ind i Toul i spidsen for alle enheder, der havde deltaget i belejringen. Det var at stor betydning, at man nu til de fortsatte operationer havde rådighed over de nødvendige jernbaneforbindelser mellem Tyskland og Paris.

»Nu videre fremad« meddelte Storhertugen til tropperne i sin korpsbefaling, og allerede den 26. var mecklenborgerne under march langs den store vej Strassburg – Paris, for efterfølgende at deltage i belejringen af den franske hovedstad.

Den 9. oktober nåede 17. Division frem foran hovedstaden. Regimentet overtog øjeblikkeligt forposterne i afsnittet mellem Seine og Marne på linjen Bonneville parken – Mesly – Carrefour – Pompadour. Gentagende gange kom det til sammenstød med modstanderen, men det forventede franske udfald udeblev. Fra tid til anden blev Regimentet trukket ud i reserve, for så igen at blive indsat i forreste linje.

I mellemtiden havde den fjendtlige side opstillet en Loire-hær, der efter tilbagetrækningen af det I. bay. Armekorps, fra Orleans truede belejringsstyrken foran Paris. For at fjerne denne trussel i ryggen på de tyske belejrings enheder, blev en arme-afdeling under kommando af Storhertug Friedrich Franz II at i march mod vest, hvortil foruden I. Bayrischen Armeekorps også omfattede 22. Division, 2. Kavallerie-Division og 17. Division. Ved Dreux kom det den 17. november til kamp. Som på øvelsespladsen angreb grenadierne fra Mecklenburg, erobrede først landsbyen Ruisement trods heftig fjendtlig modstand og herefter alle landsbyer, en efter en, frem til Dreux, som hen mod aften blev besat. I de næste dage fortsatte offensiven mod le Mans. Man nærmede sig allerede efter to dages marcher, og var under forberedelse til en storm for at nedkæmpe den fjendtlige hovedstyrke, da der fra det Store Hovedkvarter indløb ordre til hær-afdelingen om at rykke tilbage til venstre. De skulle slutte sig til hæren under Prins Friedrich Karl (III. IX og X Armeekorps) for som samlet styrke rykke frem mod Loire-Armees hovedstyrke ved Orleans. III. Bataillon var allerede forud herfor blevet tildelt Kavallerie-Brigade v. Rauch. Den 26. november blev yderligere Regimentsstaben og II. Bataillon underlagt, mens I. Bataillon underlagdes General v. Kottwitz.

Enhederne under General v. Rauch marcherede den 26. november frem ad vejen la Ferté – le Mans, for at forhindre fjendens anvendelse af denne vej. Ved Sceaux blev der indrettet en forsvarsstilling. Den 28. november faldt General v. Rauch tilbage til la Ferté, da afstanden mellem hans flyvende kolonne og de koncentrerede divisioner ved Bonneval allerede var over 8 mil. Den 30. rykkede han til Connerré for at afstraffe denne by, hvorfra patruljer dagen før var kommet under geværild fra vinduerne. Omkring 500 Franktireurs faldt tilbage mod le Mans. Detachementets opgave bestod nu fortløbende at gennemfører opklaringer og forvirre fjenden gennem gentagende stillingsskift. Den kom dermed ikke til at deltage i kampene ved Orleans. Den 8. december blev den trukket frem til 4. Kavallerie-Division. Den 9. dannede den reserve for H.K.H. Storhertugen. Samme aften vendte begge grenadier-bataljonerne tilbage til hovedstyrken.

I. Bataillon havde i mellemtiden gjort 17. Divisions anstrengende march med. Den 29. november fik armeeafdelingen kontakt til 2. Armee og stod med venstre fløj langs den store vej Orleans-Paris og den højre langs vejen Orleans-Chateaudun i en stor bue omkring Artenay.

2. december blev en blodig dag. Det tyske og franske angreb ramte hinanden mellem Loigny og Lumeau, og det kom til det indledende slag med skiftende situation. I. Bataillon (uden 2. Kompanie, der var afkommanderet til hovedkvarteret i Janville) erobrede i første omgang landsbyen Lumeau sammen med 90. Regiment. Da bayrerne måtte vige for den store fjendtlige overmagt, blev der drejet til højre og Loigny angrebet. 4. og snart efter også 3. Kompanie nåede sammen med en halvbataljon fra 14. Jäger under kraftig fjendtlige geværild den lille skov 300 skridt syd for Loigny, der ikke ydede megen dækning. Snart havde der udviklet sig en hård kamp, hvorunder især underofficererne Bollow og Blievernicht udmærkede sig. Omkring kl. 17 blev situationen kritisk, da den franske kommanderende general de Sonis endnu engang rykkede frem med en styrke på omkring 3.000 mand. Tabene steg. I løbet af dagen var der 35 døde og 106 sårede. Resterne af kompagniet indrettede sig til fornyet modsand i ruinerne af de første huse i Loigny. Med hjælp fra den sidste reserve, som Divisionschefen

personligt bragte frem, lykkedes det til sidst at standse det fjendtlige fremstød. Fjenden faldt fuldt opløst tilbage, men det fuldstændige mørke forhindrede en efterfølgelse. Der blev indrettet bivuak på slagmarken. Loignydagen er efterfølgende hvert år blevet fejret som en særlig æresdag i alle Mecklenburgs garnisoner.

Den 3. december deltog Arme-afdelingen på højre fløj af 2. Armees angreb mod Arienay med IX. Armeekorps.

Den 4. december blev Orleans koncentreret angrebet. Grenadererne, hele tiden i spidsen af 17. Division, drev udfoldet franskmændene foran sig, stormede le Grand Orme og trængte til sidst ind i forstaden St. Jean. På grund af de store tab blev I. Bataillon formeret som en halvbataljon, og trængte i de første morgentimer den 5. december ind i byen, hvor den også blev den følgende dag.

De franske styrker var under kampene ved Orleans blevet splittet i to. Den første Loire-Arme under General Bourbaki trak sig tilbage mod syd, mens den anden under General Chanzy faldt tilbage mod sydvest i retning af Meung. H.K.H. Storhertugen gik til opgave, at slå General Chanzy.

Da 17. Division den 7. december ved Meung stødte på modstanderen, forblev I. Bataillon i reserve. Den følgende dag blev angrebet fortsat. Grenadererne besatte Beaugency. Første deling af 1. Kompanie erobrede 6 forspændte pjecer og to ammunitionsvogne.

Den 11. december fortsatte Arme-afdelingen med 2. Armee, under den samlede ledelse af Prinz Friedrich Karl af Preussen, fremmarchen mod Tours. Ved Beaumnt samledes alle Regimentets tre bataljoner. Allerede næste dag tilgik Regimentet til General v. Rauchs opklaringsafdeling på Divisionens højre flanke.

Forskydningerne blev hele tiden vanskeligere efterhånden som flere dages uafbrudt regn sammen med tøvejr havde forvandlet vejene til et bundløst ælte, så ikke engang den enkelte soldat kunne passerer det opblødte terræn. Ved Morée havde Grenadier-Regiment 89 den 14. december et sammenstød med en større fjendtlig styrke, der blev slået tilbage. Kampen kostede 12 døde og 31 sårede.

Man var stødt på fortroppen til det franske XXI. Armekorps, der på højre bred af Loire havde indrettet en kraftig forsvarsstilling. Fra denne angreb den 16. december Regimentets beredskabsområde ved Morée – la Rouelle – la Charounière. Mod sidst nævnte landsbyer blev angrebet hurtigt afvist. Ved Morée nåede tætte kolonner ind på nærmeste afstand før de, under hårde kampe, kunne afvises og kastet tilbage til Loire. Efter at være afløst af en bayrisk brigade, rykkede bataljonerne til Moisy. Den sårede Hauptmann v. Schuckmann døde senere af sine kvæstelser. Efter en reorganisering af kommandoforholdene fandt Regimentet sig den 5. januar 1871 underlagt XIII. Armeekorps (17. og 22. Infanterie, 4. Kavallerie-Division) under Storhertugen af Mecklenburg, under fremmarch mod sydvest i retning af le Mans.

Vejene var glatte. Over Illiers – Beaumont – les Autels – la Ferté Bernard blev Connerré nået den 10. januar. Her kom det den 11. januar til kamp. I. Bataillon erobrede Petits Vaux og rykkede frem mod Lambron; Da denne var meget stærkt besat, og i mellemtiden det var blevet mørkt, faldt den for natten tilbage til Grand Vaux og la Vallée. III. Bataillon besatte i første omgang med et kompagni Haute Perche, og angreb med de tre øvrige kompagnier sammen med IR 75 den stærkt besatte Ferme la Parnouette. Omgået på højre flanke, opgav modstanderen Cobernières. 9. og 12. Kompanie fortsatte i hælene på ham, og kastede ham tilbage over la Charpenterie. II. Bataillon, der om dagen havde stået i reserve ved Haute Perche, stødte om aftenen frem mod Pont de Gesnes.

Den 12. januar udkæmpede 17. Division kampen ved St. Corneille. Her kom grenadererne ikke til indsats. I. Bataillon kom tilbage til Regimentet. Fjenden faldt langs hele fronten tilbage i stor uorden. Le Mans blev indtaget hen mod aften. General Chanzy's arme var knust.

I de følgende dage blev den vigende fjende forfulgt i nordvestlig retning. Marchen gik over Sarthe og videre mod Alencon. Regimentet hørte til forspidsen.

Den 18. januar blev den tyske kejser kronet i spejlsalen i Versailles.

Den 19. januar startede XIII. Armeekorps, der hermed forlod 2. Armee, march mod Rouen, hvor der blev meldt om koncentrationen af stærkere kræfter. Truslen fra nordvest mod omslutningen af Paris måtte afværges. Det kom ikke til et større sammenstød. Den 25. januar rykkede Regimentet ind i Rouen.

Den 29. januar afløste 17. Division 2. Division og overtog sikringen af den højre bred af Seine mellem le Havre og Dieppe. Grenadier-Regimentet blev med stab og II. Bataillon placeret i Barentin, I. Bataillon i Pissy og III. i Pavilly.

Den 30. januar blev III. Bataillon underlagt 3. Garde-Kavallerie-Brigade, hvor den forblev indtil den 8. januar.

Den 31. januar - dagen, hvor våbenstilstanden indtrådte – rykkede Oberst v. Kleist med et detachement, bestående af I. og II. Bataillon, 1. og 3. Eskadron Dragon-Regiment 18 og 5. tunge batteri til Fécam, hvor den besatte byen den 2. februar.

7. februar fik Regimentet kvarter i Elbeuf og forskød den 11. – efter af III. Bataillon var returneret – igen til Rouen. 6. og 8. Kompanie blev foreløbig tilbage i Fécamp.

Den 19. februar rykkede Regimentet ud af kvarter og forskød til Dieppe.

Den 26. februar blev der sluttet fred.

Den 17. marts begyndte de Mecklenborgske tropper marchen mod hjemstavn. Under jubel fra befolkningen rykkede bataljonerne den 14. juni ind i Schwerin og Neustrelitz *).

Regimentet havde deltaget i 3 belejringer og 16 sammenstød, og havde hver gang bevist sin gamle tapperhed på ny.

Den 3. juni 1882 fejrede Regimentet sin 100 års fødselsdag. 1. Kompanie blev udnævnt til Leib-Kompanie.

Efter krigen 1870/71 blev hæren fortsat flittigt forbedret. Det drejede sig om, til stadighed at være klar til forsvar af Fædrelandets grænser.

*) Indrykningen i Schwering blev foreviget i et stort oliemaleri, som indtil Regimentets opløsning i 1919 hang i Grenadiermessen i Schwerin, hvor det af officersforeningen blev overdraget til museet i Schwerin under forbehold for ejerforhold.

Kriegsmarine Ausbildungslager Gotenhafen

Kriegsmarine Ausbildungslager Gotenhafen

Kriegsmarine Ausbildungslager Gotenhafen

Kriegsmarine Ausbildungslager Gotenhafen

Oberst von Busse, den achten Regimentskommandeur Ulrichshof

Kasernegärden vod Wedertar

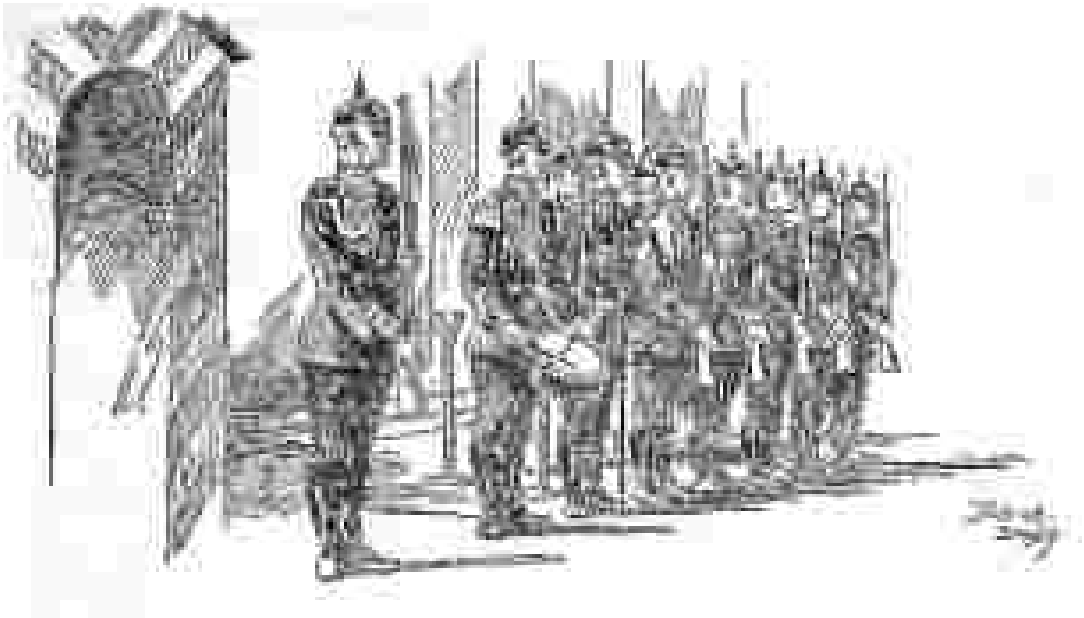

2. Kapitel: Freds år

I garnison i begge residenser Schwerin og Neustrelitz, havde Regimentet en meget stærk, næsten personlig tilknytning til dens storhertuger. Begge storhertuger følte, så længe Regimentet eksisterede, personligt at tilhøre dette. Begge bar fra barnsben næsten udelukkende deres uniformer.

Storhertug Friedrich Franz II, hærfører i 1870, havde en til stadighed stor interesse for alle, om det var officerer eller mandskab. Han kendte personligt ikke kun officerer, men næsten alle underofficerer og mange af grenadererne. Med ægte faderlig omsorg bekymrede han sig om den enkelte, og blev efter to felttog næsten sammenvokset med Regimentet.

Hans søn, Friedrich Franz III, som på grund af sin sygdom, for det meste måtte opholde sig i syd, kunne kun være i landet nogle få måneder om sommeren. I disse perioder var ham imidlertid næsten daglig i kontakt med Regimentet, hvor han oprettede og sponserede officers roforeningen.

Og Storhertug Friedrich Franz IV: vagtofficeren forlod ham aldrig efter aflæggelse af melding uden at have fået et venligt ord til modtagelse. Storhertugen opholdt sig tit og gerne i messen, og hvor meget grenaderen lå ham på hjertet, så vi alle i felten, og husker endnu i dag, hvor ofte han tilbragte tiden hos os.

Hvis på den måde båndene mellem landsherre og Regimentet meget faste, var også Regimentet tæt forbundet med hele landet. For Schweriner bataljonerne var nyt personel udsøgt godt. Til den gyldne bataljon kom kun beboere i Mecklenburg-Strelitz i betragtning, og da antallet af brugbare langt oversteg bataljonens behov, kunne der også her vælges og vrages. Vi havde derigennem gennemgående anstændige, dygtige mecklenburgske unge mennesker, pålidelige, måske mange gange en smule tunge, som nordtyskerne nu engang er, men et menneskemateriale, der giver enhver soldat glæde ind i hjertet.

Måske er det fjendens bedømmelse, der er udslagsgivende. En fransk fange fortalte mig i sommeren 1915, at da hans enhed blev indsat, en officer af en falden soldat havde genkendt Regimentet og havde sagt: »*Mecklenburger Garde oh là là, difficile*« - så er alt forbi for os! Ligeledes hørte jeg gentagende gange fra den franske befolkning, som jo slet ikke kunne vide, at jeg var tidligere Mecklenburger Grenadier, rose hele mandskabets og officerernes opførsel. Jeg har personligt oplevet, at et tilbageblevet fransk ægtepar, glødende patrioter, bryde ud i tårer, da de hørte om døden for en officer, der havde været indkvarteret hos dem, og om Regimentets øvrige tab: »*Oh, ces braves soldats!*«

Og under fred: hvilken Schweriner eller Neustrelitzer glædede sig ikke, når de så en af deres grenaderer; man vidste i begge byer, hvad man havde foran sig, da man jo så dem både i og udenfor tjeneste.

Tjenesten var, som overalt i hæren, fast og hård, og alligevel var der dog en vis gemytlighed over den. Ofte slog vi overfor vore rekrutter over i plattysk for at gøre det et eller andet klart, og snakkede også på dette sprog med dem på stuerne. Vi vidste, at man ikke på en hurtigere måde vinder fortroligheden af de noget solide, tilbageholdende mecklenborgere, end når de kunne mærke, at man tilhørte dem og kendte plattysk, deres sprog. Dette forhindrede ikke, at vi i øvrigt holdt strengt på, at alle flydende og præcist kunne udtrykke sig på højtysk. Da senere den nye skønne Grenader-Kaserne blev bygget ved Werdertor, var det nok tjenestepligt bekvemt for alle, men i hjerterne var der dog mange, der begræd de gamle kvarterhuse. Vores store eksercerplads spillede naturligvis en stor rolle, uanset om det var under ekserceren eller parademarch, under skytteøvelser eller angreb på Monumentenberg, under de altid velkomne skovkampe i Buchholz, hvor der ikke kun var skygge og køligt, men hvor man også ind i mellem kunne holde »forbuden småsnak« med sidemanden.

Men også udenfor tjeneste, når de store, slanke grenaderer om søndagen dukkede op i Seevilla eller i Tonhalle – ja så… så måtte også de andre rømme marken, for »de små fødder« dansede ja helst med grenadererne, så artilleristerne kom slet ikke til. Det skal imidlertid siges til begge enheders ære, at forholdet mellem dem forblev godt, som det også tidligere havde været tilfældet med Meckelborger jægerne.

Når det blev tid for de store manøvre var det altid spørgsmålet, om vi skulle blive i landet eller drage andet steds hen. Glæden var stor, når det hed: Manøvre i Mecklenburg! Så kunne man rigtig se, hvor godt landet kunne lide deres grenaderer. Hvor end man dukkede op, i den mindste landsby, på gods eller gård, hed det altid: dejligt at grenadererne er her! Jeg kan heller ikke sige andet end at vi intet steds har følt os bedre, overalt havde vi fornemmelsen af at være hjemme. Var det på store slotte ved festligt bord, var det i bondegården, ved et bord så tæt pakket, at man med alt militær tapperhed, kunne tvivle på sejren, var det i borgerkvarter i den lille by, altid havde man fra første øjeblik følelsen af, at man ikke var fremmed, men hørte til.

Alt dette blev gjort lettere at officerskorpsets sammensætning, der for største delens vedkommende også kom fra Mecklenburg, eller var sønner af officerer, der længe havde stået ved Regimentet, havde levet i landet eller i øvrigt havde særlige forbindelser hertil. De blev på den måde lange fastboende end mange andre. Hertil kom, at officererne i flere tilfælde blev meget længe ved Regimentet. De fleste kompagnichefer var fostret af Regimentet. Imidlertid var officerskorpset ikke ensidig. Den spandt sine tråde gennem hele hæren, da næsten alle officerer stammede fra gamle soldaterfamilier.

Grenaderernes uniformer var kendt overalt og gerne set. Specielt tæt var forbindelsen til den preussiske garde og til de ældste regimenter. Stabsofficerer og kommandører vekslede hyppigt, og derfor følte eksempelvis Potsdamer og Berliner løjtnanter følte sig lige så hjemme i messen ved Grossen Moor, som vi i Potsdam eller i Berlin ved Franzern.

Selvom officerernes tjeneste generelt ikke adskilte sig fra andre regimenters, fik Regimentet ofte lejlighed til at repræsenterer, så paradedisciplin ofte måtte indøves, så der ikke skete fejl. Jeg tror imidlertid, at både officerer og mandskab gerne deltog i paradetjenesten. En særlig andel heri havde Leib-kompagniet, der allerede synligt var kendetegnet ved, at dens Hauptmann betegnedes som *kommandeur*, da Storhertugen var kompagniets *Chef*. Når livkompagniet rykkede ind med dens fane, eller under klingende spil dannede æreskompagni for fyrstelige gæster, modtog de altid fuld beundring og anerkendelse fra det fremmede militær. En af disse repræsentationer var særlig yndet: galavagten; ved helt særlige lejligheder stod de i slottets indre gård og på trappen. Med en delings styrke, i gammel læderseletøj og bjørneskindshue udgjorde de et syn, der tilfredsstillede selv repræsentanter for de højeste hof. Når gallavagten trak op, var slotsvagten på vagt så længe herskabet benyttede slottet i Schwerin. Grenaderer, der for første gang stod på post, var muligvis en smule nervøse for, at de opførte sig korrekt; men på slotsvagt skete der hele tiden meget. For løjtnanten havde slotsvagten to sider. Ve den, for hvem der var gået noget galt. Ofte blev man befalet til taffel, også i den inderste kreds. Var der kun tale om Marshaltaffel, gik det hele ret roligt for sig. Man måtte endda gå med i teateret, og om aftenen var officerernes vagtstue tæt besøgt. To store fade smørrebrød blev bragt fra messen, et fad øl, doneret af Storhertugen, var altid parat, og så mødtes i det lille rum kammerater, venner og herre fra hoffets tjeneste. Nogle gange sluttede det sent, andre gange tidligt. Det lille tårnværelse var både scenen for mange en lystig vittighed og for alvorlig tale. Kun om vinteren, hvor slotsvagterne var færre og festlighederne mindre, kunne de til deres store glæde, drikke øl-ankeret færdig.

De selskabeligheder var hyppige. Det faste grundlag var: samvær er tjeneste og med rette. Det var en god skole for unge officerer at lære, hvordan man opførte sig under selskabeligheder, også ind i mellem at kede sig med anstand. Først og fremmest var der jo hofballerne, som pladsen er alt for knap til at komme nærmere ind på. Elsket langt ud over landets grænser var de små, enkle messe dansefester. Her følte alle sig godt tilpas. Og naturligvis blev der danset, så et var en glæde for enhver ung dame. De selskabelige krav var om vinteren så store, at herrerne dårligt havde en aften for sig selv, men ve den, hvis det var gået ud over tjenesten! Og du store: samti-

dig var tiden inde til videnskabelige arbejder, krigsspil, vinterarbejde, hvortil kun natten var til rådighed. For dem, der gerne ville være soldat, blev det til mangen en nat.

Med officerskorpset ved Feldartillerie-Regiment 60 knyttede regimentet gennem flere år et særligt hjerteligt venskab, der senere under den store krig kom til at stå sin prøve. Præcist på samme måde havde det været med Jægerne, så længe de havde haft garnison i Schwerin.

Uden for tjeneste dannede messen hovedsageligt rammerne om officerernes liv. Den lå midt i byen, og blev til vores store glæde også liggende her efter bygningen af den store nye kaserne. Det var en gammel, enkelt bygning, som udvendig ikke lod nogen erkende, at dette var hjem for et fornemt Regiment. I stueetagen var der foruden køkken, lokaler til personale og en tjenestebolig for en løjtnant; de primære lokaler lå på første sal, mens på anden sal var bibliotek og opbevaringsrum. De egentlige messe-lokaler bestod af den store sal, den lille sal, spillesalen, læseværelset og billardværelset. Den store sal med de mægtige kronelamper, fremstillet af fransk kanonbronze, var holdt i hvidt og matgult, og var i 1897, mens Hauptmann v. Guretzki var messeforstander, udbygget i dens nuværende stand. Enkel og fornemt udsmykket med talrige billeder, der for de flestes vedkommende var skænket af Storhertugen eller Hertug-Regent Johann Albrecht, med motiver fra Regimentets historie. Disse hænger nu for en dels vedkommende i slottets Grenaderværelse og i Reichwehr-Officers-messen. En stor sølvskat, samlet gennem tiden, smykkede ved højtidelige lejligheder bordet. Kaminen i læseværelset brændte om vinteren, i hvis skær man gerne læste eller slappede af. Det skulle også være sket, at løjtnanter direkte fra festligt lag i messen, var gået direkte på tjeneste. Mens vores mangeårige messeforstander, vores kære Hauptmann Konny v. Marnstedt, var her, blev det altid gemytlig og – tidlig! Alle de kammerater, der måtte skilles fra Regimentet, husker hele livet den grenadier af bronze i vagt-gallauniform, som de fik som afskedsgave, eller for dem, der i kortere tid havde gjort tjeneste ved Regimentet, en Schweriner eller Strelitzer grenaderhue i sølv som minde om deres tjenestetid i det gamle venderland.

Vinhandlen von Uhle blev gerne besøgt søndag formiddage, men mest af ældre officerer og mindre af de yngre. For det første var det for dyrt, og for det andet sad her stabsofficerer og excellencer, altså – måtte han for det meste kun hører på. Så var der mere festligt i teateret, hvis man ikke var på slotsvagt, eller ved det gamle stambord eller i det lille værelse øverst oppe.

På de skønne sommeraftener, hvor hele Schwerin søgte mod Zippendorf eller mod vandet, var officerernes roklub meget besøgt. Grundlagt af Storhertug Friedrich Franz III og med doneret bådmateriel, lokkede Schweringer søerne ofte de unge herrer.

Helt anderledes og egenartig var livet i den anden garnison, i Neustrelitz »Rigen-Strelitz«, hvor engang den gyldne bataljon fra Dix havde haft garnison, vil aldrig blive glemt af dem, der var her. Tjenstlig stram og stiv som overalt i hæren, men udenfor tjeneste var byen for grenaderer og officerer som et andet hjem. Grenadererne var alle udsøgte Strelitzer landsmænd. Hvem der fra landet Stargard og fyrstedømmet Ratzeburg ikke havde gjort tjeneste ved den gyldne bataljon, var ikke anset for fuldgyldige. Neustrelitz selv var en vidunderlig lille by, direkte beliggende ved skov og vand, med en vidunderlig befolkning. Det nærmeste omegn var lige så vidunderlig, der også for de unge herre også lå behageligt tæt på Berlin, og tilbød så meget, at selv den mest krævende gerne blev en tid. Selvom vore grenaderer gerne blev anset som tæt forbundet med landet, ville skyttefester og kongeskydninger måske nok også blevet gennemført uden dem. Officererne knyttede virkelig hjertelige venskaber med byens befolkning med en omfattende selskabelighed. Dertil kom jagterne, som Schwerin i mindre grad havde mulighed for; og når man rigtig ville more sig, kørte man ganske enkelt til Berlin. Det var rørende på den måde, hvor storhertugen tog Strelitzer bataljonen til sig.

Den gamle Strelitz messe bestod kun af to store, lave værelser i kasernens stueetage, men alligevel gik det lystigt og glad til her, som også senere i den skønne nye messe. Officielt tilhørte også officererne fra »batteriet« bordet.

Sådan var livet i og udenfor tjenesten i begge garnisoner. Det var et stolt Regiment. Det havde bevist sin værdi under krig – en af hærens stormregimenter. Hvor end kom i hele Tyskland: Mecklenborger grenadererne nød overalt stor anseelse. Uanset om det var officerer eller grenaderer vidste man, at han var opdraget til den mest trofaste pligtfølelse, og var alle forpligtigelser voksen.

Efter 44 års fredstjeneste slog afgørelsens time. Nu skulle det vise sig, om arbejdet i fredstid var sket på de rigtige beslutninger, og om fredstids uddannelsen havde været tilstrækkeligt. På grund af dens kommandørs fagkundskab og handlekraft, gennem flid og hengivenhed hos alle dens medlemmer godt forberedt, opdraget til en streng pligtfølelse, med begejstret kærlighed til kejseren, storhertug og fædreland, drog Regimentet i krig i felten i retning af fjenden.

Officerskorps 1914

Stand pr. 6. maj 1914

Grossherzoglich Mecklenburgisches Grenadier-Regiment Nr. 89

Chef for I. og III. Bataillon: Gen.d.Kav. Friedrich Franz IV, Storhertug af Mecklenburg-Schwerin.
Chef for II. Bataillon: Gen.d.Kav. Adolf Friedrich V, Storhertug af Mecklenburg-Strelitz.

Kommandør: Oberst v. Busse
Oberstlt. Frhr v. Wangenheim – stab
Oberstlt. v. Zimmermann – II
Major v. Arnim – III
Major v. Koeller – I
Major v. Warnstedt – Stab
Major v. Grolman – Stab
Major v. Reden – Stab
Major v. Arnswaldt – stab (II)
Hptm. v. Schickfus u. Neudorff – 3.
Hptm. Frhr. v. Schleinitz – 8.
Hptm. v. Alt-Stutterheim (Elimar) – 5.
Hptm. v. Kühlewein – L
Hptm. v. Thielau – 12.
Hptm. v. Heimburg – 11.
Hptm. v. Alt-Stutterheim (Moritz) – M.
Hptm. v. Koppelow – 2.
Hptm. v. Oertzen – 4.
Hptm. v. Gaudecker – 10.
Hptm. v. Crone – 6.
Hptm. Winsloe – 7.
Hptm. Frhr. v. Reibnitz – 9.
Hptm. Edler Herr u. Frhr. v. Plotha – f.b. Gen.St.
Hptm. v. Holstein – Stab I
Hptm. Holwede – Stab II
Hptm. Frhr. v. Khaynach – Stab III
Oblt. v. Wederkop – f.b. Gen.stab.
Oblt. v. Witzendorff – 5.
Oblt. v. Rohr gen. v. Wahlen-Jürgass – 8.
Oblt. v. Kühlwein – f.b. Bez.Kom. Neustrelitz.
Oblt. Baron v. Fircks – L.
Oblt. Gruben – 9.
Oblt. Petersdorff-Campen – M.
Oblt. Both – Adj. II
Oblt. v. Düring – R.Adj.
Lt. v. Bülow (Karl-Gottfried) – k.f. Bez.Kom. Schwerin
Lt. Frhr. v. Stenglin (Alexander – Adj. I
Lt. Bülow (Ernst) – M
Lt. v. Schmidt – 11.
Lt. v. Kühlwein – 12.
Lt. v. Storch (Kurt) – Adj. III
Lt. v. Lühe – 7.
Lt. v. Karstedt – k.z. Dienstl. b. Flieger-B. Nr. 2
Lt. v. Grugben – M.

Lt. Schack – 4.
Lt. v. Kalm – 9.
Lt. v. Wickede – 5.
Lt. v. Levetzow – 7.
Lt. Engel – 8.
Lt. Gr. v. Moltke (Helmuth) – 10.
Lt. v. Böckmann – 11.
Lt. Gr. v. Bernstorff – L.
Lt. v. Oertzen - 3
Lt. v. Scheliha – 4.
Lt. v. Olzewski – 6.
Lt. Frhr. v. Stenglin (Ulrich) – 2.
Lt. v. storch (Ernst) – 12.
Lt. Gr. v. Moltke (Werner) – 9.

á la suite:

Gen.d.Inf. Bronfart v. Schellendorff – Gen.Adj. H.M. Kejser og Konge
Gen.d.Inf v. Bock u. Polach
Hptm. Adolf Friedrich Georg Ernst Albert Eduard – Arvestorhertug til Meckenburg-Strelitz
R.Arzt: Ob.St.Arzt Dr. Botthold
St.Arzt Dr. Posemann – III
St. Arzt Dr. Pöhn – II
Assis.Arzt Wissemann – I
Ob.Zahlmstr. Rechn.Rat Rickel – stab
Zahlmstr. Stecher - II
Zahlmstr. Gehrke - I
Zahlmstr. Albers - III

II. Del: Verdenskrigen 1914 til 1918

1. Kapitel: Situation ved krigsudbrud. Den tyske operationsplan og opmarch

Krigens årsager er bekendt. Alle kejseren og den tyske regerings bestræbelser på at bevare freden havde været forgæves, og måtte – som vi ved i dag – blive sådan, da Rusland og Frankrig, som Belgien sluttede sig til, ønskede en krigsmæssig afgørelse. England holdt sig ganske vist i starten tilbage, men sluttede sig så til modstandernes side. Vores forbundsfælles, Italien, undslog sig sine forpligtigelser indtil også dette land i foråret 1915 sluttede sig til fjendens forbund.

Sammen med Østrig-Ungarn trådte Tyskland ind i krigen under den vanskeligst tænkelige politiske situation. Også den militære styrkefordeling var i starten med overvægt til vore modstandere. Selvom man kun medregner den hvide befolkning, stod der allerede i begyndelsen af krigen 120 millioner mennesker i centralmagterne overfor 278 millioner i ententen. Medregner man yderligere de farvede koloniområder, stiger tallene til 134 mod 733 millioner.

Det tyske rige var omklamret af fjender og befandt sig midt mellem vidt spredte krigsskuepladser. Dens allierede, Østrig-Ungarn, var i samme situation mellem to fronter, selvom Serbien ikke havde den største betydning. Østrig-Ungarn havde den 25. juli mobiliseret næsten halvdelen af dens hær mod Serbien, men den 31. juli måtte opmarchen ændres af hensyn til Rusland. Fejlbedømmelser under opmarch lader sig kun vanskeligt ændre. Dette viste sig også her og – desværre – med bitre resultater.

Den tyske generalstab havde gjort sig Frankrig og Ruslands talmæssige overlegenhed bevist, og var klar over at en sejr kun ville være mulig, hvis man forsøgte at besejre hver af de næste lige stærke modstanderen i Øst og Vest efter hinanden. Den første afgørelse skulle forsøges gennemført i Vest.

Mod øst marcherede til beskyttelse af Øst- og Vestpreussen kun en Arme (8.) med en styrke på 4½ armekorps og en kavaleridivision. Den skulle fastholde situationen så længe, at forstærkninger fra Vest kunne kastes ind i øst. I Slesien blev et Landwehr-korps opstilet. Den skulle beskytte provinsen og kulområderne, og støtte den østrig-ungarske offensiv i Polen. Dette Landswehr-korps Woyrsch dannede forbindelsen mellem de to kampgrupper i Østpreussen og Galizien, for langs Posens grænse stod kun svage enheder af Landwehr og Landsturm.

Den tyske hærs hovedstyrke – 7 armeer – marcherede mod vest. Deres samlerum var:

1. Armee under Generaloberst v. Kluck med fem korps langs Nederrhin nord for linjen Köln – Düren.
2. Armee under Generaloberst v. Bülow med syv korps i rummet Aachen – Weismes – Euskirschen.
3. Armee under Generaloberst Frhr. v. Hausen med fire korps mellem St. Vith og Kyllburg.
4. Armee under Generaloberst Hertug Albrecht af Württemberg med fem korps ved Frier og i Tysk Saar.
5. Armee under Generalleutnant Wilhelm, Kronprins til det tyske Rige og Preussen med fem korps mellem Thionville og Metz.
6. Armee under Generaloberst Kronprins Rupprecht af Bayern med fem korps mellem Metz og Saarburg.
7. Armee under Generaloberst v. Heeringen med tre korps mellem Saarburg, i Vogeserne og i Breisgau.

Langs den øvre Rhin sikrede 3½ Landwehr-Brigade. Hærkavaleriet samledes under »Höherer Kavallerie-Kommandeur« i fire korps, hvoraf en indsattes på højre fløj, og hver en nord for Trier og i Luxembourg, mens den sidste blev indsat i Lothringen.

Af den tyske hærs syv armeer blev de første fem udset til at gennemfører offensiven. Først og fremmest 1. og 3. Armee fik den vanskelige, men også ærefulde, opgave uden at lade sig standse af de belgiske fæstninger Liège og Namur, effektivt at omslutte den franske hærs venstre flanke og gennemtvinge en afgørende sejr, der ville muliggøre afsendelse af forstærkninger til den betrængte Østfront.

IX. Armeekorps under Generalleutnant v. Quast, var i første omgang tildelt 2. Armee, men skulle efter erobringen af Liège overgå til 1. Armee. Til denne hørte desuden II., III., og IV AK, III. og IV. RK og 10., 11. og 27 blandede Landwehr-Brigade.

IX. Armeekorps dannedes af 18. (Genlt. v. Kluge) og 17. Infanterie-Division (Genlt. v. Bauer). Til disse hørte 33. Infanterie-Brigade (Generalmajor v. Lewinski, IR 75 og 76), og 34. (Grossh. Meckl.) Infanterie-Brigade (Generalmajor v. Kraewel, GR 89 og FR 90), første halv-regiment Dragon-Regiment 16, 17. Feldartillerie-Brigade (Generalmajor v. Ditfurth, FAR 24 og 60), samt 1./Pionier-Btl. 9.

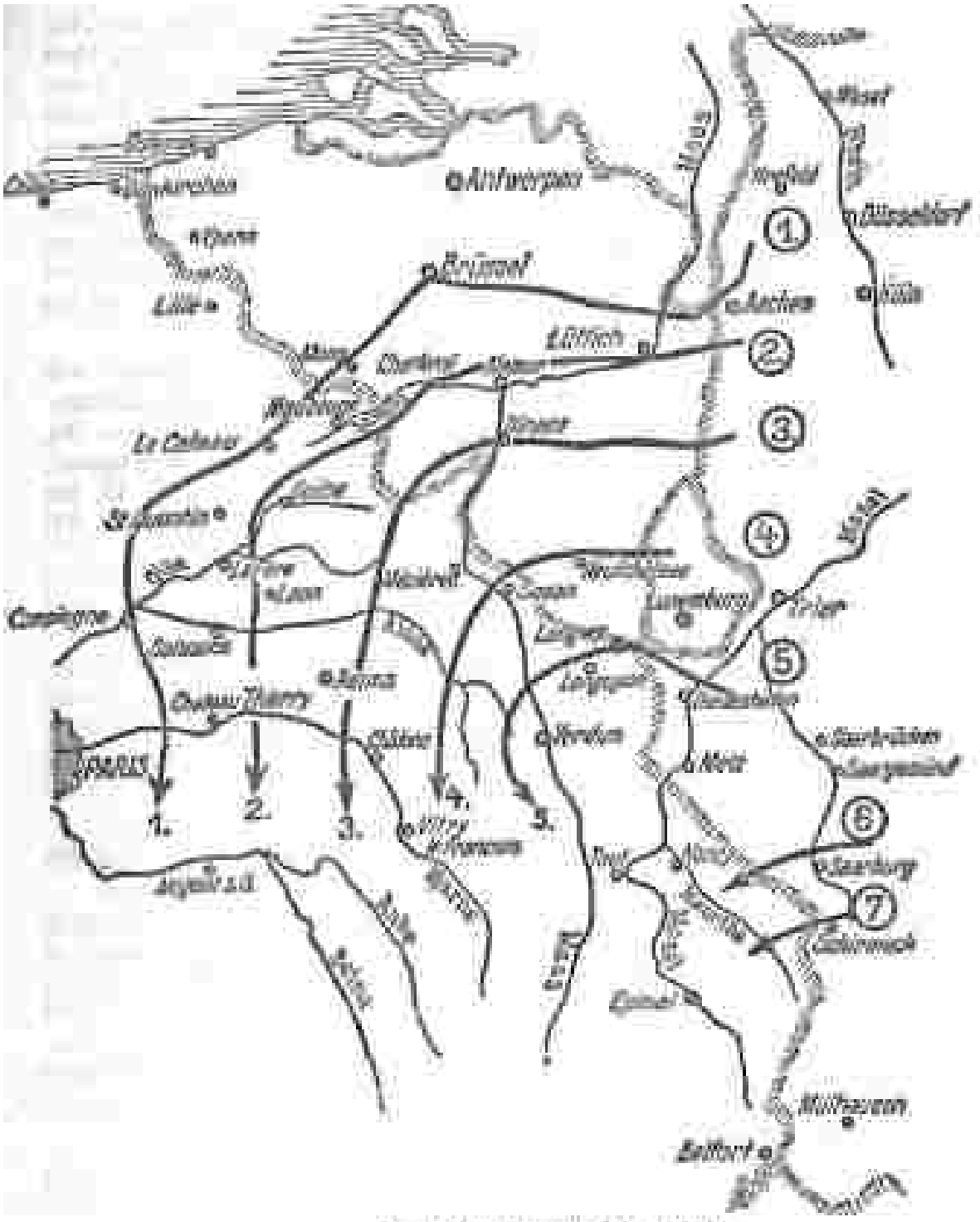

Opmarsch og Fremmarsch i vest 1914

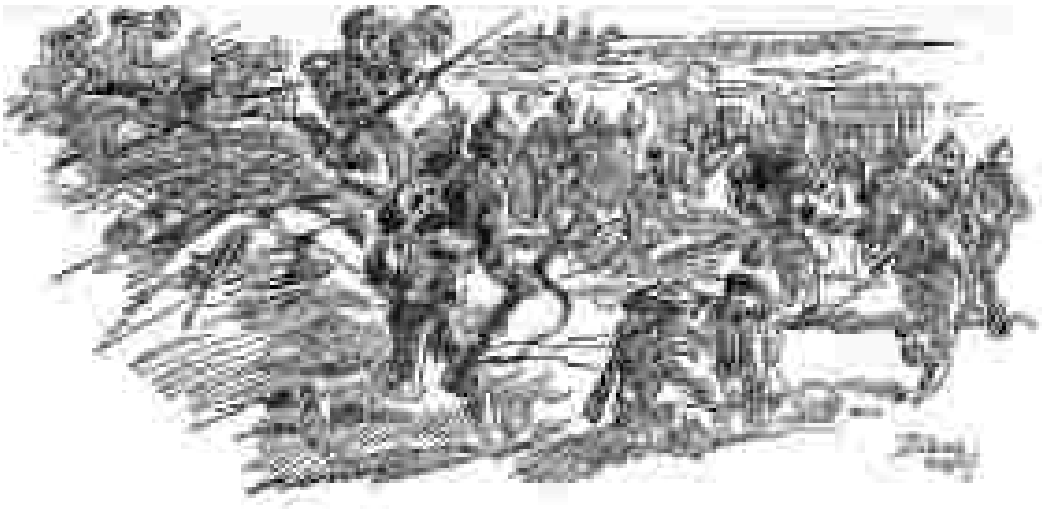

2. Kapitel: Mobilisering. Indtagelsen af Liège

(2. - 16.8.1914)

Det var en hed, trykkende sommerdag! Om aftenen den 28. juni 1914 kom der i den sydøstlige horisont et skarpt lyn: mordet i Sarajevo. Vesten holdt åndedrættet tilbage. Efterhånden opløstes den stive spænding, der var jo allerede blevet løst mange kriser. Alligevel fortsatte den trykkede stemning, tordenskyer samlede sig og i det fjerne hørtes torden. Så forsvandt det uigennemsigtige slør, der havde omgivet de diplomatiske initiativer, den 23. juli med Østrig-Ungarns ultimatum. Regimentet, der på dette tidspunkt befandt sig på øvelsespladsen Lockstedter Lager, blev kaldt tilbage i garnison.

Den 31. juli om eftermiddagen indløb befalingen: »Truende krigsfare«

Der var endnu ikke krig, men dens skygger kom hele tiden nærmere. Alle forberedelser indenfor Regimentet blev gennemført. Regimentets mobiliseringsplaner blev endnu engang grundigt gennemset. Alt var jo forberedt til at suppleringer og ændringer, bortset fra få ubetydelige undtagelser, ikke behøvede at blive gennemført. Folk på orlov vendte tilbage og spændingen voksede til det næsten feberartige.

Endeligt søndag den 1. august om aftenen, bragte telegrafen befalingen: »Mobilisering. 2. august første mobiliseringsdag!« Gudskelov! – som en orkan drog begejstringen gennem landet og ramte alle. Befalingen til mobilisering løb som en steppebrand gennem byen. Store menneskemasser samlede sig, og drog syngende patriotiske sange til Schwerin slot. Her istemte alle Mecklenburgs nationalsang »Gott segne Friedrich Franz«. Hans kongelige højhed Storhertugen og hendes Kongelige højhed storhertuginden viste sig med deres stab på rampen over slottets hovedvagt. Hoflieferant Adolf Kresst holdt fra mængden en tale til Storhertugen og udråbte et hurra for landsherren, som massen begejstret deltog i. Storhertugen svarede med nogle få ord og sluttede med et hurra for den tyske hær. Kun langsomt opløstes mængden.

2. august 1914:

1. Mobiliseringsdag var en søndag, hvor klokkerne kimede fra alle tårne. De lød alvorlige, kraftig og festlig, og deres kalden var ikke forgæves. Langs alle gader kom de: unge mænd – næsten drenge var iblandt – mænd, selv gamle. De stod i kø foran kaserneporten: de krigsfrivillige kom fra alle samfundets lag. Jublende og i hellig begejstring lød færdrelandets sange fra deres læber.

Mobiliseringen af Regimentet forløb planmæssigt. Mobilisable og heste ankom planmæssigt.

Krigsrangliste 1914

Regimentsstab

Kommandør: Oberstleutnant Frhr. v. Wangenheim
Adjudant: Oberleutnant v. Düring
Regimentslæge: Stabsarzt d. r. Dr. Brömse (i nummer ved Stab I. Bataillon)
Fører for store bagage: Vizewachtmeister d.R. v. Trossel

I. Bataillon

Kommandør: Major v. Koeller
Adjudant: Leutnant v. Schack
Forplejningsofficer: Leutnant d.R. Stahl
Bataljonslæge: Stabsarzt d.R. Dr. Brömse (Regimentslæge)
Assistentlæge: Oberarzt d.R. Dr. Radloss
Intendant: Unterzahlmeister Lettow

Leib-Kompanie:	Hauptmann v. Kühlwein
	Leutnant Gr. v. Bernstorff
2. Kompanie:	Hauptmann v. Koppelow
	Leutnant Frhr. v. Stenglin (Ulrich)
	Leutnant d.R. Frhr. v. Seckendorff
3. Kompanie:	Leutnant v. Oertzen (Otto Helmut)
4. Kompanie:	Oberleutnant v. Oertzen (Ulrich)
	Leutnant v. Scheliha
	Leutnant d.R. Glantz

II. Bataillon

Kommandør: Oberstleutnant v. Zimmermann
Adjudant: Leutnant v. Olszewski
Forplejningsofficer: Leutnant d.R. Buengner
Bataljonslæge: Stabsarzt d.R. Dr. Stein
Assistentlæge: Oberarzt d.R. Dr. Witte
Intendant: Zahlmeister Heumann

5. Kompanie:	Hauptmann v. Alt-Stutterheim (Elimar)
	Oberleutnant d.R. Stratmann
	Leutnant d.R. Cords
6. Kompanie:	Oberleutnant v. Rohr gen. v. Wahlen-Jürgass
	Leutnant d.R. v.d. Decken
7. Kompanie:	Oberleutnant v. Witzendorff (Ernst)
	Leutnant d.R. Jacobsen
	Leutnant d.R. Bartens
8. Kompanie:	Hauptmann v. Wartenberg
	Leutnant Frhr. v. Schellersheim
	Leutnant v. Wickede
	Leutnant d.R. Gade

III. Bataillon

Kommandør: Major v. Arnim
Fører fra 8.8.14: Hauptmann v. Schickfus u. Neudorff
Adjudant: Leutnant v. Storch (Kurt)
Forplejningsofficer: Oberleutnant der Landw.-Kav. Brinkmann
Bataljonslæge: Stabsarzt Dr. Posemann
Assistentlæge: Unterarzt d.R. Dr. Guthke
Intendant: Zahlmeister Albers

9. Kompanie:	Hauptmann Frhr. v. Reibnitz
	Leutnant Gr. v. Woltke (Werner)

10. Kompanie:	Oberleutnant Baron v. Fircks
	Oberleutnant d.R. Allers
	Leutnant d.R. Clausen
11. Kompanie:	Hauptmann v. Heimburg
	Leutnant v. Böckmann
12. Kompanie:	Hauptmann v. Thielau*
	Leutnant d.R. v. Both
	Leutnant v. Storch (Ernst)
MG-Kompanie:	Hauptmann v. Alt Stutterheim (Moritz)
	Leutnant v. Bülow (Ernst)
	Leutnant v. Gruben*

Da den mecklenburgske Infanterie-Brigade var kendt som særlig god og pålidelig, var den med en anden brigade udset til, straks efter fjendtlighedernes påbegyndelse, ved et kupangreb at sikre den belgiske fæstning Liège, dersom Belgien skulle modsætte sig den tyske hærs frie gennemmarch. Grenadier-Regiment 89 var derfor allerede den 2. august 1914 om aftenen klar til afmarch.

Den 2. august kl. 1920 fandt den sidste officersparole for I. og III. Bataillon sted, hvorunder der i største spænding det samlede officerskorps fik meddelt Regimentets krigsrangliste. Den sidste fredstidskommandør, Oberst v. Busse var udnævnt til fører for 34. Reserve-Brigade. Som kommandør for det mobile Regiment blev udpeget Oberstleutnant ved staben, Frhr. v. Wangenheim. Kl. 20 stod I. og III. Bataillon antrådt feltmæssigt til en sidste parade på deres gamle kasernegård. H.K.H. Storhertug Friedrich Franz IV af Mecklenburg-Schwerin, Regimentets højeste chef, H.K.H. Storhertuginde Alexandra og Enkestorhertuginde Marie, D.H. hertug og hertuginde Johan Albrecht af Mecklenburg med den samlede hofstab, samt en del pårørende til de udrykkende officerer og mandskab var dukket op til afskedsparaden for at tage afsked med Regimentet. Den aldrende divisions

Oberstleutnant Freiherr von Wangenheim
Krigskommandør for Regimentet

Mindesmærke for de faldne helte ved Liège

Mindesmærket i Liège

præst, Kirchenrat Flörke, vores kære sjælesørger i de mange fredsår, holdt en gribende og begejstret tale til Regimentet, og velsignede den udfoldede fane. Herefter overdrog Oberst v. Busse *) tungt om hjertet Regimentet til dens nye kommandør.

Oberstleutnant Frhr. v. Wangenheim havde tilbragt mange år i Afrika, og havde her allerede lært krigen at kende. Af stor, statelig udseende, en streng, alvorlig soldaternatur, hensynsløs mod sig selv, hårdt indgribende, hvor det var nødvendigt, og alligevel altid med omsorg for sine undergivnes ve og vel, førte han Regimentet fra sejr til sejr, indtil han i foråret 1917 blev udnævnt til kommandør for 34. (Grossherz. Mecklenb.) Infanterie-Brigade. Han modtog i 1917 som anerkendelse for Regimentets fremragende indsats under hans dygtige ledelse ordenen *Pour le Mérite*.

H.K.H. Storhertug Friedrich Franz IV tog med varme, sande og manende ord afsked med sit Regiment, og udbragte et begejstret leve for den højeste krigsherre. Til afsked gav han samtlige officerer hånden, for mange vedkommende for sidste gang.

På samme måde fandt afskeden med II. Bataillon i Neustrelitz sted, hvor Pastor Martins holdt afskedstalen og H.K.H. Storhertug Adolf Friedrich V for sidste gang så sin bataljon marcherer forbi.

Næsten i fredsstyrke (37 officerer og 1.631 mand) blev Regimentet allerede den 2. og 3. august indladet. Under marchen til banegården ledsagede indbyggerne i garnisons byerne deres kære grenaderer hele vejen. Under utrolig jubel fra befolkningen satte transporttogene sig i bevægelse.

Togrejsen gennem det tyske land vil formentlig for alle, der deltog, forblive uforglemmelig. Overalt blev transporttogene begejstret modtaget og overøst med gaver. Turen gik over Harburg – Düsseldorf til Aachen og Herzogenrath, hvortil bataljonerne ankom den 3 og 4. august og kom i borgerkvarter.

For 1. og 2. Armee var det af afgørende betydning, at marchruterne, som spærredes af fæstningen Liège, rettidigt blev åbnet.

Til det første overraskende angreb blev efter mobiliseringen frem til 3. mobiliseringsdag (4. august) formiddag koncentreret seks forstærkede infanteri-brigader – blandt disse også den med 3 feltbatterier, kavaleri og pionerer forstærkede 34. Infanterie-Brigade (GR 89, FR 90, IR 25 og Jäg.Batl. 9) under Genrealmajor v. Kraewel – og hovedparten af 2. Kavalerikorps under den kommanderende general for X. Armeekorps, General der Infanterie v. Emmich, i området Aachen, Eupen og Malmedy. Om natten fra 5. til 6. august skulle brigaden overraskende bryde gennem linjen af forpostværker, og sikre sig byen og dens trafikanlæg.

På yderste højre fløj skulle »Höherer Kavalleriekommandeur 2, Generalleutnant v.d. Marwitz, med de allerede ankomne dele af 2. og 4. Kavallerie-Division samlet i Kavallerie-Division Garanier og med 34. Infanterie-Brigade sætte sig i besiddelse af overgangene over Kanal og Meuse ved Visé, opklarer i retning af Antwerpen, Bryssel og Charleroi, og beskytte operationerne mod Liège mod indgriben fra den belgiske felthær.

Allerede den 4. august morgen gav General v. Emmich befaling til fremrykning mod Liège. Hver bataljon modtog en pose med 10.000 Mark i guld med anvisninger til, øjeblikkeligt at betale alle rekvisitioner.

Regimentet overskred med brigadens hovedstyrke grænsen omkring kl. 12, og marcherede over Gemmenich – Homburg til Warsage. Jo længere man trængte ind i landet, jo mere afvisende forholdt befolkningen sig. Med fældede træer og væltede vogne havde man forsøgt at spærre vejene – uden noget resultat; de for det meste hurtigt ryddede hindringer bremsede på ingen måde den fortsatte fremrykning. Regimentets holdning var fremragende på trods af den trykkende hede og de talrige ødelagte fødder. Efter at have passeret Warsage omkring kl. 17, foldede brigaden ud på begge sider af landevejen Warsage – Berneau, med Grenadier-Regimentet nord for vejen. Som det blev fastslået, at Berneau var fri for fjender, gik Regimentet til ro i haverne lige nord for Berneau. Selvom Visé var renset for fjender af en forspids af jægere og pionerer, måtte en overgang af Meuse undlades, da broerne over Meuse var sprængt, og de to divisions bro-træn, der var tildelt 34. Infanterie-Brigade, fra deres placering i slutningen af brigadens kolonne, endnu ikke var nået frem. Ydermere lå området under vedvarende ild fra de tunge fæstningskanoner, og måtte derfor igen rømmes for natten.

---

*) Oberst v. Busse var i 1879 indtrådt i Kadetkorpset ved Grenadier-Regiment 2. Efter gennemgået Krigsakademi og forsættelse til generalstaben, blev han kompagnichef i Stettin, så militærlærer i Lichterfelde. Som bataljonskomandør kom han 1904 til Königsberg og Grenadier-Regiment 3, blev 1908 kommandør for Krigsskole Reisse og 19.11.1912 kommandør for Grenadier-Regiment 89.

Ved mobiliseringen blev han kommandør for Reserve-Infanterie-Brigade 34, i oktober 1914 for 102. Reserve-Infanterie-Brigade i Flandern, i november 1915 for 201 Infanterie-Division i Serbien, Makkedonien, Galizien. I september 1916 blev han kommandør for 301. Infanterie-Division til krigen i Rumænien. I februar 1917 returnerede han til Vestfronten, og blev kommandør for 111. Infanterie-Division til krigens slutning. Under marts-offensiven modtog han et *Pour le Mérite*.

I marts 1919 overtog han 17. Infanterie-Division og blev ved dens endegyldige nedlæggelse den 1. oktober 1919 afskedigedet som Generalleutnant.

Den første nat i fjendeland skulle ikke forløbe rolig. Omkring kl. 24 blev bivuakken pludseligt alarmeret af en række skud. Ingen vidste, hvad der skete eller hvorfra skuddene kom. Herunder blev den brave Regimentstambour Kampke såret. Grenadererne løb til geværerne og besvarede ilden, der først efterhånden kunne indstilles ved officerernes indgriben. Kl. 0200 blev bivuakken angrebet af bevæbnede indbyggere. Som de senere blev fastslået, var angriberne blevet bevæbnet af den belgiske stat. Blandt de hårdt sårede var blandt andet Tambour Fielitz og Grenadier Zborala, begge fra 7. Kompanie. Desværre blev flere såret af egne skud under de vilde skyderier i det snævre rum blandt de levende hegn.

Den 5. august skulle den forstærkede 34. Infanterie-Brigade før daggry overskride Meuse, og de øvrige mod Liège indsatte brigader tidligt på morgenen overskride deres hidtidige sikringslinjer for at sikre udgangsstillinger for angrebet. Med gennemførelse af denne befaling begyndte de egentlige vanskeligheder ved denne operation.

Kl. 0500 begyndte overgangen med de førte elementer af Kavallerie-Division Garnier. Regimentet rykkede frem til Mouland [Moelingen] for at afvente til færgen ved Ravagne var gjort færdig. Mellem kl. 1700 og 1900 blev Regimentet overført til vestsiden af Meuse. Patronvogne og feltkøkkener måtte foreløbig efterlades. Ind i mellem slog granater fra Liège forterne ned i området. Omkring kl. 20 iværksatte Regimentet i brigaderamme fremrykning fra Lixhe over Haccourt mod Hermée. Alle nerver var spændt til det yderste. Tunge skyer hang på himmelen, og et kraftigt tordenvejr med voldsomme brag og strømmende regn slog til. Med forventningen om det, der stod foran, marcherede Regimentet regelmæssigt og roligt videre.

Selvom der ikke længere kunne forventes en overraskelse af fjenden, og selvom befolkningen og tropperne overalt ydede energisk modstand, og vanskeliggjorde fremrykningen fra hegn og grave overalt i terrænet, fastholdt General v. Emmich sine planer. Udeværkerne skulle gennembrydes i løbet af natten 5. til 6. august og byen selv nås ved daggry. Den blandede 34. Infanterie-Brigade med Jäger-Bataillon 7 og 9 – Infanterie-Regiment 25 havde ikke kunnet nå rettidig frem og overgik til 27. Brigade – skulle angribe fra nord.

Hauptmann v. Storch beretter:

> I den mørke nat blev der gjort holdt nord for Hermèe, hvor førere til og med bataljonskommandører blev beordret frem til Brigadekommandøren, hvor de i en hulvej hviskende modtog befalingen for den natlige storm på Liège. Her fik vi først vores opgave at vide. Spændingen blev hele tiden større. Uden nærmere kendskab til terrænet skulle vi trænge gennem forterne ind i Liège.
>
> Omkring kl. 0200 var opstillingen af brigaden i den sydlige udkant af Hermée afsluttet. Landsbyen lå mørk og stille hen. Der var ikke én indbygger på gaderne. Kun af og til blev et vindue åbnet og kikket ængsteligt og forbavset ned på tropperne. Da med det vanskelige terræn i mørke kun veje kunne anvendes til fremrykning, formerede angrebs enhederne sig i marchkolonne med blot en svag sikring. Geværerne blev ikke ladet, da ild kun måtte åbnes på kommando af en officer. Hvide armbind og det udsendte kendeord »Der Kaiser« skulle sikre gensidig genkendelse.
>
> Kl. 0200 iværksatte Generalmajor v. Kraewel den 6. august fra Hermée over Højde 147 mellem Fort Liers og Pontisse, angrebet på Liège. Rækkefølge: Füsilier-Regiment 90, Grenadier-Regiment 89, Jäger-Bataillon 7, Jäger-Bataillon 9. Næsten i samme minut faldt de første fjendtlige granater i sydkanten af Hermée. De belgiske forter var åbenbart blevet underrettet af indbyggerne, og havde åbnet ild mod kolonnen. Det kom hurtigt til tab. Bataljonstambour for II. Bataillon, Sergeant Michaelis, fik revet tornysteret af ryggen af et sprængstykke, mens Unteroffizier Bünger, 5. Kompanie, fik en skramme på venstre hofte. Da samtidig de første skud fra meget tæt hold fløj hen over vore hoveder, dukkede alle sig naturligt dybt, som ville man trække hovederne til sig, men hurtigt vænnede alle sig til beskydningen, og i gruppekolonne med sikret gevær gik det videre, uden at afvige fra det satte mål, som var det en natøvelse hjemme i garnisonen. En officer, som gennem tidligere indsats var fortrolig med med dette område, og som var tildelt brigaden som vejviser, var desværre den foregående nat blevet såret af indbyggere. Af og til blev en såret af de eksploderende granater, og skreg op. Alligevel var der intet stop: Fremad til Liège! lød parolen. Pludseligt lyste projektører fra forterne på begge sider op over vejene: »Alle i dækning!« som på øvelsespladsen under natøvelse! Snart var Regimentet på højde med Fort Pontisse. Lyskasterne lyste, mundingsild fra fæstningskanonerne lynede op, signallys blev sendt op, en uhyggeligt og alligevel flot syn for det angribende grenader-regiment. Pludseligt lød der foran geværskud. Regimentet foldede ud på begge sider af vejen, dannede skyttelinjer og angreb med det samme mod det sted, hvorfra den fjendtlige infanteriild kom. MG-kompagniet var desværre af brigaden holdt tilbage som reserve, og artilleriet havde endnu ikke passeret Meuse. Derfor manglede under Regimentets rene infanteri angreb disse effektive støttevåben. Jernbanelinje Tongres – Liers – Herstal var af belgierne befæstet og måtte erobres i storm. Herunder faldt Oberleutnant v. Rohr genannt v. Wahlen-Jürgass, fører for 6. Kompanie. En bagved liggende pigtrådshindring blev passeret og så gik det efter belgierne. Grenadererne, der i mørket mere eller mindre var henvist til sig selv, gik frem med en strålende beslutsomhed. Det var imidlertid slemt, at i mørket alle enheder blev sammenblandede og både tilslutning og marchretning gik tabt. Imidlertid indordnede alle sig villigt på enhver kommando fra foresatte. Terrænet var usædvanlig uoverskueligt. Leven-

de hegn, banedæmninger, husrækker, kornmarker, bakker og dale forhindrede overblik. Dertil kom, at ingen i Regimentet denne nat præcist vidste, hvor Liège lå. Brigaden opløstes derfor i mindre elementer af bataljonsstørrelse, der hver i sær opererede individuelt uden gensidigt at skade hinanden. Forstaden Herstal, hvor de store belgiske våbenfabrikker lå, blev for de fleste taget for at være Liège. Major v. Arnim, kommandør for II. Bataillon, rykkede til fods med en stærk styrke ind i gaderne. Det var endnu mørkt, og området stille. Da imidlertid Major v. Arnim nåede et gadekryds, oplyst af en brændende tjæretønde, blev alle vinduer i husene på begge sider pludseligt åbnet, og indbyggerne åbnede en morderisk ild. Faldt gjorde Major v. Arnim, Oberleutnant Baron v. Fircks, en særlig agtet og dygtig officer, og Leutnant Graf Bernstorff. Blandt de hårdt sårede var Regimentets adjudant, Oberleutnant v. Düring og Leutnant Frhr. v. Schellersheim. III. Bataillons fane var ved denne afdeling. Fanebærer, Sergeant Möller, faldt, og tapre grenaderer sprang til at at beskytte og redde fanen. En grenadier rev fanedugen af stangen og bandt den om livet under jakken for på den måde at bringe den ud. Men også denne faldt, og fanedugen faldt på den måde på fjendens hænder. Gudskelov ikke i ret lang tid og uden skyld for bataljonen. Alle havde forseglet deres faneed med deres blod.

Under kampene i Herstal udmærkede sig især, ifølge indberetninger fra Offizierstellvertreter Voss, Grenadier Olsen og Moeller. Moeller nåede ikke at modtage den ham tildelte æresbevisning, da han faldt ved Esternay.

Om kampene i Herstal berettede den flamske avis »Burgerwelzyn« den 14. august 1914:

Her enkelte yderligere enkeltheder om den i Herstal udkæmpede fægtning. Omkring 2.000 tyskere var nået frem til Fabrique National fabrikken, og her modtaget af en regn af kugler. Alle huse, selv det mindste, var indrettet som virkelige fæstninger, fra hvilke soldater og borgere ventede. Genforsyninger af ammunition blev bragt af kvinder og børn. Modstanden varede indtil alle mænd og kvinder var sat ud af spillet. Tyskerne trængte herefter ind i landsbyen og kæmpede ikke på ordre fra en anfører, men skød på må og få. De gemte sig i de få resterende buske, da indbyggerne allerede havde nedbrændt alt og ødelagt, hvad tyskerne kunne anvende som dækning. Tyske trompeter blæste herefter folkene til samling, det vil sige, hvem, der endnu var tilbage, og trak sig herefter tilbage mod Vivegnis.

Indbyggerne i byen så med sand glæde, fjenden forsvinde, da pludseligt der lød et hornsignal. Ulaner sad op og kom i trav frem mod byen, mens fodfolk gjorde omkring og ligeledes nærmede sig. Befolkningen lod uslingene komme nærmere. Ulanerne angreb frygteligt, men lige så frygtelig var indbyggernes modstand.

Mænd, kvinder og børn skød på Ulanerne så frygteligt, at deres første række faldt til jorden.

Tyskerne trængte ikke desto mindre frem gennem gaderne, kavaleri forrest, fulgt af infanteri. Den rasende befolkning skød fortsat fra husene. Kvinderne hældte kogende olie og vand ned over tyskerne, der i smerte kastede sig til jorden.

Hvad tyskerne led i Herstal vil man formentlig ikke så snart hører i Tyskland; soldaterne, der slap ud af kampen, kunne tælles på fem fingre.

Den modige befolkning led store tab, men målet, at sikre vores nationale våbenfabrik, blev nået. Lykkeligvis forblev byen på belgiske hænder. I modsat fald ville tyskerne uden tvivl have stillet deres vilde blodtørst og slagtet hele befolkningen.

Uanset hvor upræcist og lidet militært, og måske også overdreven, denne skildring af kampen er, viser artiklen jo, at civilbefolkningen i Herstal, hvor Belgiens største våbenfabrik var placeret, deltog i kampen.

Hvad oplevede så resten af Regimentet i denne periode?

En afdeling, primært bestående af I. Bataillon, gjorde ved daggry holdt i en kornmark efter en hård kamp, som de bag sig og fra forskellige retninger hørte hornsignaler. Kommandøren for Liv-kompagniet (1. Komp.), Hauptmann v. Kühlewein, overtog som ældste officer kommandoen, inddelte i kompagnier og delinger, og forsøgte at skaffe sig klarhed over situationen. Med en styrke på omkring 20 grenaderer og enkelte Füsilerer under kommando af Leutnant v. Storch (Kurt), III. Bataillons adjudant, blev en belgisk mellemstilling erobret på trods af pigtrådshindringer. 3 tilfangetagne officerer og 100 belgiere blev ført tilbage til Hermées. Det var formodentlig de første krigsfanger på Vestfronten.

Efter stormen på en del af den befæstede banedæmning var II. Bataillon fortsat frem langs begge sider af vejen mod Liège, og stødte så på en høj mur omkring den stærkt befæstede kirkegård i Rhées, som den stormede sammen med dele af andre bataljoner og Füsilerer, og tog besætningen til fange. Det lykkedes her Sergeant Landt, 5. Kompanie, at få samlet dele af bataljonen fra Strelitz. Andre dele sluttede sig til Major v. Arnim, der fortsatte fremrykningen mod Herstal.

De dele af Regimentet, der var trængt frem til Herstal, marcherede efter ildoverfaldet fra husene, hvorunder bl.a. en-års frivillig Hoffschildt, 5. Kompanie, såredes, under store vanskeligheder via sidegader tilbage og nåede for en dels vedkommende tilbage til kirkegården ved Rhées.

Sådan nogenlunde var situationen ved daggry den 6. august som det blev lyst. Efter de indhentede erfaringer var en fortsat fremrykning under artilleristøtte fuldstændig udelukket, måtte Regimentet modsat regne med et

belgisk modangreb, da de foran sig havde hele garnisonen i Liège og bag sig de stadig uskadte, stærke forter. Der blev derfor indrettet til forsvar langs banedæmningen og ved kirkegården i Rhées, uden at man herunder dog mistede målet i Herstal af syne.

Hvor var i mellemtiden de to jæger-bataljoner blevet af? Under deres respektive kommandører, Major v.d. Oelsnitrz og Major Donalles, var dele af bataljonerne trængt frem til henholdsvis Haute Préalle og området mellem Vottem og Liège. Føreren for Jäger-Bataillon 7 havde givet sit 1. Kompanie ordre til at trænge ind i byen Liège, og her gøre kvarter. Dette kompagni, hvor også kommandøren for 9. Jäger befandt sig, trængte virkeligt ind i byen, og nåede Rue de St. Joy og kommandantens kontor, hvortil indbyggerne førte jægerne i den tro, at de var englændere. Her forårsagede jægernes tilsynekomst i første omgang stor bestyrtelse, men så åbnede *gendarmes d'escorte* og herefter folk i kommandanturen ild, mens der også kom ild fra de omkringliggende huse fra »med Browning bevæbnede borgere«, som det hed i »Etoile Belge«, og kompagniet blev næsten skudt sønder og sammen; herunder faldt fører og kommandør for Jäger-Bataillon 9. AF den belgiske stab faldt en officer. Den kommanderende general, General Léman, blev netop lige i tide af hans officerer trukket ind i et nabohus. Episoden blev meget dramatisk fremstillet i »Etoile Belge« fra 9. august 1914 under overskriften: »*L'attentat contre le général Léman*«.

7. Kompanie under Oberleutnant v. Witzendorff (Ernst), havde en meget vanskelig tid. De var blevet tilbage i Hermée til bevogtning af heste og køretøjer. De kom under beskydning af indbyggere fra alle sider, og kun efter en energisk indgriben fra dens fører, kunne der oprettes en nogenlunde orden.

II. Bataillons fane blev under særlige omstændigheder reddet af bataljonens kommandør, Oberstleutnant v. Zimmermann og fanebærer, Sergeant Schwenn. Herom berettede Oberstleutnant v. Zimmermann til regimentets kommandør følgende:

> Under kampen ved Liège ledede jeg til slut ved kirkegården en styrke bestående af dele af Grenadier-Regiment 89 og Füsilier-Regiment 90 foruden enkelte pionerer, mens bag mig resten af Brigaden igen blev samlet.
>
> Da der efter melding fra Gefreiter Werner om, at en fjendtlig infanterikolonne ledsaget af artilleri, var på vej fra Liège, gav brigaden ordre til at falde tilbage mod Hermée under marchsikring.
>
> Jeg befandt mig på dette kritiske tidspunkt i en gård omkring 300 meter fra kirkegården, hvor de sårede var placeret, hvor jeg med støtte fra Leutnant d.R. v. Both og en kaptajn af pionererne, opdelte styrken i mindre enheder, som under kraftig fjendtlig artilleribeskydning marcherede ad to akser tilbage mod Hermée, hvor de igen skulle samles. På vejen hertil blev enhederne imidlertid spredt for hinanden i kornmarkerne, så jeg ville samle dem igen i en lille skov. Skytterne syntes til en hvis grad at have mistet orienteringen, dels at være trængt i en anden retning af opdukkende fjendtlige skytter. Jeg selv blev med fanebærer, Sergeant Schwenn, trængt tilbage i en lille skov.
>
> Da jeg ikke længere kunne se skytter omkring mig, besluttede jeg til at forlade skoven ved mørkefald og falde tilbage mod Hermée. I mørket mistede jeg imidlertid orienteringen og nåede først omkring kl. 0200 tilbage til Hermée, hvor jeg imidlertid ikke længere fandt bataljon eller brigade til stede. Meget udmattet skjulte jeg fane, sabel, hjelm og gevær under en fældet poppel, og lagde mig herefter med mine ledsagere i en nærliggende hvedemark.
>
> Da vi to umuligt kunne vise os i uniform med fanen i fjendeland, ikke mindst fordi der fra huse og landsbyer var blevet skudt på vore soldater, besluttede jeg at tage med jernbanen mod Maastricht, for herfra i løbet af natten med et automobil at hente fanen i Hermée og bringe den til Aachen, for her igen at melde mig ved Regimentet.
>
> Efter at jeg i Hermée så godt de lod sig gøre, havde skaffet civilt tøj til os begge, gik vi herfra til fods til Sandville. Herfra bestilte jeg en vogn til at køre mig til jernbanestationen i Visé. Inden jeg kunne få vognen, blev jeg anholdt for spionage og bragt til Fort Pontisse. Her forblev jeg indtil fortets overgivelse den 13. 8. 1914, hvorefter jeg, efter at have hentet fanen i Hermée, den følgende eftermiddag med Fanebærer Schwenn meldte mig ved Divisionen, ved brigaden og ved Regimentet.

Der herskede usikkerhed omkring de øvrige brigaders kampe. Der blev fra byen Liège iværksat kraftige modangreb, og ilden fra forterne Liers og Pontisse, der lå i ryggen, kostede efter daggry betydelige tab blandt brigaden, der var placeret på højderne nordvest for Herstal.

Brigadens situation omkring kl. 0900 [6. august] var nogenlunde således:

Højre fløj: Dele Jäg.B. 7 foran Haute Préalle. Dele Jäg.B. 7 og Jäg.B. 9 nordvest for kirkegården i Rhées, langs vejen Rhées – Milmort. Bag i en hulvej 3./Jäg.B. 7 og 3 M.G.K., i dækning for ild fra Fort Liers.

Midten: II./GR 89 med dele af I. og III. bag kirkegården i Rhées.

Venstre fløj: GR 89 minus II. og Füs.R. 90 nordvest Herstal, dele i Herstal.

Indtil kl. 10 holdt General v. Kraewel ud med sin sammenkastede brigade, og befalede han tung om hjertet tilbagetrækning. Denne viste sig på grund af de to stadig skydende forter meget tabsgivende, og forløb ikke uden problemer. Hauptmann v. Kühlewein, kommandøren for Liv-Kompagniet, faldt under tilbagegangen, og med ham en i hele Mecklenburg kendt, overordentligt respekteret og fremragende dygtig officer. Som Vizefeldwebel Ruwoldt berettede, havde Hauptmann v. Kühlewein før stormen på Liège udpræget forudanelse. På trods af et alvorligt sår i hovedet, blev han opereret, men døde imidlertid uden at komme til bevidsthed.

Forsprængte dele af brigaden havde forskanset sig i en bakkestilling mellem Herstal og Hermée. Et forsøg om eftermiddagen på at slå sig igennem, mislykkedes og omring 240 mand, heriblandt Major v. Koeller, blev taget til fange. En anden styrke under Hauptmann v. Koppelow, hvortil også Leutnant v. Both, v. Wickede og v. Schack havde sluttet sig til, måtte ved kirkegården i Rhées, strække våben efter at være omringet af fjendtligt infanteri og kommet under artilleriild på 1500 meters afstand. Fangerne blev ført til Liège, hvor de imidlertid den 7. august blev befriet af andre stormbrigader.

Fähnrich Frhr. Quadt Wykradt-Hüchtenbruck (som faldt den 27.2.1916 som Leutnant og fører for 9. Kompanie under stormen på Navarin-Ferme), blev under stormen på banedæmningen såret i venstre underben og højre fod. Han skrev i et feltbrev her om til sin mor:

> Omkring kl. 9 kom vognen med sanitetssoldater og kørte os tilbage til landsbyen Hermée. Jeg blev forbundet og kom så med to grenaderer i en lade. Den højre fod blødte en smule, men i venstre trængte blodet hurtigt gennem den tredobbelte forbinding. Omkring kl. 12 kom stabslægen og fortalte, at landsbyen skulle rømmes. Alle sårede kunne ikke bringes med tilbage, heller ikke jeg, da foden under transport ville bløde for meget. Ved siden af stod enkelte landsbybeboere, der kikkede skadefro og ondskabsfuld på os. Hvis jeg virkeligt var blevet efterladt, var det med sikkerhed kommet ind i laden og hugget hovederne af os, da jeg var så svag, at jeg ikke kunne kravle en meter.
>
> Tilfældigt kom herefter Leutnant v. Storch (Kurt), III. Bataillons adjudant, ind i laden, hvor han øjeblikkeligt rekvirerede en stor vogn hos den modstræbende bonde, for at kunne transportere de sårede væk.

Med resterne gik Regimentet over Hermée tilbage til Rouland, hvor den gik i bivuak. Mecklenburgernes storm på Liège vil for alt tid i historien være et eksempel på enestående mod, dygtighed og disciplin.

Den 7. august blev bivuakken forlagt til vejen mellem Warsage og Berneau. Regimentet forskansede sig på begge sider af vejen for at kunne forsvarer sig mod et eventuelt angreb.

Regimentet blev formeret i fire kompagnier under de endnu disponible officerer, som følger:

1. Kompanie: Fører Leutnant v. Oertzen (Otto Helmut)
   (Leib- og 2. Kompanie). 14 underofficerer, 135 mand
2. Kompanie: Fører Leutnant v. Schliha
   (3. og 4. Kompanie). 12 underofficerer, 173 mand
3. Kompanie: Fører Oberleutnant v. Witzendorff (Ernst)
   (Rest af II. Bataillon): 12 underofficerer, 187 mand
4. Kompanie: Fører Leutnant v. Storch (Ernst)
   (Rest af III. Bataillon): 8 underofficerer, 122 mand.

Maskingevær-kompagniet havde ikke været indsat i den natlige storm, men blevet tilbage ved Hermée. Det var derfor til stede med fuld styrke.

Allerede om formiddagen satte det ind med silende regn, der på udmærket måde svarede til stemningen. Enkelte spasmagere sørgede imidlertid for opmuntring. De drog til den nærliggende Marsage og hentede herfra paraplyer, civile regnfrakker, dogcarts med presenning og lignende, og indrettede sig hermed hjemligt under stor munterhed. Oberstleutnant Frhr. v. Wangenheim indrettede i en sådan lille vogn, der stod med hjulene i grøften, sin »Regiments kommandostation«. På trods af den forudgående ilddåb i Liège gik alle ubekymret omkring som under en øvelse. Der kom intet angreb fra belgisk side.

Den 8. august blev der forlagt til den hollandske grænse mellem Mouland [Moelingen] og Fouron-le-Comte [’s-Gravenvoeren]. Tabene blandt officerer var stor. Regimentet modtog om aftenen erstatningspersonel fra Tyskland og nyformeredes. Regiments adjudant blev Leutnant v. Storch (Kurt) og adjudant ved III. Bataillon Leutnant v. Gruben. Føring af 3. Kompanie blev overtaget af Oberleutnant d.R. Stratmann, 8. Kompanie af Leutnant d.R. Glantz, 10. Kompanie af Oberleutnant d.R. Allers og 11. Kompanie af Hauptmann v. Marées, som overførtes fra Koloni-tropperne.

Som i nord var heller ikke et kupangreb mod Liège fra syd lykkedes. Kun den midterste angrebskolonne, 14. Infanterie-Brigade, som Generalmajor Ludendorff havde overtaget ved brigadekommandørens død, var det lykkedes i løbet af natten at trænge gennem fortlinjen, og den 6. august ved middagstid at besætte det gamle korthus

på bakken mod øst, der var blevet rømmet af fjenden. Efter at guvernøren for fæstningen havde afvist en overgivelse, rykkede den 7. august ind i Liège. Byen var dermed besat af tyskerne. Besættelsen af citadellet tilfaldt de befriede dele af den mecklenborgske brigade under kommando af Major v. Koeller.

De næste dage brændte solen varmt fra himmelen. Den 9. august indtrådte 34. Infanterie-Brigade igen under IX. AK. Divisionkommandør, Generalleutnant v. Bauer, udtalte til Regimentet sin særlige anerkendelse for den enestående tapperhed under stormen på Liège. Kompagnierne fik at vide, at hvide flag vejede over Liège, og med en god kikkert tydeligt kunne ses i horisonten. Over de 6 savnede kammeraters skæbne indløb de første informationer. Denne meddelte, at flere hundrede fanger fra 34. Infanterie-Brigade stadig var i live og efter kort fangenskab var blevet befriet. Regimentet forblev indtil den 12. august i sin bivuak.

Hauptmann v. Storch skriver:

> Den 9. og 10. august lå Regimentet marchklar i sin bivuak. Den anvendte denne tid til at indarbejde den indtrufne personelerstatning i de gamle kompagnier og fuldstændiggøre stamrullen. Desuden blev der heftigt ekserceret. Vejret havde bedre sig, og den varme august sol sendte sine stråler over den skyggeløse bivuakplads. Den 11. august ankom de dele af Regimentet, der havde været holdt som fanger i Liège. De var allerede blevet befriet af tyske enheder den 7. august, men holdt tilbage til besættelse af citadellet, da jo forterne først kapitulerede efter de enkeltvis var blevet beskudt af vores 42-cm haubitser, der her for første gang kom til indsættelse. Officerer og mandskab havde bevæbnet sig med belgiske våben, der først den 13. august kunne udskiftes med tyske, hentet frem fra Aachen.
>
> Den 12. august afholdt den meklenburske feltpræst, Pastor Karsten, på bivuakpladsen den førte feltgudstjeneste.

Den 10. august 1914 skrev Leutnant v. Schliha i et feltpostbrev:

> Er kommet lykkeligt ud af helvede ved Liège, sund og munter, er blevet foreløbig bataljonsadjudant, efter at jeg et par dage har ført et kompagni. Vi har haft meget store tab, men der skal i Liège stadig være fanger tilhørende os. Vores Meklenburger storm er vel det største, som krigshistorien endnu har set. Vi rykkede frem midt blandt fjendtlige granat- og shrapnel ild med uladte geværer i natten uden artilleri, kastede alt til side over 10 km, den ene belgiske linje efter den anden, indtil vi nåede selve byen. Her blev vi beskudt af beboerne, forskansede os så på en bakke, og slog os omkring kl. 10 igen ud gennem fort ringen. Dem der overlevede, gjorde det ved et mirakel.

Forstærkninger og tungt artilleri blev trukket frem mod de forter, der endnu holdt ud. Efter ankomsten af General der Kavallerie v. Einem (VII. AK), overtog denne kommandoen over enhederne ved Liège (VII, X. og hovedparten af IX. AK) fra Generaloberst v. Bülow. Denne reorganiserede i første omgang øst- og sydøst fronten om Liège. Efter at det af O.H.L. tildelte belejringsartilleri var ankommet, skulle IX. AK nedkæmpe forterne Liers, Pontisse, Evegnée og Fléron. Fort Evegnèe blev allerede den 11. august om aftenen tvunget til overgivelse af en koncentration af artilleri.

Som følge af de modtagne instrukser, afskar IX. AK i løbet af den 11. august med dele af 17. ID fort Pontisse, og indsatte 18. ID i linjen Saive – Evegnée – Saumagne. Ved middagstid den 12. august ankom det tunge og supertunge artilleri, herunder en tung kysthaubits (38 cm) og en kort Marinekanon (42-cm), som indsattes mod forterne Pontisse og Fléron. Virkningen var frygtelig. Pontisse overgav sig allerede den 13. august.

Nu blev IX AK med sin hovedstyrke trukket over Meuse og indsat i angrebet mod Fort Liers. Regimentet nåede over Lixhé – Bassange hen mod aften til Roclenge-sur-Geer, hvor den gik i landsby kvarter.

Den 14. august – samme dag som Fort Liers og Fléron faldt – marcherede Regimentet i Divisionsramme over Sluse til Othée, for at afskære fæstningens vestfront, og forhindre en mulig afmarch af belgiske tropper mod vest. Marchen var i den gloende hede i middagssolen meget anstrengende, og der var flere udfald. Om eftermiddagen forskansede Regimentet sig med front mod Fort Lantin; III. ved Villers-l'Evêque, I. i sydkanten af Othée og II. til venstre ved siden af I. Kanonerne tordnede uafbrudt.

Regimentet kunne tydeligt følge beskydningen af Fort Lantin med det tunge tyske artilleri, der med vidunderlig præcision sendte den ene tunge granat efter den anden mod fortet. Jorden rystede at de kraftige nedslag, store søjler af beton og jord blev ved hvert skud sendt op i luften. Fortets besætning gjorde ingen udfald, så Regimentet kunne i ro og mag kunne følge det grusomt-skønne skuespil.

Om eftermiddagen vendte til stor jubel fra hele Strelitz-bataljonen, den siden stormen på Liège savnede kommandør, Oberstleutnant v. Zimmermann, fanebærer, Sergent Schwenn og bataljonens fane tilbage, efter at de fra fangenskab på Fort Pontisse var blevet befriet, da fortet overgav sig.

Leutnant v. Olszewski skrev i sin krigsdagbog:

> En underofficer blev sendt ud på en mølle lige udenfor landsbyen for at oprette en observationspost. I nærheden af møllen blev der straks påbegyndt befæstningsarbejder - skyttegrave blev udgravet, pigtrådshindringer anlagt og forterrænet frilagt. Møllen, der var kvarter for staben ved II./GR 89, hørte til et pragtfuldt slot, der tilhørte en enke. – Oppe fra møllen, der mindede mig om den tit omtalte mølle hos gamle Fritz, var der et vidunderligt udsyn over Liège. Hylende og gennem luften pibende hørte man granaterne før de slog ned på fortet. Så snart det mørknede spillede projektøren på Fort Hollogne. Bivuak bålene blussede og månen oplyste det pragtfulde område. Belgien er et rigt land med vidunderlige besiddelser, og med den mindste lade fyld med den skønneste vin.

Om natten var alle på vagt i skyttegravene med gevær i hånd. På grund af den uregelmæssige og lidet afvekslende mad – der næsten udelukkende bestod af friskslagtet oksekød med kartofler og lidt kål – og det vand, der var blevet drukket under begge dages marcher, opstod der mavesygdomme. Tilstanden blev imidlertid for de fleste tilfælde hurtigt forbedret gennem anvendelse af opium. Om eftermiddagen omkring kl. 16 hejste Fort Lantin det hvide flag, efter at det fuldstændigt var blevet ødelagt af den tunge artilleri. Om aftenen indbragte en patrulje fra II. Bataillon under Leutnant d.R. Cords 13 fanger fra Fort Loncin. De var sorte som negre af krudtrøg og havde tilsyneladende haft en vanskelig tid under beskydningen. Under afhøring fortalte de:

> Vi tilhører besætningen på Fort Loncin, der med næsten alle dens 450 mands besætning fløj i luften. Kun ganske få kom fra det med livet i behold. Våbnene var allerede forinden fuldstændigt ødelagt. Vi flygtede mod nord, for at lade os tage til fange. I to dage har vi intet spist eller drukket

Den 16. august faldt det sidste fort ved Liège. Den store, moderne anlagte fæstning var efter 10 dages kampe på tyske hænder, og vejen fri for højre fløj af den tyske hær. Bataljonerne kunne derfor om eftermiddagen trækkes tilbage til landsby kvarter i Villers-l'Evêque og Othèe. 4. Kompanie overtog i Sovathé bevogtningen af II./FAR 24 lette ammunitionskolonne.

3. Kapitel: Fremmarch over Gette og Dyle. Slaget om Mons

(17. - 24.8.1914)

Den 15. august var IX. AK trådt ud af 2. Armee, og som forudset i planerne for fremrykningen, overgået til 1. Armee. Denne havde den 14. august overskredet Meuse ved Lixhé og Argenteau, og den 15. nået linjen Vilsen – Tongern, som den dagen efter overskred.

Den 17. august startede IX. AK, for at slutte sig til de øvrige korps, om formiddagen fremrykningen mod det belgisk besatte Gette-afsnit. Luftopklaring havde vist, at der bag denne stod omkring 4 belgiske divisioner i en forsvarsstilling med tyngde på begge sider af Tirlemont. Mens II. Korps blev indsat i et omgående angreb via Diest, angreb IX. AK. med 18 ID modstanderen ved Oplinter og Tirlemont, erobrede højderne nord for disse byer, og trængte efter hård kamp ind i Girlemont, hvor det udviklede sig til bitre kampe hus for hus. Fjendens modstand blev til sidst brudt og fjenden – en belgisk division – slået.

Den sydligere fremrykkende 17 ID stødte ikke på væsentlig modstand. Dagene 17. til 22. august forløb som rene marchdage. På trods af den brændende hede blev de fastsatte marchmål nået. Ober Obeur – Heers - Gelinden (17.8.) – Borloo – Eingelom, hvor der blev gjort et længere holdt – Landen – Overwinden – Laer (18.8) – Meer – Gossencourt – Bost – Willebringen (19.8) – Beauvechain – Hamme-Mille – Neerysche – Huldenberg – Overysche (20.8.) – la Hulpe – Waterloo (21.8) marcherede Regimentet med Divisionen den 22. august mod sydvest over Mont St. Pont – Braine le Château – Ittre – Ronquières i en bue mod Mignault.

Supplerende er her en beretning fra Hauptmann v. Storch:

> Den 19. august gik marchen videre over Elixem, Gossencourt, Bost. Regimentet havde med det underlagte Pionier-kompagni Hamel forspids. Dette kompagni måtte efter fremhentning af divisionens brotræn – Gette-broerne ved Rommersom var ødelagt af de tilbagegående belgier – slå en ingeniørbro. Denne var allerede efter 20 minutter færdig, så det kunne gå videre over Hougaerde, Meldert, Honsem til Willebringen, hvor Regimentet gik i landsbykvarter. 8. Kompanie blev ved slottet som vagt for H.K.H. Storhertug Friedrich Franz IX af Mecklenburg-Schwerin, som denne dag havde indhentet Regimentet i sin bil, og bragte hilsener og post fra hjemstavnen. Hvad havde Regimentet ikke oplevet i de 17 dage, der var gået siden afskeden med deres høje chef? Hvor mange kammerater, der den 2. august havde stået på kasernegården og hørt ordene til afsked, var ikke længere under de levende! Hans Kongelige Højhed tildelte personligt Regimentskommandøren

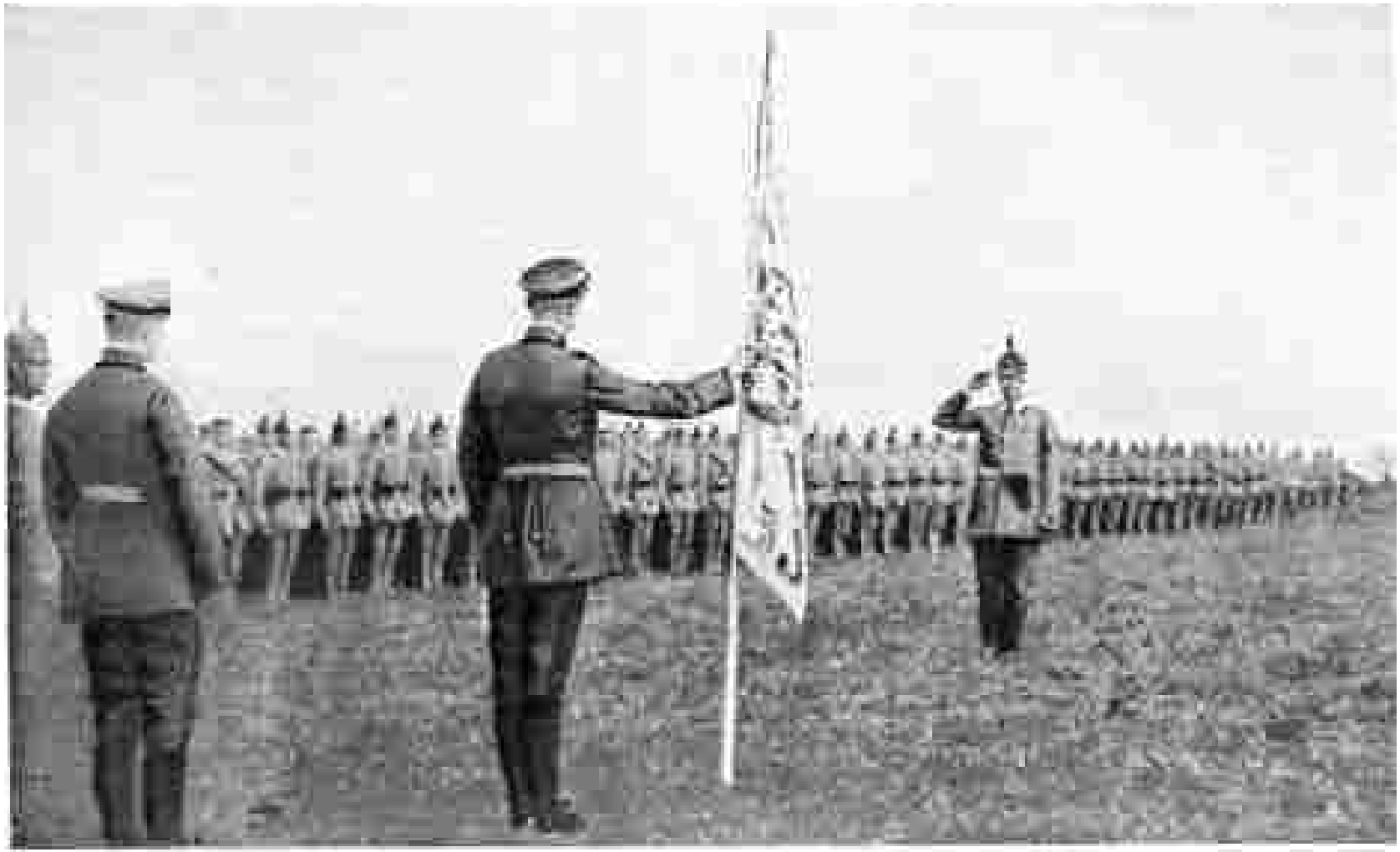

H.K.H. Storhertugen overdrager Fanen til III./89 med den ved Liège genfundne Fanedug til kataljonsforeren

Jeng. Bremer
3 a

H.K.H. Storhertug
Adolf Friedrich

H.K.H. Storhertug
Friedrich Franz

Hofgemaal von Schirkhe u. Rondorff

Slottet i Estermer

Almarch af forste restaurationstransport til fronten

»Militär-Verdinstkreuz II Klasse« og tildelte desuden denne orden til en række officerer, underofficerer og grenaderer for fremragende indsats under stormen på Liège.

Belgierne misbrugte i stort omfang Røde Kors flaget. Næsten hvert andet hus bar dette neutralitetstegn, og beboerne hævdede, at der her var indrettet lazaret. Dagligt blev også enkelte sårede belgiske soldater fundet i en elendig forfatning, som blev overladt til sanitetskompagnierne. I begyndelsen skånede soldaterne disse huse, da de med en vis tilbageholdenhed respekterede neutralitetstegnet. Efterhånden som de opdagede misbruget, blev disse huse med særlig forkærlighed udvalgt til kvarter.

Den 20. august blev Regimentet alarmeret kl. 0530 og marcherede over Beauvechain til Hammer-Mille. Her hilste under et hvil begge storhertuger på deres bataljoner. Med ganske særligt varme ord hilste Storhertugen på sit livkompagni, og udtalte sin ganske særlige beklagelse over dens tapre kommandørs – Hauptmann v. Kühlwein (Paul-Friedrich) død. Efterfølgende overdrog H.K.H. den antrådte III. Bataljon på festlig vis den ved Liège tabte fanedug og dens fanespids, som var blevet fundet i Fort Loncin. Unteroffizier Hilger, fodermester ved MG-kompagniet, sømmede spidsen fast med hesteskosøm. Af mangel på andre søm, islog Gefreiter Jetz, MGK, Reservist Köster og Skrotzky, 9. Kompanie, støvlesøm, og med denne søm slog H.K.H. personligt fanedugen på den samle stang. Storhertugen overdrog derefter fanen med følgende ord:

Grenaderer! Jeg beundrer jeres ved Liège beviste heltemod. I har trofast fulgt mine ord, som jeg rettede til Jer før udrykningen. Mange af jeres kammerater og officerer er faldet og lidt heltedøden for Fædrelandet. Vi beundrer dem. Også fanebæreren og dem, der efterfølgende greb fanen, er faldet. Fanen blev savnet og er nu igen fundet. Jeg overdrager den hermed igen til jer og håber, at i som hidtil trofast vil følge den.

Bataljonsføreren, Hauptmann v. Schickfus u. Neudorff overdrog med varme takke ord den uventede genfundne fane fra H.K.H. til Fanebærer, Sergeant Bremer,

Selvom nedenstående beretning fra Hauptmann d.R. v. Both over III. Bataillons fane i dagene ved Liège og den efterfølgende fremrykning er en kort gentagelse, er den først placeret på dette sted, da H.K.H. Storhertugen den 20. august 1914 som ovenfor angivet, havde lejlighed til at udleverer den tabte fane til den tapre III. Bataillon.

Så var vi nu i citadellet, hvis besætning vi efter anvisning fra General v. Emmich indtil videre skulle stille. Man var endnu påvirket af alt det, der i de sidste dage var gennemlevet. Nu, hvor der var ro, forekom det hele næsten som en drøm: den sidste nat i fjendeland, den natlige beskydning af bivuakpladsen i Bernau, overgang af Meuse indenfor rækkevidde af Liège forterne, den natlige storm på forterne i heftig granatild, gadekampene i forstaden med alle dens grusomme indtryk, de sårede stønnen, mange en kærlig kammerats død. Også de voldsomme oplevelser den 6. august stod fore vore øjne. Den korte pause om morgenen, som vi på bakken ved Herstal kunne se byen Liège for vore fødder, og hvor vi snart skulle rykke ind. Befalingen til tilbagetrækning, beskydningen under tilbagegangen, belgiernes omringelse af de sidste kolonner, tilfangetagelse, marchen gennem byen i den tavse hilsen fra dele af garnisonen og befolkningen. De usikre eftermiddagstimer i gården til rådhuset, beskydningen af byen, natten i fængslet og om morgenen gensynet med mange kammerater, man troede var døde. Og så modtagelsen af en preussisk generalstabsofficer med ordene: »Liège er befriet. De er frie. Begiv Dem til Citadellet« hvormed vi fik nyheden om Ludendorffs overraskende angreb og vores befrielse.

Efter anstrengelserne, tre søvnløse nætter og nattens kampe, lod alle disse indtryk os slet ikke rigtig komme til bevidsthed om virkeligheden. Først efter en hurtigt afholdt appel, hvor omkring 400 mand, foruden grenaderer og Füsilerer, også var pionerer, jægere, 73'ere og 74'ere, blev opdelt i tre kompagnier, kom man til rette med, hvad der var sket. Det var altså resterne af den stolte brigade – vi anede jo ikke, at tilbagetrækningen var lykkedes for en anselig del og at dele overhovedet ikke var kommet i kamp. Hvor var kommandørerne? Generalen og Regimentsføreren var set dagen i forvejen, før tilbagetrækningen. Major v. Koeller var blandt os, og vi havde set Oberstleutnant v. Zimmermann med II. Bataillons fane og fanebæreren alene, næsten som de sidste begynde tilbagetrækningen. Med ordene: Med Gud, for fyrste og fædreland havde vi givet ham et sidste håndtryk. Han var sikkert død. Major v. Arnin var sammen med andre officerer og talrige grenaderer faldet bag banedæmningen. Og vores fane? Den var formodet sidst set i nærheden af Major v. Arnim. Ingen vidste nærmere. Altså ikke kun så mange blodofre, unge håbefulde liv, i trofast hengivenhed, men også vores fane, hvor vi havde svoret vores trofasthed til Kejser, Fyrste og Fædreland, som vi flokkedes om i kamp, som vi skulle forsvare med vores hjerteblod, var gået tabt. At man kunne dø i felten, at måske ingen af os igen ville vende hjem, det vidste vi; men at fanen kunne gå tabt, det havde ingen af os troet. (På samme måde som os, gik det füsilierne. Også de anså de fleste af sig faldet, og beklagede tabet af deres fane).

Da der om eftermiddagen til befalingsudgivelse igen blev afholdt appel, kom en underofficer fra Füsilierne med en hvidglaseret fanestang, som de under gennemsøgning af Citadellet havde fundet i en kælder. Füsilierne havde igen fået en fanestang, hed det. Vi ilede derhen og kikkede på stangen: Ja, det var en fanestang, men uden spids og fanedugen var revet groft af. Ingen øvrige kendetegn? Åh jo, et lille skilt i sølv. Hvad står der på det? – III./89. Hurra, det er jo vores banestang! Bedrøvet overlader füsilierne os denne kostbare rest af vores fane, og vi er lykkelige over, i det mindste at have vores fanestang tilbage.

Hvor er dugen blevet af? En grenader hævder at have set, at flere på hinanden følgende fanebærere var faldet i løbet af natten, og den sidste, hårdt såret, lå på jorden, havde revet fanedugen af og gemt den under sin jakke. Det syntes troværdigt, at fanedugen var blevet revet af. Det var en trøst for os: den sidste fanebærer havde, trofast mod sin ed, altså givet sit hjerteblod og døende forsøgt at redde den i sikkerhed for fjenden. Ville ikke også os alle have gjort det samme?

Nu kunne vi alligevel med fortrøstning se den fra Schwerin kommende del af bataljonen, med hvem vi snart skulle genforenes, i øjnene. Så langt det var menneskelig mulig havde bataljonen i nærkamp forsvaret fanen. Alle, der havde været i nærheden, havde under indsats af deres liv forsøgt at redde den. I det mindst kan vi bringe fanestange tilbage til jer.

Da vi efter tre dage marcherede ud, trådte fane-underofficeren ind på sin rigtige plads.

Om morgenen den 11. august nåede vi efter en delvis natmarch – Liège østfront var endnu ikke faldet, som man havde fortalt os ved afmarchen fra Citadellet, så vi måtte tilbagelægge en ikke ubetydelig del af turen i dække af mørket – igen tilbage til Regimentet, hvor vi glædesstrålende blev modtaget som formodet døde, og hvor vi mødte dem, der havde haft held til at slippe tilbage. Vi søgte imidlertid forgæves mange kammerater, der havde måttet lade livet under Regimentets første kamphandling. Regimentet havde mistet to faner. II. Batallions var forvundet sammen med bataljonskommandør og fanebærer, og vi fra III. Bataillon måtte i det mindste være glade for, at vi endnu havde fanestangen.

Som vi den 15. august lå vest for Liège ved Othée, og ved middagstid i små grupper lå og slikkede sol ved vindmøllen i slotsparken, hed det sig pludseligt: Oberstleutnant v. Zimmermann var kommet tilbage med sin fane. Hvad var nu det? Har han alligevel klaret det? – Han og hans ledsager havde under tilbagetrækningen gravet fanen ned med hensigten om senere igen at hente den, og havde herefter forsøgt at slippe igennem. Herunder var det blevet taget til fange af belgierne og bragt til Fort Pontisse, hvor de dybt nede i kasematterne havde været ufrivillig øjenvidne til beskydningen med vore 21-cm haubits. Efter at fortet efter nogle dage havde overgivet sig, hentede de igen fanen og sluttede sig til Regimentet. Glæden var stor og det samme var stoltheden over dristigheden og omtanken hos vores bataljonsfører og hans fanebærer. Nu var der igen to faner, men kun III. Bataljons måtte med blandede følelser se på den nøgne fanestang.

Divisionen fortsatte fremrykningen. Den 20. august var der ved Nobebais et længere stop. Begge Storhertuger havde sluttet sig til for at hilse på deres grenaderer. »Fanebærer ved III. Bataillon skal komme frem til Regimentsfører« blev det meddelt. Efter at han havde meldt sig, lod H.K.H. sin adjudant række sig en pakke, åbnede den, og overrakte til stor forbavselse for alle tilstedeværende, Regimentsføreren en fanedug. Det var III. Bataillons fane, som man ved Liège havde fundet på en død grenader, og herefter havde tilsendt Regimentschefen. En grenader måtte sætte sig i vejgrøften og fra støvlen trække enkelte søm, som H.K.H. herefter personligt anvendte til at fastgøre fanedugen på stangen. Fuld af stolthed og tiljublet af hele bataljonen kunne fane-underofficeren (Sergent Bremer) herefter som virkelig banebærer, returnerer til sit kompagni

Den står nu på slotsmuseet i Schwerin. Dens kuglehuller og støvlesømmene er bevis på dens skiftende skæbne. Som et vartegn skal den minde kommende generationer om bataljonens ærværdige kampe, men i taknemmelig hukommelse på dem, der for den mistede livet for den og for fædrelandet.

Hauptmann v. Storch fortsætter:

Marchen fortsatte over Rethen, St. Georges, Neerysche, Loonbeck, Huldenberg til Overysche. På marchen opstod for første gang uorden, som tre kolonner fra forskellige enheder en tid forsøgte at komme frem. Marchen blev naturligvis herigennem yderligere vanskeliggjort og forlænget. Om aften blev der slået bivuak ved slottet Terbeckt, Neutenbeek, Valenberg og Overysche. Manglen på brød gjorde sig efterhånden ubehageligt bemærket. Under det høje marchtempo kunne feltbagerier og forsyningskolonner naturligvis ikke følge med, hvorfor Regimentet fuldstændig var henvist til at leve af landet. Da næsten alle kvarterer allerede dagen i forvejen allerede havde været i brug for det fremsendte kavaleri, fandt Regimentet kun sjældent brød i tilstrækkelige mængder. Derimod var der rigeligt af kartofler, kød og grønsager. Havre og sukkerroer til hestene fandtes på markerne.

Fjenden trak sig hele tiden længere tilbage, så der efterhånden var opstået et væddeløb mellem fjenden og von Klucks hær generelt i vest og sydvestlig retning. Belgierne trak sig mere og mere tilbage i retning af Fæstningen Antwerpen under prisgivelse af hele deres landområde, da de ikke fik støtte fra fransk side. Den 20. august blev Bryssel besat.

Den 21. august beløb Regimentets forplejningsstyrke sig til 68 officerer, inklusiv Offizierstellvertreter, og 2.795 underofficerer og grenaderer.

Den 21. august trådte Regimentet først an kl. 10, og sluttede sig i Malaise til Divisionens marchkolonne. Det var kun en kort march over la Hulpe til Waterloo, hvor Regimentsstab og III. Bataillon gik i kvarter på den gamle slagmark, II. Bataillon i Joli Bois og I. i Mont-St.Jean. Regimentet kunne denne dag hvile, og de, der havde tid hertil, benyttede muligheden for at se den gamle slagmark og mindesmærke ved Waterloo. Da bagagen var nået frem, var det for stabe og kompagniførere endeligt efter lang tid muligt at få udført deres

skriftlige arbejder, supplerer stamruller, reviderer krigsranglisten og lignende. Denne dag blev også mange breve overdraget til at blive sendt hjem.

Einjahr-Freiwilliger Reuter, 3, Kompanie, skrev denne dag i sin dagbog:

Fredag, 21. august. Omkring kl. 10 afmarch. Vi er stadig 16 km fra Bryssel, så alle håber, at vi i dag skal rykke ind. Desværre blev vi igen skuffede. Som Louvain bliver Bryssel for os liggende. I stedet går det til Waterloo. Allerede på lang afstand hæver det enorme mindesmærke med løven sig over de flade omgivelser. I de store drivhuse langs vejen plukker vi vindruer mens Artillerie-Regiment 60 marcherer forbi. Omkring kl. 15 er vi allerede i vores natkvarter Waterloo – Mont-St.Jean. Kl. 17 træder vi an i uniform med hue og sko. Leutnant v. Scheliha fører kompagniet til mindesmærke for slaget. Vi klatrer op på pyramiden, hvorfra der er en herlig udsigt over et stort område og over slagmarken. Vores stabslæge fortæller i nogle få ord om slagets gang. Man knytter i stilhed næverne, og alle håber at kunne stille op mod vores dengang forbundsfælle, nu dødsfjende. Ved foden af mindesmærket ligger et panorama, som med store oliemalerier og foranliggende modeller gengiver det store slag den 18. juni 1815. Det indtryk, dette billede gør på os, et storartet, overfældende. I en restauration for foden af mindesmærket sidder vi, flere enårige, muntert sammen og skriver kort til hjemmet, som var vi på sommerrejse. Det fortælles, at Belfort er erobret. (Falsk rygte). I dag endelig post hjemmefra. Dertil også nogle aviser, der sluges med stor interesse.

Efter indgåede efterretninger skulle franskmænd og englændere stå ved St. Paul, så Regimentet måtte regne med indenfor de næste dage at stå foran fjenden, hvilket efter de lange marcher fik stemningen blandt soldaterne til at stige væsentlig.

Den 22. august gik marchen som nævnt over Chenois – Braine-le-Chateau – Ittrer – Ronquières – Henripont til Mignault, over en længere strækning langs kanalen. Det var en meget anstrengende dag, og først kl. 23 blev der slået bivuak, efter at der var udstillet forposter. Under marchen var der påfaldende mange fjendtlige fly, som Regimentet tidligere dårligt havde set. Alt tydede på et snart forstående sammenstød. Denne skulle følge søndag den 23. august.

Af de meldinger, der indtil kl. 17 var tilgået A.O.K. 1 i Hal, viste der sig følgende situation omkring fjenden: Efter overensstemmende opklaringsresultater fra kavaleri og fem for alt de langt mod vest indsatte flyenheder, var hele rummet på højre flanke af hæren – området omkring Gent, Deynze, Kortyk, Audenarde, samt omkring Roubaix, Lille og Tournai – konstateret fri for fjender. Langs veje og jernbaner mod øst og sydøst havde fly den 22. august ikke kunne fastslå påfaldende trafik. Disse observationer førte til den afgørende formodning, at der ikke fandt en samling af franske og britiske enheder i rummet Kortryk – Lille – Tournai, og der derfor ikke på nuværende tidspunkt eksisterede en trussel mod 1. Armee flanke og ryg. Derimod antydede forskellige opklaringsresultater, at det britiske ekspeditionskorps var på vej til at søge tilslutning på venstre fløj af franskmændene i området Mons – Maubeuge.

I forventningen om et snarligt sammenstød med fjenden – efter udsagn fra fanger, var Mons besat af engelske tropper – rykkede IX. AK den 23. august i flere kolonner frem mod Kanal du Centre for at etablerer overgange over kanalen. 18. ID trængte frem til Mons, mens modstanden på bakkerne øst for byen blev angrebet af 17. ID.

Befalingen til Grenadier-Regimentet lød: »Overgang ved Bracquegnies gennemføres af Oberstleutnant Frhr. v. Wagenheim med Gren.R. 89 og I./FAR 60«. Udfoldet i en tynd skyttelinje rykkede Regimentet frem mod landsbyen og, da denne var ubesat, videre mod Maurage. Foran 17. ID havde det britiske kavaleri rømmet kanaloverganene. Som II. Bataillon rykkede frem mod syd fra Maurage, kom den under beskydning. Denne blev besvaret på 1.600 meters afstand. Efter et stykke tid så man en engelsk eskadron i galop forsvinde mod sydvest. Det var det første sammenstød med englænderne. Indtil kl. 15 lå Regimentet ved Maurage og afventede.

»Under fremrykning gennem Maurage«, skrev Oberst v. Wartenberg, »kom indbyggerne ud med deres franske hvedebrød, som grenadererne naturligvis gerne modtog og snart efter begyndte at gnave af. Vi mistænkte det for en krigslist og var dobbelt forsigtig, men kom, som fortalt, først efter passage af landsbyen, under ild.«

Hauptmann v. Storch skriver:

33. Infanterie-Brigade var i mellemtiden stødt på englænderne ved Villers-St.Ghislain, og 34. Infanterie-Brigade fik ordre til at slutte sig tættere på 33. Brigade. I stor spænding gik marchen over Boussoit gennem skoven, forbi det pragtfulde slot Beaulieu, mod Villers-St.Ghislain, på tidspunkter under spredt engelsk artilleriild, men uden at lede tab.

III. Bataillon fik ordre til at besætte sydkanten af byen, I. Bataillon skulle dække nordøst kanten, mens II. Bataillon og MGK skulle placerer sig stik øst for landsbyen. III. Bataillon havde netop indtaget den sydlige kant, da et batteri fra FAR 60 kørte frem 300 meter fra II. Bataillon for at tage englænderne under ild, mens disse var ved

at etablerer en stilling. En godt rettet, koncentreret granatild over det tapre batteri var resultatet. Også II. Bataillon og MGK kom under beskydning og havde tab – Sanitetsunderofficer Peeck blev hårdt såret, sygebærer Maars dødeligt truffet, men bjærget af sygebærer Normann, som også under senere kampe gentagende gange beviste sin tapperhed. Bataljonen faldt tilbage i byen og gik i skjul. I stedet for den sårede Oberstleutnant v. Zimmermann, overtog Hauptmann v. Wartenberg føringen af II. Bataillon. I mellemtiden fortsatte artillerikampen, og først ved mørkefald sluttede den. Søsterregimentet forfulgte den vigende fjende i fuldendt skyttelinje, som vi havde lært det på øvelsespladsen. Omkring kl. 1820 modtog Regimentet befaling om, at to bataljoner skulle opstille på venstre flanke øst for Villers for at dække artilleriet. Hertil blev I. og II. Bataillon udset. I. Bataillon gravede sig ned til venstre for artilleriet. Under et omfattende angreb var den endnu fastholdende fjende øst for Mons blevet kastet tilbage af 17. ID, og tilbage over vejen Mons – Givry.

H.K.H. Storhertug Adolf Friedrich VI af Mecklenburg-Streltiz havde til hest ledsaget regimentet på marchen, og kom i Villers-St.Ghislain midt i den engelske artilleriild. Granater slog ned til højre og venstre for ham, og over ham sprang shrapnels. Dette fik dog ikke den uforfærdede fyrste til at forlade sine landsmænd. Dette virkede storartet på folkene. Således hørte Hauptmann v. Wartenburg en af grenaderer råbe til en kammerat: »Kære børn, var dog ikke så forrykt, Storhertugen er jo også her!«.

Langs hele fronten havde IX A.K. opnået en fuldstændig sejr, og ramt englænderne betydeligt. Den vanskelige opgave, at trænge over den brede kanal, var på venstre fløj af armeen strålende blevet løst. Førere og tropper kunne med berettiget stolthed se tilbage på deres opnåede resultater.

Ved daggry den 24. august livede kampene langs hele fronten op igen, men man fik hurtigt fornemmelsen af, at den fjendtlige modstand blev svagere. General v. Quast befalede derfor angrebet fortsat mod vejen Frameries – Givry. Regimentet rykkede frem med III. og I. Bataillon i forreste og II. i anden linje i retning af jernbane stationen Arrêt. Da denne ikke var besat af fjenden, blev en let sikring sendt længere frem mod syd til en bakkekrete. Her kom den under ild, men om det var fra feltartilleri eller tung artilleri, kunne ikke fastslås. I. Bataillon havde herunder væsentlige tab. Leutnant d.R. Gade og to grenaderer faldt, mens Oberleutnant d.R. Stratmann, tre underofficerer og 19 grenaderer såredes. For at undgå unødvendige tab, befalede Brigaden kl. 0920 en tilbagetrækning til Villers-St.Ghislain. Efter at have forplejet, stillede Regimentet sig ved mørkefald parat bag venstre fløj af füsilierne.

På den engelske bivuakplads i nærheden af jernbanelinjen blev der erobret store mængder forråd, specielt biskuits og udrustningsgenstande. De vejrbestandige engelske frakker gjorde senere god fyldest i skyttegravene for mangen en officer og grenader. Da man allerede havde lært værdien af spaden at kende, blev et antal af de meget anvendelige, lette engelske spader taget med. De gjorde ved Esternay og senere ved Aisne Regimentet megen god tjeneste. Leutnant v. Storch (Ernst) erobrede to store trommer fra »Prinzes Charlotte Re. Berkshire Regiment«. H.K.H. Storhertugen tog disse trommer med i sin bil, og sørgede for deres videre transport til Schwerin. De blev senere udstillet på slotsmuseet.

Omkring kl. 2030 indløb befaling til at gå i bykvarter i Nouvelles. For at forkorte afstanden marcherede brigaden i første omgang tværs af terrænet. Dette viste sig at være en stor fejl. Bataljonen i spids havde vanskeligheder med at finde retningen, og det gik derfor under mange stop kun fremad i ryk, hvad der i stort omfang udmattede soldaterne. Først kl. 0400 om morgenen nåede Regimentet (uden II. Bataillon) frem til Nouvelles og gik i kvarter.

II. Bataillon *) fik om aftenen den 24. august at Divisionskommandøren ordre til at besætte Mons, for her at sikre kolonnernes gennemmarch og for at rydde op på slagmarken. Bataljonen rykkede ind i byen ved mørkefald, hvis forstæder havde lidt meget under gårsdagens artilleribeskydning. Straks efter indrykningen blev der indledt forhandlinger med byens myndigheder. I den forbindelse blev borgmesteren af tolken, Offizierstellvertreter Rehr, bragt til rådhuset. Der blev udsendt flere proklamationer til befolkningen. Der blev sørget for gadebelysning. Som bykommandant havde Hauptmann v. Wartenberg med sin stab i disse dage mange forretninger at se til. Forplejningsspørgsmålet gav store vanskeligheder, da Mons var en by med omkring 30.000 indbyggere. Posthusene blev besatte, telegrafforbindelserne afbrudt. Engelske soldater, der endnu befandt sig i byen, skulle med deres våben indfinde sig på rådhuset.

Den 26. august afsøgte bataljonen slagmarkerne ved Nimy og Mons, begravede de endnu bisatte døde og indsamlede udrustningsgenstande. Med de fundne genstande, specielt spader, blev huller i udrustningen straks udfyldt.

---

*) Da bataljonen først den 5. september returnerede til Regimentet, bliver dens aktiviteter frem til dette tidspunkt på dette sted fortalt.

Den 27. august rykkede bataljonen, minus en deling fra 7. Kompanie under Leutnant d.R. Jacobsen, der forblev i Mons til bevogtning af fanger og de indsamlede genstande, til Frameries for at bevogte anden del af IX. AK træn og et ammunitionsdepot.

Den 29. august kl. 0030 blev bataljonen alarmeret af 8. Reserve-Husaren, som havde haft en mindre træfning med en fjendtlig styrke, der nærmede sig fra Maubeuge. Da der om formiddagen endnu ikke var indgået befaling, fik adjudanten, Leutnant v. Olszewski ordre til at søge kontakt til Division og Generalkommando. Efter et par gange at være kørt forkert, dels med vogn, dels med bil, nåede han Generalkommandoet i Croix, hvor han fik instruks om straks at returnerer til Frameries, da bataljonen øjeblikkeligt skulle marcherer tilbage til Regimentet.

Den 31. august rykkede bataljonen ud kl. 0500 efter at Deling Jacobsen var hentet i Mons, og efter at sikringen af ammunitionsdepotet var overdraget til etapeenheder. Da der forestod en længere march – og Strelitzerbataljonen ville være tilstede under det forventede store afgørelsesslag – blev 12 vogne rekvireret for at transporterer oppakningen. Dette viste sig at være en rigtig god ide. Kl. 7 om morgenen blev den franske grænse overskredet ved Les Saulnes [Aux Saulnes]. Ved grænsepælen lod Hauptmann v. Wartenberg kompagnierne defilerer forbi. Med et hurra og en sang gik det ind i Frankrig. Kl. 21 blev der efter en march på 55 km gået i kvarter i St. Benin, 3 km syd for le Cateau.

Den 1. september marcherede bataljonen over Honnechy – Bohain til Fresnoy-le-Grand. Her blev der kl. 1230 indlagt en flere timers middagspause. Det lå meget krigsmateriel langs vejene. Forladte skyttegrave og talrige soldatergrave mindede om de hårde kampe, der havde fundet sted. Mange indbyggere gik med deres kufferter, kurve og anden oppakning i grupper tilbage mod deres hjem. I et simpelt bondehus opslog Feldzahlmeister Neumann sit kontor, og for øjnene af de forbavsede beboere, udbetalte han omkring 11.000 Mark til bataljonen fra sin kasse på 150.000 Mark. Beboerne fortalte, at de som følge af historierne i aviserne, hvorefter tyskerne skulle opfører sig som barbarer, havde været meget angste. Under den nu allerede fire dage lange gennemmarch af tyske tropper havde de imidlertid til deres overraskelse opdaget, at der blandt disse var lige så mange gode mennesker, som blandt de franske. Som bataljonen om aftenen kl. 1830 nåede St. Quentin, fik de nyheden om de store sejre i Øst (Tannenberg) og i Vest. Dette fik stemningen til at stige kraftigt.

Den 2. september kl. 0620 marcherede bataljonen videre over markedspladsen og gennem gaderne i den gamle, på grund af dens skønne katedral, berømte by over Essigny. Somme-Oise kanalen blev krydset ved Jussy. Over Bouel – Condren – her blev Oise krydset på en nødbro, slået af 7. Pionier – blev Berneuil nået kl. 2030. Da landsbyen var overbelagt, blev der slået bivuak.

3. september gik det over Leuilly til Soissons. Da byen flere steder var ødelagt – enkelte huse brændte stadig – tog bataljonen hvil i den gloende hede udenfor at vejen mod syd, og marcherede om eftermiddagen videre til Haratennes. Den følgende dag gik turen over Bézu – St. Germain – Château-Thierry til Chézy. Her blev der igen slået bivuak.

Den 5. september stødte bataljonen kl. 1500 til Regimentet ved Perthuis, og marcherede med denne videre til Morsains, hvor der blev slået bivuak. Den 6. september, en søndag, skulle der være hviledag, meget velkommen efter de anstrengende dage med ret anseelige marchdistancer.

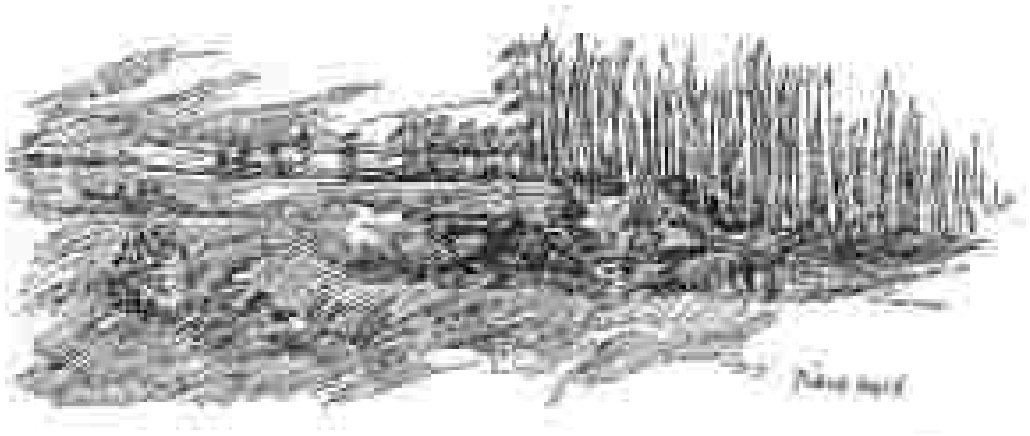

4. Kapitel: Fremmarch over Somme, Aisne og Marne

(25.8 - 5.9.1914)

Englænderne var ved Mons i det første sammenstød blevet slynget tilbage. Forgæves forsøgte General French igen ved Solesmes og le Cateau at gøre modstand, og ved Cambrai satte franske styrker sig forgæves til modværge. Med uhørt voldsomhed og rasende hurtighed kastede 1. Armee alt til side på dens vej, og jagede englændere og franskmænd tilbage mod Paris.

Mens de øvrige korps under 1. Armee fortsatte forfølgelsen af de ved Mons slåede engelske styrker, og den 26. august ved le Cateau opnåede endnu en skøn sejr, blev IX. AK. den 25. august indsat til sikring af Maubeuge fra nord. Elementer skulle støtte III. AK på dennes venstre fløj.

Om natten den 25./26. august bragte Regimentet – uden II. Bataillon som allerede beskrevet – den korte afstand til Eugies. Her skulle, lød det, gøres et længere holdt. Den store bagage blev trukket til. Marketenderivognen nåede frem med alt, hvad der glædede et soldaterhjerte. Officerer og mandskab gjorde sig det bekvemt i kvartererne. Glæden skulle imidlertid ikke vare længe. Efter kun nogle få timers hvil, blev Regimentet alarmeret kl. 9. Fjendtligt infanteri og kavaleri var blevet meldt ved Noirchain. Regimentet rykkede øjeblikkeligt til denne by, og stillede sig senere klar syd for vejen Noirchain – Asquilles med front mod sydøst.

På højderyggen mellem vejen og Bougnies blev skyttegrave anlagt. Kl. 1500 indløb ordre til at rykke til Bavai. Kl. 1900 blev den franske grænse overskredet ved Chateau Noir. Regimentskommandøren var redet i forvejen, holdt ved grænsepælen, og lod hele Regimentet marcherer forbi. Han råbte til grenadererne: »Her folkens! Her er den franske grænse. Nu fremad! Fremad til Paris!«. Et trefoldigt hurra var det begejstrede svar. – Omkring middagstid nåede Regimentet nord for Bavai, hvor den overtog sikringen af vejen Bavai – Maubeuge over le Nouvion frem til vejen Bavai – Taisnières. Til venstre fra der forbindelse til Füsilier-Regiment 90. I silende regn og i fuldstændig mørke blev der slået bivuak bag sikringslinjen. I den måneløse nat var intet at se. Først ved daggry den 27. august kunne gravning af skyttegrave påbegyndes. Opklarings- og sikringspatruljer blev sendt i retning af Maubeuge, hvis besætning forholdt sig fuldstændig passiv. Da 17. ID den 8. om aftenen blev frigjort fra sikringen mod Maubeuge, herskede stor glæde. Over Bavai – Englefontaine nåede Regimentet kl. 4 om morgenen frem til Robersart efter en anstrengende march – ofte snoede sig tre kolonner frem ad de smalle veje.

Det var den tredje natmarch i rækkefølge. Tropperne var derfor meget trætte. Allerede kl. 1030 blev marchen fortsat i hedt vejr. Over le Cateau blev kl. 17 Escaufourt nået.

Omkring le Cateau lå et utal døde engelske heste i og ved siden af vejen, som i den stærke hede udsendte en næsten uerholdelig stank. Talrige franske og engelske lastbiler, der ødelagt og væltet lå langs vejen, tydede på fjendens overraskelse over fjenden hurtige fremrykning. På en af lastbilerne stod: »*Train de plaisir à Berlin!*« Køretøjet var ikke nået langt på dens vej mod den tyske hovedstad.

Hvor marchsikre var dog disse herlige Regimenter under 1. Armee. Det gik jo fremad, foran lokkede Paris. Alle strabadser var hurtigt glemt.

Den 29. august marcherede Regimentet til Maretz og herfra langs romervejen – denne endeløse, støvede, tilsyneladende endeløse, træløse vej i sommerheden – til Maissemy nordvest for St. Quentin. Endeligt kom Regimentet til et sted, hvor andre enheder ikke havde ligget. Indbyggerne leverede gerne levnedsmidler, frem for alt brød. Da genforsyninger under stormen fremad var umuligt, levede enhederne udelukkende af landet.

Hauptmann v. Storch beretter:

> Indbyggerne var meget venlige, for største del royalister. Præsten, hvor Regimentsstaben lå i kvarter, modtog tyskerne som guds gidsler for det degenererede Paris. Han ønskede sig en »*Homme honnet*« som vores kejser i spidsen for Frankrig i stedet for disse personer, som til sig selv presser store lønninger ud af folket for at tilbringe deres dage i begær og hor! – sådan talte vores ærkefjende om vores kejser!

Hele dagen kunne man høre kanontorden fra området ved St. Quentin, de franske fly havde en livlig aktivitet, og blev for første gang offensivt indsat mod Regimentet. De nedkastede stålpile over kolonnerne, hvorunder dog kun en hest blev lettere såret. Hauptmann v. Alt-Stutterheim (Moritz), chefen for MGK, blev ramt af en pil i sin frakkelomme, men kun ting i lommen tog skade.

Den følgende dag kl. 0245 lød alarmen. Efter 45 minutter blev der marcheret mod St. Quentin, hvor 17. ID blev stillet til disposition for 2. Armee. Denne var allerede dagen før havde denne været involveret i hårde kampe langs linjen Essigny-le-Grand – Mont d'Origny – Haution. Franskmændene havde sat sig til modværge, og stormede forbitret mod de fremtrængende tyskere for at gennembryde linjen mod nordvest, og for at standse den tyske fremmarch mod Paris. Den hårde kamp bølgede frem og tilbage. En tæt tåge, der senere forsvandt til fordel for solskin og trykkende hede, dækkede i starten enhver oversigt som Regimentet rykkede frem over Harly til Homblières og gik i beredskab. Først her kunne der udleveres mad.

I Homblières sad på landsbygaden den gamle Generaloberst v. Bülow ved et stort bord dækket af kort sammen med sin stab og fulgte slagets gang. Med venlige ord hilste han hjælpen fra mecklenborgerne velkommen. Hauptmann v. Hesse, Infanterie-Brigadens adjudant, var hans svigersøn.

Kl. 1330 blev der med udfoldede faner og med trommende tambours rykket frem til Regny, gentagende gange beskudt af fjendtligt artilleri. Udfoldet ble der kl. 1630 rykket frem mod Thenelles. Efter overgang af Oise, blev bataljonerne øst for denne landsby igen foldet ud. Som på et kæmpelærred så man slaget udfolde sig foran. 2. Armee udkæmpede ved St. Quentin et strålende slag. 17. ID infanteri kom imidlertid ikke til indsats, og var denne gang kun tilskuer.

Hauptmann v. Storch beretter:

> Omkring kl. 17 overskred Regimentet i kolonne Oise ved Thenelles, og gik dækket af Højde 120, 1½ km øst for Thenelles, i beredskab bag 19. Reserve-Division. Foran Regimentet rasede slaget på skråningerne af Højde 140, 1½ km sydøst for Lucy. Et stykke bag bakkerne stod artilleriets prodser og heste, mens artilleriet var indsat længere fremme i livlig ildkamp. Omkring på højde med artilleriet lå samlede enheder i »fuld dækning«, foran disse udfoldet infanteri, der springvis i skyttekæder rykkede frem, og forsvandt under det fjendtlige artilleris bombardement bag bakken. Det franske infanteri, hvor vi for første gang stødte på Turkos, »kurturbringere til de barbariske tyskere«, veg tilbage for det heftige tyske angreb, specielt Gardekorpset. Krisen for 2. Armee var forbi, den havde på ny vundet en sejr. Infanteriet under 17. Division kom derfor ikke til indsættelse.

Om aftenen blev der marcheret til Urvillers, hvor grenadererne den 31. august havde den første hviledag. Landsbyen var i en sørgelig forfatning, mange huse var sønderskudte og nedbrændte. 17. ID vendte tilbage til IX. AK. Hviledagen i Urvillers blev først og fremmest anvendt til rengøring og istandsættelse af våben og uniformer, skoning af heste og til at sove.

For at udnytte resultaterne af 2. Armee sejr ved St. Quentin, beordrede A.O.K. 1 en hensynsløs eftersættelse i sydlig retning. Man håbede på den måde, over Soissons, endnu engang at kunne fange de tilbagetrækkende franskmænd. IX. AK fik angivet Soissons som mål. Modstanderen faldt imidlertid så hurtigt tilbage, at den ikke igen kunne fanges. På den måde bragte de følgende dage en i krigshistorien tidligere uhørt marchpræstation, gennemført under kontinuerlige sammenstød med den fjendtlige bagtrop. En sejrsbevisthed og en overbevisning om overlegenhed i forhold til franskmændene beherskede hele den tyske hær fra den øverste fører til den yngste grenader. »Fremad til Paris som vore fædre og bedstefædre« hed det i hele Regimentet.

Der blev ydet og nødvendigvis krævet uhyrlige marchpræstationer, for føling med den hele tiden tilbagegående fjende måtte ikke gå tabt. At denne præstation overhovedet var mulig lå formentlig deri, at der allerede flere steder var opsat skilte med påskriften »Mod Paris, endnu … km«, og at ordet »Paris« virkede som en elektrisk gnist for tropperne.

Landsbyerne blev passeret i god forfatning og mest syngende. Forbavset betragtede de få tilbageblevne indbyggere denne enorme forskel: her var der streng disciplin og orden – kort forinden havde deres landsmænd passeret i stor hast og uorden.

Sergeant Zielinski skriver:

> Grenadier Heine var en spasmager i 3. Kompanie, som var kendt i hele I. Bataillon. Var marchen ubærlig lang, brændte fodsålerne som ild, og klæbede tungen til ganen, holdt Heine hele tiden hovedet højt, fortalte vittigheder og grinede, så alle måtte le med og stemning øjeblikkeligt blev bedre.

Over St.Simon – Ollezy – Eugny – Chauny nåede Regimentet den 1. september Autreville og Pierremande, syd for Oise. Da Regimentet i ilmarch skulle indhente IX. Korps, blev landbovogne rekvireret til transport af oppakning og lettere skadede. Denne forholdsregel viste sig under den store eftersættelses march som en overordentlig god ide. Bortset fra en væsentlig lettelse for den enkelte mand, og dermed en større march evne, kunne Regimentet hele tiden bringe deres syge med sig. Naturligvis forsøgte enkelte dovenlars uden tilladelse at udnytte denne behagelighed, hvorfor Regimentskommandøren beordrede, at alle, der på den måde blev transporteret, skulle udstyres med en attest fra læge eller sin kompagnifører. Vognene skulle hyppigt gennemgås.

Den følgende dag førte marchen over Coucy-le-Chateau – Soissons, hvor Aisne blev overskredet – Missy til St. Remy. Regimentet udstillede forposter.

Efter at den om natten efter en kort kamp havde sikret Château-Thierry, lykkedes det 18. ID. endnu engang at fange modstanderen ved Courboin, og tvinge til en kort kamp. Det lykkedes imidlertid ikke at gøre et støre indbrud i ham.

Hauptmann v. Storch skriver:

> Til vore alles skuffelse havde 1. Armee forladt den hidtidige retning mod Paris, og svinget med front mod syd. Vi havde alle allerede talt om den nært forestående indmarch i Paris! – Kl. 19 overskred Regimentet ved Chézy, 6 km øst for Château-Thierry og kun 56 km fra fort-ringen om Paris – floden Marne. Hvad lå tættere på en tanken om: omringelse af Paris, hente »tykke Bertha« (42-cm haubits) og erobre Paris på samme måde som Liège! Krigen er slut ved juletid, og vi kan alle som sejrherre vende tilbage til Schwerin! Hvilken stemning, hvilken kraft, hvilken offervillighed udsprang ikke i denne sejrsfølelse! Og hvor anderledes, hvor helt, helt anderledes skulle det gå!

17. ID fulgte 18. ID i ilmarch over Neuilly-St.Trond til Chézy og sendte om aftenen en forspids over Marne. III. Bataillon blev placeret ved Essises, I. Bataillon og MGK ved Viffort.

Feltsekretær M. Lobsten skriver i sine erindringer:

> I stram march drog de meklenborske tropper i fuldstændig mørke forbi deres landsherre. Tydeligt og glad lød stemmerne »God aften, Kongelige Højhed« gennem de smalle gader i landsbyen. Landsbyens beboere var målløse, men syntes alligevel at kunne mærke, at der her i borgmesterens hus måtte bo en højtstående personlighed. Vi blev derfor alle tiltalt med en vis ærefrygt. Der udspandt sig en god underholdning, hvoraf jeg udledte, at beboerne var meget ophidsede over deres Borgmesters opførsel, da han havde opfordret indbyggerne til at forlade stedet. Mange havde fulgt denne opfordring, men de forstandige var blevet tilbage, og var nu glade for den gode behandling, og var især forbavset over, at alle soldater kontant betalte alt, hvad de købte.

Den 3. september havde været en særdeles anstrengende dag. Foruden heden havde det bakkede terræn - dalen omkring Marne falder temmelig stejlt på begge sider – gjort marchen væsentlig vanskeligere. På trods af de anstrengende marcher var sundhedstilstanden blandt soldaterne god og stemningen fortræffelig.

Kl. 2 om morgenen den 4. september kom det til et skyderi med 5 franske biler, der fra vest siden ville kører ind i Viffort. Besætningen undslap i mørket, efterladende sig alle køretøjer, der afleveredes til Divisionen.

Brød havde de sidste dage ofte været knap, da genforsyninger havde vanskeligheder under det høje tempo. Der blev derfor i landsbyerne først og fremmest søgt efter brød, oftest med magert resultat.

Generaloberst v. Kluck besluttede sig til også den 4. september at fortsætte forbi Paris i sydøstlig retning. IX. AK skulle i koordination med højre fløjkorps i 2. Armee (VII. AK) og 1. Kavallerie-Division rykke frem mod Montmirail.

Hauptmann v. Storch skriver:

> Den 4. september marcherede Regimentet som forspids i retning af Artonges. Allerede ved bakkerne nørd for Bois Milon kom spids-bataljonen (III/GR 89) under shrapnel ild fra sydøst. Ved Artonges blev fransk infanteri og artilleri fastslået. Et hurtigt fremtrukket batteri fra Feldartillerie-Regiment 60 tog disse under virkningsfuld beskydning, og Grenadier-Regimentet foldede ud fra march til angreb på Artonges. I. Bataillon (forreste bataljon i hovedstyrken) til højre, III. Bataillon til venstre. Den så ofte i fredstid indøvede møde-

kamp, skulle nu »for alvor« gennemføres. Angrebet fik frem over jernbanelinjen Montmirail – Artonges – Condé,

Stillingen ved Corlepont-Ilsbøn

L/89 GR stilling

HL/GR 89 stilling i Bais St.Mard

Ed.d.B. Sandel Vinod Chelsa 10

Udkanten af Carlepont i retning af stillingen ved Bais St.Mard

gennem Artonges, videre øst for landsbyen over den stejle bakke i retning af Corrobert, uden at støde på væsentlig fjendtlig infanterimodstand. III. Bataillon, der havde 11. og 12. Kompanie forrest, 9. og 10. Kompanie til højre bagved, kom under kraftig artilleriild fra godt skjulte franske batterier på højre flanke. Bataljonschefen, Hauptmann v. Schickfus u. Neudorff, havde det indtryk, at artilleriet kun stod få hundrede meter væk, og gav 9. Kompanie og første deling af 10. Kompanie ordre til at erobrer kanonerne. Han fulgte selv med 9. Kompanies angreb, og blev kort før Corrobert hårdt såret i nakken af et sprængstykke. III. Bataillon blev overtaget af Hauptmann v. Thielau, mens Lt.d.R. v. Both overtog 12. Kompanie.

På bakken øst for Artonges stødte Regimentet på en stilling fjendtligt infanteri, der i et modangreb ville presse os tilbage til landsbyen. Det franske angreb nåede ind på 400 meters afstand af III. Bataillon, men måtte så under store tab falde tilbage. Et af muldyr båret fransk MG-kompagnie blev herunder udslettet af infanteriild. Et maskingevær, erobret af 9. Kompanie, blev senere under medvirken af H.K.H. Storhertugen, bragt til arsenalet i Schwerin.

Omkring kl. 16 sluttede det vigende infanteri – herunder to Turko-bataljoner – sig til fransk artilleri langs vejen Corrobert – Janvillers. Regimentet samlede sig vest for Corrobert og marcherede herfra over Artonges – Willemoyenne – Billy til Montcoupot, hvor den gik i kvarter. Da Montmirail angiveligt stadig var besat af fjenden, blev der befalet stilhed, og ild og lys måtte ikke anvendes. 9. og 10. Kompanie havde denne dag ikke uvæsentlige tab at beklage. Særligt hårdt for III. Bataillon var taget af dens fører, Hauptmann v. Schickfus.

Den 5. september om morgenen foldede Regimentet ud syd for vejen Montcoupot – Montmirail mod det angiveligt besatte Montmirail. Fremrykningen mod byen gennem slugte, mure, buskadser og levende hegn var meget vanskelig. Fjenden var fri for fjender og VII. AK var allerede under gennemmarch. Efter udsagn fra beboerne havde fjendtligt kavaleri først samme morgen rømmet byen. Fra huse og forretninger blev der rekvireret fødemidler, som var rigelig til stede, og udleveret til folk. Den fortsatte fremrykning gik over Fontaine Armee. Da der 800 meter syd for denne landsby tilgik meldinger om, at fjenden var ved at omgå venstre fløj af 33. Infanterie-Brigade, blev I. Bataillon indsat øst for vejen til Leuze i tilslutning til 33 Inf.Bde, mens III. Bataillon med MGK blev placeret til venstre bag I. Bataillon. Støttet af et batteri fra FAR 60 angreb grenadererne beslutsomt de overfor liggende Zuaven – det drejede sig om 6 I.D. fra Paris-Versailles – og kastede dem tilbage under store tab. Flere gange kunne man se, at de for at undgå vores observation, på ryggen bar havre neg. Kl. 1500 var fjenden tvunget til en flugtartig tilbagetrækning til skoven syd for Leuze. Om aftenen blev marchen fortsat over Perthuis, hvor, som allerede nævnt, II. Bataillon vendte tilbage til Regiment, og videre til Morsains. Regimentets kampstyrke var 57 officerer, 2.627 underofficerer og grenaderer.

På dette sted er det på tide at omtale feltkøkkener og kompagni kokkene – de såkaldte »Køkkentyre«. Køkkenerne tilberedte under marchen den skønneste mad, og havde konstant kaffe at tilbyde. Kom det under marchen til et længere ophold, kunne mændene med det samme få udleveret mad, så tropperne under de uhyre anstrengende dage mindst en gang dagligt kunne få udleveret varm, kraftig mad. Hvis kompagnierne først skulle have spist om aftenen efter overgang til hvil, ville mange være faldet i søvn inden de fik mad, eller spist uden at få sovet, og i begge tilfælde ville kræfterne hurtigt være sluppet op. Køkkenmandskabet slagtede ofte om aftenen et stykke kvæg fra området eller fra en fold, og kunne på den måde på ny fylde kedlerne, og tændte op om morgenen før udrykning. Under marchen kunne man se kokkene siddende baglæns på køkkenerne mens de skrællede kartofler eller skrabede gulerødder. Pludseligt træder en mand – på trods af alle marchbefalinger – ud af kolonnen, og kommer strålende tilbage med en kålroe, selleri eller anden grønsag. Hvem var det? Naturligvis kokken! Han havde »fundet« et eller andet anvendeligt til sit køkken i en have ud til landevejen. Prægtige mennesker, der senere under stillingskrigen – ukendt af de fleste – gjorde mangen en heltegerning i trofast opfyldelse af pligt og opofring.

5. Kapitel: Marne-slaget. Tilbagetrækning til Aisne

(6. - 14.9.1914)

Mens 1. Armee den 5. september i pauseløs eftersættelse øst om Paris rykkede frem mod Seinen, fortsatte IV. AK på den yderste højre fløj af hæren med opgaven at danne flankesikring mod fæstningens nordøst front. Usikker på den fjendtlige situation, og bevist om det store ansvar for den tyske hærs flankesikring, traf den kommanderende general for IV. AK, General der Artillerie v. Gronau, ved middagstid den 5. september, den forbilledlige beslutning, at skaffe sig klarhed over den fjendtlige situation gennem et angreb, og ramte ved den lejlighed ind i det stort anlagte fremstød af den franske 6. Armee under General Maunoury.

Det fjendtlige angreb på den utilstrækkeligt beskyttede tyske højre flanke ramte den med eftersættelse optagne 1. Armee i en taktisk højst ugunstig situation. Imidlertid forsøgte overkommandoen at imødegå den truende fare gennem hurtigt og selvstændig handling. II. AK. blev tidligt den 6. september uden forsinkelse sendt til forstærkning af den vest for Ourcq i hårde kampe stående IV AK, men samtidig de øvrige korps under armeen på samme måde, af chefen for felthærens generalstab den 5. september beordredes tilbage i rummet mellem Marne og Oise.

Under ilmarch hastede den 6. september II. Armeekorps i to kolonner fra Grand Morin frem mod slagmarken. I sin bil var den kommanderende general kørt forud for sine tropper for ved daggry at kunne rekognoscerer området nord for Marne fra bakkerne ved Brinches, sydøst for Meaux. For hans fødder strakte sig kampområdet sig langt i den lette morgendis. Så landede kl. 0920 et fly fra Abteilung 30 tæt ved Generalkommandoets observationsstade, netop returneret fra en opklaringsflyvning over Ourcq. Flyverofficerens melding lød:

> Fjende i styrke på mindst et armekorps under fremrykning langs linjen Meaux – St. Pathus. Højre fløj ved Neufmontiers, venstre ved Str. Pathus og med dele tilsyneladende allerede ved Brégy.
>
> Fremrykke retning for styrken mod øst og nordøst i spredt kompagni og batteri formation. Fjendens hovedstyrke ved st. Soupplets.

Ved hjælp af kortoptegninger afgav observatøren herefter melding om enkeltheder i fjendens infanteri- og artilleri formationer.

På baggrund af det netop modtagne klare billede af situationen, der tydeligt viste en trussel mod begge flanker af IV AK, der stod i hårde kampe stik øst for Puisieux – Etrépilly – Barreddes, besluttede den kommande-

rende general øjeblikkeligt at sende 3 Infanterie-Division over Barreddes til støtte for sydfløjen og 4. Division over Lizy til højre fløj.

Slaget ved Qurcq var i mellemtiden brudt ud i lys lue langs hele fronten. Fjenden angreb fortsat med uformindsket kraft, og for at kunne bringe det til standsning, fandt Overkommandoen sig tvunget til kl. 1730 at sende IV. AK følgende melding: »Endnu i dag at marcherer til området nord for la Ferté for her at gør klar til støtte for IV RK og II. AK.« Dermed blev flankesikringen fjernet for enhederne på venstre fløj af armeen syd for Grand Morin – III. og IX. AK.

Siden tidligt den 6. september var også IX. AK blevet involveret i kampen syd for Esternay. Generalkommandoens oprindelige opfattelse af, at der kun stod svage fjendtlige styrker foran, måtte efter den omfattende melding fra luftopklaringen kl. 0955, totalt ændres. Betydelige dele af den franske 5. Armee, 1 til 1½ armekorps, havde overraskende standset tilbagetrækningen mod Seinen, og var i de tidlige morgentimer under fremrykning mod Grand Morin. Fra rummet nord for Provins rykkede ved middagstid stærke kavaleri- eller infanteriformationer, 1½ Division, ligeledes mod nord, og samme retning havde også omkring kl. 1555 en fjendtlig infanteridivision vest for Sézanne.

Den kommanderende general anmodede allerede om formiddagen, stillet overfor sandsynligheden af en forestående voldsom kamp, om støtte fra III. Korps ved siden af. Det Brandenburgske armekorps, der allerede var klar til afmarch mod Grand Morin, sad ikke anmodningen overhøring, selvom der kl. 11 indløb en advarende melding om en truende fare fra korpset åbne flanke fra den underlagte Flieger-Abteilung 7. To lange kolonner med alle våbenarter var kl. 1020 meldt under fremmarch på vejen fra Jouvy-le-Chatel mod Chevru og fra Rozoy mod Coulommieres. Store sort-gule støvskuer fra de marcherende tropper og kolonner, synlig på lang afstand, danner i det grønne Marne-Landskab enorme retningspile, der alle viste mod nordøst. Modstanderen – tilsyneladende det britiske Ekspeditionskorps – befandt sig ligeledes under fremmarch i operativt samvirke med deres allierede. Dette storstilede, af de allierede koordinerede generelle offensiv med den fransk-engelske hær, var allerede i formiddagstimerne den 6. september blevet tydeligt erkendt af luftopklaringen.

I mellemtiden havde overkommandoen gennemlevet timer i ængstelig spænding. Kun de truende lydende nyheder fra Ourcq-fronten var endnu kommet til deres kendskab, men endnu kl. 16 herskede der fuldstændig uklarhed over udviklingen og den ændrede situationen syd for Marne. Så blev omkring kl. 1630 afleveret en melding fra fjernopklaringen. En flyver var under en opklaringsflyvning helt til Fontainebleau, kommet ind i tætte skyer, og havde måttet foretage en nødlanding i nærheden af 2. Armee hovedkvarter. Nu kunne han samtidig med et signal fra Oberkommando 2, melde, at der overhovedet ikke kunne erkendes fjendtlige forskydninger mod syd, og at fjenden tilsyneladende havde indstillet sin tilbagetrækning mod Seinen. Omkring kl. 19 fjernede en tilsendt kampberetning fra IX. Armeekorps og en samtidig ankommen melding fra luftopklaring, den sidste tvivl, og bekræftede det britiske Ekspeditionskorps opmarch.

Uanset for betænkeligt også udviklingen var syd for Marne, måtte situationen ved Ourcq bedømmes efter de sidste meldinger, der indløb sidst på eftermiddagen. IV. Armeekorps var efter ordre fra overkommandoen endnu i løbet af natten nået så langt frem, at det ved daggry kunne gribe ind i slaget ved Ourcq. Samtidig blev begge de foran kampfronten stående fløjkorps, på grund af den truende fjendtlige udflankning, trukket tilbage bag Petit Morin.

Om eftermiddagen den 7. september indløb mellem kl. 9 og 10 til hærens hovedkvarter, fra den Øverste Hærledelse, en opsnappet befaling fra den franske øverstkommanderende, General Joffre, hvori alle enheder den 6. september beordredes til storangreb. Det var dermed med sikkerhed fastslået, at den franske øverstkommanderende ville lægge tyngden i en omgåelse af den tyske hærs højre fløj. I fuld erkendelse af sit overordentlige store ansvar, besluttede den kommanderende general, i enighed med sin generalstabschef, øjeblikkeligt at sætte begge de langs Petit Morin stående venstre fløj korps i march mod Ourcq, for gennem angreb at komme den stadig større trussel i forkøbet. Overkommandoen anså i første omgang de to kavalerikorps tilstrækkelig til, i det tilfælde at fjenden skulle trænge frem i åbningen mellem 1. og 2. Armee, at kunne holde ud tilstrækkeligt længe til, at afgørelsen nordøst for Paris var faldet ud til tysk fordel. Desværre blev en underretning til A.O.K. 2 undladt. Med usvækket beslutsomhed havde A.O.K. 1 Armee til hensigt med de i ilmarch fra Marne tiltrukne forstærkninger – III. og IX. AK – gennemtvinge et afgørelsens slag gennem omgående angreb på nord fløjen af Ourcq-fronten. De udsendte direktiver den 8. september havde til resultat, at hærens midterafsnit måtte holde fast, mens venstre fløj var indsat på venstre fløj i forsvaret af Ourcq, og ved en truende fjendtlig udflankning, at falde tilbage i en gunstig stilling. Kavallerie-Korps Marwitz (H.K.K. 2) skulle langs Marne dække venstre flanke. Længere mod øst fik den til 2. Armee underlagte Kavallerie-korps Richthofen (H.K.K. 1) til opgave at dække denne armes højre flanke.

Hjulpet af klart vejr, overfløj fra morgenstunden den 8. september tyske fly i lav højde slagmarken ved Ourcq. Talrige ildebrande lyste op, røgsøjler steg op mod den skyfri himmel. I en lang ildlinje stod fransk artilleri fra Brégny til Marne-højderne nord for Meaux. 26. fjendtlige batterier, fastslået gennem luftobservation, beskød kampafsnittet nord for Trocy. For at forhindre det fjendtlige gennembrudsforsøg, som meldinger fra fly og fra jorden havde indrapporteret, gav Overkommandoen allerede kl. 7 det under anmarch kommende III. Korps ordre til, »at lade 5. Division svinge af i retning af Trocy«, for her at forstærke det tilsyneladende truede afsnit.

Mens den umiddelbare fare var afværget med 5. ID ankomst og tilbagetrækningen af den sydlige fløj af Ourcq-fronten, syntes situationen syd for Marne at udvikle sig faretruende på baggrund af de omkring kl. 1010 til 1. Armee hovedkvarter tilgåede meldinger fra fjernopklaringen: I 7-8 km lange kolonner var fjenden kl. 0910 under fuld fremrykning mod Marne fra La Chapelle mod la Haute Maison, fra Voissy-le-Chatel mod Doue samt fra La Ferté-Gaucher over Nebais. Fjenden syntes fast besluttet på med stærke kræfter at trænge gennem den tynde kavaleriskærm langs Marne i det hul, der var opstået mellem 1. og 2. Armee. Hærledelsen så sig derfor tvunget til at sende større styrker end i første omgang påtænkt til støtte for kavaleriet i Marne-linjen La Ferté-s/J – Nogent. A.O.K. 1 havde oprindeligt anset IX. AK reserve, bestående af et infanteri-regiment og en feltartilleri afdeling, som tilstrækkelig støtte til kavaleriet. På grund af flymeldingerne blev det imidlertid nu anset for nødvendigt at forstærke disse styrker med på to infanteri-brigader og to feltartilleri regimenter fra IX. AK. På eget ansvar besluttede IX. AK - imod armebefalingen - kun at lade en infanteri-brigade (v. Kraewel) og et feltartilleri-regiment forblive langs Marne.

Overkommandoen for 2. Armee havde om morgenen den 8. september modtaget de samme meldinger, der viste en fransk-engelsk fremrykning. I seks stærke kolonner af alle våbenarter havde fjenden overskredet Grand Morin mellem øst for Coulommiers til Esternay. Kun alt for tydeligt tegnede sig den truende fare på begge hæres indvendige fløje. Ville det være muligt, at holde fjenden syd for Marne så længe, at afgørelsen var nået langs Ourcq?

I ilmarch hastede i mellemtiden de enheder, der fra Marne blev kastet ind i den nordlige del af slagmarken langs Ourcq. Som tyskerne, blev enheder også på fransk side sendt frem mod tyngdepunktet på nordfløjen. Endnu engang flammede i eftermiddagstimerne midten af den tyske Ourcq-front op i forsvar, så flyttede - endnu inden ankomsten af forstærkningerne – nålen i kampen sig til ligevægt. En lettelse opstod i den højspændte situation. Som det blev mørkt stod IX. og halvdelen af III. Korps parat til angreb på nordfløjen af Ourcq-fronten, for næste morgen at bryde frem i det afgørende angreb.

For en succesfuld gennemførelse af den helt igennem dristige og med stor handlekraft indledte operation, var imidlertid en forudsætning helt nødvendig: 1. og 2. Armee overkommando måtte handlet koordineret for at opnå det højt satte mål om sejr. Denne forudsætning var på ingen måde opfyldt. På samme tidspunkt, som der ved 1. Armee indtraf en forhåbningsfuld afklaring af kampsituationen, fandt der i 2. Armee hovedkvarter i Montmort en afgørende samtaler sted mellem Oberkommando 2 og en repræsentant for den Øverste Hærledelse, Oberstleutnant Hentsch. Uden kendskab til den næsten gunstige ændring på den yderste fløj af hæren, men udelukkende efter delmeldinger og frem for alt på baggrund af Oberstleutnant Hentsch dyster vurdering af den operative situation for fløjarmeen, blev der om aftenen den 8. september truffet den helt igennem tungtvejende beslutning, at trække 2. Armee tilbage, når »fjenden i betydelig styrke havde overskredet Marne«. I mellemtiden skulle der med alle midler stræbe efter, endnu i løbet af eftermiddagen, at skabe forbindelse med 1. Armee, for forinden at skaffe sig et præcist billede af den konkrete situation.

Alle hæmninger og store vanskeligheder til trods var højre fløj af 1. Armee, der begyndte at få forbindelse med midten, i de tidlige morgentimer den 9. september brudt frem i et omgående angreb af den franske nordfløj. Med stor utålmodighed afventede Overkommandoen underretninger fra Ourcq. Hurtigt begyndte de første gode resultater af den dristige angrebs operation at vise sig. Allerede kl. 1005 meldte luftopklaring, at det fjendtlige artilleri på nordfløjen havde mindsket dens aktivitet, og allerede havde rømmet dens stillinger øst for Brégny. Overkommandoen hensigtsmæssig forlagt tyngden i den operative opklaring mod syd, for at kunne holde sig informeret om den fortsatte bevægelse af den engelske hær i retning af Marne. Her samlede der sig truende skyer. Allerede om natten var der fra 2. Armee indløbet de foruroligende meldinger, at Armeen havde bøjet dens højre fløj tilbage mod Margny, og at Kavallerie-Korps Richthofen havde rømmet Dollau- og Marne afsnittene, og var faldet tilbage mod nord og nordøstlige retning.

Allerede i formiddagstimerne forelå der i 1. Armee hovedkvarter et korte radiosignaler fra Kavaleriet om, at fjenden var under fremrykning mod og over Marne, og kl. 11 ankom en officer fra II. Korps i automobil med en udførlig melding om resultater af luftopklaringen. Ifølge denne, var modstanderen i styrke på et armekorps under fremrykning fra St. Cyr mod Saacy og fra Bussières mod Citry. Kl. 1005 havde den nået Marne, for en forspids havde overskredet floden og allerede havde fast fodfæste på de beherskende bakker nord for floden. Nord for La

Ferté-s-J blev der arbejdet på broslagning. Disse meldinger blev snart efter til fulde bekræftet af fjernopklaring. Dermed var Marne-linjen gennembrudt! Hvis englænderne trængte længere ind i ryggen på 1. Armee, ville situationen langs Ourcq blive uholdbar. Så ville den længselsfuld ventede sejr på højre fløj alligevel for sent. Hårdt presset, og den truende risiko for en engelsk omgåelse af flanken taget i betragtning, besluttede overkommandoens sig omkring kl. 1130 til at lade venstre fløjgruppe fra Ourcq at svinge tilbage, og som en sidste kraftanstrengelse at gå til angreb mod de over Marne fremtrængte modstanderen, og samtidig fortsætte den jo succesfulde omslutnings bevægelse med højre fløj. De meget store vanskeligheder i den højspændte situation syntes overvundet, da kl. 1230 en repræsentant for den Øverste Hærledelse, Oberstleutnant Hentsch, ankom til hovedkvarteret i Mareuil, og rev 1. Armee tilbage fra dens sejrrige angreb

Med 2. Armee, der allerede nogle timer tidligere havde påbegyndt tilbagetrækningen, måtte den følgende dag også 3, 4 og 5. Armee trækkes tilbage fra dens hidtil opnåede stillinger. Håbet om, med disse tre armeer igen at kunne påbegynde fremrykning, måtte allerede om aftenen den 10. september opgives. Den tyske hærs tilbagetrækning sluttede i midten af september bag Aisne og Vesle mellem Compiègne og Reims. Herfra forløb frontlinjen temmelig lige frem til Verdun.

Og nu tilbage til IX. AK og til Regimentet.

6. september var en søndag. I betragtning af de overordentlig hårde dage, hvor der daglig blev tilbagelagt gennemsnitlig 40-50 km, hvor der næsten dagligt var større og mindre sammenstød med fjenden, og dele af Regimentet også om natten måtte bevogte de sovende dele, var den 6. september udset til at være hviledag. Med en næsten søndagsstemning havde alle om morgenen i første omgang vasket sig grundigt, havde så vidt det var muligt, taget rent tøj på, og ind i mellem var også barberknive kommet til anvendelse. Ingen tænkte på fortsat march og kamp, så pludseligt kunne høres heftig artilleriild, og efter kort tid kom adjudanten fra 17. Division rasende med bil med ordren: »Alarm. 33. Brigade er under angreb fra overvældende franske kræfter. Øjeblikkelig klar til afmarch og antrædning på vejen mod Esternay!« - væk var søndagsstemningen, væk fra den håbede hviledag! Fra denne dag blev en søndag af Regimentet altid imødeset med en vis mistro, for også senere under krigen blev hårde kampe næsten altid indledt på en søndag! – Kl. 0915 var alarmen modtaget, kl. 1020 trådte Regimentet an ved Morsains på vejen mod Esternay. Hvad var der egentlig løs, spurgte alle og enhver.

33. Infanterie-Brigade var allerede i hård kam syd og sydøst for byen, hvori 34. Infanterie-Brigade fra Champguyon skulle gribe ind. Situationen var alvorlig. Divisionen var stødt ind i en langt overlegen fjende, og kæmpede uden dækning af venstre flanke. Den 6. september, dagen ved Esternay, skulle for grenadererne blive den hårdeste og blodigste dag under hele bevægelseskrigen.

Kl. 1130 modtog Regimentet, som den forlod Champguyon, følgende befaling fra 17. Infanterie-Division:

6.9. kl. 1130 Skovstykket 1 km nordvest for Esternay.

1. Efter flymeldinger går fjenden frem fra Bouchy mod Chommé, fra Les Essaris mod Esternay og fra Bouchy mod St. Bon. Fjendtligt artilleri i området vest for Seu og i skoven vest for Seu.
2. IX. Armeekorps angriber. Ansvarsområde: 18. Infanterie-Division - højre Neuvy – Chommé, venstre Punkt 200 sydvest Esternay – Les Essarts-le-Vicomte. 17. Infanterie-Division – øst herfor, venstre Chatillon-sur-Morin – la Forerstière. III. AK affordret til indsættelse mod den fjendtlige flanke over Montceaux – St. Bon.
3. Angrebsformation: 33. Infanterie-Brigade til højre med tilslutning til 18. Infanterie-Division, venstre begrænsning vejgraffel syd Esternay – vestkant Seu – vestkant Buison. 34. Infanterie-Brigade i tilslutning. Et Regiment fra 34. Infanterie-Brigade følger bag venstre fløj til disposition for mig.
4. 17. Feltartilleri-Brigade støtter med FAR 24 angrebet med 33. Infanterie-Brigade, med FAR 60 med 34. Infanterie-Brigade.
5. Dragoner-Regiment 16 sikre Divisionens venstre flanke og fastslår, om fjenden rykker frem gennem Forêt de la Traconne og Forêt de la Loge à Conde eller fra Sézanne.
6. Samleplads for let sårede Champguyon ved Feldlazarett 9, som straks opretter her. Sanitäts-Kompanie 1 forlægger ad vejen Champguyon – Esternay indtil skovstykket 2 km nordvest for Esternay. Alle disponible læger ved Feldlazaretts 9 tilgår Sanitäts-Kompanie 1.
7. Store Bagage forbliver på bivuakplads og spænder for.
8. Meldinger til vejen Champguyon – Esternay.

v. Bauer

Notits til 33. Infanterie-Brigade og 17. Feldartillerie-Brigade: 34 Infanterie-Brigade kan omkring kl. 1215 nå bakkerne nord for Esternay.

General v. Kraewel valgte Füsilier-Regiment 90 som divisions reserve og indsatte Grenadier-Regiment 89 i angrebet. Regimentet kæmpede på venstre fløj af 1. Armee. Da højre fløj af 2. Armee, VII. AK, endnu stod længere tilbage, havde Regimentet ingen dækning af flanken. Dette var desto mere ubehageligt på grund af de omfattende skove øst og sydøst for Esternay, der forhindrede ethvert overblik. Regiments kommandøren indsatte derfor II. Bataillon (til højre) og I. Bataillon (til venstre) i forreste linje og holdt III. Bataillon bagved skråt til venstre som Regiments reserve. Hvor rigtig og nødvendig dette valg var, skulle snart vise sig. Desværre havde Brigade-kommandøren holdt MG-kompagniet tilbage som sin reserve. Dette skulle senere hævne sig bittert, for under de senere voldsomme franske angreb på de forreste bataljoner, stod MGK uvirksomt bag fronten. Dens fortræffelige uddannelse og virkningen af dens våben ville have skaffet bataljonerne en væsentlig støtte.

Regimenterne 75 og 76 lå allerede sammen med 1./Pi. 9 syd for Esternay. I. Afdeling af Feldartillerie-Regiment 24 var allerede tidligt om morgenen blevet overrasket i bivuakken af fransk artilleribeskydning. På grund af tab blandt hestene, var den ikke øjeblikkeligt i stand til at forskyde. På grund af den endnu ikke klarlagte situation lod Regimentskommandøren begge de to forreste bataljoner gå udfoldet frem ad vejen mod Esternay øst for Champguyon. II. Bataillon skulle i første omgang nå vejen Esternay – Sézanne og standse, I. Bataillon rykke frem til nordkanten af slotsskoven. II. Bataillon satte 7. og 8. Kompanie forrest, og nåede på grund af en god udnyttelse af terrænet på trods af heftig fjendtlig artilleriild uden tab omkring kl. 14 frem til landevejen. 7. og 8. Kompanie lå vest for banedæmningen, og rykkede med denne som dækning for artilleriilden, frem til Grand Morin. 5. Kompanie øst for banen fandt i første omgang dækning i vejgrøften, mens 6. Kompanie forblev bag bataljonens højre fløj i anden linje. Da bataljonen ikke havde ordre til angreb, forblev den liggende i denne stilling uden yderligere at gribe ind i kampen. Tabene havde været få. Blandt de 8 døde var Leutnant Neuhauss fra Jäger-Bataillon 9, der efter at være blevet såret ved Liège, havde sluttet sig til bataljonen.

I. Bataillon med 4. og Leib-Kompanie (1.) i forreste linje, men med hver en deling som skærm på den store vej mod øst i tilslutning til II. Bataillon, nåede sluttet og uden nævneværdige tab, dens udgangsområde i dalen omkring åen, dækket af Vivier. På den indtrængende anmodning fra Infanterie-Regiment Bremen (75), stillede bataljonen begge de fremskudt delinger fra 4. og Leib-Kompanie til disposition. Leutnant v. Schack, Leib-Kompanie, skriver:

> Fremme ved hovedvejen kom vi under en ødelæggende granat-ild. Omkring 1.000 meter foran kunne jeg i kikkert se folk med hjelme, der lå i kamp. Jeg gav ordre til, at rykke frem i spring til denne linje, som alle folkene gjorde uden tøven.

Begge delinger nåede i løbet af den næste halve time frem i forreste linje for her under de hårde kampe om Chatillon at bringe store blodofre. Kun få kom tilbage igen. Hanseaterne (Regimenter 75 og 76) blev ved Chatillon og vest herfor kontinuerligt genstand for voldsomme angreb. De anmodede om assistance fra Grenaderregimentet og om infanteriammunition, der beredvilligt blev stillet til disposition fra Regimentets ammunitionsvogn. Franskmændene havde efterhånden opdaget hullet mellem de to tyske hærfløje, og forsøgte hele tiden stærkere at omgå 17. ID venstre flanke gennem Forêt de la Loge à Gond.

Det var i mellemtiden blevet kl. 1445. Hele tiden kom der meldinger fra fra Chatillon, som tydede på, at situationen var meget alvorlig, og antallet af sårede, der kom tilbage, blev hele tiden større. Den store vej mod Esternay, slottet og hele dens omgivelser lå under stigende heftig beskydning fra talrige franske batterier. Under hensyntagen til den stadig dårligere situation, besluttede Oberstleutnant Frhr. v. Wangenheim at lade I. Bataillon rykke frem i støtte til venstre fløj af fronten ved Chatillon.

I. Bataillon rykkede fra Vivier med 3. og 2. Kompanie i forreste linje mod de høje træer i parken ved Esternay slottet, for herfra at forlænge venstre fløj af det ved Chatillon hårdt kæmpende Regiment 75, og dermed dække flanken, som 33 Inf.Bde. kun havde efterladt 1./Pi. 9 under Hauptmann Hamel, fra kl. 13 forstærket af 3./IR 75 under Hauptmann Caspari i slotsskoven ved Chateau Esternay. I samme øjeblik, bataljonen kom fri af skoven, blev den modtaget af en meget heftig artilleribeskydning. Granater og shrapnel, der sprængte i trækronerne, sønderrev med frygtelig kraft alt levende, der søgte dækning under og bag de store træer. Øredøvende

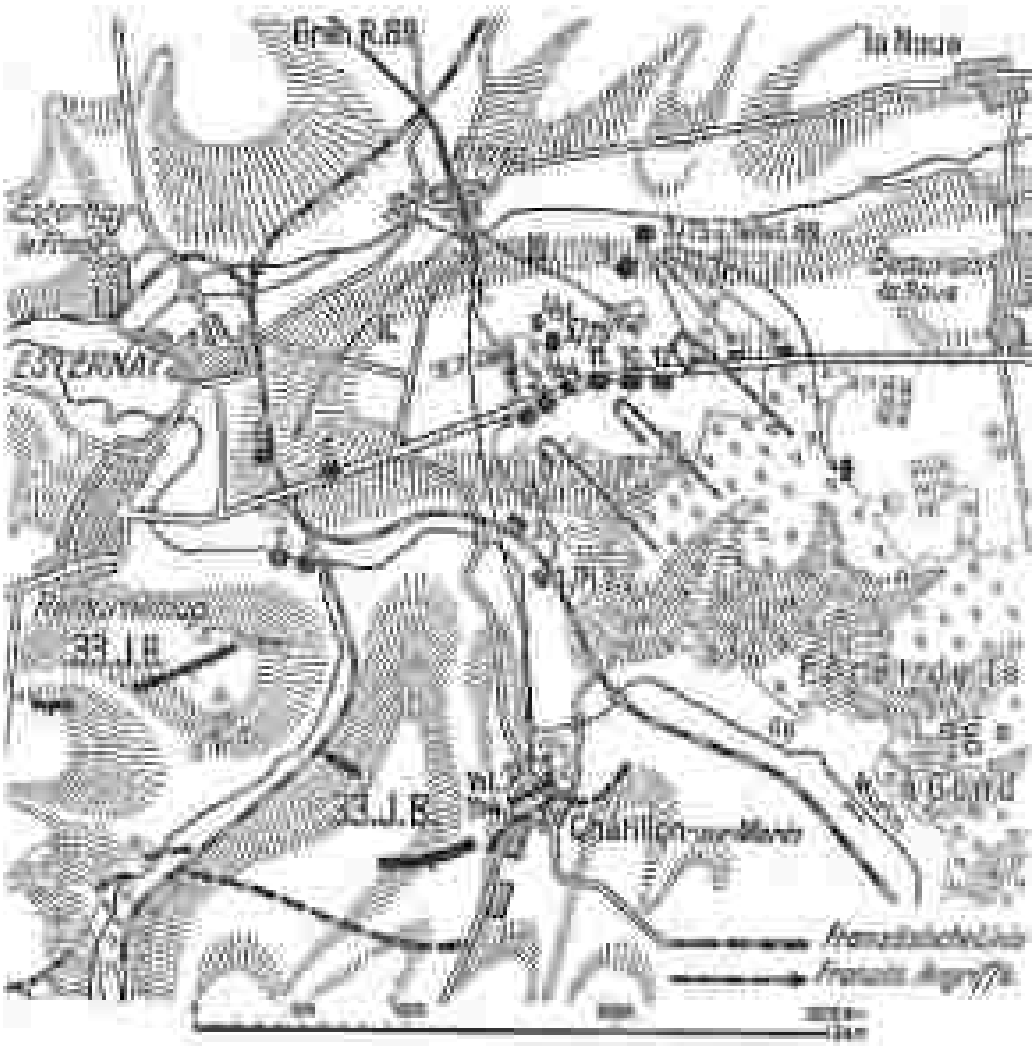

larm trængte gennem den lille skov. Leutnant Frhr. v. Stenglin (Ulrich) og Leutnant d.R. Glantz faldt, mens Oberleutnant v. Oertzen (Ulrich), fører for den i første omgang som reserve tilbageholdte 4. Kompanie, men senere indsat øst for 2. Kompanie, blev såret. De enkelte i bataljonen var imidlertid urystelig i deres holdning. Ingen veg tilbage, men rykkede frem gennem dette helvede i retning af fjenden. Leib-Kompagnie (1.) blev minus en deling blev til sikring af venstre flanke underlagt Hauptmann Caspari (3./IR 75) i det nordøstlige hjørne af slotsskoven.

3. og dele af 2. Kompanie sluttede sig i sydkanten af slotsskoven til det kæmpende Pionier-kompagni. Der skete herefter en ny fordeling af ansvarsområder: højre fløjkompagni (hovedsageligt bestående af 3. Kompanie) blev overtaget af Leutnant Frhr. v. Seckendorff. Herefter Pionier-Kompanie Hamel, delingsfører Oberleutnant Lehmann og Leutnant Birnatzki fra 1./Pi. 9 og Leutnant v. Schliha fra Grenader-Regimentet. På anmodning om hjælp fra Regiment 76 blev en deling fra Kompanie v. Seckendorff sendt til Chatillon, hvor den sammen med Deling Oberleutnant Lehmann sendt fra Kompanie Hamel i et energisk angreb, sikrede Regiment 76 fra en fjendtlig omringelse. Kompanie Hamel stødte frem til banedæmningen og genoprettede forbindelsen mellem 33 og 34 Infanterie-Brigade. Mens resten af I. Bataillon var i færd med at passerer hovedvejen, fulgte omkring kl. 16 et angreb med overlegne franske styrker fra Forêt de la Loge à Gond, der blev afvist. Da imidlertid nye angreb truede, blev Kompanie Frhr. v. Seckendroff kaldt tilbage fra Chatillon, hvor den tapre fører desværre var blevet alvorligt såret. Også Kompanie Hamel (liggende mellem Chatillon og resten af I. Bataillon) blev anmodet om at assisterer på enhver mulig måde. Omkring kl. 18 brød franskmændene i en bred bue frem i et kraftigt gennemført angreb mod I. Bataillon. Hovedangrebet ramte 2. Kompanie, der var i stand til at holde fast trods store tab. På anmodning om hjælp havde Pionier-Kompanie Hamel, blandet med grenaderer og forstærket af forsprængte fra forskellige regimentet gjort alle disponible kræfter (omkring 2½ deling) klar til modangreb. Hjulpet

af det gunstige terræn, lykkedes klargøringen på trods af den fjendtlige artilleribeskydning. Snart kunne man hører fjendens hornsignaler. Så blev han pludseligt ramt af flankerende ild fra Kompanie Hamel og resterne af Kompanie v. Seckendorff, der var nået tilbage fra Chatillon, og kort efter under kraftige hurra stormede nordpå. Lige så snart de hårdt angrebne dele af I. Bataillon så dette fremstød, gik også dette frem til angreb. Ganske vist forsøgte franskmændene gennem indsættelse af et maskingevær-kompagni at standse fremstødet. Det monotone tack-tack-tack satte ind og hævede sig skarpt over lyden af geværild og den uophørlige susen, sitren og bragene artilleriild. Stormen lod sig imidlertid ikke standse af dette. På få minutter var maskingeværerne erobret, og fjenden flygtede med betydelige tab tilbage i Forêt de la Loge. Så vidt Hauptmann Hamel kunne observerer, blev et maskingevær erobret af Leutnant Löb (1./Pi. 9), et andet af en grenader, hvis navn desværre ikke er kendt, da han kort efter faldt. På venstre fløj havde Kompanie Caspari, forstærket af dele af Leib-Kompanie under Leutnant v. Schack, ligeledes indset risikoen ved det fjendtlige fremstød. Kort efter Kompanie Hamel, angreb også Hauptmann Caspari ind i den fjendtlige nordlige flanke. Også dette flankeangreb lykkedes. Imidlertid var truslen mod den venstre flanke endnu ikke helt afværget. På dette tidspunkt – omkring kl. 18 – indsatte regimentskommandøren III. Bataillon til forstærkning af I. Bataillon og til sikring af venstre flanke. For at undvige den fjendtlige artilleriild stod i stedet for bag venstre fløj, i beredskab bag den højre ved Esternay. Indsættelsen af III. Bataillon kom netop lige tids nok til at forhindre end fuldstændig nedkæmpelse af I. Bataillon, da Zuaver allerede havde vejgrøften langs hovedvejen, og med dele var trængt ind i det lille skovstykke nord for hovedvejen, øst for slotsparken. III. Bataillon foldede ud ved åløbet ved Vivier og fik frem med opsat bajonet og 11, 10 og 12. Kompanie i forreste linje, frem mod denne fjende. 9. Kompanie blev bagved skråt til venstre som flankesikring. Det var på højeste tid at komme den hårdt trængte og stærkt reducerede I. Bataillon til undsætning. Angrebet i flanken på det fjendtlige angreb fra Hamel og Caspari's enheder havde ikke gjort sig mærkbar i angrebets midte, og fjendens overlegenhed var stor. Alligevel gik de tapre mecklenborgere fra III. Bataillon frem! Trommerne tordnede, signalhornene klang, bajonetterne lynede. Overalt var der en vilje: Fremad, koste hvad det vil! De rasende maskingeværer og geværer fra skovkant og fra vejgrøften gjorde frygtelig skade i de stormende rækker. I en dødsforagtende storm, delvis i bajonetkamp mand mod mand, kastede kompagnierne fjenden ud af den lille skov nord for hovedvejen og fra vejgrøften tilbage over vejen. Under angrebet faldt bataljonens adjudant, Leutnant v. Gruben (Hartwig) af et skud i hovedet, som han stod i vejgrøften, uden hensyn til den fjendtlige ild, og med armene viste en deling, på vej den forkerte vej, den rigtige vej mod fjenden, Oberleutnant d.R. Allers faldt i spidsen for sit 10. Kompanie, tæt ved siden af hans delingsfører Leutnant Grav v. Moltke (Werner); Fähnrich v. Leers, 12. Kompanie med skud i hovedet, Offizierstellvertreter Hacke og Bamberg. Den dygtige fører for 12. Kompanie, Leutnant d.R. v. Both alvorlige skud i armen, forblev imidlertid ved sine folk, hvor han til det sidste opildnede sine folk til fortsat angreb. Leutnant d.R. Clausen blev hårdt såret, og døde den følgende dag af sine sår. Det var ikke tilstrækkeligt for de tapre folk at rense vejgrøften, de fortsatte stormen ind i skoven syd for vejen i hælene på den vigende fjende, indtil deres eget artilleri gjorde yderligere fremrykning umulig. Bataljonen gik herefter igen tilbage til vejgrøften, hvor den indrettede sig til forsvar. Under angrebet blev flere kanoner og maskingeværer erobret og gjort ubrugelige, da de i situationen ikke kunne bringes med tilbage. I 12. Kompagni havde Grenadier Olsen, der allerede ved Liège havde gjort sig bemærket, igen lejlighed til at udmærke sig. Under stormen gik han sammen med Unteroffizier Matthies frem mod et flankerende maskingevær, Tre af det franske betjeningsmandskab tog flugten, mens den sidste, der betjente våbnet, blev ramt af en velsigtet skud fra Olsens gevær. Olsen kunne ikke bringe det erobrede maskingevær med, at han måtte slutte sig til kompagniets fortsatte fremrykning. Han modtog senere Mecklenburgische Verdinstkreuz 1. og 2. klasse, og for sin indsats mod fjenden udnævnt til Gefreiter. Unteroffizier Matthies nåede ikke at modtage nogen udmærkelse, da han den næste dag faldt ved Braye (meddelt af Offizierstellvertreter Boss).

Var truslen mod venstre flanke hermed fjernet? Bekymret var bataljonsfører, Hauptmann v. Thielau, ilet mod venstre hvis det skulle blive nødvendigt af indsætte det fremtrukne 9. Kompanie. Bataljonen havde intet kendskab til Caspari's enhed, som allerede her havde skaffet ren bane, da observation i den retning blev forhindret af skovstykket.

I mellemtiden var Caspari med sine 1½ deling og dele af Leib-Kompanie trængt frem til skovkanten nord for vejen, omkring 1 km vest for Beauvais, sidstnævnte var endda nået østkanten af den høje skov 600 meter syd for vejen.

Den hårde kamp og den frygtelige ildvirkning på tæt hold havde kostet frygtelige tab. Alene de tre indsatte kompagnier fra III. Bataillon havde på blot tre kvarter afgørende kamp mistet 6 officerer, 2 Offiziersstellvertreter og 177 mand. Ved 12. Kompanie lå den venstre deling som mejet 50 skridt fra vejen. Det så ud, som lå der her en skyttelinje i kamp. Soldater tæt ved siden af hinanden, men alle døde – næsten alle ramt i hovedet. I. Bataillon havde haft endnu værre tab, da den allerede før det fjendtlige angreb var kommet under et hidtil ukendt heftig

artilleri beskydning. Af 2. Kompanie var der kun enkelte tilbage. Næsten 300 underofficerer og grenaderer var døde eller savnede.

Efterhånden blev det mørkt. Artilleriet tav og månen sendte sit lyse skår over den blodige slagmark. Overalt lå døde og sårede, som alle råbte om hjælp og frem for alt om vand. Alligevel måtter der først drages omsorg for, at et fjendtligt natangreb ikke kunne bryde igennem Regimentets front, og Regimentet begyndte derfor at indrette sig til forsvar langs hovedvejen. Da alle enheder var revet fra hinanden og de forskellige regimenter var blevet blandede, blev forsvarsafsnit inddelt under kommando af den tilstedeværende ældste officer. Alle forblev i det afsnit, hvor man netop var, og indrettede sig sig godt man kunne til forsvar. Om natten kunne feltkøkkener sendes frem og der var rigelig forplejning til alle. Enhederne havde uden pause siden kl. 9 været i kamp. På trods af sorgen over de mange døde og sårede kammerater var Regimentet i den bedste stemning og fortrøstningsfuld. Man havde jo endnu engang trods talmæssig underlegenhed bevist, at den over alt og til enhver tid var franskmændene overlegen. Et af de mange eksempler på den ånd, der dengang herskede i Regimentet, skal her anføres:

Da Oberstleutnant Frhr. v. Wagenheim sidst på eftermiddag ilede gennem slotsparken ved Esternay for personlig at rekognoscerer den truede venstre fløj, lå her mange døde og sårede fra I. Bataillon, blandt andet en underofficer, som havde fået hele den ene side revet op af et sprængstykke. Han var stadig ved bevidsthed og syntes at råbe et eller andet til sin kommandør. På grund af kamplarmen kunne Regimentskommandøren ikke høre, hvad underofficeren sagde. Da han derfor bøjede sig ned, sagde underofficeren med svag stemme: »Hr. Oberstleutnant, hvordan står det til? Sejre vi?« På svaret: »Franskmændene løber allerede som hare foran vore grenaderer«, råbte den tapre med døende stemme: »Så er alt godt! Hurra, Hurra, Hurra"! strakte sig og døde. – Det var ånden i vores herlige tyske hær fra 1914.

Først i løbet af natten kunne de mange sårede bringes tilbage og behandles. Lægerne havde under største selvopofrelse i Esternay slot uafbrudt og ufortrødent gjort deres svære arbejde – med det store antal indbragte sårede var dette arbejde næsten umenneskeligt!

Efterfølgende er en beretning fra den etårs frivillige Junge fra Leib-Kompanie:

> Klokken er 10. Vi sætter os i march. Efter en time før vi holdt. Kanontordenen bliver kraftigere. Vi modtager feltpost, for mange for sidste gang. Kort efter fordelinger kompagnierne i kolonne. 3. Deling, som jeg tilhører, kom næsten uden tab frem over banedæmningen ved Esternay og nåede en vej, hvor terrænet faldt stejlt på den anden side. Her kom vi for første gang under artilleriild. Franskmændene skød heldigvis 25 meter for langt. Vores deling gik herefter tilbage til Esternay, som lå under kraftig fransk artilleriild. Hele I. Bataillon forsamlede sig herefter bag banedæmningen, der ligeledes blev ret kraftigt beskudt. Vi har måske ligget her en times tid, da der kom ordre til fremrykning. Vi gik gennem byen i marchkolonne og nåede til sidst en skov med unge træer ved Chateau Esternay. Vi var dårligt nået ind i den før vi kom under en frygtelig, godt liggende artilleriild. Vi skiftede ofte stilling, men kunne ikke undslippe den frygtelige ild. Tabene blev hurtigt større. Jeg selv fik mit gevær skudt i stykke mellem hænderne. Vi måtte til sidst falde tilbage til en gård. Jeg selv kom herunder ind i landsbyen, hvor der også endnu opholdt sig enkelte indbyggere på trods af den voldsomme beskydning. Disse gav os mere eller mindre frivillig noget at spise og drikke. Endnu engang fik det frem mod gården, men med samme resultat. Franskmændene må have haft en udmærket observation for artilleriet. Som jeg senere fik at vide, blev den ledet af landsbyens præst, der gav tegn ved hjælp af tårn uret. Jeg formoder, at denne præst var en forklædt fransk officer. En sygehjælpere fra mit Kompagni, der faldt i fangenskab i Esternay, og senere blev udvekslet, fortalte at franskmændene hele tiden havde spurgt efter manden, der havde været sporløst forsvundet siden kampen. Selv en sø i nærheden af slottet havde man undersøgt i jagten på ham. Efter at vi igen var gået tilbage, blev mit kompagni sendt til venstre, hvor 75'erne kæmpede. Vi måtte rykke ind i skyttelinjen, og lå en time under fjendtlig infanteriild, som imidlertid kun kostede os få skader. Vores fører var her en Hauptmann Caspari fra 75'erne. Vi måtte hele tiden forlænge mod venstre. Foran os lå en vej og bag denne en skov. Franskmændene var gået i stilling i skovkanten. I korte spring gik vi frem. Under Hurra og med påsat bajonet – jeg havde taget et gevær fra en falden 75'er – nåede vi landevejen. Franskmændene smurte haser. Vi forfulgte ham gennem skoven, men kom så under ild fra vores eget artilleri og måtte falde tilbage. Langs landevejen tog vi 10 fanger. Vi begravede de døde og gik tilbage til vores Regiment. Det var om aftenen kl. 20. Endnu engang erfarede vi det franske artilleris træfsikkerhed. Så gravede vi os ned for natten.

Under overskriften »Egne oplevelser under slaget ved Esternay«, skrev Unteroffizier Gustav Lindemann 10./89:

> En anstrengende march lå bag os. Belgien og en stor del af Frankrig var passeret i stærk hede og ofte manglende forplejning – forplejningskolonnerne kunne ikke følge så hurtigt efter. Vi blev ikke meget opholdt af fjenden. Den 4. og 5. september havde vi endeligt lejlighed til at komme i berøring med fjenden, men heller ikke her holdt han stand længe. Søndag den 6. september var efter anstrengelserne en vel af alle, fra Regimentskommandør til grenader, længe savnet hviledag. Som kvarter fik 10. Kompanie anvist et hus, hvori

der lå en meget syg kone. Det blev befalet at være så stille som muligt, for ikke at forstyrre konen. Denne ordre blev naturligvis også fulgt. Jeg fortæller kun dette fordi vi i verden, og specielt i Frankrig, altid bliver beskrevet som barbarer. Havde Frankrig med dens sorte bæster handlet på samme måde i Tyskland?

Hviledag! Hvilken dejlig fornemmelse efter det oplevede! Hvilke planer har vi ikke. Grundig vask, rengøring af uniform og våben, barbering og frem for alt – lave mad! Hvad blev der ikke tilberedt? I alle hjørner blev der kræset. Høns, kaniner, duer, overhovedet alt, hvad der kunne komme i betragtning som »kogekarsaspirant« kunne man tro. Men ak og ve, hvor hurtigt skulle det hele ikke blive anderledes. Kort før kl. 10 kunne man ikke ret langt væk hører livlig artilleriild. Vi lod os ikke forstyrre. For os var det jo hviledag, så os kunne det hele jo ikke angå. Det varede imidlertid ikke ret lang tid. Alarm! Forbi var alle herlighederne og udsigten til duesteg. Gryderne blev hældt ud, men kødet blev taget med. Vi ville senere genoptage kogeriet; mange kom aldrig til dette igen.

På få minutter stod kompagniet marchklar. I ilmarch gik det mod Esternay. Det var for førerne ikke en let sag at bringe tropperne uset frem. Fjenden udviklede en livlig artilleri aktivitet. Så snart vi forlod en dækning, sprang også allerede de første fjendtlige granater på dette sted. Vi nåede imidlertid uden tab frem til Esternay. 10. Kompanie lå med forspidsen på markedspladsen. Timer gik, kampen rasede omkring os og blev stadig mere livlig. Ilden mod Esternay forstærkedes. Rygtet spredte sig, at den franske ild blev ledet af en fransk præst fra kirketårnet i Esternay. Frivillige bestående af vores kompagniører, Oberleutnant d.R. Allers, Offizierstellvertreter Hacker, Reservist Pieplow, Armbrüster og undertegnede kravlede op i kirketårnet for at søge præsten. Desværre forgæves. Alle mine ledsagere på denne udflugt ligger nu under fransk jord. Ilden fra begge sider blev rasende. Alle pressede på for en afgørelse, da dagen gik mod enden. Der begyndte at mangle ammunition. En ammunitionskolonne af Bahrenfelder (45'ere) rasede gennem Esternay og bragte ammunition til de trængte 60'ere, mens vi ventede. Så kl. 1740 kom ordren: »Antrædning« og så »omkring, march«. Vi marcherede ud af Esternay. Bahrenfelder artilleristerne sendte deres sidste granater mod fjenden og råbte til os: »Kammerater, gør jeres arbejde godt, vi har ikke mere«.

10. Kompanie marcherede til højre for vejen i åbent terræn, som var inddelt i agre; fjenden sad øverst på bakken og i grøfter i vores flanke. Nu blev det alvorligt. De første tab indtraf. Så kom ordren »Fold ud«. Vores kompagniører, Oberleutnant Allers, løb foran fronten og gav med armene ordre til at svinge. Det hele skete i god orden på trods af den voldsomme ild. Efter at svingningen var gennemført, og vi havde retning mod fjenden, kunne der ikke længere standses op. Under hurra-råb stormede vi frem mod fjenden, alle med en følelse af, at hvis ikke vi fik fjenden til at falde tilbage, ville dagens resultater komme i tvivl. Det måtte og skulle lykkes, og det gjorde det. Uden at gå i stilling, uden at være i dækning gik det under brølende hurra-råb i løb op ad bakken. Mens det til højre lykkedes med det samme at nå vejen øverst på bakken, var vore kammerater til venstre ikke så heldige. Det måtte foreløbig gå i stilling og skyde, hvad de kunne få ud af deres våben. Fjenden beskød os i flanken, denne gang var venstre. Vores tab blev større og større. Vi følte alle, at det ikke kunne blive ved på den måde, og så kom ordren »anlæg bajonet«, »Storm, fremad, fremad« og endnu engang gik det under hurra-råb frem mod franskmændene. Det blev nu for dem lidt for broget. De sprang op, drejede rundt og løb væk så hurtigt benene kunne bære. Ret mange af dem måtte bide i græsset. Fra venstre kom der i samme øjeblik endnu engang fjendtlige reserver i store styrker, der dog gennem et par velsigtede shrapnels fra vores brave 60'ere hurtigt blev skudt sønder og sammen.

Slaget var afgjort. Vores Regimentskommandør, Oberstleutnant Frhr. v. Wangenheim, var heller ikke tilbageholdende med sin anerkendelse, da han, som altid, øjeblikkeligt var fremme hos os. Sejren var vores. På den anden side, hvordan så dog kompagniet ud; hver gang, man spurgte efter en eller anden, hed det død eller såret. Samtlige vore officerer, Oberleutnant Allers, Leutnant Clausen, Leutnant Gr. v. Moltke og Offizierstellvertreter Hacker var døde, vores brave Vizefeldwebel Schierstedt hårdt såret og med ham mange underofficerer og grenaderer. Kompagniet blev overtaget af vores kommando-Feldwebel, Schröder, en af de få af kompagniets underofficerer, der havde deltaget i stormen, og havde overlevet.

Den af os erobrede bakke skulle efter den modtaget ordre, for enhver pris fastholdes. I den kommende nat skulle et andet armekorps afløse os. Vores venten var forgæves. Sidst på aftenen ankom vore feltkøkkener. Hvem husker ikke endnu den dejlige bønnesuppe? Den smagte mig ikke, jeg stod for meget under indtrykket af angrebet og tabet af så mange kammerater. Rundt om os var gruen. Vi lå på slagmarken mellem de faldne og de sårede. Det var en skrækkelig nat.

Da der ved daggry endnu ikke var ankommet afløsning, blev vejgrøften indrettet til forsvar. Midt i arbejdet blev der så givet ordre til tilbagetrækning. Ikke engang vore faldne kammerater kunne vi nå at begrave. Det var meget smertelig og bittert igen at måtte opgive denne bakke, der af os så varm og svært var erobret, og med så megen blod. Ordren måtte gives, og blev også fulgt.

Natten mellem den 6. og 7. september forløb rolig. Mandskabet sov med afløsning i forsvarslinjen, men ikke desto mindre var man overalt parat til at forsvare sig mod et fjendtligt angreb. De franske bivuak bål lyste op omkring 1.300 meter fra den tyske linje. Regimentet forventede en angrebsordre før daggry for på sædvanlig måde at få franskmændene til at flygte og sendes vores tyske front endnu et stykke ind i Frankrig.

Indgangen til Le Pommeraye 1914/15. Kruseliks tekstil

Indgangen til Adolf-Friedrich-hallen, IL/89

I Friedrich-Franz-hulen hos f...99

Tyrafien i Strelitz-hulen

Ved daggry begyndte den fjendtlige artilleriild igen. Man kunne se, at modstanderen gravede sig ned. I modsætning til det forventede angreb, kom ordren til tilbagetrykning. Generaloberst von Kluck havde besluttet, at III. og IX. AK var for langt fremme i forhold til den øvrige hær front tilsyneladende overfor overlegne fjendtlige styrker, og derfor måtte trækkes tilbage bag Petit Morin.

Den største smerte hos grenadererne var den kendsgerning, at de ikke engang kunne begrave deres fører og deres officerer, der i trofast, gensidigt kammeratskab indtil nu havde delt alt med dem. For slet ikke at tale om kammeraterne. Derfor tog 2. Kompanie deres afholdte Leutnant Frhr. v. Steglin, denne store, kraftige mand og frygtløse soldat med det kære, bløde børnehjerte, indviklet i et tæppe med på deres patronvogn. Under det første stop, ved et vejkryds 200 meter nordvest for Morsains, blev han begravet under et valnøddetræ efter at feltpræst Karsten havde velsignet den døde og talt nogle gribende ord til det sørgende kompagni.

III. og IX. AK frigørelse fra fjenden lykkedes relativt let om morgenen den 7. september, og efter at befalingen til afmarch var nået frem til tropperne, uden væsentlige gnidninger.

Om formiddagen var begge korps allerede under march mod nord. Tilbagetrækningen virkede, for at bruge soldaternes ord, »som en øretæve«, »lammende«, »uforståelig« o.s.v. Efterladningen af de bedende sårede som eksempelvis i Tréfols, greb alle til hjertet. Folkene blev studse, når de kom gennem steder, de havde passeret et par dage i forvejen under jagten på den vigende fjende. Med ødelagte fødder og under vægten af tornyster gik det uden lyst videre. Efterhånden kom »tornyster-vogne« igen i brug, hvis oftest franske civile kuske gjorde meget for at hindre den tyske marchorden. Med skadefro kikkede de få tilbageblevne indbyggere på tilbagemarchen. »Bare rolig, vi kommer igen!« råbte en mecklenburger fra 17. ID til dem. Som denne division – i øvrigt i bedste marchorden – passerede forbi deres kommandør, Generalleutnant v. Bauer, blev der flere gange fra tropperne spurgt: »Hvorfor trækker vi os tilbage, vi sejrede jo?«. Den kommanderende general for IX. AK, General d.Inf. v. Quast, skrev den aften i sin dagbog:

> Jeg lod tropperne marcherer forbi mig, tilråbte dem min tak for deres indsats og min beklagelse for, at på grund af et angreb fra Paris, han på højere befaling måtte beordre tilbagetrækning. Det er intet under, at jeg så så mange skuffede ansigter.

Og General der Infanterie v. Lochow, den kommanderende general for III. A.K. skrev:

> For tropper og stabe, som under de vedvarende ilmarcher og kamphandlinger den 5. og 6. september, var hårdt medtaget, betød den langsomme march med de mange stop, fornyede anstrengelser. Det var imidlertid betænkeligt, at der var opstået en fire timers forsinkelse, og at desuden de kølinger aften- og morgentimer til march var gået tabt. Snart begyndte da også en frygtelig hede, der sammen med den kraftige støv, til det yderste anstrengte alle kræfter.

Kun under frembringelse af den inderste viljekraft marcherede Regimentet som bagtrop for Divisionen, men uden at blive generet af fjenden eller blive forfulgt, over Montmirail – Montcoupot – Vailly til Soudan og Fontenelle. Efter udstilling af sikring, bivuakerede Regimentet her. Landsbyen Fontenelle var fuldstændig nedbrændt under kampene den 5. og 6. – Hvad betød efter de sejrrige dage denne tilbagetrækning? Alle håbede, at det kun ville blive en kort march for igen at få tilslutning til nabokorps, og undgå den truende omslutning fra venstre den 6. september.

Den 8. september blev IX. AK trukket videre mod Qurcq-fronten. Den fik direktiv om at marcherer mod La Ferté-Milon over Château-Thierry, for på højre fløj at blive indsat i det afgørende angreb. Som Regimentet over Viffort – Château-Thierry først på eftermiddagen nåede Etrépilly, blev den sammen med II/FAR 60 stillet til disposition for Generalmajor v. Kraewel til en særlig opgave.

På ordre fra Armeen kl. 0915 blev IR 84 og II/FAR 45 ved Vaux vest for Château-Thierry trukket ud af 18. Divisions marchkolonne og sendt mod vest ad hovedvejen mod deres mål i Montreuil-aux-Lions, opildnet af vejskiltene mod Paris. Armebefalingen fra kl. 1120 gav den kommanderende general for IX. AK, General v. Quast, en ansvarsfuld opgave. For at blive så stærk som mulig til sejren den 9. september, havde han ikke afkommanderet to brigader fra sit korps til dækning af Marne, men tilsammen kun en brigade og et feltartilleriregiment. Armeens overkommando havde til sidst godkendt dispositionen, ikke mindst fordi også den ikke alt for nedslidte 5 ID sydøst for le Plessis Placy var disponibel som reserve. General v. Quast udsendte kl. 1310 følgende korpsbefaling:

> 1. Fjendtlige kolonner meldt under fremrykning fra Boissy (øst for Coulommiers) over Doue i retning St. Cyr, og over Rebais i retning Orly (ved Pt. Morin), desuden fra La Chapelle ved Crécy over la Haute-Maison – Pierre levée.

2. IX. AK. har til opgave med dele at holde Marne-linjen fra la Ferté-sous-Jouarre til Nogent, begge inklusiv, og at sprænge Marne-broerne, skulle det blive nødvendig. Tre Kavallerie-Divisioner har til opgave at holde Petit Morin.
3. 17. ID afgiver straks sidste Regiment i hovedstyrken under en brigadekommandør, en feltartilleri-afdeling med l.M.K. og et pioner-kompagni (muligst på vogn) til Montreuil-aux-Lions. Her befinder sig allerede et Infanterie-Regiment og en Feltartilleri-afdeling fra 18. ID. Brigadekommandøren overtager kommandoen over begge enheder og løser hermed ovennævnte opgave for IX. AK. De tre kavaleri-divisioner skal på det mest indtrængende anmodes om medvirken.

Denne befaling blev givet Generalmajor v. Kraewel, kommandør for 34. IB, til udførelse. Da der manglede kort, kunne han kun orientere sig om opgaven ved hjælp af et kort i skala 1: 300.000, af en infanteriofficer hentet fra en avis. Han lod Grenadier-Regiment 89 og II./Feltartillerie-Regiment 60, der holdt hvil ved Etrépilly (nordvest for Château-Thierry) vende om, og sendte dem mod den nye opgave over Bouresches og Lucy-le-Bocage. Jublende hilste grenaderne kursen mod Paris. Det pioner-kompagni, der var tildelt 33 I.B. havde ikke, af endnu uklare årsager, modtaget befalingen.

Kl. 1845 havde General v. Kraewel fået samlet sin styrke (undtagen Pioner-kompagniet) i Montreuil. II./IR 84 havde, da den hidtil havde sikret korpset bagage, uafbrudt været undervejs i 36 timer, og havde på dette tidspunkt tilbagelagt 68 kilometer. Også de øvrige enheder var ret udmattede, så det for General v. Kraewel i første omgang syntes næsten umuligt at finde rundet i det vanskelige terræn i mørke, og der endnu manglede informationer om placeringen af eget kavaleri og af fjenden. Han besluttede derfor i første omgang at holde sine enheder samlet. Derfor blev broerne over Marne kun 7 til 11 km fra Montreuil ved Nogent, Nanteuil og Saacy ikke besat. Heller ikke deres sprængning blev gennemført. General v. Kraewel beordrede IR 84 til at sikre afsnittet Porte Ferré – Bézu-la-Guèry, og til at besætte Højde 189 sydøst for Montreuil. IR 89 og II./FAR 60 blev placeret i og omkring La Sablonnière. General v. Kraewel forudså for de følgende dage en under alle omstændigheder samlet indsats af de ham underlagte enheder på højderne nord for Marne, for offensivt eller defensivt at standse englændernes offensiv.

I stedet for Hauptmann v. Wartenburg, der var styrtet med sin hest, overtog Hauptmann v. Alt-Stutterheim Elimar) føringen af II. Bataillon.

Om morgenen den 9. september modtog A.O.K. 1 dårlige nyheder. 2. Armee havde trukket dens højre fløj tilbage og 5. Kavallerie-Division, der skulle danne forbindelse til 1. Armee, var trængt tilbage til Marigny-en-Orrois (10 km nord for Marne). Den vigtige hovedlandevej over Château-Thierry var på fjendens hænder. Til alt held var General v.d. Marwitz (H.K.K. 2), der om natten også havde fået kommandoen over Brigade Kraewel, efter tilgåede meldinger stadig herre over situationen i dens afsnit mellem Tancrou til øst for La Ferté-sous-Jouarre på Marne. Det var her langs Marne, at det sårbare sted lå.

General v.d.Marwitz forsøgte at løse sin opgave med et sejt forsvar af Marne-afsnittet, specielt overgangsstederne, for herigennem at bremse den forventede fjendtlige fremrykning over floden så længe, at afgørelsen var faldet på højre fløj af 1. Armee. At Brigade Kraewel i mod denne hensigt ikke havde spærret Marne-broerne ved Saacy, Nateuil og Nogent, og 5. Kavallerie-Divisions tilbagegang længere mod øst samtidig betød, at heller ikke overgange i dette afsnit blev fastholdt, erfarede han først så sent, at det ikke længere var muligt at indhente det forsømte.

General v.d. Marwitz enheder stod tidligt på morgenen den 9. september i følgende opstilling: Langs den store syd gående bue på Marne mellem Tancrou til området øst for La Ferté-sous-Jouarre med 9. og 2. Kavallerie-Division, Jäger-Bataillon 3, 4, 9 og 10. og en bataljon fra Infanterie-Regiment 27. Til venstre bag disse, på højderne sydøst for Montreuil-aux-Lions, delvist nedgravet, den blandede Brigade Kraewel (seks bataljoner og seks batterier), uden at have trukket elementer frem til spærring af Marne-overgangene.

Situationen blev hele tiden mere alvorlig. Langs vejen La Ferté-Gaucher – Montmirail var tætte fjendtlige kolonner fastslået under fremrykning, ved Saacy og Charly var andre kolonner under overgang over Marne. Brigade Kraewels undladelse af spærring af broerne og 5. Kavallerie-Divisions tilbagetrækning hævnede sig bittert.

Snart efter blev ved Montreuil-aux-Lions Brigade Kraewel angrebet. IR 84 og II/FAR 45 holdt ud trods kraftig artilleri beskydning og angreb fra engelsk infanteri. Da fjendens fremrykning fra Château-Thierry over Bézy-la-Guéry truede med at omringe stedet, blev Grenadier-Regiment 89 indsat.

Denne var allerede under march mod Haloup, og svingede kl. 1030 af mod øst. II. Bataillon gik i stilling med venstre fløj ved l'Hospital Ferme med front mod øst med I. Bataillon til venstre. III. Bataillon med MGK blev i reserve bag venstre fløj. Her ankom også ved middagstid den fra 2. Kavallerie-Division sendte Leibhusaren-Regiment 1, der gik i beredskab i skoven nord for l'Hospital Ferme. Det kom imidlertid ikke til et fjendtligt angreb. Kun 7. Kompanie fik føling med en engelsk patrulje. De lette felthaubits fra II./FAR 60, der på grund af

den uafklarede situation havde stået forspændt, spændte kl. 1145 af med 5. og 6. Batterie ved l'Hospital Ferme og 4. Batterie vest for La Sablonnière.

Omkring kl. 13 kunne begge Regimenter melde, at situationen var rolig og fjenden ikke angreb. Kort efter havde situationen for 84'erne syd for Montreuil ændret sig væsentligt. Meget kraftig artilleri slog ned over dens rækker og forårsagede tab. Det engelske infanteri gik på ny til angreb. General v. Kraewel udsendte ordre til, under alle omstændigheder at holde ud og henviste til at 5. ID hastigt var på vej på ordre fra A.O.K. 1. Til støtte for Brigade Kraewel indsatte General v.d.Marwitz kl. 14 von Cocherel fra 9. K.D. med tre Jäger-bataljoner, der skulle forhindre en omgåelse af højre fløj (IR 84), der på dette tidspunkt var trukket lidt tilbage. Da også 5. ID over Dhuisy greb ind i kampen og III./IR 48 og kort efter også Leib-Gren.Reg 8 ankom, var krisen overstået.

Foran IR 84 begyndte de på ny fremrykkende englænder at gå tilbage. General v. Kraewel havde, da han så 5. ID nærme sig Montreuil, omkring kl. 17 sendt dele af III./FR 89 frem til højre fløj af IR 84. Den vendte dog tilbage, da dens indgriben ikke var nødvendig. Også MGK/GR 89 var sendt frem til I./IR 84. Sammenbidt var mandskabet gået frem, da de ville bevise – det var deres ilddåb – at de ikke stod tilbage for nogen af deres stærkt kampprøvede kammerater. På venstre fløj af IR 84 og bed GR 89 skete intet af betydning. Først omkring kl. 19 faldt der igen ved Bois des Essertis enkelte skud. Derimod fandt det tyske artilleri endnu nogle gunstige mål.

Hvad grenadererne i fronten tænkte og følte, fremgår klart og tydeligt at nogle af feltpostbrevene. Den 9. september skrev den etårs frivillige Junge, Leib-Kompanie:

> Vi er her til morgen igen i heftig kamp som reserve. Jeg er nu udsovet. Man vænner sig efterhånden til kugleregn og granatild så man sover som sædvanlig. Folkene er ærgerlige: de har siden i går morges ikke fået kaffe. Nu må vi ligge her som reserve. Køkkenmandskabet kunne godt bringe maden frem til os i spande. Men måske skyldes det mere, at ingen vil spille reserve. Alle håber på, at vi nu meget snart kan få det afgørende slag med den fjendtlige hær, som her ligger overfor os, og deri vil alle medvirke. Dertil kommer ærgrelsen over, at man intet har at sige. Havde vi været i kamp, ville alle gerne have undværet mand i endnu to dage, som dengang ved Esternay, når det ikke kan være anderledes. Naturligvis også længere tid uden varm mad. I det hele taget er vores Regiment hidtil ikke kunnet særligt godt fra det. Vi har været indsat i flere mindre sammenstød, og herunder for det meste mistet mange folk, og ved de store slag ligger vi for det meste i reserve, danner en eller anden skin-stilling eller gennemføre lange marcher. Vi flytter hele tiden frem og tilbage mellem Armee Kluck og Bülow; snart er vi her som assistance, snart der. Så i kan måske forestille sig, hvilke marcher de giver. Selv jeg, og jeg er endda cyklist, er ofte meget træt, når vi har nået vores mål. Om morgenen ved daggry går det løst. Ved middag en pause på, alt efter hvor megen tid vi har, på ½ til 2 timer, så videre indtil aften og den mørke nat. For det meste er vi fremme mellem kl. 22 og 2230. Så har vi også allerede – det var det længste – være undervejs fra kl. 0130 til næste morgen kl. 0100.

Hvorfor A.O.K. 1, på trods af kampresultaterne på højre fløj, alligevel befalede tilbagetrækning, er allerede fortalt. Ordren til tilbagetrækning mod Gandelu, nåede i første gang ikke frem til Brigade Kraewel, der stadig sydøst for Montreuil stod i succesfuld forsvar. Generalmajor v. Krawel kunne imidlertid observere, at til højre for hans brigade, 5. ID trak sig tilbage mod nord, og modtog kort efter også melding om, at Kavallerikorps v.d.Marwitz havde startet en tilbagetrækning. Alligevel fastholdt han den ham betroede post. Først kl. 1930, da General v.d. Marwitz ordre til frigørelse fra fjenden og tilbagetrækning mod Gandelu, fik han direktiv om afmarch. Det var allerede mørkt, da enhederne fik deres ordre til udførelse, hvori der øjensynligt ikke var angivet, i hvilken generel situation man stod. Med mørkefald fulgte frigørelsen fra fjenden uden vanskeligheder, og uden at være generet af fjenden, nåede brigaden ved midnat det befalede marchmål Gandelu, hvor den blev underlagt 5. ID.

Tilbagetrækning! Tusinder alvorlige tanker løb gennem hovederne på officerer og grenaderer. Den sejrsbeviste stemning erstattedes af en dyb nedslåethed. Skulle alle de uhyre anstrengelser de sidste uger have været fuldstædig forgæves? Hvor blev der trukket tilbage? Det engelske angreb var dog gået i stå, og med 5. ID ankomst åbnede der sig dog muligheder for succes. Men ordre var ordre.

I breve til sine pårørende, skildre skildre adjudant ved III. Bataillon, Leutnant v. Scheliha (Faldet den 20.7.1916 under Somme-slaget) erindringer og indtryk af Marne-slaget og tilbagetrækningen, der så rammende gengiver, hvad frontsoldaten tænkte og følge:

> Mellem 1. og 2. Armee var der opstået et hul. 4 Kavallerie-Division og Brigade Kraewel skulle forhindre en overgang af Marne. Natte forblev rolig, de tidlige morgentimer ligeledes. Til begge sider var kun den fjerne rummel af artilleri duel. Vores Feldartilleri-Afdeling, 45'erne, havde gravet sig ned. Så pludseligt, omkring kl. 10, haglede granaterne fra et batteri ned. Med undtagelse af 1 underofficer og 2 mand blev batteriet sat ud af spillet. Gennem kikkert kunne man 8-10 km væk se fjendtligt artilleri kørt frem i åbent terræn, et engelsk motorbatteri. Kunne ikke bekæmpes af vores feltartilleri. 5. Kavallerie-Division havde ikke kunne forhindre englændernes passage af Marne. Garde-Jäger og Garde-Schützen enhederne var ødelagte – Nu var

det vores tur. Da han hørte om batteriet, sagde General v. Kraewel: »De har gjort tilstrækkeligt, mere forlanger jeg ikke. Vi bliver her, til den sidste mand er faldet«. Vi blev trukket fra hinanden med front til tre sider. Men bataljon blev først indsat helt til venstre, så til højre, for ved Sablonnière at friholde 84'ernes flanke. Batterie Haupt fra Feldartillerie-Regiment 60 støttede os. Der var en storartig forbindelse mellem artilleri og infanteri. Batteriet skød fremragende, efterfølgende kom der endnu et kanon-batteri til, der også skød godt. 84'erne anmodede om assistance. Vi afgav Kompanie Bülow til dem. De berygtede »gule balladamagere« skød på Halon, som jeg måtte igennem. Jeg nåede frem til Bülow, fik kompagniet indsat og forsvandt. Et Kavalerikorps skulle komme os til assistance. Det kom ikke. Kun 1. Leib-Husaren stod bag os, vidste vi. Alligevel kunne den schlesiske kavallerie-Division ikke være langt væk. Jeg havde natten i forvejen under en adjudant-ridning truffet en blandet eskadron af Leib-Kürassiere, 8. Dragoner m.fl.. – Så pludseligt dukkede 5. Infanterie-Division op til højre! Hurra! Slaget måtte jo gå godt, når Kluck kunne afgive os. 48'erne og Leider gik frem. Englænderne sad altså rigtig i klemmen. 5. ID havde overtaget vores opgave, bataljonen gik tilbage og stillede sig igen til rådighed for Regimentet. Englænderne veg, og fastholdt kun med nød og næppe et skovstykke helt til venstre. Bataljonens 2. Kompanie skulle rykke frem herimod og kaste de sidste rester væk. Vi nåede frem til Regimentsstab 84 for at blive underrettet om marchretning, tilslutning, fjende o.s.v. Officererne sad i en kreds, heriblandt en meget tyk major. Et øjeblik underholdt vi os omkring situationen. Alle fandt den god – Den tykke major mente: »Storartet, nu har de Marne i ryggen; vi smider dem i den, hvis da ikke 5. Infanterie-Division allerede har afskåret dem vejen«. – Så ankom 84's Regiments adjudant. – Han satte sig helt roligt ned i kredsen – Min kommandør sprang op og sagde: »Nu må de være tid (Kl. 20) til, at indsætte kompagniet«. Regiments-adjudant 84: »Stop, kompagniet bliver her.« Dæmpet: »Kom lidt tættere på, mine herrer" Brigaden marcherer tilbage over …« »Storartet! Herlig!« sagde den tykke major. »Nu lokker vi dem efter os, lukker låget og så har vi svinene.« Af glæde klappede han sig på låret, og vi glædede os med ham. Regiments-adjudanten sagde helt stille og tørt: »2. Armee er blevet slået ved Montmirail…« Der blev stille. Alle forsøgte at fatte og forstå det, og stemningen blev dødsens alvorlig. - »Montmirail« sagde en, hensat i tanker, og trætte øjne så ud i det tiltagende mørke, og alle så i ånden disse uindtagelse bakker og rystede på hovederne.

Kompagnierne kom, tjeneste kaldte og »tilbagetrækning« efter sejr var løsenet. 6 pjecer fra Feltartillerie-Regiment 45 måtte efterlades til fjenden, da der ikke var forspand til dem. Den sidste mand ved batteriet havde skudt hele dagen på følgende måde: Et skud, så løbe væk for at afvente englændernes salve. Så igen ud af dækning til den næste kanon. Skud! – og så videre hele dagen. Bundstykke og sigtemidler ødelagte, men alligevel: 6 kanoner!

I begyndelsen gik marchen ganske godt. Så kom stoppene. Ved et vejkryds blev der marcheret i to retninger. Vi måtte standse og vente. Der var enheder fra II, III og IV, os fra IX. AK. Vores vej var imidlertid smal. Til højre skråning, til venstre lavning. Der blev spist fra feltkøkkener med stort besvær på grund af den manglende plads, så faldt man omkuld og sov. Det må have været mellem klokken 1 og 4 om natten. Dagen før havde vi kæmpet og intet spist. Endeligt gik det videre. Man kan ikke forestille sig noget værre end bagage, kolonner, træn, artilleri, blandet med kavaleri og infanteri under tilbagetrækning ad en vej. 4 kolonner eller mere ved siden af hinanden. Det begyndte at dages. Alle var næsten bevidstløse af træthed. Så dyttede en bil. Fra den blev der råbt: »Hvor er Regimentets fører?« Vi adjudanter red frem til den. Fra bilen lød det: »Med af 5. Infanterie-Division pålagt ansvar for marchvejen, giver jeg Dem opgaven, øjeblikkeligt at folde ud mod en fra højre flanke forventet modstander for at sikre kolonner og bagage. Mit navn er Graf Finckenstein. Må jeg anmode om Deres? … Tak, altså sæt i gang!« Vi kikkede på hinanden. … Altså igen til fronten på grund af denne kolonne! Den sikre død, for så lå jo Ourq med den ene lille bro i ryggen på os. – Altså, afgang, mine herrer, I. Bataillon til højre, III. ved siden af til venstre på den høje, grønne bakke, II. bag midten af dalen. Ind på markerne. Mere end trav kan de udmattede heste ikke klare! Ordre udsendes, fortvivlelsens ansigter. En regimentsfører for et andet regiment havde ganske enkelt sagt: »Alle vogne er ikke Deres folk værd«. Vi vidste det alle: »Død eller såret – men uanset, i fjendens hænder«. I. Bataillon kom i kamp. Det bedste forsvar er angreb, så sæt i gang. Så standsede kampen. Jeg opsøgte oberstløjtnanten: »Scheliha, De melder til mig, når bagagen er nået gennem Neuilly-St.Front« [foran floden Ourcq]. Ængstelige blikke mod vejen, endeløs, bare endeløs er kolonnen. Her en stor bagage, så en ammunitionskolonne, feltkøkken, brotræn, feltlazaret, så igen vogne, endeløs, endeløs. – Og stedet bliver hele tiden varmere! Endeligt kom det tunge artilleri forbi, så feltartilleriet. Gudskelov, ikke helt alene. Endnu ikke nogen ende på kolonnen – Nu kommer også nogle fra den anden side. – Endeligt enden, det var på højeste tid. Jeg til oberstløjtnanten: »Sidste vogn fra bagagen har forladt landsbyen Neuilly-St.Front«. »Det var dejligt. Sæt Dem ned og noter. Vi vil vente endnu en god halv time. Bagagen skal passerer Ourcq, og det går vel ikke helt glat. Vi vil i mellemtiden udfærdige befalingerne«. De var gennemtænkt i mindste detalje og teknisk fuldkommen. Jeg har den stadig. Det var efterhånden højeste tid. »Hvor er Exzellenz?« »Til hest, Scheliha, De rider med, Storch bliver hos mig, Olszewski her« Altså, i gang. Efter det sidste batteri mod Neuilly. »Hvor er Exzellenz Wichura?« »Han var her lige før«. »Hvad skyder De på?« »Fremrykkende skytter 24 hundrede«. »Schelika, befalingen træder i kraft«. Omkring og frem, alt hvad hesten kunne rende. Hvert sekund kunne koste menneskeliv. Olszeski underretter feltartilleriet, I. og II. Bataillon, jeg III. Bataillon og det tunge artilleri. Jeg nåede Fuss-artilleriet, som havde en omfat-

Hauptmann von Alt-Stutterheim (Moritz) under instruktion i sigtepunkter 16.12.1914 i Bois St. Mard

Officerer, underofficerer og mandskab ved 9. og M.G.K. i stilling i Bois St. Mard.

Lt. [illegible] (Siegfried)

[illegible] Lutfling
[illegible]

Leib-Kompanie/90 [illegible] Friedrich Franz-Julius

tende stilling. Telefonister blev indsat i nedbrydning af observationsposten. Det hele gik efter min mening for langsomt. De vidste ikke, hvad det hele drejede sig om. Jeg fortsatte til bataljonen, som var sat i march og frem mod broen. Se blot. Her var den forbaskede bagage stadig på begge sider af broen. Det gjorde mig rasende. En vogn var faldet i floden, og nu blev den i alt munterhed losset, mens den øvrige bagage så til. Nå, jeg fik dem i gang igen, så kom fodartilleriet, så sad en pjece fast, ind mellem endnu et par bagagevogne, så igen bagage, bagage, bagage, felt artilleri, maskingeværer, så II. og I. Bataillon, mens min III. igen havde vendt front mod fjenden. Jeg red frem til dem. Endeligt var det hele ovre. Bataljonen fulgte efter.

Sidst på eftermiddagen begyndte det engelske artilleri at skyde med shrapnel, som vores mærkeligt nok ikke svarede igen. Jeg red frem til kamptrænet. I den forreste vogn sad Hauptmann v. Wartenberg, som selvom såret, var blevet for at kunne fører trænet. Vognene var vendt mod Aisne. Vejen førte i lige linje til Aisnebroen ved Venizel [øst for Soissons]. Jeg snakkede situationen igennem med ham, og lod alle træn-officerer kalde sammen. Så vendte jeg tilbage til bataljonen, hvor staben lå i en hule. Jeg var totalt udmattet, og hulen var kold og våd. Min Hauptmann havde ladet hø hente. På det sted, der var øremærket mig, lå en major af artilleriet. Dødtræt lagde jeg mig på den nøgne sten. Min diaré og de sidste dages anstrengelser havde alligevel slidt på mig. Jeg havde vel ikke engang ligget 1½ time, så måtte jeg op og ride til brigaden. Sammen med regimentets adjudant, Storch, travede jeg gennem natten. Hvad var der nu løs? General v. Kraewel, som siden Liège havde haft hvidt hår, stod i et elendigt skur. Ordre! Jeg måtte skrive. Forberedelser til tilbagetrækning. Jeg måtte ride tilbage og overdrage ordren til Wangenheim. Vi talte endnu engang om bagagen, men her mente General v. Kraewel: »Lad dem stå, vi ved jo endnu ikke hvorhen«. Storch skulle bringe befalingen tilbage. Så jeg på den gode Zoffen tilbage til hulen. Vejen syntes at være langt længere, længere end før! Gode Gud! Du er redet forkert. Nej! Der svinger vejen. Hen til hulen, hen til Wangenheim. Vi talte befalingen igennem, helt præcist. Bagagen gav hovedbrud. Jeg rådede til, i det mindste at bringe den over broen, så den ikke ville forårsage et stop her. Han mente, at Hauptmann v. Waartenberg jo var dernede, så det hele ville nok gå. Til sidst havde jeg også givet alle kuske besked. – Nu måtte jeg til I. Bataillon, som lå i skyttegrave. Den skulle trække mest muligt ud og være klar til afmarch. Hvis jeg bare ikke havde haft diaré, men den gør enhver færdig, og feber havde jeg også. – Jeg fandt Major v. Koeller og Schack, begge i halmen, og gav den ordren. Så tilbage til Zoffen. Å Gud, hvor var jeg færdig. Op på hesten og tilbage til hulen for at give Wangenheim melding.

Hvorfor gik vi tilbage? Aisne bag os slog en bue. Vores artilleri havde ved et tilfælde opdaget fjendtligt artilleri. Disse skulle blot lade vores komme nærmere. Vores havde opdaget fælden og var gået udenom. Jeg var netop ankommet, og ville lægge mig, da Storch kom og medbragte befalingen. Endeligt, bataljonen kan træde an. – Så, allerede efter de første 500 meter – en kolonne, der endnu ikke var færdig med at fodre, og ikke var kørt. Jeg red ved siden af Wangenheim. Så var der en eller anden, der sagde: »Hvis en eller anden nu begynder at skyde: *C'est le débacle*«. Ammunitionskolonnens heste blev trukket frem, ramper udlagt. For foden af den store bakke foran Billy-sur-Aisne stod til venstre for marchaksen på vejen fra Soissons en stor del af vores kamptræn. Kuskene var faldet i søvn, vognen i spidsen var kørt videre. Da de vågnede, var vognen væk, og de var kørt forkert. Igen et stop. Bagagen frem. »*C'est le débacle*« havde oberstløjtnanten sag, men englænderne i deres dumhed sluttede dengang ikke op. – Jeg fik ordre til at ride til Bagagen som ordremodtager. – På broen traf jeg Kraewel, som sad på sin skimmel. Man havde let ved at finde ham i mørket. En 52'er, en artillerist og et par stykker mere red sammen med mig. Der var i en kort tid en lystig stemning blandt de unge folk. Så sagde Kraewel, at vi måtte hjælpe med at skaffe marchdisciplin. Hele Aisne-linjen var på og ved siden af vejene proppet med køretøjer og tropper af enhver art. Altså måtte jeg ride og ride og ride, fra hul til hul og igen bringe alt sammen. Jeg red og red hele natten, dødtræt, frysende tænderklaprende, feberhed og red og red. Det blev ikke bedre. Endeligt var alt igen under bevægelse. Under store vanskeligheder passerede vi så den smalle, snoede vej til bakken ved Fort Condé.

Efter denne beretning om begivenhederne i tiden 10. til 12. september, vender vi os igen til Regimentet. Den 10. september blev marchen mod Neuilly-St.Front allerede påbegyndt kl. 0430. Tilbagegangen af hærens venstrefløj forløb ikke gnidningsløs. De første ophobninger var aftenen før sket ved Coulombs, hvor 3. ID trængtes med talrige kolonner fra 2. og 9. RD og fra 5 ID. At i sidste ende tilbagetrækningen skete uden alvorlige tab, skete kun takket være opofrelsen af enkelte troppeenheder.

Særlig fortjener det at blive nævnt, Af GR 89 med I./2. G.Fussart.Regt. ved Neuilly-St. Front standsede den 1. engelske Division så længe, at bagagen kunne passerer stedet. Så blev der mellem Neuilly og Ourcq igen indrettet en optagestilling for at kunne dække artilleriets springvise tilbagetrækning. Under den fortsatte tilbagetrækning mod Chouy blev Regimentet beskudt kraftigt af artilleri, hvorunder Oberleutnant v. Witzendorff såredes. For at mindske virkningen af artilleriilden mest muligt, gik Regimentet tilbage bataljons vis. Herunder kom III. Bataillon væk, og marcherede over Louâtre og gik i kvarter i Ferme Beaurepaire. Over Billy – Tigny nåede stab, I. og II. om aftenen Buzancy. Under eftersøgningen af III. Bataillon var Regimentskommandøren og hans adjudant i Billy tæt på at blive fanget af en fjendtlig kavaleripatrulje.

Hvor fortræffelig holdningen var ved grenadererne også under tilbagetrækningen, fremgår tydeligt af følgende beretning fra Oberst a.d. von Wehrs. I denne hedder det:

> I november 1914 førte en tjenesterejse fra det Store Hovedkvarter mig til en Generalkommando. Da man her fik at vide, at jeg i mange år havde været Mecklenburger Grenadier, fortalte 1. Adjudant ved Generalkommandoet: »Åh, så vil det glæde Dem at hører følgende!« Herefter fortalte han mig: I en af de vanskelige tilbagerykningsdage ved Marne havde den kommanderende general fra føreren af bagtroppen anmodet om et kompagni fra Grenadier-regimentet til bevogtning og sikring af Generalkommandoens nye indkvartering. Kort tid efter at Generalkommandoet var ankommet, og officererne stod omkring i slottets store sal i en, under tilbagetrækningen forklarlige, noget trykkede stemning, havde man bemærket piber og trommer fra det ankommende kompagni. Den kommanderende General havde derefter, stående i et vindue, ladet de herre kalde til sig, og havde vist dem, det i stram march og parademæssig holdning i slotsgården indmarcherende kompagni, og havde på højeste måde rost det fortræffelige indtryk af dette. Han havde derefter tilføjet, at alle, der kunne se en sådan enhed, der efter hårde kampe og de største anstrengelser, rykke ind i deres kvarter med så stolt en holdning, måtte blive lettet om hjertet. Synet af dette brave kompagni, sluttede adjudanten sin beretning, havde præcist i dette øjeblik for dem alle haft den største virkning, og i lang tid være dem uforglemmelig

Om aftenen den 10. september befandt 1. Armee sig i den befalede optagestilling nord for skovområdet ved Villers-Cotterets. Overalt var en bagtrop med kraftig artilleristøtte blev stående til sikring mod fjenden. Det forelå intet om en trussel mod hærens højre flanke og front, og alle anså blot tilbagetrækningen som en midlertidig indstilling af offensiven, som man håbede snart igen at kunne genoptage sammen med den ved St. Quentin opstillede nye Armee. Imidlertid var hullet til 2. Armee endnu ikke lukket, og opgaven med dækning af 1. Armee venstre flanke var kun ufuldstændigt løst på grund af befalingen til den tidligere afbrydelse af kampen for 5 ID og Brigade Kraewel. En befaling fra O.H.L. underlagde 1. Armee under den øverstkommanderende for 2. Armee. Denne befalede 1. Armee til den 11. september at falde tilbage bag Aisne, og den 12. og 13. under dække af Aisne-afsnittet at strække sig til venstre til på højde med 2. Armee højre fløj.

Den 11. september marcherede Regimentet (minus III. Bataillon) til vejkrydset syd for Billy-sur-Aisne. Her blev den underlagt 5 ID til dækning af venstre flanke. I. Bataillon gik i forsvar med front mod syd med højre fløj ved det nordøstlige hjørne af skoven øst for vejen Septmonts – Billy, II. Bataillon med front mod sydøst på begge sider af vejen Soissons – Raperie. III. Bataillon, som returnerede til Regimentet omkring kl. 11, blev som reserve placeret i skoven 1 km syd for Billy, hvor den fandt plads i to store kalkstenshuler.

I III. Bataillons krigsdagbog hed det:

> Det var første gang vi lærte de ejendommelige, i denne del af Frankrig meget hyppige, huler at kende, og som under resten af krigen skulle blive af uvurderlig værdi for de tyske tropper. Allerede denne første nat var vi overordentlig glade for denne indkvartering. Det var ganske vist temmelig koldt i midten af hulen, men de gav den bedst tænkelige beskyttelse mod den timelange, silende regn, og den fjendtlige artilleriild. På trods af regnen var det på en eller anden måde lykkedes soldaterne at skaffe tør halm. Andre havde på rette tid i den nærliggende landsby opdaget et større forråd af vin, så der til hver gruppe kunne fordeles to flasker rødvin. Det var et ejendommeligt billede at se de trætte grenaderer ligge på halmen på begge sider af de lange gange og i hulens brede nicher. Køretøjer og de uroligt stampende heste stod i nærheden af indgangen. Det hele var sparsomt oplyst af stearinlys.

Det kom ikke til kamp, så endeligt efter næsten to døgn, kunne der udleveres mad til de udmattede soldater.

Allerede i den første morgentime den 12. september fortsatte Regimentet som del af den forstærkede 34. Infanterie-Brigade over Billy. Aisne blev krydset ved Venizel. På bakkerne nord for Le Moncel blev marchretningen ændret, og over St. Marguerite – Conde gik det mod Les Carrières. Dødtrætte kom de udmattede tropper – ofte standset af passerende bagage- og ammunitionskolonner – i silende regn til deres bivuak 1½ km sydvest for Sancy. Her forlød det, at der skulle overnattes på denne plads i flere dage. Grenadererne var meget glade for denne udsigt, og det ville have været dejligt, at have undt dem dette. Dagene siden Esternay havde været meget anstrengende. Vejret var konstant regnfuldt, vejene dårlige, brødet knapt, kød gav det kun engang i mellem. Mad kunne hele tiden først udleveres om aftenen. Dertil kom hyppige tilfælde af diaré, lette forkølelser på grund af de våde vejr, livet under åben himmel og spisning af umoden frugt, som de sultne grenaderer på trods af alle advarsler og forbud, hvor det var muligt, spiste store mængder. Efter at Regimentet var trådt ud af 17. ID, var der ikke længere leveret post.

Selvom manden ved fronten så godt som intet fik at vide om den generelle situation, havde han alligevel trods alle vanskeligheder stadig indtryk af, at tilbagetrækningen var blevet mesterligt ledet og gennemført. På trods af de mange stop og særligt ved artillerikolonnerne uundgåelige larm, og selvom samtlige tropper, bagage og kolonner skulle passerer samme lille bro, var overgangen af floden sket glat.

Den 13. september blev der flyttet til Ferme de Colombe vest for Jouy. Her blev Regimentet liggende marchklar hele dagen. Af de rigelige tilgængelige halmballer blev der bygget læskærme og hytter. Ind i mellem skinnede også solen, så grenadererne rigtigt kunne hvile ud. Regimentets kampstyrke var kun 46 officerer og 2.049 underofficerer og grenaderer.

Langs hele 1. Armee front havde fjenden den 13. september sonderet. Hæren holdt en linje Blérancourt – Audignicourt – Nouvron – Chivres – Filain. For at beskytte højre fløj mod en fra Compiègne meldt større fjendtlig styrke, var denne bøjet en smule tilbage. Hullet mellem 1. og 2. Armee var delvist lukket af enheder fra 7. Armee – VII. AK og senere XV. AK, mens IX. RK og 7. RD var under march fra St. Quentin for at gå i beredskab bag højre fløj af 1. Armee.

Den 14. september blev Regimentet kl. 0345 foldet ud bag venstre fløj af IR 84, der stod på bakken omkring 1 km syd for Ferme de Colombe. Efter et par timer blev bataljonerne trukket tilbage til Ferme de Colombe.

Kl. 10 blev II. Bataillon uden den 8. september i Etrépilly som flydækning efterladte 6. Kompanie, indsat i tilslutning til højre fløj af IR 84 syd for Volvreux-Ferme, og rykkede senere frem med denne i angreb. De engelske skytter strømmede tilbage i Aisne-dalen. Fjendtlig artilleriild tvang os hen under aften til at falde tilbage mod Volvreux-Ferme. Foruden flere sårede, måtte tabet af Grenadererne Lühr, Becker og Köhn beklages.

Kl. 1055 blev III. Bataillon med MGK trukket frem over Aizy, hvorfra den syd herfor angreb fjenden, der flankerende angreb 6 ID. Deling Seinitz fra 10. Kompanie tog 12 fanger. Kl. 19 blev bataljonen med MGK underlagt 6 ID, som trak den over på dens venstre fløj til la Royère, for at lukket hullet mellem 6. ID og 13. RD. Natten igennem lå bataljonen i kompagni-kolonne stik nord for Chemin des Dames, 1 km øst for la Royère, i regnen på den vådkolde, opblødte lerjord.

Fra I. Bataillon blev kl. 1210 Leib- og 4. Kompanie indsat til forstærkning af IR 84. Englænderne blev kastet tilbage. Ud over Offizierstellvertreter Voss fald 11 mand, mens Leutnant v. Schack og 30 mand blev såret. Natten over forblev bataljonen i stillingen syd for Ferme de Colombe, hvor den gravede sig ned.

Feldwebel Rehse, Leib-Kompanie, skrev:

> Den 14. september 1914 vågnede vi om morgenen i en tom feltlade ved Ferme de Colombe. Omkring kl. 12 kom befaling til angreb. 1. Deling fra Leib-Kompaniet under Vizefeldwebel Ruwoldt blev foldet ud, kom i kamp med englænderne og havde om eftermiddagen 8 faldne. 2. Deling under Unteroffizier Krüger måtte ved middagstid forlænge mod venstre, kom imidlertid foran en dyb dalskråning, og gik i kanten af denne i forsvar. Kompagniører, Leutnant v. Schack, var i mellemtiden blev såret i hånden under 1. Delings angreb. 3. Deling i reserve lå bag en fyldt staklade. Om aftenen døde kampen ud. Vores lettere sårede kunne afgives til forbindepladsen, mens de hårdt sårede og de faldne blev hentet af Sanitäts-Kompanie. De faldne blev begravet ved Ferme de Colombe.
>
> Kompagniet havde hermed ikke længere officerer, og Feldwebel Rehse overtog på ordre fra Bataljonskommandøren, Major v. Koeller, kommandoen over kompagniet – Her begyndte for os stillingskrigen. Kompagniet begyndte om aftenen den 14. september at grave sig ned. For at beskytte os fra overraskelser fra fjendens side, måtte ved dag og specielt om natten udsendes flere patruljer i den foran os liggende, stærkt bevoksede, dal. Kompagniets styrke var kun omkring 50-60 mand. Til gravning af dækningshuller, havde vi totalt kun 4-5 små feltspader og 2 hakker. Udgravning af en gennemgående skyttegrav er med så lidt skaseværktøj ikke mulig. Man kan måske forestille sig, hvor vanskeligt det var, blot for hver mand at grave et hul til dækning, ikke mindst fordi hele området foran og bag os blev beskudt med tung artilleri, der ved eksplosion efterlod sig en gul masse. Gudskelov blev vi i kanten af dalens forskånet for denne ild, der mere rettedes mod vores artilleri, Feldartillerie-Regiment 60, som bag hos havde ildstilling på en flad bakkeskråning. Her tilbragte vi 14 dage. Vejret var stadig gunstig, men forplejningen var meget dårlig og mangelfuld, da genforsyningen med levnedsmidler gav store vanskeligheder, og alle beholdninger i området af kartofler, grønsager, brød og mel var brugt. Derfor modtog vi kun en gang om dagen fra feltkøkkenerne kaffe og oksekød. Ud over det levede vi af sukkerroer og hvede. Resultatet blev, at mange af os fik dysenteri. Oberstabsarzt Dr. Brömse behandlede denne sygdom med opiumstabletter. Efter omkring 3-4 dage ankom den første sending brød med lastbil.
>
> Den 4. dag af vores indsats fik vi besøg af en englænder. Han kom klatrende op ad skråningen med hænderne oppe, geværet hængt om halsen. Vi tog varmt imod ham. Etårs frivillig Frank, der talte engelsk, spurgte overløberen, hvad han havde for, hvorpå denne svarede, at han ikke længere havde løst til at føre krig mod os, og frivilligt gik i tysk fangenskab, da han havde livet for kært. Han blev sendt til bataljonsstaben.

Regimentet var nu fuldstændigt splittet fra hinanden. III. Bataillon var med MGK underlagt 6 ID, I. og II. Bataillon til 5 ID.

Som ved Regimentet, var alle modstanderens infanteriangreb blevet afvist i III. AK og IV. RK afsnit. Det var ikke lykkedes modstanderen at bringe den tyske tilbagetrækning fra Marne til nederlag, og at støde ind i hullet

mellem 1. og 2. Armee. Om aftenen den 14. september kunne krisen på højre fløj af den tyske hær anses for at være overstået. En sammenhængende front var etableret. De to siders hære stod frontalt overfor hinanden.

Hvad var der i mellemtiden sket på Østfronten? Under føring af General der Infanterie v. Hindenburg, med Generaloberst Ludendorff som stabschef, havde den tyske 8. Armee ved Tannenberg givet den russiske Narew-Arme et Kannae mellem den 23. og 30. august. 92.000 russiske soldater blev taget til fange og byttet var enormt. I slaget ved de Mauriske søer mellem 9. og 15. september blev den russiske Nemen-Armee slået. Navnene Hindenburg og Ludendorff lå på alles læber. Der var imidlertid ikke tid til en videreførelse af operationen og forfølgelse, da østrigernes nød krævede en øjeblikkelig og umiddelbar assistance.

6. Kapitel: Kampe langs Aisne

(15. – 17. 9.1914)

IX. AK (minus Brigade Krawel) fastholdt urokkeligt den betroede stilling på højre fløj Nampcel - Morsain – først indsættelsen den 16. 9. af IX. RK gav aflastning – på trods af, at den allerede tilbagetrukne højre fløj var fuldstændig blottet på grund af tilbagetrængningen af 10. Landwehr-Brigade til St. Paul-aux-Bois og og 4. RD til Quierzy. Alligevel forblev Brigade Kraewel foreløbig indsat hos III. AK.

Den 15. september kl. 2 om morgenen blev II. Bataillon trukket tilbage til Volvreux-Ferme, mens der mod syd af landevejen blev fremskudt et sikringsled. Mandskabet gjorde det sig bekvemt i denne stilling, og kunne efter de sidste anstrengende dage endeligt få hvilet en smule ud, og få gjort sine ting i stand. Staben indrettede sig i det lille slot. Af de her fundne store mængder linned blev der til mandskabet fremstillet fodlapper, og også fordelt enkelte skjorter.

Den 16. september om aftenen beskød fjendtligt artilleri gården, da fjendtlige fly forud åbenbart havde meldt om belægningen af gården. Kommandoen over II. Bataillon blev i disse dage overtager af Major Duesterberg, der hidtil havde gjort tjeneste i Krigsministeriet. Om aftenen den 17. september afløste bataljonen I. Bataillon i stillingen syd for Ferme de Colombe, der nu blev trukket til Volvreux-Ferme. Herfra blev næste dag Leib- og 4. Kompanie som Brigade reserve beordret til Ferme de Colombe.

Den 17. september skrev den etårs frivillige Junge, Leib-Kompanie, i et brev til hjemmet:

> I dag regnede det igen hele dagen. Vi har gravet os en skyttegrav 1,2 meter dyb og udhulet siden mod fjenden så dybt, at vi er så godt som fuldstændig sikker mod shrapnel og granater. Alligevel blev tre fra mit kompagni, der i går såret, da de på vej ind ikke passede på granaterne, den ene i hovedet, den anden i arm og ben og den tredje i begge ben. Som fortalt regner det nu igen så kraftigt, at vi har samlet træstammer og geværer sammen – der er jo så mange til overs fra de døde og sårede – og lagt bundter af halm over – der er jo så meget halm, at der overhovedet ikke mangler. Vi har under hele krigen sovet på halm, der altid var rigelig. Nu sidder jeg nu med tre andre underneden i halvmørke og skriver. Min sidemand skriver også. De to andre sidder og nikker, og falder nok snart i søvn. Ind i mellem sludrede de sammen, forsøger at finde ud af, hvad slagplanen måtte være, hvorfor vi ved Esternay måtte starte denne evig lange tilbagetrækning til her ved Soissons. Jeg tror, englænderne har været så tæt på Paris, og vi ikke ville lade dem komme ind. Vi havde jo vundet hvert eneste slag, næsten dagligt kæmpet, og var alligevel hver gang trukket os tilbage. Nu har vi vil trukket dem langt nok frem, så vi kan omringe dem. Eller vi snakkede om det helt nye: man fortalte, at vi skulle afløse to regimenter i kystbevogtning, da ¾ af vores mandskab var døde, sårede eller var savnede. Efter stormen på Liège var kompagnierne igen blevet fyldt op og bragt op på 250 mand. Nu havde vores kompagni kun 83 mand, 2. Kompanie kun 73 og 3. kun 73 mand. Jeg tror endnu ikke på det, det ville være for dejligt endnu engang at komme tilbage til Tyskland.

Den 19. september ankom Leutnant Frhr. v. Schellersheim og v. Heyden med erstatningspersonel. Den store bagage og med II. Bataillons feltkøkkener havde siden den 10. ikke haft kontakt med Regimentet, men vendte nu tilbage. Den tidligere så mangelfulde forplejning blev nu igen rigeligere. Generalkommandoet for III. AK gik handlekraftigt ind i det vigtige spørgsmål og vogne.

Den 20. september gav det igen med daglige med kraftige artillerikampe og mindre infanteri sammenstød. De franske og engelske flyvere blev for hver dag mere dristig, og fløj meget lavt hen over vore stillinger. Vores artilleri havde mange problemer med at finde de meget dygtigt opstillede fjendtlige batterier.

Den 21. september kl. 0400 blev II. Bataillon afløst af I., og trukket tilbage til Ferme Volevreux og de Colombe.

Den 22. september blev vejret endeligt bedre. Det var også højeste tid. Omkring 30 % af mandskabet var på grund af maveproblemer stærkt begrænsede i deres virke, og de første febertilfælde var også dukket op. Nu steg sundhedstilstanden sig hurtigt igen. De af H.K.H. Storhertugen tildelte Mecklenburgischen Militär-Verdinst-Kreuze blev fordelt til vedkommende modtagere.

Slaget om Marne havde den 22. september fundet sin afslutning. På trods af alt tapperhed, var den ikke endt med en sejr for de tyske våben. Tropperne, fysisk og psykisk udmattede, var i slutningen af deres kræfter. De havde indtrængende brug for hvil, opfyldning af deres stærkt nedslidte enheder og specielt forsyninger af rigeligt artilleriammunition. Fornemmelsen af, at den fjendtlige artilleri var overlegen, i antal og i ammunitionsforbrug, virkede lammende. Mens det endnu gik fremad, blev også dette forholdt tålt. Nu hvor det derimod drejede sig om at fastholde den nåede linje, viste det sig, at forsvar egentligt ikke lå til den tyske soldat. Vandt til frisk fremrykning og opdraget til angreb, måtte han først vænne sig til forsvar og stillingen. Fortsatte frontale angreb på en fjende, godt indrettet til forsvar, der havde alle sit eget langs råvarer til disposition, var med de forhåndenværende kampmidler ikke på tidspunktet mulig. Fronten langs Aisne stivnede. Stillingskrigen med alle dens ødelæggende sider begyndte mere og mere at gøre sig tydelig.

Den 23. september faldt under en opklaringspatrulje mod Vailly den netop ankomne 17-årige Fähnrich v. Karstedt og grenadierne Benthin og Severin. Ligene blev bjærget, og næste dag begravet i fremmed jord ved Volvreux-Ferme. Oberleutnant d.R. Stratmann talte med varme ord om de faldne kammerater, der med trofast pligtfølelse var død for Fædrelandet. En grenadier kom med melding om, at broen over Aisne ved Vailly var ødelagt, og en pontonbro var slået ved siden af den. Der blev flittigt arbejdet på udbygning af skyttegrave. Over de såkaldte dækningsanlæg – enkelte brædder og grene lagt over et hul – havde man senere let medlidende over. I det mindste gav de ly for regnen, shrapnel kugler, men mod sprængstykker fra granater eller en fuldtræffer holde de imidlertid overhovedet ikke stand. Fra 6. ID kom lyden af gevær- og artilleriild.

Den etårs frivillige Junge, Leib-Kompanie, skrev den 23.9.1914 i et brev:

> I dag har vi det herligste solskinsvejr. Jeg har lagt mig udenfor laden og lader mig stege. Englænderne har derovre i landsbyen en rigtig god stilling til deres tunge artilleri. De har forskanset sig og gemt sig så godt, at det først i går lykkedes en kaptajn fra artilleriet at finde deres stilling. Nu bliver den af en anden division, der ligger på bakkerne til højre for os, beskudt med tungt artilleri og er helt stille. Hvad der undre mig meget er de dårlige resultater, der opnås ved beskydning af fly. Der bliver næsten altid skudt for kort. Hele vore kamp er hovedsageligt artillerikamp. Senere bliver infanteri indsat et eller andet sted i kampen, skydes sønder og sammen, fastholder imidlertid deres stillinger så længe, som de skal, eller rykker længere frem, alt efter deres ordre, og når vi så med hurra stormer ind i den fjendtlige stilling, overgiver han sig eller flygter. Her i vores stilling er vi vil nået den kedeligste del af krigen. Denne liggen omkring og vente er eventyrlig.

Den 24. september blev I. afløst af II. Bataillon. Uddelingen af de førte Jernkors udløste stor glæde. Om eftermiddagen ankom Storhertugerne af Mecklenburg-Schwerin og Mecklenburg-Strelitz og udtalte til de dekorerede fra I. Bataillon og hele Regimentet deres anerkendelse for den fremragende holdning i alle slag.

Den 25. september overtog den til generalmajor udnævnte v. Kraewel 17. RD. Oberst v. Reuter, hidtidige kommandør af Grenadier-Regiment 12, overtog kommandoen over 34. Infanterie-Brigade.

Den 26. september blev en deling pionerer indsat som forstærkning af stillingen. Til reservekompagniet blev der anlagt en dækningsgrav foruden skinanlæg. En fuldtræffer fra det tunge engelske artilleri ramte en dækning i 5. Kompanie og sårede 6 mand. Grenadier Jakobs døde den følgende nat. Da der i Vailly var konstateret en eller to engelske bataljoner og den fjendtlige skyttegrav var fuldt besat, forblev I. Bataillon om natten til 27. september i alarmberedskab. Der kom imidlertid intet fjendtligt angreb. Efter en pause på tre uger ankommer igen post fra Tyskland.

Feldsekretär M. Lobsten skriver i sine erindringer:

> Den 20. september ankom de første »liebesgaben« fra hjemstavnen, og fordeling blev straks påbegyndt. Jeg måtte med gaver frem til Grenadier-Regiment 89 stillinger og til Feldartillerie-Regiment 60, som stod ved Jouy, omkring 6 km nord for Vailly ved Aisne. I nedgravede stillinger lå Regimentet omkring 500 meter foran fjenden, forposterne endda kun 70 meter. Der var her allerede gjort meget arbejde på underbringelse, dybt gravede dækninger, forstærket med træ og fletværk, var så godt det kunne lade sig gøre bygget til underbringelse af mandskabet. Uophørligt blev jordarbejdet beskudt af fjenden, hvorfor trafik frem og tilbage til fronten kun lade sig gøre i mørke. Feltkøkkener kom sidst på aftenen frem i stillingen, som de igen måtte forlade inden daggry. I den mellemliggende tid måtte sulten stilles med brød og de i mellemtiden indtrufne gaver.

Den 27. september blev II. afløst af I. Bataillon. Leutnant d.R. Sandel ankom med nyt personel (1 Offizierstellvertreter, 8 Fahnenjunker og 386 mand). Feltgudstjeneste blev afholdt ved divisionens feltpræst, hvorefter gravene med de faldne blev velsignet. Kl. 19 indtraf følgende befaling: IR 84, GR 89 og II./FAR 45 marcherer den 28. 9. over l'Ange-Garadien – Terny – Sorny til Vezaponin, hvor de står til disposition for A.O.K.

- - -

Inden vi fortsætter begivenhederne ved Regimentet, skal III. Bataillon omtales, der den 14. september ved la Royère havde forladt Regimentet.

Den 15. september blev bataljonen fra vejkrydset 1 km øst for la Royère indsat i angreb stillingen ved Ferme de Soupir. Den første gruppe havde dårligt forladt dækningen, som dannedes af Chemin des Dames, før den kom ind i et område, indskudt af det engelske artilleri, og mistede 10 mand på grund af shrapnels. Da Füsilier-Regiment 35 allerede på dette sted var blevet hårdt ramt, beordrede Hauptmann v. Thielau alle i dækning. Han besluttede sig til, længere mod vest, at gå frem dækket af en bakke og angribe gennem feltartilleriets stilling. Divisionskommandøren standsede imidlertid bataljonen, da han anså yderligere angreb for nytteløs. Bataljonen gik herefter i et beredskabsrum nord for Chemin des Dames 1 km øst for la Royère, og overtog herfra i løbet af natten sikringen af artilleriet. Støttet af en pionerdeling fra Leib-Grenadier-Regiment 8 gravede den skyttegrave i artillerilinjen og sendte lytteposter frem.

Kl. 0500 blev der opmarcheret mellem skovstykkerne øst for la Royère. Efter at der var rejst telte, blev der udleveret forplejning. Kl. 19 rykkede 9. Kompanie ud med den særopgave, broen over Aisne-kanelen ved Confroment. Om natten 16./17. og 17./18. overtog bataljonen igen beskyttelsen af artilleriet, men rykkede om dagen tilbage til den gamle bivuakplads.

Den 18. september blev bataljonen underlagt Regiment Echmund (kommandør FR 35), hvortil også hørte resterne af FR 35 og I./IR 48. Regiment Echmund havde til opgave at gentage III. Bataillons angreb fra den 15. september. Dette lykkedes imidlertid heller ikke, da der straks efter iværksættelsen opstod tab. Fra 12. Kompanie faldt Unteroffizier Matthies. Det fjendtlige artilleri var ikke nedkæmpet, som man havde troet. Fortsættelse af angrebet blev derfor indstillet. III./GR. 89 overtog om natten igen beskyttelsen af artilleriet.

Den 18. september skrev Leutnant v. Scheliha i et brev til sin mor:

> I dag er det 15. kampdag, som jeg har oplevet i rækkefølge, altså efter hinanden. Vi sikrer artilleriet. Kampen raser her de sidste 4 eller 5 dage. Hvor vi overalt har kæmpet, ved jeg ikke præcist, men jeg har følgende navne i hukommelsen: Liège, Esternay (8 officerer og flere 100 døde). Aizy o.s.v. Nærmer kan man først senere få slået fast. Af den store begejstring, føler vi kun lidt, kun for grusomheden og pligtens jernhårde »skal«. I går aften for første gang i lang tid et lille lejrbål, det dejligste man kan forestille sig. Vi tørrede de allerede halvt halvrådne sager på vores kroppe. To ting holder os oppe: Troen på god og bøn, og for det andet den stolt bevidsthed om vore evner og vores fuldkommenhed. Kan du ikke, når der med feltposten kan sendes dobbeltbreve, sende et eller andet med: chokolade, lommetørklæder, strømper, varme handsker. Ved det fremmede korps er der kun lidt at spise. Området er udsultet. I uger har der ikke været nogen bagage. Der er ikke tale om at blive vasket, regnen går det tilstrækkeligt. Vær god og send mig noget. Egentligt er det latterligt, vi vil indenfor en time igen være indsat på et sted, hvor allerede et helt regiment er forblødt, og vi og et andet regiment har allerede forgæves forsøgt. Ordre er ordre. I nat kunne jeg for første gang i lang tid sove igennem. – Franskmændene havde vi for længst slået sønder og sammen, men englænderne er dygtige og seje, som vi har overfor os. Det franske artilleri er meget god, og infanteriet har deres gode sider, men englændernes er bedre. Under hvil tænker vi på de døde, de døde. Jeg vidste ikke engang, hvor frygtelig mange det var. Det er næsten ikke til at tænke på, hvor megen blod denne krig har kostet. Regiment efter regiment decimeret og 8 officerer tabt i dagene med tilbagetrækning. Døden har sprængt kredsen af kammeratskaber, det er det hårde. 25 officerer fra Regimentet er gået tabt. 1. Garde-Regiment zur Fuss har mistet 30, Infanterie-Regiment 35 mistet 32. Det kæmpede tidligere, hvor vi i dag skal kæmpe.

Om eftermiddagen den 19. september fik Regiment Echmund ordre til at sætte sig i besiddelse af plateauet syd for Højde 197. III. Bataillon skulle nå sydspidsen af skoven vest for Braye, og herfra støtte Regimentets angreb. Bataljonen skulle først lægge sig bag Regimentets venstre fløj. Forskydningen til siden måtte under kraftig artilleriild ske enkeltvis eller i grupper. I hulvejen vest for Froidmont-Ferme samledes bataljonen, der

herefter under sikring forskød mod sydspidsen af skoven. Under denne mistede 11. Kompanie ved en fuldtræffer 3 døde og 3 sårede. Mellem kl. 1930 og 2000 i næsten mørke, nåede bataljon skovens sydkant, der var brudt af en klippefuld slugt. Et maskingevær blev bragt i stilling på en højere spids, for herfra halvt flankerende at kunne beskyde den fjendtlige skyttegrav. Det havde dårligt åbnet ild før fjenden svarede igen med en rasende ild. Det syntes, som hver eneste busk skød. Klippesiderne fordoblede lyden og hvert eneste skud, der ramte klippen, sprang tilbage med et højt knald. Som det blev mørkt, herskede der fuldstændigt usikkerhed om situationen. Det var totalt umuligt at tænke på søvn på den nøgne sten. Af MGK var to delinger indsat, mens en deling lå i reserve bag bakken.

Omkring kl. 0200 lå der en uventet engelsk skyttelinje 100 meter foran forpostkæden. Bajonetter blev påsat, men som det gryede, var fjenden væk. Stadig var der usikkerhed omkring situationen. Først i løbet af dagen blev der endeligt skabt forbindelse med nabodivisionen (13. RD). Overfor blev en udbygget infanteristilling fastslået. Divisionen opgav derfor det planlagte angreb denne dag.

Bataljonen indrettede ufortrødent hele dagen deres stilling. 10. Kompanie udbyggede den forreste klippetop. En forbindelses grav til IR 48 blev påbegyndt. I løbet af natten blev feltkøkkener bragt frem.

Om fjendens kampmåde står der i bataljonens krigsdagbog:

> I træerne og skjult af den tætte underskov, som lå i infanteristillingens forterræn, sad særlig udmærkede skytter, der på den korte afstand af 150-300 meter skød på enhver hjelmspids. Dag og nat udgik mange og meget dygtige patruljer (styrke 8-20 mand.) Det fjendtlige artilleri lagde gentagende strøild over hele området. Den blev godt støttet af flyobservation. Ved bataljonen stivnede derfor enhver bevægelse, når fjendtlige fly nærmede sig, for ikke med det samme at blive beskudt af fjendtligt artilleri, mens den tilsluttende enhed til højre, som ikke bekymrede sig ret meget om flyene, måtte lide meget under den kraftige beskydning.

Kl. 20 ankom to delinger fra 9. Kompanie til bataljonen, mens en deling forblev som brosikring ved Confroment. Med patruljer blev der taget forbindelse med forposter fra RIR 39, der stod ved Aisne-Kanal broen ved Braye. I løbet af natten sendte bataljonen lytte- og opklaringspatruljer frem.

I de næste dage udbyggede bataljonen, støttet af 3. Pionier, yderligere stillingen.

Et svagt fjendtligt angreb om morgenen den 25. blev afvist, og ligeså det få minutter senere indsatte hovedangreb. Så vidt det kunne fastslås, efterlod englænderne sig 17 døde. Disse var godt udrustede og iklædte.

I et feltpostbrev skrev Hauptmann v. Alt-Stutterheim (Moritz):

> Et af mine maskingeværer har den 25.9 nedkæmpet 15 til 20 englændere, så luften blev taget ud af dem, og de igen trak sig tilbage. Grenadier Helm, som selvom han var såret, skød videre indtil gevær og sigtekikkert gik i stykker, er den første i kompagniet, jeg har skaffet et Jernkors.

Om natten 27./28. september blev bataljonen afløst. den marcherede ud, og nåede ved vejgaflen ved l'Ange-Gardien tilbage til Regimentet.

[illegible]
[illegible] 1914

[illegible]
[illegible] 1914

[illegible]
[illegible] 1914

[illegible]
[illegible] 1914

Officerer, underofficerer og mandskab ved 5.89 forsø samtets dekningen
for den tager, af alle høj respekterede Samtets underofficer Gerath III.89

Bataljons kommandostation III.99 juleaften 1914
Ex og Adj. v. Schellin. Hoegen v. Heinburg. Hoegen v. SK Nutzeholm (Hertz)

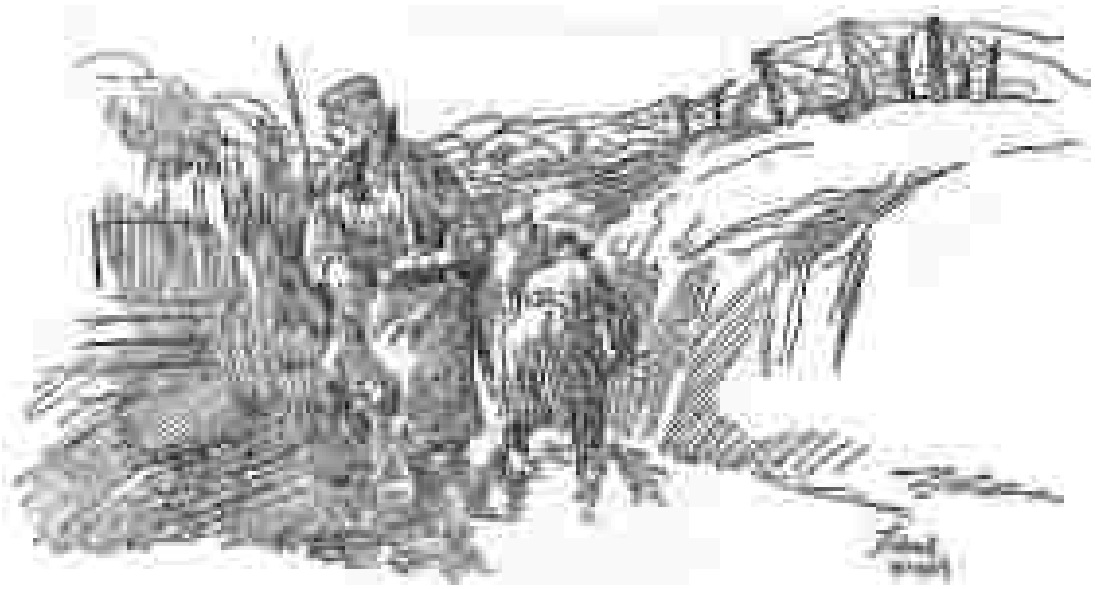

7. Kapitel: Stillingskrig langs Aisne

(28.9.1914 – 13.10.1915)

Efter at General v. Falkenhayn, der havde afløst Generaloberst v. Moltke i O.H.L., den 15. september havde besluttet at søge afgørelsen gennem angreb på den højre tyske fløj, var han tvunget til hele tiden at kaste nye kræfter ind her. Heraf var det et naturligt resultat, at stadig større dele af den øvrige front måtte ligge stille. Angrebet i midten af hæren, og hermed også ved 1. Armee, blev indstillet. Efter en periode af bølgende kampe frem og tilbage langs Aisne, fulgte en tid med ren stillingskamp.

Som 18. RD den 30. september blev trukket ud af dens stilling ved Tracy-le-Val – Nampcel, for på den vestlige Oise-bred at deltage i gennembrudsoffensiven ved Roye, Overtog IX. AK dens afsnit. I forbindelse hermed fik korpset tilført de hidtil ved III. AK anvendte 34. Infanterie-Brigade og RIR 36 (IV. AK).

Den 28. september marcherede Regimentet over l'Ange-Gardien, hvor som nævnt III. Bataillon igen sluttede sig til Regimentet, til Leuilly, der lå i en dal omgivet af skovklædte bakker, hvor den blev reserve for A.O.K. Der manglede nu kun 3. og 6. Kompanie. Førstnævnte var sendt til bevogtning af A.O.K. i Bauxaillon, sidstnævnte havde siden den 8. september haft en særlig opgave. Tæt, tung og fugtig kold tåge lå over jorden.

den 29. september blev der marcheret videre til Nampcel. Om aftenen blev der rykket frem over Moulin-sous-Touvent. Regimentet afløste 33. Infanterie-Brigade vest for denne landsby. Stillingen var med dens mange bakker, levende hegn, dale og slugte meget uoverskuelig. I. og II. Bataillon blev indsat i forreste linje, III. i anden linje i stenhuler. Her befandt sig også Regimentsstab og bataljonsstabe. Modstanderen lå på steder kun 300 meter væk. I samme øjeblik i dagslys, et hoved viste sig over kanten på dækningen, blev der skudt fra godt uddannede fjendtlige skarpskytter.

Om natten mellem 30. september og 1. oktober – om dagen havde været heftig artilleriild mod grave og landsbyen Moulin-sous-Touvent – blev Regimentet afløst af IR 84. Den marcherede over vejkrydset ½ km nord for Nampcel til RIR 31 stilling fra Bois St. Mard til Puisaleine syd for Carlepont, som allerede i den kolde, månelyse nat var blevet rekognosceret af Regimentskommandøren. II. og I. Bataillon blev igen indsat i forreste linje. Regimentets højre fløj (II.) lå omkring 150 meter sydøst for den nordøstlige kant af Bois St. Mard, mens venstre (I.) lå sydøst Ferme La Maison Rouge. To kompagnier fra III. blev underlagt I. Bataillon, mens de sidste to og staben blev underbragt i Ferme le Four à Verre, der netop var blevet rømmet af sanitetsenheder. II. Bataillon indsatte kun et kompagni mellem I. og FR 90. De øvrige tre – 6. Kompanie, som 8. september var afgivet til bevogtning af en flyveplads og senere af Generalkommandoet, vendte om aftenen den 1. oktober til-

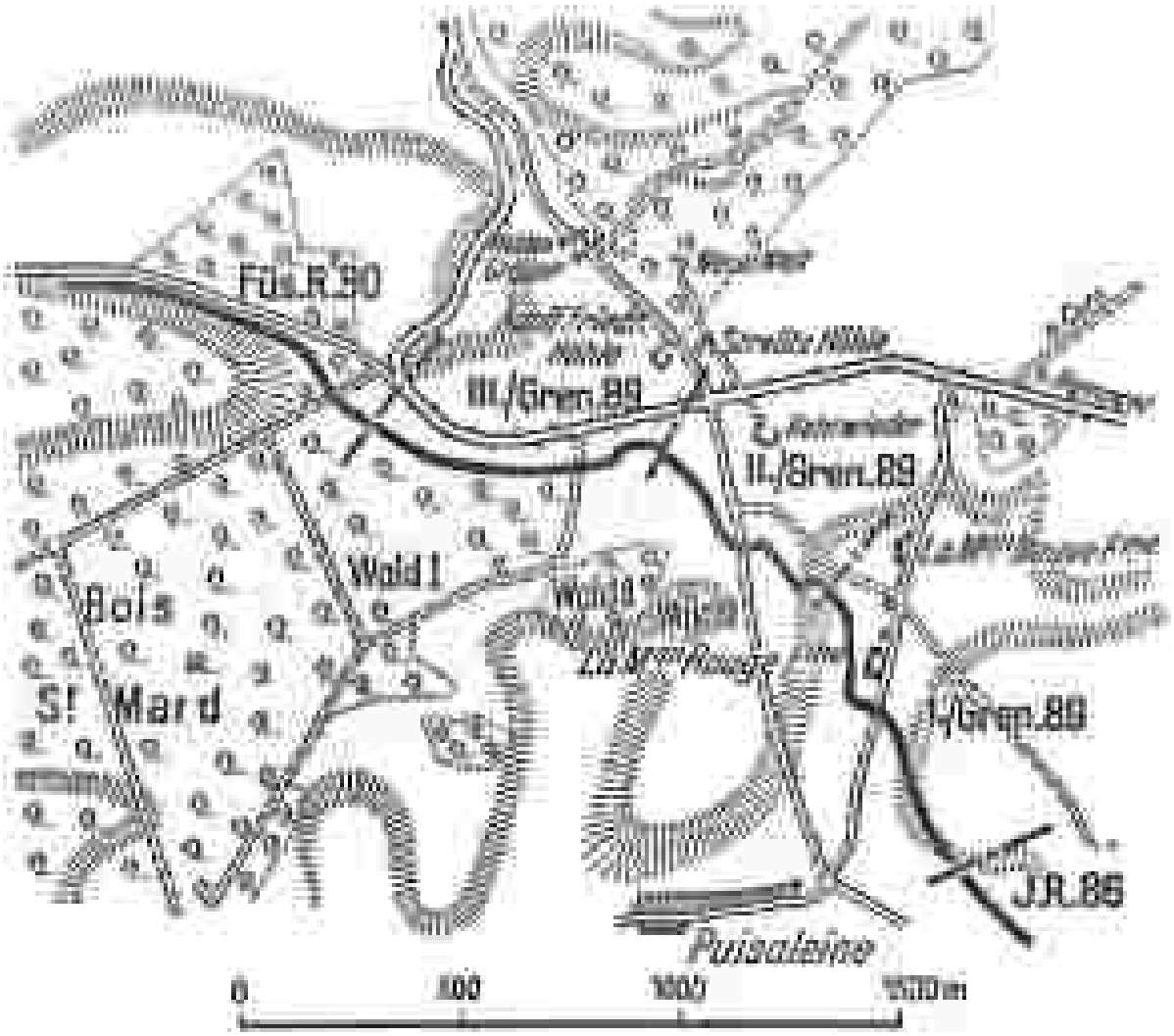

bage fra Blérancourt – blev til disposition for Regimentet placeret i en stenhule omkring 100 meter nord for vejkrydset, hvor også Regimentsstab og bataljonsstab var placeret. I I. Bataillon afsnit blev 4 MG og i II. Bataillon 2 MG indsat. Kamptræn lå ved Carlepont, men hver aften blev feltkøkkener trukket frem.

Carlepont var stærkt beskudt. Næsten halvdelen af landsbyen var ødelagt. Til dækningsanlæg i de nærliggende skyttegrave var vinduer, døre o.s.v. blevet hentet. Også kirken var et medtaget. Flere fuldtræffere havde beskadiget tårnet. De flotte kirkevinduer og flere af de flotte oliemalerier på væggene var temmelig ødelagte af geværskud. Det havde kun været muligt at afholde få gudstjenester i den lille landsbykirke, for denne måske hidtil forskånede bygning, blev senere taget under ild og styrtede sammen, som de øvrige huse i landsbyen.

Mange af de feltgrå, der her lå i reserve, besøgte dette guds hus, og mangen en stille bøn er her sendt til herren over alle hærskarer. Dette behov var ikke et spørgsmål om tro. Det var der, hvor soldaten, der hver dag så døden i øjnene, tænkte på kone og børn, på hjem og hjemstavn, samlet til en hellig bøn.

Den 2. oktober lå en tæt tåge over området. Modstanderen forsøgte et fremstød på venstre fløj af FR 90, men blev slået tilbage. I Regimentets stilling blev tre pjecer fra FAR 24 bygget ind.

Der begyndte nu en ensformig stillingskrig, der på grund af det vedvarende, anstrengende arbejde og det konstante forsvarsberedskab, og de uundgåelige tab, i stor grad forbrugte troppernes kræfter. Overfor Regimentet lå sorte og hvide franskmænd.

Den 2. oktober 1914 skrev den etårs frivillige Junge, Leib-Kompanie, i et feltbrev.

> Vi gik i går tidligt i daggryet ind i den nye stilling. Vi er nu væk fra englænderne. Her i skyttegraven er det frygtelig kedsommelig. Vores hovedopgave består af at stå på post og at sove. Vores stilling kan ikke erobres, heller ikke af en større overmagt. Fjenden forsøger det heller ikke; han ved, at vi er på vagt.

Vores folk er letsindige, egentlig er vi det alle. Under angreb tænker ingen på, som vi har lært det, at gå frem i spring. Alle går roligt og oprejst frem til 400 meter foran den fjendtlige linje. Hvorfor bukke sig og falde ned, hedder det sig. For det meste skyder de jo alligevel forbi. Jo før vi »er fremme hos dem«, jo før er vi jo færdig. Kun artilleriilden er ubehagelig, så må man søge dækning.

Hjertelig tak for jeres pakker. Det er en vidunderlig følelse, at have tyske sager, hvor vi kun kunne nyde franske cigarer og cigaretter og chokolade i de gode dage. Chokoladen smager af mel, cigarer, som er usandsynlig dyre – de koster 15 Cts. eller mere – ødelægger de unge, og cigaretterne er for det meste rent kartoffelgrønt. Men det er ikke alene, fordi vi har lært at skatte tyske fabrikater; fornemmelsen af stadig at have forbindelsen med hjem og forældre, er vidunderlig og blivende. Naturlig afhjælper det også en stor mangel. Her er der intet at få, hvad jeg jo også næsten skriver om hver gang. Det vil snart begynde at regne. Forhåbentlig når jeg at få mit brev færdig inden. Jeg vil naturligvis fortælle ligt om vores indsats.

Englænderne udnyttede på udmærket måde enhver fordel af terrænet og skød eksempelvis også fra træerne. Det tænker ingen tysk soldat på. Vores store tab blandt officerer fik sin forklaring gennem udsagn fra fanger: I hver deling er der 6 mand, der specielt skal skyde efter vore officerer. Det er de bedste skytter, og er udrustet med kikkerter og endda også nogle gange med maskingeværer. De genkender vore officerer på deres tynde bukser (Officerer bærer sko og gamacher), og på kortet, som de bær i en taske på siden af læder og celluloid. Dette giver genskin i solen. Jeg har igen trukket mig tilbage til min hule. 4 granater er netop slået ned på vores bakke, og mudderet sprøjtet i vore ansigter. Netop igen 4, denne gang i skyttegraven. Hvor mange døde og sårede, ved jeg ikke. De skyder godt her. Kunststykke! På deres artilleri øvelsesplads. Nu vil jeg stoppe. Det er bedst at være forsigtig. Der kom igen nogle stykker.

De næste eftermiddag stød modstanderen livlig på bakken, om aftenen var der det sædvanlige infanteri skyderi.

Fra 3. oktober var kun et kompagni fra III. Bataillon underlagt I. To kompagnier og staben rykkede hver aften ind i en grusgrav, mens et kompagni blev ved gården. Som afløsning for den syge Hauptmann v. Thielau overtog Hauptmann Frhr. v. Reibnitz kommandoen over III. Bataillon, mens Leutnant Frhr. v. Wechmar overtog 9. Kompanie. Da Major Duesterberg blev forsat til X. RK, overtog Hauptmann v. Wartenburg føringen af II. Bataillon.

Om natten 7./8. oktober blev også III. Bataillon med de hidtidige II. Bataillon underlagte maskingeværer, placeret i forreste stilling. Den overtog til højre afsnittet fra III./FR 90. Der var ikke længere – bortset fra II. Bataillon – ikke længere tale om en organisation i dybden.

Da IR 75 den 9. oktober under spisning ved feltkøkkenerne, kom under angreb, blev 10. Kompanie sendt afsted som forstærkning. Den blev efter dens ankomst til Bailly indsat i forreste linje med to delinger. Leutnant v. Böckmann, som 24.8. var blevet afkommanderet som fører for en fangetransport, og siden 9. september havde kæmpet sammen med FR 90, og herunder den 20. var blevet såret, vendte tilbage til Regimentet, hvor han overtog kommandoen over 11. Kompanie. Leutnant v. Heyden fik overdraget ledelsen af 9. Kompanie. Nyheden om Antwerpens fald udløste overalt stor glæde. I deres taknemmelige sejrsglæde istemte soldaterne »Deutschland, Deutschland über alles« og »Heil dir im Siegerkranz«.

Den første tid under stillingskrigen bliver rammende beskrevet i et feltpostbrev fra Oberstleutnant d.R. Stratmann, hvori det lød:

Mit første hjem var kun så vidt indrettet, at jeg lå med overkroppen i hulen, men mine fødder stak ud i den kolde natdug. Da jeg hver morgen frøs, og kunne mærke frost på mine fødder, fik mine folk medlidenhed med mig, og byggede mens jeg var på en længere patrulje, mit nye hjem. Her levede jeg helt godt sammen med min Fähnrich v. Platen. Granaterne fløj hen over os, men er hidtil ikke gået ned i vores skyttegrav, og geværskuddene fra Zuaver og Turkos, der skød på os fra skoven i afstande på 7-900 meter, havde heller ikke endnu gjort os skade. Nu da Antwerpens fald i dag blev meldt, og mange tropper hermed frigjort, må det hele vel snart få en ende. – Hidtil har vi haft godt vejr, så vi har kunnet holde det ganske godt ud i graven. Det begynder det imidlertid at blive ret koldt. Solnedgangen og natten var pragtfuld. Kanontordenen forstyrre dårligt freden - Krigsbegejstringen og ånden hos vores folk er udmærket. Om søndagene – i morgen kommer en ny – er der en virkelig festlig stemning blandt dem. Mange sang kor, mange nøjedes med at læse i sangbogen eller det søndagsblad, Pastor Studemund havde sendt fra Schwerin. Og ingen blandet sig i, hvad den anden gør. – Jeg tænker meget på mine kære derhjemme. Det ville virkeligt glæde mig, hvis vi km hjem inden jul, og håber det, da vi også moralsk er modstanderen langt overlegen. – At jeg nu i 3 uger bær Jernkorset, har jeg skrevet. Jeg har derudover fået stor anerkendelse fra Generalen over gode meldinger og opklaringer. Sådan patruljetjeneste giver mig en særlig glæde – De natangreb, Zuaverne af og til gennemfører, tager vi slet ikke alvorlige. Vores stilling er meget godt sikret. Vi besvarer ikke engang deres ild. Og ind på den afstand, hvor vi ville åbne ilden, kommer de slet ikke. – Fætter Hamel traf jeg for et stykke tid siden. Han har udmærket sig fint. – I de sidste dage har vi allerede modtaget gaver. De giver os stor glæde. Specielt var flæsket en stor delikatesse for folkene til deres tørre brød.

Da den 17. oktober Oberstleutnant Frhr. v. Wangenheim modtog E.K. I, udsendte han følgende befaling:

> Af Hans Majestæt Kejser og Konge har jeg i dag får tildelt E.K. I. Det er mig klart, at jeg kun har fået denne høje orden på grund af Grenadier-Regimentets mønstergyldige holdning under de vanskelige kamp- og marchdage, vi har gennemlevet sammen. Jeg håber, at Regimentet også i de kommende dage vil opretholde deres ære og værdighed.

Samme dag blev Generalmajor Stengel udnævnt til kommandør for 17. ID.

Stillingen udbyggedes med alle disponible kræfter. Der blev anlagt utallige forbindelsesgange, for at muliggøre dækket adgang til forreste linje. Mellem Regimentsstab, bataljonsstabe og artilleriet blev der udlagt telefonkabler. Samvirke mellem begge hovedvåben blev hele tiden bedre.

Også anlæggelsen af dækningsanlæg blev påbegyndt. Over et hul i jorden, gravet i skråningen, blev der lagt brædder og grene, og noget jord kastet over. Det var den første primitive form for dækninger - »Sommervillaer« blev de senere kaldt. Da der i næsten hele oktober var godt vejr, opfyldte de i første omgang deres formål. Grenadererne udsmykkede deres »understande« med ofte originale navne som eksempelvis »Zum blutigen Turko«, »Villa Granatentrotz«, »Hotel Kugelsicher«. Beskyttelse med artilleriild gav disse første anlæg under stillingskrigen ikke. Indtil midten af december var udbygningen af stillingen imidlertid nået så langt, at den ofte kraftige fjendtlige beskydning ikke længere af tropperne blev fundet alt for ubehagelig. Skulderværn og dækninger med bjælkelag og ½ til 1 meter jordlag gav nu beskyttelse. Disse var sikre mod sprængstykker og kunne modstå fuldtræffere fra feltartilleriet. Med den tiltagende styrke af stillingen kunne flere og flere styrker trækkes tilbage til 2. og 3. linje, så både den nødvendige organisation i dybden og den nødvendige hvile kunne opfyldes.

De næste uger stod i myreflittig skansearbejdes tegn. En stilling bliver aldrig helt færdig. Der mangler altid yderligere dækninger, kamp- og løbegrave, hindringer kunne ikke blive brede nok. Den gamle taktik, kun at udbygge én linje og fastholde denne, var allerede i efteråret 1914 blevet brudt. Der opstod flere linjer bag hinanden. Foruden bygning af nye, kostede også vedligeholdelsen af de gamle konstant store arbejdsstyrker. Navnlig tø- og regnvejr var hårde ved gravene. Overalt måtte de beklædes og afstives.

De forskellige anlæg blev givet navne, der havde relation til de højre landsherre i Mecklenburg, til hjemstavn, foresatte, troppeenheder eller til dem, der havde bygget anlægget. – På den måde kom den hule, der blev anvendt af I. Bataillon, opkaldt »Friedrich-Franz-Höhle«, II. Bataillons dobbelthule »Adolf-Friedrich-« og »Strelitzer Höhle«. Der var landt andet en »Schweriner Graben«, »Stelitzer Graben«, »Alexandergang«, »Wangenheimsweg«, »Oertzenlöcher«. Der var også en »Marktplatz« - som kom til at stå i centrum under juleaften kampene – og en »Rattenmarkt«.

Foran fronten blev der efterhånden med hjælp fra pionerer, anlagt en 10-20 meter bred pigtrådshindring. Foran denne blev der om natten udsat lytteposter.

Posttjenesten stillede store krav til alle. Alle grenaderer, der ikke lå ved bagagen eller var afkommanderet, måtte gentagende gange stå på post. Dag og nat, i alt slags vejr, i brændende sol eller isnende kulde. Selvom officerer og underofficerer med gravtjeneste fra tid til anden inspicerede vagternes agtpågivenhed, var posterne i lange perioder overladt til sig selv. Her viste grenadererne, at de også uden foresattes overvågning, trofast opfyldte deres soldaterpligt. Her viste sig på den skønneste form, soldaternes »frivillige« lydighed. Vagthavende underofficer vækkede punktligt dem, der skulle afløse. Det ægte kammeratskab krævede en retfærdig fordeling af tjeneste og hvil. Den, der gerne præcist vil afløses, må også afløse præcist.

Om dagen overvågede posterne forterrænet gennem »observationsspejle«, mens de om natte kikkede opmærksomt »over kanten« ud i mørket, og intenst lyttede efter den mindste støj. Hele tiden var gevær og håndgranater klar til brug. Men alligevel måtte fjenden først præcist erkendes, før man gik til modangreb. Det kunne jo også være en egen patrulje, der på grund af tåge eller det tætte mørke var kommet væk fra den foreskrevne rute, eller som havde måtte vende om på grund af sammenstød med en overlegen modstander. Det var ikke nogen let opgave for posterne, men det var ansvarsfuldt og krævede af den enkelte den skarpeste opmærksomhed, hurtige beslutsomhed og energisk handling.

Observationer fra poster dannede, når de blev samlet, et billede af situationen ved fjenden. Specielt vigtig var meldinger om retning af mundingsglimt fra det fjendtlige artilleri. Også fjendens skansearbejde og trafik bag fjendens front, lyden af hestevogne og lastbiler, og lyssignaler skulle observeres.

Der hvilede et stort ansvar på posterne. Man kunne takke deres vagtsomhed for, at deres kammerater bagude uforstyrret kunne arbejde på udbygning af stillingen, eller i deres dækninger kunne få deres velfortjente hvile. Og langt længere bagved vidste alle posterne, var familien, de kære, fædrelandet.

På den måde lå man overfor hinanden i stillingskrig. Fjenden skansede lige så ivrig som vi og etablerede hindringer. Infanteriaktiviteten faldt, men næsten hver dag fortsatte artilleriduellerne. Det fjendtlige infanteri for-

holdt sig generelt rolig, hvorimod hans artilleri var meget aktiv, og beskød ustandseligt stillingen. Næsten daglig var der tab.

Da der manglede artilleriammunition til større indsatse, og den store frontbredde bandt de disponible kræfter i 1. Armee til dens afsnit, måtte også IX A.K. – de siden den 10. oktober havde ansvaret for linjen på begge sider af Oise fra Lassigny til syd for Autrêches – begrænse sig til hyppige patruljer og mindre operationer, og ikke at lade fjenden komme til ro. Herunder lykkedes det, bevæbnet med håndgranater, gentagende gange at trænge helt frem til den fjendtlige grav og tage fanger. Gefreiter Mann og Grenadier Stüdemann fra 9. Kompanie blev den 21. oktober belønnet med E.K. II, for under en patrulje at have pågrebet en Turko. Den omfattende patrulje fremkaldte altid ret kraftig artilleri- og infanteriild fra fjenden, og den kraftige ild over vore grave gjorde omfattende skader. Så drejede det sig om igen daglangt hårdt, anstrengende arbejde for at sætte det i stand, der på få øjeblikke var blevet ødelagt.

For de øverste ledelse af det afgørende, hurtigt og præcist at blive holdt orienteret om alle forandringer ved fjenden (afløsning, forstærkning eller udstrækning af afsnit). Det måtte samtidig så vidt muligt forsøges, at fastholde så store fjendtlige styrker som muligt, for herigennem at lette forsøget med den tyske højre fløj at omslutte fjenden.

Den 19. oktober vendte den ved Liège sårede Hauptmann v. Heimburg, tilbage til Regimentet, hvor han overtog III. Bataillon, mens Hauptmann Frhr. v. Reibnitz returnerede til sit 9. Kompanie. Da to dage senere Major v. Koeller blev udnævnt til kommandør af Infanterie-Regiment 84, overtog Hauptmann v. Alt-Stutterheim (E.) kommandoen over I. Bataillon.

Den 24. oktober skød II. Bataillon sin stilling længere frem og opnåede herigennem en langt bedre mulighed for at observer den fjendtlige grav og opnåede et bedre skudfelt.

Mellem den 25. oktober og 18. november overtog Oberstleutnant Frhr. v. Wangenheim midlertidigt kommandoen som brigadekommandør for den til Flandern afrejste kommandør, indtil den nye, Oberst Grav v.d. Golz, kunne nå frem. Regimentet blev perioden ført af Major Cleve fra FR 90.

Den 28. oktober ankom de nye geværgranater, der med godt resultat blev afprøvet i II. Bataillons stilling. Om aftenen gik en meget rutineret frivillig patrulje (Grenadier Herrmann, Mellentin og Bockwoldt, Pionier Engeling) gennem den franske postkæde og kastede håndgranater ind i den fjendtlige grav.

Den 29. oktober ramte en fuldtræffer af tung fjendtlig artilleri II. Bataillons grav, hvor Grenadier Oldenburg og Grundmann faldt. På denne dag blev 25 fortjente Jernkors fordelt blandt officerer og mandskab.

Den 30. september kunne man til venstre høre livlig kanontorden. Franskmændene foran stillingen var meget livlig, det var tydeligt, at forstærkninger var ankommet. Mellem kl. 16 og 1720 lå kraftig artilleriild over I. og II. Bataillons stillinger. Foran II. Bataillons hule sårede en granat Grenadier Raschow hårdt, og Grenadier Bellmann og Mönck lettere. Omkring kl. 18 dukkede fra syd pludseligt en fjendtlig kolonne op i østkanten af Bois St. Mard og marcherede i retning af II. Bataillons stilling. Denne alarmerede sine reserver og stillede dem klar i hulen. På 1000 meters afstand blev ilden åbnet. Som enkelte franskmænd faldt, foldede modstanderen ud og forsvandt i skoven.

Den 31. oktober indtraf erstatninger. Disse blev fordelt med 4 Offiziersstellvertreter, 13 underofficerer og 206 mand til I. Bataillon, 2 Offizierstellvertreter, 10 underofficerer og 98 mand til II. og 4 Offiziersstellvertreter, 12 underofficerer og 153 mand til III. Bataillon. Leutnant d. R. Corbs og Jacobsen blev afgivet til 9. Armee i Breslau. 2. Kompanie blev overtaget af Leutnant v. Lasseri, mens Leutnant Frhr. v. Wechmar overtog 4. Kompanie.

Hos fjenden blev fok i forskellige uniformer fastslået. Der var folk helt i grønt, andre med grønne jakker og røde bukser og rød hue.

Franskmændene arbejdede sig hele tiden nærmere Regimentets stilling, og kunne ikke virkningsfuldt beskydes med vores feltkanoner. Da II./FAR 24 den 3. i måneden modtog et haubits-batteri i stedet for det afgivne kanonbatteri, der virkede godt mod Puisaleine og fjendens nye skyttegrave, blev det med glæde modtaget af grenadererne. Mens franskmændene skød på hver eneste enkelte mand med artilleri, og hver dag sendt mellem 50 og 100 tunge granater mod Regimentets stilling, let vores artilleri af mangel på ammunition, og vores feltartilleri blev nu i ringe grad forstærket af tungere kalibre. Det var derfor forklarligt, at franskmændene hele tiden kunne arbejde sig frem.

Forståelsen mellem begge hovedvåben og deres samvirke blev i løbet af tiden hele tiden bedre. Man var afhængig af hinanden og støttede gensidigt hinanden, hvor man kunne. At også grenadererne til sidst forstod var, at artilleriets hænder ofte var bundne, og ikke deponerede over ubegrænsede mængder af ammunition som vore modstandere, der til produktion og levering havde hele verden til disposition, selvom han i begyndelsen ofte bandede over det uvirksomme artilleri, som ikke i tilstrækkelig grad støttede dem, mens det franske aflastede

deres infanteri. Betegnende var følgende hændelse: Da Divisionskommandøren spurgte en kaptajn, hvad hans folk ønskede sig i julegave, svarende denne prompte til stor glæde for sine folk: »Alle ønsker sig et haubitser skud«.

- - -

Inden vi fortsætter med at følge Regimentet, først et overblik over situationen på Vestfronten, som den så ud i november 1914. Mans man fra Aisne og sydpå til den schweiziske grænse gik over i en stillingskrig, fandt der i anden halvdel af september og i oktober heftige kampe sted om den åbne flanke. Både General v. Falkenhayn og General Joffre havde rettet blikket på det frie område mellem havet og den hidtidige kampfront. De trak hele tiden nye forstærkninger frem, og forsøgte at omgå den fjendtlige flanke. Begge parter søgte efter den afgørende operation gennem en omgåelse af modstanderens flanke. Hverken tyskere, franskmænd eller englændere opnåede deres mål. Mod slutningen af november sluttede kampene i Ypres slaget. Fronten stivnede nu også på den nordlige front helt frem til havet.

Den 1. november lå I. Bataillons stillinger under heftig artilleriild, hvorunder især Leib- og 3. Kompanie led. De fjendtlige granater ødelagde dækningsanlæg og sprang i skyttegraven. Leib-Kompanie havde på kort tid 5 døde (herunder Offiziersstellvertreter Thierfelder) og 8 sårede. I dække af denne ild forsøgte modstanderen at vinde terræn, men hans fremrykning brød sammen i den velsigtede skydning fra begge kompagnier. Han faldt under betydelige tab tilbage i sin gamle stilling. Divisionskommandøren udtalte sin anerkendelse til begge kompagnier for deres tapre indsats.

Den 6. november fald Fahnenjunker Frhr. v. Nordenslycht (Ferdinand). To måneder senere faldt hans bror Rudolf.

Den 9. november påbegyndte I. Bataillon en dækningsgrav, beordret af Division. 4. Kompanie stilling blev overtaget af II. Bataillon, som kun havde to kompagnier i linjen, mens 4. Kompanie overtog 3. Kompanies afsnit, der derefter som reserve blev placeret i Regimentshulen. Bataljonerne afløste hinanden, så alle kompagnier med mellemrum blev trukket ud til hvileperioder inden fornyet indsættelse.

Modstanderen gravede sig hele tiden nærmere, og som modforholdsregel blev der gravet tunneler.

Jo længere stillingskrigen varede, jo mere bekvemt indrettede frontsoldaten sig. Han opbyggede endda en form for hjemmefølelse i sin grav, sit poststade, sin dækning. Dækningerne blev beklædt med brædder, sovebriksen og borde, bænke og stole. Den rettidige levering af materialer til byggeriet fik hele tiden højere prioritet. Det nødvendige arbejdsmandskab blev stillet af to parter: gravbesætningen og af arbejds- og konstruktionstropper.

Som resultat af det ofte regnfulde vejr i november blev arbejdet i stillingen betydeligt vanskeligere, og i graven opstod et ubeskriveligt pløre. Dækningsanlæg var på tidspunktet stadig utætte, så de brave grenaderer ofte måtte sove på vådt halm. Frisk halm kunne kun leveres i begrænset omfang, og tagpap eksisterede på dette tidspunkt slet ikke. På sådanne regndage og under frostvejr var det meget velgørende, at soldaterne hver morgen fik udleveret en dram. I soldatermund hed det: »en lille dram er bedre end et lille livstykke«.

Pionererne indbyggede flere »jordmorterer«, der kunne slynge sprængladninger på 25 pund over i den fjendtlige skyttegrav. Deres synlige resultat bragte stor glæde til grenadererne og øgede deres følelse af overlegenhed over fjenden.

Hauptmann v. Düring, der var vendt tilbage til Regimentet og havde overtaget 6. Kompanie efter at være kommet sig over sår, fået ved Liège, skrev den 10. november i et brev til sin kone:

Jordhule den 13. november 1914 om natten

Endeligt synes der at være indtrukket en smule ro. Jeg ville allerede for en time side begynde at skrive, men så begyndte det igen at skyde ved siden af os. Overfor os forholder franskmændene sig rimeligt roligt. Vi sendte dem i eftermiddags et par granater over, og det syntes de muligvis er nok. Klokken er nu 23 og mægtig varmt i vores hule. Den lille jernovn varmer mægtig. Det ser temmelig hyggelig ud her, men skulle ikke tro, at fjenden kun ligge 100-200 meter væk. Imidlertid erindre de fortsatte nedslag af granater os derom. Desuden må jeg naturligvis hvert andet øjeblik ud og se efter, om der bliver passet på. Inspektion frem og tilbage langs hele afsnittet vare om natten ½ time. I dag er det et skrækkeligt vejr udenfor, det øser hvert andet øjeblik. Min jakke er allerede dækket af et tykt lag mudder. Man kan naturligvis her oppe ikke tage tøjet af eller vaske, så man er et fuldkomment svin. Fuldskæget bliver større og større. Om morgenen kl. 0530 kommer min oppasser – Otto er sammen med hesten i hulen – med kaffe og ris fra feltkøkkenet. Jeg drikker min kaffe, som jeg har forstærket med din ekstrakt, flasken er stadig halvfuld. Kl. 1730 kommer feltkøkkenet igen: sammenkogt mad, udmærket, kaffe. Mælk er der intet af, så sendt mig venligst noget kondenseret, man bruger hele tiden temmelig meget af det. Fra Carlepont bliver der nu hentet en dør med glasrude, der vil blive sat for indgangen til hulen. Det er næsten ikke til at fatte, hvad der fra dette sted bliver hentet til vores boliger.

Alt, hvad man kan bruge, blev hentet. Der er naturligvis ingen indbyggere i den ret store landsby, da den ligger i ildzonen og bliver beskudt med artilleri. Jeg er frygtelig forkølet, men det har vi alle været. Heller ikke noget under. Foruden den fysiske anstrengelse kommer de stadige nervepres. Specielt om natten, hvor fornuftige mennesker ellers vil sove, har man et stort ansvar med hensyn til opmærksomhed og vagtsomhed. Den personlige fare presser naturligvis også nerverne, men jeg er ved godt humør, og kan uden at overdrive sige, at mine nerver foreløbig har det så godt, at jeg ikke blinker med øjnene, når et skud går ned i nærheden, d.v.s. infanteriskud. Artilleriskud giver, når de falder i nærheden, imidlertid et så kraftigt lufttryk, at man ikke kan så stille. Vi har altså indrettet os behageligt her, og hvis fjenden pludseligt skulle komme og slå os, vil der være meget at hente. Nå, hvis de jager os ud herfra, lever mange af os vel ikke mere, da stillingen for enhver pris må fastholdes. Nu må jeg igen på inspektion. Det bliver igen livligere. Så kommer jeg vel tilbage omkring midnat og må så, når det igen bliver roligt, inspicerer hver anden time.

Et eksempel på virkelig kammeratskab gav den 15. november Granadier Markwardt, 4. Kompanie. I en feltvagt i Puisaleine stod 3 grenaderer som observationspost på en høstak under taget. En af disse – Grenadier Beckmann – blev ramt i maven af et rikochetskud. Det var ikke muligt i dagslys at bringe den sårede tilbage, da trappe og stueetage i det temmelig sønderskudte hus hele tiden blev beskudt af det franske infanteri, der kun lå omkring 300 meter væk. De to øvrige forbandt derfor Beckmann og lagde man i dækning, for at bære ham ned efter at det var blevet mørkt. I det tiltagende mørke blev feltvagten beskudt af en fransk morter, der rettede ret omfattende skader på bygningen. Da det andet skud ramte taget over posterne, gik den ene til den vagthavende underofficer for at melde, at det ikke længere var muligt at opholde sig under taget, og for at bede om folk, der kunne hjælpe med den sårede. En mortergranat havde for anden gang såret Grenadier Beckmann temmelig hårdt. Den anden post bad nu Grenadier Markwardt til at komme ned, da den sårede øjensynlig var død. Hertil svarede Grenadier Markwardt: »Jeg bliver her, vi har en såret, som vi ikke kan forlade«. Den anden post forlod imidlertid høstakken. Mens han var væk ramte tre granater ned i taget, rev Markwardt's venstre arm op, og trængte gennem patrontasker og seletøj dybt ind i kroppen. Han betalte dermed sit kammeratskab med livet. Den tapre soldat og gode kammerat er hermed sat et passende mindesmærke.

Den 18. november ankom 10 underofficerer og 238 grenaderer som erstatning fra Schwerin. Efter at den nye brigadekommandør, Oberst Grav v.d. Goltz, var ankommet, overtog Oberstleutnant Frhr. v. Wangenheim igen kommandoen over Regimentet.

Den 21. november blev Regimentets kommandostation forlagt fra hulen til Ferme la Four à Berre, en lille gård på vejen mod Carlepont. Gennem længere tid havde Regimentets stab ikke på ordentlig måde kunnet løse dens mangfoldige opgaver så tæt på fronten. På kampdage hørte staben til i hulen, men ikke i de normale tidspunkter under den ensformige stillingskrig. Nu kunne der føres ordentlig kontrol med kamptræn, kommandokontor og feltkøkkener, og også organisationen af materielforsyningen kunne bedre ledes. Udbygningen af stillingen kontrolleredes primært af bataljonskommandørerne på baggrund af de retningslinjer, der var udgivet af Regimentskommandør eller højere myndigheder.

Den 24. november overtog Hauptmann Frhr. v. Reibnetz kommandoen over I. Bataillon efter den sygemeldte Hauptmann v. Alt-Stutterheim (E.). Leutnant d.R. Neumann overtog 9. Kompanie.

Om dagliglivet i stillingen giver dagbogsnotater fra Hauptmann v. Düring et godt billede:

Jordhule, 25. november 1914.

Her til morgen sne! I løbet af dagen forvandlede det sig til slud, så ophold i graven er temmelig våd. Indtil eftermiddag helt rar ro, men så gik det løs. Men dejlige såkaldte » Marktplatz«, der går nemlig fire veje alias grave ud herfra, bliver nu også beskudt. Man kunne hidtil altid flygte hertil, og jeg trak altid derhen sammen med mine folk. I dag eksploderer der imidlertid så meget tæt omkring, at vi foretrak at blive midt i stillingen. Mit dejlige ovnrør, er udenfor "hytten" blevet ødelagt af et sprængstykke, som herefter gik videre til et hul, hvor min tambur lå, og gennemborede dennes tommelfinger. Opholdet i mit hul er derfor ikke mere helt så sikker; går altid ud, når de skyder. Modsat har vi i dag betalt franskmændene tilbage. De havde foran venstre fløj af bataljonen opkastet en vældig skanse, et rigtigt infanteriværk. Denne blev i dag jævnet med jorden af den længe ventede minekaster. Efter 6 skud var tingesten ødelagt. Granaterne flyver ud som små zeppelinere, da de flyver relativt langsomt gennem luften, men deres eksplosion er udenfor enhver beskrivelse. I min hytte, der ligger godt 300 meter derfra, er en rude gået i stykker. I går så jeg for første gang, siden jeg ankom, ansigtet på en Turkos, eller har der ikke været noget at se til fjenden. Man ser kun grave, skydeskår, af og til en bunke af sandsække, men ingen fjender. Og alligevel knalder, drøner, brager og fløjter det fra alle sider.

Så er kl. 23. Nu starter min runde til omkring midnat, så læser jeg avisen, omkring kl. 1 skyder det fjendtlige artilleri endnu et par skud, så kaster mig mig dødtræt på sengen alias i halmen og sover tungt indtil omkring 6, befalingsmodtageren vækker mig, hvis der ikke igen i løbet af natten opstår et vildt skyderi.

Jordhulen, den 27. november 1914.

Dagen i dag har været ret nedtrykkende. Vi måtte i graven lide under kraftig artilleriild. Hele vores venstre del af stillingen er skudt sønder og sammen og i mit hul er alle skriverier gået tabt. Vores enlige maskingevær er gået i 1000 stykker. Vi har ganske vist ikke haft tab, ikke engang en såret, men så værgeløst at lade sig skyde kaput i stillingen er temmelig deprimerende. Selvom man kan dække sig godt, og det i graven er rimelig ufarlig, hvis man ikke netop er der, hvor det hele lander, gør denne hele tiden at skulle gå i dækning, folkene nervøse.

Russerne er jo igen blevet slået ret stort, 40.000 fanger og masser af materiel; denne Hindenburg er godt nok et geni. Trist at det tager så lang tid, inden vi kan læse om det. I morgen bliver jeg afløst i graven mens vi bliver vaccineret mod tyfus. Alle bliver her vaccineret på grund af risikoen ved at blive liggende samme sted og den konstante fugt.

Unteroffizier Bröcker (faldt som Leutnant d.R. den 20.7.1916 på Somme) skrev i et feltpostbrev den 29. november til sine forældre:

I nat blev vi pludseligt forstyrret af en lille begivenhed, som jeg kort vil beskrive for jer. Sidste nat plantede franskmændene en fane foran deres stilling. Det lykkedes at hente den ind. På den stod: »*Tirailleurs ete zouaves pour vengeance Tracy le Val*«. Vi lavede derfor vores egen fane, bandt en ny avis til den og en seddel med ordene »*Les Allemands aux braves Francais. Francais, avez garde, vous versez votre sang pour les Anglais*«. [Tyskere til de tapre franskmænd. Franskmænd, vær på vagt, i spilder jeres blod for englænderne]. I nat bragte vores patrulje fanen med ud for at gengælde franskmændenes besøg. Pludseligt omkring kl. 10 kunne vi i den dybe stilhed hører første vers af »Wacht am Rhein«. Dette var formentligt for meget for franskmændene, for næppe var sangen færdig, før det igen bragede løst. Vores patrulje havde imidlertid allerede fået fanen placeret og trak sig tilbage. Formentlig vil franskmændene hente fanen ind i løbet af natten.

Den 2. december – en æresdag for Regimentet fra 1870 (Loigny) – indfandt Regimentets Chef sig ved regimentskommandøren for at høre nyt. På indtrængende anmodning fra sidstnævnte, undlod H.K.H. det planlagte besøg hos sine grenaderer i skyttegraven, men hilste et par dage senere ved l'Aigle på de i reserve liggende enheder, Leib- og 10. Kompanie.

H.K.H. underholdt sig med mange grenaderer, men specielt blev de misundt, der havde held til personligt for deres tapperhed at blive dekoreret af Storhertugen. De storm- og vejrbestandige krigere, der ellers havde hovedet på rette plads, var fuldstændig stumme under højtideligheden, og det kom til sjove episoder. Under perioden i skyttegraven havde krigerne ikke netop brugt ordet »Kongelige højhed« så ofte, og derfor blev Storhertugen både tiltalt »Hr. Løjtnant« og »Hr. Major«. Da spøgefuglene herefter i kompagniet blev stillet til ansvar, kom det til sjove undskyldninger.

Den 3. december blev Hauptmann v. Pressentin, som hidtil havde været hos FR 90, udnævnt til kommandør for I. Bataillon. Hauptmann Frhr. V. Reibnitz overtog igen kommandoen over 9. Kompanie. Leutnant d.R. Heinichen, Drag.R. 16, som var tilkommanderet Regimentet som bataljonsadjudant, overtog denne funktion ved I. Bataillon, mens Leutnant v. Oertzen overtog 2. Kompanie.

Den 6. december blev Leutnant v. Platen såret under inspektion af feltvagten i Puisaleine. Flyaktiviteten på begge sider var denne dag meget omfattende.

I et feltpostbrev den 6. december 1914 skrev Oberleutnant d.R. Stratmann:

Det er først nu, søndag aften, at jeg får tid til at skrive. Dagen startede dejligt og roligt, men blev dog til sidst afsluttet med en granatild, som forstyrrede mig en del. I overmorgen, tror jeg, skal vi igen afløses fra skyttegraven i en uge, og kommer i Regimentshulen i hvil. Ellers går det mig ganske godt. Alligevel glæder jeg mig naturligvis for i en periode at blive befriet for dette ansvar. Denne er eller netop nu blev noget forøget, da min udmærkede Leutnant v. Platen er blevet såret, og en tid vil blive savnet. Han gik i går aftes sammen med min bedste patruljefører på inspektion af feltvagtens poster, og blev herunder beskudt sammen med dem: løjtnanten blev ramt af et skud i overlåret, heldigvis kun et kødsår. Unteroffizier Wulfrath blev ramt af den samme kugle i kødet lige over knæet. Jeg kan kun dårligt undvære dem begge.

Sergent Zielinski, 3. Kompanie skrev:

Gefreiter Pietsch var urokkelig. Han bragte den første tilfangetagne Turko med ind, han indsamlede koldblodig blindgængere, han løb som kompagni-ordonnans gennem den kraftigste ild. Han var da også den første blandt alle underofficerer til at modtage Jernkorsets I. klasse. Fra start til slut deltog han i krigen som kompagni-ordonnans.

Vizefeldwebel Peters fortæller:

Den 7. december modtog Vizefeldwebel Peters af sin kompagnifører – Oberleutnant Stratmann – ordre til at indrette en feltvagt i Puisaleine. Foruden 2 underofficerer og 16 mand fra 3. Kompanie fik jeg yderligere

11: Kamp i reserve-stilling. III: 78 juden 1914

H.K.H. Stuttering Friedrich Franz IV.
hos grenadererne i skytlegraven
Oberst. Edle v. Wangenheim Major v. Freienth
24. Bloch, EAB 34

Fejring af Indsøbslagen for S.H.K. Storhertug Friedrich Franz IV.
den 9. 4. 15 i Roboeuf. Regiments musikkorps under Obermusikmeister Frommann.

H.K.H. Storhertug i samtale med Oberst Graf C.A. Goltz, Kdr. 34. Inf.Bde.
Gen.-v. Hahn General d.I. v. Quast Stengel, Generalmajor, Kdr. 17. Inf.Bde.
Oberst Sydow, stokchef

tildelt 15 pionerer. Efter mørkefald forlod styrken efter forudgående instruktion fra Vizefeldwebel Peters, stillingen. Turen gik tværs gennem åbent terræn til gæstgiveriet i Puisaleine. Bevægelser mellem fjendens og egne linjer var allerede dengang temmelig risikabel, for overraskelser var en daglig foreteelse, da begge sider var indstillet på at forbedre deres stillinger. Desuden holdt franskmændene hele mellemterrænet under vedvarende ild fra maskingeværer. I en vognlade ved gæstgiveriet i Puisaleine blev grenaderer og pionerer inddelt i hold. Man regnede ikke med et fjendtligt artillerioverfald, da Puisaleine lå i en sænkning, og de franske poster på skråningen var på samme højde. Vi måtte derfor kun sikre os mod et fjendtligt overfald, da stedet hidtil havde været besøgt af både vore og franskmændenes patruljer. For få dage siden var endda en fransk cyklist blevet set på landsbygaden. Det var altså nødvendig med en god postsikring til tre sider, så skansearbejdet kunne gennemføres i sikkerhed. Fra de fjendtlige patruljer og skydninger med maskingeværer kunne vi snart fastslå, at fjenden endnu ikke havde opdaget vores tilstedeværelse, da skuddene gik hen over hen over tagene og var beregnet mod vores højre liggende stillinger. Alligevel skabte de i første omgang alligevel en del mærkbar hos os, da nedslagene i skiffertagene lavede temmelig stor larm, og små stykker af skiffer fløj hele tiden om ørene på arbejdet i gæstgiveriets have. Posterne havde en vanskelig opgave, for de lå i så kort afstand af fjenden, at enhver støj var mistænkelig, uanset om den stammede fra skansningen, fra skuddenes nedslag eller en eller anden anden naturlig årsag. Så længe altså de fjendtlige poster ikke bankede på, og skuddene gik hen over vore hoveder, kunne der ikke regnes med et overfald med håndgranater, og i den bløde jord i haven gik arbejdet relativt hurtigt frem. Forsvarsanlæggene måtte anlægges som en hestesko, da fjenden måtte forventes fra tre retninger.

Skæbnen ville, at Grenadier Winkler (af profession lappeskomager) i den ham tildelte del fandt en på dette tidspunkt meget sjælden og kostbar skat, som indehaveren af gæstgiveriet formentlig hurtigt ville skjule i haven. Winkler stødte med sin spade hele tiden på en fast genstand, og kunne ikke komme ned i jorden. Ved nærmere undersøgelse viste det sig, at der var gravet to fade ned. Situationen blev hurtig klar, og herefter feberartig arbejdet på at bjærge disse eksemplarer. Det syntes som var disse mere værdifulde end hele feltvagtens stilling, for alle de deltagende syntes det klart, at den mod et fjendtlig angreb aldrig ville kunne fastholdes, da den næsten lå i fjendens forreste linje og lavere end denne. Selvom indholdet af disse måske 100 liter store fade, var endnu ikke kendt, udviste Unteroffizier Schlüter særlig stor interesse i deres bjærgning og borttransport. Samme nat blev kompagniet i hulen ved Puisaleine flyttet til hulen ved Carlepont, og kom i Regimentsreserve. Derfor blev yderligere transport af fadene nødvendig gennem terrænet og gennem pigtrådshindringen. Unteroffizier Schuter og Grenadier Wilck meldte sig frivillig til at transporterer fadene uskadt til hulen ved Carlepont, og begge rådede da også over de nødvendige kræfter hertil. Hver tog et af fadene på skulderen og snart var de i mørket forsvundet ad vejen fra Puisaleine i retning af hjemmet. Da det allerede var langt over midnat, samlede sig de resterende grenaderer og pionerer i vognskuret og forlod med en følelse af lettelse feltvagten ved Puisaleine. Den følgende nat skulle Leib-Kompannie fortsætte vores arbejde. Fundet af fadene blev naturligvis efter mulighed holdt hemmeligt i kompagniet, men alligevel overdrog Vizefeldwebel Peters næste dag en hel kasse kobbermønter til kompagniføreren, ligeledes fundet i under skansningen ved Puisaleine. – På nær Grenadier Wilck med det ene fad, var alle lykkeligt nået frem til hulen ved Carlepont. Wilck var savnet. Efterforskning viste, at ikke Wilck, men fadet blev fundet »hårdt såret« i den såkaldte Artillerie-Wäldchen, og Wilck var brudt sammen ved siden af. Efter at Wilck havde følt sig sikker for de fjendtlige patruljer bag vores skillinger, fandt han det nødvendigt at undersøgte indholdet af fadet, og havde stillet fadet hårdt på den frosne jord. Som ved en fuldtræffer gik fadet totalt i stykker, og indholdet af den bedste franske cognac løb ud i vogn og hestespor. Næsten uden besindelse, måske på grund af den stærke lugt, eller måske også gennem en større smagsprøve, jamrede Wilck over det smertelige tab; han var syg i flere dage. Af det andet fad, som Unteroffizier Schlüter uskadt bragte til hulen, kunne den bedste Bordeaux tappes. Dette bragte kompagniet efter det hårde arbejde, under hvileperiode i en god julestemning, da vi kunne fejre den første jule under verdenskrigen i denne hvileperiode. Vores højagtede kok – Otto Geese – lavede en velsmagende grog til vores fest. Selvom feltvagten i Puisaleine ikke havde den store værdi for vores stilling, havde vi dog i franskmændenes forreste stilling hentet de dråber, vi havde savnet siden marchen gennem Belgien og Nordfrankrig, og så i væsentlig grad bidrog til kompagniets stemningsfulde julefest.

Feltvagten blev videre udbygget af Feldwebelleutnant Goosmann fra Leib-Kompaniet. Desværre fik bataljonen ikke den store nytte af arbejdet, for stillingen måtte hurtigt opgives, da franskmændene anså grenadererne i feltvagten som indtrængere i deres stilling, og forhindrede adgang og ophold gennem maskingevær og geværild, samt med håndgranater. Ruinerne af det tidligere Puisaleine blev senere sprængt af pionerer.

Hauptmann v. Alt-Stutterheim (Moritz), der havde et varmt hjerte overfor sine MGK, og var utrættelig i sin omsorg for sine folk, skrev i et feltpostbrev til sin kone:

I går red jeg til Noyon for at kikke efter mine sårede. Der i krigslazaret ligger: Vizefeldwebel Pöhler, Gefreiter Helm, Einj.Freiw. Schumann og Grenadier Leverenz, sidstnævnte er endnu ikke udenfor livsfare. Desuden ville jeg opsøge min gode Unteroffizier Hagen, og måtte til min store sorg erfarer, at han om aftenen i

forvejen var døde af sine kvæstelser. Det var en stor trøst, at jeg netop kom tids nok til at vise ham den sidste ære.

Den 10. december ramte en granat indgangen til I. Bataillons hule, hvorved 10 mand faldt og 20 blev såret. Den 12. december beskød en MG på 100 meter med 1600 skud kontinuerlig skydning en mystisk konstruktion, der i de sidste nætter var etableret i den forreste fjendtlige grav i Bois St. Mard, og hidtil ikke havde været bemærket. Resultatet var udmærket: bjælker og brædder fløj i spåner, stålblader faldt sammen, og af hele konstruktionen – det drejede sig om en pansret observations- og finskyttestilling – blev ikke andet tilbage end en formløs bunke.

Hvor meget Leutnant v. Ortzen (Otto Helmut) – faldt den 20. 7. 1916 i Barleux – kærede sig om sine grenaderer, og hvor meget han tænkte på dem, fremgår af nedslående feltpostbrev, som han den 12.12.1914 sendte til sin mor:

> Hos os kan festen formentlig ikke fejres. Tjenesten må gå sin vante gang, hvis endda der ikke er behov for endnu større agtpågivenhed, da franskmændene jo er særligt glade for at gennemfører et eller andet på sådanne dage. Jeg kan tænke mig, at vi vejret allerede ved middagstid, og jeg håber det vil lykkes mig, i det mindste at skaffe mine karle lidt ekstra til at spise. Så vil formentlig min vej præsten komme, og vi vil udsmykke alt med grangrene, og stille juletræer op med lys i det omfang vi kan få fat i nogle, så mine folk virkelig kan se, at det er Jul. – Nu som Kompagnifører har jeg mange et svært, sørgeligt brev at skrive, da krigen jo kræver sine ofre. Mine folk er storartede, og vi må hver dag yde en masse arbejde. Altid er de villige og arbejdsglade, og udretter overordentlig meget. Der er nu næsten konstant dårligt vejr, det regner hver nat, så graven er temmelig fuld af vand. Ikke ligefrem behageligt for mine grenaderer.

I et feltpostbrev til sine forældre skrev Unteroffizier Bröcker den 14. december:

> Natten over var vi lykkelige over at blive trukket tilbage til Regimentshulen. Jeg er forbavset over denne hules størrelse, da rummene jo er lige så store som salene på rådhuset. Indgangen ligger i retning af Carlepont. Hulen strækker sig under jorden næsten frem til den fjendtlige stilling. Lytteposter, der er på vagt en time ad gangen, passer på, at fjenden ikke graver sig igennem. Selvom vi her kan leve rolige og uforstyrret, kan man ikke mærke forskellen mellem dag og nat, og det er ikke rart. Vores stilling i graven er nu overtaget af Leib-Kompanie, også feltvagten i Puisaleine. Der blev situationen mere og mere varm for her dag. Franskmændene graver sig hele tiden nærmere vores vagt her.

Den 17. december skød for første gang en tung minekaster, om natten indbygget ved landevejen bag III. Bataillon. Dens 50 kg tunge granater havde en fremragende virkning mod de fjendtlige grave, hvad Leutnant v. Estorff og hans stærke patrulje efterfølgende kunne fastslå. På samme måde virkede to dage senere en tung minekaster, placeret bag II. Bataillon.

Den 20. december ved middagstid løb to Turkos over ved III. Bataillon, hvor de fortalte, at der om eftermiddagen omkring kl. 15 ville blive lagt kraftig artilleriild over Regimentets stillinger. Ilden ville fortsætte ind i natten, og den 21. december ved daggry ville der følge et generelt angreb. Franskmændene havde stillet alle ambulancer i beredskab bag fronten. Ganske rigtig begyndte kl. 1530 en påfaldende kraftig ild med tunge og lette kalibre mod Regimentets stillinger. Artilleribeskydningen fortsatte i et lidt roligere tempo resten af natten.

Det forudsagte angreb kom virkeligt den 21. december. Kl. 8 begyndte på et signalskud en heftig fransk beskydning fra tunge og lette batterier. Det haglede med granater af 3,5 til 21,5-cm kaliber. Den frosne jord blev slynget omkring i store klumper. Hindringerne blev i stort omfang beskadiget, og på stedet fuldstændig ødelagt.

Hos III. Bataillon blev det første angreb beslutsomt gennemført af en del af den fjendtlige skyttekæde. På andre steder kom modstanderen enkeltvis op fra graven, formerede sig i delingsstyrker bag en dækning og stormede så frem. Det lykkedes kun modstanderen at trænge ind i enkelte sappehoveder, men blev derudover afvist. Den fjendtlige styrke i sappene blev enten nedkæmpet eller taget til fange.

Ved II. Bataillon fulgte et angreb mod den kun omkring 40 meter fra fjenden fremskudte stilling med stærke kræfter og overordentlig hurtighed. Som resultat af den heftige artilleriild var besætningen i den fremskudte stilling dels døde, dels sårede, eller halvt bedøvede af den voldsomme larm, eller havde trukket sig ud af artilleriilden. Det lykkedes derfor franskmændene at trænge ind i den fremskudte stilling. På grund af den korte afstand til fjenden, var det ikke lykkedes på dette stedet at etablerer hindringer i den ønskværdige dybde, og hvad der var etableret, var stærkt medtaget af artilleriet. Det i den fremskudte stilling placerede maskingevær gik tabt. Foran II. Bataillons hovedstilling kom angrebet en kort periode til standsning, og der udviklede sig en kort ildkamp, hvorefter der fulgte en sidste storm. Under infanteriangrebet, og også forud for dette, beskyd det fjendtlige artilleri foruden skyttegravene, specielt adgangsveje og de steder, man formodede reserver var samlet, d.v.s. indgangene til hulerne. Kanoner af mindre kalibre, der tilsyneladende af franskmændene var trukket med frem, beskød kontinuerligt skyttegrave og nærmeste omegn. Angrebet blev gentaget omkring fire gange. Under infanteriets

angreb fortsatte den fjendtlige maskingeværild kontinuerligt. Franskmændene skød temmelig hensynsløst videre mod deres egne tropper.

De fjender, der var trængt ind i hovedgraven, indrettede sig hurtigt til forsvar mellem to traverser, men blev hurtigt nedkæmpet og taget til fange af grenaderer og pionerer med håndgranater. Herunder udmærkede sig specielt pionererne under føring af Leutnant Löb (1./Pi. 9). Ved 8. Kompanie udmærkede sig især: Offizierstellvertreter Schmisow og Evers, samt Gefreiter Haberland, der under sin fremstormen faldt med et skud i hovedet. Helt fremragende virkede det personlige eksempel fra Hauptmann v. Alt-Stutterheim (Elimar), som selvom han var syg, ilede frem i den forreste grav for at deltage i kampen. Efter at vores artilleri og minekastere mellem kl. 15 og 17 igen havde virket på kraftig måde, blev under indsættelse af 5. Kompanie også den fremskudte stilling renset for franskmænd. En Zuave-officer fra 2. Regiment og 208 Zuaver og Turkos blev taget til fange. Zuaverne tilhørte alle 2. Regiment, de få pionerer til 2. Sappeur-Regiment. Turkos kom fra 2., 3. og 5. Turko-Regiment. Alle fanger fortalte, at de var meget kamptrætte.

Hovedvægten i dagens kampe blev båret af 6. Kompanie (Oberleutnant v. Düring) og 5. Kompanie (Leutnant v. Heyden, som såredes hårdt af et skud i maven). Gennem flankerende ild bidrog 3. Kompanie stærkt til, at angrebet på II. Bataillon kunne afvises. Oberleutnant d.R. Stratmann blev udmærket med E.K. I. Vores tab var store. Offizierstellvertreter Clauberg og Peters, samt 110 underofficerer og Grenaderer – herunder Fahnenjunker v. Busse (Rolf) – var faldet. Foruden Leutnant v. Heyden var også Leutnant v. Schellenheim, Offizierstellvertreter Lachmann, Schwerth og Runge, samt 135 underofficerer og grenaderer blevet såret. Foran Regimentets front lå omkring 100 døde franskmænd.

Den 23. december 1914 skrev Hauptmann v. Düring i et brev til sin kone:

Stenhule, 23. december 1914

I morgen er det juleaften. Hvis franskmændene ønskede at ødelægge julefesten for os, har de gjort det grundigt.

Altså kom jeg, som jeg allerede har skrevet, torsdag den 17. i graven. Alle denne dag var den livlige skansning hos franskmændene påfaldende, men vi tænkte ikke, at det ville føre til noget grimt. Vi havde jo stillingens længst fremskudte del. Til venstre og højre for os falder stillingen lidt tilbage, til venstre mod Vailly, til højre mod Roye og Albert. Franskmændene var blevet temmelig frække, sappede løs mod os, og var hos mig på stedet nået ind på 30 skridts afstand, specielt ved den fremskudte stilling. Ved III. Bataillon havde de trukket en observationspost så langt frem, at forholdene blev uholdbare. Minekasterne blev derfor sat i sving, og ødelagde stillingen. Herunder blev enkelte Turkos taget til fange, blandt andet en Turko-Sergeant, der egentlig fortjente et *Pour le mérite*, for han afslørede hele den franske krigsplan. Ifølge denne skulle det foregå som følger: Søndag eftermiddag kl. 3 skulle artilleriilden starte, primært mod min grav, skulle fortsætte til det blev mørkt og så holde pause hele natten. Næste morgen kl. 8 genoptages og så angreb. Vi var altså advaret, og forberedte os, selvom vi indledningsvis ikke troede på forklaringen. Kl. 15 begyndte imidlertid en virkelig kraftig ild, der hovedsageligt ramte min grav. Jeg havde i det hele taget fået tyngden i det franske forsøg. Ilden fortsatte indtil kl. 22, og jeg havde indtil da 10 døde, som allerede var smertelig nok. Omkring kl. 16 var luften overskyet, et stort antal fly over os, der naturligvis blev beskudt. De hvide skyer fra shrapnels så ud på så vatstykker på himmelen, men nåede kun sjældent frem til flyverne, der jo var vanskelige at ramme. Min grav blev på forskellige steder ødelagt og på andre jævnet med jorden. Mange af mine folk blev begravet i deres dækninger. Natten igennem kom man naturligvis ikke til ro, da graven måtte sættes i stand, for næste morgen igen at have et helt brystværn. Næsten her time kom yderligere artilleriild. De døde blev flere og lå omkring i graven, hvor de allerede forhindrede trafik. Naturligvis ingen søvn den nat. Fra kl. 6 næste morgen forventede jeg et angreb hvert øjeblik. Jeg opildnede mine folk, der delvist allerede var ret medtagne. Du kan næppe gøre dig forestilling om, hvad det vil sige, i den mørke nat at vente på et fjendtligt angreb, efter at du allerede tre nætter har frosset i mørket. Med mellemrum afskød jeg min lyspistol for at belyse forterrænet, men der var intet at se. Omkring kl. 0730 begyndte det igen at lysne, og jeg nåede at tænke, at nu ville de formentlig ikke mere komme. Men det er nu kl. 8 fulgte var som jorden sprang i luften, og alt, hvad jeg tidligere havde oplevet, selv Liège, var børneleg i forhold til. Præcist kl. 8 åbnede det fjendtlige artilleri ild med en voldsomhed, så syn og hørelse gik sin gang. Alle former for granater fløj mod vores grave og kostede store tab. Vores artilleri besvarede ilden, og der startede en buldren, torden, hylen, citeren, bragen, så man måtte opbyde alle sine kræfter for at holde det ud. Man kunne ikke kravle sammen eller forladegraven, for vi vidste, at den fjendtlige ild jo var indledningen til et angreb. Man måtte altså fortsætte observationen gennem skydeskåret, for i rette tid at kunne erkende angrebet. Efter omkring 10 minutter, der lige så godt kunne have været mange timer, faldt virkningen af granaterne en smule, men ikke larmen. Den fjendtlige ild måtte være lagt længere bagud, for ikke at bringe et angreb i fare. Man lagde nu stærkest mulig ild over det bagved liggende terræn, for at bibringe de reserver, der ville blive ført frem, størst mulige tab. Derfor lå vore forbindelsesgange under kraftig beskydning, og der opstod også tab. I vores hule var samtlige vinduer gået i stykker. Efter nu ilden var lagt tilbage, vidste vi med det samme »at nu kom de«. Det første, jeg måtte gøre, var at løbe til telefonen og råbe: »Alarm, fjendtligt angreb!«. Det blev en hidsig kamp. Turkos og Zuaven angreb med storbe-

slutsomhed og skød godt. Mange en brav grenadier sank sammen ved siden af mig, skudt i hovedet. Nu kom de, men faldt som harer foran pigtrådshindringen, hvor maskingeværer mejede karlene ned. Alligevel havde også vi store tab, da det lykkedes Turkos at trænge ind i vores fremskudte stilling. Man fik det frygtelige indtryk af, at man måtte kravle hen over de døde og hårdt sårede, der fyldte graven, for at komme videre. Specielt på den såkaldte »Marktplatz« vadede man bogstaveligt i blod. Der var naturligvis ikke tid til at hjælpe, man måtte skyde, skyde, skyde. Jeg skreg mig hæs med mine kommandoer, for at holde orden på mine folk. Hvis officeren ikke fastholder sin stoiske ro, er alt tabt. Eksemplet virke ganske enkelt bedst, og derfor falder det også ud til det bedste. Jeg mistede 9 underofficerer og 35 mand som døde, som hele dagen lå omkring i graven. Junker Busse er også død. Min delingsfører for 1. Deling Schellersheim blev skudt gennem læggen, men 2. delingsfører fik en bjælke i hovedet, jeg selv fik kun er lille sprængstykke i læggen. Mange grenaderer reagerede med dygtighed og dødsforagt. Omkring kl. 11, efter hård kamp og mange bange timer, kunne man sige, at angrebet var afvist, selvom der stadig manglede meget at blive tilbageerobret. Franskmænd, eller mere korrekt Turkos var på to steder trængt ind i stillingen. Nu gik den infame oprensning i gang. Man måtte ryge karlene ud med håndgranater. Herunder tog jeg sammen med kompagniet og Leutnant Löb omkring 100 fanger.

I et feltpostbrev skrev Oberleutnant d.R. Stratmann den 22. december:

I går var for os endnu engang – eller egentlig for første gang – en hård nat for os. Vores II. og III. Bataillon til højre for os, blev angrebet, og for at forhindre vores assistance gennem flankerende ild, rettede modstanderen en voldsom granat og geværild. Det hjalp imidlertid ikke franskmændene ret meget. Alle dens angreb blev afvist. Vi havde ganske vist ikke ubetydelige tab, men modsat taget over 200 fanger, og modstanderen havde mange døde og sårede. Fjenden vil forhåbentlig have fået nok for en tid. Desværre må jeg beklage taget af tre udmærkede folk, blandt disse også en udmærket etårs frivillig tømmer fra Parchim. Det hele var noget anspændende. Der var allerede aftenen før blevet meldt fra en overløbende Turkos, at noget var under forberedelse. Jeg var derfor på vagt hele natten indtil kl. 0830 en helvedes koncert startede og varede omkring to timer. Mine folk klarede sig pragtfuldt. De gjorde mig, som jeg allerede skrev på det korte brevkort i går, stor ære. Aftenen efter kampen blev jeg kaldt til Pressentin, som med varme og anerkendende ord overrakte mig Jernkorset I. klasse. Jeg var ret beklemt, og anså mig ikke virkelig fortjent til en sådan orden, som foruden mig endnu kun Regimentskommandøren har fået tildelt. Rigtigt pænt ønskede alle officerer mig tillykke. De undte mig det tilsyneladende af et godt hjerte. Og det gjorde mig særligt glad. Forhåbentlig vil jeg gøre den tildelte udmærkelse ære, og vil bringe den sund hjem igen.

Den 22. december blev de ødelagte stillinger igen bragt i orden, og de døde båret væk og begravet. Om eftermiddagen og aftenen var der en heftig artilleriild over området. De længst fremme sappe blev udvidet med assistance fra pionerer, og hvor det var muligt, forbundet med hinanden. Der opstod en form for »for-stilling«. der ganske vist ikke helt helt gennemgående, og kun var forsynet med en svag, midlertidig hindring, og kun havde knædybe grave.

Den 23. december skulle igen blive en kampdag. I skumringen på denne kønne, frostklare morgen, brød stærke franske stormtropper frem mod den nye, næppe færdige, »for-stilling«, satte sig fast her, og forsøgte at etablerer forbindelser til egen grave, og samtidig vinde terræn fremad. Efter af den forreste franske stilling mellem kl. 16 og 17 kraftigt var blevet beskudt af vores artilleri og minekastere, angreb Regiments-reserven, 4. Kompanie under Leutnant Frhr. v. Wechmar, i et hurtigt fremstød over åben terræn, generobrede den fremskudte stilling, afspærrede den i retning af fjenden under kraftig ild fra det franske artilleri, og indrettede sig for natten i de sønderskudte stillinger. Ruller af pigtråd blev lagt frem som hindring.

Den 24. december var alle kompagnier indsat i forstærkning og oprydning af stillingen. Franskmændene forholdt sig relativt roligt. Om aftenen herskede der i den klare vinternat fuldstændig stilhed, så kompagnierne i reserve i deres huler ved tændte juletræer kunne fejre en alvorlig, men dejlig juleaften, og glæde sig over de mange tilsendte gaver. Også i mange af dækningerne brændte et lille juletræ.

I II. Bataillons krigsdagbog står skrevet:

Formiddag trist vejr, der hen ad eftermiddagen klarede op. I kamplinjen er alt roligt, og der falder kun sjældent skud. Kl. 1330 fandt i hulen en julefest sted. Alteret er som under altergangen nogle dage tidligere, udsmykket med grangrene, hvorfra mange små lys sender deres venlige skår ud i hulen. Natten er stjerneklar, og der hersker en højtidelig, velgørende stilhed efter kamptumlen de sidste dage. Man kan på lang afstand høre lyden af tyske julesange gennem natten. Stemningen blandt folkene er god og fortrøstningsfuld, da vel alle havde fået en julehilsen derhjemmefra og mange skønne gaver. Mens man røg gave-cigarre eller julepibe *)

*) »Liebesgaben« var i næsten overvældende antal ankommet overalt. Nedenstående vers blev hurtigt kendt langs hele fronten:

dukkede der for det indre øje denne juleaften mangen et fredeligt billede, og alle mulige tanker dukker op: hvordan mon det går de kære derhjemme, og hvordan mon der vil se ud i verden næste jul? En glad overbevisning herskede imidlertid i alle, nemlig at vi ville beskytte vores hjemstavn. I skyttegraven herskede der stor travlhed. Her var vore grenaderer, kraftigt støttet af pionerer, i gang med oprydning og forsat udbygning af stilling.

Første juledag begyndte kl. 8 beskydning med tungt artilleri navnlig mod II. Bataillons stillinger. Ilden øgedes efterhånden i styrke, til det omkring kl. 10 nåede sit højdepunkt. Så blev den lagt tilbage mod områderne bag stillingen. Kort efter brød hvide franskmænd frem i tætte formationer gennem den lette morgentåge og dampende krudtrøg. Tyngden lå primært mod 5. Kompanie (Fører: Leutnant v. Estorff), delvist, men svagere mod den til højre tilstødende 12. Kompanie (fører: Leutnant v. Storch, Ernst). Angrebet blev næsten overalt øjeblikkeligt afvist. Kun på højre fløj af 5. Kompanie, hvor artillerivirkningen havde været størst, nåede modstanderen ind i graven. 11. Kompanie, der var stillet til disposition for II. Bataillon, og allerede telefonisk var trukket nærmere, fik nu til opgave at forstærke højre fløj af bataljonen, og til at generobre den tabte del af graven. Dette lykkedes ikke helt. Derfor blev kl. 1045 også 7. Kompanie indsat. Denne angreb under Leutnant d.R. Barten to gange over åbent terræn, og på trods af store tab på grund af maskingeværer, hjulpet af samtidig angreb fra siden med 11. og 5. Kompanie, lykkedes det totalt at rense graven.

Fjenden havde meget store tab. Omkring 150 døde lå foran graven og hindringerne. 2 officerer og 127 mand, næsten alle fra 42. Linje-Regiment, der hidtil ikke havde været indsat, og først dagen før var trukket til fra Villers-Cotterets, blev taget til fange. Desværre var egne tab ikke ubetydelige. Blandt de faldne var Leutnant d.L. Grotefend, Offizierstellvertreter Frodecker, Fromm og Kirchberg, samt 50 mand. Såret var Leutnant v. Wickede, Grav v. Moltke (Siegfried) og v. Estorff, Offizierstellvertreter Schwisow og Ullrich, samt 104 mand. 11 mand savnedes. Alligevel var stemningen udmærket og fortrøstningsfuldt.

Hen under aften blev II. Bataillon, der havde lidt mest under de sidste dages kampe, afløst af I./IR 76 (fører: Major v. Ködritz), der var blevet underlagt Regimentet. Den marcherede herefter til Caisnes, hvor den kom i kvarter. Den 27. december stillede bataljonen på sin beredskabsplads op i åben firkant. H.K.H. Storhertugen af Mecklenburg-Strelitz holdt en tale, og udtalte bataljonen sin højeste anerkendelse for den udviste tapperhed under de sidste dages kampe. Efter talen udbragte Hauptmann v. Wartenberg et trefoldigt leve for landsherren. Storhertugen uddelte til en lang række af underofficerer og grenaderer Mecklenburg-Strelitz Verdinstkreuz og fordelte gaver.

Om den første jul i felten skrev Offizierstellvertreter Schlacht, 2. Kompanie:

Vi havde hørt mange fortællinger om krigsjulen 1870/71, og havde også læst om det i bøger. Man hvem havde mon troet, at vi i begyndelsen af krigen skulle fejre jul i felten, fjernt fra hjemmet. Under den hurtige fremrykning i 1914 troede vil alle, at vi ved juletid igen ville være hjemme os vores kære. Det skulle imidlertid blive helt anderledes. Som fremrykningen standsede og måtte overgå i stillingskrig, lærte vi hurtigt noget andet. Den ene dag gik efter den anden, og snart stod julen for døren. Vi lå i stillingskamp langs Oise ved Carlepont. I de sidste dage før jul blev franskmændene meget urolige. Han udviste særlig stor aktivitet i afsnittet foran II. Bataljon. Vi var derfor klar over, at der formentlig ikke ville blive tale om en stille julefest. Indledning til julefesten begyndte den 21. december om morgenen kl. 8 med en kraftig artilleriild, fulgt at et stort angreb. Hele tyngden i angrebet lå hovedsageligt mod II. Bataillon, mens holdt nede af os fra flanken. Hans juleønske om at bryde igennem vores stilling og taget den fra os, mislykkedes for franskmændene. Det var en hård kamp. Så mangen en grenadier skulle aldrig mere se et tændt juletræ. Den 23. gentog fjenden angrebet. Denne gang kom det overraskende. Men også denne gange måtte franskmændene vende tilbage uden resultat. Efter de forsøg med store tab til følge, troede vi at de havde fået nok for denne gang, og ikke så hurtigt ville komme igen. Den 24. juleaften, så det faktisk sådan ud. Der kunne arbejdes hårdt på forstærkning og

---

Liebeshandschuh trag ich an den Händen,
Liebesbinden wärmen meine Lenden
Liebeschals schling nachts ich um den Kragten
Liebeskognak wärmt den kalten Magen
Liebestabak füllt die Liebespfeife
Morgens wach ich mich mit Liebesseife,
Liebesschokolade ist erlabend,
Liebeskerzen leuchten mir am Abend
Schreib‘ ich mit dem Liebesbleistift tiefe
Liebesgabendanksagebriefe,
Wärmt der Liebeskopfschlauch mir den Schädel,
Seufz‘ ich: so viel Liebe und kein Mädel!

oprydning af stillingen. Franskmanden forholdt sig rimelig rolig hele dagen. Hen mod aften herskede der fuldstændig stille i den klare månelyse nat. Mange grenaderer tænkte på de kære derhjemme, på den hjemlige stue med det tændte juletræ. I stenhulen og dækningsanlæg blev, så godt det kunne lade sig gøre, fejret juleaften med tændte træer. Også i dækningsanlæggene brændte et lille træ. Hos grenadererne, der som før holdt trofast vagt i graven, gik tankerne tilbage. Tankerne om de kære derhjemme var formentlig en naturlig ting. Omkring kl. 22 lød den første julesang »Stille Nat, hellige nat« gennem den månelyse nat over mod franskmændene. Snart kom alle ud af deres dækninger for at deltage i den dejlige sang. Mange julesalmer blev sunget. Salmen »Ære være Gud i det højeste! Og fred på jorden, i mennesker velbehag!« gjorde et ganske særligt indtryk. Sangen sluttede med den tyske nationalmelodi, og lidt efter lidt blev det igen stille rundt omkring. Næsten alle havde fået en lille julepakke hjemmefra. Der var mange gaver til fordeling den aften. Ovre hos franskmændene var alt så stille, at man kunne tro, krigen var forbi. Men næste morgen, første juledag, kom vi på andre tanker. I I. Bataillons hule var der planlagt en julegudstjeneste, og alle, der overhovedet kunne undværes i graven, havde her forsamlet sig i lyset af de tændte juletræer. Festen blev indledt med julesalmer. Vores kære kammerat, Pastor Karsten, som altid delte fryd og nød sammen med os, holdt en hjertegribende prædiken. Mangen et øje blev fugtig, når salmer gik tankerne til at tænke på dem derhjemme, eller en kammerat blev omtalt, det ikke var blevet ondt at høre det gode julebudskab. Imidlertid blev alle tanker om jul snart afbrudt. Den fjendtlige ild, der startede kl. 8, blev hele tiden kraftigere, og lå specielt tungt om samme sted, hvor der to dage i forvejen var blevet kæmpet så hårdt. Kl. 10 angreb stærke stormenheder gennem den lette morgentåge og krudtrøgen. Igen udspandt der sig en hidsig kamp, og først omkring middagstid var franskmændene fuldstændigt slået, og stillingen igen fuldstændig på vore hænder. Der blev nu igen ro, og franskmændene forstyrrede os ikke igen i juledagene. Også i hulen hos I. Bataillon var der blevet indbragt flere fanger, der blev anbragt i et afsides hjørne. Før det blev mørkt, kunne de ikke transporteres væk. Efter at angrebet var afvist, og der igen var faldet ro over området, vendte vi tilbage til hulen. Her blev vi mødt af et gribende syn. Foran det rum, hvor fangerne var placeret, stod et stort juletræ med brændende lys. Som vagter stod enkelte grenaderer med opplantet bajonet. Igen lød julesalmerne, og kun kunne tydeligt se, hvilket indtryk, det gjorde på vore fanger. En af dem gik hen til juletræet, tog hjelmen af, sagde nogle ord og slog korsets tegn for sig, og man kunne se hans fugtige øjne. Også de tænkte med sikkerhed på koner og børn derhjemme, og glædede sig over, at de var kommet fra det med livet i behold. Sådan gik vores første krigsjul i 1914 i fjendeland, midt mellem hårde kampe. Alle, der kom hjem og oplevede julen 1914, vil for altid ved juletid mindes disse dage.

Under overskriften »julenat 1914 i stillingen ved Carlepont, skrev etårs-frivillig Hoffschildt fra 5. Kompanie (senere Leutnant d.R. ved Regimentet):

Efter den friske storm på Liège, hvor en ondskabsfuld belgier ramte mig i hoften, var stillingen ved Carlepont ved min hjemkomst til Kompagniet ikke efter min smag. Det var ensformigt, da enhver form for bevægelse var umulig. Men måtte imidlertid desværre hurtigt vænne sig til stillingskrigen. – 1. Deling (Offizierstellvertreter Bading) var fra start tildelt besættelsen af den fremskudte stilling. De havde spændende, kun at ligge omkring 60 meter fra franskmændene, og derfor kun i ringe omfang blev ramt af artilleri, hvorimod de hele tiden måtte kæmpe mod de franske skarpskytter. Begge de ældste medlemmer af delingen, Paschen og Michael, led den 17. december heltedøden på grund af skud i hovedet. Samme aften blev vi afløst, og vi glædede os over, at vi i ro kunne fejre jul i hulen. Arbejdstjenesten den 18. og 19. december fik derfor hurtigt for os. Den modtagne julepost blev tilbageholdt indtil den 20., for at øge spændingen. Delingens kvarter i hulen blev af mange frivillige hænder udsmykket til julen. Der, hvor normalt vores ærede håndværkere opholdt sig, blev der bygget et alter til vores Divisionspræst. Kl. 12 var der bøn med efterfølgende altergang. Kl. 18 begyndte den egentlige julefest. Den musikalske ledsagelse blev overtaget af fem træblæsere og kompagniets sangkor. Vores kompagnifører, Leutnant v. Heyden, og bataljonsfører, Hauptmann v. Wartenberg, talte til hjerterne om julefestens betydning. Mange stod med tårer i øjnene, og hvem tænkte ikke på dem derhjemme med spørgsmålet: hvordan vil mine pårørende tilbringe julen? Efter højtideligheden blev gaverne taget i øjesyn. På grund af de mange julelys var det blevet lyst i hulen. Julepakkerne blev omhyggeligt gennemsøgt og delt med kammeraterne. Lykken var stor for de kammerater, der modtog de med sarte hænder og stor kærlighed tilsendte julepakker. Hele kompagniet var i løftet stemning; der var kun få, der først gennem venlig snak, kunne opmuntres. Var der måske enkelte kammerater, der allerede havde en grim forudanelse om, at de næste dage ville blive voldsomme? Jeg skrev i et brev til mine forældre: »Vores julefest var ophøjet; jeg vil, hvis jeg kommer tilbage i hel tilstand, med guds vilje, aldrig glemme indtrykket af denne højtidelighed«. –

Efter en lille sammenkomst, som vores Kompagni-mor (Feldwebel Meyn) havde indkaldt alle underofficerer til, gik det, da alkohol ikke var tilladt, dels med, dels uden ondt i hovedet, tilbage til lejet af halm. Franskmændene indledte en trommen, der fra time til time blev kraftigere. Omkring kl. 6 så man folk i stearinlysenes skær forsigtigt samle sine pakkenelliker sammen i forventningen om, at alarmklokken kunne ringe hvert øjeblik. Lav snak lød overalt. Omkring kl. 8 forstærkedes kanonaden, så man ikke kunne undgå at få fornemmelsen af, at hulen ikke ret meget længere kunne modstå de fjendtlige granater. – Alarmklokken lød, og få få minutter stod kompagniet klar på gangen i hulen. Denne lå under så kraftig beskydning – krudtrøgen

fra de nedslående granater lignede en tæt morgentåge – at bataljonsføreren, Hauptmann v. Wartenberg, ikke i starten kunne beslutte sig til, om han skulle sende hele kompagniet ud af hulen og ud i linjen. Enhver form for forbindelse fremad var ødelagt. Selv ikke med den i nærheden liggende Adolf-Friedrich hule, hvilekvarter for 7. Kompanie, var der nogen forbindelse. Da man ikke fik meldinger fra den sikkert hårdt trængte 6. Kompanie, besluttede Hauptmann v. W. at vende en frivillig patrulje (1 underofficer og 3 mand) frem. Som underofficer meldte jeg mig som den første. Fra hver deling kom en frivillig til min patrulje. – Efter en kort instruktion fortsatte vi mod hulens indgang, der af de eksploderende granater var fulde af røg, mens jorden var oprodet. Enkelte kammerater fra 6. Kompanie, der formentlig skulle hente hjælp, var nået tværgangen til hulen. Det første mål, nedskæringen omkring landevejen mod Nampcel, blev nået. Vi var stadig her alle fire. De to kammerater fra 2. og 3. Deling skulle herfra observere mod hovedlinjen, mens den brave Schulz V og jeg ville forsøge gennem løbegraven at lå »Marktplatz«. Løbegraven var på steder fuldstændig jævnet med jorden. Omkring 50 meter før målet måtte vi konstatere, at den fremskudte stilling var på fjendens hænder, og at løbegraven ved »Marktplatz« var barrikaderet. De to andre kammerater havde fastslået, at en del af hovedgraven var besat af franskmænd. Efter ordren fra bataljonskommandøren, skulle efter efter 30 minutter melde tilbage. Vi havde alle kun det ønske, at få tilbagelagt det vanskelige stykke tilbage til hulen. Med 50 meters mellemrum gik det under opbydelse af alle kræfter tilbage mod hulen, snublede og faldt så lang jeg var i den opblødte lerjord, så jeg mere lignede en lerklump en en feltgrå soldat. Schulz V, der løb bag mig, hjalp mig på højkant, og efter endnu et par korte spring stod vi åndeløs foran vores bataljonsfører; 3 minutter til at få luft, en overfladisk rengøring, og så en tydelig melding. Vores Deling Bading fik til opgave at rykke frem over åbent terræn, og indtage en stilling langs vejen mod Carlepont, og om nødvendigt at forstærke højre fløj af 6. Kompanie. Først på dette tidspunkt kom jeg, med en tyk julecigar, igen fuldstændig til ro. Omkring middagstid ebbede de fjendtlige angreb ud; de havde fået nok af at løbe panden mod en mur i vores stilling. Vores deling blev ikke indsat. Resten af kompagniet havde haft det svært, da den under Leutnant v. Heyden, skulle generobre den tabt fremskudte stilling. Omkring kl. 16 returnerede vi til hulen. Min bedste kammerat, Einj.-Unteroffizier Apelt, var faldet, og det ramte mig hårdt. Den af alle respekterede og endnu aftenen i forvejen så muntre Offizierstellvertreter Peters døde om aftenen af sine voldsomme sår. Også vores højagtede kompagniører var ligeledes hårdt såret. Hen under aften marcherede hele kompagniet frem til forstærkning af 6. Kompanie.

Den 22. december deltog alle i oprydningsarbejdet. Rødbukserne var meget urolige, da de frygtede et modangreb fra os. Omkring middagstid rykkede vi tilbage til hulen, for allerede omkring kl. 17 igen at rykke frem for at afløse 6. Kompanie.

Den næste morgen (23. 12.) forsøgte franskmændene at storme I. Bataillons fremskudte stilling. Vores stilling blev forskånet for angreb. Vores fremskudte stilling blev igen bragt i rimelig stand.

Juleaften blev den mod fjenden førende løbegrav kastet til. I nærheden rekvirerede jeg nogle Zuave-tornystre, hvis indhold skulle komme os alle til gode. Omkring kl. 21 fik jeg af delingsføreren ordre til med det samme at melde mig i kompagniførerens dækning. Jeg troede ikke mine egne øjne da kompagniføreren, efter en lille tale, hæftede Jernkorset på mit, og mine kammerater fra patruljen den 21., bryst. En nordtysk grog, pariser duesteg og krydderier fra Zuave-tornystrene gav min gruppe glade overraskelser, så der omkring midnat herskede en rolig julestemning. Stjerneklar himmel, totalt stilhed i graven, et stjerneskud, så lød det i det fjerne: »Glade jul, hellige nat« - et vidunderligt øjeblik. Vi tænkte alle, at i morgen var det 1. Juledag, og den ville selv franskmændene respekterer. Det skulle blive anderledes.

Omkring kl. 8 om morgenen den 25. december begyndte igen trommeild over vores grav. Også gravkanoner af mindre kalibre sendte deres granater mod os, og ved 10-tiden var vores hovedstilling jævnet med jorden. De franske stormkolonner angreb i første omgang hovedstillingen. Vi forventede hvert øjeblik også et angreb mod vores stilling. Da ordren lød, ved risiko for angreb, at skyde hen over brystværnet, havde jeg allerede mistet 3 kammerater til skud i hovedet. Hos mig ramte en kugle det øverste af kokarden på min felthue, men tog kun et par hårtotter med. Pludseligt råbte Unteroffizier Schulz, som havde ligget på lur i et skyttehul ved den juleaften tildækkede løbegrav: »De kommer!« Op med geværet og skyd, alt hvad man kan. Staedt ved siden af mig faldt omkuld, skudt i hovedet. Vore rækker bliver tyndet ud. Underoffizier Schuz skyder den ene franskmand efter den anden, da han sad i et godt skjult skyttehul uden at være den store skydeskive, og samtidig med et godt overblik over området. Vi gjorde os klar til nærkamp, bajonetter blev påsat. Schulz meldte, så snart franskmændene var nået vores grav. Et kraftigt hurra fik vores modstandere til at vakle, de vendte om og nedkæmpet med en godt sigtet ild. Enkelte dristige sprang ned i vores grav, men bliv gjort ukampdygtige med bajonetterne. Hovedangrebet var mislykkedes. Kun i hovedstilling havde franskmændene taget omkring 100 meter. Efter at 7. Kompanie flere gange gennem åbent terræn havde forsøg at tilbageerobre det tabte, gik jeg og en tildelt håndgranatgruppe og en flammekaster, til opgave at rulle stillingen op frem til »Marktplatz«. Fra den anden side arbejde sig en anden gruppe frem. 7. blev liggende 50 meter fra stillingen for at modtage franskmænd, der forsøgte at flygte. Den ene travers efter den anden blev indtaget, franskmændene skrev: »*O grand malheur, o quel malheur*« Fra en temmelig medtaget dækning kom flere franskmænd frem og – jeg troede ikke mine egne øjne – også Reservist Kunstmann. Han havde forsvaret sig til det sidste under stormen, og havde til sidst trængt af overmagten, søgt skjul i dækningen. Kunstmann havde med cigarer straks opnået rødbuksernes gunst, og havde opnået en god forståelse med dem. 5. Kompanie kunne sætte

> et stort antal fanger ind på kontoen. Selv som hårdhudet kriger synes jeg selv i dag, at det er ækelt at skulle beskrive forholdene i graven efter denne kamp. Brand og krudtrøg fra artilleriet og forkullede uniformsstumper, mudder og blodpøle, træ- og ståltrådsstumper fra de ødelagte dækninger. Døde med feltgrå eller røde bukser ved siden af hinanden, skriv og klageråb fra de sårede o.s.v. – Omkring kl. 18 fik vi at vide, at vi skulle afløses, og kl. 19 ankom den. En time har aldrig været mig så lang, som på denne første juledag. Jeg skrev 2. Juledag fra Caisnes til mine forældre: »Glade, nådesbringende juletid! Krist, din redningsmand er kommet! Dette sidste kunne vi i går aftes sige, da vi kl. 19 blev afløst i skyttegraven af 76'erne« - Den 27. december blev vi fremstillet for vores Landsherre. Hans Kongelige Højhed Storhertug Adolf Friedrich udtalte sin tak for hans bataljons heltemodige indsats ved Carlepont. Divisions- og korpsbefalinger fremhævede også i kraftige vendinger indsatsen af II. Bataillon.

Næste dag drejede det sig om, igen at gøre de sammenskudte stillinger tilbage i forsvarsmæssig stand. Det blev arbejdet hårdt for at nå det satte mål. Der var næste konstant dårligt, regnfuldt vejr, som gjorde jordarbejdet i stillingen meget vanskeligere. Tabene – for de fleste på grund af artilleri – var få. Regimentets stab flyttede fra Ferme le Four à Verre til Gr. Maupas (Carlepont), da gården skulle bruges til III. Bataillons stab og et af reservekompagnierne.

Den 28. december blev III. Bataillon trukket ud med undtagelse af 12. Kompanie, der forblev i stillingen. Afsnittet blev overtaget af III./FR 90. Stab og 9. Kompanie kom i kvarter i Ferme le Four à Verre, 10. Kompanie i Petit Maupas, tæt på Carlepont, 11. Kompanie i den rummelige, og efterhånden hjemligt indrettede stenhule ved vejen, hvor II. Bataillon stab hidtil havde ligget. Det var første gang siden begyndelsen af stillingskrigen, at bataljonens kompagnier helt var trukket ud af linjen, og kunne placeres i fuldstændig ro i kvarterer bag fronten. Hidtil havde der hele tiden ligget tre kompagnier i linjen, og for reservekompagnierne havde der kun været stenhulen med dens ret middelmådige indretning til disposition.

Den 29. december blev tre erobrede franske maskingeværer indbygget i stillingen. Fra Schwerin ankom 300 mand gode personelerstatninger (1914 rekrutter).

Tilbageblik

Som året 1914 gik mod sin afslutning, lod mange de forudgående vanskelige måneder løbe gennem tankerne. Mens i Tyskland Nytårsklokkerne begyndte at ringe, vendte tankerne tilbage til de kære derhjemme.

I 5 måneder havde Regimentet nu været i felten. Mange kære kollegaer lå nu under grønne plæner. Meget var sket, som man i fredstid havde forestillet sig det, men meget havde imidlertid måttet revideret, som det blev alvor. Sådan have det altid været i alle hære og i alle krige.

Regimentet havde gået stillet gode og ærefulde opgaver. Det deltog ved Liège, og herfra gik det i sejrstogt gennem Belgien og Frankrig frem til Marne. Det havde lønnet sig, at der i fredstid var stillet store krav til march evne. Feltkøkkenerne havde klaret sig strålende. Uden dem havde de voldsomme marcher i august og september 1914 ikke have været mulige. Dagene ved Esternay havde været blodige. De havde vist, at Regimentets disciplin og uddannelse havde nået et højdepunkt. Alle grenaderer var blevet opdraget som selvstændigt tænkende og handlede skytter. Det meget indøvede fremrykning i skyttelinjer havde ofte givet det fjendtlige artilleri gode mål. Man havde måtte lære at rykke frem i hold og grupper. Men selvom man havde måtte ændre på taktikken, og tilpasse sig forholdene under moderne krig, var ånden forblevet den samme.

Tilbagetrækningen bag Aisne havde forlangt næsten uovermenneskelige ydelser.

Stillingskrigen havde bragt en helt ny form for krig. Grenadererne foretrak fremrykning med piber og trommer i forhold til den evindelige liggen stille og arbejdsindsats. Men også dette vænnede han sig til, og fastholdt den jord, han havde besat, som vi først i december havde måttet bevise. I kamp mand mod mand var grenadererne enhver modstander – englænder, vide eller farvede franskmænd – overlegen.

Af afgørende betydning for troppernes indsats er altid deres føreres personligheder. At Grenadier-Regiment 89 var en enhed, foresatte myndighed roligt kunne stille selv den vanskeligste opgave, og være sikker på et godt resultat, kunne Regimentet ikke mindst takke den frygtløse ro, handlekraft og forudseende omsorg fra dens kommandør, Oberstleutnant Frhr. v. Wangenheim.

Englænderne havde vist sig som gode professionelle soldater og en sej modstander. Det franske artilleri var godt, mens det franske infanteri ikke kunne sammenlignes med det tyske.

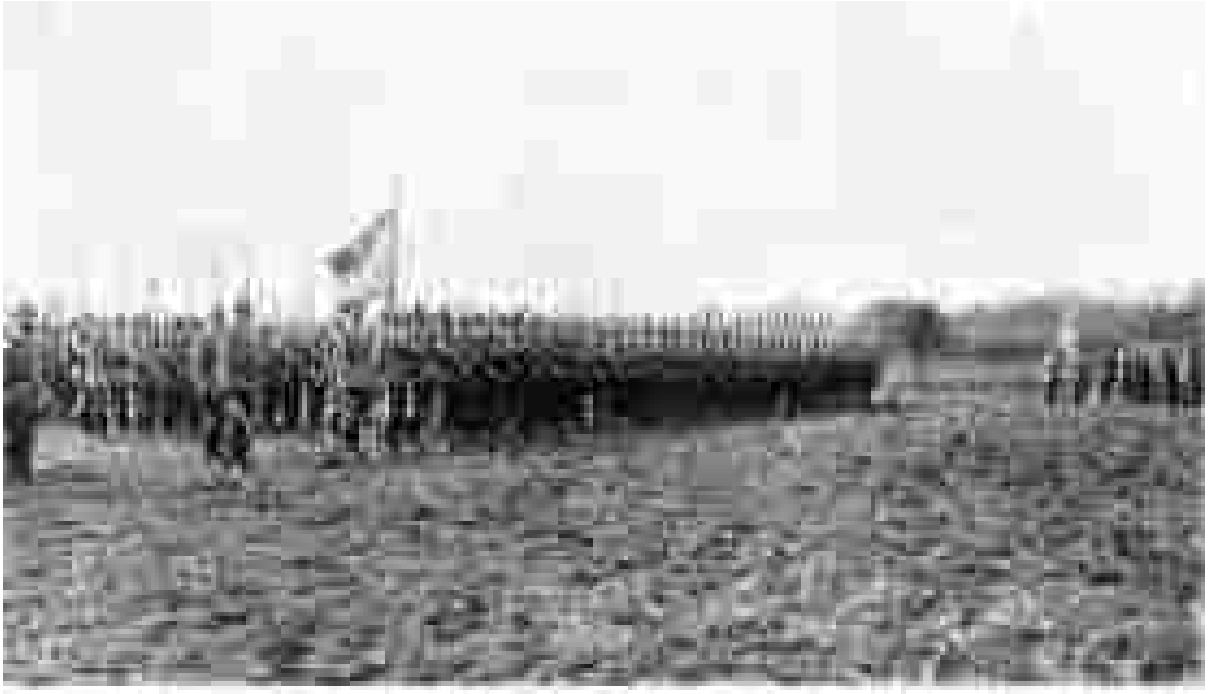

2. og 11. 89 under parade ved Poniatse den 9.-4.1915.

11. Kompanie under parademarch ved Poniatse, 9.-4.1915

Officerer efter paraden den 9. 4. 1915.

[illegible]

Grave på kirkegården i Noyon.

[illegible]

Selvom krigen ikke havde fundet en hurtig afslutning, som man i begyndelsen af krigen, som det i krigens begyndelse af krigen generelt havde ønsket sig, ikke mindst af økonomiske årsager, var troen på sejren for de tyske våben stadig uformindsket. Ånden i Regimentet var fortræffelig. Selvom der stadig hos den enkelte var et ønske om en snarlig krigsafslutning, var der stadig kun en ledetråd: »Kæmpe videre til den endelige sejr«.

Året 1915

Året bragte ingen forandringer. Helt frem til midten af oktober skulle IX. AK og med den, også Regimentet, forblive i stillingskrigen langs Aisne.

Hele denne periode blev kendetegnet af to opgaver: fastholdelse af stillingen med mindst mulige kræfter, og herefter afgive stærkest mulige kræfter til brændpunkterne på den øvrige del af fronten. På denne måde, som vil blive fortalt i Kapitel 8, også II. Bataillon midlertidigt indsat ved Hartmannsweilerkopf. Bataljonen afgiv fra Regimentet den 3. januar, og returnerede først den 9. april.

Som hidtil var IX. AK aktivitet ugunstig influeret af mangel på artilleriammunition. Dette viste sig særlig følelig, da dette korps afsnit var det primære mål for det fjendtlige artilleri. Herigennem opstod ikke ubetydelige tab. Bortset fra artilleribeskydningen forholdt modstanderen i januar måned sig relativt passiv. Han arbejdede videre på udbygning af hans stillinger, forstærkede sine hindringer, og gravede på steder sappe og underjordiske tunneler nærmere de tyske stillinger. Som følge af manglen på manglen på artilleriammunition, var man fra tysk side også tvunget til at undlade større operationer. Utrætteligt arbejdede de videre på forstærkning af stillingerne.

Den 4. januar rykkede III. Bataillon igen i stilling. Regimentet havde nu i en bue III. Bataillon på højre fløj i Bois St. Mard og de tilstødende grave, I./IR 76 i midten og I. Bataillon på venstre fløj med front mod nordvest. Hver bataljon havde to kompagnier i forreste linje, to i den bagved liggende grav eller i hulen, et kompagni og stab III. lå i Ferme le Four à Verre. Sådan forblev fordelingen med små forskydninger indtil II. Bataillon returnerede 9. april. Hos reservekompagnier blev så vidt muligt gennemført uddannelse og særlige kurser for officerskadetter.

Udbygning af stillingen blev fortsat med alle kræfter. Efter decemberkampene havde grenadererne indsat nødvendigheden af en godt udbygget stilling med stærke hindringer, omhyggeligt afstivede grave og traverser, og af skudsikre, faste dækningsanlæg.

Posterne skød generelt ikke ret meget, hvorimod fjenden skød langt mere, om end ikke så livligt som perioder i november og december.

Hulerne viste sig af uvurderlig værdi. En overdækning på 4 meter eller mere hård kalksten modstod selv de største granater, som det havde vist sig under den til tider daglige beskydning, mest på bestemte tidspunkter. Inde i hulen skete alt naturligvis i kunstig lys. I første omgang blev der anvendt stearinlys, men beholdningen løb hurtigt ud, hvorefter grenadererne måtte finde sig til rette med tranlamper – en smule talg eller fedt i en lille blikbeholder med en uldtråd som væge. En tid var der petroleum, men denne blev hurtig meget sparsom. Senere blev der anskaffet enkelte karbidlamper. Det var derfor en stor forbedring, da der blev indlagt elektrisk lys. Når ledningerne ikke blev skudt i stykker, hvilket skete flere gange næsten daglig, gav det et behageligt lys i alle beboede dele af kulen.

Grenadererne kunne med tiden indrette »deres kvarterer« ret behageligt. På begge sider af den høje, brede gang blev der indrettet lejr af halm, adskilt fra den midterste gennemgang med en række af sten. Senere begyndte man at fremstille brikse af rundholter og brædder. Til kompagnifører, delingsfører og Feldwebel var der i enkelte nicher og siderum indrettet rigtige kvarterer med brædder. De nødvendige møbler blev »rekvireret« i Carlepont og de omkringliggende landsbyer.

Hulen var dermed blevet en ret udmærket indkvartering på nær den lumre, vådkolde luft. På grund af denne opstod der mange forkølelser og andre sygdomme.

En anden plage var lus. I Cuts havde sanitetskompagniet under slottet indrettet en badeanstalt, forbundet med en aflusnings anstalt. Hertil blev kompagnierne af og til sendt til »aflusning«. For en periode var dette uvæsen kommet til livs. Andre midler, med hvilket man gjorde forsøg, eksempelvis anvendelsen af insektmidler, kresolsæbe og lignende, viste sig utilstrækkelige.

Gennem dristige natlige patruljer blev fjenden holdt i respekt. Desværre måtte den fremskudte underofficers post i Puisaleine på ordre fra division rømmes. Allerede næste nat blev den besat af fjenden, der dermed stod lige foran Regimentet.

Skarpskytter med sigtekikkerter blev anvendt i graven, hvor de med succes beskød lønnende mål. – De uundgåelige tab skyldtes oftest artilleri- og minekasterild, som uophørligt med forskellig intensitet lå over Regimentets afsnit.

En underjordisk minekrig blev indledt forskellige steder, og på mange steder blev der også med succes gennemført sprængninger. Hertil stillede Regimentet talrige assistancer til pionererne. Hvad pionererne ydede af assistance skulder ved skulder med infanteriet, er udenfor alt lovprisning.

Leutnant v. Scheliha skrev den 10. januar i et brev hjem:

> Jeg kommer dag for dag mere til den opfattelse, at krigen endnu kommer til at vare meget længe. Franskmændene bliver offensiv. Han har nu fundet ud af, at vi er tynde, og heller ikke har noget bag os. Nu angriber han. I tre dage skal III. Korps med alt magt være blevet angrebet. I Elsass rykker franskmændene frem. Efter at vores offensiv i Flandern er mislykkedes, synes franskmændene at føle sig betydeligt stærkere end os, at vi har opgivet enhver dybdeorganisation og sendt alle disponible kræfter mod øst. Dette indtryk forstærkes yderligere af, at vi – når vi har afvist et fjendtligt angreb – ikke har kræfter til at foretage kontraangreb.

Dem 27. januar blev Oberleutnant d.R. Stratmann forsat som kompagnifører ved RIR 217 (47. RD) i øst. Det var med uvilje 3. Kompanie så sin fører tage afsked. Som afløser overtog Leutnant v. Scheliha kommandoen over kompagniet, og måtte på kort tid vinde sine folks fulde tillid. Adjudant ved III. Bataillon blev Leutnant d.R. Kerstenhann, FAR 24.

Den 27. januar fejrede bataljonerne i det omfang, situationen tillod, Kejserens fødselsdag. Hauptmann v. Alt-Stuttermheim (Elimar), v. Wartenberg og v. Pressentin udnævntes til majorer. E.K. I blev tildelt Major v. Wartenberg, Oberleutnant v. Düring og Unteroffizier Melchert, 6. Kompanie, mens E.K. II tildeltes Assistenzarzt Theodor, Zahlmeister Albers, Fahnenjunker v.d. Lühe og flere underofficerer og grenaderer. Oberleutnant Frhr. v. Wangenheim blev på grund af Regimentets fremragende indsats tildelt Mecklenburg-Schwerinsche Kriegs-Verdienstkreuz I. Kl.

Den 29. januar blev 12. Kompanie ramt af et stort tab. Deres fører, Leutnant v. Storhc (E.) blev hårdt såret. Desværre skulle denne friske, handlekraftige officer ikke komme sig fra sine sår. Han døde den 25. februar i Noyon. På grund af hans friskhed og hans humør, var han meget vellidt blandt foresatte, kammerater og underordnede. Med deltagelse af den kommanderende general, Divisions- og Regimentskommandør, flere kammerater og tre grupper fra hans kompagni, blev Leutnant v. Storch den næste dag bisat på den tyske soldaterkirkegård i Noyon. *)

Kommandoen over 12. Kompanie blev den 2. februar overtaget af Leutnant Graf v. Moltke (Helmuth), der ved mobiliseringen var blevet overført til IR 85. Da denne 28. februar blev overført til RIR 68, overtog Leutnant d.R. Frhr. v. Seckendorff føringen af 12. Kompanie, mens Leutnant d.R. Neumann overtog 9. Kompanie.

Det fjendtlige artilleri var også i februar fortsat ret aktiv, med en ild rettet både mod stillingen og mod landsbyerne bag fronten.

Fjendtlige fly forsøgte forskellige bombeangreb mod graven, men uden enhver virkning. Stingbomber, kastet ned i graven, udbredte en afskyelig lugt, men var derudover uskadelige.

Leutnant v. Gundblach, som den 18. april 1915 faldt i spidsen for en patrulje, skrev den 5. og 9. februar et brev til sin mor:

> 65.2.15. I forgårs var den kære gud endnu engang mig nådig. Jeg var i skyttegraven, hvor jeg stod som artilleriobservatør. Pludseligt var der et øredøvende brag, og jeg fandt mig liggende på maven under brystværnet. En granat var slået ned 1-2 meter fra mig, og havde fuldstændig begravet mig. Jeg kravlede hurtigt ud af jorden, og konstaterede til min store overraskelse, at jeg var hel og uskadt. Det var virkeligt et sandt mirakel, at jeg ikke blev såret. Hvis du fortæller dette til en artillerist, vil han sige, at der var umuligt. Kun mit højre ben gør ondt, og jeg haltede en del i går. I dag er det allerede bedre. Der er lige kommet en god nyhed, at franskmændene i Argonne har mistet 700 mand, 6 kanoner og 9 maskingeværer, og at russerne er blevet slået i Karpaterne. Her er der allerede et vidunderligt forårsvejr. Lærkerne synger, stærene er der og solen skinner så varmt, at man griner over de mange uldsager. Vores flyvere er meget aktive, men bliver også kraftigt beskudt. Franskmændene må have rigtig megen ammunition. Det er også allerede blevet fastslået, at det er amerikansk. Her til morgen er yderligere to 21-cm minekastere ankommet. Forhåbentlig vil også de skyde heftigt.
>
> 9. 2. 15. Du vil formodentlig blive forbavset over, at modtaget et brev herfra. I forgårs kom adjudanten med alvorligt ansigt for at forkynde mig, at jeg som fører af 5. Kompanie var forflyttet til II. Bataillon. I begyndelsen var jeg ikke særlig begejstret, da jeg jo så godt havde levet mig ind i Leib-Kompanie. Men så gjorde det mig fornøjet. Først glædede jeg mig til turen, og så over, at Regimentet havde så stor tiltro til mig, at

*) Leutnant Ernst von Storch ligger i dag begravet på Soldatenfriedhof Nampcel, Blok 5, Grav 276 (Oa.)

det har betroet mig et kompagni, selvom jeg egentligt slet ikke på på tur. Forhåbentlig gør jeg ingen dumheder, for et krigsstærkt kompagni er ingen lille ting. En af mine underofficerer lod min deling, som netop lå i reserve, antræde i hemmelighed, og udbragte et tredobbelt hurra for mig. Det var for mig et dejligt øjeblik. I det hele taget vil afskeden med Leib-Kompanie blive svær for mig.

Den 10. februar blev et poststade, der var opgivet på grund af dens ubrugelighed, sprængt i det øjeblik, det blev besat af franskmændene. Om aftenen var der elektrisk lys i Carlepont. I det hele taget udviklede der sig bag fronten et hektisk liv. Eksempelvis blev broerne ved Pontoise og Sempigny, der var sprængt af franskmændene, genopført, mens hulvejen til hulerne for III./GR 90 og I/FR 76, der med tiden var blevet ubrugelig, under vejledning af pionerer igen gjort pænt i stand.

Den 19. februar skrev Unteroffizier d.R. v. Oertzen (Georg) – faldt som Leutnant d.R. den 27. 2. 1916 under stormen på Navarin Ferme – til sin mor:

Tænk dig, den anden Nordenflycht (Rudolf), der først for 4 uger siden kom herud, et også faldet. Hans bror Ferdinand Otto døde den 6. november heltedøden. Det er så frygtelig sørgeligt. Han blev ramt i hovedet gennem et stålskydeskår og straks bragt til Noyon, hvor han blev opereret. Der var desværre ikke mere at gøre. Han var en så fin, lille lystig fyr og levede sorgløse dage. Da han som Fähnrich tilhørte 2. Kompanie, er Otto taget til bisættelsen og vender i morgen tilbage.

Til opstilling af nye divisioner blev det af O.H.L. beordret, at hvert korps skulle afgive en artillerienhed og et infanteriregiment. IX. AK. afgav på grund af dette den 8. marts 84. IR. Hertil blev yderligere 2.400 mand personelerstatninger overført. I første omgang blev disse taget fra de eksisterende infanterikompagnier. Mod slutningen af marts blev der imidlertid ved hvert Infanteriregiment opstillet to overtallige kompagnier (13. og 14.). Da IX. AK mod slutningen af marts foruden yderligere formationer også skulle afgive IR 76, var den så svækket, at den en tid ikke var i stand til at gennemfører offensive operationer.

I marts var den fjendtlige artilleriild kun i perioder livlig. Heller ikke de bagvedliggende områder blev beskudt i større grad. Derimod begyndte den uhyggelige underjordiske minekrig at vise sig. Specielt i 17. ID afsnit gennemførte modstanderen en ivrig minekrig. Som følge af de mange afgivelser kunne egne større operationer ikke gennemføres. Der blev som hidtil arbejdet på en yderligere forstærkning af stillingen.

På bakken ved I. Bataillon blev et M.G. sat i skjult stilling som forsvar mod de fjendtlige fly.

Om natten fra 10. til 11. marts blev I. afløst af III. Bataillon og forlagt til Cuts. Her overgik den til Regiment v. Köckritz som Armereserve. Den hidtidige III. Bataillons afsnit blev delt mellem FR 90 og I./IR 76.

Den 16. marts stod I. Bataillon sammen med de øvrige enheder i Armereserve opstillet ved la Pommeraye til inspektion af Armeføreren. Kort inden bredte rygtet sig, at H.M. Kejseren ville være personligt tilstede under inspektionen. Kort efter ankom den øverste krigsherre, og begyndte fra højre fløj at inspicerer tropperne, efter kort at have hilst på de opstillede generaler. H.M. skred fronten af, mens bataljonen præsenterede gevær, og hilste hvert kompagni med et »God morgen, Grenaderer«. Efter inspiceringen marcherede enhederne forbi Kejseren med grenadererne i spidsen.

Om natten 21. til 22. marts blev III. Bataillon afløst af I., der herved igen overtog sin gamle stilling. III. Bataillon kom i to dage som korpsreserve til Cuts. Om aftenen den 23. marts returnerede den til sin tidligere, mod venstre forlængede stilling i Bois st. Mard, da I./IR 76 igen forlod Regimentet. Hermed stod III. og I. Bataillon alene ved siden af hinanden i regimentets afsnit. Oberleutnant og Regiments adjudant v. Storch og den ved Esternay sårede og tilfangetagne Vizefeldwebel Schierstedt, 10. Kompanie, modtog E.K. I.

Den 27. marts blev det nyopstillede Feld-Maschinengewehr-Zug 102 tildelt Regimentet som særenhed (3 MG under Leutnant d.R. Baltes).

I de sidste dage af marts blev der, som tidligere nævnt, af de tilgåede personelerstatninger (9 underofficerer og 350 mand) opstillet et 13. og 14. Kompanie. 13. under Leutnant v. Lassert blev tildelt I. Bataillon, mens 14. under Leutnant d.R. Neumann, kom til III. Bataillon.

I begyndelsen af april øgedes den fjendtlige artilleriaktivitet betydeligt. Foruden ildoverfald mod den forreste linje, lå også de bagved liggende område under kraftig beskydning. Observationer, der kunne tyde på et forestående angreb, forelå imidlertid ikke. Den højre føring var af den opfattelse, at den øgede artilleriaktivitet stod i forbindelse med det fjendtlige angreb mod Gruppe Strantz. Den heftige artilleriild fortsatte med næsten uformindsket kraft resten af måneden. Desuden gjorde modstanderen i stigende grad brug af hans minekastere. Den største del af tabene kunne tilskrives disse.

Den i marts begyndte livlige brug af minekastere fortsatte intenst fra begge sider med. Den 4. april skete der noget meget komisk i den fremskudte stilling. Omkring kl. 15 brød de to tunneler pludseligt på hinanden, og den tynde væg mellem Frankrig og Tyskland brudt. Begge parter rømmede i første omgang deres tunneler. Så blev fra vores side et sprængladning på omkring 200 kg lagt ind, og kl. 1645 blev tunnelen sprængt med tilsyneladen-

de godt resultat. I fredstid udelukkende opdraget til den hurtigt, bevægelige krig, var denne form for krigsførelse for os skrækkelig, og for førerne yderst nerveanspændende, da man efterhånden overalt syntes at høre banken og boren, og følge sig siddende »på en krudttønde«. I stillingen antog papirkrigen et uanet omfang. Stablerne af papirer steg og var allerede betydelig mere omfattende end i fredstid. Den ene forordning fulgte den næste.

Den 5. april blev MGK flyttet fra I. til II. Bataljons hule. Den næste dag kom Hauptmann v. Oertzen (Ulrich), som i starten af krigen havde været Oberleutnant og fører for 4. Kompanie, i spidsen for hvilken han blev såret ved Esternay, herefter adjudant ved Generalkommando IX. AK og 33. Infanterie-Brigade, tilbage til Regimentet, hvor han igen overtog kommandoen over 4. Kompanie *).

Den 6. april skrev Leutnant v. Scheliha i et feltpostbrev:

> Kompagniførerne har her i stillingen ingen let opgave. Taktisk har jeg måtte opdele mit kompagni i fire delinger, hvor bag hver fløj at havde en mobil reserve. Mit afsnit har en bredde på 400 meter uden de 30 traverser, og 3-4 km løbegrave. At overse kompagniet er ingen let opgave. For virkeligt at kunne forsvarer afsnittet der jeg dårlig stærk nok, når jeg medregner de betydelige tab på grund af artilleriet. Uden hele tiden at skulle overbebyrde mine folk, er min arbejdsstyrke ikke stor nok. Jeg får derfor hver nat stillet 48 mand til hjælp. Min nabo har det ubehagelig, da han hele tiden bliver undermineret. Flyver han i luften, må jeg vise franskmændene, hvad modstand er. Over mit eget kompagni har jeg færre bekymringer. Fjenden graver også miner under mig. I går stødte den sammen med min lille tunnel. Han forsvandt, og vi sprængte hans tunnel. Sidste nat forsøgte han derfor at sprænge vores grav i luften, men havde imidlertid forregnet sig, og var ikke kommet langt nok. Gudskelov skete der intet. Jeg lå netop i min dækning, da alt rystede og bævede. Også når de sprænger nede i tunnelerne, giver det en ubehagelig rystelse. Køn er denne form for krig ikke. Vi længtes alle mod at komme mod øst.

Den 8. april hilste den kommanderende general på II. Bataillon efter dens returnering fra Elsass (se Kapitel 8). Med nogle få ord hilste bataljonen velkommen tilbage til IX. AK. og udtalte sin anerkendelse for dens tapre indsats og dens beundringsværdige resultater under kampene i Vogeserne. Efter den kommanderende generals afrejse, hilste også Divisions- og Brigadekommandører på bataljonen.

Vores høje Regimentschefs fødselsdag den 9. april blev fejret med en parade i Pontoise med de i reserve værende meklenburgske enheder. Efter lang tids fravær, var Storhertugen af Mecklenburg-Schwerin denne dag igen ankommet til den vestlige krigsskueplads, og var flyttet ind i Bretigny. I en åben firkant stod til højre de ikke deltagende officerer og foresatte som tilskuere, til venstre herfor Regimentsmusikken, Regimentets kommandør, Oberstleutnant Frhr. v. Wangenheim med Regimentsadjudant, Oberleutnant v. Storch, så 2. og 11./GR 89 under kommando af Leutnant v. Oertzen og v. Böckmann. Herefter 2./FR 90 og 2./FAR 60. Den kommanderende general gik H.K.H. i møde. Da de mødtes gav paradekommandøren, kommandøren for 34. Inf.Bde, Oberst Grav v.d. Coltz, kommando til at præsenterer gevær. Musikkorpset spillede præsentermarchen, og gik, som storhertugen skred fronten af, over i nationalhymnen. Efter en tale fra den kommanderende general, takkede Storhertugen sine tropper for den til alle tider beviste tapperhed, der af den allerhøjeste krigsherre ofte rosende blev anerkendt. Efter forbimarch i gruppekolonne, modtog Storhertugen meldinger, hilste på samtlige officerer og havde stor interesse i deres oplevelser. Så man skulle mærke, at man var i krig og stod i fjendeland, sendte franskmændene kort før paraden et par granater mod den ellers aldrig beskudte plads. Alle deltagerne var glade for, efter den hårde tid, endeligt engang at få helt andre indtryk, og for at kunne fejre deres høje Regimentschef i deres midte.

Den 10. april rykkede II. Bataillon ind i den af bataljonskommandøren allerede ved middagstid rekognoscerede stilling. De blev indsat i midten af Regimentet. 6., 7. og ⅓ 5. Kompanie besatte stillingen, mens ⅔ af 5. som bataljonsreserve placeredes i hulen sammen med bataljonsstaben, med 8. Kompanie som reserve i Caisnes. Her lå også kamptrænet, den store bagage kom til La Pommeraye. Mens II. Bataljon havde været borte, var der sket væsentlige ændringer i hulen og i stillingen. For hurtigt at kunne bringe reserven ud i stillingen, var der lavet tre indgange til hulen, der havde fået betegnelserne »Adolf Friedrich«, »Kehrwieder« og »Neue Welt«. Stillingen selv var blevet forsynet med bombesikre dækninger, på hvis tag der var et 4 meter jordlag. Talrige løbegrave gik frem i stillingen. I venstre halvdel var tunneler gravet frem for at forhindre, at fjenden sprængte under vores stilling.

III. Bataillon blev igen trukket over til højre i dens noget brede afsnit i Bois St. Mard. 12., 10. og 9. Kompanie rykkede ud i graven, 11. Kompanie som reserve til Ferme le Four à Verre, 14. tilbage til Lombray. Bataljonsstaben indrettede sig i den store hule. I. Bataillon beholdt dens stilling ved Puisaleine.

Alle var glade for, at Regimentet igen var samlet. Både officerer og grenaderer følte sig tæt forbundet med deres Regiment, hvad der i møde gode og onde tider kom til udtryk.

---

*) Den sidste fredstidskommandør for 4. Kompanie blev Hauptmann v. Oertzen (Wilhelm). Han faldt ved RIR 90.

Den 11. april blev Feldmaschinengewehr-Zug underlagt MGK og indsat i III. Bataillons afsnit, mens dele af MGK blev flyttet i hvil og til uddannelse i l'Aigle.

I sin dagbog skrev Hauptmann v. Düring:

Skyttegraven, 11. april 1915

5 meter under jorden! Nu sidder jeg foreløbig i 8 dage i et fuldstændigt bombesikkert rum på 1½ m². Det er næsten samme stilling, som jeg forlod juleaften, men alligevel næsten ikke til at genkende. Den er næsten udbygget som en fæstning. Graven er 2 meter dyb eller mere og overalt er der dybt i jorden lavet dækningsanlæg. Over sig har man tilgroet jord, ikke som tidligere bare opkastet jord. 12 trin fører ned i min dækning. Man graver fra oven en skrå tunnel nedad, og udgraver herefter som en hule den nødvendige plads. Stenhulerne har fået nye indgange, der med trin fører umiddelbar ned i graven. Det er virkelig seværdigt. Da man ikke længere kan lade sig se ret meget over jorden, fører vi nu krigen her under jorden. Igen noget nyt for os. Fra den fremskudte stilling, hvor jeg befinder mig, fører dybt under jorden 5 minegange frem i retning af franskmændene. Det er en noget uhyggelig fornemmelse, at man helt bogstaveligt taget sidder på en krudttønde. Hvem der begyndte med at grave gange, ved man ikke mere præcist. Disse tunneler er primært opstået, fordi man troede, at den anden side også gravede og ville sprænge os i luften. Det sker naturligvis kun der, hvor man som her, ligger meget tæt overfor hinanden. På mange steder ligger gravene kun 10 meter fra hinanden, så man må dække sig over med trådnet for at opfange håndgranater. Når man nu hører, at franskmændene graver en tunnel, kommer det an på at grave frem imod ham, så de to tunneler mødes længst fremme mod fjenden. Jeg var nyligt nede i en af vore tunneler, som er gravet omkring 20 meter frem. Man kan hører franskmændene grave så tæt, at de formentlig kun er 2-4 meter derfra. Nu drejere det sig om at finde det helt rigtige tidspunkt. I eftermiddag kl. 14 tror vi, at det er kommet så videt. Så kommer der i den yderste ende af tunnelen 200 kg dynamit, og tunnelen sprænges. Hvis det lykkes, er franskmændenes tunnel styrtet sammen og folkene heri fanget i en fælde. Kunsten er at finde det rigtige tidspunkt. Sprænger man for tidlig, opnår man ikke ret meget og får kun egen tunnel til at brase sammen. Venter man for længe, flyver vores egen tunnel måske i luften. Tunnelerne har derfor primært til formål at forhindre fjenden i at grave sig ind under vores stilling. Der opstår en gang i mellem morsomme episoder. Nyligt var to tunneler kommet så tæt på hinanden, at et stykke blød jord – eller består undergrunden her for det meste af blød kalksten – gav efter og pludseligt forbandt de to tunneler med hinanden. Der også på begge sider i første omgang stor overraskelse, så kastede franskmændene en røgbombe, men vores folk fik hurtigt hullet lukket med sandsække, og franskmændene opnåede kun at forpeste deres egen tunnel.

Den 15. april blev 14. Kompanie trukket tilbage til Cuts for at blive fyldt op og uddannet, men så indløb ordren til at gøre den klar til afgivelse. Denne dag blev Hauptmann v. Hesse, tidligere adjudant ved 24. Infanterie-Brigade, overført til Regimentet som kompagnifører. Han overtog 10. Kompanie, mens Leutnant v. Levetzow (Hans Otto) overtog 7. Kompanie.

Den 16. april besigtigede H.K.H. Storhertugen af Mecklenburg-Schwerin stillingen. Fra vejen Carlepont – Bois St. Mard fulgte han løbegraven til II. Bataillons huleindgang »Neue Welt«. Hauptmann v. Alt-Stutterheim forklarede opgaven for det MG, der ved huleindgangen var placeret som luftforsvar. Storhertugen hilste på de dele af Regimentet, der lå i reserve, specielt sit Leib-Kompanie og dele af MGK. Han havde et venligt ord til hver grenader. Særlig lykke gjorde fremstillingen af husorkesteret, der med trommer, mundharmonika, konservesdåser og lignende »musikinstrumenter« spillede soldatersange. På tilbagevejen blev soldatergravene ved hulvejen og 9. Kompanie i le Four à Verre besigtiget. Grenadererne var stolte og flade for at have set deres Landsherre og høje Regimentschef blandt sig.

Hauptmann v. Düring skrev den 16. april 1915 i sin dagbog:

I dag har været en anstrengende dag! Først sad vi hele formiddagen på lur på grund af sprængning af en tunnel. Vi var meget tæt på hinanden. Man hørte tydeligt franskmændene hakke sten løs i deres tunnel. I største hast blev 100 kg sprængstof ladt, så hørte pludseligt alt arbejde pludselig op på den anden side. Spændingen steg til det højeste. – Man måtte havde stærke nerver: var han også ved at lade eller hvad var der løs? Vi besluttede os til at vente og efterlod en lyttepost i tunnelen. Vi ville først sprænge, når der igen blev arbejdet hos franskmændene. Lytteposten måtte lade livet, hvis de derover skulle sprænge. Omkring kl. 18 hørte man igen arbejde, og det var tydeligt lyden af »fordæmning«, det vil sige indpakning af sprængladningen. En pionerunderofficer og jeg kravlede igen ned i tunnelen. Franskmændene gravede igen, højst en meter fra os. Så var det bare med at komme ud, gøre alt klart, og så et tryk på knappen på det elektriske tændapparat. Bum, en stor jordmasse fløj i luften: sten, bjælker, alt mellem hinanden, og et stort krater blev synlig, som støv og røg lagde sig. Et »gennembrud« var den tekniske betegnelse. Det var et bevis på, at også franskmændene allerede havde ladet tunnelen, og også denne ladning var gået i luften, da ellers sprængningen var forblevet under jorden. Måske havde vi reddet livet ved dette? Denne minekrig er det mest nervepirrende jeg kender. Hvem sprænger først, ham eller os? Hvem finder det bedste tidspunkt, hvem har de stærkeste nerver til at lade modstanderen komme så tæt på som muligt, og så i det rigtige øjeblik at sprænge? Efter sprængningen blev den

formodede indgang til tunnelen belagt med ild fra minekastere og geværgranater. Nu blev franskmændene imidlertid rabiate og startede en omfattende artilleriild, der imidlertid ikke anrettede nævneværdige skader, og som kraftigt blev besvaret af vores artilleri.

Den 17. april blev på ordre fra Division, Regimentsstaben flyttet fra de ødelagte kvarterer i Grand Maupas til Caisnes. En Turko-officer løb over. Han blev ført væk gennem graven og kom med værdifulde oplysninger om den fjendtlige stilling og dens besættelse.

For virksomt at kunne imødegå den heftige franske aktivitet, blev der til IX. AK underlagt to batterier haubitser, 2 batterier tunge felthaubitser, to tunge minekastere og tilhørende ammunition. Man ønskede at forstyrre fjenden i skoven nord for Puisaleine, ved Quennevières Ferme og specielt den forreste grav foran GR 89 og FR 86. Efter ødelæggelse af de fjendtlige grave foran de nævnte regimenter, skulle patruljer overraskende trænge ind i den fjendtlige stilling, ødelægge sappe og løbegrave, og sprænge minegange. Operationen, som begyndte den 18. april kl. 17, og så strakte sig fra Bois St. Mard over Quennevières-Ferme næsten helt til Touvent-Ferme, førte ikke til det forventede resultat. Det var ikke lykkedes vores artilleri at ødelægge de fjendtlige skyttegrave og flankeringsanlæg, så vore patruljer kunne støde frem. Kun i GR 89 afsnit lykkedes dette på enkelte steder.

I Regimentets afsnit blev 7 patruljer opstillet. Disse medbragte flere eksempler på »Gazette des Ardennes« og flyveblade på fransk og arabisk, forfattet af den overløbne Turko-officer, og som oversat havde følgende indhold:

Gud være Lovet! Gud er stor, Mohammed er hans profet. Til mine brødre, de mohammadanske soldater i 2. Skytte-Regiment. Med glæde kan jeg meddele Jer, at jeg er nået velbeholdent i den tyske skyttegrav. Mens jeg hjerteligt hilser Jer, mine brødre, meddeler jeg desuden med fornøjelse, at jeg blev modtaget med åbne arme af de tyske officerer og soldater, og det samme vil alle mohammadanske soldater, der overgiver sig til dem. Det skal gøre Jer forsigtige overfor de franske løgne, der fortæller os, at tyskerne mishandler mohammadanske soldater. Det er forkert. Tyskerne er i forbund med vore brødre, Tyrkerne, og som sådan er de i gang med at forsvarer Islam. Tøv ikke, mine Brødre, begiv jer i masser over til vore venner i Tyskland for Djehad (hellig krig), for at forsvarer Islam. Leve Tyskland! Leve Tyrkiet!

Sign. Mohammed b. El hady Seussi

Kl. 17 begyndte artilleriet at skyde og fortsatte i to timer. Kl. 19 forlod de 7 opstillede Regiments-patruljer, herunder to officerspatruljer, skyttegraven, men for de flestes vedkommende allerede på kanten af graven modtaget af en kraftig infanteri- og flankerende MG-ild, og af store tab tvunget til at vende om. Kun begge 5. Kompanies to patruljer (Nr. 1 og 2) under Unteroffizier Thoms og Unteroffizier Beese, lykkedes det at trænge frem til kanten af den fjendtlige grav. Selvom det heller ikke her, som planlagt, var at ødelægge stillingen, lavede de så store skader på stillingen som muligt, og lukkede blandt andet indgangene til to minetunneler og gjorde en boremaskine ubrugelig. Desuden erobrede de en instruktionsbog fra en fransk minepioner med angivelser over de fjendtlige minegange. Begge patruljer forblev i den fjendtlige grav indtil det blev mørkt, og returnerede herefter i ly heraf til egne stillinger. Om de franske stillinger kunne de fortælle, at de kun i ringe grad var blevet beskadiget af vores artilleri. Kun tre steder kunne der fastslås større skader. Generelt var fjenden stillinger lige så dybe som vores, men ikke så rene og ordentligt udbyggede, og de havde heller ikke nogen egentlig brystværn. Specielt mangelfuldt var skydeskårene. Heller ikke dækningsanlæg kunne sammenlignes med vores. I den forreste stilling bestod de endda kun af åbne huler i gravens bagkant. Fra den forreste grav førte en underjordisk gang tilbage til hovedstillingen.

I I. Bataillons krigsdagbog står der under den 18. 4. 1915:

Det kan, for så vidt angår I. Bataillons opgaver, kun tales om en fuldstændig mislykkedes af den planlagte operation. Alligevel må det understreges, at dette ikke skyldtes manglende beslutsomhed fra patruljefører eller mandskab. Den højre patrulje (2. Kompanie) kom overhovedet ikke ud af graven, da dette blev gjort umulig af det fjendtlige artilleri, maskingevær og infanteriild. Venstre patrulje, stillet af Leib- og 13. Kompanie, kom under føring af Leutnant d.R. Stahmer godt ud af udgangsstillingen (midterste kompagni), men stødte hurtigt ind i en sådan ild fra front og flanke, at yderligere fremrykning måtte indstilles. Leutnant Stahmer og 4 mand fra patruljen blev herunder dels hårdt, dels lettere såret. Da patruljen på grund af den kraftige beskydning ikke længere komme tilbage, søgte den under ledelse af den sårede løjtnant, på fremragende måde støttet af Unteroffizier Nienebuck, dækning i et gammelt patruljehul, hvor man så godt det kunne lade sig føre, forbandt hinandens sår. Først efter mørkefald kunne patruljen returnere. Den primære årsag til, at patruljerne ikke kunne komme længere frem var vel, at sapper og hindringer foran dem, var uskadte, og at fjenden efter fremlæggelsen af ilden havde rigeligt tid til at genbesætte stillingerne.

Operationen kostede Regimente en død officer (Leutnant v. Gundblach), 1 såret (Leutnant d.R. Stahmer), 4 mand døde, 25 sårede og 10 savnede.

Regimentets fanes for transporten til Tyskland 25. 7. 1915

[illegible]

H.K.H. Storhertug Friedrich Franz IV. med de dehoverede
27. 4. 1915 i Dalwal.

H.K.H. Storhertug Adolf Friedrich VI.
her ved Grundstoet gravn.

Resultatet bekræftede, hvad den opfattelse, infanterierne på grund af deres erfaring, allerede på dette tidspunkt havde. Fremrykning mod en fast udbygget stilling kunne kun krones med succes, hvis artilleri og minekastere af alle kalibre, under stort forbrug af ammunition, i længere tid havde været indsat. Skete dette ikke, ville selv det dygtigste og bedste infanteri bryde sammen i fjendens forsvarsild.

De følgende dage gik med at sætte de stærkt beskadigede dele af stillingen i stand igen. Dette kostede meget arbejde og store vanskeligheder. Særligt ivrigt blev sappe gravet frem og og forsynet med små omgående pigtrådshindringer. Den opkastede jord fra nattens arbejde, måtte inden daggry bredes ud og »sløres«, det vil sige skjule den hvide opgravede kalk med mørk jord, så fjenden ikke i løbet af dagen opdagede de nye sappe og ødelagde dem med artilleri. Indgange til sappe blev overdækket med hønsenet, hvor der blev lagt græstørv, grene eller lignende, for derigennem at gøre det vanskeligere for fjendens luftfotografier at opdage forløbet, eller måske endda gøre det helt umulig.

Den 19. april skrev Leutnant v. Oertzen (Otto Hellmut) i et feltpostbrev til sin mor:

> Jeg har først nu fået tid til at skrive. Vi havde her en operation. Den fjendtlige grav skulle ødelægges af tungt artilleri, og så indsættes patruljer. Førstnævnte lykkedes naturligvis ikke, patruljer kom under kraftig beskydning og kunne ikke støde frem. Georg var også med på patrulje, og gjorde det godt. Også i Bülows øjne. Forhåbentlig får knægten korset herfor, det ville glæde mig meget. Så fik han jo hans meget ønskede orden. – Desværre er den lille Gundlach faldet under operationen. Det gør mig særlig ked af det, for han var en god kammerat og en dygtig lille fyr. Han skal begraves i morgen i Noyon, og jeg håber, at jeg kan komme dertil.

Broderen til føreren for 2. Kompanie, Unteroffizier d.R. v. Oertzen, skrev til sin mor:

> Den 18. april var en hård dag for os, da vores artilleri beskød den fjendtlige grav, og vi herefter skulle frem som patrulje, d.v.s. frivillige. Fra I. Bataillon 1 officer og 16 mand, 2 underofficerer med hver sin gruppe. Den ene underofficer var mig. Desværre kunne vi ikke udrette noget, da vi blev beskudt med maskingeværer og måtte falde tilbage. Officeren, Leutnant d.R. Stahmer, og 6 mand blev såret. Det lykkedes os kun med stort besvær af få bjærget de sårede. Min gruppe og jeg kom helskindet fra det, og man må håbe at alle de andre kommer sig.

I et brev fra Leutnant d.R. Heinichen fra 19. april til den tidligere fører for 3. Kompanie, Oberleutnant d.R. Stratmann, lød:

> I dag vil jeg fortælle Dem lidt herfra og først og fremmest fra Deres kompagni. Dette ligger i øjeblik i hulen som reserve. Voss er naturligvis Leutnant. Han blev det først – efter datoen – men det blev imidlertid først offentliggjort nogle dage senere, hvorfor vides ikke. Også begge Johannssen er løjtnanter. Det samme er Stahmer og Reuter. Stahmer er forsat til 4. Kompanie, og det vil glæde Dem, at jeg netop i dag har udfærdiget en indstilling om at tildele ham Jernkorset udenfor rækkefølge, da han i går udmærkede sig. Under afløsning af patruljen blev en mand ramt i knæet og blev liggende 50 meter foran stillingen. Stahmer sprang med det samme, samme med en landstormsmand, frem og fik ham på trods af det klare månelys, og på trods af vedvarende beskydning fra et maskingevær, hentet tilbage i stillingen. Vi har øjeblikkeligt indstillet dem begge.
>
> Klien er løjtnant og nyligt forsat til II. Bataillon, som endnu ligger i Elsass. Banse er Vizefeldwebel Offiziers-Asp. Den anden Stahmer bliver i øjeblikket i Döberitz uddannet til delingsfører. Wulfrath, Deres fortræffelige bagermester – og også Pietsch – har fået Jernkorset, og jeg nar for nylig sørget for, at hans oplevelser vil blive indsendt til trykning. Flume og Schween er Ofgz.Asp. og uddannes til delingsførere i Cuts. Lange (den daværende stedfortrædende Feldwebel) er blevet lettere såret i øst. Gefreiter Schulmeister, som De satte så stor pris på, er faldet for nylig.

For at aflaste sit artilleri, skød fjenden meget med deres tunge vinge-miner; han har også – formentlig fra gamle beholdninger – bragt gamle minekastere frem, som afskyder bomber, som grenadererne opkaldte »Turkoköppe«. Bomberne var runde jernkugler som de gamle mørserkugler. På den ene side var der et rør, der førte ind i kuglen. Gennem denne gik en tændsnor til den indvendige ladning af sortkrudt. Disse bomber eller miner kom ganske langsomt flyvende, rullede herefter endnu et lille stykke, og sprang så med et temmelig højt knald. Kun hvis man stod umiddelbart tæt ved den eksploderende mine, og blev ramt af de omkring flyvende stumper, anrettede de skader.

Den 20. april blev Leutnant v. Gundlach i Noyon begravet fra Feldlazarett 10. Til begravelsen var H.K.H. Storhertugen af Mecklenburg-Strelitz og samtlige direkte foresatte, fra den kommanderede general til kompagniører, ankommet. H.K.H. Storhertugen af Mecklenburg-Schwerin lod sig repræsenterer gennem sin Adjudant, Hauptmann v. Witzendorff (Curt). Af alle de deltagende blev det vist, hvor meget denne unge friske løjtnant havde været afholdt. Regimentet mistede gennem ham uendeligt meget.

Leutnant Frhr. v. Schellersheim kom sund tilbage og overtog kommandoen over 8. Kompanie. Leutnant v. Platen gik tilbage som delingsfører i 3. Kompanie.

Om natten fra 21. til 22. april kravlede Grenadier Niens under hindringen tilbage til graven. Han havde den 18. været med i 6. Kompanies kamppatrulje blevet såret i det ene ben tæt ved den fjendtlige grav, kunne ikke komme væk, men ville ikke overgive sig til fjenden. Om dagen havde han gravet sig ned med sin spade, og var hver nat kravlet et lille stykke nærmere, indtil han den fjerde nat kunne nå stillingen, og nu blev transporteret til lazaret. Han blev tildelt Jernkorset og Mecklenburgisches Verdienstkreuz.

Fra tid til anden blev der i hulen afholdt gudstjeneste, således den 25. april for II. Bataillon. Soldaten tog gerne den feltsangbog, som han bar med i sin tornyster, eller det Nye Testamente, som hans forældre måske havde sendt til ham, for at lade sig opbygge og forstærke. Når der skulle afholdes feltgudstjeneste, behøvedes der ingen befaling. Så var det indre behov tilstrækkelig drivkraft. Uanset hvordan han før og under krigen havde stået i forhold til sin Gud, om han havde fundet sin Gud i slagets hede, eller hørt mangen en falden kammerat talt om ham, så var det sikkert, at feltgudstjenesten havde fået en for alle værdifuld religiøs tiltrækning. Andægtigt lyttede de feltgrå til deres feltpræsts ord, der på sin feltgrå jakke bar det lysende kors. Han talte til hjerterne på kamprøvede mænd, og til hjerterne på de unge kammerater, der som krigsfrivillige ville hjælpe til med at redde Fædrelandet. Helt bortset fra, hvad præstens ord havde at sige den enkelte, gik ved hver prædiken ord i hjerterne på grenadererne, som de aldrig vil gemme: *»Hjertet for hjemmet, men næven for fjenden!«*

Til fjenden, der forstyrrede os fredselskende tyskere fred og påtvang os krigen. De faldne kammerater til efterlevelse i dadelfri fædrelandskærlighed.

I stedet for sårede Generaloberst v. Kluck overtog i slutningen af april General der Infanterie v. Fabeck kommandoen over 1. Armee.

Den 26. april sprængte modstanderen to gange med et halvt minuts mellemrum, uden at bryde jordoverfalden og uden at vores tunneler blev beskadiget. Om morgenen blev 6. Kompanie, kort før den rykkede ud i skyttegraven, kort inspiceret af Regimentskommandøren. Kompagniføreren, Oberleutnant v. Düring, viste, at han på trods af den konstante skyttegravstjeneste, stadig havde fuldt greb om kompagniet. Den kommanderende general udtalte sig ros for grenaderernes rankhed og friskhed.

For vi fortsætter beretningen om Regimentet, et kort bliv over den generelle situation i foråret 1915. Afslutningen på den russiske offensiv sluttede første fase af krigen. I foråret 1915 holdt centralmagterne nogenlunde ligevægt. Vi havde ikke opnået målet om en hurtig afgørelse i Vest. Modsat havde vestmagterne på trods af »Miraklet ved Marne«, ikke formået at fordrive os fra Frankrig og Belgien. Tiltroen til den russiske »damptromle« var båret i graven på slagmarkerne mellem Østersø og Karpaterne.

Krigens afslutning var rykket ud i en fjern fremtid. Ententen forberedte sig på en lang krig, og gjorde sig store anstrengelser for at bringe deres overlegenhed i mennesker og krigsmateriel til at bære. Først blev Rusland sat ind, for at sikre sejren, mens England og Frankrig først lidt senere igen indsatte deres angreb på fuld kraft.

Den tyske O.H.L., der havde til forstærkning af den østrig-ungarske front måtte sende flere og flere styrker mod øst, lagde nu tyngden i operationerne fuldstændigt mod øst, og besluttede sig til det afgørende angreb mod Rusland. Da den østrig-ungarske modstandskraft i relation til russerne var mangelfuld, og man måtte regne med Italiens krigserklæring, voksede risikoen for at forbundsfællen ville bryde helt sammen, hvor den tyske støtte ikke mere ville nytte. Denne fare kunne kun afværges gennem en egen offensiv. I første omgang skulle det vestlige Galizien erobres.

Vestfronten måtte i denne periode derfor holdes med få kræfter for at gøre operationerne i øst og senere i Serbien mulig. Vestfronten holdt urokkelig fast. Franskmændene og englændernes angreb i Champagne i februar og i marts ved Neuve Chapelle nord for La Bassée kanalen blev uden problemer afvist af den tyske front – på samme måde som det for russerne støttende angreb i maj ved La Bassée og Arras, og i efteråret det engelsk-franske dobbeltangreb ved Arras og i Champagne.

Som allerede nævnt disponerede Regimentet siden slutningen af marts som alle Infanteriregimenter under IX. AK over to nyformerede overtallige kompagnier (13. og 14.), som var blevet formeret som erstatninger for de regimenter, korpset havde måttet afgive. I marts opstillede O.H.L. nye regimenter, og A.O.K. 1 beordrede i den forbindelse hvert korps til at afgive 7 infanteri-kompagnier med tilhørende bataljonsstabe. IX. AK beordrede at hvert regiment afgav ét, FR 90 to, kompagnier til afgivelse. Regimentet besluttede at afgive 14. Kompanie.

I IX. AK afsnit var den fjendtlige artilleri aktivitet i første halvdel af maj meget intensiv, hvilket formentlig hang sammen med begivenhederne ved Arras. Modstanderen ville tilsyneladende forhindre, at der på tysk side blev trukket enheder væk. Fra den 17. maj dalede den fjendtlige artilleriild betydeligt. Man fik nu indtryk af at fjenden enten havde mindsket artilleriets styrke eller i det mindste disponerede over mindre ammunition. Formentlig for at sløre dette, lagde fjenden fra samme tidspunkt IX. AK afsnit under en heftig ild fra minefastere af

både let, middeltung og tung kaliber, der på tidspunkter også anvendte stinkbomber. Han aktiviteter under jorden var i maj mindre omfattende.

Vores eget artilleri beskød med succes de erkendte fjendtlige minekastere, arbejdende enheder og skydende batterier. Om natten fra 12. maj blev skydningen intensiveret, da der efter udsagn fra en overløben Turko denne nat hos fjenden skulle ske afløsning. Tegn på dette kunne imidlertid ikke fastslås. Fra midten af maj mindskedes eget artilleri væsentligt sine skydninger, da på grund af begivenheder ved Arras det var nødvendigt at anvende ammunition sparsomt. Også fra tysk side gik man over til en større anvendelse af minekastere.

Der ud over var kampaktiviteten ringe på begge sider. Udbygning af stillingen fortsatte på sædvanlig måde. På hindringer, grave og huler blev der hver nat arbejdet intensivt, sidstnævnte var nu alle elektrisk belyst. Også i gravene blev der indbygget lyskastere. Tilbagetrukne kompagnier (8. og 13.) blev besigtiget og viste en anerkendelsesværdige præstation. Flere gange blev minegange i retning af fjenden sprængt, oftest med synligt resultat.

Mellem den 2. maj og 3. juli førte den fra Krigsministeriet forsatte Major v. Flotow kommandoen over III. Bataillon, herefter overtog Hauptmann v. Heimburg igen kommandoen.

Den 10. og 15. maj sendte Leutnant v. Scheliha breve til sin mor:

> 10. 5. 15: Jeg beder jeg indtrængende, så snart som muligt at sende mig et par små pakker 20-punds ukrudtmiddel. Det ville være rart, som der også var noget græs med. Jeg vil gerne have det til at tilså mit brystværn. I går var der på venstre fløj en heftig kamp på minekastere. Jeg mistede herunder to mand på grund af fransk artilleri. Det var ganske forfærdeligt Den ene, en Landeværnsmand, Gefreiter Hass, blev bogstaveligt revet i småstykker. Den anden, Grenadier Schmahl, levede endnu i et par minutter. Venstre overarm, venstre lår, bagdel og ryg var skadet. Minekasteren lå over ham, slynget omkuld på grund af lufttrykket. Noget sådant er frygteligt og svært for den, der bær ansvaret; for folkene siger jo naturligt: »hvis ikke minekasteren havde skudt, havde det fjendtlige artilleri jo heller ikke skudt«. Desuden har man under stillingskrig alt for megen tid til at gruble.
>
> 15. 5. 15: Fotograven har overhovedet ikke fremkaldt denne filmrulle. Imidlertid er netop disse fotografier for mig værdifulde, fordi jeg for det meste har taget dem under livsfare (Leutnant v. Scheliha fotograferede alle hans faldne folk og sendt billederne til de pårørende) Krig er ingen børneleg. Det er imidlertid fuldstædigt ligegyldigt, og sundhed eller nerver går kaput, hvis man blot man nyder helheden. Det drejer sig kun om at gøre sin pligt: om der er fare eller ej er ligegyldigt. Skulle også stillingskrigen slide nerverne, gælder det jo for os hårdt og fast at holde os ved fjenden. Det ville naturligvis være dejligt, at kunne gense hjem og kære. Heller ikke afskeden var svær, for man er jo forberedt på hvert øjeblik ikke mere at være levende – men man vænner sig til det. Vi før vores pligt: ikke mere, ikke mindre. Sådan tænker vi alle, her fremme.

Den 21. maj blev Leutnant v. Olszewski hårdt såret i II. bataljons forreste stilling af en torpedomine, som han førte to artilleriofficerer rundt i stillingen for at gøre dem bekendt med de franske stillinger. Minen faldt så uheldigt i graven, at alle tre officerer såredes af samme bombe. Leutnant v. Olszewski blev øjeblikkeligt med en ambulancebil bragt til Feltlazaret 10 i Noyon, og behandlet af Professor Kümmel. Med de omfattende skader på mave og tarme lykkedes det imidlertid ikke at holde Leutnant v. Olszewski i live, men døde i løbet af eftermiddagen. Officerskorpset mistede med ham en af deres bedste og mest lovende unge kammerater, en altid glad og arbejdsivrig officer, som foran sig havde en strålende officerskarriere. To dage senere blev han begravet på den tyske soldaterkirkegård i Noyon.*) Foruden Storhertugen af Mecklenburg-Strelitz med følge og alle direkte foresatte ind til den kommanderende general, var et stort antal officerer fra andre Regimenter ankommet for at deltage i begravelsen af denne unge og dygtige officer. Den Mecklenborgske feltpræst, Pastor Karsten, holdt en meget indtryksfuld tale. Major v. Wartenberg skriver:

> Han døde formodentlig som en helt, »der kleiner« [den lille], som vi ofte kaldte ham, selvom han præcist vidste, hvor dårligt det stod til. På sit smerteleje havde han anmodet om at blive begravet på kirkegården i Noyon ved siden af hans faldne kammerater. Præsten måtte imidlertid ikke »være ked af det« i sin gravtale. Endnu da jeg besøgte ham om eftermiddagen den 21. maj, kikkede han endnu engang smilende på mig og sagde: »Åh, Hr. Major, hils alle, alle«. Så skiltes jeg mig da fra min lille adjudant, som alle i bataljonen holdt af på grund af hans lyse, glade sind«.

Leutnant v. Scheliha skrev den 21. 5. 1915 til sin mor:

> Jeg må bede dig om noget. Du skal overveje, hvem der under denne krig har mest at undvære, du eller jeg. Du mener, at vi tyskere burde holde ud. Men ord sker det ikke. I handling ligger sejren. Tror du, at du gør det lettere for mig at gøre min pligt, når du hele tiden beder mig om at komme på orlov? Var det ikke bedre,

---

*) Leutnant Eric von Olszewski ligger begravet på den tyske militærkirkegård i Nampcel, Blok 6 – grav 65. Jævnfør Volksbund Deutscher Kriegsgräberfürsorge døde han den 22. maj 1915. (Oa.)

hvis du sagde: »Du bliver derude, jeg ønsker ikke at se dig igen, før du og dine bringer den fulde sejr med jer. Med eller på skjoldet«. Da vi rykkede ud, havde jeg forestillet mig noget lignende. Dette måtte ske noget helt andet, hvis dette ikke gik i opfyldelse. Gudskelov er jeg stadig sund og rask. Skulle jeg på et tidspunkt synke sammen, Gud forhindre det – jeg kan dårlig forestille mig det. Så ville jeg slet ikke komme. Vi hører til der, hvor Fædrelandet sender os. Der er ikke andet nu end pligten. Jeg har, hvad jeg her skriver, holdt i skarpe vendinger, min pligt, kære mor. Kun på den måde gør jeg mig håb om at kunne ødelægge mine egne længsler; hvis alle kun tænkte på orlov, kunne vi hænge krigsføringen til tørre.

Dette brev viser til fulde, hvilken ånd, der herskede i Regimentet. Som Leutnant v. Scheliha tænke alle grenaderer, officerer så vel som mandskab.

Fähnrich v. Quast (faldt som løjtnant den 18. 10. 1915) skrev i et feltpostbrev den 23. maj:

Pinse 1915. Hele vores grav er smykket i grønt, som vore grenaderer sørgede for i går aftes. Selvom dagen forløb helt roligt, der faldt dårligt et skud derovre fra, tænke man dog med stille vemod på det forgangne år. Om morgenen blev dagen på en vis måde markeret af 15-cm haubitser fra Gade-Fuss-Artillerie, der hele morgenen beskød den forreste fjendtlige grav. Om eftermiddagen skød vores små minehunde. Fjenden svarede ikke igen med et eneste skud. Kun 10. Kompanie havde en hårdsåret af en rikochet, der rev halvpulsåre og håndled i stykker. I træerne derovre sidder også ofte fyre, der observerer livet i vores grav. De sidder altid sådan, at vi ikke kan komme til dem fra vores skydeskår. Forsøger man at skyde hen over kanten, får man øjeblikkeligt en kugle i hovedet. Det er det nu heller ikke værd.

Den 24. maj viste franskmændene talrige skilte fra deres skyttegrav: »*Vicew l'Italie*« for at give udtryk for deres glæde over Italiens indtræden i krigen. Om aftenen kunne man høre larm og sange derovrefra, som havde Italien gennem deres forræderi mod centralmagterne allerede sikret den endelige sejr. Ved Regimentet blev krigserklæringen generelt modtaget med ro og ligegyldighed. Alle havde en klippefast tro på, at vores retfærdige sag ville fører til sejr. Franskmændene skød også miner over, der i stedet for sprængstof, var fyldt med propaganda skrifter af enhver art.

Den 26. maj blev den allerede den 15. til afmarch i Cuts klargjorte 14. Kompanie afgivet som 4. Kompanie i det nye opstillede Infanterie-Regiment 187. Den fører blev Leutnant d.R. Neumann.

Den 29. maj blev Oberst Graf v.d. Goltz udnævnt til kommandør for 5. Garde-Infanterie-Brigade. Kommandoen over 34. Infanterie-Brigade blev overtaget af Oberst Frhr. v. Eichendorff. I Regimentets krigsdagbog står der denne dag:

Bataljonernes stillinger bliver betegnet med bogstaverne »J« (III.), »K« (II.) og »I« (I. Bataillon). Også minekasterne indenfor bataljonerne for bogstavbetegnelser. I stedet for at forenkle det hele, bliver de ny yderligere forviklet. Telefon- og skriftlig trafik når et aldrig tidligere tænkt, næsten overkommeligt omfang. Det glemmes for ofte, at vi er i krig.

Tabene beløb sig i måneden maj til et forholdsvis ringe antal.

Der var næsten ikke en nat, uden at der blev sendt patruljer mod fjenden. Kompagniførerne havde dårligt behov for at udpege fører og deltagere, da der altid meldte sig frivillige nok til denne opklaringstjeneste. Mange patruljeførere og patruljefolk ydede i disse stillinger stort arbejde, og udannede sig som øjne og øre til de senere så vanskelige patruljeoperationer langs Somme. Gennem deres strålende gå-på mod skylder vi alle disse gode officerer, underofficerer og grenaderer, som gennem deres kloge tålmodighed og opklaring rev de yngre kammerater med sig, uendelig taknemmelighed. Under den lange stillingskrig holdt disse patruljefører ved tropperne den friske angrebsvilje vågen.

Juni var kendetegnet af store angreb, som franskmændene rettede mod IX. AK afsnit. Allerede var månedens start øgedes den fjendtlige artilleriild væsentligt, efter at den i en periode kun havde været svag. Man fik opfattelsen af, at der var kommet nye forsyninger af ammunition til modstanderne. Af de bagved liggende områder blev især Carlepont kraftigt beskudt. Overløbende Turkos fortalte, at der var planlagt et angreb på Bois St. Mard. Det blev indført forhøjet beredskab.

Efterhånden koncentrerede fjenden sin kraftigste artilleri- og minekaster ild mod højre afsnit af 18. ID, specielt mod FR 86. Dennes højre fløj, hvorover Regimet havde godt overblik, var indhyllet i røg og støv.

17. ID afsnit blev naturligvis også inddraget i dette, specielt GR 89 på venstre fløj. I sær I. og II. Bataillon led kraftigt. På trods af risikoen for angreb på regimentet selv, blev 7. Kompanie i korpsreserve sat i march fra Lombray mod Nampcel, da et fjendtligt indbrud i naboregimentet til venstre, kunne blive skæbnesvanger for I. Bataillon, hvis stilling i omegnen af Quennevières Ferme gik næsten vinkelret på Regiment 86.

Anvendelsen af 7. Kompanie frem til 23. juni skal her fortælles med det samme. Sammensat i Korps-Reserve-Bataillon Frhr. v. Senden (FR 90) blev kompagniet under dens handlekraftige fører, Oberleutnant v. Levetzow indsat i hårde kampe sammen med bataljonens to andre enheder, 3. og 4./FR 90.

Om natten til den 6. juni tilbragte bataljonen i slugten ved la Croisette. Kl. 1230 kom der ordre til generobre de dele af FR 86 stillinger, der var gået tabt til franskmændene. Fjenden var trængt frem til slugten nord for Moulin-sous-Touvent. Efterfølgende trængte 3./FR 90, 4./FR 90 og 7./GR 89 under vedvarende artilleribeskydning gennem Nampcel og den sydlige kant af slugten frem til vejkrydset sydvest for Nampcel, og herfra gennem løbegraven til stedbruddet ved landevejen. Her samledes kompagnierne igen. Så rykkede 7./GR 89 og 4./FR 90 under kraftig flankerende artilleri, infanteri og maskingeværild gennem slugten i retning af »Genesungsheim«. Da enkelte fjendtlige elementer var brudt gennem vore linjer og holdt slugten under langsgående ild, blev der fra hvert kompagni sendt frem i spids, for at trænge disse elementer tilbage. Kompagnierne samlede sig i »Genesungsheim«. Omkring kl. 17 besatte en del af 4./FR 90 skråningen syd for »Genesungsheim«, for herfra at lægge ild over fjenden ved kirkegården. Under dække af denne ild overskred 7./GR 89 og resten af f/FR 90 slugten og besatte skråningen. Kl. 1745 kom ordren til angrebet. Forlænget til venstre af 1./IR 31, angreb bataljonen og trængte fjenden tilbage til optagestillingen. Om natten forblev kompagniet i »Flensburger Graben« tæt på fjenden.

Den 7. juni blev der gjort forsøg på at tilbageerobre optagestillingen. Dette lykkedes ikke trods alt tapperhed. Heller ikke FR 86 vandt terræn. 7. juni kostede 7. Kompanie 3 underofficerer og 9 grenaderer døde, mens Leutnant d.L. Wolfenberg, Leutnant d.L. Rosenwanger og Leutnant d.R. Beltz, samt 33 underofficerer og grenaderer såredes. Kompagniet blev trukket tilbage og fik til opgave at besætte og udbygge støttepunktet ovenfor »Genesungsheim«.

Her måtte kompagniet holde ud de næste dage under kraftig beskydning. 2 underofficerer og 5 grenaderer faldt her, mens 10 grenaderer såredes.

Et angreb med dele af 18. ID om aftenen den 14. juni lykkedes og franskmændene endeligt trængt tilbage. 7. Kompanie blev herefter trukket tilbage til Nampcel og den 18. juni til omegnen af Audignicourt, den 19. til Blérancourdelle, hvor den fik personelerstatninger fra Regimentet (47 mand) den følgende dag. Mellem den 20. og 23. skansede kompagniet i den af 18. ID tilbageerobrede stilling. Den 24. kom den i hvil i Caisnes.

I mellemtiden skete følgende i Regimentet:

Den 6. juni omkring kl. 0600 sprængte franskmændene overfor Quennevières Ferme et stykke af FR 86 grav, og efter en fem timers artilleriforberedelse stormede franskmændene naboregimentets stillinger. Det lykkedes fransk artilleri at trænge ind i omtrent midten af FR 86 stilling, og her sætte sig fast. Grenadier-Regimentet støttede naboregimentet på fortræffelig vis. Med et M.G. og en deling fra venstre fløjkompagni blev højre fløj af FR 86 støttet.

Artilleribeskydningen fortsatte hele natten til 7. juni og uregelmæssigt hele dagen. Fly var meget aktive. Omkring kl. 0200 sprængte franskmændene foran en af vores tunneler i den »fremskudte stilling«. Gasser trængte ind i tunnelen og dræbte 5 her arbejdende pionerer, samt 1 underofficer og 2 Grenaderer fra 6. Kompanie. Under redningsarbejdet udmærkede sig især Leutnant d.R. Kreglinger, Sanitetsunderofficer Steinmann 5. og Grenadier Geissmann 6. Kompanie.

Den 8. juni var varm og trykkende. Om dagen var der relativt roligt, men kl. 2230 begyndte pludseligt en meget kraftig infanteriild fra den franske stilling fra midten af III. Bataillon og mod 18. ID. Artilleri fra begge sider åbnede en livlig ild mod respektive infanterilinjer. Et grufuld, men flot syn: minekasternes drøn, bragene fra de tunge felthaubitser og de skarpe knald fra feltkanoner. Hele himmelen var oplyst af artilleriilden. Det franske infanteri overfor Regimentet blev snart roligt igen efter at være beskudt med »erdmörser«, store og små minekastere og havde fået sendt en smule sovepulver over.

Den 9. juni var det ligeledes varm og trykkende, og om eftermiddagen gav et mindre tordenvejr en smule regn. De under julekampene sårede Leutnant v. Wickede og v. Estorff returnerede til Regimentet. Leutnant v. Wickede overtog igen kommandoen over 8. Kompanie, Leutnant v. Böckmann 11. Kompanie, mens Leutnant Frhr. v. Wechmar overtog 12. Kompanie fra den om formiddagen sårede Leutnant d.R. v. Seckendorff. Leutnant v. Estorff blev tildelt 9. Kompanie. Om eftermiddagen blev Tunnel Nr. 5 sprængt med tilsyneladende godt resultat. Der var ingen gennembrud til overfladen, og tunnelen kunne allerede efter nogle få timer igen tages i brug. Heraf kunne man slutte, at den franske tunnel var blevet ramt, hvor der umiddelbart forinden havde været arbejdet.

Luseplagen var i det varme vejr en særlig stor plage. Slev om at alt, hvad der var muligt, blev gjort, led både officerer og mandskab betydeligt herunder.

Under den lange stillingskrig udviklede der sig selv i skyttegraven et fredstidsbillede. Således så man om morgenen en mand »med stuetjeneste« feje skyttegravens bund med en birkekost. Et andet sted så man pludseligt en nøgen arm over banketten, hvor en mand var ved at vaske, det vil sige, hvis man så ordentlig efter, var i gang med »luse-sortering«, så eftersøgningen ikke skulle være forgæves. Et andet sted var en ung kompagnifører

optaget af sin form for underholdning med franskmændene (det var Leutnant v. Scheliha, kaldt Jodokus). På en tavle blev der med store bogstaver skrevet de sidste nyheder på fuldendt fransk. Svarede franskmændene igen med at skyde tavlen i stykker, trådte hans »batteri« i aktion, og der blev lavet et ildoverfald med tre skytter (geværgranater) mod det sted, hvorfra franskmændene havde skudt. Dækningsanlæg og skydestillinger var forsynet med forskellige skilte. På en stod:

Hvis dette stykke skal stå så længe
at alt had og misundelse er forgået,
så må de så meget længe
til England er gået til grunde.

Den fjendtlige artilleri- og minekaster ild fortsatte også om natten. På klare formiddage kunne man se en mængde fly.

Den 15. juni blev Regimentets venstre fløjkompagni (3. Kompanie) kraftigt beskudt af artilleri, og dens grav delvist sammenskudt. Herved blev alt, hvad der i de foregående nætter var blevet opnået, igen ødelagt.

Den 16. juni lå igen meget kraftig ild fra alle kalibre over 3. Kompanie og FR 86 ved siden af. Efter denne fulgte kl. 0715 et kraftigt infanteriangreb, der delvist nåede de tyske stillinger øst for Quennevières Ferme selvom dele af 2. og 3. Kompanie og MGK greb ind med flankerende ild. Højre fløjkompagni af FR 86 måtte, da dens grave næsten var jævnet med jorden, vige ud til højre ind i 3. Kompanie afsnit, hvor den besatte flankeringsgraven med front mod syd for herigennem at standse et eventuelt fortsat fjendtligt angreb og sikre venstre flanke af 17. ID. Da kompagniets fører, Oberleutnant Hansen, ikke vidste, hvordan situationen var længere mod syd, frem for alt, om franskmændene her var brudt igennem, tog han kontakt il 18. ID via I. Bataillon og Regimentsstabens ledninger, og fik herfra instruktion om at rykke frem fra nord mod syd. Det lykkedes Kompanie Hansen ved middagstid at besætte Manstein-graben. I en skrivelse fra Regimentskommandøren for FR 86 til Oberstleutnant v. Wangenheim blev der udtrykt tak for den handlekraftige støtte.

I breve hjem, skriver Leutnant v. Scheliha den 15. og 17. 6. 15:

> 15. 6.15: For os ser det alvorligt ud, meget alvorligt. Franskmændene og vi havde i går til hensigt at angribe. Franskmændene startede først med deres artilleriforberedelse; vi startede herefter og tilbageerobrede en stor del af de tabte grave. – Naturligvis tog vi herunder enkelte fanger – Disse fortalte, at de egentligt skulle have angrebet i går, nemlig mit nabokompagni og mit. Derfor havde de allierede i går ødelagt en betragtelig del af stillingen. Vores modangreb kom dem i forkøbet. – Efterhånden bliver man helt forfærdelig træt af den uro, der kommer af ansvaret. Det er jo en eksamen, et sådant angreb. Nåde og hensyn viser en sådan eksaminator ikke. Det drejer sig om, hvorvidt man hidtil har gjort sin pligt, og øjeblikkets storhed er tilstrækkelig. Ved siden af er det jo også en utrolig prøvelse for nerverne. Man bliver nemlig af trommeilden efterhånden fuldstændig skør. Kommer man ikke hurtigt nok til sig selv, er fjenden før fremme i graven end vi kommer ud af dækningerne. Der er intet der er mere udmattende og ødelæggende end at vente, bøje sig for selv den stærkeste vilje, til det angivne tidspunkt. Fjenden har friheden til at handle. Jeg må lade mig viljeløs og værgeløs beskyde, og må først svarer igen, når infanteriet starter deres storm.
>
> 17. 5.15: Kompagniet blev afløst i går aftes. Jeg blev der. Min grav er jo over et stort stykke ikke længere ikke længere der, men er fuldstændig styrtet sammen – en kontinuerlig række af granatkratere. Jeg glæder mig over, at mine folk anerkendes for, hvor svært de havde haft det, og hvor godt de havde klaret sig. Franskmændene angreb med stor beslutsomhed, men fik en så voldsom medfart, at et par hundrede lod sig tage til fange af os, og at vi har fået det sted, hvor de var, tilbage igen. Vi havde på grund af vores dybe dækninger relativ få tab, 2 døde og 5 sårede.

Anden halvdel af juni forløb rolig.

Den 18. juni blev de tre bataljonsfaner afgivet til Divisionen med henblik på at blive bragt tilbage til Tyskland. Deres fortsatte forbliven ved enhederne under de igangværende infanterikampe var uhensigtsmæssig.

Den 20. juni nåede en patrulje fra 5. Kompanie på venstre fløj af den midterste stilling frem til den tilkastede grav omkring 20 meter fra den fjendtlige pigtrådshindring. Der blev ikke fastslået fremskudte sappe, hvorimod lyde syntes at fastslå, at fjenden fortsat arbejdede på sine hindringer.

Den 22. juni blev endnu engang en patrulje sendt frem fra 5. Kompanie, der nåede ind på 10 meters afstand af den fjendtlige hindring. Udenfor den fjendtlige grav var der hverken tegn eller lyde på fjendtlige gravearbejder. De hørte kun sparsomt tale, hvoraf de skønnede, at den fjendtlige grav kun var sparsomt besat.

Det er en umulig opgave at fremhæve alle de tapre grenaderer, der udmærkede sig under patruljer. Hvis man derhjemme kunne have anet, hvor glad og tapper vore feltgrå næsten hver aften eller nat krydsede egen pigtrådshindring for snigende eller kravlende at nærme sig en fransk sappe eller skyttegrav. Ofte måtte patruljerne vende tilbage med uforrettet sag, enten fordi ingen fjende viste sig, eller fordi daggryet nærmede sig. Anstrengt lyttede de efter den mindste støj, fra tid til anden lå de stille spejdede som katten foran musehullet mod de vanskeligt

erkendelige pigtrådshindringer og sappehoveder ved franskmændene. Herfra skulle deres offer komme, eller som minimum modstanderens arbejde og forhold observeres. En helt særlig situation. Man kunne jo aldrig vide, om fjenden ikke allerede havde udpeget os som offer, og fra sit skjul lurede på os, for så pludseligt at trække os ind bag linjen. Her hed det: skarp opmærksomhed mod enhver bevægelse og enhver lyd! De gamle, erfarne patruljefolk kunne hører forskel på alt støj og alle lyde. Ingen vil nogensinde glemme en sådan patrulje, hvor man med trofaste kammerater lå tæt på fjenden.

Den 29. juni blev den 185 meter lange »Pressentin-Johannsen-Tunnel« færdig efter to måneders hårdt arbejde. Tunnel forbandt I. Bataillons hule med »Storch-Grunde«. Med tunnelen blev forbindelsen bagud langt mere bekvem og sikker, og den taktiske udnyttelse af hele stillingen væsentligt forbedret. Tunnelen gjorde det muligt at nå skjult frem fra hulen, og frem for alt en bedre tilførelse af levnedsmidler. I en Regimentsbefaling udtalte Regimentskommandøren sin anerkendelse til alle, der havde deltaget i arbejdet, navnlig Leutnant d.L. Johannssen og folkene i Landwehr-Infanterie-Regiment 55, der som professionelle minearbejdere specielt havde gjort en stor indsats.

I Juli lå igen kraftig artilleri- og mineild over stillingen. Specielt lod fjenden det gå ud over venstre fløj af 17. ID, hvor Grenadier-Regiment 89 var placeret. Tunge batterier og minekastere var indskudt herimod. Derudover lagde modstanderen de bagvedliggende områder og landsbyer under hyppige ildoverfald. Eget artilleri beskød de fjendtlige batterier, kendte minekastere og fjendens skyttegrave, gennemførte ildoverfald mod Tracy-le-Mont, og skød til aflastning af Grenadier-Regimentet tilsyneladende med godt resultat de fjendtlige stillinger på venstre fløj af 17. ID.

Det fjendtlige infanteri var meget lidt aktiv. Den fjendtlige artilleri- og mineild var desto mere forstyrrende, specielt ved nybyggerierne ved III. Bataillon, og kostede også mange ofre.

Den 2. juli fik Leutnant v. Scheliha for sine særligt anerkendte indsats og føring af sit kompagni under det franske angreb den 6. og 16. juni mod 18. ID tildelt Mecklenburg-Schwerinsche Verdienstkreuz I. Klasse. Leutnant d.R. Baumann og Leutnant d.L. Lorenz modtog II. Klasse.

Den 5. juli blev der indført en ny afsnitsinddeling. Infanteri-brigade kommandøren blev infanterirådgiver hos Divisionskommandøren, mens kommandørerne for infanteriregimenterne samtidig overtog respektive regimentsafsnit som afsnitskommandører. Grenadier-Regiment 89 var Afsnit III, 17. Infanterie-Division.

Den 6. juli 1915 skrev Hauptmann v. Düring i et feltpostbrev til sin kone:

> Sådan er det næsten været hele tiden. Når vi har fået frisk personel, må i de næste dage enkelte af dem gå til. Arme fyre, i går for første gang i skyttegraven, og i dag allerede død. En fuldtræffer ramte en observationspost, smadrede hovederne, kort og smertefrit, uden anelse om, at nået sådant kunne ske. Aftenafløsning af Wickede. Jeg kommer i den højre stilling. Hvorfor du så lang tid ikke har fået brev, ved jeg ikke. Jeg har skrevet til dig hver dag. Du behøver under alle omstændigheder ikke at ængste dig. Skulle der virkeligt engang ske mig noget slemt, får du øjeblikkeligt besked fra Regimentet. Det er jo ikke som under bevægelseskrigen, hvor der ikke var adgang til telegraf. Franskmændene er rolige, de behøver vie formentlig deres reserver i Argonnerne, hvor vi jo har haft så dejlige resultater.

Den 9. juli blev III. Bataillon trukket ud for senere at blive indsat til venstre for I. Bataillon i en del af det tidligere FR 86 afsnit. De to højre kompagniafsnit blev overtaget af FR 90, mens II. Bataillon overtog det venstre kompagniafsnit, så Regimentets højre begrænsning nu gik omkring stenvejen. Bataljonen kom i kvarter i Cuts med stab og 9. Kompanie, mens 10. og 12. Kompanie lå i l'Usine Ferme og 11. Kompanie i La Vallée Ferme. Afløsningen foregik om dagen og skete uden forstyrrelse. II. Bataillon besatte det nye afsnit med amme styrke som hidtil. Den havde det derved særlig vanskeligt, da der i afsnittet udgik 25 minegange.

Den 10. juli besøgte H.K.H. Storhertugen af Mecklenburg-Schwerin III. Bataillon ved l'Usine-Ferme. Kompagnierne var opstillet i åben firkant, Storhertugen hilste bataljonen med et venligt »Goddag, Grenaderer!« og skred herefter fronten af. Stående i midten af bataljonen udtalte han herefter sin anerkendelse til bataljonen for dens hidtidige indsats, og formanede officerer og mandskab til også i det nye, langt vanskeligere afsnit at bevise, at ethvert fjendtligt angreb måtte bryde sammen mod Mecklenborgske trofasthed og standhaftighed.

Den 11. juli rykkede III. Bataillon ind i det nye afsnit mellem venstre fløj af I. Bataillon og vejen Quennevières – Bascule Ferme – Nampcel. Den besatte forreste stilling til højre med to delinger fra 11. Kompanie, til venstre med 10. Kompanie. En deling fra 11. Kompanie lå med bataljonsstaben i »Neu-Tondern«. 12. Kompanie blev placeret i La Carrière, mens 9. Kompanie foreløbig forblev i Cuts, for senere at blive flyttet til Lombray. Stillingen måtte næsten fuldstændig bygget på ny og udbygges. Den var under juni kampene blevet kraftigt beskadiget. Først blev gravene ryddet, da der her stadig lå begravede lig, ligdele, uniforms- og udrustningsdele, bjælker og jernbaneskinner. Et frygteligt syn! Der manglede desuden fuldstændigt bombesikre dækningsanlæg, tilstrækkelige løbe- og forbindelsesgrave. Tidligere regimenters grave førte vinkelret mod de franske stillinger,

uden knæk eller traverser. I første omgang blev arbejdet på bombesikre dækninger og udbygning af den forreste stilling påbegyndt. Fra korpsets reservekompagnier blev her nat to trukket frem for at etablerer en bagved liggende forbindelse mellem I. og III. Bataillon. III. Bataillons afsnit hed »M«. Feldmaschinengewehr-Zug 102 blev igen indsat sammen med bataljonen. Afløsning af de forreste kompagnier skete hver 14. dag. Tiden i den kønne og fredeligt liggende Lombray var altid den bedste rekreation for de respektive kompagnier. Imidlertid var der også her rigeligt af arbejdstjeneste. Fjenden var meget aktiv og livlig. Bataljonernes stillinger lå hele tiden under kraftig fjendtligt artilleri og mineild. Mest frygtet for deres virkning var de store tunge vinge-miner. Specielt det venstre kompagni led under disse under de første uger.

Den 16. juli lå særlig kraftig ild over stillingen og forbindelsesvejene. Naturligt forstyrrede dette i væsentlig grad arbejdet. Det krævede meget tålmodighed og meget sved hele tiden igen at udbedre og udbygge. Ydermere kostede det natlige arbejde og de til dels meget dårlige dækningsmuligheder betydelig sygdom. Specielt plagsomt var de dysenteri-lignende maveonder.

Den 17. juli besøgte H.K.H. Storhertugen af Mecklenburg-Schwerin I. Bataillons stillinger. På vejen gennem dele af den forreste grav talte H.K.H. med flere folk af gravbesætningen og opholdt sig i længere tid sammen med reserven i hulen. En besigtigelse af af forskellige byggeprojekter, uddeling af ordener og et kort besøg i den primitive »officersmesse« i I. Bataillons hule, afsluttede besøget. Alle medlemmer af Regimentet var taknemmelig for deres Chefs besøg fremme ved fjenden.

I midten af juli blev regimentets stabskvarterer i Caisnes, hvor der af mangel på arbejdskraft, der jo alle måtte indsættes i stillingen, ikke var anlagt dækninger, meget ubehageligt belagt med tungt artilleri.

Leutnant v. Scheliha skrev den 18. juli:

> Da vi i går over telefon fik nyheden om sejren i øst, skulle du have hørt mine folks hurra-råb, der som en hylende storm bredte sig over dalen. Stolte, stolte er vi af dem i øst.

Det drejede sig om gennembruddet ved Przasnysz med General der Artillerie's 12. Armee. I øst var efter General v. Mackensens gennembrud ved Forlize den 2. maj hele den russiske front begyndt at vakle. Mod slutningen af maj gik offensiven imidlertid i stå ved San og foran Przemysl – stærkt influeret af Italiens krigserklæring den 24. maj mod Østrig-Ungarn. Russerne fik et pusterum. De uafgjorte kampe frem og tilbage kom til afslutning i begyndelsen af juni, hvor den tyske 11. Armees kraftige angreb erobrede Przemysl i storm. Den 22. juni faldt Lemberg.

Den første del af sommeroffensiven i Rusland var afsluttet. Der var uenighed om den videre strategi mellem Oberbefehlshaber Ost og chefen for generalstaben. Feldmarschall v. Hindenburg og Genreal Ludendorff gik ind for et fortsat omgående angreb over Kowno – Wilna i retning af Baranowitschi – Minsk, mens General v. Falkenhayn ønskede et angreb på Warszawa fronten samtidig fra nord og syd. H.M. Kejseren sluttede til v. Falkenhayns opfattelse.

Den 13. juli gennembrød som nævnt 12. Armee ved Przasnycz den russiske front og fik Warszawa-fronten til at vakle.

Nu tilbage til Regimentet. Den 20. 7. 1915 står der i II. Bataillons krigsdagbog:

> I nogle dage har der nu bag os stået et tungt batteri med langtrækkende kanoner, som beskyder Attichy ved Aisne, for her at ødelægge en formodet fabriksbygning. Bragene fra disse tunge pjecer lyder for os her i fronten, som stod de i dalen mellem graven og Ferme le Four à Verre. Derfor bliver også dalen temmelig kraftigt beskudt af fjenden. Dette er, foruden de heraf følgende forstyrrelser af trafikken, særlig generende, da der her ligger en nyboret brønd, der fra omkring 8 meters dybde giver dejligt, klart drikkevand. Brønden er nu sikret af et brystværn og en bombesikkert overdækning. Efter de foreliggende rygter skulle beskydningen af Atticny være overordentlig succesfuld, og have forårsaget brande forskellige steder i byen.

Den 27. juli trængte desværre giftige gasser, der formentlig stammede fra tidligere fjendtlige sprængninger, ind i Tunnel 12, hvor de dræbte 3 her arbejdende folk fra 7. Kompanie.

Om natten fra 28. til 29. juli gennemførte Vizefeldwebel Peters og Gefreiter Pmplitz, begge 3. Kompanie, en særlig dygtig handling. Franskmændene havde placeret en fane en sappe tæt ved den tyske hindring, sammen med et skilt med teksten »Leve Italien«. Dette vækkede handlekraften hos Vizefeldwebel Peters, der efter en tid i reserve for første gang opholdt sig i stillingen, og nu besluttede sig til at hente fanen. Som det var blevet mørkt, mavede han sig sammen med Gefreiter Pomplitz frem gennem ingenmandsland. Som de begge nærmede sig fanen, så de at der fra stangen gik en tråd ned i et hul ved siden af fanen. Det hele så lidt uldent ud, og de formodede at tråden enten var en alarmanordning eller førte til en mine. De krøb derfor tilbage og hentede en rulle tråd i stillingen, hvorefter de kravlede frem igen. På trods af det klare månelys fik Peters en tråd fastgjort til fanestan-

Parole i Cuisnes – Sommer 1915
Oberleutnant og Regts-Adjudant von Storch med Regimentets Fehlbrahlei

Leutnant von Oertzen (L.) med underofficers-korps 2. 894 Cuis.

Oberleutnant von Dilcing med officerer og underofficerer ved 6.49.

Feldw. Gutsche 6.49. Lt.n.Adj. V. Olejewski, II.49. Feldw. Meyn 5.49.
Feldw. Meyn 6.49. Vizef. Blank, Bataljons., II.49. Feldw. Pannek, 7.49.

gen, hvorefter de kravlede tilbage for at hente en grenadier, der skulle hjælpe med at hive i tråden. De hev herved samtidig i tråden, der førte til jordhullet, og snart kunne de hører en hvislen og pludseligt et voldsomt drøn – den mine, der havde været forbundet med fanestangen, var bragt til eksplosion. De koldblodige patruljefolk vendte uskadt tilbage til stillingen.

Også i august lå meget kraftig fjendtlig artilleri- og mineild over Regimentets afsnit, specielt III. Bataillon. Herunder anvendte det fjendtlige artilleri mere og mere ildoverfald. Som miner anvendes torpedominer, herunder også gasbomber. På tidspunkter var beskydningen så kraftig, at de tyske grave jævnes med jorden som under trommeild, og formodningen var stigende om, at det drejede sig om forberedelserne til et fjendtligt angreb.

Eget artilleri beskød med succes de fjendtlige batterier og erkendte minekastere, og rettede til aflastning af eget infanteri, ofte ildoverfald mod de fjendtlige stillinger. Ofte kunne imidlertid indsatsen fra eget artilleri ikke gennemføres med den fornødne kraft, da ammunition hertil manglede.

Også krigen under jorden var i august måned meget hektisk på begge sider.

Til forstærkning af stillingen blev der arbejdet som hidtil. Ved hårdt arbejde og afsavn af enhver art blev der ydet det fortræffeligste, hvilket ikke kun blev anerkendt af alle foresatte, men også personligt blev bekræftet af alle medlemmer af Regimentet. Alle havde følelsen af: hos os kommer fjenden ikke igennem.

Også hos fjenden blev omfattende skansninger observeret. Ikke kun graven i første linje, men også i 2. og 3. linje blev tilsyneladende uddybet. Foran alle grave blev hindringerne forstærket. Eksempelvis var en mindst 100 meter dyb trådhindring anlagt mellem de små skove 2 og 3.

17. ID fik befaling til at anlægge en tværstilling på bakken fra den østlige side af Bois St. Mard (sydøst for Carlepont). Begge kompagnier i korpsreserve blev sendt til uddannelse i Belle Fontaine.

I midten af måneden var der kraftige tordenvejr, der på grund af vand og mudder gjorde arbejdet i gravene yderst vanskelige.

Den 19. august åbnede initiativrige kommandør for I. Bataillon et savværk ved Belle Fontaine, bygget af hans praktiske forplejningsofficer Leutnant d.L. Schütt, der med sin produktion i væsentlig grad lettede og sparede mandskabet for mange hårde arbejdstimer.

Den 21. august blev der ved II. Bataillon udløst en 587 kg sprængladning i Tunnel 14 ved »den fremskudte stilling«, der efter udsagn fra pionerer havde en god virkning. Som svar herpå udløste fjenden den 24. august én mine 40 meter længere til højre, der efterlod en omkring 4 meter høj kegle 25 meter foran vores stilling, men derudover ikke anrettede nogen skade. End ikke hindringen blev berørt.

Den 26. august blev en af de modigste underofficerer ved Regimentet, Vizefeldwebel Barten, Bataljonstambur ved III., udmærket med E.K. I. Også Hauptmann v. Heimburg modtog et E.K. I for sin indsats som fører for III. Bataillon, specielt under kampene i december og under udbygningen af den af den nye overtagne stilling ved Quennevières Ferme.

En meddelelse fra O.H.L. den 17. 8. 1915, at der på baggrund af troværdige efterretninger var mulighed for en generel fjendtlig offensiv på Vestfronten, blev hurtigt bekræftet. Allerede gennem længere t id havde franskmændene truffet forberedelser til et stort slag ved la Bassée og i Champagne. Den 25. september begyndte den store kamp. Talrige enheder blev afgivet til 3. Armee.

Formentlig for at forhindre, at enheder fra de ikke angrebne dele af fronten blev trukket ud til dannelse af reserver, rettede fjenden i hele september måned en yderst heftig artilleriild mod store dele af den tyske Vestfront. Herunder kom hele IX. AK front til at lide meget. Planmæssige beskydninger med alle kalibre vekslende med heftige ildoverfald og mere eller mindre kraftig minekaster beskydninger. Gentagende gange blev graven ikke ubetydeligt beskadiget. Ilden rettedes ligeledes mod forbindelsesveje bagud og mod indkvarteringer. Specielt om aftenen den 11. september rettedes kort før kl. 19 tre heftige ildoverfald på hver et kvarters varighed mod alle tre divisioners forbindelsesveje og landsbyer. Den påtænkte forstyrrelse blev imidlertid ikke opnået. Tegnene på en yderligere koncentrering af fjendtlige batterier forelå ikke. I forbindelse med storangrebet ved la Bassée og i Champagne øgedes den fjendtlige artilleri i sidste halvdel af måneden yderligere. Først den 29. begyndte den igen at mindskes.

Eget artilleri svarede igen med ildoverfald mod fjendtlige batterier, grave, skansearbejde, kendte minekastere og fjendtlige landsbyer. Som følge af begivenhederne ved la Bassée og Arras måtte der imidlertid fra den 26. spares på ammunitionen.

Den 17. september overgik IX. AK til 7. Armee (fører: Generaloberst v. Heeringen).

Blandt modstanderen blev der fastslået sorte tropper, farvede tropper med turban og fransk soldater med flade huer (Alpejægere).

Udrustningen med gasbeskyttelsesmidler var efter erfaringerne ved la Bassée og i Champagne blevet gennemgribende nødvendig. Det blev påbegyndt.

Der arbejdes stadig ivrigt på udbedring af stillingen. Også fjenden skansede kraftigt og forstærkede sine hindringer.

Indsatsen under jorden var i september noget mindre, da der efterhånden var opstået et fuldstændigt tunnelsystem på de truede steder. I den fremskudte stilling var der etableret et stort antal skakte og tunneler. På flere steder var der fire tunneler over hinanden, den øverste i 4 meter og den dybeste i omkring 24 meters dybde. Det var let at fastslå ethvert fjendtligt arbejde under jorden. Hovederne på minegangene var konstant besat af pioner lytteposter. Da der imidlertid kun var et enkelt pionerkompagni (1./Pi. 9 under Major Hamel) underlagt Divisionen, og disse også måtte anvendes i andre af divisionens afsnit, var der blevet sammensat en særlig hjælpeenhed af professionelle minearbejdere. Ydermere blev der fra Grenadier-Regimentet stillet et betydeligt antal grenaderer til disposition, der også i stort omfang anvendte til lytteposter. At stå på post »ovenpå en krudttønde« krævede både af førere og lytteposter de stærkeste nerver. Man kunne tit hører bankelyde, som nåede tunnelerne gennem stenjorden, og de tilsynsførende officerer måtte ofte mane til besindighed, så der ikke blev foretaget sprængning for tidlig. Man havde samtidig fundet ud af, at knuseminer, det vil sige underjordiske sprængninger, var langt mere effektive end store, overflade brydende sprængninger.

Da der mod slutningen af september indløb besked om en snarlig afløsning af Divisionen, blev på ordre fra Division, tunnelsystemet foran den fremskudte stilling ødelagt gennem ladninger på tilsammen 6000 kg. Det blev herigennem opnået, at fjenden ikke havde mulighed for at arbejde videre. Stenmasserne blev under jorden i den grad knust og fyldt med giftige gasser, at en gennemgravning i lang tid ville være umulig. Der var under sprængningerne sørget for, at jordoverfladen ikke blev brudt, hvilket også lykkedes. Rystelserne efter sprængningerne var så kraftige, at de kunne mærkes over 3000 meter bag linjen. Også 20 meter af fjendens grav styrtede sammen. Enkelte udrustningsgenstande blev erobret.

Den 22. september havde II. Batallion den glæde at se deres Landsherre, H.K.H. Storhertug af Mecklenburg-Strelitz, i deres stilling. Han bragte hilsener hjemmefra og gaver, som alle modtog med stor glæde.

Den 27. september blev 2. Kompanie (korpsreserve i La Belle Fontaine) alarmeret og med jernbane transporteret fra Appilly.

Allerede i de sidste dage af september var det fjendtlige artilleri mindsket betydelig. I tiden mellem 1. og 15. oktober ramte den nu spredte gange over stillingen. Man havde fornemmelsen af, at modstanderen havde trukket et større antal af sine batterier væk. På grund af mangel på ammunition var heller ikke eget artilleri særlig aktiv. En spærreilds øvelse blev gennemført. Også beskydningen med minekastere mindskedes. Kun de fjendtlige fly var stadig meget aktive. De kastede i begyndelsen af måneden flere bomber over de bageste områder, uden dog at anrette skader.

Den 6. oktober blev føreren for 3. Kompanie, Leutnant v. Scheliha, hårdt såret af et skud i brystet, som han krøb frem for at rekognoscerer en fjendtligt sprængning. Leutnant d.R. Bartens overtog kommandoen over kompagniet. Om morgenen denne dag gennemførte fjenden en sprængning, der tilsyneladende skadede ham selv. Ved Regimentet opstod ingen skader. To poster i den nærliggende tunnel kunne, om end noget rystet, forlade stedet i rette tid, inden krudtgasser i større omfang nåede at trænge ind.

Den 7. oktober returnerede 2. Kompanie igen til Regimentet, og blev placeret i La Belle Fontaine. Det var den 27. september over Laon transporteret til St. Erme, og var i XII. AK område trukket frem til skansnng på Højde 91 syd for Condé.

Den 7. oktober meddelte A.O.K, at det var blevet nødvendigt med alle midler at skaffe sig et overblik over fordelingen af fjendens styrker ved hjælp af mindre operationer, ildoverfald osv. Da en afløsning af korpset var forestående, tog overkommandoen afstand fra de befalede foranstaltninger. Samme dag tilgik befalingen om en afløsning af IX. AK med XI. AK. Den 8. oktober ankom staben fra IR 94 for at gøre sig bekendt med stillingen.

Om natten 11. til 12. blev I./GR 89 afløst af III./IR 94, mens II. og III./GR 89 blev afløst af II. og I./IR 94, og om morgenen overtog Regimentsstab IR 94. Om aftenen den 12. var hele Regimentet allerede samlet i Chauny, klar til ny indsats. Efter muligheder blev alle ikke-organisatoriske vogne og alt kvæg også gjort klar til transport.

Selvom den første befaling om afløsning skabt glæde, da alle troede igen at skulle deltage i nye angrebsoperationer – alle ville gerne til Rusland eller Serbien til en hurtig, rask bevægelseskrig – blev denne glæde hurtigt gjort til skamme, da Regimentet måtte indstille sig til stillingskrig på et andet afsnit af Vestfronten. Med et besværligt arbejde og pauseløs flid havde de gjort deres bedste for at udbygge stillingen bedst muligt. I et år havde Regimentet ligget ved Bois St. Mard – en lang periode. Mange erindringer knyttede sig til stedet.

Dem 13. oktober blev Regimentet indladet i Appilly.

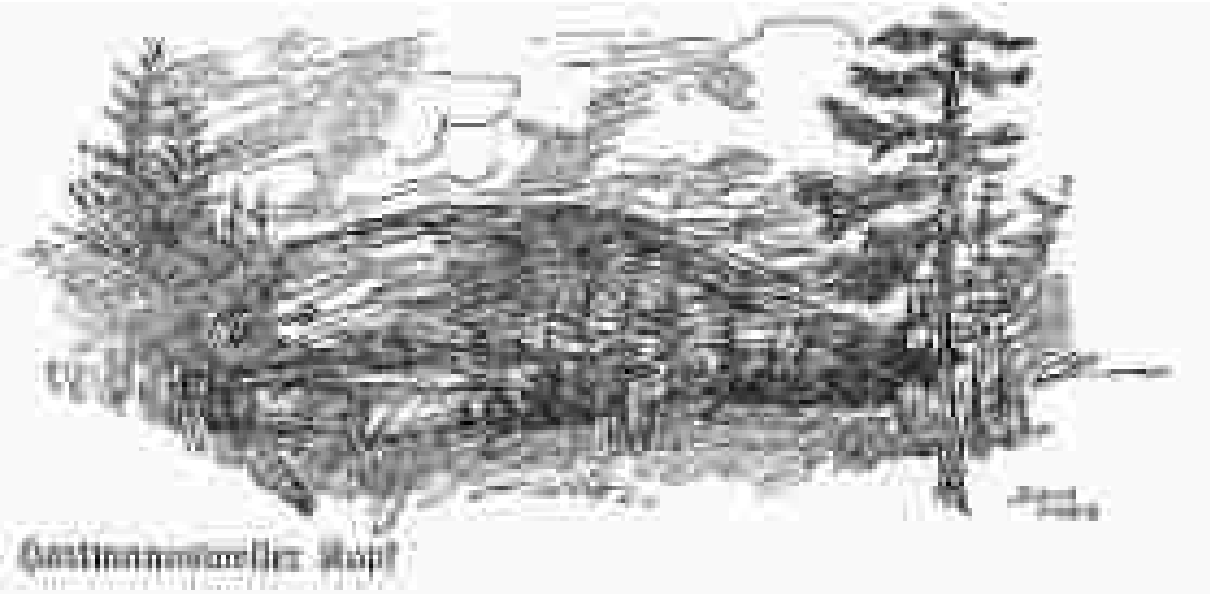

8. Kapitel: II. Bataillon i Alsace

(3.1.1915 – 6.4.1915)

De angreb, der i midten af december 1914 blev iværksat flere steder på Vestfronten mod den tyske forsvarslinje, havde til formål at finde styrker for at lette presset mod Rusland, der havde lidt flere smertelige nederlag.

Således begyndte også et kraftigt fransk angreb i de sydlige Vogeser mod Rhinsletten og Mulhouse. De her indsatte tropper under Armee-Abteilung Gaede, der for det meste bestod af Landwehr, var ikke alene i stand til at holde stand mod de fra Belfort gentagne angreb. Det var derfor nødvendigt med støtte fra fuldt kampkraftige enheder. Blandt disse var også II. Bataillon, Grenadier-Regiment 89, som i tre lange måneder på værdifuld vis støtte kammeraterne i Alsace.

Stillingsbesættelsen i begyndelsen af januar 1915:

Stab: Fører: Hauptmann v. Wartenberg
Adjudant: Leutnant v. Olszewski
Forplejningsofficer: Leutnant d.R. Buenger
Læge: Oberarzt d.R. Dr. Witte
Assistenzartzt Wellstedt
Intendant: Zahlmeister Neumann
5. Kompanie: Løjtnant v. Gamm
Offizierstellv. Babing
Offizierstellv. Kollhoff
6. Kompanie: Oberleutnant v. Düring
Offizierstellv. Kemp
Offizierstellv. Schnell
Offizierstellv. Lutter
7. Kompanie: Leutnant d.R. Bartens
Offizierstellv. Sorge
Offizierstellv. Grabow (fra 8.1.15)
8. Kompanie: Leutnant v. Platen

Offizierstellv. Brandt.

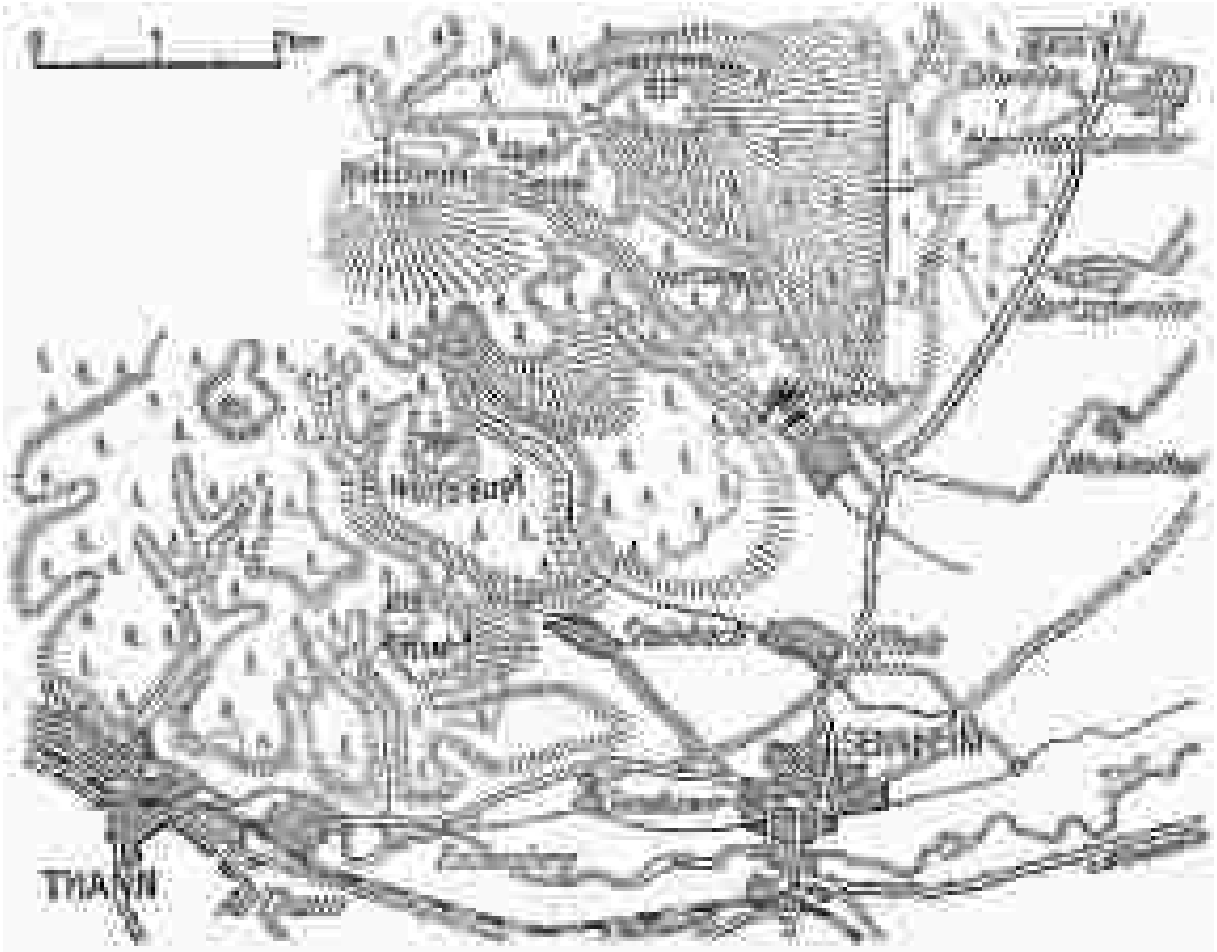

Bataljonens samle styrke var 15 officerer, 682 underofficerer og mandskab.

Som fortalt i Kapitel 7 var bataljonen efter de hårde kampe i julen, den 25. december trukket tilbage til Caisnes. Herfra marcherede den på ordre fra Division og A.O.K. til Morlincourt (Stab, 5., 6., 8.) og Salincy (7.). Sammen med II./IR 31 og II./IR 84 blev bataljonen samlet i »Regiment v. Kittlitz«. Denne dannede sammen med RIR 75 »Brigade Dallmer«.

Kl. 3 om morgenen den 4. januar blev bataljonen alarmeret. Den marcherede allerede i natten til Chauny og blev herfra kl. 0930 sendt videre med tog. Kl. 19 passeredes Sedan, og stadig var håbet, at den skulle indsættes i øst. Da imidlertid næste dag turen fortsatte over Hargarten - Strassburg – Colmar, var der ikke længere nogen tvivl, at turen gik til Alsace. Turen, specielt det sidste stykke langs Vogeserne, var vidunderlig. Efter udlosning i Bollweiler, blev der tildelt landsbykvarter i Feldkirch. Her overtog Major v. Weber føringen af »Regiment v. Kittlitz«, der nu var underlagt Brigade Dallmer i Division Fuchs, Armee-Abteilung Gaede.

Den 6. januar om eftermiddagen marcherede bataljonen til Uffholz. Fra højde 425 syd for Steinbach kunne der høres kamplarm. Vejen mellem Bollweiler – Uffholz lå under ild fra det fjendtlige artilleri. 7. og 8. Kompanie blev ramt af enkelte fuldtræffere, hvorved 3 mand fald og 11 blev såret.

Den 7. januar overtog bataljonen højre fløjafsnit af »Regiment v. Weber«. 6. Kompanie besatte den om formiddagen af 5. og 8./IR 84 overtagne forreste grav, mens resten af bataljonen forblev i kvarter i den nordlige del af Uffholz. Området, hovedsageligt området ved kirken, lå hele dagen under let shrapnel ild. Stillingen var ikke god udbygget. Gravene var kun gravet til knælende skytte, og bestod på stedet endda kun af skyttehuller. Af dækninger var der dårligt nogen. Som følge af regnvejret flød små bække hele tiden ned i dalen, og graven var fyldt med vand og slam. Stillingen var heller ikke gennemgående. Til højre var der til Landwehr-IR 110 et 300 meter bredt hul, der bedst muligt blev dækket af patruljer. Den overfor liggende fjende var temmelig uvirksom.

Den 8. januar blev forreste stilling besat af 5. og 8. Kompanie, mens stab, 6. og 7. Kompanie forblev i Uffholz. Den systematiske udbygning af stillingen blev startet, da der jo var uendeligt meget at gøre. For at sikre et uafbrudt og kraftig arbejde, blev der ofte afløst, og den 12. januar også indsat 7. Kompanie i en forlængelse af afsnittet mod højre.

I sin dagbog skrev Hauptmann v. Düring:

> Uffholz ligger for goden af Vogeserne, som jeg aldrig har forestillet mig så høj. Vores stilling ligger halvvejs oppe, og franskmændene længere oppe. Landsbyen selv ligger altså inden for fjendens skudvidde. Det har ret besynderligere resultater: man bor ikke gerne i de øverste etager, da man her alt for ofte får et ubehageligt besøg af en granat. Begynder skyderiet forlægger man sit opholdssted til kælderen, men det sker også, at huset ovenover begynder at brænde, efter at en granat har slået ned. Deres særlige interesse har kirketårnet, hvor de formoder – ikke med uret – at vi har vores artilleriobservatør. Det arme tårn vil formentlig snart mistet livet og styrte sammen. Det står allerede en smule skævt. Ophold i nærheden af kirken er derfor ikke særlig rar, for man kan aldrig vide, hvornår en tingest rammer en i hovedet. Landsbyens hovedgade fører lige i retning af fjenden, så ved dagslys betyder det for os: hele tiden hold dig lang husmuren, hele tiden … Man bliver midt på gaden ganske enkelt knaldet ned. Om natten kan man naturligvis gå, hvor man vil. I sidegaderne er man heller ikke sikker. Man må overhovedet ikke vise lys. Samtlige vinduer er blændede. Opvarme må kan kun i mørke, for røg vil fører til artilleribeskydning af det aktuelle hus. Vores stilling ligger omkring 10 minutter væk. To komagnier er altid oppe, to nede. Jeg er altså som eksempel kl. 18 kommet tilbage fra graven og må tilbage igen i morgen kl. 18. Altid en dag oppe og en dag nede. Desværre er der endnu ikke etableret ordentlige grave som ved Carlepont, de må først graves. Man gør sig ingen begreb om vandmasserne. I strømme kommer det ned fra bjerget og det regner næsten hver dag. Grundvandet står meget højt, og man står næsten altid i vand til anklerne, endda ofte til halvvejs oppe på benet. Tørre fødder er ikke mulig i 24 timer. Jeg er af samme grund ved at uddanne mig til vandløbsingeniør. Vi graver grøfter og damme, blot for at komme af med det ækle vand. Det nytter imidlertid ikke meget, for over alt danner der sig nye vandløb. At vade rundt i min stilling trætter meget, for man er ikke vandt til bjerge, hvor man må passerer dybe slugte. I øvrigt er der ret roligt i vores stilling. I den retning har vores bataljon endelig engang en smule medgang. Der ligger næsten overhovedet ikke artilleri over stillingen og kun sjældent infanteriild, så man kan frit og ugeneret gå rundt. Landskabet er vidunderligt. Man har et bredt udsyn over landet. Man kan se Mulhouse, Schwarzwald og i klart vejr i retning Basel udløberne af Alperne, de schweiziske Jura.

Den 15. januar om aftenen marcherede bataljonen til Feldkirch efter at være blevet afløst af I./IR 161. Her blev den indtil den 18. Regnvejret slog over i frost med let snefald. Med stor glæde blev fra Schwerin modtaget personelerstatninger på 1 Offizierstellvertreter, 10 underofficerer og 297 mand).

Den 19. januar kom bataljonen i landsbykvarter i Wittelsheim.

Den 20. januar marcherede bataljonen uden 8. Kompanie, som var blevet tilbage som vagtkompagni videre til Bollweiler. Her blev der anlagt stormoppakning og udleveret håndgranater, pigtrådssakse og forplejning. Herefter fortsatte kl. 21 marchen over Hartmannsweiler, hvor de blev udleveret tæpper, til stillingen på Hartmannsweilerkopf. Lyden af smalspor jernbanen lød af og til fra dybt nede i dalen. Jo højere man kom op, jo tættere blev underskoven.

I fredstid var Hartmannsweilerkopf kun kendt af nogle få Vogeser-vandrer. Rejseførere nævnte den ikke. Den lå i skyggen af dens større broder, Grossen Belchen [Grand Ballon], der hævede sig over 1400 meter. Under verdenskrigen har navnet Hartmannsweilerkopf indskrevet sig med flammebogstaver i historien. Dens top, en flad, rund bakketop – på kort angivet som Højde 956,5 – kunne dårligt erkendes. Mod vest faldt skovstien let over »Jägertannen« på en smal sadle til »Wolkenrain«. Fra toppen kunne man se langt ind på tysk område.

I slutningen af december havde franske alpejægere forskanset sig på den hidtil ubesatte Hartmannsweilerkopf. Det første angreb med 8./Landwehr IR 123, forstærket med 50 mand fra 2. Landsturm-Bataillon Heidelberg den 4. januar, mislykkedes. Heller ikke en storm en en større styrke den 9. januar havde ført til resultat.

Den højere føring trak nu aktive enheder til, for spørgsmålet om, hvem der beherskede Hartmannsweilerkopf, skulle under alle omstændigheder løses.

Den 19. januar lykkedes det at erobre Hirtzstein, der som et lille fort var fremskudt mod syd. Hartmannsweilerkopf trodsede endnu nogle dage det tyske stormløb. De omringede alpejægere på toppen ville ikke give sig, og kraftige modangreb fra Molkenrain truede med at bryde omringelsen. Så blev om natten til 20. januar II./IR 84 indsat fra Jägertannen. Næste morgen angreb 84'erne og nåede ind på stormafstand, hvor den blev standset af ild fra den franske besætning på toppen. Det var imidlertid opnået at få forbindelse med 14. Jäger til højre og venstre. Først nu var ringen om alpejægerne for alvor sluttet. Stormen havde kostet store ofre. Igen og igen kunne man hører alpejæger hornenes klagende toner fra bjerget, hvor de tapre soldater stadig håbede på undsætning. Pragtfulde tropper, disse franske alpejægere, det må man åbent erkende.

Efter timelang, vanskelig march i 8° frost, tværs gennem skoven gennem slugte og højder, den sidste tredjedel i enkeltkolonne, tit kravlende på grund af stadig mere glatte klipper, nåede bataljonen den 21. januar stærkt udmattet omkring kl. 0530 frem til Hartmannsweilerkopf for her at afløse II./IR 84.

Situation den 21. januar kl. 1430

Under indrykning i stillingen blev der rettet et kraftigt, uventet angreb mod 84'erne og mod 5. og 6. Kompanie fra franske bjergtropper (Alpejægere) over den flade sadle mod stillingen fra retning af Molkenhain, der skulle bryde igennem til de omringede kammerater på toppen af Hartmannsweilerkopf. Nogle af Alpejægerne, elitetropper, kravlede op i træerne for herfra at beskyde os. Samtidig forsøgte de omringede franskmænd et fortvivlende udbrudsforsøg. De udmattede, og stadig ikke tilvænnet krigen i det vanskelige bjergterræn, kompagnier havde store tab. Føreren for 5. Kompanie, Leutnant v. Gamm, led heltedøden sammen med et antal tapre grenaderer. Føringen blev overtaget af Offizierstellvertreter Bading. Overalt udviklede der sig en vild kamp mand mod mand.

På trods af alle vanskeligheder med kamp på to fronter, blev angrebene fuldstændig afvist og afløsningen af II./IR 84 foran Hartmannsweilerkopf gennemført. Til højre lå 6. Kompanie, i midten 7 og til venstre 5. Kompanie. Da bataljonsføreren var blevet såret af et skud gennem højre arm, overtog Oberleutnant v. Düring kommandoen. Efter en kort beskydning af de fjendtlige stillinger med minekastere, gik han under et hvidt flag frem mod toppen, hvor han opfordrede besætningen til at overgive sig. De viftede med hvide flag og overgav sig. 130 alpejægere blev herved taget til fange. Kompagnierne indrettede øjeblikkeligt toppen til forsvar. Her blev 6. Kompanie, mens 5. og 7. ved mørkefald fik ordre til at stille sig til disposition for I./IR 25 ved Jägertannen. På marchen hertil stødte de på Alpejægere. I det ukendte bjergterræn, i mørket og med fjenden foran sig, var der ingen anden mulighed end på stedet at afvente morgenen. Tørsten plagede, og da der ikke var vand at få, måtte man spise sne.

Det kunne forventes, at franskmændene ikke stillede sig tilfreds med taget af Hartmannsweilerkopf. De havde med den mistet et enestående observationspunkt for artilleriet. Selvom overblikket over Rhinsletten og kampområderne ved Sennheim fra selve toppen var begrænset, var den imidlertid udmærket fra den østlige skråning, som franskmændene med sikkerhed ville have indtaget, hvis ikke tyskerne var kommet dem i forkøbet.

Det var ikke let at fastholde, hvad man havde erobret under hårde kampe. Den fremskudte stilling på toppen svævede i luften. Til begge sider – mod Zimmermannskreuz til højre og Rehfelsen til venstre – var der store huller, der let kunne udnyttes under fjendtlige angreb. Den 22. januar om morgenen blev Jäger-B. 14, 5./IR 31 og 8./GR 89 indsat ved »Unteren Rehfelsen«. Her afviste de alle fjendtlige angreb.

Ved daggry den 22. januar afløste bataljonen (uden 8. Kompanie) i./IR 25 i den fremskudte stilling ved Jägertanne. De aktive franske alpejægere forsøgte sig hele tiden i skillelinjen mellem denne stilling og Hartmannsweilerkopf, hvor nu 14. Jäger var indsat, så forbindelsen måtte hele tiden opretholdes gennem patruljer. På trods af mangel på forplejning og søvn, på trods af 60 timers uafbrudt aktivitet, blev stærke fjendtlige opklaringsforsøg seks gange afvist under indsættelse af alle kræfter. Først om aftenen den 23. januar begyndte afløsningen af de udmattede kompagnier med II./RIR 75. Under føring af Oberleutnant v. Düring havde II. Bataillon fuldbragt en strålende indsats. Fører og enhed modtog forskellige anerkendelser.

Tabene mellem den 21. og 23. januar var 14 døde og 42 sårede.

Kl. 0500 var afløsningen afsluttet, og bataljonen begyndte ad forskellige stiger turen ned ad bjerget i tæt tåge. Staben blev underbragt i Chateau Ollweiler, mens kompagnierne kom i kvarter i Hartmannsweiler. Her blev den 27. Kejserens fødselsdag fejret med en parade. Den sårede bataljonsfører blev forfremmet til Major. Han og Oberleutnant v. Düring modtog E.K. I.

Den 26. var også 8. Kompanie returneret til bataljonen. Den var sendt på aftenen den 21. rykket ud af Wittersheim og marcheret over Bollweiler – Allweiler mod Hartmannsweilerkopf. Her nåede den 22. januar frem omkring kl. 8 om morgenen til Regiment 25 stilling på nordøst kanten af toppen, hvor den i begyndelsen blev sat i reserve. Om eftermiddagen havde den et kort, succesfuld sammenstød med alpejægere, skansede i den vundne stilling i løbet af natten, og fastholdt denne fire gange i løbet af den 23. januar mod stærke forsøg fra alpejægerne i at trænge igennem.

Om natten og den 24. januar fortsatte den skansningen. Efter afløsning af Jäger-B. 14, overtog den en ny, dårligt udbygget stilling ved Rehfelsen. Her modtog den efter tre vanskelige dage og nætter den første varme forplejning i form af kaffe.

Den 26. januar fulgte afløsning fra II./IR 84. Kompagniet nåede om aftenen tilbage til bataljonen og blev underbragt på Chateau Ollweiler. Den havde på de fire dage 7 døde og 9 sårede.

Den 28. januar i stærk frost kravlede bataljonen op på Hartmannsweilerkopf for ved Jägertanne at afløse II./IR 31. Her begravede 5. Kompanie sin faldne fører, Leutnant v. Gamm, der faldt her den 21. Den 28. januar skrev Leutnant v. Olszewski:

> Graven ligger på skråningen beskyttet af stolte grantræer. Vindens susen spiller en alvorlig melodi for forgangne dage, hvor igen så mangen en brav Mecklenburger fandt sin død i bitre kampe.

Stillingen blev udbygget og på steder lagt frem. Vanskelighederne – bortset fra den daglige beskydning – var kæmpe store i den kraftige kulde, den bundfrosne jord og den høje sne. Hårdnakket grundfjeld blev brudt med hakker og spader, og de frigjorte blokke trukket frem for at danne brystværn, tætnet med sne. Fremskaffelsen af materialer fra dalen kostede næsten umenneskelige vanskeligheder. Patruljer fastslog, at den fjendtlige grav nåede Molkenrain. Tabene mellem den 29. og 31. januar var 6 døde, 19 sårede og 3 savnede.

Om aftenen den 31. blev bataljonen igen afløst af II./IR 31 og kom tilbage til deres gamle kvarterer. Grenadererne blev kun ondt to hviledage. Allerede 3. februar gik det igen op ad bjerget til afløsning. Kl. 18 stod bataljonen efter afløsning af 31'erne med 6. og 7. Kompanie ved Jägertannen, 8. Kompanie i forbindelseslinjen Jägertanne – Hartmannsweilerkopf, 5. Kompanie som reserve på selve toppen. Alle kompagnier var travlt optaget af at skanse, mens 7. og 8. Kompanie lagde deres stilling frem. Som følge af tøvejr styrtede den 4. en dækning ved

7. Kompanie sammen og begravede Unteroffizier Rueck og Grenadier Klein. Af adjudanten, Leutnant v. Olszewski blev en skjult vej til Hartmannsweilerkopf rekognosceret for at forhindre, at fjenden som hidtil kunne se de afløste enheder på vej væk.

Mod slutningen af januar var kampene om Hartmannsweilerkopf døet hen. Fjendens opmærksomhed havde flyttet sig til et andet punkt på fronten, på den over 1000 meter høje Sudelkopf nordvest for Hartmannsweilerkopf, hvormed den var skilt af Tiefenbach dalen.

Den 6. februar om aftenen blev bataljonen, der de tre dage havde haft yderligere 4 døde og 2 sårede, afløst af III./IR 25 og returnerede til de tidligere kvarterer. Herfra måtte den allerede samme aften kl. 21 marcherer til Wattweiler, hvor det franske angreb forventedes. Da den ankom hertil en time senere, blev 5. og 7. Kompanie med det samme indsat vest for byen. Fjenden lå kun 80 meter væk. Stab, 6. og 8. Kompanie kom i kvarter i Wattweiler. Denne blev så regelmæssigt beskudt af fjendtligt artilleri, at det syntes tilrådeligt at trække feltkøkkener tilbage til Bertschweiler. Skader opstod ikke.

Den 11. februar var stillingen så langt udbygget, at kompagnierne kunne afløses hver 2. dag. Denne dag overtog Hauptmann Frhr. v. Reibnitz kommandoen over bataljonen, mens Leutnant v. Gunblach overtog 5. Kompanie.

Modstanderen forhold sig rimelig rolig. Kun bjergbatterierne skød ind i mellem. Den 16. februar blev bataljonens afsnit forlænget til højre frem til Hirtzstein. Tre kompagnier besatte stillingen, et var i bataljonsreserve. Et kompagni var i Regimentsreserve.

Hauptmann v. Düring skrev i sin dagbog:

> Villa Waldfrieden, 16. februar: Nu sidder jeg igen helt godt sammen med Platen i vores lille blokhus. Franskmændene synes at være berusede i dag. De opfører sig i hvert fald som forrykte, jodler og pifter og skriger igen og igen som vanvittige. De fejrer tilsyneladende fastelavn. Jeg udrustede med det samme et par dygtige folk med håndgranater, så de kunne se efter, hvad der egentlig var i gang. Platen formanede netop et par folk i en faderlig tone. Det er så nuttet, når en dreng på 20 år taler på den måde. Han gør imidlertid sine ting på god måde og vil engang blive en dygtig officer. Forhåbentlig kommer han hel fra det, han var allerede en gang såret. Send mig igen et par stearinlys, petroleum er her en mangelvare. Øjnene bliver så anstrengt i den dårlige belysning.
>
> »Waldfrieden«, 17. februar: Artilleriet er igen mægtig aktiv, heldigvis ikke mod os, men vi hører hele tiden susene fra granaterne. Ellers er det rimelig fredeligt her. Franskmændene har formentlig tømmermænd i dag, efter at de i går var så berusede; måske fejrede de russernes indtog i Berlin. Under alle omstændigheder bliver de fyldt med alt mulig løgn.

Da stillingen lå i skov og tæt underskov, så oversigt og skudfelter var dårlige, blev stillingen den 21. lagt omkring 250 meter frem. På grund af fjendens passivitet skete det glat uden tab.

Om morgenen den 22 var 6. og 8. Kompanie allerede gravet ned i den nye stilling, der på forhånd var blevet rekognosceret og fastlagt af Oberleutnant v. Düring. I et utrætteligt natarbejde blev der gravet stillinger til stående skytte.

Den 22. februar om aftenen blev bataljonen afløst af II./IR 84. Indtil den 28. februar kom den i landsbykvarter i Bollweiler. Her ankom Leutnant d.R. Range med 126 grenaderer som en velkommen forstærkning. De huller, der var opstået gennem de fortsatte tab, måtte lukkes.

Den 26. besøgte Brigade-kommandøren kompagnierne og uddelte en række udmærkelser. HKH Storhertugen af Mecklenburg-Strelitz havde indstiftet Kriegs-Verdienst-Kreuz, hvor I. klasse kun kunne tildeles officerer. På grund af den fremragende indsats, underofficerer og grenaderer havde udført under de hårde kampe siden krigens start, fik ham imidlertid til at ændre indstilling, og tildelte I. klasse til etårs frivillige Unteroffizier Schiling og Grenadier Michael. Også et antal EK og M.Str.V. II. klasse blev tildelt tapre medlemmer af bataljonen.

Bataljonen skulle ikke igen vende tilbage til Hartmannsweilerkopf, men indsat længere mod syd. I begyndelsen af marts opstod der igen hårde kampe om toppen.

Fra at være en taktisk omkæmpet top, voksede Hartmannsweilerkopf i de næste uger i betydning til et strategisk overordentlig vigtigt punkt, hvorom tankerne hos førerne på begge sider hele tiden kredsede. Dens navn, som i december det foregående år ikke mange havde kendte, hvilede nu på alles læber, blev med stille angst udtalt og fløj ud af siderne i de tyske hærberetninger i Fædrelandet til dem derhjemme.

Den 27. februar marcherede bataljonen til Wattweiler, hvor den syd for Sillebach afløste II./IR 31. I forreste linje blev 8., 5. og 7. Kompanie indsat, mens 6. som reserve lå tæt bagved. Hvert kompagni lå 7 dage i forreste linje, og herefter 2 dage i reserve.

Oberleutnant v. Wickede med dykingsfoss i K. 89

Officerer ved K. 89 på vejen til Mesdin-Hale-stillingen

Let minchaster ved TL 80

Jagt i skyttegraven

Barberen

[illegible] skyttegraf ved Wartnefer

Fjenden var fortsat passiv, og stillingsbyggeriet kunne derfor fremmes. I stort omfang måtte adgangsveje brolægges med fletværk af grene. Den 4. marts overtog Major v. Wartenberg igen føringen af bataljonen efter at såret i armen var helet.

Den 18. marts om aftenen blev bataljonen afløst af III./IR 161 og kom i kvarter i Sulz. De følgende hviledage i det herlige forårsvejr blev anvendt til at gøre tøj og udrustning i stand.

Den 21. marts forlod bataljonen »Regiment Weber« og afløste Jäger-Bataillon 14 ved Sennheim. Bataljons- og kompagniører blev sendt i forvejen for at gøre sig bekendt med stillingen. Bataljonen blev den 22. marts indladet på banegården i Sulz og bragt til Lutterbach. Kl. 19 rykkede 5. og 8. Kompanie til Sennheim, en time senere fulgt af 6. og 7. Kompanie. Uden episoder afløste 5. og 8. Kompanie Jäger-Bataillon 14 på Højde 425 vest for Sennheim. Stab, 6. og 7. Kompanie kom i kvarter i byen.

I sin dagbog skriver Hauptmann v. Düring:

> Sennheim, 23. marts 1915: I går aftes kl. 22 nåede jeg frem hertil og rigtig godt underbragt. Ganske vist er huset allerede noget beskadiget, men begge mine værelser er stadig upåklagelige, en rigtig god seng, bekvemme stole, alt hvad man kan ønske sig. Selve Sennheim ser medtaget ud, og i mange områder står intet tilbage, sønderskudt og nedbrændt. I denne stilling veksler vi hver nat, da man om dagen ikke kan komme frem, da vejen ligge for meget under ild. Fra kirketårnet har man et vidunderligt overblik. Herfra tog jeg stillingen i øjesyn. Efter at feltkøkkenet var nået frem, gik det op i den berygtede stilling på Højde 425. At der havde flydt meget blod her, mærkede man med det samme. Stillingen selv var ikke i nogen god stand. Der var dårlig en skyttegrav, alt var opbygget, da man kun vanskeligt kunne komme ned i jorden. Foran stillingen lå mange lig, på banketten lig, overalt omkringliggende udrustningsgenstande, hvortil kom en forfærdelig ligstank, der kun ved at sprede klorkalk kunne mindskes. Hindringen foran graven er god.

Bataljonen var indtil 4. april underlagt 57. Landwehr-Brigade (7. Landwehr-Division). Stillingen var meget rolig, og dens ubygning skred godt frem. Da adgangsvejene lå under fjendtlig observation, kunne afløsning kun ske ved nattetide. I stillingen var der placeret fire maskingeværer og to minekastere. Desuden var der ved venstre kompagni placeret trædeminer og elektriske miner. På venstre fløj ved Thur var et blokhus besat, hvorfra Thur dalen kunne overvåges, og hvorfra der blev opretholdt forbindelse med den til venstre liggende Landwehr-IR 126. To kompagnier herfra var stillet til rådighed for bataljonen til besættelse af det midterste kompagniafsnit.

Fjenden begrænsede sig til uregelmæssige skydninger med miner og geværgranater. Om natten den 28./29. marts blev, som Leutnant a.D. Grützke har fortalt, en fransk patrulje, der var på vej mod vores grav, beskudt af en patrulje fra 8. Kompanie under Unteroffizier Zeh. En af de døde blev næste nat bjærget. Han bar den feltgrå uniform og tilhørte 229 Linje-Regiment. Dette var af desto større betydning, da man herigennem fik at vide, at fjenden havde skiftet enheder.

Om aftenen den 4. april rykkede bataljonen, efter at være afløst af III./Landwehr-IR 161, til Lutterbach. Herfra blev den næste dag transporteret væk. Turen gik over Schlettstadt – Strassburg – Hergarten – Sedan – Laon – Chauny til Appily. Hertil nåede den 6. april om eftermiddagen. Efter losning marcherede bataljonen til indkvarteringerne i Bretigny (stab og 6.), Baresnes (5.), Mondescourt (8.) og Grandru (7.). Den 8. april blev bataljonen modtaget af den kommanderende general, Exz. v. Quast. Den 10. april, som allerede nævnt, blev den igen indsat i midten af Regimentets afsnit.

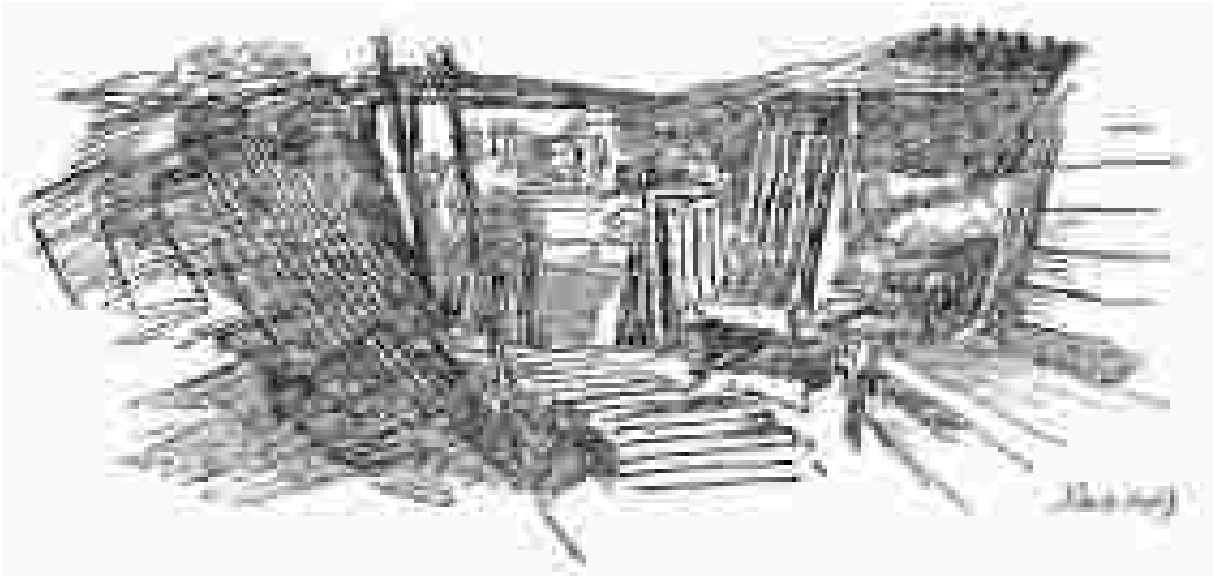

9. Kapitel: Stillingskamp i Champagne

(13.10.1915 – 15.6.1916)

Marshal Joffres gennembrudsforsøg ved Arras og i Champagne havde ikke nået de håbede mål – takket være tysk tapperhed. Den tyske front var kun trængt nogle få kilometer tilbage. O.H.L. fandt det tilrådeligt at afløse de udkæmpede Divisioner med nye, der i den sidste tid havde været forskånet for storkamp. På den måde fik IX. Armeekorps befaling til at afløse X. Armeekorps, der under de forudgående hårde kampe havde haft betydelige tab, på begge sider af vejen mellem Somme-Py og Souain.

Den nye stilling var ikke valgt ud fra taktiske overvejelser, men opstået under de hårde efterårskampe i 1915. Der eksisterede kun en skyttegrav til liggende skytte, mens hindringer delvist og dækninger og løbegrave fuldstændig manglende. Bag den første stilling var en anden under konstruktion, mens en tredje kun var blevet markeret.

Oprydningen af de små stykker skov, gamle depoter og ammunitions udleveringspunkter var højst påkrævet. Det betydelige antal lig, ammunition og udrustningsgenstande lå og i og under stillingen. Særlig store problemer gav underbringelsen, vandforsyningen og arrangeringen af genforsyning. Den fjendtlige artilleriild, der efter hidtidig målestok var ret livlig, rettedes hovedsagelig mod de bagvedliggende områder.

Sådan var situationen da Regimentet den 13. oktober efter en kort togtur over Laon – Montcornet – Liart – Amagne, blev udladet i St.Morel – Attigny og Vrizy. Herfra marcherede de i kvarter: Stab og MGK i Grivy, I. Bataillon i Quilly og torucelles, II. Bataillon i i Charbeny, Coegny og Loisy, III. Bataillon i Vrizy, næste morgen i Grivy. Det var et pragtfuldt efterårsvejr, fra fronten kunne man hører livlig artilleriild.

De næste to dage forberedte Regimentet sig på at blive indsat, og kommandører og et forkommando begav sig til den ubekvemme stilling på begge sider af landevejen Somme-Py og Souain. Her var det franske hovedangreb ramt den 6. oktober, og det så tilsvarende ud.

Dybdeorganisationen, der hidtil havde klaret sig godt, blev også i det nye afsnit anvendt. Hver Regimentskommandør fik tildelt et afsnit, der strakte sig tilbage til tredje stilling. Dette havde den store fordel, at hver kommandør til stadighed havde samme indsatsområde, og dermed havde særlig interesse i en kraftig udbygning i dybden. Af kommandørerne for de tre i forreste linje indsatte regimenter, var en – i første omgang Oberstleutnant Frhr. v. Wangenheim – kommandør for forreste linje i hele Divisionens afsnit, en kommandant for »Kaisertreu« lejren og R II stillingen i tilfælde af et angreb, mens den tredje var lejrkommandant i Médéah-Ferme og fører for reserven.

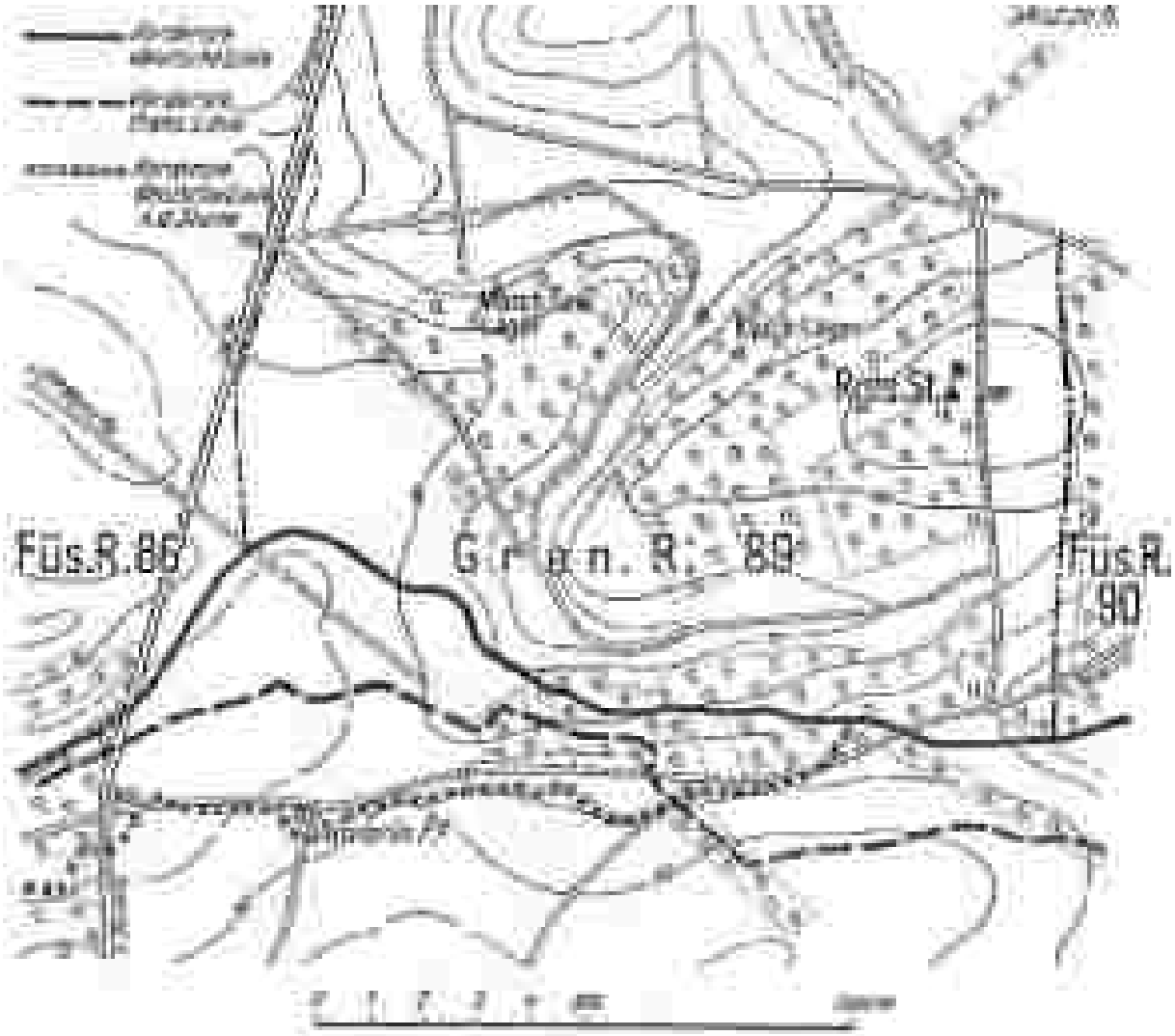

Den 16. oktober blev i løbet af dagen reserven sat på plads, mens i løbet af natten den forreste linje blev indtaget og de i reserve liggende dele af Regimenterne 74 og 92 afløst.

Den dejlige efterårsmorgen 17. oktober fandt Regimentet indsat i divisionens midterste afsnit mellem IR 75 (til højre) og FR 90 (til venstre). Regimentet havde følgende organisation: I. Bataillon lå omkring 4 km syd for Somme-Py i et 1200 meter bredt afsnit på begge sider landevejen Somme-Py – Souain lige nord for Navarin Ferme med 4 kompagnier på linje (højre mod venstre 4., 3., 2, Leib) bataljonsstab i »Pionierlager« vest for vejen, 13. Kompanie omkring 6 km længere tilbage i lejren »Kaisertreu«. II. Bataillon lå med stab, 5. og 6. Kompanie umiddelbar bag forreste stilling, dels i dækningsanlæg, dels i en baraklejr, den såkaldte »Maschinengewehrlager« - hvor også regimentsstaben var placeret – på nordskråningen af en lille sparsomt bevokset bakke. 7. Kompanie lå længere tilbage langs banedæmningen stik vest for Somme-Py, mens 8. Kompanie var i lejr Kaisertreu. III. Bataillon blev placeret samle ved Médéah-Ferme i Waldlager. Denne var endnu kun i ringe grad udbygget, og blev først forbedret i løbet af tiden. Ført blev der lavet skure til foreløbig indkvartering, og samtidig blev bombesikre dækninger påbegyndt. Vand måtte hentes fra St. Etienne (5 km) og Semide (7 km). MGK blev i første omgang indsat med en deling under Leutnant d.R. Thode, da Feldmaschinengewehr-Zug 168 og 329 var forblevet i stillingen, mens de øvrige delinger placeredes i lejr »Kaisertreu« og ved Médáh Ferme. Bataljonerne skulle afløse med 10 dages interval, således af Reserve-bataljon gik i beredskab, forreste bataljon i reserve og beredskabs-bataljon gik i forreste linje. Regimentets længe tjenende skriver, Vizefeldwebel Boss, der under fremrykningen med sine hjælpere altid var at finde ved kamptrænet, har beskrevet hans arbejdsopgaver og

det altid gode forhold til det personel, der var knyttet til Regimentets kommandokontor: kontorhjælpere, ordonnanser og telefonfolk:

> Den 17. oktober 1915 fik jeg ordre til med Regimentets kommandokontor at k omme til »Kaisertreu«. Den øvrige bagage forblev i Lessincourt. Regimentets kamptræn indrettede sig i skoven ved Médéah Ferme. Mit ophold i »Kaisertreu« skulle heller ikke blive af længere varighed. Jeg blev trukket ud og sendt til Regimentets kamptræn. Begge mine kontorhjælpere – Gefreiter Lübbe og Träbert – de forblev hos mig krigen igennem – og jeg gik med frisk mod til arbejdet. Vi byggede en hytte til kommandokontoret, lige som de øvrige kompagnier havde gjort det. Den 21. oktober var vores »Villa« Elisabeth allerede så langt, at vi havde tag over hovedet. Her tilbragte jeg med mine to hjælpere stillingskrigen i Champagne. I denne stilling blev der også indrettet endnu et Regiments-kommandokontor, der med en lille skrivemaskine altid skulle følge adjudanten. Denne organisation blev fortsat til krigen sluttede. Den var beregnet til det taktiske arbejde, der hurtigt måtte udføres. Forbindelsen med mit kommandokontor måtte hele tiden opretholdes med ordonnanser. Disse ordonnansers arbejde var ikke let. På alle tidspunkter af døgnet måtte de ofte under kraftig beskydning gennemfører deres ruter. Til ros for disse folk må jeg sige, at de hos mig indsatte cyklister og ordonnanser aldrig under hele krigen svigtede. Jeg understreger det desto mere, så disse folk også får deres anerkendelse for deres udmærkede pligtfølelse. Under de hårde kampe, som Regimentet måtte gennemleve, var disse folk til enhver tid på deres poster. Samtidig vil jeg også nævne telefonfolkenes tapperhed under deres indsats ved Regimentsstaben. Heller ikke deres arbejde var leg. Enkeltheder i disse folks indsats kender jeg desværre ikke.

Den fjendtlige artilleriild i tiden mellem 17. og 31. oktober var ikke særlig overvældende. Fjenden lagde overvejende deres ild over vore batterier og bagved liggende områder, navnlig overgangene over Py, og gjorde herunder flittig brug af gas- og brandgranater.

Alene den 19. oktober blev den såkaldte »Maschinengewehr-lager« langt under 5000 gasgranater, hvis virkning dog var ringe. Som resultat af begivenhederne ved naboen VIII. Reservekorps (angrebet på Tahure), mindskedes den fjendtlige artilleri væsentligt i de sidste oktober dage.

Vores eget artilleri bekæmpede med succes de fjendtlige batterier, skansearbejder og observeret trafik på vejen Suippes – Souain og Suippes – Perthes. De måtte dog holde igen med ammunitionsforbruget.

Også hos infanteriet var der efter de forudgående hårde kampe, relativt ro. Desto mere energi blev der lagt i udbygning af stillingen, og også hos modstanderen blev der observeret ivrig skansning.

Regimentet måtte endnu engang starte helt forfra, men her kom de tidligere erfaringer til fuld udnytte. Først skulle der skaffes en god forsvarsdygtig stilling, da de eksisterende kun med stor velvilje kunne betegnes som »stilling«. Overalt så man sporene efter de voldsomme kampe, der havde racet her. Gravene var delvis kun 1-1½ meter dybe, forbindelsesgrave eksisterede næsten ikke, og af dækninger og latriner var der overhovedet ingen.

Pigtrådshindringer var i realiteten kun etableret »på papiret«. Traverser var alt for spinkle og blev ødelagt af artilleri.

Jorden bestod næsten udelukkende af skifferkalk, der kun lod sig bryde med hakker. Den måtte overalt afstives, da den ellers faldt sammen. Og hertil var der intet træ og ingen vand - i nærheden var der kun en brønd ved Maschinengewehr-Lager, og denne lå for det meste under kraftig beskydning. Også området bag fronten gjorde et trøstesløs syn. Ingen landsbyer, kun kridtjord med spredte småskove med forkrøblede grantræer – kort fortalt var dette »luse-Champagne«.

Kun de fjendtlige fly var meget aktive.

Dagligt kostede fjendens ildoverfald ofre i døde og sårede. Allerede om aftenen den 18. oktober faldt under vejledning af arbejdet Leutnant v. Quast, 4. Kompanie. En fornem, beskeden, af alle afholdt kammerat blev hermed revet ud af Regimentet. Da gravene ikke blev mere voldsomt beskudt, end de gjorde, skyldtes formentlig, at de lå på en bagskråning, og derfor ikke kunne observeres af fjenden.

Allerede den 19. oktober var man efter et anstrengende arbejde allerede nå så vidt med oprydningen af stillingen, at man kunne påbegynde udgravningen af de underjordiske dækningsanlæg.

Den 20. oktober om aftenen blev begge de to sappe, der løb i retning af den franske stilling foran 3. Kompanie, ryddet for lig og den ene dækket til, mens den anden blev forbundet med egen stilling. I nærheden af sappen lå tre sønderskudte blokhuse, hvori man fandt nogle fade. Den ene var fyldt med snaps! Ret betegnende for de franske tropper, der først måtte drikkes fulde med snaps, før de overhovedet var til at gå frem. Af øjenvidner blev det fortalt, at de franske infanteri under angrebene i september og begyndelsen af oktober, delvist havde været så berusede, at folkene havde tumlet rundt.

Leveringer af mad og byggematerialer blev hele tiden vanskeligere, da franskmændene planmæssigt – også ved nattetide – holdt de bageste områder under beskydning, og specielt overgangene af Py. Kun med største forsigtighed kunne feltkøkkener og vogne kører frem til Maschinengewehr-Lager. Manglen på materialer blev hen ad vejen løst, ikke mindst da tipvognssportet, der fra Somme-Py førte til »Kluck-Lager«, forlængedes til

Maschinengewehr-Lager. Specielt de til dækningsanlæg så anvendelige jernbanesveller, hentet fra banelinjen ved Somme-Py, kom nu frem. Somme-Py var fuldstændig ødelagt. Ikke et hus var blevet skånet under den kraftige beskydning. Kun enkelte mur stod der stadig. Hvor end man kikke, så man kun krater ved krater. Omkring banegården var i virkeligheden intet tilbage, kun sveller, skinner i et trøstesløst virvar.

Den 21. oktober blev Feld-MG-Zug 1268 og 329 trukket ud og afløst af MGK. Deling 168 blev underlagt Regimentet, mens Deling 329 overgik til FR 90.

Den 22. oktober tildelte HKH Storhertugen Mecklenburg-Schwerinsche Militär-Berdienstkreuz I. Klasse til Leutnant v. Oertzen (Otto Helmut) i anerkendelse af hans overordentlige dygtighed som kompagnifører. Hele 2. Kompanie glædede sig over denne høje udmærkelse.

Om natten 22./23. oktober blev venstre fløj af Regimentet lagt frem til forbindelse med den langt fremspringende højre fløj af FR 90. Kl. 19 trådte patruljer med håndgranater an, for med en tynd skærm at sikre arbejdet. Disse patruljer blev fulgt af enheder, der fastlagde den linje, der skulle udgraves, og herefter kom arbejdstropperne. Leibkompanie og dele af 2. Kompanie gravede den første nat en omkring 270 meter lang grav, bragte samtidig hindringer med frem, og indbyggede stålskydeskår og skyttebanketter. 5. Kompanie, trukket frem fra MG-Lager, gravede to forbindelsesgrave fra den gamle til den nye grav. Arbejdet lykkedes uden den større gene fra fjenden. Det fjendtlige artilleri skød kun lidt. Der opstod tab til MG- og infanteriild, der i betragtning af den dristige operation forblev begrænsede (1 død og 10 sårede). Indsatsen og fliden hos den enkelte fortjener stor ros. Først om aftenen den 24. oktober skød fransk artilleri sig ind – tilsyneladende med observation fra fly – mod den nye, i mellemtiden uddybede og udbyggede grav.

Om natten fra 25./26. oktober var der afløsning. Regimentsstaben blev afløst af FR 90 og kom i divisionsreserve ved Médéah Ferme. Regimentets stabskvarter bestod af et elendigt lille bræddeskur. Forreste linje blev overgager af II. Bataillon – staben kom til »Hanseaten- (tidligere Pionier) Lager« - I. Bataillon blev trukket tilbage til Médéah Ferme. III. Bataillon blev med stab, 10. og 12. Kompanie placeret i MG-Lagaer, 9. i »Grenadier-Lager« ved banen vest for Somme-Py og 11. Kompanie i en ny, bagvedliggende stilling (R II Stilling) nord for Somme-Py. Afløsningen forløb glat uden forstyrrelser fra artilleriet.

Efter at kraftig fjendtligt artilleri den 28. oktober om aftenen kraftigt beskød »Kaisertreu« lejren, blev den endnu her liggende 13. Kompanie forlagt til Médéah Ferme for at undgå unødvendige tab, da hele lejren kun bestod små træbygninger uden dækninger.

Den 29. oktober skete en mindre forskydning af højre afsnitsgrænse. 8. og 7. Kompanie blev afløst af to kompagnier fra IR 75. 8. Kompanie forblev i første omgang i Hanseaten-Lager, mens 7. rykkede til Kluck-Lager.

Den 30. oktober var der forhøjet beredskab. Kompagnierne, der fra reserven normalt rykkede ud til skansearbejde, forblev, da venstre nabokorps (VIII. RK) skulle gennemfører et angreb på Højde 192 og Butte de Tahure. Som støtte og for at aflede franske kræfter, gennemførte om eftermiddagen vores artilleri, minekastere og infanteri en skydning mod den fjendtlige front. Hele den 30. og 31. oktober kunne man fra venstre hører kraftig skydning. Det skabte stor glæde, da nyhederne indløb: Stormen var lykkedes. 1200 franskmænd var taget til fange.

Det mest dårlige, regnfulde vejr i anden halvdel af oktober vanskeliggjorde betydeligt arbejdet på stillingen. Gravene stod delvist under knædyb, sej mudder.

Fjenden var meget aktiv med fly og patruljer, og gravede flittigt sappe fremad, så Regimentet hele tiden måtte være forberedt på angreb.

I de to første dage af november støttede IX. Armeekorps med artilleri igen fortsatte angreb med VIII. Reservekorps ved Tahure. Operationen sluttede den 2. november med erobringen af den beherskende bakke ved Butte de Tahure.

Den fjendtlige artilleriild, blandet med gas- og brandbomber, var i november over hele korpsets afsnit temmelig livlig. Ved 17. ID rettedes den, foruden mod forreste linje, hovedsageligt mod dalen langs Py. Vores grave havde derved gentagende store skader. Også de bagved liggende lejre blev ofte beskudt med et stort forbrug af ammunition. Endeligt lå ovre batteristillinger og bageste områder under stærk beskydning. Også den fjendtlige brug af minekastere var kraftig. Underjordiske minesprængninger fandt ikke sted i november. Modstanderens aktiviteter i luften var omfattende. Infanteriet derimod forhold sig generet roligt.

Eget artilleri beskød de fjendtlige batterier, skyttegrave og observeret trafik bag den fjendtlige linje.

På begge sider blev der fortsat arbejdet intenst på at udbygge stillingerne. A.O.K. 3 understregede især vigtigheden af at etablerer lukkede støttepunkter bag den forreste linje. Stor vægt blev lagt på udbygning af hindringer og dækningsanlæg. På stedet blev sappe gravet frem og indbyrdes forbundet. På den måde arbejdede man sig tættere på fjenden. Regimentets stilling tog efterhånden form som en virkelig, godt og dybt organiseret forsvarsstilling med forbindelser af enhver art.

De dårlige underbringelses muligheder og de dårlige vandingsforhold kostede betydelige mave og tarmsygdomme hos hestene. Ved at etablerer bedre stalde og en forøget adgang til grovfoder forsøgte man at komme dette til livs. Også grenaderne led i det våde, usunde vejr. Der fandtes ingen halm, ingen tagpap, ingen bølgeblik, brædder kom først lidt efter lidt frem i større mængder. Forsyningen med materialer måtte først organiseres.

Det var specielt hårdt for kompagnierne i reserve, som hver anden dag måtte arbejde på R. III stillingen, og hver anden dag efter mørkefald måtte arbejde på forbindelsesgrave frem til forreste linje. Hertil havde kompagnier en march på omkring 6 km, som de måtte tilbagelægge i mørke ad dårlige veje. Derudover skulle der også bygges barakker ved Médéah Ferme. Modsat fandt reserve-kompagnierne det en stor behagelighed, at de havde lejlighed til at bade og til at blive afluset. Der blev gennemført uddannelse i gasbeskyttelsesmidler, hvormed nu hele Regimentet var udrustet. Gasmaskerne blev efterfølgende afprøvet i »stink rummet«.

Da korpsets afsnit i begyndelsen af november blev øget til området nordøst for Tahure, fulgte samtidig en ændring af Regimentsafsnittene. 17. ID i det midterste afsnit strakte sig nu fra lige øst for vejen Somme-Py – Souain til vest for vejen Somme-Py – Tahure – Afsnit D – F.

Regimentet overtog dermed FR 90 afsnit. Det samlede afsnit blev kaldt Afsnit I (fra 25. 11. Afsnit D) og dannede højre fløj af 17 ID.

Afsnit A (det hidtidige Regimentsafsnit) – fra 25. 11. kaldt D 1 – blev besat med III. Bataillon med 11., 10. og 9. Kompanie. Stab og 12. Kompanie placeredes i Maschinengewehr-Lager. Afsnit B (hidtidige FR 90 afsnit) – fra 25. 11 kaldt D 2 – blev besat med I. Bataillon med 2., Leib og 13. Kompanie, mens stab, 3 og 4. Kompanie kom til Kluck-Lager. Fra II. Bataillon var stab, 5. og 7. Kompanie i Semide korpsreserve, 6. Kompanie i Médéah Ferme Divisionsreserve, 8. Kompanie var placeret i R-stillingen nord for Somme-Py. Regimentsstaben blev ligeledes placeret i Médéah Ferme. Den interne afløsning blev nu fastlagt.

Til højre for Regimentet lå nu, da IR 75 var trukket over på venstre fløj af Divisionen, FR 86, til venstre FR 90. Foran Regimentet var franske alpejægere fastslået, der regnedes for særligt gode angrebsenheder.

Det blev modtaget med stor glæde, af der fra 12. november igen kunne bevilges orlov til hjemmet. Dette hævede stemningen betydeligt. Man kunne dårligt fortænke manden i skyttegraven, at han bare engang i mellem ønskede sig ud af skidt og mudder, bare engang i mellem at kunne se andet end »luse-Champagne«? Frisk og styrket kom grenaderen altid tilbage, og gjorde igen ufortrødent sin pligt ved dag og nat, på post og under patrulje, under skansning og transport af materialer, under bygningen af dækningsanlæg og hindringer. Kan kendte ikke til andet.

Officerernes strenge pligtopfattelse fremgår tydeligt at følgende feltpostbrev fra Leutnant v. Oertzen (Otto Helmut) den 15. 11. 1915, hvor han skriver til sin mor:

> Det undrede mig meget, at nogen har fortalt dig noget om mig. Sådan noget kan jeg på en måde slet ikke lide. Det kan godt være, at det var venligt af vedkommende, at han har skrevet noget om mig til dig, men han skulle have ladet være med at gøre det endnu vanskeligere for dig. Det er rigtigt, at krig ikke er nogen livsforsikring og at den koster meget. Det er jo meget let at forstå, at du beder mig om ikke at på den måde at lade mig udsætte for ild. Men det har sine grunde. Jeg kan nu engang ikke forlange noget af mine folk, hvis jeg selv holder mig tilbage og ikke viser dem: sådan og sådan vil jeg have det. Tro mig, her som aldrig før i felten, drejer det sig om at vise et personligt eksempel. Den lange krig og frem for alt stillingskrigen gør folk ængstelige. Hvis folkene nu kunne sige, at løjtnanten ikke mere kommer for at ser efter, ville de ikke yde så meget. Jeg tror, at jeg netop ved hele tiden personligt kontrollerer, om det, jeg har beordret, også er blevet lavet, derved har opdraget folkene til at gøre alt så godt. Man må herude ikke tænke på, at man under alle omstændigheder skal overleve af hensyn til dem derhjemme. Derved opstår tanken om at trykke sig. Bare se, den kære Gud har hidtil været mig nådig. Han har mig hidtil hele tiden hjulpet og vil også gøre det i fremtiden, hvis man bare tror på ham. I derhjemme kan heller ikke gøre andet, end at tro på Gud; han skal nok fortsat hjælpe. Har jeg ikke ret?

Den 17. november blev ved en fuldtræffer i graven ved 2. Kompanie Sergeant Mauck og en grenader dræbt, en underofficer og tre grenaderer såret. Samme granat sårede også den Mecklenborgske feltpræst Pastor Karsten lettere såret i skulder og begge ben.

Den 19. november blev den dygtige og omsorgsfulde fører for 11. Kompanie, Leutnant v. Böckmann tildelt Jernkorsets I. Klasse. Hele kompagniet glædede sig over denne velfortjente anerkendelse.

Mellem den 20. og 30. november overtog Oberstleutnant Frhr. v. Wangenheim med sin stab ansvaret for hele Divisionens forreste linje med kommandostation langs vejen Somme-Py – Tahure.

Til opfyldning af de stærkt nedslidte regimenter i 7. Reserve-division måtte Regimentet afgive fem officerer, nemlig Leutnant d. R. Pepper og Scharnhorst, Leutnant d.L. Buhtz, Wolfenberg og Tiedt. Det var med sorg at man skiltes fra kammerater, med hvem man havde delt glæder og sorger.

Den 25. november blev chefen for MGK, Hauptmann v. Alt-Stutterheim (M) forsat som bataljonsfører til FR 86 (faldt i april 1917). Frem for alt MGK var kede af hans afgang. Han havde før krigen uddannet dem, og havde i felten, overalt hvor de blev indsat, virksomt bragt dem i brug og hele tiden på bedste måde støttet bataljonerne. Kommandoen over kompagniet overtog Leutnant v. Pfuhlstein.

I Regimentets afsnit bestod R I-stillingen af fire grave: den fremskudte grav stik nord for Somme-Py i dalen, den nye hovedmodstandsgrav oppe på bakken med en fremragende observation og skudfelt, den hidtidige hovedkampgrav, upraktisk på bagskråningen, med dækningsanlæg, og derfor kaldt »boliggraven« og den 4. grav, oprindeligt formentlig anlagt som generobringsgrav, helt nede i lavningen.

I begyndelsen af december lykkedes det IR 75 at fratage modstanderen Abre-højderne. Herved blev fjendens observationsmuligheder af vores stillinger til dels fjernet. Operationen lykkedes som planlagt, uden at dele af Regimentet måtte gribe ind. Den nøjedes med at være i højeste beredskab.

Den fjendtlige artilleri og minekasterild var hele december meget livlig, og rettede sig primært mod Arbre-højderne, men også det øvrige afsnit blev kraftigt beskudt.

Vores eget artilleri forberedte primært angrebet på Abre-højderne, og støttede IR 75 under forsvaret af de fjendtlige modangreb gennem godt liggende spærreskydninger. Ilden var derud over rettet mod fjendtlige batterier, skansearbejder og observerede bevægelser i de bagved liggende områder. Ud over i sammenhæng med angrebet på Abre-højderne og de efterfølgende modangreb, var infanteriaktiviteten generelt rolig. En fransk overløber fra den franske IR 84 passerede gennem 5. Kompanie afsnit. Underjordiske minesprængninger fandt hverken sted hos os eller hos modstanderen. Fra begge sider var der omfattende aktivitet i luften.

Der var forøget opmærksomhed på anskaffelsen og den rigtige brug af gasbeskyttelses midler.

Den primære indsats var nu og tidligere udbygningen af stillingen, herunder også 2. og 3. stilling. Den vedvarende regn betød i den porøse jord, at halvfærdige grave hele tiden styrtede sammen, hvorunder der skete flere ulykker.

For at sikre telefonforbindelsen mellem R-Stillingen og kompagniførerens forreste kommandostation, var Vizefeldwebel Barten (Bataljonstambur III.) med et særligt arbejdshold utrætteligt og vedvarende i gang med at nedgrave et blykabel.

1. december ankom fra Schwerin, overbragt af General der Kavallerie z.D. v. Rauch, en mængde gaver: fra H.K.H. Storfyrsten, fra hans hustru, fra Røde Kors og fra privatpersoner i Schwerin. Størst glæde vakte herunder en vognfuld hvidkål, sendt af Hr. v.d. Lühe (Hornstrof). Den gjorde i lang tid den ellers ret ensformige kost en hel del mere smagsfuld og mangfoldigere, frem for alt var dog »Mecklenburger Kål«.

Efter afløsningen den 9. december om aftenen flyttede staben II. Bataillon til 34. Inf.Bde. kommandostation i Aure-dalen, en dal, der går mod vest fra landsbyen Aure til vejen mellem Mébéah Ferme og Somme-Py, omkring 1 km nord for R I-stillingen. Der var forfærdelig beskidt i dalen, hvor vejen førte igennem til enkelte batterier af tungt artilleri. På bakken stod enkelte kummerlige graner, kommandostationen var kold og det trak, men i øvrigt var opholdet ret idyllisk. Det kraftige regn fortsatte, gravene sank mere og mere sammen, og blive hele tiden mere plørede. Alt »svømmede«. Tilførelsen af materialer blev hele tiden vanskeligere. Alle kræfter måtte sættes ind for overholdet at holde gravene i forsvarsmæssig stand. Alle skønne nye planer måtte hele tiden udskydes.

Den 12. december blev »Heckengang« - som 4. Kompanies afsnit blev kaldt – kraftigt beskudt med lufttorpedoer. Under denne blev dels i graven og dels i understande Hauptmann v. Oertzen og 10 grenaderer begravet. Ved en hurtigt, handlekraftig indsats fra flere grenaderer lykkedes det at befri alle på nær to. To mand var allerede kvalt, de øvrige blev ved enheden efter kun lige at være sluppet med skrækken i stedet for at blive levende begravede.

Den 13. december ankom en stor sending gaver til II. Bataillon fra HKH Storhertugen og lokalafdelingen af Røde Kors. 6. og 7. Kompanie foranstaltede julefest med gudstjeneste, tændte juletræer og udlevering af gaver allerede den 17. december. 8. og 5. Kompanie kunne feste på selve juleaften, hvor HKH Storhertugen med følge deltog og uddelte anerkendelser.

Den 21. december flyttede Regimentsstaben igen for 10 dage til bræddeskuerne ved vejen Somme-Py - Tahure, hvor de afløste staben ved IR 75. Hauptmann v. Oertzen modtog et Jernkors I. Klasse.

Den 24. december forholdt fjenden sig noget roligere end sædvanlig. Vejret var trist og regnfuld. Erfaringerne fra året i forvejen manede til forsigtighed, hvorfor øget opmærksomhed var befalet. Alligevel lyste alle steder, hvor det overhovedet var muligt, endda i enkelte dækningsanlæg, tændte juletræer. De talrige gaver viste, at man trofast derhjemme tænkte på krigerne ved fronten. For et stort antal tapre officerer og mandskab bragte festen desuden velfortjente dekorationer.

HKH Storhertugen sendt til hver officer, underofficer og mandskab et postkort med billedet af storhertugens familie, foruden grammofoner, piber, tobak og elektriske lommelygter.

Om juleaften 1915 skrev Offizierstellvertreter Schlacht:

> Endnu et år af kampe er gået, den kære julefest rykker nærmere, og hjemmet er stadig fjernt for os. Dette år fejrer vi på et andet sted på kampfronten. Det så næsten ud som ville denne jul gå præcist som sidste år. Vores stillinger blev kontinuerligt belagt med artilleri- og mineild af vekslende styrke, og den yderste opmærksomhed var påkrævet. I denne stilling var der ingen uh huler, hvor man fejre samlet. På grund af fjendens nærhed og på grund af hans urolige opførsel måtte vi afholde os fra en julefest. Den 24. forholdt franskmændene sig noget roligere. Vejret var trist og regnfuldt og erfaringerne fra året før manede til største opmærksomhed. Højlydt sang i gravene var forbudt. Alligevel kunne vi ikke helt lade være. Tankerne om de kære derhjemme overvældede os endnu engang, og i lyset af de små felt-juletræer, som dengang blev sendt til os i pakker, sang vi stille vores julesalmer i dækningsrummet. Sådan tilbragte vi den anden krigsjul i felten i forreste linje. Om natten fra 29./30 blev vi afløst og kom i R I-stillingen ved vejen Somme-Py – Souain. Fra stillingen havde vores kompagnifører, Leutnant v. Oertzen, sammen med Feldwebel Schultz og Sergeant Wehring forberedt alt til en julefest. Kompagniet lå i små dækninger fordelt i stillingen. Et stort rum til festen havde vi ikke. Som sted for festen havde vi valgt en plads omkring 50 meter bag vores grav på landevejen under åben himmel. Men ville denne lille glæde, jul under åben himmel ikke blive ondt os? Det så næsten sådan ud. Franskmændene havde om eftermiddagen beskudt pladsen og vejen ret kraftigt. Vi havde næsten opgivet håbet. Hen under aften blev det imidlertid roligt. Hun en iskold vind strøg hen over terrænet. Vi kikkede mod landevejen og så da også snart Feldwebel Schultz og Sergeant Wehring komme kørende med feltkøkkenet og en lastet vogn. På et øjeblik var kompagniet samlet på deres udpegede pladser. Feldwebel Schultz og Sergeant Wehring havde virkeligt gjort sig umage. Det medbragte et herligt juletræ, ja de havde endda tømret borde sammen, og hver deling kunne tildeles et bord til gaver. Alle gaver var pakket ind og forsøget med navn. På den måde var en hurtig fordeling mulig i mørket. Festen blev indledt af en tale fra vores kompagnifører, hvori han henviste til betydningen af julefesten. Efter at have sunget et par julesalmer modtog her enkelt sine pakker, der i rigeligt omfang var sendt fra hjemstavnen. Vi delingsfører fik endnu en stor glæde. Leutnant v. Oertzen skænkede os sit billede med en hilsen. Desværre skulle dette blive den sidste jul for vores så afholdt blevne kompagnifører. Franskmændene forstyrrede os ikke i denne fest og alt klappede godt. Kun en ting gjorde os triste. Juletræet, der skulle have forskønnet vores fest, strejkede. Vinden var for kraftig, og uanset, hvor tæt vi stod omkring det, ville lysene ikke brænde. Efter at have afsluttet vores fælles fest, gik alle glade og berigede tilbage til vores dækninger, hvor efter fortsatte med et glas grog, punch eller en øl. Denne julefest under åben himmel var en rigtig krigsjuleaften, og vil altid blive husket af dem, der endnu lever.

Den 27. december blev den fortjenstfulde Regiments-adjudant, Oberleutnant v. Storch, udnævnt til Brigade-adjudant. Han havde altid været sin kommandør en trofast rådgiver og bataljonerne en utrættelig hjælper. I hans sted trådte Oberleutnant v. Wickede, tidligere fører for 8. Kompanie. Denne overtog Leutnant d.R. Bartens, mens Leutnant v. Platen overtog 3. Kompanie.

Den 28. december kl. 15 begyndte franskmændene med felt- og tung artilleri at beskyde den til højre liggende FR 86 og højre fløj af I. Bataillon (13. Kompanie) med stigende intensitet. Dette fortsatte i omkring to timer. i de franske grave blev troppeansamlinger konstateret, men disse blev igen spredt af vores spærreild. Hvad den franske hensigt var, var ikke klar. Antagelig ville de forstyrre end hos os formodet indbygning af gasflasker.

Om natten fra 29./30. december blev der igen afløst. Erfaringer havde vist, at det var hensigtsmæssigt vedvarende at tildele bataljonerne samme dele af stillingen i stedet for at indsætte dem snart her, snart der. Interessen for udbygningen og fortroligheden med alle enkeltheder blev herigennem forstærket. For at imødegå anklager om forfordeling af enkelte bataljoner, lod Regimentskommandøren de tre bataljonsfører trække lod om stillingerne. Sådan tilfaldt III. det højre, II. der midterste og I. det venstre afsnit. Om morgenen den 30. december var opstillingen:

III.: 10. og 11. Kompanie i forreste grav. Stab og 12. Kompanie i MG-Lager, 9. som Divisionsreserve i Médéah Ferme.

II.: 7. og 8. Kompanie i forreste grav. Stab (foreløbig) og 6. i Kluck-Lager, 5. Kompanie som Divisionsreserve i Médéah Ferme.

I.: Leib og 3. Kompanie i forreste grav. 13. Kompanie i Kluck-Lager, stab og 2. Kompanie i R I-stilling, 4. Kompanie som korpsreserve i Semide.

Bataljonerne afløste nu internt. Begge underafsnit 1 og 2 af Regimentsafsnit D blev bibeholdt. Bataljonsføreren i MG-Lager havde kommandoen over Afsnit D 1, mens den i Kluck-Lager havde kommandoen over Afsnit D 2. Hver havde kommandoen over 3 af de 6 kompagnier, Regimentet havde indsat i forreste linje. Den tredje bataljonsfører ledede arbejdet med udbygning af R I-stillingen, og var forudset til fører for Divisionsreserven.

MGK og Feld-MG-deling – med 14 maskingeværer – var fordelt over stillingen.

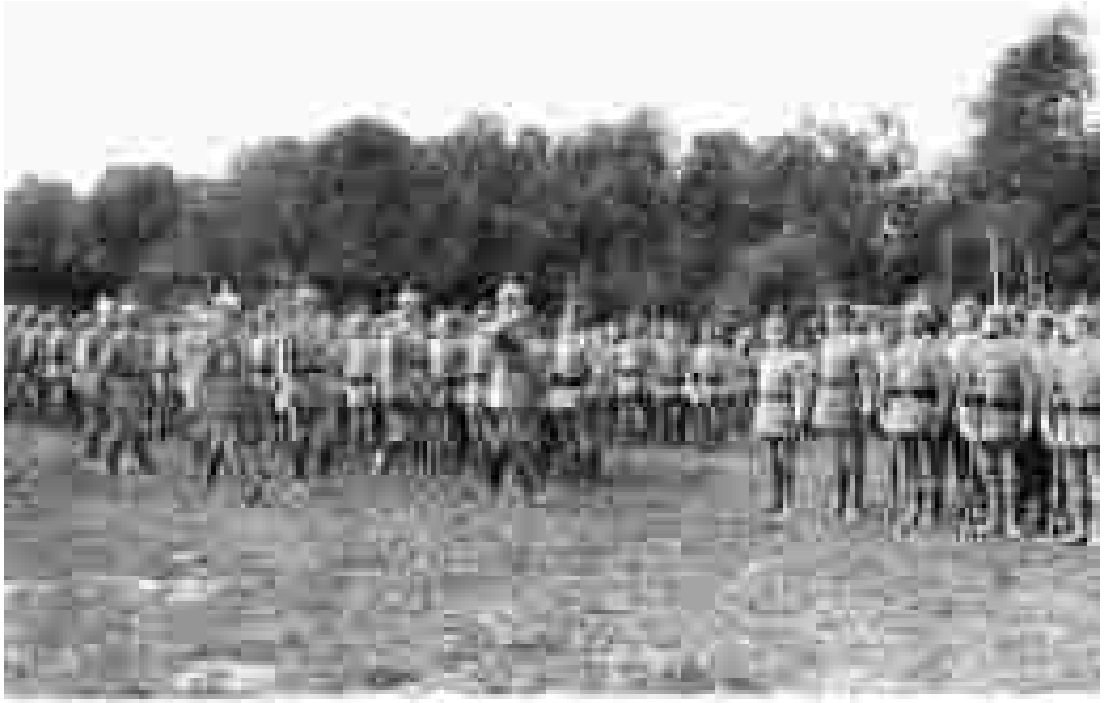

HEM Stockering Friedrich Franz IV under beginning of HL 89 den 16. 7.1917
und FUfine Ferme neben [illegible] Quennetnitzer Ferme
[illegible]

Leutnant von Ottowski's gear. Fahlet den 22. 8.1916

Feldwebeler ved III./89

[illegible]

Officerer ved III./89 den 19. [illegible] ved [illegible]

[illegible]

For den til IR 75 forsatte Hauptmann v. Hesse overtog Leutnant v. Estorff føringen over 10. Kompanie.

På årets sidste dag fulgte omkring kl. 11 et ildoverfald på 10. Kompanies grav. Herunder faldt Leutnant v. Bülow-Trummer (Berend) , som han forlod sin dækning for i graven at komme den sårede Grenadier Kramer til hjælp. Han holdt dermed ordene: om officer eller grenader, i nød og fare kun kammerat. Ære være mindet om denne friske, tapre officer!

Gefreiter Krase fra MGK skrev i et feltpostbrev den 1. januar kl. 0005:

> Vi er lige trådt ind i det nye år. Vi har råbt »Godt Nytår« til franskmændene. Hans og vores lyskugler flyver talrige mod himlen. Det så flot ud. Nu er festskydningen i gang, hvori også artilleriet deltager.

Officersbemandingen den 31. december 1915

Regimentsstab

Kommandør: Oberstleutnant Frhr. v. Wangenheim
Adjudant: Oberstleutnant v. Wickede
Fører for Store Bagage: Leutnant d.R. Crasemann
Regimentslæge: Oberstabsarzt d.R. Dr. Bröse (se I. Bataillon)

I. Bataillon

Stab:
Kommandør: Major v. Pressentin
Adjudant: Leutnant d.L.II Kassow
Forplejningsofficer: Leutnant d.L.I Schütt
Bataljonslæge: Oberstabsarzt d.R: Dr. Bröse (se. Regimentsstab)
Assistentlæge: Assistenzarzt Dr. Engelhardt.
Intendant: Zahlmeister Lettow

Leib-Kompanie: Oberleutnant v. Bülow
Leutnant d.R. Rau
Leutnant Frhr. Quadt-Mykradtd-Hüchtebruck
Leutnant d.R. Simonsen
Leutnant d.R. Warnecke

2. Kompanie: Leutnant v. Oertzen
Leutnant d.R. Kowitz
Leutnant d.R. Buhr
Leutnant d.L.I Rutter
Leutnant d.R. Schultz
Offizierstellv. Schlacht
Offizierstellv. Burmeister

3. Kompanie: Leutnant v. Platen
Leutnant d.R. Voss
Leutnant d.L.II Johannsen
Leutnant d.R. Faber

4. Kompanie: Hautpmant v. Oertzen
Leutnant d.L.II Deubner
Leutnant d.R. Diekelmann
Leutnant d.R. v. Oertzen (Georg)
Feldwebelleutnant Meins

II. Bataillon

Stab:
Kommandør: Major v. Wartenberg
Adjudant: Leutnant v. Bülow-Trummer
Forplejningsofficer: Leutnant d.R. Buengner

Bataljonslæge: Stabsarzt d.R. Dr. Witte
Assistentlæge: Assistenzarzt Bellstedt
Intendant: Zahlmeister Neumann
5. Kompanie: Oberleutnant d.R. Stahl
Leutnant d.L.I Babing
Leutnant d.L.I Rosenwanger (Hans)
Leutnant d.R. Kreglinger

6. Kompanie: Hauptmann v. Düring
Leutnant d.L.II Klien
Leutnant d.R. Kempe
Leutnant d.L.I Kletschke
Leutnant d.L.I Jungtow
Offizierstellv. Lutter
Offizierstellv. Schnell

7. Kompanie: Oberleutnant v. Levetzow
Leutnant d.L. I Ferchland
Leutnant d.R. Schüler (Hans)
Leutnant d.R. Meyer
Offizierstellv. Grabow

8. Kompanie: Leutnant d.R. Bartens
Leutnant d.R. Range
Leutnant d.L.I Evers
Leutnant d.L.I Schilling
Leutnantd.R. Schmidt
Offizierstellv. Brandt

III. Bataillon:

Stab:
Kommandør: Hauptmann v. Heimburg
Adjudant: Leutnant d.R. Geinitz
Forplejningsofficer: Rittmeister d.L. Brinkmann
Bataljonslæge: Stabsarzt Dr. Peeck
Assistentlæge: Assistentenarzt Dr. Guthke
Intendant: Zahlmeister Albers

9. Kompanie: Hauptmann Frhr. v. Reibnitrz
Leutnant d.R. Verhein
Leutnant d.R. Pötsch
Leutnant d.R. Stehnsabt

10. Kompanie: Leutnant v. Estorff
Leutnant d.R. Beckmann
Leutnant d.L.I Buntrock
Leutnant v. Bülow-Trummer (Berend) † 31.12.15
Leutnant d.R. Kluge
Offizierstellv. Gerson

11. Kompanie: Leutnant v. Böckmann
Leutnant d.L. I Lorenzen
Leutnant d.R. Baumann
Leutnant v. Levetzow
Leutnant d.R. Heuck

12, Kompanie: Leutnant Frhr. v. Wechmar
Leutnant d.R. Georgi

Leutnant d.R. Kruse
Leutnant d.L I Jahn
Leutnant v. Bülow (Wolfgang)

13. Kompanie: Leutnant v. Laffert (Gotthard)
Leutnant d.R. Kleinminger
Leutnant d.L.II Flume
Leutnant d.R. Bröcker
Leutnant d.R. Frahm
Feldwebelleutnant Goosmann

Maschinengewehr-Kompanie: Leutnant v. Pfuhlstein
Leutnant d.R. Heincke
Leutnant d.R. Thode
Offizierstellv. Pöhler

Feld-Maschinengewehr-Zug 102: Leutnant d.R. Baltes.

1916

Til årsskiftet 1916 udsendte den Øverste Krigsledelse følgende befaling til den tyske hær, marine og sikkerhedsstyrker:

> Kammerater! Et år med vanskelige kampe er forbi. Overalt, hvor et overtal af fjender stormede vore stillinger, blev de knust mod Jeres trofasthed og tapperhed. Overalt hvor jeg satte Dem til slag, har I opnået glorværdig sejr.
>
> Taknemmelig husker vi i dag alle de brødre, som villigt gav deres blod, i striden for sikkerheden for vore hære i hjemlandet og for Fædrelandets uforgængelige ære.
>
> Hvad vi har påbegyndt, vil vi med Guds nådige hjælp fuldende.
>
> Endnu strækker fjenden fra vest og øst, fra nord og syd i afmægtig vrede deres hænder ud mod alt, der gør vores liv værd at leve. Håbet om, i ærlig kamp at overvinde os, har de for længst måttet opgive. Kun på vægten af deres masser, på udhungringen af vores hele folk, og på virkningen af deres ligeså formastelige som ondskabsfulde bagvaskelsesfelttog i verden, tror de endnu at kunne bygge.
>
> Deres planer vil ikke lykkes. De vil ynkelig komme til skamme på ånd og vilje: ånden af pligtopfyldelse for Fædrelandet til sidste åndedræt og viljen til sejr.
>
> Så skrider vi ind i det nye år. Fremad med Gud til sikring af hjemmet og for Tysklands storhed.
>
> Wilhelm

Også den øverstkommanderende for 3. Armee, Generaloberst v. Einem, udtalte sine hjertelige ønsker for sin tapre 3. Armee. Den udsendte armebefaling sluttede: »vil fortsat føre sin pligt i fast trofasthed til Kejser og Rige, Konge og Fædreland«.

Januar måned betød yderligere afgivelser af tungt artilleri, der på andre frontafsnit var hårdt savnet.

Det fjendtlige artilleri var i første halvdel af januar meget livlig. Særligt kraftig var beskydningen af stillingen den 5., 6. og 11. januar. De franske dagsbefalinger fablede herunder igen om ødelagte gasflasker. Resultatet var en betydelig beskadigelse af vore stillinger. Derudover var det fjendtlige artilleri rettet mod lejren bag fronten (specielt Hanseaten-lager), Somme-Py og vejene til og fra denne landsby, samt over batteristillinger. Herunder blev det franske artilleri virksomt støttet af fjendtlige minekastere. Også herunder opstod betydelige skader på stillingerne. Franskmændene var opfindsomme i fremstillingen af alle typer af granater. De bandt håndgranater fast til stabene på lysraketter, som detonerede ved nedslag. De kastede ovnrør i længder som underarme, fyldt med sprængladning og jernstykker og med en simpel anslagstænder, over i vore grave. Skader anrettede de ikke. Denne art af »granater« fik ofte grenadererne til at smile.

I anden halvdel af januar aftog derimod den fjendtlige artilleri aktivitet betydelig. Den planmæssige ødelæggelse af det, fjenden formentlig antog for angrebs forberedende anlæg, fandt ikke længere sted. Efter det fjendtlige artilleris opførsel fik man det indtryk, at der på fransk side enten var trukket artilleri væk, eller det var befalet,

at holde hus med forbruget af ammunition. Sidstnævnte syntes det mest sandsynlige. Modstanderen syntes at skåne ammunition og materiel for at havde tilstrækkelige mængder til fremtidige større kamphandlinger.

Eget artilleri besvarede kraftigt den fjendtlige ild, beskød den fjendtlige grav, skansearbejder, minekastere og observeret trafik i de bagved liggende områder, afprøvede spærreskydninger og bekæmpede virksomt de fjendtlige batterier. Erobrede våben, anvendt i skin-stillinger, ydede herunder god fortjeneste.

Hverken vi eller fjenden gennemførte underjordiske sprængninger. Aktiviteten i luften var fra begge sider livlig. Væsentlige ændringer hos fjenden blev ikke konstateret.

Det fjendtlige infanteri var som hidtil generelt temmelig passiv. Egne operationer fandt ikke sted.

Stillingen blev fortsat udbygget. De på steder store skader efter beskydning, kunne udbedres, så Regimentets stilling måtte anses som fuldstændig forsvarsduelig. Indenfor 17. ID blev der ved Médéah Ferme påbegyndt en tværstilling.

På ordre fra generalkommandoet blev den forreste linje kun så kraftigt besat, at den kunne holdes i tilfælde af et overraskende fjendtligt angreb. Herigennem skulle tabene under en trommeild reduceres.

Det blæsende regnvejr, der havde hersket i december, fulgte også Regimentet ind i det nye år. Den 8., 18. og 29. januar gennemførtes den regelmæssige afløsning internt i Regimentet.

Den 9. januar hilste HKH Storhertugen af Mecklenburg-Strelitz på 6. og 7. Kompanie ved Médéah Ferme, og medbragte en masse gaver. Et antal særligt tapre officerer og grenaderer modtog deres ordensudmærkelser. Samme dag blev fører for 9. Kompanie, Hauptmann Frhr. v. Reibnitz, forsat til FR 90. Kommandoen over kompagniet blev overtaget af Leutnant Frhr. Quadt-Wykradt-Hüchtenbruck.

Den 10. januar skrev Leutnant d.R. Heuck i sin dagbog:

> I forgårs, jeg havde netop vagt, og var fra venstre fløj af kompagniet på patrulje gennem den forbaskede grav mod højre for hurtig at spise noget varmt i min store dækning, da den vagthavende underofficer fra 1. Deling kom løbende bag mig og med rystende stemme fortalte, at en af de sidste granater for to minutter siden havde såret to mand hårdt. Jeg igen tilbage. Intet at se. Posterne står der alle. Uberørt stirrer alle som tidligere frem gennem mørket. Jeg spørger, og finder da også hurtigt den dækning, hvor begge var blevet bragt. Jeg kravler sammenbukket ned ad den smalle trappe. Et forhæng af en teltbane lader ikke megen lys trænge igennem. Lommelygten lyser. Så slår jeg teltbanen til side. Der – ordene sad fast i munden på mig. Nøgen bortset fra bukser ligger på tværs foran indgangen de hvide ungdommelige kroppe. Venstre side af brystet og arm er rigeligt bundet ind. Her og der flyder blod. Sprøjt dækker også ansigtet, der bleg og hvileløs er fuld af smerte. Endnu er der liv i øjnene. Ofte spærret op i angst. Kold sved dækker ansigtet. Lyset blafrer over de blege, ødelagte træk. Dør ikke? råber han pludseligt. Sanitets-underofficeren, der har forbundet ham, snakker godt til ham. Kroppens urolige spil fortsætter; en mat højre hånd søger mod den ødelagte skulder. »Slå mig ihjel«. Det er næsten ikke til at høre. Ordene kommer i stød. Kammeraterne sidder på deres pladser, også den anden sårede, en gefreiter. Han er bundet ind fra knæ til hofte. Øjnene er knebet sammen i smerte. De blødende sprængstykker brænder stadig i de åbne sår. Så kommer også vores kompagnifører. De pakker den hårdt sårede ind i en teltbane. Så fortsatte jeg. Jeg tænker med gru på den kvalfulde transport gennem gravene i feltbanen. Den ene døde da også i løbet af natten. Nu bygger vi sprængstykke sikre observationsposter. Desværre er der mangel på træ. Det går kun langsomt med at få dem færdig.

Fra 19. til 22. januar overtog Regimentsstaben igen kommandoen over Divisionens forreste stilling og forskød til kommandostationen ved landevejen midtvejs mellem Somme-Py og Tahure. Denne var sikret mod sprængstykker af et mindre opkastet jordlag.

Som trækdyr fik Regimentet fra Etapeinspektionen i slutningen af januar tildelt »felttjeneste dygtige« æsler og okser. Disse tilhørte afsnittet, og måtte således ikke medtages ved stillingsskifte. Træ til dækningsanlæg blev fabrikeret i Etapeområdet, og tildelt Divisioner og Regimenter af Kommandøren for pionererne.

Krigssituationen var i begyndelsen af 1916 for Tyskland og Østrig-Ungarn rent militært ikke ugunstig. Englænderes, franskmænds og italienernes storm var på alle krigsskuepladser var mislykkedes. Russerne var hårdt ramt, men endnu ikke helt besejret. Dens offensiv kraft var dog meget svækket.

England havde indført almindelig værnepligt, og viste dermed, hvilke ofre den var i stand til at bære. Der var ingen tvivl om, at krigens afgørelse måtte falde på Vestfronten.

Den tyske generalstabschef, General v. Falkenhayn, mente at tiden var inde til det afgørende angreb i vest. Han håbede gennem en længe varende, stadig voldsommere ført udmattelseskrig, at overbevise Frankrig om, at der militært ikke længere var noget at håbe, og dermed også få England til at indtage en mere forsonlig holdning.

Offensivens mål blev Verdun, hvor Frankrig – som Falkenhayn med rette havde forventet – ville indsætte sin sidste mand. Frankrig blev meget svækket, men også vi havde tab, der i forhold til offensivens resultater overhovedet ikke stod i forhold. Verdun var altså slået fejl, og målet – nedslidning af Frankrig – ikke opnået.

Februar var for IX. Armeekorps en begivenhedsrig måned. Allerede fra begyndelsen øgede den fjendtlige artilleriild ganske væsentligt efter at havde været mindsket siden midten af januar. Efter flere ildoverfald den 1. og 4. februar fulgte den 5. februar en overordentlig kraftig virkningsskydning mod kampgrave i Regimentets afsnit, og de tilstødende afsnit til højre og venstre. Herunder skete der betydelige skader på gravene, og store tab opstod, primært på grund af sammenstyrtninger. Ud over de sædvanlige kalibre blev også 15 og 21-cm fastslået. Antallet af miner kastet mod Regimentets afsnit oversteg formentlig et antal på 1000.

Oberstleutnant Frhr. v. Wangenheim skriver:

> Kl. 17 begyndte vores aflytte-gruppe at opfange franske samtaler, hvoraf det fremgik, at fjenden om eftermiddagen planlagde en større skydning. Trafikken i graven og i lejrene blev derfor begrænset til det mindst mulige. Kort efter kl. 15 begyndte en heftig artilleri- og mineskydning, som fortsatte frem til kl. 18. Regimentets stilling, specielt de dele, der blev holdt af 5. og 7. Kompanie (Sachsenlager og Sachsengrund) modtog omkring 1800 felt, 550 tunge granater og 1000 tunge og middeltunge minekaster granater, som på steder rettede kraftige skader. I Sachsengrund blev en indbygget flankerende lille kardæskkanon slynget 10 meter væk fra sin placering og delvist ødelagt. På grund af de trufne foranstaltninger var tabene imidlertid få. Desværre blev ved 5. Kompanie 3 grenaderer, der sammen med to pionerer i stedet for at søge dækning i en fast dækning, havde søgt tilflugt i en minetunnel, levende begravet og kunne ikke graves fri i live. Under retningsarbejdet døde yderligere to underofficerer og en sanitets-gefreiter. – Ved 7. Kompanie blev kompagnifører, Oberleutnant v. Levetzow og 13 mand begravet i en dækning. Da forskallingen havde holdt, kunne de alle levende og med få skader befries efter at indgangene var gravet fri.

Denne heftige beskydning blev af os gengældt den 6. februar mod de fjendtlige grave i Afsnit B, C og E. Resultatet var tilsyneladende udmærket.

Men også i perioden 7.-12. februar, i de dage, hvor vores kampopklaring begyndte, mindskedes den fjendtlige artilleri dårligt. Den rettedes mere og mere mod det bagved liggende område. Således lå vejen mellem Médéah-Ferme og Somme-Py, specielt om aftenen, under fjendtlig beskydning, mens området omkring Lager Kaisertreu blev beskudt med tunge granater.

Eget artilleri besvarede kraftigt, bekæmpede virksomt fjendtlige batterier og trafik i de bagved liggende områder, og indskød sig til den planlagte operation med støtte fra flyobservation og fra lyd/lys måleenheder.

Bortset fra gravning af enkelte sapper, forholdt det franske infanteri sig i første halvdel af februar generelt lige så passivt som hidtil. Luftfoto viste flere af de såkaldte »stige-grave«, som franskmændene plejede at anlægge som udgangsstillinger for angreb.

På trods af den omfattende natlige trafik på vejen gennem Somme-Py, og de talrige ildoverfald over området, kom et først om natten 7./8. her til tab. Af et firespand på et levnedsmiddel vogn fra 12. Kompanie blev tre heste slået ihjel, mens kusk og ledsager blev såret. I den nordlige del af landsbyen blev ligeledes en grenader fra 12. Kompanie såret.

Fjendtlige underjordiske tunneler kunne ingen steder fastslås med sikkerhed. Flyaktiviteten på begge sider var fortsat omfattende.

Det dårlige, regnfulde vejr fortsatte. Gravene led herunder meget. Dens sider styrtede sammen og kunne kun med meget store anstrengelser holdes nogenlunde i stand. Mange steder var der et 5-10 cm sejt slam i bunden. For besætningen hold de møjsommeligt byggede dækninger og poststader stand, både mod vejrlig og mod den fjendtlige beskydning.

Transporterne af forplejning og materialer blev hele tiden vanskeligere ad de opkørte veje, da hestene ikke fik ordentlig foder, og for manges vedkommende led af de af sygdomme, foranlediget af de dårlige pasningsmuligheder.

Den 11. februar begyndte man at grave sappe frem på baggrund af forudgående rekognosceringer fra Regimentskommandøren. Disse skulle på flere steder langs fronten danne grundlag for etablering af udgangsstillinger til den operation, Generalkommandoet havde planlagt.

Den 12. februar skød vores eget artilleri kraftigt i forbindelse med det delangreb, der gennemførtes længere til højre ved 18. ID. Det fjendtlige svar var kraftigt, mærkeligt nok mod venstre fløj (I. Bataillon) Da besætningen i overvejende grad sad i dækningerne, opstod ingen tab med undtagelse af en post fra 4. Kompanie, der faldt da hans poststade blev ødelagt af en granat.

Den 15. februar udsendte Generalkommandoet de næste befaling i forbindelse med den operation, der nu havde fået kodebetegnelsen »Erntebier«. Fjendens forreste linje på begge sider af vejen Somme-Py – Souain på venstre fløj af Afsnit C og foran Afsnit D, skulle erobres. Som dag for operationen var 24. august fastsat som foreløbig mål. Det viste sig imidlertid hurtigt, at de omfattende forberedelser ikke kunne tilendebringes inden den 24. På anmodning fra Divisionen blev angrebsdatoen derefter af Generalkommandoet fastsat til den 27. februar.

H.K.H. Stuchering Friedrich Franz IV i Skodsborhaven - 16. 4. 1915

Stuchering Friedrich Franz IV. med officerer fra I. og II. [illegible]

Den 16. februar begyndte de generelle forberedelser til et angreb på højdestillingen ved Navarin Ferme foran Regimentets front (og højre naboregiment FR 86), som i efteråret 1915 var gået tabt. Herfra havde fjenden indblik i store dele af vores stilling. Om aftenen blev Stab I, Leib, 4., 6. og 7. Kompanie afløst af III./IR 184. Under dens fører, Hauptmann Soldan, var det en allerede kampprøvet enhed med personel fra området ved Torgau og Altenburg. Efter afløsning kom I. Bataillon til lejren ved Semide. Om aftenen den 17. blev også Stab III, 2., 13., 5 og 9. Kompanie hertil efter delvist afløst af kompagnier fra FR 90.

I stillingen blev gravningen af angrebs-sappe fortsat, hvor der i deres spids allerede, primært om natten, udkæmpedes kampe på håndgranater. Den 19. februar omkring kl. 5 stødte en omkring 10 mand stærk fransk patrulje frem mod 8. Kompanies stilling. I mørket blev de først erkendt, da de var inde på få meters afstand. Det lykkedes at tage en fransk soldat fra Linje-Regiment 171 til fange, som havde vovet sig for langt frem. Patruljen havde til opgave at indbringe en levende tysk soldat som fange. De havde imidlertid ikke taget højde for Mecklenburgerne, og havde troet, at løsningen ikke ville give problemer.

I mellemtiden blev de tilbagetrukne dele af Regimentet uddannet 4 km nord for Médéah Ferme, hvor der på baggrund af luftfoto var lavet en præcis kopi af den fjendtlige stilling, der skulle erobres.

Den 20. og 21. februar beskød fjenden kraftigt stillingen, primært med de tunge vinge-miner, som stærkt beskadigede stillingen, men som ikke ramte angrebs-sappene. Regimentskommandøren udtalte sin særlige anerkendelse til Gefreiter Moll fra 8. Kompanie, der havde taget det franske patruljemedlem til fange.

Om aftenen den 22. februar blev resten af Regimentet, Stab III, 8., 10. og 11. Kompanie afløst af II./FR 90 og forlagt til Lager Semide. Hertil kom også fire M.G.-betjenings mandskaber under Leutnant d.R. Beckmann, der her blev uddannet på franske maskingeværer og tildelt stormtroppen. Kun 12. Kompanie forblev i MG-Lager. Den var udset til at være »materiel-kompagni«, og skulle sørge for transporten af alt stormmateriel. Den løste opgaven under kontinuerlig spredt artilleribeskydning under dens handlekraftige fører, Leutnant Frhr. v. Wechmar, på fortræffelig måde.

Den 24. februar sprang kl. 5 om morgenen af uafklarede grunde i Sachsenlager et lager på 25 tunge minekaster granater i luften. Herved blev Unteroffizier Helm fra MGK slået ihjel. Ved middagstid blev der i Semide afholdt feltgudstjeneste for Regimentet.

Den 25. februar afholdt Regimentskommandøren den sidste store øvelse forud for stormen, hvorunder også flammekastere blev anvendt. Den kommanderende general, divisions- og brigadekommandører overværede øvelsen.

Om natten fra 25./26. og 26./27. februar rykkede stormenhederne ind i deres afsnit, mens enhederne – Regimenter 184 og 90 – der senere skulle afløse, blev trukket nærmere.

Stormen på Navarin Ferme

Stormen på Navarin Ferme den 27. februar skulle blive en særlig æresdag for Regimentet.

Den 27. februar var alle forberedelser til gennemførelse af »Erntebier« afsluttet. Også flammekasterne, der havde gået kodebetegnelsen »Zielgestell«, var indbygget. I hindringerne var der skåret skrå stormåbninger. På tidspunkter var der kraftige snefald.

Kl. 0600 stod stormkompagnierne (5, 7, 6, Leib, 4 og 3), blandet med pionerer, MG- og telefongrupper, parat i den forreste grav sammen med forbindelsesofficerer til artilleriet. I anden linje af forreste gravsystem stod støttekompagnierne (8, 10, 2 og 13). Højre stormafsnit blev ført af Major v. Wartenberg, venstre af Major v. Pressentin. I højre afsnit var 5. og 6. stormkompagnier, 7. kompagni til bygning af hindringer, 8. og 10. skansekompagnier, 11. Materiel-transport kompagnier. I venstre var Leib og 4. stormkompagnier, 3. hindringskompagni, 2. og 13. skansekompagnier, 9. transportkompagni. 12. Kompanie forsynede begge afsnit med nødvendigt konstruktionsmateriel fra et depot, der specielt til dette formål, var blevet indrettet ved MG-lager. Stab III. lå i MG-Lager sammen med Regimentets 11. Kompanie og 5. og 8./FR 90. Som reserve lå 9. Kompanie i Kluck-Lager sammen med Stab II./FR 90, 6. og 7./FR 90.

Frem til kl. 10 blev alle forberedelser, klargøring af hindringer, stiger, håndgranater, patroner o.s.v. i alt væsentlighed afsluttet.

Begge storhertuger var til stede i Generalkommandoets kommandostation »Altona« nord for Somme-Py for at være i nærheden af Mecklenburgs sønner under de forestående hårde kampe.

Regimentsstaben havde opslået deres kommandostation i Kluck-Lager, hvorfra man næsten kunne overskue hele angrebsområdet. Kommandostationerne var internt forbundne med telefonlinjer. Oberstleutnant Frhr. v. Wangenheim gik endnu engang hele stormstillingen igennem.

Efter kontrol af dagens indflydelse, begyndte kl. 10 artilleriets virkningsskydning, fulgt kl. 11 af minekasterne. I begyndelsen svarede fjenden kun svagt igen, men efter kl. 11 blev hans artilleriild langt kraftigere, og også moderne haubitser greb ind. Vores artilleriild lå godt. Som det senere viste sig, var fjendens hindringer næsten totalt ødelagte. Kl. 17 skete der efter udsagn fra artilleriobservatører, en eksplosion sted i Navarin Ferme. På dette tidspunkt begyndte den egentlige klargøring til storm ved tæt opslutning af enhederne.

Som befalet trådte flammekasterne i funktion kl. 1729. Et minut senere brød stormkompagnierne frem, fulgt af kompagnierne, der skulle anlægge hindringer i den nye stilling. Den fjendtlige spærreild startede et minut senere med stor præcision, hvoraf det fremgik, at fjenden forventede angrebet. Ilden lå imidlertid for langt bagude. Det franske infanteri skød kun svagt, de få maskingeværer tav hurtigt, efter at betjeningsmandskabet var nedkæmpet. Det lykkedes kun få franskmænd i tide at slippe ud af graven.

På fuld kraft blev den første, anden og tredje fjendtlige grav indtaget, og grenaderernes angrebsiver ville vel havde trængt de flygtende fjender helt tilbage til Souain, hvis ikke deres egen spærreild havde forhindret dem heri som den lå på forskråningen foran dem. Desværre skyldtes en ikke ubetydelige dele af vores tab på venstre fløj denne ild, selvom alle muligheder for at skabe forbindelse mellem stormtropperne og artilleriet blev forsøgt udnyttet.

Gefreiter Dettmann, 13. Kompanie, skriver:

> Under vores beslutsomme fremrykning kom vi ind i vores egen spærreild, og fik tab heraf. Vores hurtighed havde imidlertid også sine fordele. Franskmændene havde nemlig først i den sidste grav deres reserver. Disse blev for de fleste vedkommende overrumplet i deres dækninger. Der udspillede sig ophidsede situationer. Således stod foran en dækning en fransk officer, og beordrede sine folk til at gøre modstand. Disse indså imidlertid, at modstand var nytteløs og overgav sig. Dette gjorde officeren så hidsig, at han nedskød den ham nærmest stående franskmand med et revolverskud inden vi kunne overmande ham. En anden officer var begravet i skyttegraven og blev gravet fri af os. Han trykkede taknemmeligt os i hånden.

4. Kompanie mistede lige efter starten på stormen staks efter at have forladt skyttegraven, deres tapre fører, Hauptmann v. Oertzen på grund af en fransk fuldtræffer. Mens den fasthold tilslutning til højre, kom primært dens venstre fløj for langt frem og var her den, der mest blev udsat for egen spærreild. Kun Leutnant d.R. v. Oertzen (Georg), der førte venstre fløjdeling, havde holdt sig mod venstre. Han blev af en granat fuldstændig sønderrevet. Det var imidlertid ikke muligt med hans få folk at dække venstre flanke på 4. Kompanie, og dermed holde hele Regimentet dækket. Et modangreb her ville have rullet hele stormen op. Føreren for 2. Kompanie, Leutnant v. Oertzen (Otto), indså denne fare og gjorde Stab I opmærksom herpå. 4. Kompanie fik herefter ordre til at svinge tilbage i en linje 100 meter foran Rostocker Graben, og her dække skansekompagniet (2.).

Om natten var kompagnierne i den erobrede stilling – dækket af en fremskudt sikring – ivrigt i gang med at skanse, etablerer nye hindringer foran stillingen og gave forbindelsesgange. Fjenden havde haft store tab. Af ikke-sårede fanger blev der taget 12 officerer og 870 mand, næsten alle fra 19. Alpejæger-bataillon, hvis stab blev taget til fange. Den franske bataljonskommandør fortalte under afhøring, at de Mecklenburgske grenaderers storm på Navarin Ferme havde været et af de dygtigste og bedst gennemførte angreb fra tyske tropper, han hidtil havde set. Herudover erobrede Regimentet 3 store, 7 mindre minekastere og 7 maskingeværer, der til dels med det samme af vores folk blev indsat mod fjenden. Blandt de store mængder erobret ammunition var 230 tunge vinge-miner.

Egne tab var imidlertid også store. 4 officerer (Hauptmann v. Oertzen, Leutnant d.R. v. Oertzen (Georg), Leutnant Frhr. Quadt-Wykradt-Hüchtenbruck, Leutnant d.L. Storm) og 68 grenaderer var faldet, mens 9 officerer og 263 grenaderer såret. 25 grenaderer savnedes.

Den tidligere indbygning af køkkener i lejren viste sig en god disposition. Allerede sidst på aftenen på stormdagen kunne næsten alle forplejes med varm mad og kaffe.

Det lykkedes at udbedre den erobrede stilling så vidt, at der var en gennemgående grav og delvist etablerer forbindelser tilbage til den gamle stilling. Ligeledes lykkedes det i nogen omfang at få etableret en smal hindring af pigtrådsruller.

Under kommando af dens omhyggelige kommandør havde Regimentet udført en strålende militær operation der bragte den ny ære til dens fane.

En ukendt grenader beskrev 4. Kompanies stormen på Navarin-Ferme på følgende måde:

> Omkring 40 meter foran vores kompagniafsnit stod en betonblokhus, der var forbundet til den franske stilling med en løbegrav. Mod denne havde vi gravet en sappe ind på 20 skridts afstand. Om natten 26. til 27. februar blev i sappehovedet indbygget en stor flammekaster. Endnu en stor flammekaster blev placeret længere mod højre, men stadig indenfor vores bataljons afsnit.

Den 27. februar lagde vores artilleri trommeild over de tre forreste fjendtlige grave og fremlagde den omkring kl. 1730 mod fjerte og femte fjendtlige grav. Samtidig trådte flammekasteren ved blokhuset i funktion. Da vi 5 minutter senere, kl. 1730, forlod vores grav, kom allerede besætningen i blokhuset, i det omfang de endnu kunne redde sig fra flammekasteren, os i møde og overgav sig. Som vi senere kunne fastslå, havde franskmændene fra blokhuset gravet forskellige minegange ind under vores stilling og allerede placeret store mængder sprængstoffer i disse. Da vores artilleri, forstærket af vore minekastere, havde blokeret forbindelsen mellem blokhuset og den fjendtlige stilling, lykkedes det ikke franskmændene at udløse sprængningen. Da, som allerede nævnt, den franske stilling på vores venstre fløj var lagt et godt stykke frem, kom vi straks efter at have forladt graven, og i løb var på vej mod Navarin Ferme, under kraftig flankerende maskingeværild fra spidsen af de sappe, de havde gravet frem foran stillingen. Vores artilleri lagde dem øjeblikkeligt under ild, og efter også efter omkring 5 minutter bragt dem til tavshed. Hindringerne foran den forreste franske grav var fuldstændigt ødelagt af vores artilleri og graven næsten fuldstændig jævnet med jorden. Besætningen var død eller begravede. Kun enkelte dækninger var fortsat intakte. Mod disse blev de små flammekastere, som vore pionerer i anden stormbølge havde medbragt, indsat, og tvang besætningerne til øjeblikkelig overgivelse. Takket være vores gode artilleriforberedelse ydede besætningen på de tre første grave ingen nævneværdig modstand, og de tab, det franske infanteri tilføjede os, var derfor ganske ringe. Den fjendtlige artilleriild var næsten udelukkende koncentreret om vores udgangsstilling for at forhindre forstærkninger i at gå frem, og kostede os før og under udrykningen var stillingen væsentlige tab. Vores Hauptmann og endnu en officer fra Kompagniet faldt, som de forlod graven. Da vi ikke længere havde forbindelse bagud og vores kompagnifører var faldet, vidste vi ikke, at vi egentligt kun skulle være rykket frem til den tredje franske grav, og her indrette os til forsvar. Da vi ikke stødte på fjendtlig modstand, fortsatte vi og besatte den fjerde og også den femte fjendtlige grav omkring et kvarter efter starten på stormen. Begge disse grave havde ikke været besatte, og har formentlig kun været anvendt i perioder. Der var ingen dækninger og ikke udbygget til forsvar. Navnlig den femte grav bestod i virkeligheden kun af en ca. 1 meter dyb grav. Omkring 100 meter foran den femte grav stod enkelte indbyggede fjendtlige pjecer. Vi åbnede øjeblikkeligt ild mod dem, og mandskabet faldt. Desværre kunne vi ikke erobre dem, da vi fik ordre til ikke at gå længere frem.

Vi var så som så allerede gået for langt frem og var herved kommet ind i vores egen artilleris spærreskydninger, der delvist gav os store tab, da den femte franske grav, hvor vi befandt os, overhovedet ikke ydede nogen form for dækning. I mellemtiden forsøgte vores telefonfolk hele tiden at skaffe forbindelse med artilleriet, men forbindelserne blev hele tiden, før der var opnået forbindelse, ødelagt af det fjendtlige artilleri. Det var ikke muligt for artilleriet at se vores placering, da den lå bag en bakke. Vi forsøgte hele tiden med lyssignaler at gøre artilleriet opmærksomme på, at de skulle lægge deres ild længere frem. Da heller ikke dette imidlertid gav resultat, måtte vi kort efter mørkefald, omkring kl. 20, falde tilbage til fjerde fjendtlige grav, men da også denne lå under eget artilleri og ikke havde dækningsmuligheder, omkring kl. 22 falde tilbage til tredje linje.

Et medlem af 11. Kompanie skriver:

Under stormen på Navarin Ferme havde 11. Kompanie til opgave at etablerer forbindelsesgrave mellem den gamle stilling og den nyvundne linje. Dette var planlagt på den måde, at delingsfører med to mand først gik frem, og markerede løbegraven med et hvidt bånd (trafikbånd). Under øvelser i hvilestillingen, klappede alt naturligvis uden problemer, og på et øjeblik var linjeføringen af løbegraven fastlagt ved hjælp af det hvide bånd.

For det meste kommer det til at ske på en helt anden måde, end man havde forestillet sig, og krig er ingen paradeplads.

Så snart vores stormenheder havde overskredet den fjendtlige linje, rykkede ved mørkefald delingerne frem gruppevis til de befalede positioner. Disse grave var imidlertid på dette tidspunkt, for at forhindre forstærkninger i at nå frem, under kraftig fjendtlig artilleriild, og derfor nåede enkelte grupper og også delingsfører med ledsagere, i første omgang ikke frem til deres mål.

Efter at Unteroffizier Rudolf Wulff havde fastslået, at delingsfører og ledsagere manglede, gik han uden at ænse den fjendtlige artilleriild frem i terrænet for at finde den hidtidige fjendtlige sappe, hvortil løbegraven skulle forbindes. Denne skulle tjene som retningspunkt, hvorimod løbegraven skulle graves. I mellemtiden var det begyndt at småregne og det var buldrende mørkt. Kun gennem de eksploderende granater blev området for korte sekunder oplyst. Dette var imidlertid ikke nok til, at man kunne se retningspunktet. Derfor gik Wulff endnu engang frem med en ledsager. Denne blev placeret på det korrekte sted, og udrustet med en lommelygte, fik han ordre til med mellemrum at blinke med den.

Efter at Wulff på denne måde havde sikret retningspunktet, markerede han gravens forløb og fordelte grupperne over den omkring 150 meter lange strækning, og satte den selv på plads de korrekte steder.

På denne måde lykkedes det trods artilleri beskydningen at færdiggøre graven inden næste morgen, og med forholdsvis få tab. Hermed var forsyningen sikret til vores kammerater i forreste linje

Efter at Unteroffizier Wulff allerede i begyndelsen af krigen for tapperhed under kampene ved Liège i 1914 havde modtaget Jernkorset II. Klasse, blev han som anerkendelse af hans særlige initiativ og urokkelighed den 4. marts 1916 af Hans Majestæt personligt udmærket med Jernkorset I. Klasse.

Offizierstellvertreter Schlacht, 2. Kompanie, skriver:

»Erntebier« den 27. februar 1916 i Navarin-stillingen

Når læseren ser denne overskrift, vil han med sikkerhed tro, at der her gik ret lystigt for sig. Vi vil heller ikke holde det hemmeligt, at det ganske rigtigt gik ret så lystigt til under denne fest. Vi var alle totalt begejstret over operationen, og alle gik til værk med håbet om, at det måtte lykkes. Og vi gjorde os alle tanker om, hvad vi mon ville finde derovre hos franskmændene. Alle var mest opsat på at finde det herlige franskbrød, andre kunne allerede lugte den skønne kødkonserves, andre igen kunne allerede smage den skønne store blokchokolade, som franskmændene som nødration medbragte i deres tornystre, andre håbede på, at dækningerne til loftet var fyldt med halm, mens rygerne håbede, at der heller ikke ville mangle tobak og cigarer. Kl. 10 begyndte trommeilden, som med en kort pause fortsatte til til kl. 1729. Artilleri og minekastere gjorde et grundigt arbejde. Kl. 17 blev der gjort forberedelser til storm. Tiden mellem Kl. 17 og 1730 var en evighed for os, da vi ikke længere kunne vente med at storme, graven fyldt fuldstændig op, og franskmændene kraftigt svarede igen med artilleri og lod sine fly svæve over os. Kl. 1730 startede så den rigtige dans. Præcist på tidspunktet stormede alle frem. Alle ville være den første. Det var et rent kapløb. I et stort spring gik det hen over egen hindring. Foran fjenden fandt vi ikke længere nogen hindring, men var fuldstændig blæst væk af vores artilleri og minekastere. Stormløbet var så voldsomt, at den franske grav fuldstændig blev løbet over ende, og hvis ikke vores eget artilleri havde stoppet os, havde vi også løbet artilleristillingerne over ende. Oprensningsgrupperne, der var løbet i forvejen, gjorde overalt kort proces. Overalt, hvor der bare var tegn på modstand, sendte flammekasterne deres ildtunge frem. Hvorhen den rettedes, var der ikke længere et grønt strå. Angrebet kom fuldstændig overraskende for fjenden. Næsten hele besætningen blev fanget i dækningerne, hvor de blev opfordret til overgivelse. Blev denne ordre ikke øjeblikkeligt efterkommet, eller blev der endda skudt fra dækningerne, fløj øjeblikkeligt et par håndgranater ind. Så kom modstanderen temmelig villigt frem fra dækningerne. Alle fanger blev sendt tilbage til vores udgangsstilling, hvor FR 90 nu var rykket ind, og herfra videre bagud. Succesen var stor. Fjenden havde store tab. Af usårede fanger blev der talt 12 officerer og 570 mand. Vores kompagni havde til opgave at retablerer den forreste kampgrav til forsvarsmæssig stand. Det var svært at finde vores tildelte afsnit, da alt var jævnet med jorden. Her så man først for alvor, virkningen af vores artilleri og minekastere. Det lykkedes imidlertid vores fagligt dygtige kompagnifører, Leutnant v. Ortzen, ved hjælp af luftfoto at finde et sammenhængende gravsystem. Han gik med sin stok, som han altid medbragte, rundt blandt os, som var det under en fredstidsøvelse. Gennem hans initiativ var det os muligt, hurtigt at komme i gang med vores arbejde. Alle grenadererne arbejdede, som gjaldt det livet. I løbet af natten blev graven udbygget og hindringer lagt frem. Her viste sig igen pigbukke sig anvendelige, hurtigt at sætte på plads og forbinde. Hen under morgen var graven og hindringer nogenlunde etableret, og det hele sikret mod ethvert modangreb. Franskmændene var imidlertid generøse. Han overlod os den erobrede stilling og gennemførte intet modangreb. Vi havde under vores kompagnifører, Leutnant v. Oertzen, lavet et godt arbejde. Som anerkendelse for indsatsen, fik han af H.M. Kejseren personligt overrakt E.K. I. Hvis vi under den egentlige storm havde haft relativt få tab, øgedes dette i løbet af natten på grund af vores eget artilleris for korte skydninger. Efter vores besværlige arbejde, kikkede vi os nu ved dagslys om i den erobrede stilling. Vi kunne med det samme konstatere, at vores forhåbninger med hensyn til brød, chokolade o.s.v. ikke skulle blive skuffet. Vi fandt rigelige mængder af rødvin, tobak, brød, konserves og chokolade. Fangerne var først aftenen før angrebet ankommet fra hvileområder langt bag fronten og straks indsat. Vi fandt postpakker, som var sendt fra hjemmene, og som endnu ikke engang var blevet pakket ud.

Gefreiter Hüls, 2. Kompanie, skriver:

Den sidste dag før stormen skulle jeg lave skitser af den stilling, der skulle stormes. Det var en svær opgave, der lå foran os. I mellemtiden var alt forberedt, som til en teaterforestilling. Artilleriet var betydeligt forstærket. Ammunitionskolonner bragte dag og nat store og små knaldperler frem i stilling. Ved R.I-stillingen var der rejst et stort sanitetstelt. Alt virkede som et urværk. Den 27. skulle det så bryde løs. Man blev roligere. Den 26. rykkede vi ud i kampstillingen. De var temmelig ødelagte og forfaldne. Sammen med tre kammerater overnattede jeg i en lille dækning. – Den 27! Vi havde ligget tæt sammenpresset og havde kun sovet lidt. Vi var meget tidligt igen på benene. Morgenrøde! Morgenrøde! – Vrøvl, væk med de dumme tanker! Kl. 8 modtog vi håndgranater ved Sachsen-Lager. Med min kammerat Jacobsen hørte jeg til de såkaldte »grav-rensere«. J. og jeg ville helst blive sammen, så vi som gode kammerater eventuelt gensidigt kunne hjælpe hinanden, og fandt under den nu begyndende trommeild plads på trappen til en stor dækning. Præcist kl. 10 startede det hele. Granater af alle kaliber hamrede ned over de franske stillinger. Arme Poilu! Vi fik os i mellemtiden en god bid mad. Som ekstraportion havde hver mand fået ¼ pund flæsk, der snart blev spist. Om morgenen havde det sneet en smule, men omkring middagstid klarede vejret op. Uafbrudt fejede grana-

terne hen over vores stillinger. Vores dækning rystede under nedslagene af de største, da vi højst lå 40 meter fra franskmændene! Der var en bragen, drønen og hylen, som var helvede brudt ud. Også franskmændene skød. Ret tit sprang små granater over vores grav, så sand og sten fløj ned i vores dækning. Til overflod skød vores eget artilleri ofte for kort, og når en sådan 15-cm granat slog ned i nærheden af os, rystede hele vores hus. Kl. 17! Endnu en halv times frist til bødlen, så går det løs på liv og død. I dækningen blev det mærkeligt stille. Hver sad i sine egne tanker. Jacobsen og jeg byttede adresser, så vi kunne underrette de pårørende, hvis det gik galt. Hvis bare det hele havde været overstået! Man var dog en smule beklemt. Kl. 1710! Gør færdig! Lad og sikre gevær! Håndgranater blev gjort skarpe, stormoppakningen bragt i orden. Kl. 1720 blev stormstilling indtaget. Alle tog opstilling ved sin stige. Trommeilden var øget til det voldsomste, en bragen og drønen, så man næsten ikke kunne trække vejret og trommehinderne truede med at springe. Man måtte skrige, hvis man ville sige noget til sin sidemand. Oppe i luften kredsede tre franske fly; hvor var vore egne? – Endnu et minut. Jeg var rolig, havde i stilhed taget afsked med livet. Som et lyn passerede endnu engang i tankerne begivenheder forbi mig, de kære derhjemme fik en kort tanke, sekunderne blev til evigheder. Vi havde alle tændt en cigaret, som på det yder syntes at være et beroligende middel, men i hjertet var det helt anderledes. Så, et fløjt, kl. var 1730. Så – afgang – ikke være fej! Op af graven gik det, men ikke så hurtigt fremad, som man havde forestillet sig det. Overalt lå spidse stumper af pigtrådshegn. På grund af trommeilden var hindringen blevet endnu større. Jeg blev hængende og fik revet mine bukser. Stormpakningen hang fast – væk med den. Snart kunne jeg springe ned i den fjendtlige sappe. Nu begyndte nærkampen. Franskmanden var sej og satte sig til modværge. Håndgranater fløj frem og tilbage. Sprængstykker fløj omkring, skrig, en helvedes larm. Nu kom koldblodigheden og roen. Gudskelov, ingen tab. Intet at se til fjenden. Kun håndgranater kom flyvende. Hurtig i dækning – et brag, og så videre. Langsomt rullede vi sappen op. Den første franskmand! Han rakte sin armstump i vejret og jamrede sig, blodet flød i strømme. Nu var alle overladt til sig selv. Kammerat J. havde jeg for længst mistet. Langsomt opgav fjenden sin modstand. En pære-håndgranat ramte for fødderne af mig uden at eksploderer. Kort efter så jeg tre franskmænd i deres blå frakker. Jeg havde mit gevær under armen. Alligevel bad alle tre om pardon og holdt hænderne oppe. Jeg sendte dem bagud, og denne opfordring efterkom de ivrigt. Jorden sprøjtede højt. Sprængstykker af alle størrelser fløj gennem luften og borede sig dybt ned i jorden. Man tog sig ikke af det, kun en tanke gik gennem alle – fremad! Vi var jo endnu kun i den fjendtlige sappe og i den forreste grav. Disse var imidlertid for en stor dels vedkommende sønderskudt, og man kunne ikke finde åbne dækninger. Møjsommeligt banede jeg mig vej gennem kraterlandskabet. Tak, tak, tak … et par MG-skud, så igen ro. Ved siden af mig sank Kammerat Stahmer sammen uden en lyd. Jeg sprang hen for at hjælpe ham. For sent. Han var allerede død. Jeg ledte efter et sår. Intet at se. Måske hjerteslag?

Jeg var mutters alene. Langsom kom jeg fremad. Møjsommeligt nåede jeg den egentlige franske kampstilling. Alt det fortalte var sket i løbet af knap 10 minutter. Jeg traf jeg på flere franskmænd, jeg blev forskrækket og gjorde klar til skud. Blåfrakkerne stak imidlertid hænderne højt i vejret og bad om pardon. Jeg sendte også disse bagud. Videre gik det. Endeligt mødte jeg igen kammerater. Pludseligt kom fem franskmænd frem mod hos, men også med hænderne oppe og bad som sædvanligt om livet.

Fjenden beskød nu sin egen stilling, flyene observerede godt. Uforstyrret af vore egne, kredsede de og meldte deres observationer ned. Nu blev det ubehageligt. Kun i spring kom man fremad, og ofte måtte man søge dækning i et granathul. Der blev ikke længere mødt franskmænd, kun sammenstyrtede dækninger. Vores opgave som »oprensere« var egentlig forbi. Vi ville igen søge frem og få forbindelse med vores kompagni, som det var os befalet. Så mødte jeg Leutnant Kowitz. Det glædede ham, igen at få forstærkning, og anviste os øjeblikkeligt arbejde. En ny grav skulle udgraves. Kort efter blev vi hentet og måtte skanse et andet sted. – I mellemtiden var det blevet mørkt, og artilleriet mindskedes »gudskelov«. Leib-kompanie lå udfoldet foran os, og sikrede os mod eventuelle modangreb, mens vi knoklede for at bringe den erobrede stilling i brugbar stand.

Fjenden forsøgte den 28. og 29. februar ikke med alvorlige modangreb. I det triste, regnfulde vejr blev der utrætteligt arbejdet i den erobrede grav. Fjenden forstyrrede kun dette en smule ild. Desværre kostede eget artilleri i løbet af natten tab på grund af for korte skydninger.

Den erobrede franske grav var, bortset fra skaderne under beskydningen, i meget dårlig stand. Først blev den nye forreste grav vendt, så forsvaret vendte mod fjenden, mens alt omkringliggende materialer blev samlet sammen og sendt bagud. Om natten blev der primært arbejdet på en forstærkning af hindringerne.

Med de vundne omkring 1600 meter terræn på begge sider af Navarin-Ferme under operation »Erntebier«, havde vi opnået en helt fortræffelig observation af terrænet på begge sider af Souain og mod Suippes med dens travle jernbaneanlæg. Modsat fandt vi ud af, hvor meget fjenden fra stillingen havde kunnet observerer mod Somme-Py, Py dalen og området nord for Somme-Py helt til Generalkommandoets kommandostation. Med et fjendtligt modangreb måtte man derfor regne.

Situationen i den nye stilling på begge sider af Navarin Ferme blev i første halvdel af marts ret urolig. Kl. 5 om morgenen den 1. marts blev fra den nye hovedgrav talrige franske patruljer afvist med håndgranater.

Det var påfaldende, at fjenden siden »Eerntebier« havde beskudt de bageste områder i omegnen af Somme-Py og langs jernbanen Marie-à-Py – Somme-Py – tunnel – Manre med hensynsløs indsættelse af fly. Muligvis har han troet, at erobringen af Navarin-stillingen hovedsageligt var for at fjerne hans observation mod denne strækning. Der ud over beskød han spredt hele det bagved liggende terræn, specielt vejnet og lejre, ind i mellem på tidspunkter, hvor han sjældent eller aldrig var aktiv – tidligt på morgenen eller ved mørkefald. Uundgåelige tab var resultatet.

Den 1. marts om aftenen blev Stab I, Leib, 4., 8., 9., 10. og 12 Kompanie afløst af dele af FR 90 og placeret i Semide lejren, fulgt den næste aften af Stab II og III, 2., 3., 13., 11., 5., 6. og 8. Kompanie. For den faldne Hauptmann v. Oertzen overtog Rittmeister v. Pape fra Dragoner-Regiment 16 kommandoen over 4. Kompanie. Desværre opstod der begge dage døde og sårede, ligesom der mistedes heste og vogne. Kun F.M.G.-Zug 102 forblev i stillingen. Da Leutnant d.R. Thode den 4. marts blev alvorlig såret af et skud i hovedet (død den 30.4. 1916), overtog Leutnant d.R. Beckmann føringen.

Under overværelse af begge de øverste chefer havde Regimentet den 4. marts den ære, at stille til parade for H.M. Kejseren på vejen 2 km nordvest for Semide. Ved denne lejlighed rettede den Øverste Krigsherre følgende tale for stormtropperne fra Navarin-Ferme:

> Det glæder mig at få lejlighed til, efter det strålende gennemførte angreb, her tæt bag kampfronten, personligt at hilse på Mecklenburgske Grenadier-Regiment, de holstenske Füsiliere og de tildelte pionerer, Champagnes jord er blodstænkt, hver fodsbred er blevet forsvaret af den tapre 3. Armee, og takket være nordtysk tapperhed er stykke for stykke igen i angreb på fjenden taget tilbage. I mecklenborgske grenaderer har på ægte tysk facon bevist, at heller ikke I under skyttegravskrigen har mistet den friske angrebsånd. Det glæder mig især at se jer her i overværelse af begge Deres landsherrer. Jer holstenske Füsiliere, som har Kejserinden som Højvelbåren Chef, har også på fortræffelig måde vist jeres tyske kraft. At sige dette til Dem, giver mig stor glæde, samtidig også på vegne af jeres Højvelbårne Chef, som jeg har underrettet om jeres tapre adfærd.
>
> Jeg håber, at det også efter denne skønne succes, vil blive givet jer videre lejlighed til rykke frem. Den gamle preussiske angrebsånd er endnu ikke gået tabt.
>
> Gå derfor hen og Gud beskytte Dem!

På denne tale af Kejseren svarede den kommanderende General for IX. A.K., General der Infanterie v. Quast med følgende ord:

> Deres Kejserlige og Kongelige Majestæt siger jeg allerunderdanigst tak, at Deres Allerhøjeste i dag er kommet her for at se stormtropperne, som for få dage siden frarev fjenden et vigtigst stykke af deres stilling. Jeg takker specielt Deres Majestæt for de nådige anerkendende ord, som Deres Majestæt har rettet mod disse tropper. De har ført beviset for, at den gamle angrebsånd under den lange stillingskrig ikke har lidt skade. Som IX. A.K. hidtil har anstrengt sug fir at gøre sin pligt, lover jeg højtideligt deres Majestæt, at den også i fremtiden vil fastholde, hvad der skal fastholdes, og vil sejre, hvor det skal angribe. Deres Majestæt bringer vi efter gammel soldaterskik i trofast taknemmelighed vores hyldest, i det vi råber: Hans Majestæt, vores allernådigste Kejser, Konge og Øverste Krigsherre, Hurra! -

Kejseren fordelte personligt Jernkorset til 13 officerer, 40 underofficerer og grenaderer. I. Klasse blev modtaget af Leutnant v. Oertzen, Leutnant d.L. Klien og Unteroffizier Wulff, 11. Kompanie. Nogle få dage senere modtog også Oberleutnant v. Bülow og Leutnant v. Pfuhlstein denne høje orden.

I takke-gudstjenesten den 5. marts deltog H.K.H. Storhertugen af Mecklenburg-Schwerin. Han holdt i denne forbindelse en kort tale og uddelte et stort antal ordener. M.-Schw. Mil.Verd.Kreuz I. Klasse modtog herunder Major v. Pressentin, Hauptmann v. Heimburg, Leutnant v. Laffert (Gotthard), Leutnant Frhr. v. Wechmar og seks tapre underofficerer og grenaderer.

Efter feltgudstjenesten deltog H.K.H. i en enkelt frokost i officerernes spiselokale i lejren. Også kantinen var blevet forsynet med chokolade, kiks, pølser, smør, oliesardiner, tobak, øl m.m. for at give alle en lille »nydelse« til feltkøkken kosten.

Hvileperioden i Semide lejren blev anvendt til istandsættelse af tøj og udrustning, soignering (bad og aflusning), undervisning i brug af gasmasker og lidt eksercits, mens Rittmeister v. Pape og Brinkmann underviste kompagnifører i ridning. Om aftenen den 13. marts rykkede II. og III. tilbage til deres tidligere stilling. Den 14. fulgte I. Bataillon.

Den 15. marts var Regimentet fordelt på følgende måde: i den 27. februar erobrede stilling lå 5., 6., Leib og 3. Kompanie. I den gamle forreste grav 7. og 13. Kompanie. I MG-Lager Stab II, 8. og 11. Kompanie; i Kluck-Lager Stab I, 4. og 9. Kompanie, i R-stillingen 2. Kompanie. Ved Médéah-Ferme Stab III, 10. og 12. Kompanie. MG-enhederne var fordelt med 13 tyske, 1 russisk og 6 franske maskingeværer.

I mellemtiden havde FR 90 på fortræffelig vis udbygget den nye stilling. Den kunne allerede anses for stormsikker. Regimentsstaben placeredes i en dækning ved kirken i den totalt sønderskudte Somme-Py, so Sergeant Reführ med sagkyndige grenaderer havde bygget. Umiddelbart ved siden af var to tunge batterier sat i stilling, hvad ikke netop forøgede roen og sikkerheden i Stabskvarteret.

Fører for II. Bataillon, Major v. Wartenberg, blev under tur frem i stillingen den 14. marts hårdt såret. Han trådte i en tidligere fransk skyttegrav på en her liggende fransk håndgranat, som eksploderede, og hårdt kvæstede hans fødder. Føringen af bataljonen blev overdraget til Hauptmann v. Alt-Stutterheim (M.), der blev hentet hjem fra FR 86. Folk med skånetjeneste blev samlet i en »samlekommando«, som under Leutnant d.L. Deubner med ivrigt arbejde, de næste måneder indsamlede store værdier i våben, ammunition og udrustning af enhver art til staten. På grund af den hyppige beskydning af bagterrænet, blev bygningen af endnu en forbindelsesgrav påbegyndt mellem det lille slot i Somme-Py og Kluck-Lager (Quast-Graben).

Vores eget artilleri besvarede heftigt den fjendtlige artilleriild, delvist med virkningsskydning mod den fjendtlige grav, bekæmpelse af det fjendtlige artilleri eller ild mod de bageste områder.

Specielt omfattende var de fjendtlige flys aktiviteter. På tidspunkter blev op til 30 fly samtidig observeret. På trods af luftværnsild fra vore ballon-forsvars-kanoner og på trods af indsættelse af vore kampfly, var de fjendtlige meget generende, kredsede ofte tæt over vore stillinger og nedkastede bomber. Vore egne fly gennemførte opklarings- og observationsflyvninger, assisterede under indskydningen af vores artilleri, og kastede bomber over banegården i Suippes. Gentagende gange kunne vi følge luftkampene.

På to andre steder af armeens front lykkedes det i disse dage franskmændene lokalt begrænset at trænge ind i den tyske stilling fordi besætningen ikke hurtigt nok nåede i stilling fra de dybe dækningsanlæg. Generalkommandoen IX. A.K. befalede derfor, at den forreste grav efterfølgende kun skulle holdes af en tilstrækkelig stor sikringsstyrke, mens hovedparten af besætningen i hovedkampstilling skulle placeres i 2. og 3. kampgrav, og her i rummelige dækninger med talrige udgange. Dækninger i forreste grav måtte kun være små og i ringe dybde. Det var stadig grundtanken, at forreste grav skulle holdes, hvorimod gennemførelsen af et modangreb for det tilfælde, at den skulle gå tabt, afhang af de lokale omstændigheder. Ansvarlig for dette var Regimentskommandøren. I øvrigt blev det mest effektive middel i forsvaret anset for at være en hurtigt indsættende spærreskydning fra vores artilleri. Samtidige batterier måtte være forberedt og indskudt til på korteste tid at lægge deres skydning over hver eneste del af deres virkeområde.

Det fjendtlige infanteri arbejde i anden halvdel af marts intenst på en udbygning af deres stillinger, specielt overfor Navarin Ferme. Mod dette arbejde blev der den 23. marts gennemført en større virkningsskydning. Samtlige observatører var enige om, at den fjendtlige grav delvist var sønderskudt, og at mange dækninger var blevet ødelagt. Under beskydningen og den følgende dag syntes den beskudte stilling at være rømmet af det fjendtlige infanteri. Med den direkte observationsmulighed fra Navarin Ferme, blev desuden flere erkendte fjendtlige batteristillinger virksomt beskudt. Således blev der den 20. marts observeret en fuldtræffer i en fjendtlig batteristilling. På samme måde kunne den 26. marts et arbejdende kompagni af fjenden lægges under ild. Efter 4 fuldtræffere løb de fra hinanden. Gentagende gange var banegården i Suippes mål for vores tunge batterier.

I anden halvdel af marts bedredes vejret efterhånden. I stillingen blev der regelmæssigt afløst. De daglige tab holdt sig indenfor det acceptable.

Den 15. marts gennemførte Regimentet ved Médéah Ferme et uddannelseskursus for både officerer og mandskab i brugen af maskingevær under ledelse af Leutnant v. Pfuhlstein, der efterfølgende skulle give gode resultater. Den 18. marts fik Regimentet underlagt endnu en nyformeret MG-enhed – M.G.-Scharfschützen-Trupp 54 med seks tyske MG. Fører var Leutnant d.R. Baltes. Fra 23. marts måtte i stilling kun bæres hjelm med afskruet spids, hvilket ikke så pænt ud, men som i nærheden af fjenden var nyttig. Den 28. marts ankom 70 mand personelerstatninger.

Om natten 30./31. marts besatte III. det højre og II. det venstre afsnit. Samtidig med afløsningen, som forløb uden problemer, blev Regimentets afsnit forlænget med 200 meter mod øst. På ordre fra Generalkommandoet skulle en samlet bataljon til stadighed stå i korps- henholdsvis Divisions-reserve. Trukket ud blev i første omgang I. Bataillon med undtagelse af Leib- og 13. Kompanie, der foreløbig blev forlagt til arbejde i MG- og Kluck Lager. Afløsning skete som hidtil hver 10. dag. Da kampene hele tiden viste vigtigheden af en hurtigt og sikker formidling af signaler, blev der af Regimentet ved Médéah Ferme oprettet et uddannelseskursus for erstatningsmandskab i telefontjeneste, gennemført af egnede folk fra Regimentet.

Modstanderens opførsel ændrede sig heller ikke væsentlig i måneden april. Det fjendtlige infanteri arbejdede på genskabelsen eller udbygningen af deres stillinger, hvorunder der opstod mange nye grave. Det fjendtlige infanteris opmærksomhed var stor. Ethvert arbejde udenfor vore grave blev øjeblikkeligt lagt under ild. Derimod udviste de kun ringe virksomhed. Fjendens patruljer blev kun meget sjældent konstateret. Det franske artilleri

beskød som hidtil kampstillinger med felt- og middeltung artilleri, en overgang også med tungt artilleri, og gennemførte ildoverfald mod Somme-Py og de enkelte lejre. Vejen Somme-Py – Souain lå næsten daglig under beskydning. Det fjendtlige artilleri rettede en større indsats mod vores batteristillinger. Under udnyttelse af deres overlegenhed i luften, indskød han sig mod en række af vore batterier med observation fra luften, og forsøgte at nedkæmpe disse enkeltvis med virkningsskydning fra middeltunge- og tunge kalibre. Med det bedre vejr og bedre observationsmuligheder, øgedes i sidste halvdel af april den fjendtlige ild betydeligt. Eget artilleri bekæmpede med succes fjendtlige grave og batterier.

Den fjendtlige jageraktivitet var overordentlig omfattende. De kunne kun i ringe grad generes af vores i antal underlegne fly og vores luftværnskanoner.

Selvom et umiddelbart forestående fjendtligt angreb ikke syntes sandsynlig, kunnet en angrebsvis fremrykning ikke udelukkes set i forhold til arbejdet foran Afsnit C og D, det fjendtlige artilleris indskydning mod vore batteristillinger og den omfattende aktivitet i luften af fly og lænkeballoner.

Den 9. april blev den høje Regimentschefs fødselsdag fejret med en feltgudstjeneste og parade for de tilbagetrukne dele af Regimentet (I. og en deling af MGK) ved Scay-Ferme i et herligt vejr. Hans kongelige højhed modtog selv paraden, uddelte en række udmærkelser og besøgte om eftermiddagen Leib-Kompanie i »Jäger-Lager«. Samme dag ankom en større sending gaver fra Schwerin til fordeling.

Den nye til Regimentet forsatte Hauptmann v. Renouard de Viville blev fører for 3 og Leutnant v. Platen for 9. Kompanie. Den 21. april blev Leutnant v. Heyden, efter at være kommet sig efter sine sår, adjudant ved III. Bataillon, mens Leutnant d.R. Geinitz blev udnævnt til fører for 5. Kompanie. 1. Påskedag (23. april) var et pragtfuldt vejr med herligt solskin. De tilbagetrukne dele af Regimentet fik mulighed for at deltage i den hellige nadver, hvori næsten alle andægtigt deltog.

En opfordring til frivillige donationer til den af Regimentet året før indstiftede »Heldenstiftung des Grenadier-Regiments«, til fordel for enker og fædreløse børn af faldne underofficerer og grenaderer, bragte det glædelige resultat på over 4000 Mark - et dejligt eksempel på kammeratskabs følelser!

I slutningen af måneden blev 17. ID afsnit forlænget mod øst. Som følge heraf måtte Regimentet den 30. april overtage en del af FR 90 stilling – omkring 300 meter. Trods denne forlængelse blev kun 4. Kompanie i forreste linje selvom stillingen nu havde en bredde på 1700 meter. Naturligt gav denne udvidelse af ansvarsområdet også et betragtelig ekstra arbejde med sig, ikke mindre da en af de to delinger fra 1./Pi 9 blev trukket væk for at blive indsat i Afsnit E. Om aftenen den 1. maj efter afløsningen stod III. til højre, II. til venstre i stillingen, mens I. var trukket tilbage. Dens 13. Kompanie forblev i Kluck-Lager som Regiments-reserve.

Også i maj forblev situationen stort set uændret. Fjenden var som hidtil defensivt indstillet. Det fjendtlige infanteri forholdt sig roligt og patruljeaktivitet blev intet steds konstateret. Derudover var infanteriet hos modstanderen overvågen, og lagde særligt om natten ofte MG-ild mod vore stillinger.

Den fjendtlige artilleriild, der i anden halvdel af april havde været meget livlig, døde i maj igen hen. Den blev hovedsageligt rettet mod de bageste områder og mod vore batteristillinger.

Der blev ikke konstateret underjordiske aktiviteter.

I løbet af maj havde i det mest gode vejr maskingeværerne hyppigt lejlighed til at skyde på fly; resultaterne var imidlertid kun ringe, da flyene holdt sig temmelig højt. På vigtige punkter havde skytterne i flittigt arbejde indbygget deres geværer i betonstøbte stillinger.

Den tyske aktivitet med infanteri og artilleri var i måneden maj meget livlig. Den 4. maj blev der gennemført en virkningsskydning med 17. ID artilleri og minekastere mod fjendtlige nyanlæg og specielt konstruktioner af dækninger overfor Regimentets afsnit, efter at disse var blevet identificeret på luftfotos. Resultatet var godt. Dele af den fjendtlige grav blev fuldstændig ødelagt. Endnu en kort, overfaldsartig skydning med artilleri og minekastere fulgte den 14. maj.

Om aftenen afviste 6. Kompanie i den forreste stilling fjenden med håndgranater. Enkelte middeltunge granater i den franske grav gav herefter igen ro. – Efter at Divisions-kommandøren, Generalleutenant Stengel, den 9. maj var rejst hjem på grund af en hjertelidelse, blev den 15. maj Generalmajor v. Minckwitz – tidligere 29. Inf.Bde. – udnævnt til kommandør for 17. ID. Han inspicerede den 18. Regimentets stilling og erklærede, at han ikke tidligere havde set en bedre bygget og forsvarsmæssig bedre indrettet stilling. Samme dag blev der foran II. Bataillon igen konstateret franske jægere.

På den yderste højre fløj og videre ved 18. ID var der en tid været indbygget gasflasker, men ugunstige vindforhold havde hidtil forhindret en indsættelse. Den 19. maj om aftenen blev det aftalte kodeord til gasangreb udsendt: først »Forberedelse« og så kl. 23 »Begynd besigtigelsen«. I en tæt, også om natten genkendelig sky, drev gassen langsomt mod den fjendtlige grav. Som det senere blev konstateret, kostede angrebet omkring 850 hvide franskmænd livet. Hos os var det mærkbare resultat, at der den 21. og 22. maj om aftenen pludseligt faldt

kraftig artilleriild, primært spærreskydninger mod grave og ild mod de bageste områder. Herunder blev der fra den fjendtlige grav hørt hornsignaler, formentlig gasalarm, et bevis på, at gasangrebet havde gjort franskmændene nervøse. Takket være de gode dækninger havde Regimentet ingen tab under beskydningen.

Den 22. maj blev i MG-Lager gjort en stor, delvist betonstøbt Sanitets-dækning færdig efter lang tids hårdt og besværlig arbejde. Den bestod af flere rum, hvor sanitetspersonel under ledelse af deres officerer kunne yde professionel hjælp til vore sårede. Den 29. maj blev Somme-Py, hvor Regimentets kommandostation var placeret, uden resultat bombet af flyvemaskiner.

Fjenden forholdt sig også i juni som hidtil passivt. Hans infanteri var vågen, men uden initiativ. Patruljeaktivitet blev intet sted konstateret. Også det fjendtlige artilleri skød mindre end tidligere. De syntes at lide under ammunitionsmangel. Kun den 10. juni fulgte en stærkere beskydning, primært af lejre og bagområder. Den formodede svækkelse af den fjendtlige front overfor 18. ID og højre fløj af 17. blev bekræftet af fanger.

Anvendelsen af minekastere var ringe og aktiviteter under jorden blev ikke konstateret noget steds. Ved det mest ugunstige vejr blev kun få fly og lænkeballoner observeret. Vore egne flys opklaringsflyvninger havde intet særligt resultat.

Mellem den 6. og 12. juni blev 200 mand fra rekrutdepotet stillet til rådighed som arbejdsstyrke, som med 100 mand hvert sted blev placeret i henholdsvis MG- og Kluck-Lager. Regimentets afsnit blev øget med 200 meter til venstre, hvor 12. Kompanie blev indsat.

I mellemtiden var der tilgået oplysninger om, at man planlagde en afløsning af IX. AK. Hvileperioden skulle anvendes til vedligeholdelse af tøj og udrustning, samt til uddannelse af enhederne. Generalkommandoen udsendte derfor straks en generel uddannelsesplan.

Den 12. juni ankom et forkommando fra 5. Reserve-Division – for Regimentet fra RIR 98.

Den 13. juni blev II. i forreste stilling, III. uden 12. Kompanie, i Médéah Ferme Lager afløst af henholdsvis I. og II./RIR 98. Det samme gjorde MG-enhederne. De afløste dele rykkede til lejren ved Semide.

Den 14. juni blev Leib-Kompanie, II. og III. (÷ 12. Kompanie) om eftermiddagen indladet i Semide og transporteret til Poix Terron, hvorfra de marcherede til deres foreløbige indkvarteringer øst og nordøst for Poix-Terron. – I. Bataillon (÷ Leib-Kompanie) og 12. Kompanie blev afløst samme aften i stillingen af II./RIR 98 og rykkede til Semide. Selvom fjenden kun i mindre omfang skød, havde 12. Kompanie desværre endnu tab på en død og en såret på grund af artilleri.

De underlagte, og til dels omstændeligt organiserede M.G.-enheder, blev stadig større. For at gøre dem mere fleksibelt og taktisk anvendelige for Regimentet, blev der gennemført en ny organisation. På permanent basis blev derfor M.G.-Scharfschützen-Trupp 54 (7 tyske våben) underlagt I. Bataillon, mens det nyformerede 2 MGK af den tidligere Feld-MG-Zug 102 (fører Leutnant v. Bülow (Wolfgang), 3 tyske, 3 franske, 1 russisk MG) tilgik II. Bataillon, og det tidligere MGK som 1 MGK (fører Leutnant v. Pfuhlstein, 10 tyske MG) blev underlagt III. Bataillon. I mellemtiden havde Regimentet ladet uddanne de nødvendige skytter, og yderligere så mange officerer, underofficerer og grenaderer, at de nødvendige erstatninger var disponible i tilfælde af tab. Alle rykkede samme dag afsted og nående den 16. til deres kvarterer ved Poix-Terron. Alle Regimentets vogne marcherede. Den 15. juni kørte I. Bataillon og 12. Kompanie fra Semide til Poix-Terron, hvorfra det til fods gik til de foreløbige indkvarteringer sydøst og øst for byen. Regimentets stab blev den 15. juni i Somme-Py afløst af staben RIR 98 og red til Charabogne, hvorfra de den 16. juni over Poix Terron fortsatte til Singly (Thièves-Ferme).

Regimentet tog foreløbig afsked med Champagne, hvor den i ni måneder havde stået foran fjenden. Regimentet efterlod sig til efterfølgerne en veludbygget forsvarsstilling, opnået i kamp og med hårdt arbejde med våben i den ene hånd og arbejdsredskab i den anden. Alle grenaderer kunne med stolthed se tilbage på, hvad der her var ydet.

Til den bortdragne IX. Korps sendte den øverstbefalende for 3. Armee, Generaloberst v. Einem, følgende afskedsord:

> IX. AK afgår til min beklagelse fra 3. Armee, som den i 8 lange måneder har tilhørt.
>
> Under indsættelsen på truede dele af hærens front under det store efterårsslag forrige år, har korpset tappert og succesfuld ydet modstand mod en langt overlegen modstander under hårde kampe. Med rastløst arbejde har den fortræffeligt udbygget og forstærket dens stillinger, og gennem sejrrige angrebsoperationer på vigtige steder målbevidst forbedret dens front.
>
> Indsatsen fra førere og tropper under korpset i den begivenhedsrige tid, hvor den var mig underlagt, fortjener den højeste anerkendelse. Jeg udtaler til alle medlemmer af korpset min varmeste tak for den fortræffeligt ydede tjeneste for 3. Armee. Mine bedste ønsker følger den afgående IX. AK. Jeg er overbevist om, at den på enhver plads, hvor Hans Majestæt måtte indsætte den, vil bevare dens gamle våbenry.

10. Kapitel: Hvil og uddannelse ved Mézeres

(16.6 – 2.7.1916)

Det område, Regimentet efter ankomst til Poix-Perron, blev placeret i, lå syd for Mézières. Indkvarteringen var:

Regimentsstab i Singly (Thiève Ferme)

I. Bataillon med 3. og 4. Kompanie i Baalons, Leib og 13. i Bouvellemont, 2. i La Horgne.

II. Bataillon med 6. og 7. Kompanie i Balaives-et-Butz, 5. og 8. i Villers-sur-le Mont.

III. Bataillon med 10., 1 og 2 MGK i Singly. M.G.-Scharfschützen-Trupp 54, 9. og 11. i Villers-le-Tilleul, 12. i Elan.

Kvartererne var gennemgående gode og belægningen ikke for stor. Betænkeligt var dog, at der i flere af landsbyerne for kort tid siden havde været smitsomme dyre sygdomme, så en del af staldene ikke længere kunne benyttes.

Fra Felt-Rekrut depotet ankom 4 underofficerer og 254 mand erstatningspersonel. Hvert infanteri-kompagni kunne herigennem bringes op på en mindste styrke på 225 mand. På ordre fra Generalkommandoet blev 2 officerer, 6 underofficerer og 24 mand uddannet på minekastere.

Af hensyn til muligheden for en hurtig flytning af korpset, måtte på ordre fra O.H.L. ændres på indkvarteringerne således, at 17. ID kom til at ligge langs banelinjen Amagne – Mézières. Forskydningen blev gennemført den 18. juni og skete til fods.

Indkvarteringen var nu som følger:

Regimentsstab: Thièves Ferme ved Singly

I.: Stab, 3. og 4. Kompanie Mazerny; 2. Hagnicourt; Leib, 13. Villers-le-Tourneur; MG-Scharfschützen-Trupp 54 Singly.

II.: Stab, 6. Kompanie Baarbaise; 7. Jandun; 8. Montigny-sur-Vence; 5. Tourligny; 2 MGK Singly.

III.: stab, 10. Kompanie Singly; 9. Villers-sur-le Mont; 11. Villers-le-Tilleul; 12. La Horgne; 1 MGK Singly.

De nye indkvarteringsbyer var næsten alle dårligere end de første, som de fleste kompagnier ikke gjorde et godt bytte.

Den 19. og 20. juni blev anvendt til indretning af kvarterer. Der blev flere gange ydet Etapekommandøren assistance under høhøsten.

Bug-Allingen weil Wartmeier - 4.[illegible]

Gilly-Jeelly, Schnell, Vicof Helbig, Dorwa, Luck.
Oberlt. v. Dittrich, Li-Li, Eitze 4.[illegible]

Ill. 89 [illegible]

Ill. 88 [illegible]

Mellem den 21. juni og 2. juli blev der gennemført planmæssig uddannelse af enhederne, og foruden en befæstning af disciplinen, blev frem for alt angreb på stilling og bevægelseskrig indøvet. Herfor var fra Generalkommandoet udsendt følgende direktiv:

> Ved infanteriet skal 12 øvelsesdage afholdes ved kompagni og hver 3 ved bataljon og regiment. Uddannelse i angreb under stillingskrig skal gennemføres på øvelsesanlæg, hvortil Alpekorpsets øvelsesværk ved Launois på skift står Divisionen til disposition. Infanteri-regimenternes 13. Kompanie opretholdes. Uddannelse i skydning tillægges øget prioritet. Foruden skoleskydninger på improviseret etablerede skydebaner, skal der gennemføres delingsskydninger mod små mål på afstande op til 600 meter.

Vejret var desværre ret koldt og ofte regnfuldt. En revaccination mod tyfus og aflusning blev gennemført på hertil indrettede anstalter.

Den 28. juni havde kompagnierne i I. og III. Bataillon den ære, at modtage besøg fra H.K.H. Storhertugen, som uddelte et antal krigsdekorationer, og på invitation fra Regimentskommandøren, deltog i en enkel frokost ved Regimentsstaben. Om eftermiddagen var regimentets officerer som tilskuere befalet til deltagelse i en parade, som H.M. Kejseren afholdt vest for Montigny for dele af IX. AK. Herunder blev særligt tapre medlemmer af Grenadier-Regimentet af H.M. personligt dekoreret med E.K. I. Det drejede sig her om Unteroffizier Zeh, 8. Kompanie og Gefreiter Steinahgen, 9. Kompanie. Den hårdt sårede Vizefeldwebel Peters, 3. Kompanie fik sit tilsendt på lazarettet.

Den 20. juni inspicerede Regimentskommandøren I. Bataillons kompagnier ved Hagnicourt og den 1. juli III. Bataillons ved Villers-sur-le Mont. Begge steder blev der gennemgående vist en ret god præstation.

Efter at Hauptmann v. Renouarad blev fortsat som bataljonsfører ved FR 86, overtog Leutnant v. Scheliha 3. Kompanie.

Krigsrangliste den 1. juli 1916

Regimentsstab: Oberst Frhr. v Wangenheim
Adjudant Oblt. v. Wickede

I./GR 89:
Major v. Pressentin, Adjudant Lt.d.L. II Kassow
Leib-Kompanie: Oblt. v. Bülow, Lt.d.R. Rau, Lt.d.R. Simonsen, Lt.d.R. Meyer (Ludwig), Lt.d.R. Bohmhammel
2. Kompanie: Lt.v.Oertzen (Otto), Lt.d.R. Komwitz, Lt.d.R. Edler.
3. Kompanie: Lt.v.Scheliha, Lt.d.L.II Johannssen, Lt.d.R. Fabrer, Lt.d.R. Beckmann, Lt.d.L. I Koloff.
4. Kompanie: Lt. Graf v. Moltke, Lt.d.R. Buhr, Lt.d.R. Walter, Lt. v. Laffert (Franz), Lt.v. Ortzen (Herm. Ulrich)
13. Kompanie: Lt.v. Laffert (Gotthard), Lt.d.L. I Flume, Feldw.-Lt. Goosmann.

II./GR 89:
Hauptmann v. Alt-Stutterheim, Adjudant Lt.v. Bülow-Trummer.
5. Kompanie: Lt.d.R. Seinitz, Lt.d.R. Döscher, Lt.d.L.I Klett, Lt.d.R. Schüler (Fritz).
6. Kompanie: Lt.d.R. Kreglinger, Lt.d.R. Kempe, Lt.d.L.I Kletschke, Lt. Brandt v. Lindau.
7. Kompanie: Oblt. v. Levetzow, Lt.d.R. Ferchland, Lt.d.R. Schüler (Hans), Lt.d.R. Sporns, Lt.d.R. Gröcker (Hans)
8. Kompanie: Oblt.d.R. v. Heimburg, Lt.d.L. I Schilling, Lt.d.R. Schmidt, Lt.d.R. Stahlberg.

III./GR 89:
Hauptmann v. Heimburg, Adjudant Lt. v. Heyden.
9. Kompanie: Lt. v. Platen, Lt.v. der Lühe, Lt.d.R. Stehnfadt, Lt.d.R. Plötsch, Lt.d.R. Lange
10. Kompanie: Lt.d.R. Range, Lt.d.L. I Jungtow, Lt. v. Leers, Lt.d.L. I Wehlow.
11. Kompanie: Oblt. v. Böckmann, Lt.d.L. I Lorenz, Lt.d.R. Frehse, Lt.d.R. Heuck, Lt.d.R. I Schult.
12. Kompanie: Lt. Frhr. v. Wechmar, Lt.d.R. Georgi, Lt.d.R. Kruse, Lt.d.L. I Jahn

1. MGK: Lt. v. Pfuhlstein, Lt.d.R. Baumann, Lt.v. Schickfus und Neudorff.
2. MGK: Lt. v. Bülow, Lt.d.R. Schräder, Lt.d.R. Dencke.
MG-Scharfschützen-Trupp 54: Lt. d.R. Baltes.

Kamp- og forplejningsstyrke

I.-III. Bataillon (÷ 13. Kompanie):
Forplejningsstyrke: 89 officerer, 3.615 mand, 280 heste
Kampstyrke: 68 officerer, 3.167 mand
13. Kompanie:
Forplejningsstyrke: 5 officerer, 268 mand, 11 heste
Kampstyrke: 5 officerer, 259 mand

Anvendelige maskingeværer:
20 tyske
3 franske
1 russisk

Efter afslutningen af kompagni- og batteri-inspektionerne skulle de planlagte øvelser i større enheder netop til at begynde, som den længe ventede franske offensiv nord og syd for Somme startede. Dette gennemtvang en forskydning af korpset og dets indsættelse under den truede 2. Armee. På ordre fra O.H.L. begyndte den 2. juli transporten af 18. ID kl. 21 langs banestrækningen Amagne – Liart – Mézières, mens 17. ID forskød fra banestrækningen Amagne – Mézières fra kl. 2130. Der blev indført orlovsspærre og alle på orlov blev kaldt tilbage.

Regimentsstab og MG-enheder blev kl. 1045 indladet i Poix-Terron. Bataljonerne fulgte henholdsvis den 3 og 4. juli.

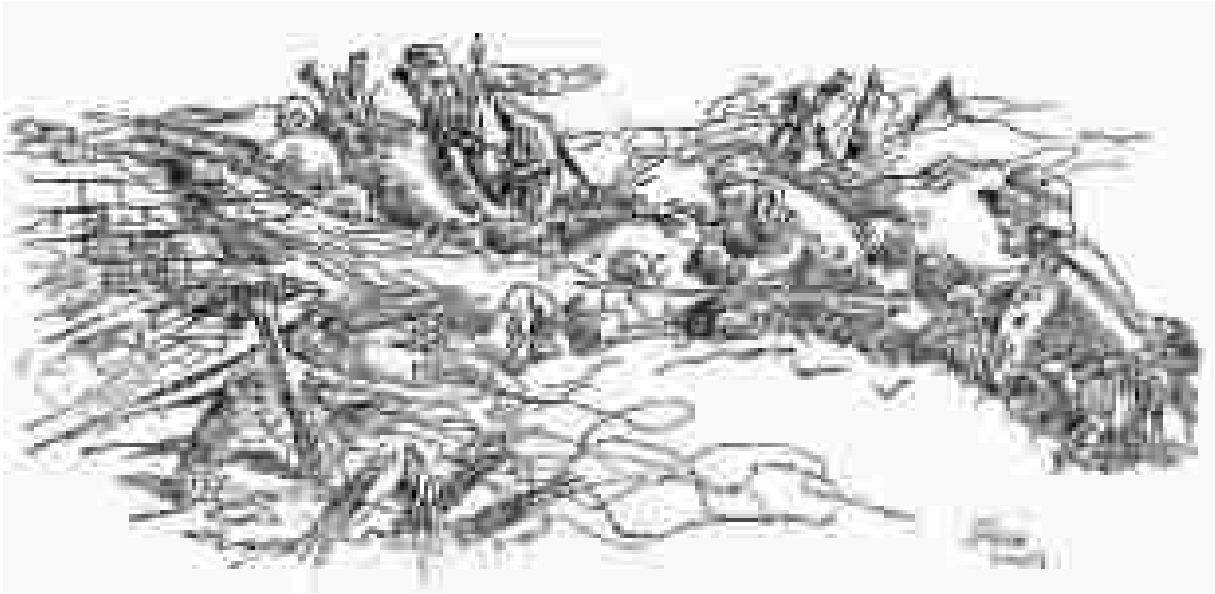

11. Kapitel: Slaget ved Somme

(3.7. – 14.9. 1916)

Det operative mål for den engelsk-franske offensiv langs Somme i sommeren 1916 var, foruden hovedformålet, nedslidningen af de tyske tropper, det vigtige jernbane knudepunkt Cambrai – le Cateau – Maubeuge. De første mellemfaldende mål herimod var Peronne og Bapaume.

Angrebsfronten på begge sider af Somme havde en bredde på omkring 40 km. Grænsen mellem englændere og franskmænd gik ved landsbyen Maricourt, få kilometer nord for Somme. Til den første storm stod 37 engelske og franske divisioner parat. Modstanderens artilleristyrke var enorm. Det syntes umulig gennem længere tid at kunne modstå en sådan koncentration af artilleri. Angrebet ramte den tyske 2. Armee under General Fritz v. Below.

Efter at i juni den formodede angrebsfront mellem Gomiécourt og Lihons på et tidligt tidspunkt var erkendt på grund af de fjendtlige angrebsforberedelser, begyndte modstanderen fra den 24. juni dagligt at lægge vores forreste linje under den kraftigste trommeild. En orkan af stål og jern buldrede i syv dage og i syv nætter uafbrudt over de tapre forsvarer, ødelagte alle hindringer og ødelagde skyttegravene.

Den 1. juli begyndte infanteriangrebet, hvor det langs den 40 km brede angrebsfront lykkedes fjenden over en strækning på 23 km at trænge ind i vores stilling.

Mens englændernes angreb den 2. juli nord for Somme mindskedes, angreb franskmændene denne og den følgende dag med uformindsket kraft syd for Somme. I sidstnævnte afsnit måtte de to tyske divisioner, 121 og 11. ID frem til den 5. juli lidt efter lidt faldt tilbage til linjen Biaches – Berleux – øst for Belloy – Estrées – Soyécourt.

Den 5. juli kl. 12 overtog den kommanderende general for IX. AK, General der Infanterie v. Quast, kommandoen over den nyopstillede tyske armegruppe syd for Somme. Gruppe Quast ansvarsområde gik fra Biaches stik vest for Peronne til området syd for Soyécourt. Mecklenburgerne og Hanseaterne, der kom fra det tørre, bølgede, fra få bakker overskuelige Champagne, lærte ved Somme et helt anderledes terræn at kende, der med sine kornmarker, græsarealer og skove var meget uoverskuelig. Over Somme førte nogle få krigsbroer, der kunne passeres af køretøjer, men overgange bestod hovedsageligt af smalle spang, hvor man kun kunne passerer i enkeltkolonne. Disse spang var for så vidt sikre, da de kun en sjældent gang blev ramt af det fjendtlige artilleri, og i langt mindre grad tiltrak sig opmærksomhed fra luftopklaringen end de bredere broer.

Foruden tilstrækkelige telefonforbindelser manglede en bagved liggende stilling, der kunne opfange et fjendtligt gennembrud. Den forreste kamplinje bestod kun af utilstrækkeligt forbundne granatkratere, gravsænkninger

og hulveje uden hindringer og uden dækkede adgangsveje. Forstærkningsbatterier manglede, og heller ikke en større pionerpark eller ammunitionsdepoter var forhånden. På den tidligere jernbanelinje var toggangen standset.

Der måtte derfor fra Gruppe Quast i første omgang skabes en grundig reorganisation af genforsyninger foruden en mængde taktiske direktiver, der alene var nødvendige på grund af de næste dages vedvarende udskiftning af enheder. Med fuld understregning blev det såvel af Gruppe Quast som af Armeeføringen fastslået, at det i første omgang kun gik ud på at fastholde stillingen, og at en frivillig rømning af denne på det strengeste var forbudt. Af en armebefaling fremgik, at en afgørelse af krigen måske afhang af sejr langs Somme, og at fjendens fortsatte fremrykning kun måtte ske over ligene af vore døde.

Af de fire infanteridivisioner, der var underlagt Gruppe Quast, var Division Frentz (afsnittet mellem Barleux til sydøst for Belloy), der allerede havde udholdt de første angreb i begyndelsen af juli og havde lidt kraftigt, den, der trængte mest til afløsning. Den skulle afløses af 17. ID. Denne var den 3. og 4. juli med jernbane ankommet fra Mézières til St. Quentin, og havde fået kvarterer i omegnen af denne by. Efter at dele allerede den 5. og 6. juli var trukket frem, fulgte om natten fra 7. til 8. juli og fra 8. til 9. juli dens indsættelse i den tidligere Division Frentz afsnit.

Grenadier-Regimentet (÷ III. Bataillon, som forblev som Divisions reserve i Monchy-Lagache) rykkede 8. juli om aftenen efter mørkefald frem over St. Christ – broen ved Brie lå uafbrudt under kraftig beskydning – og afløste højre infanteriregiment (RIR 65) i Division Frentz syd for Barleux. På trods af livlig artilleri- og MG-ild var tagene under afløsningen små. Som første officer blev adjudant ved II. Bataillon, Leutnant v. Bülow-Trummer, hårdt såret; i hans sted trådte Leutnant d.R. Kreglinger.

I. Bataillon besatte i de første morgentider den 9. juli med Leib, 4., 3. og 2. Kompanie forreste stilling, mens bataljonsstab og 13. Kompanie i en lille skråning tæt bag. M.G.-Scharfschützen-Trupp 54 blev underlagt bataljonen. Afsnittet strakte sig fra kirkegården i Barleux (med tilslutning til RIR 71) til vejgaflen på vejen fra Belloy og Berny til Barleux (med tilslutning til IR 75). Beredskabsbataljon (II.) med 1. MGK blev placeret i en skråning på vejen til Villers-Carbonnet, 300 meter syd for Barleux, hvor også Regimentets stab placeredes. Her blev ligeledes forbindeplads indrettet i en gammel ammunitionsdækning, hvor Oberstabsarzt Dr. Brömse med de øvrige læger i største ro og stor energi trods den kraftige beskydning, tog sig af de sårede. Med sit humør i ægte Mecklenburger dialekt havde han bragt mangen en såret igennem de svære timer. III. Bataillon blev med 2. MGK som Divisions reserve trukket frem til Athies, hvor den ankom omkring kl. 8.

Allerede den 9. juli skulle for Regimentet blive den første, hårde storkampdag. Den fjendtlige artilleriild øgedes allerede i løbet af natten og fortsatte formiddagen igennem med uformindsket kraft. Med stadig kortere mellemrum ramte tunge granater foran og bag stillingen. Fra minut til minut blev støjen voldsommere. Utallige lynende glimt dækkede horisonten i et flammehav.

Gefreiter Siegel, 8. Kompanie, berettede:

> En fuldtræffer slog ned mellem højre fløj af 8. Kompanie og venstre fløj af 7. Kompanie. Over 50 kammerater vadede rundt i deres eget blod. Det var et grufuldt øjeblik. Det blev arbejdet feberartigt på at bringe de sårede til forbindepladsen.

Omkring kl. 15 begyndte det ventede angreb langs hele Armeegruppe Quast front. Det rettede sig primært mod linjen Biaches – Baleux – Belloy – Estrées. Mens det af 44. RD og 17. RD fuldstændigt blev afvist, fik hos 22. RD (RIR 71) byen Barleux tabt. Med et kraftigt modangreb med 6. og 7. Kompanie under Hauptmann v. Düring blev imidlertid modstanderen øjeblikkeligt igen kastet ud af Barleux, og den oprindelige grav 200 meter vest for byen igen indtaget. Dette af Regimentskommandøren personligt indsatte angreb var for alle, der fik lov at deltage, en herlig oplevelse. Endnu engang viste Hauptmann v. Düring sig som yderst koldblodig. Da stormlinjen et øjeblik lå og fik pusten, blev Hauptmann v. Düring stående, bad sin oppasser om ild på en cigaret, og gav efter et øjeblik ordre til det næste spring. 75 for det meste usårede franskmænd blev taget til fange, med undtagelse af enkelte Senegal-skytter, alle tilhørte VI. Bataillon, Kolonial-Regiment 38. 6. og 7. Kompanie besatte med støtte fra en eftersendt deling fra 8. Kompanie den vest og nordvestlige side af landsbyen. Et forsøg fra fjenden på at nærme sig dækket af stålskjolde, mislykkedes. Der kom ikke yderligere infanteriangreb, men desto kraftigere skød artilleriet med middeltung og tunge batterier. Den 9. juli, den første storkampdag på Somme, var en æresdag for Regimentet. Fjendens gennembrudsforsøg var mislykkedes. Mecklenburgernes mandsmod og sejhed havde på strålende måde bestået testen.

Under et fornyet fjendtligt angreb om eftermiddagen den 9. juli mistede 22. RD landsbyen Biaches og den syd herfor lignende Maisonette Ferme. Situationen her var betænkelig. Det var ikke helt klart, hvilke enheder 22. RD endnu havde stående vest for Somme. Derfor var højre flanke af 17. ID og Regimentet åben, og alvorligt truet af fjenden fra deres højere liggende stillinger.

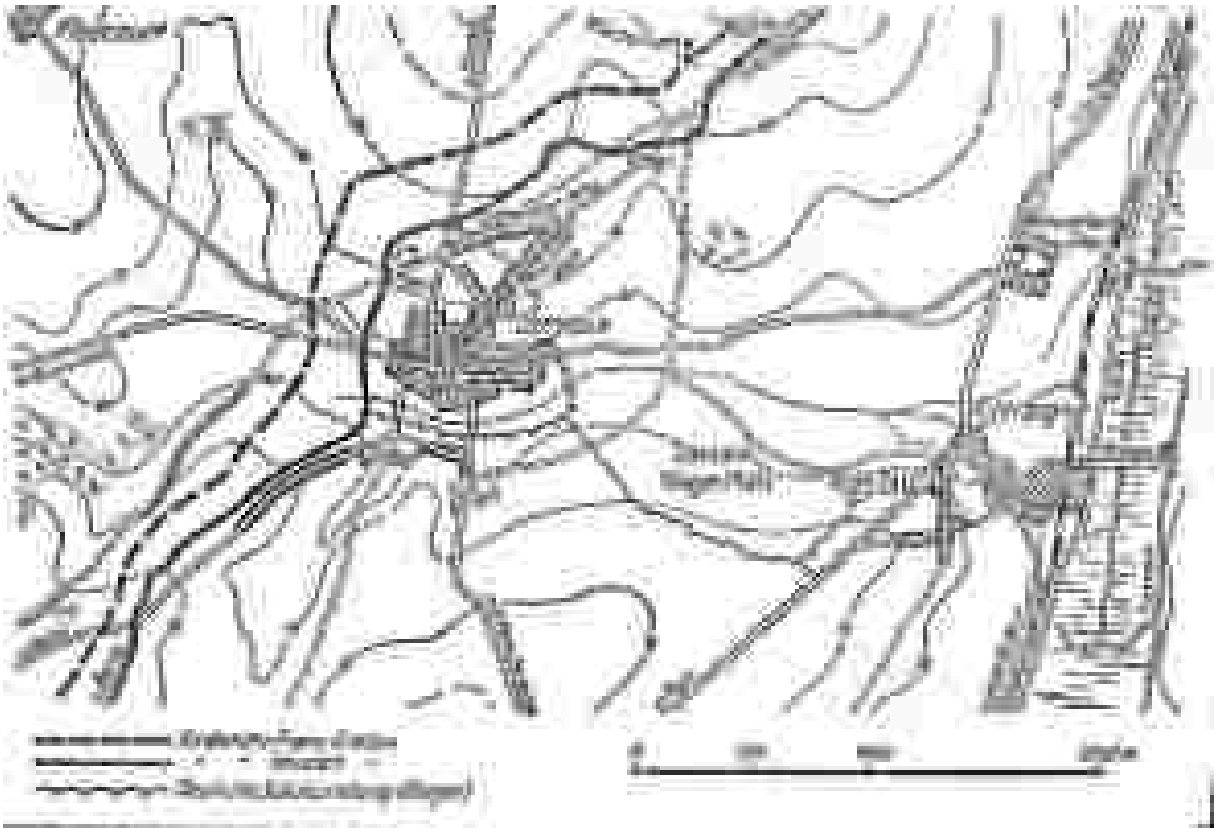

Om natten blev dele af 22. RD trukket ud. Regimentets afsnit blev dermed fordoblet, og strakte sig nu med sin højre fløj over nordkanten af Barleux et stykke langs vejen mod Peronne. Da denne linje ikke kunne holdes alene med en bataljon, blev III. Bataillon indsat til højre for I. På trods af gentagende forsøg, kunne denne i løbet af natten ikke skabe forbindelse til højre. De dele a f II. Bataillon, der befandt sig i stillingen, blev trukket tilbage; II. Bataillon, samlet som Regimentsreserve ved staben umiddelbart bag forreste linje, begyndte en forbindelsesgrav, der skulle forbinde Barleux med fronten. Den omkring 100 meter lange, hulvejs artige slugt, som fra Regimentsstaben førte frem mod fronten, og som skulle bruges som dækket vej for ordonnanserne, blev på grund af den her konstant liggende kraftige artilleri og MG-ild af mandskabet kaldt »Dødsslugten«, og undgået af dem. Ordonnanser og andre gik hellere over åbent terræn i spring fra krater til krater.

Formiddagen den 10. juli forløb uden fjendtligt angreb. Regimentets afsnit lå under kraftig artilleri- og minekasterild, som om eftermiddagen øgede til trommeild. Stabsarzt Dr. Peeck blev hårdt såret af et sprængstykke. Forskellige fjendtlige angrebsforsøg blev let afvist. Stillingen blev meget kraftigt beskudt og flere steder ødelagt. Siden indsættelsen, altså på tre dage, havde regimentet 103 døde, 482 sårede og 61 savnede.

Unteroffizier Normann, 11. Kompanie, beretter:

> Det var den 10. juli, franskmændene lagde kraftig trommeild over vores stilling ved Barleux. Hans batterier var fremragende indskudt mod vores grav, så der snart her, snart der gik en trækker i graven. Vi søgte ly i de små dækninger, som godt nok beskyttede mod sprængstykker, men som brød sammen under direkte træffer. På den måde fik franskmanden to træffere i vores gruppeafsnit, der jævnede graven med jorden. Under denne heftige ild stod Reservist Hans Glockow på post for at observerer, hvad fjenden lavede. Så slog en granat ned i nærheden af ham, og begravede to kammerater. Uden tøven greb han en spade, og gravede, uden at ænse de eksploderende granater, kammeraterne fri. Ikke engang sin pibe, havde han taget ud af munden. Så gik han roligt tilbage på sin post. Skarpt holdt han udkik. Så angreb modstanderen. Højt og fast råbte han til kammeraterne om at besætte stillingen, viste dem målet og en virksom ild slog angriberne i møde. Angrebet blev let afvist. For sin modige indsats på posten modtog Glockow M.V.K. II. Klasse.

Den 11. juli lå kraftig artilleri hele dagen over gravene og over landsbyen Barleux. Omkring kl. 1520 gennemførte fjenden et svagt angreb med håndgranater på det fremspringende hjørne ved et lille stenbrud nordvest for Barleux, men det mislykkedes primært på grund af det her placerede maskingevær. Regimentsstab og II.

Bataillon lå under kraftig beskydning af middeltung og tung artilleri, som tilsyneladende blev ledet af fly. Da ilden om aftenen aftog, blev muligheden udnyttet til en kraftig indsats i de ødelagte grave.

Kort efter midnat blev I. Bataillon afløst af III./IR 75 og trukket tilbage til Mons-en-Chausee. Da afsnittet hermed blev smallere – højre regimentsgrænse blev nu vejen Barleux – Biaches, o venstre kirkegården sydvest for Barleux – kunne den højst nødvendige dybdeorganisation gennemføres. En bataljon lå i forreste linje, en bataljon bag denne i beredskab, en bataljon som reserve i hvil, med tre dages afløsningsintervaller. Regimentsstaben forlagde sin kommandostation fra Barleux til en hulvej sydvest for Eterpigny, hvorfra hele Regimentets stilling og højderne til Maisonette kunne overskues. Eterpigny var rømmet af dens indbyggere. Den lå dag og nat under kraftig artilleri. Specielt rettedes ilden mod krigsbroen over Somme-Kanalen på dette sted. Den blev flere gange beskadiget af fuldtræffere, men af pionerer hele tiden med det samme sat i stand igen, da den var af største vigtighed for genforsyninger og den hyppigt nødvendige afløsning.

Under overordentlig vanskeligheder blev dag for dag feltkøkkener og materiel til stillingsbyggeri bragt frem til fronten. De fleste køretøjer anvendte stenbroen ved St. Christ. Denne lå under stadig beskydning, så vogne altid kun i galop kunne passerer broen, efter at et artillerilag var landet. Under dette var den enkelte kusk overladt til sig selv, da også vejene på vestsiden af Somme nordpå helt til Barleux højderne til stadighed lå under beskydning. Alligevel lykkedes det flere gange på mere rolige nætter, under den personlige ledelse af føreren for den Stor Bagage, Leutnant d.L. Crasemann, at bringe materialer næsten helt frem til østkanten af Barleux.

Det utrættelige arbejde af kompani-feldweblen, bør også nævnes, som sammen med de gode folk på kommandokontoret og i kamptrænet, der forsøgte på enhver måde at lette situationen for de så hårdt kæmpende kammerater og sørgede for genforsyninger.

I stillingen og i hele det bageste område var der hele dagen heftig artilleribeskydning. Kl. 9, kl. 12 og igen kl. 2030 blev der mod stenbruddet nordvest for Barleux efter kraftig artilleri forberedelse, gennemført fjendtlige håndgranatangreb af sorte franskmænd, men alle kunne afvises med blodige tab, sidstnævnte hovedsageligt gennem en godt liggende spærreskydning fra vores artilleri.

I de første morgentimer den 18. juli blev III. afløst af II. Bataillon, og blev som beredskabsbataljon med Stab og to kompagnier placeret ved en skråning 600 meter vest for Eterpigny (den såkaldte »Sanitäts-Wagenplatz«), to kompagnier i en hulvej ved Regimentets kommandostation. Kommandoen over I. Bataillon blev den 29. juli overtaget af Hauptmann v. Düring efter den sygemeldte Major v. Pressentin. Grenadier Garling, 11. Kompanie, modtog for erobringen af et fransk *fusil mitrailleur* Jernkorset II. klasse.

Den 14. juli forløb på grund af det triste og våde vejr, som begrænsede den hidtil meget omfattende fjendtlige aktiviteten i luften, relativ rolig. Om natten blev III. Bataillon afløst af I. i beredskab, mens II. Bataillon blev afløst af III. i forreste linje.

Om formiddagen den 15. juli forholdt fjenden sig påfaldende rolig, og på stillingen blev der arbejdet intenst. Omkring kl. 2030 bragte et angreb fra vores højre nabo-division mod Maisonette-højderne, kun den østlige del af landsbyen Biaches på tyske hænder, mens den godt befæstede Maisonette-højde blev fastholdt af fjenden. Da der kl. 21 blev rettet et kraftigt fransk angreb fra Maisonette mod Barleux, blev dette fuldstændigt afvist af Regimentet. Fjenden trængte ind på venstre fløj af IR 25 øst for vejen Barleux – Biaches. For at fjerne denne trussel mod Regimentets højre fløj, blev 10. Kompanie øjeblikkeligt indsat i et modangreb. Dette kastede fjenden tilbage i kamp mand mod mand, til deres udgangsstilling. Under angrebet faldt i spidsen for sit kompagni, den som særlig modig kendte Leutnant v. Estorff og med ham også bataljonens tambur, Vizefeldwebel Barten, der frivilligt havde sluttet sig til angrebet samt 7 grenaderer. Kommandoen over 10. Kompanie blev overtaget af Leutnant d.L. Lorenz.

Havde de hidtidige kampe allerede været hårde, skulle der følge endnu værre.

Mellem den 16. og 19. juli lå det fjendtlige artilleri massivt langs hele Armeegruppe Quast front. Den rettedes primært mod vores infanteri- og batteristillinger, meget effektivt støttet af minekastere. Der ud over ramte modstanderen planmæssigt vores forbindelseslinjer bagud, navnlig landsbyer og vejknudepunkter til en dybde af 12 kilometer. Opretholdelsen af forbindelserne over Somme, ved hvis broer der hele tiden arbejdede 8 til 10 pionerkompagnier, blev af den systematiske fjendtlige beskydning overordentlig vanskelig. Artillerikampen fortsatte dag og nat, og mindskedes kun midlertidigt i de tidlige morgentimer.

Fjenden gjorde omfattende brug af observationer fra luften. Allerede fra de første dage havde det vist sig, at fjenden på dette område havde et betydeligt forspring i forhold til os. Den talmæssige overlegenhed i luftobservation- og kampmidler gjorde sig da også hurtigt meget følelig mærkbar til vores ulempe. Fremragende støttet af fly og balloner, lykkedes det det fjendtlige artilleri overordentligt præcist at indskyde sig mod vore grave og batterier og bibringe os store tab. En hel række af vore batterier blev en tid helt eller delvist sat ud af spillet og

hele afsnit af graven jævnet med jorden. Det var overordentligt anstrengende for førere og enheder, i de korte perioder af relativ ro, igen at bringe stillingerne i forsvarsmæssig stand.

Det for modstanderen gennemgående gunstige vejr, gjorde han ydermere i stand til en omfattende brug af gas-ammunition, hovedsageligt rettet mod batteristillinger, observationsposter og sænkninger, man formodede blev anvendt til reserver.

Fra middag den 18. juli øgedes den fjendtlige artilleri endnu mere. Den forreste infanteristilling lå på steder timevis under den mest voldsomme ild fra artilleri og minekastere, og blev mange steder fuldstændig jævnet med jorden.

Allerede den 18. juli var det den almindelige opfattelse, at et stort angreb fra fjenden over en bred front var nært forestående.

Formiddagen den 19. gik uden særlige begivenheder. Den fjendtlige artilleribeskydning fortsatte med uformindsket styrke, og specielt de bageste område blev lagt kraftigt under gas. Omkring middagstid kredsede, som hver dag, talrige fjendtlige fly i lav højde over vores stilling, hvor de indskød de franske batterier mod dele af graven, adgangsveje og artilleristillinger. Kl. 13 øgedes pludseligt beskydningen langs hele fronten og nåede en hidtil ukendt heftighed. Den voldsomme aktivitet af artilleri og minekastere fortsatte indtil aftentimerne den 19. juli, og udelukkede enhver reparationsarbejder på de sønderskudte stillinger. Hele det bageste område lå under ild specielt forbindelsesveje og landsbyer, samt broforbindelserne over Somme. Alle forventede med sikkerhed et større infanteriangreb næste dag.

For at vanskeliggøre fjendens forberedelser, fik Divisionens artillerikommandør ordre til kontinuerlig hele natten at holde de fjendtlige stillinger og forbindelser bagud under beskydning.

I mellemtiden fortsatte den kraftige fjendtlige artilleri og mineild natten igennem 19./20. juli, stndsede omkring kl. 0300 en kort tid og startede så igen med fuld styrke en time senere. Omring kl. 7 havde den nået dens højeste punkt og lå mod alle kamp- og forbindelsesgrave. Samtidig blev der lagt gas over sænkninger og slugte i de bagved liggende områder, batteristillinger og landsbyer. Samtlige telefonforbindelser mellem Regimentsstab og forreste linje var ødelagt, og ligeledes de fleste bagud gående linjer. En tæt tåge lå over hele slagmarken. Kl. 0730 startede det forventede angreb langs hele Armeegruppe Quast front.

Den 20. juli skulle blive en storkampdag i ordens egentlige forstand. I forreste linje stod I. Bataillon med 2. og 4. Kompanie, tæt bag som reserve sammen med bataljonsstaben 3. Kompanie i hulvejen stenbrud - Chapelette nord for Barleux, 13. Kompanie i hulvejen i den nordlige del af Barleux, Leib-Kompanie i hulvejen bed Eterpigny. II. Bataillon lå i beredskab og III. var som Divisions-reserve trukket frem til Ennemain.

Regimentets kamp om Barleux var overordentlig hård. Højre kompagni (2.) havde lidt hårdt under den fjendtlige trommeild, mens venstre (4.) endnu var kampduelig. Kl. 8 angreb fjenden Regimentets stilling og den nordligt tilstødende IR 25 (Div. Liebert) i flere bølger. 4. Kompanie afviste angrebet, og de på enkelte steder indtrængte franskmænd, slået tilbage med håndgranater. Derimod lykkedes det fjenden med overmagt at trænge 2. Kompanie tilbage, hvor dens fører, Leutnant v. Oertzen (Otto) var faldet og hans stedfortræder Leutnant d.R. Kowitz hårdt såret.

Offizierstellvertreter Schlacht, 2. Kompanie, skriver:

> Leutnant v. Oertzen skal have stået skydende mod de fremstormende modstandere indtil han selv led døden. Med ham mistede vi en af de bedste. Han var en tapper officer, som altid var at finde på det værste sted, og som ikke bukkede sig for nogen kugle. Vi sørgede oprigtigt over ham, ikke mindst fordi vi ikke kunne finde hans lig. Under senere kampe blev han tit savnet. Tæt forbundet med ham var hans ordonnans, Gefreiter Almstädt, tømmersvend fra Schadebeck. Begge var uadskillelige, og gik altid sammen. Hvem det ikke lykkedes at slippe tilbage, blev af franskmændene under stormen skudt ned eller taget til fange. Det gik herunder dårligt for Reservist Wilhelm Lange II, fåreavler fra Güstrow, som efter at være taget til fange, blev slæbt med af franskmændene. Herunder blev han hårdt såret og blev liggende mellem de to stillinger. Flere dage og nætter måtte han blive liggende i den kraftige artilleri- og mineild, sulten og tørstende. Kammerater fra III. Bataillon blev opmærksomme på ham på grund af hans råb, og reddede ham til sidst ud af hans fortvivlede situation.

Samtidig trængte fjenden nord for Berleux ind i IR 25 grav. De næste dage nedskrev Hauptmann v. Düring i Mons sine endnu friske erindringer om, hvad der skete:

> Franskmænd og negre dukkede op på vores højre flanke i hulvejen ved grusgraven i IR 25 afsnit. Da der herfra ikke kunne forventes et modangreb, lod jeg øjeblikkeligt to delinger fra 13. Kompanie under Leutnant v. Lassert (Gotthard) rykke frem herimod. De kastede igen franskmændene ud og tog fanger. Leutnant v. Lassert faldt i spidsen for sine grenaderer, der dårligt havde kunnet føle deres tapre fører. Leutnant d.R. Kleiminger blev hårdt såret. Hermed overgik kommandoen til Leutnant d.R. Bröcker, men også han faldt kort efter. I den mellemliggende tid var det blevet konstateret, at franskmændene var trængt ind i den under Regiment 25

tilhørende grav, der lå foran os. Jeg gav 3. Kompanie ordre til modangreb, hvilket lykkedes med det samme. Herunder faldt Scheliha, der som den første sprang ned i den besatte grav i spidsen for sit kompagni. Han næstkommanderende, Leutnant d.R. Beckmann, fulgte ham kort efter i døden. Herefter gav jeg Leutnant Krebs fra Pi.B. 9 ordre til, men en deling at sikre min højre flanke i området ved grusgraven, da der her hele tiden var kampe. Krebs blev herunder såret. I mellemtiden var der indgået meldinger om, at franskmændene i 2. Kompanie afsnit – mellem stenbrud og vejen Barleux – Flaucourt – var trængt ind, og at de her hele tiden fik forstærkninger. Disse meldinger blev gentaget, så jeg omkring kl. 12 var klar over indbrudsstedet. På dette tidspunkt meldte 6. Kompanie sig til mig. Der var nu af forstærkninger disponible: i den bageste hulvej 6. Kompanie og en deling, 2. Kompanie, i forreste hulvej en deling, 12. Kompanie. To delinger fra 6. Kompanie blev af mig udset til indsat i modangreb mod indbrudsstedet. Angrebet brød sammen under MG-ild. Tabene var betydelige. Det lukkedes kun en eller to grupper at sætte sig fast omkring hulvejen. I mellemtiden var det lykkedes at sende en ordonnans med en skitse over indbrudsstedet tilbage til Hauptmann v. Alt-Stutterheim (Moritz), som bag afsnittet havde kommandoen over II. Bataillon. Omkring kl. 1420 meldte sig Leutnant d.R. Kemp med 7. Kompanie til min disposition, som meddelte, at indbrudsstedet fra kl. 1415 til 1430 ville blive lagt under vores artilleri, hvorefter den ville blive langt længere frem. Meldingen kom imidlertid for sent til øjeblikkeligt at gøre et nyt fremstød på dette sted. Dette blev først omhyggeligt forberedt af mig, delingsfører og underofficerer måtte først rekognoscerer, hvorefter der fra højre mod venstre blev indsat: 1½ deling 6. Kompanie, 3 grupper IR 25, 7. Kompanie, Pionerer fordelt langs hele linjen. Skillelinjer og udfoldelse præcist fastlagt. Det var for mig det vanskeligste øjeblik. Hvis heller ikke dette modangreb lykkedes, hvad så? Der syntes at gå en evighed, indtil det kunne gå løs. Kl. 1615 kom angrebet under kraftig artilleriild fra begge sider. Endeligt kom de første meldinger: de bestod af en tilfangetagen fransk kaptajn og løjtnant, så kom meldinger om, at angrebet var lykkedes. Førerne for 6. og 7. Kompanie, Leutnant d.R. Kletschke og Kempe var begge sårede. Omkring kl. 17 kom de første meldinger fra 4. Kompanie: her fra franskmændene med det samme blevet afvist og havde haft store tab. De få franskmænd, der fortsat opholdt sig i de forskellige grave, forsøgte nu at komme derfra. Stillingen var altså igen på vore hænder, selvom forbindelserne ikke alle steder var retableret. Da Leib-Kompaniet omkring kl. 18 meldte sig hos mig, følte jeg mig sikker, for nu havde jeg igen en tilstrækkelig reserve. Efter at jeg havde sendt enkelte dele frem, lå herefter i forreste linje fra venstre: 4. Kompanie, 1 deling/7. Kompanie, 3 grupper/IR 25, 1 deling/2. Kompanie, 6., 3. og 13 Kompanie. I reserve lå Leib-Kompanie, 2 delinger/7. Kompanie, 1 deling/2. Kompanie og 1 deling/13. Kompanie. Nerveanspændelsen og dagens hårdhed lader sig slet ikke skildre, eller ikke hvilke tungtvejende beslutninger, jeg mange gange måtte træffe. Hvor svært er det ikke at udlede kendsgerningerne af de, på grund af kampenes forvirring ofte overdrevne, meldinger, og derefter trods alt, hvad der vælter ned over en, stadig at bevarer ro og beslutsomhed! Hvor svært er det ikke, mange gange at skulle afvise råb om hjælp, fordi den er mere nødvendig et andet sted. Folkene er hævet over enhver ros!

5. Kompanie, der om formiddagen som forstærkning var stillet til disposition for IR 75, vendte kl. 17 tilbage til Regimentet. Heller ikke denne havde der været behov for at indsætte.

Kl. 1730 blev der igen roligere i hele 17. ID afsnit. Artilleriild fra begge sider døde ud. Regimentet fik stillet den fremtrukne III. Bataillon til disposition til afløsning af forreste linje. Om aftenen den 20. juli forløb relativt roligt i forhold til de forudgående hårde, forbitrede kampe. Kun svag artilleri- og mineild lå over kampstillingerne, mens den sædvanlige strøild lå over de bageste områder.

Den 20. juli var en hædersdag for Regimentet, der havde klaret sig så strålende. Imidlertid havde tabene været store. Foruden de allerede nævnte officerer var Leutnant d.R. Kollhoff, Flume, Döscher og Kreglinger, Leutnant v. Oertzen (Hans Ulrich) og 147 mand blevet såret, 45 mand faldet og 58 savnet. Foruden den kommanderende general udtalte også HKH Storhertugen af Mecklenburg sin anerkendelse og tak til førere og mandskab for den ydede indsats under den sidste kampdag.

Hauptmann d.R. Dr. Stratmann skrev:

Heltedøden for Leutnant Otto Helmut v. Oertzen, som vi kaldte Pummi, var et ganske særligt smerteligt tab for Regimentet. Han personificerede ikke kun i I. Bataillon, men i hele Regimentet med sin retlinethed, ærlighed, energi og tapperhed, grenaderernes ånd.

Unteroffizier Schlüter, der fra begyndelsen til enden trods flere gange såret, tilhørte 3. Kompanie, og hele tiden havde været sin kompagnifører en fortræffelig støtte, frygtløs og trofast, skrev over Leutnant v. Schelihas heltedød og de hårde kampe ved Barfleux:

Efter af 3. Kompanie den 17. juli blev indsat i forreste linje ved Barleux, måtte den udholde 2 dages meget kraftig beskydning. Specielt 2. gruppe, som lå i stenbruddet, havde store tab. Den 19. blev Kompagniet afløst af 2. Kompagni og trukket tilbage til hulvejen ved Regimentsstaben. Denne nat begyndte meget kraftig beskydning ind med alle kalibre, som i morgentimerne øgedes til trommeild. Pludseligt så Grenadier Mau, der lå på post oppe på kanten, i den kraftige røg og støv det fjendtlige angreb. Med råbet »De kommer, de kommer!« alarmerede han kompagniet. På samme tid var fjenden til højre for os allerede nået ind på 30 me-

Kompagnifoerer [illegible], Leutnant von Platen, med sine ordonnanser i stillingen ved Wattweiler

Under offiserer og mandskab ved [illegible] i stillingen ved Wattweiler

ters afstand. Hauptmann v. Düring råbte øjeblikkeligt: »Scheliha, fremad Storm, storm!«, og med det samme brød vores kompagnifører frem med kompagniet. Desværre løb Leutnant v. Scheliha så hurtigt, at jeg ikke kunne følge ham i hælene. Mine råb. »Hr. løjtnant, ikke så hurtig« blev ikke hørt. Kompagniet genså ikke deres tapre fører i live. Hornist Simon, min trofaste hornblæser, lå med skud i brystet ved kanten af graven. Leutnant v. Scheliha fandt vi senere med skud i brystet i graven. Af tre mand fra Regiment 25, der som fanger sad i bunden af graven, og af os var blevet befriet, fortalte mig, at Leutnant v. Schliha var sprunget ned i den fuldt bemandede grav, og var begyndt at slå franskmændene med kolben, men allerede ved første slag var blevet ramt af et pistolskud og var sunket sammen. Under høje hurra sprang sekunder senere kompagniet samlet ned i graven. Franskmændene løftede hænderne og lod sig tage til fange. Vores fører kunne vi ikke mere redde. Nu begyndte skyderiet med de franskmænd, der gemte sig i granathullerne. Herunder mistede kompagniet mange af skud i hovedet. Leutnant Beckmann blev ramt i hovedet på nærmeste hold, så hovedskallen fløj af og hans hjerte dampende faldt til jorden. På samme tid så vi en deling fra 13. Kompanie under Leutnant Bröcker storme frem. Efter andet spring faldt også Leutnant Bröcker. Efter at Vizefeldwebel Wöhlert og jeg nogenlunde havde fordelt folkene, sendte Hauptmann v. Düring os Leutnant Flume fra 13. Kompanie som fører. Flume og jeg udsøgte herefter nogle folk, der forstod sig på maskingeværer, og gjorde det maskingevær fra Regiment 25, der af en granat var blevet slynget ned i graven, klar igen. Efter at Flume og jeg havde sat et gevær i stilling mod de franskmænd, der rykkede frem til højre for os, og jeg havde afskudt et bånd, brød Flume, som ved siden af mig ledede skydningen, hårdt såret sammen med et skud i munden. Resterne af 3. og 13. Kompanie fastholdt hele dagen den af IR 25 tabte stilling. Den 21. juli om morgenen, som det allerede begyndte at gry, bragte jeg bataljonsføreren fra 110. Grenadier ind i stillingen, hvor den afløste os. Tavs trykkede han mig i hånden, da han så, hvor hårdt vi havde kæmpet på stedet, og hvor der på steder lå 25 franskmænd og grenaderer ved siden af hinanden.

Sergeant Zielinski beretter:

Tæt ved siden af Leutnant v. Scheliha stormede vi frem med Grenadier Wiechmann, som med håndgranater dygtigt ryddede op blandt franskmændene. Leutnant v. Scheliha fandt vi død i graven med pistol i hånd. Efter at også Leutnant Beckmann var faldet, overtog Feldwebel Wöhlert føringen af kompagniet. Gennem dygtighed og koldblodighed udmærkede sig endnu engang i særlig grad Gefreiter Pietsch

Om natten til 21. juli blev den udmattede I. Bataillon afløst af III og 1 MGK, og forlagt til Mons-en-Chausee.

Det fjendtlige artilleri forblev om formiddagen den 21. juli ringe, men øgedes igen omkring middagstid. De bageste områder blev, som sædvanlig, belagt med gasgranater. Vores eget artilleri, der under forsvaret mod det fjendtlige angreb den 20. juli, med en godt liggende spærreild, bidraget væsentligt, opretholdt en rolig virkningsskydning mod dækninger, kommandostationer og samlerum, og bekæmpede især det fjendtlige artilleri. For den hårdt sårede Oberleutnant v. Böckmann (døde den 23. 7 af sine sår på et feltlazaret) overtog Leutnant d.R. Kruse føringen af 11. Kompanie. Adjudant ved II. Bataillon blev Leutnant d.L. Klett.

Med Oberleutnant v. Böckmann mistede 11. Kompanie en meget rutineret fører, officerskorpset en respekteret, altid højt agtet, dygtig kammerat. Foruden Oberleutnant v. Böckmann blev hans trofaste oppasser Bamnn såret sammen med endnu to grenaderer. Af et brev fra den daværende Feldwebel Hamann til Generalleutnant v. Böckmann fremgår, at den pligtopfyldende officer først havde sørget for en såret grenader, og derefter yderligere udstedet forskellige ordre med det bestemte direktiv: 11. Kompanie fastholder sin stilling. Først herefter lod han sig transporterer til forbindepladsen, og herfra videre til feltlazarettet.

Unteroffizier Bartels, 11. Kompanie beretter:

Den krigsfrivillige Grabe, der allerede den 10. juli havde udmærket sig, trådte igen den 21. frem. Denne dag lagde fjenden igen en kraftig artilleriild over stillingen. Kompagniføreren blev hårdt såret af en fuldtræffer, men ville inden en anden officer overtog, have meldinger om kompagniets situation og styrke. Hertil meldte krigsfrivillig Grabs sig frivilligt. På trods af de nedslående granater, arbejdede han sig igennem stillingen, og bragte meldingen tilbage til sin kompagniføre. For sin uforfærdede holdning blev han tildelt Mecklenburgischen Militär-Verdinstkreuz.

Den 22. juni var fjendens artilleriaktivitet mindre. Derfor kunne udbygningen af stillingen for alvor sættes i gang. HKH Storhertugen hilste i Mons på sin I. Bataillon, lod sig underholde med beretninger fra officerer og mandskab om de hårde kampe, og udtalte endnu engang sin personlige tak og anerkendelse.

Også den 23. juli var det fjendtlige artilleri indenfor rimelig omfang. . Den forreste stilling blev overtaget af III./bayr. RIR 23, håndfaste folk, som man godt kunne bruge her. III. Bataillon rykkede i beredskab og II. til Mons i hvil. For den sårede Leutnant v. Pfuhlstein overtog Leutnant d.R. Baumann føringen af 1 MGK. Regimentets adjudant, Oberleutnant v. Wickede, anmodede på grund af den store afgang af kompagniføre på dette kritiske tidspunkt, at blive forsat til fronttjeneste. Han fik overdraget føringen af 8. Kompanie. Regiments adjudant blev Leutnant v. Heyden, mens Leutnant v. Lasert overtog adjudanttjenesten ved III. Bataillon.

Krigsrangliste den 23. juli 1916 *)

Regimentsstab:
Oberst Frhr. v. Wangenheim,
Adjudant: Lt. v. Heyden
Signal- og forbindelsesofficer ved Regiment: Lt.d.R. Simonsen
Fører for Store Bagage: Lt.d.L. Crasemann
Regimentslæge: Oberstabsarzt d.R. Dr. Brömse

I. Bataillon:
Hauptmann v. Düring
Adjudant: Lt.d.L Kassow
Bataljonslæge: Assistenzarzt d.R. Dr. Theodor
Leib-Komp: Oberlt. v. Bülow, Lt.d.R. Bohmhammel
2. Komp: Lt.d.R. Rau, Lt.d.R. Edler
3. Komp: Lt. Frhr. v. steglin (Georg), Lt.d.R. Faber
4. Komp: Lt.d.L. Johanntzen, Lt.d.R. Walter
13. Komp: Lt.d.R. Berhein, Feldw.Lt. Goosmann

II. Bataillon:
Hauptmann v. Alt-Stutterheim
Adjudant: Lt.d.L. Klett
Bataljonslæge: Stabsarzt Klein
5. Komp: Lt.d.R. Geinitz, Lt.d.R. Schüler
6. Komp: Lt.d.L. Klien
7. Komp: Lt.d.L. Ferchland, Lt.d.R. Schmidt
8. Komp: Oblt. v. Wickede, Lt.d.R. Stahlberg

III. Bataillon:
Hauptmann v. Heimburg
Adjudant: Lt.v. Lassert (Franz)
Batajonslæge: Assistenzarzt d.R. Dr. Guthke
9. Komp: Lt. v. Platen, Lt.d.R. Lange, Lt.v.d. Lühe
10. Komp: Lt.d.L. Lorenz, Lt.d.L. Jungtow, Lt. v. Leers
11. Komp: Lt.d.R. Kruse, Lt.d.R. Heuck, Lt.d.L. Schult
12. Komp: Lt.d.R. Range, Lt.d.L. Grüter

1. MGK: Lt.d.R. Baumann, Lt.v. Schickfuss und Reudorff
2. MGK: Lt.v. Bülow, Lt.d.R. Schräder, Lt.d.R. Denecke
MG-SsTrup 54: Lt.d.R. Baltes.

I de følgende dage var fjendens kampaktivitet igen livlig. Kampbataljonerne ved Barleux havde i denne periode kun modtaget kold forplejning. Med sprittabletter varmede officerer og grenaderer en gang i mellem deres kogekar ved kaffe eller te. Med dette måtte de så en hel dag udholde juli-heden. Da den udmattede IX. AK hårdt havde brug for en hvilepause, blev den fra 25. juli afløst. 17. ID blev afløst af 1. Garde-Reserve-Division, Regimentet af 2. Garde-Reserve-Regiment, som Oberst Frhr. v. Wangenheim den 28. juli overdrog kommandoen over afsnittet. For fremragende tapperhed blev Unteroffizier Schlttmann, 7. Kompanie, udmærket med Jernkorset I. Klasse.

Efter et par dage i Mons og flere dages march, nåede bataljonerne den 29. juli de endelige kvarterer i og omkring Seboncourt nordøst for St. Quentin i 2. Armee Etapeområde. Kvartererne var gode bortset fra, at der næsten overalt manglede bademuligheder. For at blive afluset måtte kompagnierne tage til St. Quentin. I begyndelsen af hvileperioden, der varede til den 14. august, ankom personelerstatninger, der måtte fordeles og uddannes sammen med den krigsvante grundstamme. Herunder blev samarbejdet med flammekastere højere prioriteret. De 6 granatkastere, der blev tildelt Regimentet, blev underlagt III. Bataillon og samlet i en deling under kommando

*) Af listen fremgår, at foruden Regimentskommandøren og bataljonskommandører, kun fører for Leib- og 8. Kompanie havde gået gennem Grenader-regimentets fredstidsskole. De øvrige kompagni og delingsfører var unge aktive krigsofficerer og velprøvede reserveofficerer. Flere delinger var under kommando af Vizefeldwebler eller Sergenter.

af Leutnant d.R. Schräder. Samtlige officerer og mandskab blev udrustet med stålhjelme, der havde vist sig meget nyttige, mens læderhjelmene blev afgivet til erstatningsenhederne. Den 7. august besøgte den kommanderende general for IX. AK, General der Infanterie v. Quast, Regimentet, hvor han udtalte sin anerkendelse for, hvad der hidtil havde været ydet under Somme-slaget. Oberstabsarzt Dr. Brömse og Stabsarzt Dr. Speeck, der under de hårde kampe igen havde ydet fremragende tjeneste, modtog Jernkorset I. Kort efter blev også Leutnant d.R. Kemp udmærket med samme dekoration.

Den så nødvendige hvileperiode sluttede den 15. august. For anden gang blev Regimentet sendt til Somme. Fjendens overlegenhed i artilleri, fly og balloner var tydelig. Derfor måtte grenaderer, füsiliere og musketerer med deres liv dække den jord, der skulle forsvares.

Efter at Regimentet mellem den 15. og 17. august var transporteret tilbage til fronten, blev den 18. august i første omgang II. Bataillon indsat som beredskabsbataljon. 6. og 7. Kompanie blev placeret i »Regimentshulvejen« ved Eterpigny, 5. og 8. Kompanie langs »Füsilierweg« mellem kirken i Barleux og Maisonette bakkerne.

Den 19. august indtog Regimentsstaben deres kommandostation ved Eterpigny. II. Bataillon overtog de gamle kampstillinger, der imidlertid nu var større end under første indsats, og nu forløb fra grusgraven på vejen mod la Maisonnette over stenbruddet ved nordvest kanten af Barleux til 50 meter på den anden side vejgaflen på vestsiden af Barleux. Bredden var nu omkring 1.700 meter. I. Bataillon rykkede i beredskab og III. til Vraignes. Det hidtidig dejlige vejr var blevet koldt og regnfuldt, og der var mange syge af mave- og tarmlidelser.

Fjendens aktiviteter var mindre end tidligere. Det franske artilleri begrænsede sig til ildoverfald og strøild mod de bagud gående forbindelser. Ild fra minekastere indtraf kun spredt og på enkelte steder. Det fjendtlige infanteri viste sig ganske vist om natten meget opmærksom og handlekraftig, forsøgte også med infanteri- og MG-ild at forstyrre vores arbejde, men forholdt sig dog generelt passivt. De arbejdede intenst på deres stillinger og hindringer. Man fik det indtryk, at fjenden syd for Somme i første omgang undlade angreb. Tab holdt sig indenfor rimelige grænser. Der arbejdedes forsat ivrigt i stillingen.

Den 24. august skød en post fra 7. Kompanie, Grenadier Schlichting, en fransk cyklist på vejen til Flaucourt. Cykel og uniform blev senere bjærget, og herigennem nye troppeenheder identificeret.

Med afløsningen den 25. august blev to bataljoner indsat side om side, organiseret i dybden, I. til højre og III. til venstre. II. Bataillon kom som reserve til Mons-en-Chausee.

Den 28. august skete en fuldstændig ændring i situationen. Det fjendtlige artilleri udfoldede denne dag en meget livlig aktivitet, forstærket af talrige minekastere. Grave og hindringer blev kraftigt beskadiget og tabene øgedes. De sidste dråber i feltflasken blev sparet på trods af den kvælende tørst, for at blive givet til de sårede, der i det åbne terræn kun om aftenen i mørket kunne bringes i sikkerhed. Mange folk kunne ikke afgives til transporten af sårede, da ellers den i forvejen tynde besætning i gravene ville blive for svag. Flere gange vendte grenadererne tilbage efter at have afleveret en såret, for med en ny at gentage turen. Med deres trofaste kammeratskab beviste frontkæmperne her, ved at dele alt med hinanden i nødens stund, hvad praktisk socialisme er. Her rådede kun handlingen. Beskydningen fortsatte dag og nat på ensformig og heftig vis, og øgedes om dagen til største heftighed. Området ved Eterpigny, hvor Regimentsstab og reserver var placeret, og de øvrige overgange over Somme blev flere gange lagt under gas. Også adgangsveje lå under kraftig beskydning. Transporterne af forplejning og materialer blev herigennem yderst vanskelig. Man havde en fornemmelse af, at franskmændene med sin beskydning fulgte hver eneste ordonnans, der passerede det åbne terræn. Enhver dækning måtte derfor udnyttes, og enhver unødvendig trafik til og fra stillingen undgås.

Et sådant forbrug af ammunition kunne ikke kun have det formål, at aflede opmærksomheden, men måtte være forberedelse til et større angreb. Desuden havde fjendens skanseaktiviteter fået en offensiv karakter. Franskmændene øgede antallet af forbindelses- og løbegrave, og gravede specielt overfor Barleux talrige sapper ud i ingenmandsland, for herigennem at skaffe sig nye udgangspunkter for en storm.

I mellemtiden syntes den planmæssige indskydning fra modstanderen, som det havde været tilfældet før det store angreb den 20. juli, i begyndelsen kun at ske mod dækningerne i hulvejen sydøst for Horgny. Måske havde det dårlige vejr gjort luftopklaring vanskeligere og delvist umulig, hvorfor han undlod indskydning mod andre mål.

Med det bedre vejr, der herskede 31. marts, forlagde fjenden så en kraftig virknings- og ødelæggelsesskydningen mod for grave, beredskaber og batterier, med en særlig omfattende observation fra luften. Der blev observeret en koncentration i de fjendtlige grave. Dermed syntes et generelt fjendtligt angreb at være forestående. Om aftenen den 31. august blev I. afløst og II. Bataillon og forlagt til Mons-en-Chaussee.

Den kraftige beskydning af stillingen den 28. august fortsatte også den 1., 2. og 3. september. I det vindstille vejr dækkede en tæt sky af røg efterhånden området. Mod sænkninger og batteristillinger lå en tæt gassky. Over-

alt skete der store skader på gravene, og på steder eksisterede de ikke mere. Tabene blandt officerer og mandskab øgedes. Derimod øgedes antallet af fjendtlige pjecer og minekaster sig hele tiden. Talløse fly ledede den fjendtlige ild og kastede bomber mod de landsbyer, der anvendtes til indkvartering. Kun uregelmæssigt kom der varm forplejning til de hårdt lidende tropper i forreste linje. Det fornyede fjendtlige angreb nærmede sig tydeligvis.

Den 4. september øgede franskmændene deres ild til højeste voldsomhed. Den omfattende anvendelse af gas mod vores batterier og mod de bageste områder kendetegnede allerede denne dag fra tidlig morgen som den egentlige angrebsdag, ikke mindst fordi flere steder kraftige fjendtlige patruljer blev trukket frem for at fastslå virkningen af beskydningen. Tappert holdt grenadererne ud i stykker af grave og i granatkratere. Alle telefonlinjer var ødelagte, og på trods af et opofrende arbejde fra linje-patruljer, lykkedes det ikke at retablere dem.

Gefreiter Hoff, 9. Kompanie, skriver:

> Ganske vist begyndte vores artilleri hurtigt med deres gengældelsesild, men modstanderen lod sig ikke forvirre. Uafbrudt hamrede de mod vore stillinger, jævnede det ene stykke grav efter det andet med jorden. Gravene var næsten ikke mere til at genkende. Hele afsnittet lignede en mark, der var pløjet op af en stor dampplov. Den tynde besætning i graven krøb sammen i granathuller og de få resterende grave. Måske kunne skråningen på en hulvej yde dækning mod lettere artilleri, men de tunge miner og 15-cm granater trykkede den ene dækning efter den anden ind.

Efter en endnu voldsommere beskydning begyndte kl. 15 det forventede angreb. Ved II. Bataillon lykkedes det de meget stærke franske stormbølger at løbe forreste linje over ende, men blev hurtigt standset af maskingeværer fra »Grenadier-weg«. Øjeblikkelige modangreb fra Hauptmann v. Alt-Stutterheims indsatte reserve, 8. og 5. Kompanie, hvortil to delinger fra 6. og 1½ deling fra 9. Kompanie sluttede sig til, kastede igen fjenden ud under håndgemæng. Under store tab strømmede de tilbage i udgangsstillingen, efterladende sig omkring 60 fanger. Herunder faldt Oberleutnant v. Wickede, fører for 8. Kompanie og Leutnant d.R. Schmidt, fører for de to delinger af 6. Kompanie. Fører for 5. Kompanie, Leutnant d.R. Geinitz blev hårdt såret. Allerede et kvarter efter angrebet var hele stillingen igen fast på II. Bataillons hænder. Alvorligere var situationen i III. Bataillons afsnit. Her trængte fjenden ind i stenbruddet, der var stærkt besat af infanteri og maskingeværer. Længere kom han ikke. Han trængte imidlertid igennem ved vejen mod Assevillers, og nåede frem til sydkanten af Barleux.

Fører for III. Bataillon, Hauptmann v. Heimburg, skriver:

> Råbet »De kommer« fik alle frem fra deres gemmesteder. Det var et pusterum, da der efter den daglange beskydning, var en vis ildpause omkring os, mens artilleriilden faldt over de bagved liggende områder. Fra kanten af hulvejen kunne man se franskmændenes angreb, og da jeg så, at angrebet nåede den forreste linje, gav jeg den ved siden af mig stående Leutnant v. Platen ordre til med 1½ deling af 9. Kompanie, der tilfældig var til stede, at gå til modangreb. Med koldblodighed fik Leutnant v. Platen i gang, tog imidlertid desværre en anden retning og støtte derfor II. Bataillon, og ikke 10. Kompanie. Modstanderen havde sat sig fast i stenbruddet og var yderligere brudt igennem på venstre fløj mellem 11. Kompanie og Regiment Bremen [IR 75]. Da jeg så, at franskmændene landsbyen Berleux og trængte videre frem på venstre flanke for at omgå vores stilling, skrabede jeg alt, hvad der endnu var af mandskab – resten af 9. Kompanie, oppassere, ordonnanser – sammen, og uden forskel på officerer og grenaderer, gik det med gevær i hånd frem mod Barleux. Assistenzarzt d.R. Dr. Theodor rev Røde Kors armbindet af armen og stormede frem med os. Han vendte først, da den største fare var overstået, tilbage til sine sårede. Vi kom ikke langt. Franskmændene havde sat maskingeværer i stilling, hvorfor jeg gav ordre til at gå i stilling og opretholde en rolig ild mod Barleux. Selv gik jeg med min oppasser til Bataljonens kommandostation, hvor de førte fanger blev indbragt. Blandt disse var der en bataljonsstab. Jeg satte mig i forbindelse med II. Bataillon og bad om disponible reserver. To grupper blev stillet til min disposition, der fik ordre til fra nord at trænge frem mod Barleux. Dette blev med dygtighed udført, og med resten af III. Bataillon blev angrebet ført videre. Næsten samtidig, omkring kl. 17, gjorde støtte fra naboen, 75 IR, sig mærkbar, og med denne støtte blev landsbyen tilbageerobret, og en antal fanger taget. Forbindelsen til 75 IR var omkring kl. 1730 igen etableret.
>
> Endnu var stenbruddet på franske hænder, der havde forskanset sig til begge sider. Da jeg omkring kl. 1930 fik stillet reservekompagniet (12./GR 89) til disposition, fik denne ordre til at tilbageerobre stenbruddet. Leutnant v. Platen meldte sig netop hos mig, og tilbød at tage ledelsen af angrebet, da han var præcist informeret om den franske stilling. Derfor fik både Leutnant v. Platen og Range befalingen til at rense stenbruddet. Efter omkring 10 minutter lod fra den forreste grav et højt Hurra, stenbruddet var igen på vore hænder, og forbindelsen internt i bataljonen retableret. Særligt udmærkede sig 3. Deling/12. Kompanie under Feldwebel Dahl, der som den første trængte ind i stenbruddet og tog 39 fanger.
>
> Jeg anset den 4. september som en særlig æresdag for III. Bataillon. Efter ni dages uafbrudt, kraftigt bombardement, havde kompagnierne kæmpet fremragende, overalt med viljestyrke og med kun en tanke: »Fjenden skal ikke have lov til at bryde igennem«.

Da efter udsagn fra fanger endnu tre friske regimenter var gjort klar til angrebet, sendte Regimentskommandøren 7. Kompanie (Regiments-reserve) som bagdækning ved Barleux. Den blev samlet om natten i den sydlige del af Füsilier-graben, da videre angreb ikke fulgte.

I. Bataillon, som i løbet af eftermiddagen var trukket frem til Ennemain, afløste om aftenen III. Bataillon, der efter ti dages i forreste linje og de hårde kampe, stærkt trængte til hvil.

Den 2. september skrev Feldwebel Haman, 12. Kompanie, til den sårede kompagnifører, Leutnant d.R. Heuck:

> Kompagniet er det gået bittert. Leutnant Schult overtog kommandoen, Vizefeldwebel Oberländer 3. Deling, men blev såret den 3. september og sendt tilbage ligesom Vizefeldwebel Dunkelmann. Sergeant Meyer førte 1. Deling, Unteroffizier Pommerenke 2. og Sergeant Korb 3. Deling. Begge sidstnævnte er faldet. Trommeilden øgedes hele tiden, og tabene øgedes på tilsvarende måde. Den 4. september om eftermiddagen fulgte så masseangrebet, uden at trommeilden ophørte. Gravbesætningen blev af 10 til 15 fly holdt under maskingeværild. Herved blev mange dræbt eller såret. Fjenden trængte herefter ind i Barleux med omkring to kompagnier, og ligeledes i stenbruddet. De endnu eksisterende dele af 1. og 2. Deling blev herved angrebet fra ryggen og overmandet. 3. Deling iværksatte et modangreb, men dette kom imidlertid for lang til højre og løb frem til 5. Kompanie, vel også fordi de blev drevet i den retning af en kraftig geværild fra Barleux. Herunder faldt Korb med et skud i hovedet, Leutnant schult såret af et skud i nakken. Grenadier Tönse blev ramt i maven og døde kort efter. Efter ½ time blev så et modangreb iværksat fra bagsiden. Omkring 150 mand blev taget til fange, resten flygtede gennem eller over stenbruddet. Naturligvis slæbte de alt med sig, hvad der kunne gå. De endnu i stenbruddet omringede franskmænd overgav sig til sidst. Også de mange sårede havde de taget med sig. Den arme Grenadier Baumann skød de allerede foran stillingen, mens Grenadier Klüss om aftenen blev fundet endnu levende under retableringen af hindringen. Alle vores brave, gode folk er væk.
>
> Næste morgen blev resten af kompagniet afløst. 3 underofficerer og 70 mand kom tilbage. Enkelte dukkede senere op. Vore gamle underofficerer, der har været med siden krigens start, er væk. Vizefeldwebel Baedker skal være faldet som delingsfører ved 6. Kompanie under modangrebet. Ingen kan imidlertid sige det med sikkerhed. Han listes derfor stadig som savnet. Omkring 30 mand kan være taget til fange, herunder måske også min bror, der jo sad foran i stenbruddet.

Intet steds havde fjenden haft succes. Grenadier-Regimentet havde som den 20. juli udført et godt stykke arbejde. Stillingen ved Barleux var fast på dens hænder. Helvede ved Somme, efter dage med den mest voldsomme beskydning og store afsavn, bandt førere og mandskab sammen i et ubrydeligt bånd af kammeratskab, og bekræftede dette med handlinger, som dengang som nu, hensatte den talrige fjende i forbavselse, og til enhver tid vil fremtvinge deres beundring. Førere kunne med stolthed stole på deres brave folk, og mandskabet vidste, at deres foresatte til enhver tid var den rette fører, der med ansvarlighed og dygtighed ville hjælpe med at bringe de tyske våben til sejr. Alle enheder delte samme not og fare, men også den samme kærlighed til hjemstavnen. Der eksisterede ingen officerer, ingen underofficerer, ingen menige; der var kun tyske frontsoldater! Alle vidste, hvad det drejede sig om, alle hjalp hinanden, alle gjorde sin pligt til det sidste. Alle havde til fælles den faste tro på at kæmpe for en retfærdig sag og villigheden for at dø for denne.

Tabene havde igen været store. Ud over de allerede nævnte officerer faldt Leutnant v. Leers og v.d.Lühe sammen med 98 mand, mens Leutnant d.R. Schult og Schlüter blev såret foruden 227 mand. 73 mand savnedes.

Efter at kraftig fjendtlig ild den 5. september forhindrede en istandsættelse af de ødelagte anlæg, forløb natten påfaldende rolig. Derfor kunne de sidste sårede bjærges ind og hjælpes. Herunder assisterede også Regiments musikkorpset, som var uddannet som bårehold, og derfor kunne gøre et stort bidrag, hvorunder de selv havde sårede.

Hen mod midnat forstærkedes den fjendtlige artilleri- og mineild, og rettede sig med stor heftighed mod første stilling og vore batterier. Kl. 16 angreb stærke infanteristyrker, men løb ind i den godt liggende spærreild fra artilleriet og grenaderernes forsvarsild. Under store tab, flygtede modstanderen tilbage. Kun ved stenbruddet ved 4. Kompanie lykkedes det mindre grupper at trængte ind i vores grav, hvorfra de dog med håndgranater blev kastet ud igen. 1 officer, 4 underofficerer og 38 mand fra den som elitetroppe kendte Jægerbataljon 17, blev taget usåret til fange og fire lette maskingeværer erobret. Om aftenen lå stillinger og bagterræn på ny under kraftig artilleri- og mineild. Herunder blev Oberst Frhr. v. Wangenheim ved Regimentets kommandostation lettere såret, men forblev på sin post.

Den 7. september mindskedes kampaktiviteten mærkbart. De store angreb ophørte. Det franske gennembrudsforsøg var endegyldigt slået fejl. Enhederne under IX. AK og herunder Grenadier-Regimentet havde også under den anden periode ved Somme til fulde løst dens opgave. Det var imidlertid ved at slut med kræfterne. Tabene havde været voldsomme. Specielt smerteligt og vanskelig erstattelige var de høje tab blandt officerer og de stålhårde, krigsprøvede underofficerer og grenaderer. Den 11. september begyndte afløsningen med IR 107

(58 ID). Den 14. september om morgenen overdrog Oberst Frhr. v. Wangenheim kommandoen over afsnittet til den afløsende regimentskommandør. Som sidste del blev om aftenen den 14. september 1. MGK trukket ud og sendt tilbage til Mons-en-Chaussee. Her lå også II. Bataillon med 13. Kompanie, I. Bataillon (÷ 3. Kompanie) og III. var om natten 12./13. september trukket frem til Buire som reserve for Armeegruppe Quast, da franskmændene nord for Somme gjorde fremskridt. M.G.-Scharschützen-Trupp 54 forlod Regimentet, hvor den havde ydet fortræffelig tjeneste.

Med generalkommandoet, som forblev på stedet, og beholdt kommandoen over Somme-afsnittet mellem Peronne og Ablaincourt, forblev også i første omgang de organisatorisk under IX AK tilhørende artillerienheder i stilling ved Somme, og blev først lidt efter lidt afløst. Deres sidste elementer nåede først i begyndelsen af oktober frem til Arras.

Hermed sluttede en af de mest ærefulde afsnit af krigen for Regimentet. Den havde under de hårdeste kampe – herunder fem storkampdage – ikke kun sejrrigt afvist samtlige fjendtlige angreb, og ikke givet franskmændene en meter jord, men havde tværtimod flere steder ved at lægge stillinger frem, frataget fjenden terræn, og havde ved fere lejligheder effektivt assisteret naboenheder. En anerkendelse af denne indsats fra Grenadier-Regimentet kom til udtryk i de højre myndigheders dagsbefalinger, og ved tildelingen af den preussiske Kronenordens II. Klasse til regimentskommandøren.

Feldpraest Karsten

Leutnant v. Gundlach, S. 89.
Vierfeldwebel Landt.

S. 89 Wallweiler
Dr. Volkardt.
Lt. v. Gundlach Lt.d.R. Berglinger

2. Tiling & 89 Colling
Lt.d.R. Klein

Regiments Kommandostation Gd. Mangers ved Carlsgaard
efter besiddning den 17. 4.1915

Efter ankomst til Stedeuh Ferme

Sommer-Py

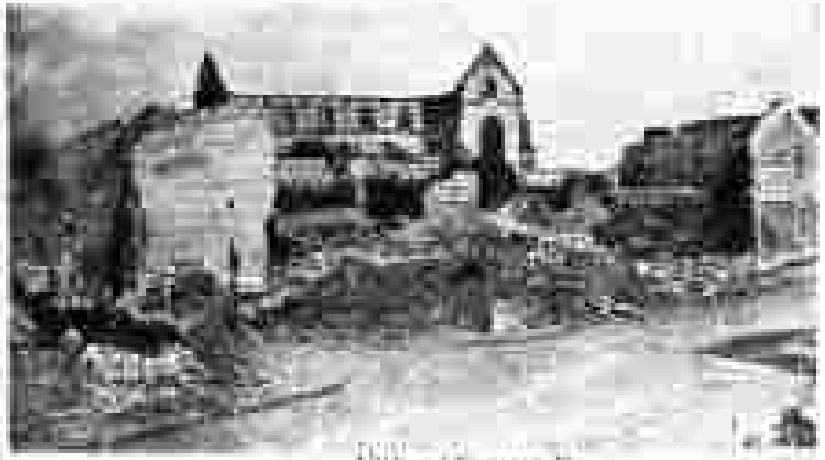

Kirken i Sommer-Py

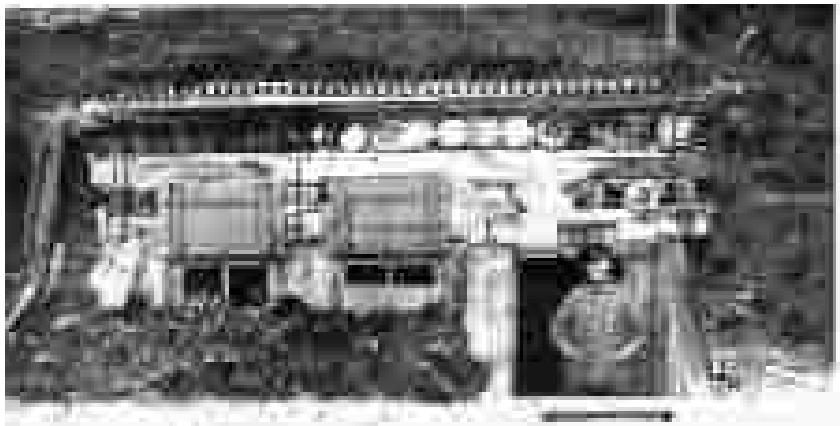

Regimentskommandostation vid Sommer-Fy
(Ward von Tiesenhausen)

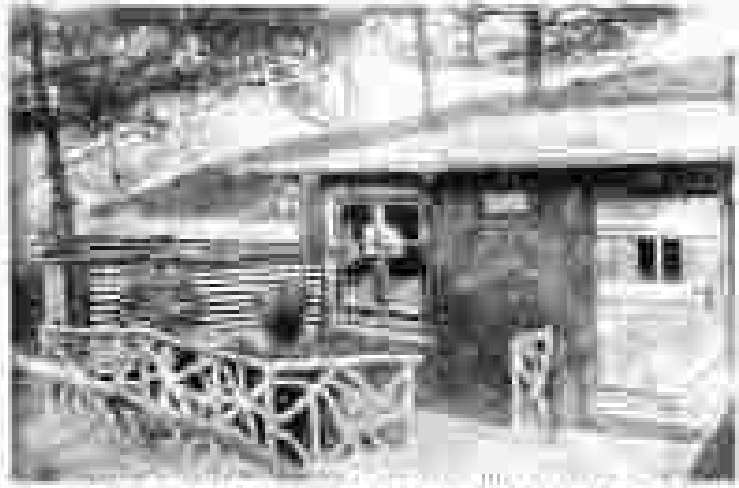

Regimentets kommandostation vid Middels Fyrhus

Regimentets kommandostation vid Sommer-Fy

Midlish Farme

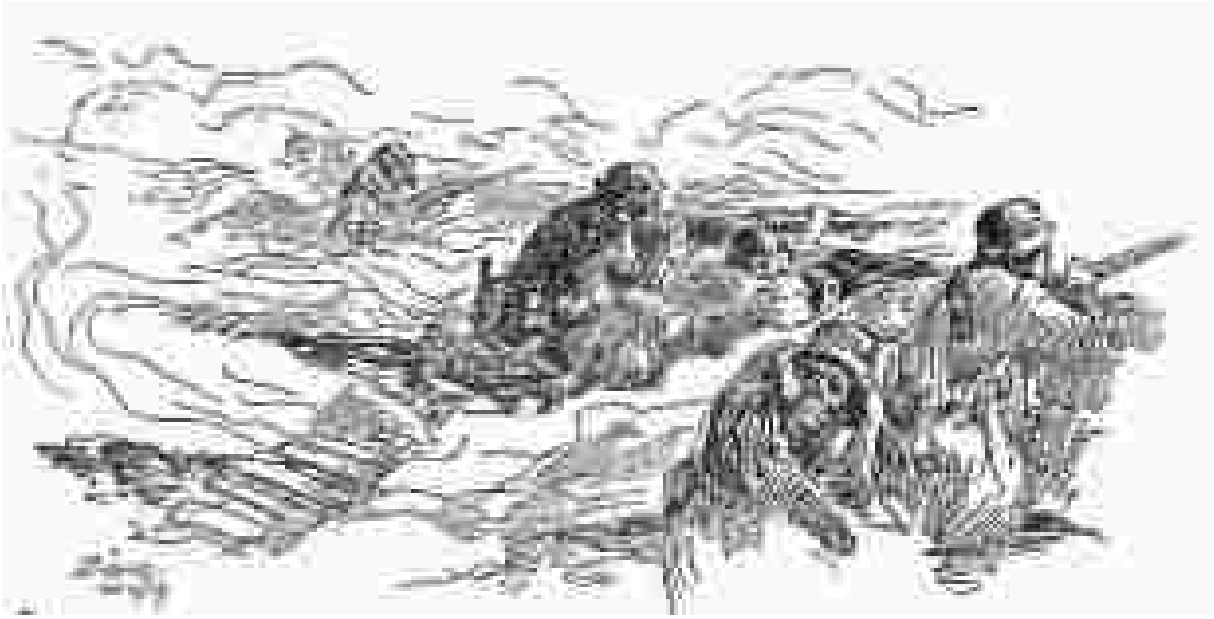

12. Kapitel: Stillingskrig ved Arras Hvil og uddannelse øst for Douai

(15.9.1916 – 5.1.1917)

Sammen med 17. ID udgik Regimentet fra IX. AK og overgik til Korps Arras (VI. RK) under 6. Armee. I mellemtiden fortsatte Somme-slaget med fortsat bitterhed indtil midten af november.

Efter en hviledag i og omkring Dallon sydvest for St. Quentin fortsatte Regimentets transport fra henholdsvis Essigny-le-Grand og Flavy over Laon – Hirson – Valenciennes – Douai til Biache-St.Vaast og Vitry-en-Artois. I løbet af den 17. blev indkvarteret i Gavarelle og Fresnes.

17. ID overtog det nordlige afsnit fra 18. ID med forbindelse til 8 ID afsnit overfor Arras, fra Rocincourt til vest for Tilloy, Grenadier-regiment den nordligste af de tre Regiments-afsnit overfor Roclincourt. I. Bataillon afløste den 17. september I./IR 154 i »beredskabsstillingen« ved Bailleul, og den 18. om aftenen III./IR 153 i forreste stilling øst for Roclincourt. Højre begrænsning var vejen Roclincourt – Thélus, venstre vejen mellem Arras og Bailleul. III. Bataillon rykkede i beredskab, II. blev samlet i Gavrelle. Til højre lå IR 133, til venstre FR 90.

Da kompagnierne hele tiden beholdt samme kvarterer i Gavrelle, Fresnes og Vitry, kunne de indrette disse efter egen smag og gøre ret behagelig.

I den nye stilling kunne de udmattede regimenter fra 17. ID ganske vist ikke gives fuldstændig ro, men kampaktiviteten – der lå englændere overfor – var generelt ikke særlig stor, så alene denne nye situation skaffede tropperne nogen rekreation. Om formiddagen var den fjendtlige kampaktivitet endda påfaldende ringe, mens den om eftermiddagen, i sær hen under aften for det meste steg. Under den fjendtlige ild var minekastere fremherskende. Ikke sjældent modtog Regiments-afsnittet op til 600 miner af alle kalibre om dagen. Gravene tog herunder betydeligt skade. Udbedringer krævede meget arbejde, desto mere fordi den våde årstid i sig selv kostede en masse besvær. Den fjendtlige artilleriild formede sig mest som ildoverfald mod den forreste grav. Af og til blev også de bageste områder belagt med strøild. Gentagende gange sonderede fjenden i mørke med patruljer, tilsyneladende for gennem fangere at få klarhed over vores krigsopstilling.

Om aftenen den 8. oktober gennemførte fjenden langs hele 17. ID front en skydning med gasgranter og –miner i tre, hurtigt på hinanden følgende bølger. Selvom udløsningen øjeblikkeligt blev observeret og alarmering gennemført, havde Regimentet 31 gassyge at beklage, hvoraf 6 døde, herunder Leutnant v. Heydebreck. Det relativt store antal ofre skyldtes, at de pågældende for sent fik deres masker på, eller for tidligt fjernede dem igen.

På grund af ammunitionsmangel skød vores artilleri generelt kun som besvarelse af fjendens ild. Ødelæggelsen af den fjendtlige grav blev overladt til minekastere.

Patruljeaktiviteten var meget omfattende, og gentagende gange blev der gennemført mindre patruljer for at indbringe fanger. Om natten 25./26. oktober gennemførte alle tre regimenter under 17. ID en noget større opration for at fastslå, hvilke fjendtlige enheder, der lå overfor. Grenadier-Regiment 89 del af operationen (Operation »Herbstmarki«), rettede sig mod »Berta-krater« og den tilstødende grav, og forberedtes i mindste detalje. Efter luftfoto blev den ved Gavrelle den fjendtlige stilling genskabt, hvor den af frivillige sammensatte angrebsstyrke først ved dagslys, senere i mørke omkring 8 dage øvede.

Patruljens fremrykning, med deltagelse af pionerer, skete uden vanskeligheder; den trængte gennem forreste frem til anden fjendtlige grav. To dækninger blev sprængt, 7 englændere skudt g en mand fra 19. Durham Regiment taget til fange.

Operationens formål var opnået. Foruden omfattende tab havde fjenden mistet 26 fanger, et maskingevær og talrige udrustningsgenstande. Vigtige konstateringer af sammensætning af den overfor liggende fjendtlige besætning, den fjendtlige stillings tilstand og omfanget af dens besættelse var opnået. Den fjendtlige artilleri- og mineild under operationen var forholdsmæssig ringe. Den kommanderende general for VI. AK udtalte sener Regimentet sin anerkendelse og tak.

Stillingen overfor Roclincourt havde dybe grave og enkelte gode adgangsgrave, men hele stillingen opfyldte ikke de nyeste kamperfaringer. Gennem hårdt arbejde blev de fagmæssigt ændret og udbygget, så de også kunne modstå et storangreb. De talrige underjordiske minegange krævede kontinuerligt store arbejdsstyrker. I den dybt nedskårne jernbanelinje Arras – Lens blev der indbygget køkkener, som i væsentlig grad gjorde forsyningen af varm forplejning lettere. 1./Pi. 9 havde etableret en feltbane fra Bailleul, hvilket var medvirkende til en stor forbedring af tilførelsen af materialer til den forreste grav. Offizierstellvertreter Jessel begyndte anlæggelsen af et sammenhængende system af blink-signalstationer. De hårde kampe på Somme havde tydeligt vist vigtigheden af flere forbindelsesmuligheder for signaler mellem enheder og kommandostationer.

Det bragte stort bifald, at der igen blev mulighed for orlov blandt officerer og mandskab.

Den 24. september blev stillingen organiseret med to bataljoner i dybden ved siden af hinanden, i stedet for tidligere bag hinanden. Ved samme lejlighed blev Regimentsafsnittet (A) opdelt i Underafsnit A Nord (A 2 og A 2) og A Süd (A 3 og A 4). Ud fra de indhøstede erfaringer under storkamp blev der lagt øget vægt på etableringen af støttepunkter og maskingeværreder i mellemterrænet. Kommandostationer blev forstærket med beton. Bataljonerne afløste hinanden med faste terminer. Samtidig blev der gennemført en ny organisation af MG-enhederne og opstillet tre MG-kompagnier, der fast tilknyttedes bataljoner med samme nummer. Føring af 1 MGK blev overtaget af Leutnant d.R. Baumann, 2 MGK af Leutnant v. Bülow (Wolfgang) og 3 MGK af Leutnant d.R. Denecke. Leutnant Brandt v. Lindau blev MG-officer ved Regimentsstaben.

Følgende blev tildelt Jernkorsets I. Klasse: Leutnant d.R. Kleiminger, Offizierstellvertreter Pöhler, 1 MGK, Unteroffizier Orthmann, Leib-Kompanie, Unteroffizier d.R. Penning, 5. Kompanie, Gefreiter Rieske, 4. Kompanie, Grenadier Fietzke, 6. Kompanie og Tambour Pietsch, 3. Kompanie. Herudover modtog talrige officerer, underofficerer og Grenaderer Jernkorsets II. Klasse.

For kompagnierne i hvil gennemførtes uddannelse af stødtropper, MG-skytter, betjening af minekastere og geværgranater, samt i signaltjeneste.

Det stærkt forøgede antal af granatkastere blev formeret i tre selvstændige, af officerer førte delinger med hver 8 våben, som tildeltes bataljonerne. Også en let minekaster-enhed blev opstillet.

Den 22. december begyndte Regimentets afløsning af RIR 104. Hauptmann v. Estorff, der var overført til Regimentet, overtog I Bataillon fra Major v. Pressentin, som i begyndelsen af november blev forsat til Krigsministeriet som leder af et uddannelseskursus for Kompagniførere.

Frem til 24. december nåede bataljonerne efter en kort forskydning med jernbane fra Vitry til Wallers, hhv. Somain, og kom i kvarter i Fenain, Erre, Wallers, Haveluy og Helesmes øst for Douai. Efter en march nåede Regimentsstaben dens nye indkvartering på Chateau l'Eremitaye ved Hornaing.

Alle kompagnier afholdt juleaften små festligheder. Igen havde hjemmet sendt julepakker, selvom også disse var blevet mere sparsomme, da man derhjemme eller ikke havde meget at undvære.

Om julen 1916 skrev Offizierstellvertreter Schlacht:

> Julefesten 1914 og 1915 havde vi måtte afholde i forreste stilling. I året 1916 var vi mere heldige.
>
> Fra den 127. september 1916 lå vi i stilling i Artois (Arras). Stillingen var rolig. Som det er alle grenaderer bekendt, havde vore cyklist, der dagligt kørte fra stillingen til feltkøkkenet, altid mange nyheder med, når han om aftenen vendte tilbage. Bagude ved feltkøkkenet slap der altid noget igennem, og med disse feltkøkken-rygter, returnerede de om aftenen til stillingen. Og på den måde medbragte vores cyklist et par aftener før jul den glædelige nyhed: »Vi skal afløses inden jul«. Alle var yderst glade over denne nyhed. Og det blev virkeligt til sandhed. Den 23. december om aftenen blev I. Bataillon afløst af I./RIR 104. Den 24., juleaften, kørte den fra Vitry til Somain, og marcherede herfra til vore julekvarterer i Jenain. Det var imidlertid ikke alle, der fik del i juleglæden. En bagtrop måtte blive i stillingen. Fra bataljonsføreren fik jeg til opgave, med 1 underofficer og to Gefreiter fra hvert kompagni, at blive ved I./RIR 104 til 2. Juledag. Det gjorde os meget kede af det, hvad vel alle kan forstå. Men julemanden indhentede os hurtigt. Om eftermiddagen den 24. december blev vi frigivet af I./RIR 104, og kunne allerede samme aften omkring kl. 23 nå vores hvilekvarterer. Vores glæde var desto større, da vi fandt udmærkede kvarterer. Som julegave modtog jeg om aftenen en dejlig, lun fjederseng i Madammes bedste stue. Her i Fenain kunne vi stille og roligt fejre vores julefest, og indhentede, hvad vi havde mistet det foregående år. Hjemmefra var der igen ankommet gaver, og alle kunne få en dejlig gave. Korporalskaberne fejrede i deres kvarterer, hvor det gik ret så fornøjeligt for sig. Civilbefolkningen var meget imødekommende, og stillede gerne det nødvendige til rådighed. Også denne jule vil blive husket af alle grenaderer.

Kompagnierne blev ladet i fuldstændig ro i juledagene. Den 27. begyndte tjenesten. I det ofte regnfulde vejr blev alle former for kamp øvet, hvor til små skanser blev bygget ved indkvarteringerne. Tøj og udrustning blev sat i stand. Sundhedstilstanden blandt enhederne forbedredes gennem bade og aflusning, lægelige undersøgelser og vaccinationer, og gennem et tilskud af fødemidler gennem kaninens udsalg. Regimentsmusikken spillede på skift for bataljonerne. Sport blev bedrevet.

Nytårs aften blev der afholdt små fester i kompagnierne. Nytårsdag blev der afholdt gudstjeneste.

Den 5. januar 1917 var hvileperioden slut. Der tilgik befaling om transport af Regimentet til afløsning af IR 118 (56 ID) i Ancre-dalen.

1917

13. Kapitel: Stillingskrig ved Ancre.

Tilbagetrækning til Siegfried-stilling

(6.1. – 8.4.1917)

Trods alle gode resultater, begyndte en aftagende indre modstandskraft i Tyskland, allerede i året 1916 at gøre sig mærkbar. Verdun og Somme havde bevist, hvor stærk modstanderen var, der havde en hele verdens ressourcer til disposition. Opslidningskrigen, som Ententen håbede på, begyndte at vise sine resultater.

I Tyskland viste hungerblokaden sine ødelæggende virkning sig. Unddragelsen tog overhånd. Krigens ågerkarle bredte sig. Partivælde og særinteresser svækkede viljen og kraften til at holde ud. Regeringen var desværre ikke i stand til at forstærke den dalende ånd bland folk og soldater, og til at samle hele folket i en fælles vilje.

En yderligere svækkelse af Centralmagterne var de trøstløse forhold i Østrig-Ungarn. Det senere sammenbrud i de enkelte dele af dobbeltmonarkiet ved Donau begyndte tydeligt at vise sig.

Den 1. februar 1917 begyndte den uindskrænkede ubåds-krig efter at Centralmagternes fredstilbud stejlt var blevet afvist, og havde knust ethvert håb om en forståelse. Krigens tyngdepunkt var dermed lagt ud på havet. Hindenburg og Ludendorff besluttede sig derfor til at indstille alle planer om angreb og foreløbig at begrænse sig til forsvar.

Den 6. januar begyndte transporten af Regimentet til Ancre. Starten gjorde II. Bataillon, fulgt næste dag af III, og yderligere en dag senere af I. Bataillon. Efter udlosning i Frémicourt blev der i dybt mudder marcheret til »Neuen Lager« 1 km nordøst for Beugnâtre.

Den 7. januar rykkede II. Bataillon til Miraumont afløste her beredskabsbataljonen fra IR 115. Den 8. januar overtog den efter III. Bataljons ankomst, den forreste stilling. Denne lå umiddelbart syd for Miraumont og forløb fra »Köhlerpfad« sydøst om Grandcourt til »Baummulde« tæt vest for vejen Miraumont – Courcelette. På højre

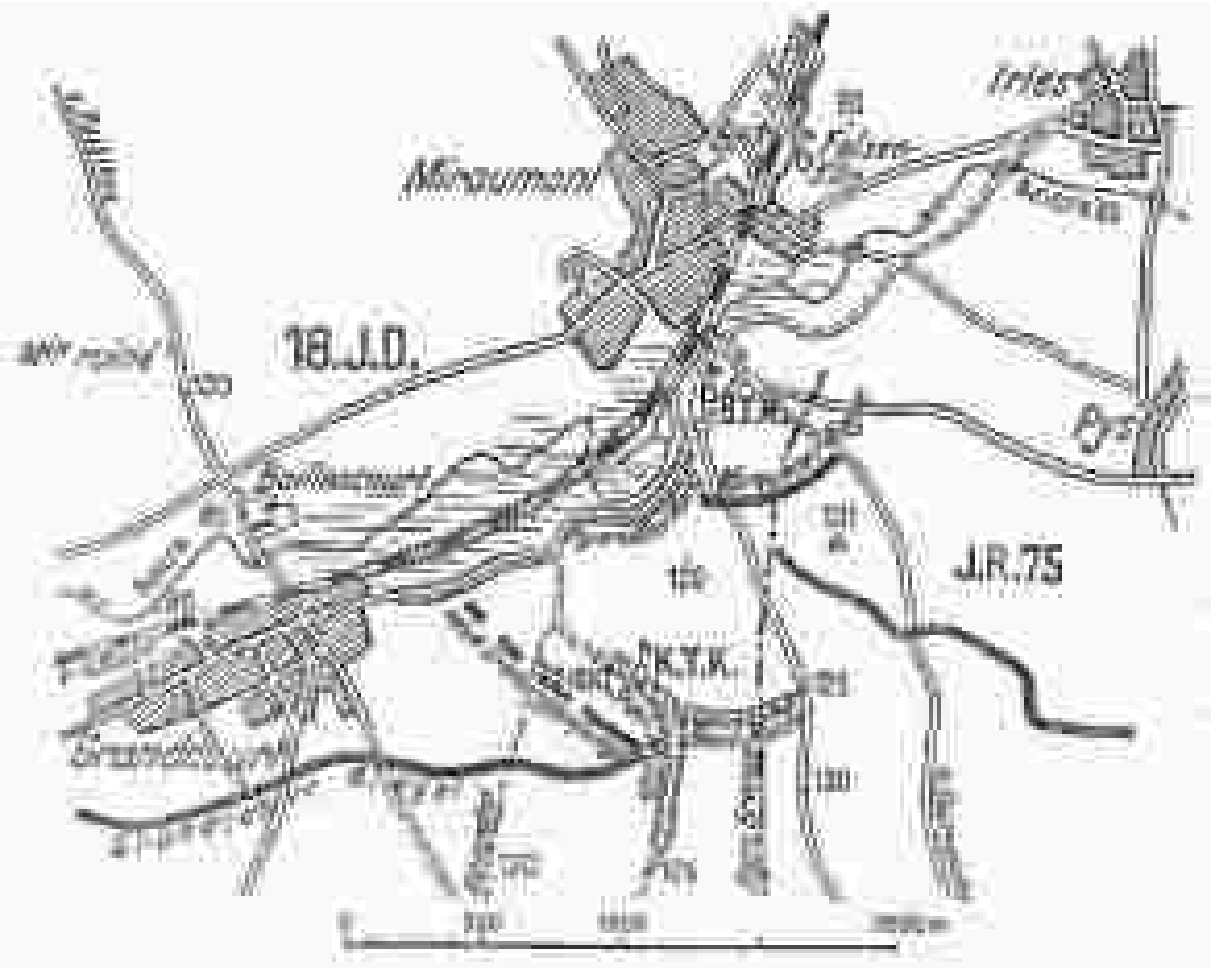

fløj var der forbindelse til IR 31, mens der til venstre var et omkring 300 meter bredt hul til IR 75, der nogenlunde var dækket af patruljer og underofficersposter. Om natten og i usigtbart vejr blev der lagt en postkæde frem.

Patruljeaktiviteter var vanskelige på grund af det mudrede, bundløse terræn. Alligevel lykkedes det 14. januar en fremskudt sikring fra 9. Kompanie at tage to fanger.

Den nyoverdragne stilling var som resultat af de sidste måneders hårde kampe, dårligt forsvarsmæssig. Den forreste linje bestod ikke af en gennemgående grav, men af forbundne granatkratere. De få stadig eksisterende grave var i en fortvivlende tilstand, næsten kun mudderfyldte grøfter. Rigtige dækninger fandtes ikke dårligt, hindringen svag, fulde af huller og halvt begravet i mudder. Jorden var i den grad ødelagt af beskydning, at man dårligt kunne få grave til at holde i den. Regn og snebyger forøgede problemerne. De granathuller, hvor det forreste kompagni lå, måtte hele tiden tømmes for vand for overhovedet at være i stand til at være i dem. Da nye grave under de herskende vejr- og bundforhold øjeblikkeligt styrtede sammen, blev der primært arbejdet på hindringen, dækninger og afvanding af grave og dækninger.

Fra kommandostationen »Felsenkeller« gik kun en vej gennem Miraumont mod forreste stilling, der hele tiden lå under fjendtlig beskydning. En omgåelse til siderne var for det meste umulig, da de var blokerede af ruiner. Alle, der skulle frem til fronten, måtte passerer dette nåleøje.

Hauptmann v. Alt-Stutterheim Moritz) skrev den 10. januar 1917 i et feltpostbrev til sin kone:

> Dagene var igen rimelig livlige. Generelt er forholdene i enhver betydning mere modbydelige end ved Barleux. Var i dag fremme i linjen. Skildringerne havde ikke været rosenrød, men hvad jeg fandt, overgik fuldstændig mine forventninger. Man holder det ikke for muligt, men det er en kendsgerning, at hver eneste centimeter har været dækket af granater og at kraterne stødte mod hinanden – Grave eksisterede ikke. Tidligere byggede dækninger eksisterede for det flestes vedkommende endnu, men uden forbindelser. Bogstaveligt i mudder til knæene vaklede jeg fra hul til hul. Den halve dag sad jeg i underbukser for at lade mine bukser tør-

re. – I dag havde vi tab på 10 mand. På trods af alle vanskeligheder må resten yde mere, men har det i det hele taget svært.

Den 19. januar returnerede Leutnant d.R. Heuck til Regimentet, efter at være kommet sig over sine sår fra Somme-slaget. Han tildeltes 12. Kompanie. Han skildrer her sine indtryk af stillingen:

Efter at vi havde passeret gennem den totalt ødelagte landsby Miraumont, gik der over åbent terræn. Granatkrater ligger ved granatkrater. Vi balancerede på kanten fremad, men sank ofte i til livet i mudderet. Det er frygteligt koldt. Sko og støvler er for længst gennemblødte. Vejen er endeløs. Vi kommer jo i halvmørket også kun langsomt frem. Endeligt gøres der holdt. Jeg får udpeget kompagniføreren, som jeg kender godt fra tidligere. Hans modtagelse var glad, mine følelser dog mere afstemt. Virkeligt ikke en nogen opmuntrende stilling. Kompagniet er fordelt på 5 store granatkratere, som vi næste morgen kan fastslå. Om natten var jeg faldet i et granathul, helt fyldt med vand, og var fuldstændig dækket af mudder. Hele min deling var samlet i én dækning, dybt nedgravet i et lille stykke skyttegrav, og lykkeligvis har to udgange. En tynd postskærm ligger foran til højre. Jeg skød desuden en dobbeltpost 150-200 meter frem. Delingen har kun en styrke på tre grupper. Alle er halvvejs op på livet indsvøbt i et lag mudder, havde viklet sandsække om støvler og lår, og så med sin stålhjelm ikke meget ud som de gamle soldater. Gult mudder og fugt alle steder. Maden er naturligvis for længst kold. Forhåbentlig får vi snart termobeholdere til maden, så holder den sig længere varm. Frem for alt manglede der de næste dage vand, så folkene begyndte at drikke af granathullerne. Næsten alle har maveproblemer.

Leveringerne af forplejning og materialer gav de største vanskeligheder, da transportgrupperne måtte gå over åbent terræn, og ofte blev hængende i det bundløse ælte. Feltkøkkener kunne kun kører frem til »Felsenkeller« overfor banegården i Miraumont. Her lå også Regimentsstaben. »Felsenkeller« bestod af flere tunnelindgange, gravet ind i en skråning af kridt. Pladsen var meget lille og middelmådig, da også kompagnier fra beredskabsbataljon og de hvilende dele af 5./Pi.9 (fører: Leutnant d.R. Nissen) måtte placeres her.

Som resultat af de store anstrengelser, stillingen og vejret førte med sig, blev bataljonerne afløst hver 4. - efter den 25. januar – hver 6. dag. Imidlertid bragte ophold i »Neuen Lager« ingen hvile med sig, da de her eksisterende barakker ikke var tilstrækkelige. Bagagens kvarterer i Favreuil og Lagnicourt var tilstrækkeligt og mangelfulde. Regimentsstaben forblev under hele stillingsperioden i »Felsenkeller«.

Det engelske infanteri lå omkring 400 meter væk og var temmelig inaktive. Indtil den 19. januar var også den fjendtlige artilleriaktivitet indenfor rimelighedens grænser. Den rettedes primært mod forreste linje, Miraumont og Irles, samt mod »Felsenkeller«. Kun i forbindelse med fjendens angreb mod 33 ID mellem den 10. og 12. januar lå på tidspunkter trommeartig ild over Divisionens afsnit. Tilsyneladende ville fjenden aflede opmærksomheden fra de angrebne afsnit og binde styrker. Den 10. januar blev 1 underofficer og 7 grenaderer fra 5. Kompanie levende begravet i en dækning, der ramtes af en fuldtræffer. Selvom kompagniføreren, Leutnant d.R. Kreglinger på trods af den fortsatte beskydning, igangsatte redningsforsøg, mislykkedes dette på grund af vand og mudder. de kun 20-40 meter brede Baum- og Stallmulde ydede kun ringe dækning mod artilleriild.

Vores eget artilleri beskød den fjendtlige stilling og erkendte mål.

Telefonledninger blev hele tiden skudt i stykker, og kunne kun ved telefonfolkenes modige og opofrende indsats under ledelse af den solide Regiments-telefon-underofficer, Sergent Nehls, holdes åbne.

Det ansvarstunge arbejde fra signalgrupperne kommer tydeligt til udtryk i nedenstående dagbogs optegnelser fra Gefreiter Hüls, 2. Kompanie:

Vores fire dage i hvil var forbi. Den 13. januar, om natten kl. 1, rykkede vi ud. Det er lyst som om dagen, vi har fuldmåne. Fremme er fronten temmelig rolig. På vejen går det hurtigt fremad, så går det videre på banedæmningen, hvor det bliver vanskeligere. Bidende koldt. Det stormer og sner. Ingen siger noget, det går jo mod ukendte stillinger, og ingen ved, om han stadig lever ved daggry. Af og til en lyskugle. Vores artilleri bliver livligere, uafbrudt suser deres stålhilsener derover. Hvis Tommy svarer igen, er det os, der må lide. Vi går 1½ time langs skinnerne. Jo nærmere vi kommer fronten, jo flere granatkratere, hvoraf nogle har uhyre dimensioner. Krater ved krater, vejen bliver hele tiden mere ubehagelig. Med uhyggelig præcision har Tommy placeret sine granater midt på banedæmningen. Alligevel er der stadig nogen trafik, som ammunition og pigtråd bringes frem til fronten. Endeligt efter kl. 3 når vi Felsenkeller, en hule i et stort stenbrud. Den forreste linje er stadig omkring 1 km væk. Vi bliver foreløbig her. Hulen er smal. Gangene er nødtørftig afstivet med brædder. Det risler og drypper fra væggene, det er en usund bopæl. Hvor anderledes var ikke vores hule ved Puisaleine. Jeg meldte mig hos Sergeant Nehls. Vi skulle næste morgen videre frem og besætte en station, hvorfra vi skulle efterse forbindelserne mellem kamp- og beredskabsbataljoner. Man måtte være forsigtig for ikke at træde en kammerat i hovedet eller på fødderne. Endeligt kl. 0430 kunne vi lægge os. Vi telefonfolk ligger sammenkrøbet som regnorme på træriste, håndgranatkasser o.lign. Tæpper og teltbaner blev trukket op over hovederne, og snart var man sovet ind. Kl. 8 blev jeg vækket. En vejviser skulle bringes os frem til stationen. Kun en smal sti førte mellem alle granatkrater, murbrokker og ruiner. Et øde område! Den tidligere An-

cre-å overskrides i en sænkning. Fra nu af er hele området et mudret kraterlandskab. I fredstid må der have været idyllisk her. Landsbyen ligger på en skråning, foran flyder Ancre gennem en bevoksning, hvis træer nu er forvandlet til nøgne stammer eller knust til tændstikker. Pludseligt bliver vi overrasket af et fjendtligt ildoverfald. Vi befinder os midt i ruinerne af en landsby. Til højre og venstre sprænger granater over det hele. Hvad skal vi gøre? Blive stående? Kaste os ned? Løbe tilbage? Det hele er ligesom ligegyldigt, for den store bevægelsesfrihed har vi på den smalle sti overhovedet ikke, og dækninger findes ikke. Altså, bevar fatningen, bide tænderne samme og videre! Det drøner, surre og brager som i en heksekedel. Døden lurer overalt omkring os. Alle tænker, »forhåbentlig slipper jeg helskindet igennem«, og vi er endnu engang sluppet igennem. Gudskelov herfor! Uskadt når vi vores dækning, hvis man vil kalde et lille, mørk stenbrud for noget sådant, men den er i det mindste skudsikker. Den kan imidlertid ikke klare en af de »tunge«. Vi skal herfra kontrollere to ledninger, en til B.T.K. (Bereitschaftstruppen-Kommandeur) og en til K.T.K. (Kampftruppen-Kommandeur), begge omkring 500 meter lange. Udenfor fortsatte trommeilden. Længe kan vi ikke hvile. Efter to minutter er ledningen til K.T.K. afbrudt. Kam. Brauckweyer og jeg tager afsted, for at finde skaden. I løb går det langs ledningen. På maven bliver de overskudte ledningsenheder igen sat sammen. Bange minutter går; endeligt er forbindelsen igen etableret, og i hast går det tilbage til stationen. Nu kan vi indrette os en smule. En lille ovn opvarmer rummet; den er aldrig slukket, det sørger Karl Hansen for. Intet er helligt for hans økse, endda miner-rammer må lade livet. Det våde træ laver en tæt røg, der for øjnene til at løbe i vand. Alligevel er vores bunker altid fuld. Vi må være sparsommelige med vores lys. Vi har kun nogle korte stumper stearinlys, og karbid findes ikke. Derfor sidder vi for det meste i mørke. Det var formentlig ikke fremmende for stemningen, men alligevel var vi glade for, at vi i det mindste sad i tørvejr. Andre kammerater i de mudrede kratere havde et endnu værre. Udenfor fortsætter trommeilden. På et sted var ledningen igen ødelagt, samlet og igen hastet tilbage. Hen mod aften må vi igen på eftersøgning af et brud. Ledningen bliver sat sammen på flere måder, men alligevel er der ingen forbindelse. Det er allerede blevet mørkt, og vi kan ikke præcist følge vores ledning. Mange ledninger løber ved siden af hinanden, og flere gange kommer vi til at tage fat i den forkerte. Alle søgninger er forgæves og i buskadset var det for mørkt. Kammeraterne kommer tilbage med uforrettet sag. Kl. 23 skal nattens melding afgives. Den skal under alle omstændigheder aflægges, det er vores pligt. B. og B. vil personligt bringe meldingen til bataljon. Udenfor er det buldrende mørkt. For dem, der ikke kender vejen, er det svært at finde frem. Vi ved kun, at telefonledningen fører til B.T.K., men hvor bataljonen ligger, ved vi ikke. Ikke en sjæl havde vist os vej. At splejse kabler i denne nat kan der ikke være tale om. Jeg har lagt mig og vil snuppe et lille hvil. Snart efter kommer B. og B. tilbage. De har ikke kunnet finde vej. To andre kammerater mener t kende vejen. B. og jeg går med. Vi har større held. Dybt nede i Ancre-dalen, i kælderen til et sønderskudt hus, har bataljonen placeret sig. Jeg er glad for at kunne afgive min melding. Det var allerede kl. 1. I løb gik det tilbage. Tommy gik igen i gang med at tromme, og desuden er det blevet bidende koldt. Lykkeligt ankommer vi til vores station. Jeg holdt mig vågen til kl. 3, så vækker jeg Karl Hansen. Udenfor er det begyndt at sne, derved er det blevet lysere, så man nogenlunde kan finde telefonledningen. Vi vil igen forsøge vores lykke, og tager afsted. Nogle steder bliver splejset. Overalt er den tynde tråd revet i stykker. Endnu engang går vi tilbage. Endnu ingen forbindelse! Igen afsted. Endnu engang bliver linjen splejset flere steder. Med tiden bliver man nervøs. Overalt friske granatkratere. Hvert øjeblik kan et nyt ildoverfald begynde. Med kolde, stive fingre forsøger man at splejse de ødelagte ender sammen. Hvor tit stikker man sig ikke! Transportkolonner trasker hurtigt forbi os. På dette blæsende punkt bliver der ikke gjort holdt, og vi må i lange minutter må vi vente. Vi telefonfolk blev tit misundt, men i dette øjeblik øjeblik ville nok ingen bytte med os. Trætte vendte vi tilbage. Naturligvis virkede forbindelsen stadig ikke, og da vores arbejde ikke har båret frugt, afventer vi daggryet. Linjen til kampbataljonerne bliver gudskelov vedligeholdt af en anden gruppe.

Om morgenen igen afsted. Linjen bliver omhyggeligt efterset, og forsynet med hvide lapper, så vi kan finde den i mørke og ikke forveksle med andre. Tæt ved bataljonen i buskadset må vi endnu to gange splejse. Nu er den gudskelov i orden, hvilken urolig nat! Sådan går næsten alle dage her fremme. Hvile er der ikke meget af. Vi er altid glade når vi bliver afløst, og må besætte en anden station. Vi kom efterfølgende til Station »Wiese«, ved feltbanen tæt ved Bihucourt, hvorfra vi skulle vedligeholde linjen til Regimentet i »Felsenkeller« tilbage til Brigade – en lang strækning. Stationen bestod af en bølgebliksbue, som er temmelig lille. Kun to mand kan opholde sig i den. Alligevel var den fyrstelig i forhold til den mørke bunker ved Miraumont. Det mest behagelige var den daglige modtagelse af forplejning. Vi skulle hente denne fra kompagniet (Feldwebel Tuchardt) ved »Felsenkeller«. Ved denne lejlighed eftersø vi samtidig linjen.

Som resultat af den bedre passabilitet af terrænet på grund af den indsatte frost, livede patruljeaktiviteten op fra 20. januar. Næsten dagligt måtte fjendtlige patrulje afvises med infanteriild. Gefreiter Kuhlmann, 11. Kompanie, der under en patrulje havde udmærket sig, modtog E.K. I. Også den fjendtlige artilleriaktivitet blev mod slutningen af januar stærkere. Med udnyttelse af deres store overlegenhed i luften, lagde englænderne planmæssigt infanteri- og batteristillinger under ild. Tabene steg. Af de bagved liggende landsbyer blev navnlig Miraumont kraftigt beskudt. Med den fjendtlige styrke, navnlig i artilleri, måtte der forventes et angreb, ikke mindst da den manglende udbygning af den forreste linje ville lette et fjendtligt indbrud. Dertil kom, at den utilstrækkelige

underbringelse af vore tropper medførte en forøget sygelighed og en hurtig nedslidning af kræfterne, mens frosten forhindrede en videre udbygning af stillingerne. Den op til en meter bundfrosne jord forhindrede anvendelsen af pigtrådspæle, og nye grave kunne kun anlægges under anvendelse af sprængammunition. Ofte var tilførelsen af pionermateriel, især hurtig hindringer, utilstrækkelige.

Den 19. januar overtog Generalkommando IX AK, som var forblevet langs Somme, fra 1. Armee kommandoen over Gruppe A (den hidtidige XIV. AK). For at forkorte fronten befalede den nu rømningen af den fremspringende del af fronten, nemlig området ved landsbyen Grandcourt i 18. ID område, og dele af Grandcourt tværstillingen i skillelinjen mellem 18. og 17. ID.

Grenadier-Regimentet fik ordre til hurtigst muligt at indrette en ny stilling øst for Grandcourt fra Stallmulde til jernbanen i Ancre-dalen, og efter færdiggørelse, at besætte den.

Denne befaling var lette at udstede end at efterkomme med den bundfrosne jord. Skafterne på skanseværktøjet knækkede flere gange. Køretøjer kunne ikke kører frem, hver eneste stykke materiel og varm forplejning måtte bæres i mørke 2-3 km, hvortil alene 500 mand var nødvendig.

De fjendtlige fly blev hele tiden dristigere og kastede bomber mod Miraumont, Ancre dalen og »Neues Lager«, i enkelte tilfælde endda over kampgravene, eller angreb med maskingeværer.

Generalkommandoets forventning om, at fjenden ville angribe Gruppe A's svage stilling, viste sig hurtigt rigtig. Det fjendtlige artilleri steg den 3. februar til største heftighed. Tidligt om morgenen den 4. februar angreb fjenden i flere bølger langs hele 18. ID front, og trykkede den tilbage over vejen mellem Baillescourt og Puisieux. Som resultat blev rømningen af landsbyen Grandcourt og dele af Grandcourt-Riegel, der var fastsat til natten 5./6. februar, blev gennemført allerede om natten den 4./5. februar. De nødvendige direktiver blev på ordre fra Regiments-kommandøren personligt overdraget til Kamptroppe-kommandøren, Hauptmann v. Alt-Stutterheim af Regiments-adjudanten. II. Bataillon, som den 4. om aftenen havde afvist et angreb mod højre fløj, sprængte næste morgen efter ordre dens dækninger i Grandcourt-Riegel, og gik tilbage til den endnu fuldstændig ufærdige stilling. 18. ID rømmede Grandcourt. Den nye stilling sikredes gennem fremskudte stillinger på hver en underofficers-post i »Köhlerpfad« og mellem denne og Baummulde. Specielt generende var et fjendtligt maskingevær, anbragt i den nye stilling ved Baillescourt, der herfra vedvarende beskød højre flanke og adgangsvejene til den forreste linie. Enhver direkte bevægelse i stillingen var fra start fuldstændig umulig.

Leutnant d.R. Heuck skriver:

> Højre fløj lå nu langs den nedskårne vej mellem Miraumont og Grandcourt, 100 meter foran kanten på landsbyen. Fra den lille skråning førte en temmelig dyb gang ned i jorden. Da den nye stilling på grund af frost ikke kunne gøres færdig, fandt det halve kompagni tilflugt i denne – to mand på hvert trin. Man kunne skære i luften - »men en varm skid er bedre en hold ozon« - Vi kunne ikke gå ud i dagslys, da også Tommy lå langs hulvejen. Tit måtte posterne i kraterne – grave eksisterede ikke – holde ud i 8 timer i den klare frost. Afløsning var ikke mulig, da alt kunne observeres fra Grandcourt.
>
> Men om natten kom der bevægelse i de dels forfrosne, dels svende selskab. Sneen knirkede, og det frøs så hårdt, at der kom sprækker i jorden. Klar måneskin – endnu ikke meget at se til englænderne. Lyden af tyskere i arbejde kom tydeligt fra landsbyen. »Hvad laver de? – indbygger minekastere? Vi kunne ikke skelne lydede. Man måtte se efter. Fritzchen Range, vores kompagniifører, advarede. Men nysgerrigheden var størst. 3 mand gik med mig.
>
> Vi trykkede os ind i skyggen af den lille skråning i retning af englænderne. Langsomt, fremad. Lydene kom nærmere – de syntes at skanse. Store jordbunker spærrede vejen – vores forladte dækninger på skråningen, som var blevet sprængt. Til højre faldt terrænet ned mod Ancre. Hvis englænderne skansede, ville de sikkert have skudt poster frem. Mellem de mandsstore stykker jord kravlede vi videre – siderne af vejen var her meget højere. Hvad laver Tommy nu for ulykker? Jeg kunne indimellem se det øverste af deres hakker, når de svang dem. Et eller andet sted måtte posten jo være, ellers ville de ikke have været så ubekymrede – videre – forsigtig - Endnu engang op ad skråningen. – ikke røre på sig. Tommy stod næppe 10 skridt fra mig i månelyset. Stampede af kulde. Vi lå i skyggen mellem jordblokkene. Langsomt, meget langsomt geværet frem – så kun et par meter – Et eller andet knækker – Tommy vender sig mod mig, stadig med geværet over skulderen. – min hånd farer til aftrækkerbøjlen – endnu et skridt, og han stod lige foran mig i det klare månelys og stirrede ind i mørket. Skyggen fra skråningen dækkede os – ubevægelig stilling – ikke én bevægede sig. Hurtig blev der truffet en beslutning: vi lader denne løbe, derovre skanser måske hundreder. Fyren vendte ganske rigtig om, havde intet set. Fingeren fra aftrækker og langsomt tilbage.
>
> Forbindelsesofficeren til artilleriet skal have besked. Og Fritzchen Range var glad over, at alle var kommet tilbage.
>
> En ordonnans løb straks til K.T.K. »Englænderne skanser kraftigt i den vestlige udkant af Grandcourt«.
>
> Få øjeblikke senere suser og hyler de første lag hen over vore hoveder. Kort ildvirkning, et par minutters skydning, så bliver der igen stille.
>
> Efter et stykke tid kravlede jeg igen frem: intet at højre. For denne nat var der ro.

Den 6. februar opretholdt fjendens artilleri en meget omfattende ild. Kl. 16 fulgte et kraftigt ildoverfald med tung artilleri mod »Felsenkeller«. Stenene brød mere og mere sammen, og hovedindgangen var dårligt brugbar. I stedet for Hauptmann v. Heimburg, som var afkommanderet til Siegfried-stillingen, overtog Hauptmann a.D. v. Plessen fra FR 90 kommandoen over III. Bataillon.

Også i de næste dage var artilleriilden og flyopklaringen meget omfattende. Efter at englænderne havde besat den rømmede landsby Grandcourt, fulgte den 8. februar kraftige opklaringspatruljer mod Regimentets afsnit, som dog alle blev afvist. Modstanderen gjorde sig tilsyneladende store anstrengelser for at skaffe sig et overblik som grundlag for et større angreb. Under et anstrengende arbejde lykkedes det efterhånden at etablerer en beskeden hindring foran den nye stilling.

Den 9. februar fik Regimentskommandøren med stedfortræder overdraget kommandoen over 36. Infanterie-Brigade. Grenadier-Regimentet overtog Major Söderström.

Allerede fra formiddagen den 10. februar var fjendens artilleriild omfattende, og øgedes efter kl. 21 endnu mere. En stærk fjendtlig patrulje angreb i den tågede nat den fremskudte underofficerspost foran Stallmulde, og pressede den tilbage. Efter en kort ildforberedelse med lette mine- og granatkastere, støde dele af 9. Kompanie under Leutnant v. Platen frem og besatte igen posten. Her blev 14 døde og 2 hårdt sårede englændere fundet. Herunder blev 1 usåret Royal-Fusilier og 1 M.G. i vore hænder. En patrulje fra 11. Kompanie indbragte om morgenen den 11. februar en fangen Sergeant fra Middlesex Regiment.

Også de to følgende dage fortsatte den heftige kampaktivitet. Højre fløjkompagni skød endnu en underofficerspost frem til vejen mellem Miraumont og Grandcourt. Dagligt var der tab. Eksempelvis blev en underofficerspost i »Köhlerpfad« jævnet med jorden af en tung grant, hvorved 1 underofficer og 3 grenaderer faldt. Det indsatte tøvejr bragte den fordel af den sumpede Ancre dal igen ikke kunne passeres, og at højre flanke dermed sikredes, efter at den med 18. ID tilbagetrækning yderligere var blevet udsat.

Fra den 13. februar reddede de fjendtlige angrebshandlinger stadig mere mod Grenadier-Regimentets afsnit og den mod øst tilstødende Infanterie-Regiment 75. Især de fremskudte poster led meget under den kraftige artilleriild. Den 14. februar omkring kl. 0630 rykkede fjenden med omkring 2 kompagnier frem mod officersposten og kom i skumringen helt ind på 80 meters afstand. Her blev de imidlertid af Leutnant d.R. Messing, 4. Kompanie og hans folk, tvunget til at standse. Posten var imidlertid låst fuldstændig fast, da englænderne satte tre maskingeværer – højre, venstre og frontalt – i stilling, og dermed gjorde enhver støtte til posten umulig. Omkring kl. 0945 angreb fjendtligt infanteri endnu engang frontalt, men var på dette tidspunkt også allerede i ryggen på posten trængt ind i »Köhlerpfad«. To mand var allerede faldet og en underofficer såret. For ikke at blive omringet, opgav Leutnant d.R. Messing den fortabte post op, og trak sig tilbage gennem den gamle grav i Grandcourt-Riegel. Lige så tappert forholdt Leib-Kompanies underofficerspost foran »Stallmulde«. Efter i første omgang at have standset fjenden, trak den sig først tilbage mod eget kompagni under et fornyet angreb, efter en ild forberedelse med minekastere, og efter tab på døde og sårede. Begge posters indsats viste igen, hvilken fremragende ånd, der herskede i Regimentet.

Den 15. og 16. februar lå fortsat kraftig ild over Regimentets stillinger. Den 16. om morgenen lå forrest Stab II med 8., 7., 6. og 5 Kompanie, sidstnævnte forstærket af en deling fra Leib-Kompanie. Som beredskab Stab I i den vestlige del af Miraumont og 2. og 4. Kompanie i Felsenkeller. Som Regimentsreserve lå III. Bataillon i »Neuen Lager«.

Efter at beskydningen var steget til det højeste niveau, angreb fjenden om morgenen den 17. februar med overlegne styrker. Der udviklede sig en heftig kamp. Ved 7. Kompanie, hvor den svage hindring fuldstændig var ødelagt, og der endnu ikke var nogen skyttegrav, samt ved Baummulde, hvor nabo-regimentet havde en omkring 350 meter bred åbning uden grave og hindringer, trængte fjenden igennem og nåede vestkanten af Stallmulde og til Højde 131. Et modangreb med dele af 13. Kompanie under Feldwebelleutnant Goosmann fra Miraumont-Riegel kastede i første omgang fjenden tilbage herfra, men kunne imidlertid ikke forhindre, at han satte sig fast i betydelige dele i ryggen på Baum- og Stallmulde, og herfra dækkede disse med infanteri- og MG ild. Under støtte af denne ild kunne også de fjender, der var stødt frem til »Köhlerpfad« og den sydlige del af Stallmulde, og i første omgang bragt til standsning af forsvarsild, trænge videre frem så til sidst hele stillingen var gået tabt. 5. Kompanie og to halvdelinger fra 6. Kompanie, der besatte Stall- henholdsvis Baummulde syd for den fremskudte grav, blev afskåret. Der kendes ikke yderligere til deres skæbne. Under deres tapre fører, Leutnant d.R. Kreglinger, som selv fandt heltedøden, holdt de ud til det sidste. Med resten af 6. Kompanie slog bataljonsføreren, Hauptmann v. Alt-Stutterheim, sig igennem nordpå til Miraumont-Riegel, handlekraftigt støttet af et MG, som Leutnant v. Bülow først placerede fremme og siden til højre flankerende. Under dette udmærkede sig blandt andet delingsføreren, Offizierstellvertreter Pöhler, og føreren for geværet, Unteroffizier Lehmkuhl. Det lykkedes kun en del af styrken at trænge gennem den fjendtlige linje. Flertallet faldt som ofre for den fjendtlige

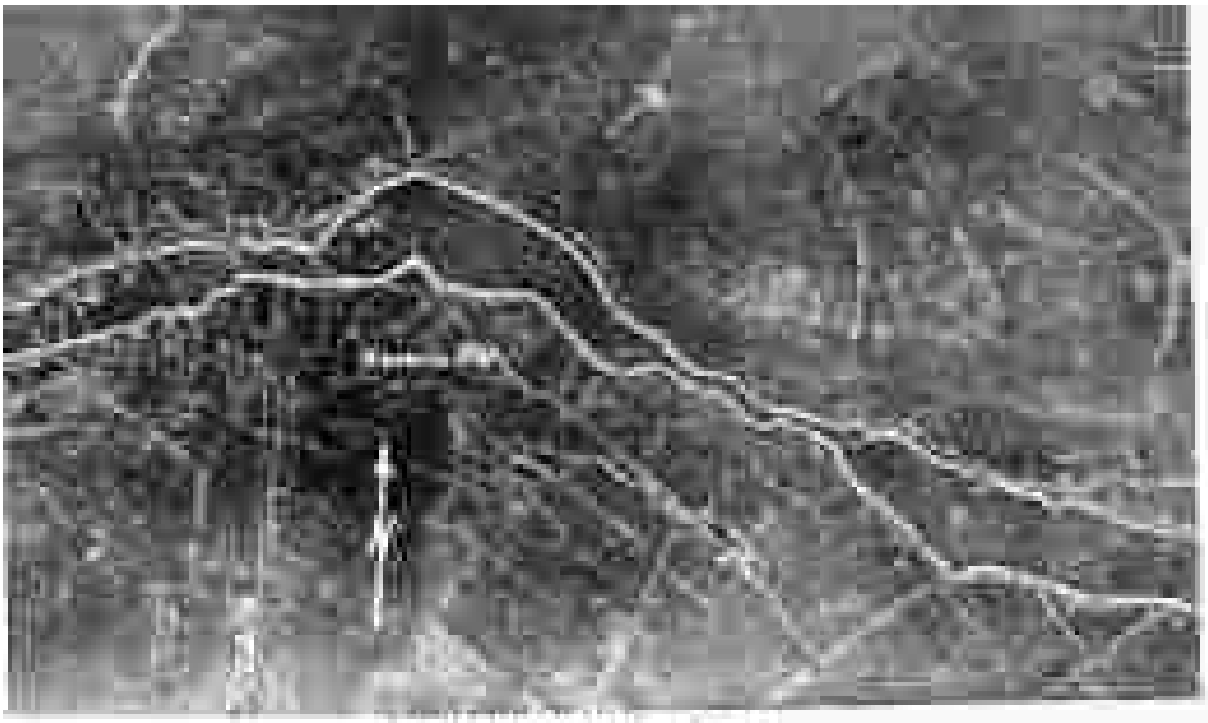

Luftfoto of Navarin Frome

Den franske stilling efter ovelsing 27. 2. 1916. ved Navarin Frome

HKH Kejserea ved Regimentet den 4. 3.1916

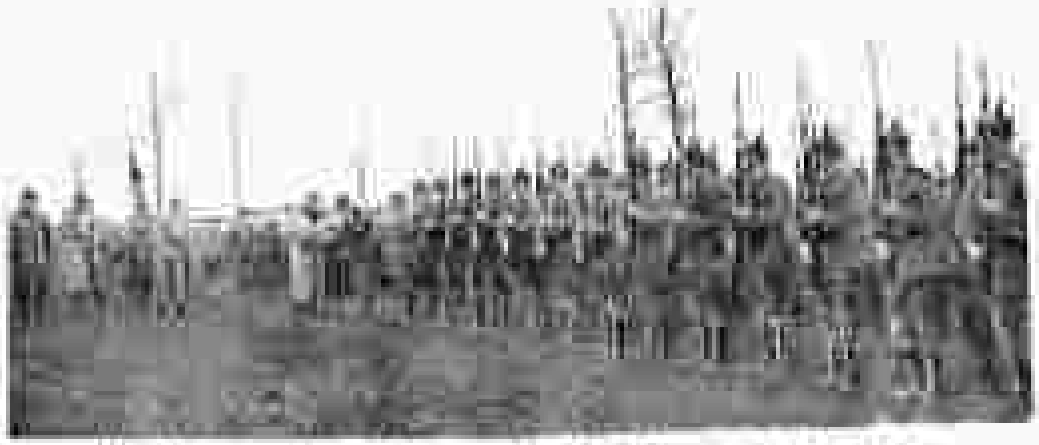

HKH Kejserens skelder fronten af ved Leib Kompanie 4. 3. 1916

Officerer efter paraden den 4. 3.1916

ild. Offizierstellvertreter Pöhler blev hårdt såret. Samtidig havde resterne af 7. og 8. Kompanie trukket sig kæmpende tilbage efter af Leutnant d.R. Kletschke havde givet den i stillingen indtrængte fjende betydelige tab gennem flankerende ild. Kl. 0930 kastede et modangreb fra I./IR 75, hvortil 13. Kompanie sluttede sig, fjenden tilbage fra Højde 131 til Baummulde. Herunder tog 13. Kompanie 40 fanger. Kl. 11 blev 13. Kompanie trukket ud af den fjendtlige spærreild tilbage til Miraumont-Riegel. Om eftermiddagen forløb den forreste linje i Grenadier-Hang og Miraumont-Riegel. Til venstre for disse var der langs vejen Miraumont – Courcelette forbindelse til IR 75. Fjendens tab havde været betydelige, og målet i Miraumont var på trods af 8-10 gange overmagt, ikke nået. Fra fanger blev det oplyst, at den 2. og 18. engelske Division havde angrebet 17. ID med 9 bataljoner i første linje og 5 bataljoner i anden. Regimentets holdning under denne dags hårde kampe var over enhver lovord. Artilleribeskydningen havde på tidspunkter været endnu stærkere end tidligere langs Somme, og havde stillet de største krav til nerverne. På grund af den frosne jord var virkningen af de tunge og tungeste kalibre blevet forstærket. Men også egne tab havde været store. De omfattede 28 døde, 84 sårede (herunder Leutnant d.R. Prösch og Offizierstellvertreter Pöhler), 365 savnede (herunder Oberleutnant v. Levetzow, Leutnant Frhr. v. Steglin, Leutnant d.R. Stahlberg og Kreglinger, Leutnant d.L. Klett, Mau og Brandt, samt Offizierstellvertreter Landt), der dels var faldet, dels var taget til fange.

Den 17. februar 1917 skrev Hauptmann v. Alt-Stutterheim (Moritz) i et brev til sin kone:

> I går var en hård dag for os. Vi blev angrebet med store styrker. Englænderne brød igennem på et sted ved bataljonen og ligeledes ved naboen. Selv skydende brød vi igennem den uhyggelige spærreild til den næste linje. Gud havde endnu engang nådigt beskyttet mig, det skete som ved et under. Var lykkeligt over at have undgået det sikre fangenskab. Store tab på begge sider. Bülow var sammen med mig. Klett skal også være sluppet igennem. Der mangler ethvert spor efter Lewetzow, desværre også for mange andre. På nuværende tidspunkt kun få nyheder om mine folk. Efter udsagn fra fanger skulle et helt korps være angrebet, det vil fremgå af yderligere meddelelser.

Offizierstellvertreter Landt, 5. Kompanie, skrev:

> De store skader, der var rettet mod stillingen, og den fortsatte trommeild om natten, gav os vished om, at der måtte regnes med et engelsk angreb indenfor kort tid. Min deling (2. Deling), hvor også kompagnifører, Leutnant Kreglinger, befandt sig, lå der hvor »Baummulde« drejer væk fra »Stallmulde«. 1. Deling under Vizefeldwebel Hügel lå skråt foran i en meget primitiv dækning, og havde for at sikre mod et pludseligt angreb, udstillet lytteposter i retning af den fjendtlige sappe-stilling, der få dage tidligere havde været vores. 3. Deling lå omkring 150 meter til venstre foran i en godt udbygget stilling. Dens højre fløj nåede forlængelsen af »Stallmulde«. Til venstre var der tilslutning til IR 75. Kort efter midnat modtog vi forplejning. Den 17. februar kl. 6 begyndte fjendens trommeild igen, og vi anede, at dette var indledningen til et umiddelbart angreb. Min deling besatte derfor straks den øverste kant af Stallmulde. Det var også på højeste tid, da en engelsk officer, der var langt foran sine folk, sprang ned i graven og nedskød den frivillige Stolle. Det var imidlertid hans sidste handling. I lyset af lyskugler, vi sende op, kunne vi se lytteposterne som befalet, faldt tilbage og at fjenden angreb over en bred front. Vi åbnede øjeblikkeligt ild, hvori angrebet hurtigt brød sammen. – Vinteren 1917 havde hidtil været af en hid tid ukendt hårdhed, så det ikke havde været muligt at grave en stilling foran Stallmulde. Det var imidlertid udsendt befalinger om, at disse forudsete stillinger skulle besættes i tilfælde af et angreb, da Stallmulde stillingen var for udsat på venstre flanke. På ordre fra kompagniører, Leutnant Kreglinger, blev da også min deling trukket frem på højde med 1. Deling. Det var stadig buldrende mørk nat. Der var stadig mange englændere skjult i de utallige granathuller, og mange af os måtte lade livet. Også kompagniføreren må være faldet her, for vi genså ham aldrig. Engang havde han fortalt mig: »Min fætter er faldet med ordene "leve min Kejser og hans jægere", på samme måde vil jeg også gerne falde, hvis det kommer hertil«. Endnu havde vi alle fornemmelsen af sejr. Fjenden vovede ikke at trænge længere frem. Så lysnede det, og nu fik vi syn for vores fortvivlede situation. Fjendens hovedangreb havde ramt IR 75 til venstre for os. Stillingen her var kun svagt besat, og det lykkedes fjenden at trænge gennem den forreste linje og nå Baummulde. Herfra var de fortsat frem til Stallmulde, og så på den måde ikke kun i ryggen på os, men truede også kraftigt venstre fløj af 7. Kompanie. Efter at fjenden havde kastet håndgranater ned i de dækninger, vi havde forladt, åbnede de ild mod os. Der kunne ikke længere blive tale om at falde tilbage, for vi lå mellem to fronter. Efter at først jeg og derefter også delingsfører for 1. Deling blev ramt af lungeskud, var der ikke andre muligheder for den tilbageblevne lille skare, end at vælge tilværelsen som fange. De gamle helte fra Liège og Carlepont, angriberne fra Champagne og Somme havde ved gud fortjent en bedre afslutning på deres krigsløbebane.

Om natten 17./18. februar fandt afløsning sted. Grenadier-Hang blev besat med halvdelen af 2. og af 10. Kompanie, Miraumont-Riegel med den anden halvdel af 2., 12., 11. og halvdelen af 4. Kompanie, mens 9. Kompanie blev placeret i Miraumont som reserve. Resterne af II. Bataillon blev trukket tilbage til Felsenkeller

og her samlet i Kompanie Kletschke (4 officerer, 14 underofficerer og 146 grenaderer). I. Bataillon (uden 2 og halvdelen af 4. Kompanie) blev trukket tilbage til »Neue Lager«.

Det fjendtlige artilleri, der stadig om natten havde været ret livlig, døde ud i løbet af den 18. februar. Modstanderen indrettede sig i den erobrede stilling og skansede ivrigt.

For at vinde tid, så ubåds krigen kunne få virkning, besluttede O.H.L. at rømme frontbuen mellem Arras og Soissons, og trække sig tilbage i »Siegfried-Stilling«. ofte også kaldt »Hindenburg-Stilling«, der siden efteråret 1916 havde været under bygning fra Arras over St. Quentin til Vailly. Man ville herigennem ødelægge det forventede engelsk-franske hovedangreb på den gamle Somme-slagmark, og tvinge fjenden til tidsrøvende nye dispositioner. Yderligere ville man spare et ikke ubetydeligt mandskab.

Som forberedelse til den endelige tilbagetrækning i Siegfried-Stillingen, blev om natten 22./23. februar samtlige dækninger, broer og brønde, og også Felsenkeller, sprængt i luften og Miraumont opgivet, hvorefter linjen blev lagt tilbage til den bagvedliggende (R-) stilling. En bagtrop under Leutnant d.R. Bunstrock og en patrulje under Leutnant d.R. Heuck forblev i stillingen indtil næste dags morgen for at foregive fortsat besættelse og for at afvise fjendtlige patruljer. Rømningen af Miraumont-stilling forløb planmæssigt, den at fjenden trængte efter.

I. Bataillon besatte R-I stillingen syd for Achiet-le-Petit, og Kompanie Kletschke R.II stillingen. Regimentsstaben indrettede ny kommandostation i Achiet-le-Grand, mens III. kom i »Neuen Lager«.

I en beretning skriver Unteroffizier Wietz fra 3. MGK:

> Den svære måned i sumpene langs Ancre ved Miraumont, den månedlange hårde kulde, stillede de største krav til hver 89'er. Dertil lå dag for dag den kraftigste fjendtlige artilleriild på alle dele af vores afsnit, og da fronten her danner en spids ind mod fjenden, kunne det engelske artilleri ramme os fra tre sider, så der næsten ikke var mulighed for at finde dækning. Som det i mellemtiden var blevet tøvejr, kunne vi endeligt se enden på vore trængsler. Det hed sig, at fronten skulle lægge tilbage til den nybyggede Siegfried-Stilling. Og ganske rigtigt begyndte nogle nætter igennem, borttransporten af alt materiel fra stillingen i øsende regn og kraftig fjendtlig artilleri. Den 22. februar fik vi at vide, at fronten den kommende nat skulle lægges tilbage, men at to grupper og to MG endnu skulle blive i den gamle stilling i 24 timer. Som yngste underofficer og MG-fører, fik jeg ordre til at blive tilbage. Om eftermiddagen denne dag rekognoscerede de to udpegede MG-fører og vores delingsfører, Leutnant d.R. Zach, den stilling, vi skulle indtage efter Regimentets afmarch. Vi sprang om eftermiddagen rundt i landsbyen under kraftig beskydning. Enhver, der stadig kan huske de to underføringer under jernbanelinjen, ved, at man straks efter nedslaget af de fjendtlige granater, løb afsted for at kunne nå den næste underføring inden det næste lag eksploderede. Det lykkedes imidlertid aldrig at nå helt derhen, for undervejs landede de næste granater fra det utrættelige fjendtlige artilleri. Det var blevet bestemt, at alle tropper skulle være på modsat side af Ancre inden kl. 0150, da pionerer skulle sprænge de allerede forberedte jernbane- og vejbroer. Allerede fra kl. 2330 så vi de enkelte kompagnier fra 89 og 75 ved side af, gennem granatregnen trække mod jernbanebroen og videre bagud. Ved midnat, hvor den største del af enheder allerede var på den anden side Ancre, satte også vi os i bevægelse for at nå den anden side Ancre og besætte de anviste stillinger. Under turen gik det gennem en stor vandpyt, der imidlertid – oh ve – var et vandfyldt krater, så den tungt læssede vogn for vore øjne sank i til øverste kant. De to heste kunne ikke, selv med hjælp, trække vognen ud igen, og kusken galoperede afsted for at hente endnu et forspand. Efterhånden blev der dødstille, kun afbrudt af det fjendtlige artilleri. Ud over et par mennesker, var intet levende at se. Stilheden blev senere forstyrret af bragene fra sprængninger, hvoraf den største var den velkendte hule. Foran os langs fronten lyste hele tiden lyskugler op, som skulle forhindre englænderne i at opdage rømningen. Vi var gudskelov ikke blevet helt efterladt. Foran os befandt sig stadig en officerspatrulje. Det var aftalt, at officerspatruljen, når de rømmede forreste stilling, samtidig skulle afskyde to hvide lyskugler. Vi stirrede nu uafbrudt mod fronten for ikke at miste dette signal. Som det begyndte at blive lyst, ankom et dobbelt forspand fra M.G.K., og kunne hermed trække den druknede vogn fri. Ved daggry kom de to hvide lyskugler fra fronten, og vi så kort efter officerspatruljen vade gennem dalen. Nu blev alle poster i kanten af landsbyen besat, to grupper og to MG blev fordelt over hele strækningen. Englænderne overholdt den såkaldte »sanitets-pause« mellem kl. 8 og 9, så begyndte igen deres sædvanlige ødelæggende bombardement af landsby og stillinger, hvori der nu ikke mere befandt sig en sjæl. Omkring kl. 1130 lev det pludseligt helt stille, nu havde englænderne fået mistanke. En døds stilhed herskede over hele området, og vi holdt skarpt udkik, om englænderne skulle komme. Der gik imidlertid endnu nogle timer, før vi i det fjerne kunne se de første skikkelser dukke op. På grund af det disede vejr, der gudskelov forhindrede de fjendtlige fly, kunne vi imidlertid endnu ikke rigtig se, hvad der skete. Som vi gjorde klar til at skyde, kom der ordre til øjeblikkelig tilbagetrækning. Hurtigt blev i det mindste et enkelt patronbånd sendt afsted, så fik alle tilbage. Udenfor landsbyen samledes vi, og marcherede så på tværs af terrænet gennem det opblødte mudder. At vi MG-folk hurtigt kom bagefter med vores tunge materiel, er ikke så vanskelig at forstå. Selvom anstrengelserne også var nok så store, fortsatte vi dog marchen indtil aften omkring kl. 2030, efter at vi halvvejs havde passeret et nyt improviseret gravsystem, hvori der lå infanteri, de skulle bremse englænderne. Vi nåede inden aften frem i området ved Bapaume, hvor lastbiler blev sendt os i møde, for at bringe os til Vaulz-Braucourt, hvor 89'erne lå. På turen kørte vi gennem det brændende

Bapaume som udgjorde et tragisk-kønt syn. Denne gang var vi kommet ret godt afsted med vores tilbagetrækning, dels på grund af det rigtigt triste vejr, og dels fordi englænderne var blevet totalt overrasket over vores tilbagetrækning.

Ved at besætte R I-stillingen blev fjenden sat i en situation, der tvang ham til gennemfører en fremrykning, inden han kunne organiserer et angreb. Frem for alt var en omgruppering af hans artilleri ubetinget nødvendig. Den nye stilling var godt indrettet med dækninger og pigtrådshindringer. Højre begrænsning lå ved vejen Achiet-le-Grand – Achiet-le-Petit – Miraumont, den venstre omring 400 meter øst for banedæmningen. Der var fremskudt et sikringsled nord for Irles.

Tidligt på morgenen den 23. februar rykkede fjenden frem mod den nye 17. ID front med en tynd skyttekæde. I løbet af dagen besatte han sydkanten af Miraumont og rykkede frem over Højde 131. De her liggende officerspatruljer trak sig efter en kort ildkamp tilbage til sikringsstyrken.

Dem 24. februar forblev situationen stort set uforandret. Fremsendte patruljer meldte den nordlige del af Miraumont stadig fri for fjender. Der arbejdedes ivrigt på en udbygning af stillingen. Den til Regimentet taktisk underlagt III./IR 395 overtog om aftenen R.I-stillingen, mens Kompanie Berhein (sammenlagt Leib- og 13. Kompanie) blev indsat i R.II-stillingen. 3. Kompanie blev placeret i Bihucourt, 2. Kompanie i Béhagnies, 4. Kompanie i »Neue Lager«. Kompagni Kletschke blev trukket tilbage til Hubertus-Lager øst for Vaulx-Braucourt, hvor den sammen med personelforstærkninger fra Schwering (6 underofficer og 157 mand) indgik i den reorganiserede II. Bataillon.

Om morgenen den 25. februar trængte en patrulje under Leutnant d.R. Heuck frem til Miraumont for at skaffe klarhed over forholdene ved fjenden. De slog fast, at Miraumont og Irles i løbet af natten var blevet besat af fjenden.

Leutnant d.R. Heuck skrev i sin dagbog:

Regimentet forlangte af min bataljon en officerspatrulje, da føling med englænderne er gået tabt. Jeg meldte mig frivillig, og kort efter bragte en automobil mig og to grupper igen frem. Det er blevet aften, inden Regimentets kommandostation er nået. Vi skal først rykke ud ved daggry. Sammen med de herrer fra staben tilbringer jeg endnu en hyggelig aften ved staben. Obersten giver mig de nærmere direktiver og tidligt på morgen rykker vi ud. Kl. er 7, som vi passerer vores forreste posteringer. En tæt tåge lå over hele området. I en sprængt jernbane underføring udgiver jeg situation, opgave og forholdsregler, og går med en sikring, gevær i arm, fremad. I tågen var der længe intet at se. Min spids har netop passeret Felsenkeller, da de pludseligt står stille. Jeg lader gøre holdt, og løber frem. På et vink ligger jeg med ned. Så ser også jeg kun 50 skridt væk, 4 eller 5 englændere dukke op. Vi kan høre, at de gør deres geværer klare. Kort efter lyder skud. Ping, ping, hen over vore hoveder. Vi besvarer ikke ilden. De holder op igen og rigtig – stille og fyrene springer op igen og forsvinder. Op med karabiner og skud mod den sidste. Jeg kan se ham falde om og ikke rejse sig igen. Tågen har pludseligt skjult de øvrige. Forhåbentlig har mine folk også ramt et eller andet. Op, videre! Efter få skridt begynder det igen ved Miraumont banegård at flyve kugler omkring os i forøget mængde. Alligevel går tågen det formentlig umuligt for Tommy at sigte ordentligt, eller også har de skudt alt for tidligt før vi kom indenfor ordentlig skudafstand. Jeg gør dem imidlertid ikke den tjeneste, at går løs på de godt dækkede, liggende englændere, men klatre tilbage over skråningen ved den sprængte Felstenkeller, og drejer af til venstre i retning af Irles. Forsigtig snubler vi videre gennem tågen. En af mine forreste folk bliver pludseligt ramt på nærmeste hold af et tilsyneladende alvorligt skud, og falder om. Mat lyder et enkelt »hjælp« gennem tågen, så bliver alt stille. Så endnu et par skud. Endnu længere mod venstre lader jeg sikringen komme tilbage, da vi fremme ikke kan nå frem til vores sårede. Uventet begynder et engelsk maskingevær at skyde og sekunder senere endnu et mod os på venstre flanke. To mand falder samtidig. Pokkers! Vi sidder rigtig i klemmen. Tågen synger med langprojektiler.

Tilbage! Ellers vil der komme flere tab. De to sidste er igen kommet på benene, og bliver snublende og stønnende hevet ud af den heftige beskydning. Gudskelov når alle igen den beskyttende skråning. Stadig skyder de engelske maskingeværer som forrykte bag os. I den nærmeste dækning forbinder vi de to. Den ene har et glat gennemskud af låret. Den anden er ramt i skulder og lunge, tilsyneladende hårdt. Mine folk finder en efterladt båre, og den kommer den hårdt sårede op på, mens den anden pakkes ind i en teltbane. Desværre måtte den første lades ligge. Over jernbanedæmningen bærer vi dem tilbage. Det er et besværligt, udmattende arbejde. Med sprængninger er jernbanen flere steder fuldstændig revet fra hinanden. På begge sider har tøvejret skalt sumpe og vand. Det tager tre timers slæberi at nå beredskabsstillingen. Her findes endeligt saniteter. Undervejs er min melding allerede afgivet til forpost kommandøren. Opgaven er derfor løst, og patruljen kan starte turen tilbage til lejren. Solen bryder gennem tågen, og i løftet stemning, om end temmelig trætte, når vi om eftermiddagen tilbage til »Neue Lager«.

Også de næste dage fastholdes linjen mellem vejen Achiet-le-Petit – Miraumont – vejgaffel 250 meter nord for det nordvestligste hjørne af Irles – den såkaldte Below-Stilling. Fjenden skanser nordøst for Miraumont og

sonderer kun forsigtigt frem med patruljer. I mellemtiden flytter han sit artilleri, og der skydes kun strøild. Fra 17. ID rekrutdepot ankommer 200 mand erstatning, der hovedsageligt tildeles II. Bataillon. Om natten til 1. marts overtog III. Bataillon R.I-stillingen, II./IR 395 R.II-stillingen, mens I. Bataillon lå i »Neue Lager«. Den 4. marts om aftenen byttede III. Bataillon med III./IR 395.

Efter at der den 4. og 5. marts allerede havde ligget en livlig ild over forpost stillingerne, brød fjenden om natten fra 5./6. marts efter en kraftig artilleriforberedelse over Irles og løb de her stående sikringsled af IR 75 over ende, samt i tilslutning hertil to grupper af 395'erne. Indbrudsstedet blev straks afspærret.

Også de følgende dag beskød fjenden kraftigt forpostlinje og R.I-stilling, og hans fly var meget livlige. Stærke fjendtlige patruljer blev afvist med ild, mens en egen patrulje indbragt to englændere. Den 8. om aftenen overtog II. Bataillon R.I-stillingen, mens III./IR 395 vendte tilbage til eget regiment. 4. Kompanie blev placeret mellem R.I og R.II-stillingen, 13. og 2. Kompanie i R.II, 3. Kompanie i Bihucourt, Leib-Kompanie i Braucourt. III. Bataillon kom i Hubertus-Lager.

Som om morgenen den 10. marts 7. Kompanie var under afløsning af 5. Kompanie som forpostkompagni, brød fjenden efter et kraftigt ildoverfald i den tætte morgentåge i landsbyen Irles gennem IR 75 forpostlinje, og ramte venstre fløjdeling af 7. Kompanie i flanken. I et tappert forsvar faldt Offizierstellvertreter Lutter og 4 mand, 20 (herunder Feldwebelleutnant Meyer) såredes, mens 21 savnedes. Et MG og en granatkaster gik tabt. På ordre fra division blev forposterne herefter trukket tilbage til R.I-stillingen.

Den befalede rømning af R.I-stillingen blev uden problemer gennemført om natten 11. til 12. marts. Fjenden opdagede i første omgang ikke rømningen, og lagde den 12. marts hele stillingen under kraftig beskydning.

Først hen under aften tvang stærke fjendtlige opklaringsenheder de i den hidtidige stilling med 2 MG efterladte to delinger fra 6. og 7. Kompanie under Leutnant Brandt v. Lindau, der meget dygtigt foregøglede en fuld besættelse, til at falde tilbage på den i mellemtiden besatte Grenadier-Graben, der fra sydkanten af Achiet-le-Petit gik i retningen af Bihucourt og R.II-stillingen. Der blev af alle kræfter arbejdet på den mudrede Grenadier-Graben, foran hvilken der blev skudt en forpostkæde.

En fremsendt patrulje om morgenen den 13. marts slog fast, at R.I-stillingen stadig var fri for fjender. Om eftermiddagen satte fjenden sig imidlertid fast i stillingen, og trængte med patruljer og skyttekæder frem mod R.II-stillingen til venstre for Regimentet. Disse kunne fra Grenadier-Graben fint rammes i flanken, og havde store tab. Gentagende angreb brød sammen foran vores stilling.

Efter disse fejlslagne forsøg, begrænsede den fjendtlige infanteriaktivitet sig til patruljefremstød, der uden problemer kunne afvises. Mod de bagved liggende landsbyer lå en til tider kraftig ild.

Ødelæggelsesarbejdet i Siegfried-Stillingens forterræn (Operation Alberich) var nu planmæssigt afsluttet. Tilbagetrækningen til Siegfried-Stillingen begyndte den 16. marts. Forskydningen stillede på grund af de dårlige vejforhold overordentlig store krav til tropperne. Vanskelighederne blev imidlertid med glæde overvundet, da der nu endeligt kom en afveksling i den evindelige skyttegravskrig. Holdning og ånd i Regimentet var også i disse dage fortræffelig, hvor ingen havde fornemmelsen af en tilbagetrækning. De havde langt mere tillid til Hindenburg og Ludendorffs føring. Det var meget gunstigt, at det dårlige vejr vanskeliggjorde den fjendtlige luftopklaring. II. Bataillon indtog en bagtropsstilling øst for Béhagnies. Ved midnat rømmede I. Bataillon R.II-stillingen og marcherede til Vaulx-Braucourt, efterladende sig enkelte grupper under Feldwebelleutnant Dargatz som slør. Regimentsstaben fulgte efter. III. Bataillon rykkede over Boursies – Inchy til Sains-les-Marquion.

Endnu den 17. marts tilføjede Feldwebelleutnant Dragantz de sonderende fjendtlige patruljer betydelige tab, og fulgte så efter Regimentet, som om aftenen passerede de friske tropper i forpostlinjen, og herefter Siegfried-stilling. III. Bataillon blev indkvarteret i Paillencourt og Etran, II. i Marquion sammen med regimentsstaben, og I. Bataillon i Sains-les-Marquion.

Med dette lå en særlig vanskelig og tabsgivende periode af krigen bag Regimentet. I tiden fra 8. januar til 17. marts havde den haft 90 døde, 312 sårede og 395 savnede. Jernkorsets I. Klasse blev tildelt Unteroffizier Lehmkuhl og Gefreiter d.R. Swe. Mecklenburg-Schwserinschen Militär-Verdienst-Kreuz I. Klasse blev tildelt Hauptmann a.D. v. Plessen, Leutnant d.R. Kassow, Leutnant d.R. Kreuck, Unteroffizier d.R. Schneider, 13. Kompanie og Gefreiter Raths I, 9. Kompanie.

Den 18. marts flyttede Regimentsstab og I. Bataillon til Abancourt, dagen efter II. til Hem-Lenglet. Den 20. marts blev de endelige hvilekvarterer i Douchy, Noyelles-sur-Selle, Neuville-sur-Escaut, Hordain og Lieu-St. Amand nord for Cambrai indtaget.

Efter befaling fra Generalkommando, IX. AK skulle hvileperioden anvendes til »at give enhederne mulighed for hvil efter de anstrengende ugers kampe langs Ancre, og til befæstelse af den indre orden, disciplin og uddannelse«

De første dage blev anvendt til at forbedre de til dels meget middelmådige indkvarteringer, og til at gøre tøj og udrustning i stand. Den 24. marts begyndte uddannelsen af kompagnierne i de udsendte direktiver for gennemførelse af forsvarskamp. Desuden blev der gennemført uddannelse i maskingevær, minekaster, lyssignal- og telefontjeneste, mens officererne modtog videregående uddannelse gennem foredrag. Den 28. marts inspicerede den øverstkommanderende for 1. Armee, General der Infanterie v. Below, Regimentet. Han udtalte sin anerkendelse og fremhævede, at Grenadier-Regimentet var et af de bedste regimenter i den tyske hær. Inspektionen sluttede med en forbimarch, der afvikledes med stor tilfredshed.

Den 6. april sluttede hvileperioden. Regimentet fik ordre til i område ved Vitry af skanse i »Wotanstillingen«. Der blev rykket ud med det samme, og den 7. april blev der indkvarteret i Vitry og Lecluse. 8. april – Påske Søndag rekognoscerede regimentskommandøren den planlagte stilling og fordelte arbejdet. Bataljonerne var i hvil.

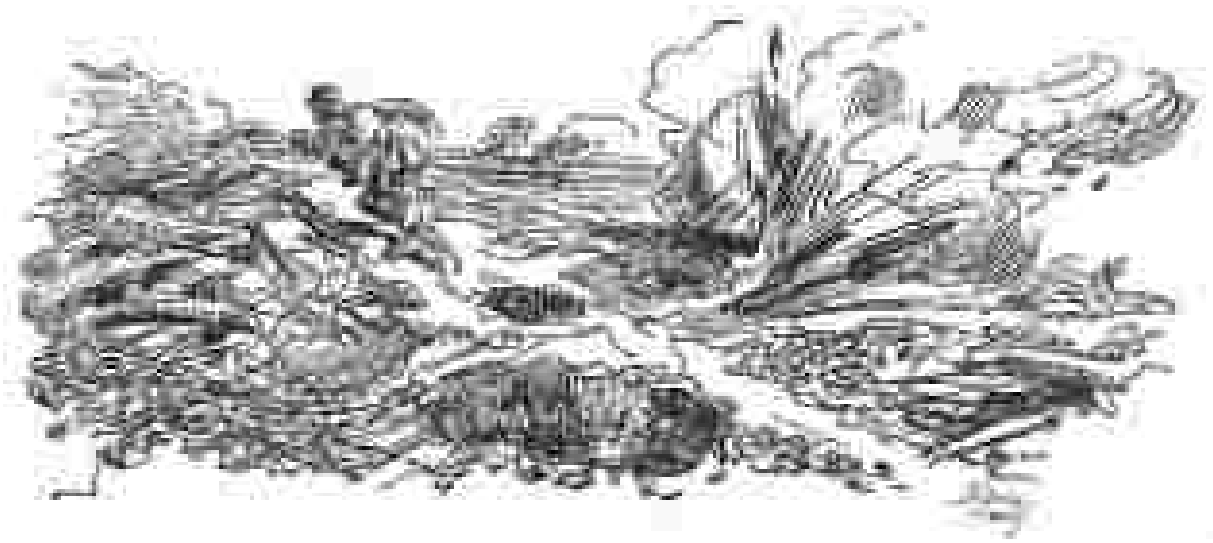

14. Kapitel: Forårs-slag ved Arras

(9. – 27.4.1917)

Skuffelsen i Frankrig over de manglede resultater af den fransk-engelske offensiv efteråret 1916 førte til en ændring i den franske overkommando. Joffre måtte se sig afløst af General Nivelle, »sejrherren fra Verdun«. Sidstnævnte forestillede sig at bringe den aldrig endende krig til afslutning med et bredt gennembrud ved Somme. Starten på denne fransk-engelske offensiv, der oprindeligt var planlagt til begyndelsen af februar, var i mellemtiden blevet stærkt forsinket. I mellemtiden ændrede den tyske tilbagetrækning til Siegfried-Stillingen og den russiske revolution hele situationen. Der var stemmer, der rådede til at udsætte det store Nivelle angreb til et senere tidspunkt. Den nye franske overkommando ville dog ikke vide noget til dette. Den krise, der på denne baggrund opstod mellem ham og den franske regering, måtte til sidst bilægges under et stort krigsråd i begyndelsen af april. Man besluttede sig her til at angribe på begge sider af det af tyskerne rømmede område, altså på begge sider af Arras, og mellem Soissons og Reims. Lykkedes gennembruddet ved Arras og i Aisne-Champagne, ville hele den tyske front mellem havet og Verdun begynde at vakle.

Den store offensiv blev den 9. april indledt af et engelsk angreb på begge sider af Arras. Det ramte den tyske 6. Armee under Generaloberst v. Falkenhausen. Dennes enheder var fra højre mod vestre i Gruppe Loos (IV. AK), Souchez (VIII. AK), og Vimy (1. bayr. RK) for for Escaut og Gruppe Arras (IX. AK) syd for denne.

Mellem Givenchy-en-Gohelle og St. Laurent, en forstad til Arras, stod Gruppe Vimy (I. beyr. RK). Her havde Regimentet allerede i efteråret 1916 være indsat. Området Vimy – Arras – Gavrelle var den derfor godt bekendt. I Gruppe Vimy afsnit fik fra Givenchy mod sydøst den beherskende Vimy højderyg, der på den anden side hovedvejen Lens – Arras havde en udløber på »Telegraphen-Höhe«, og herfra gik over i et bakket land nord for Escaut. Landsbyerne på dette højdedrag eller ved dens fod, Vimy, Thélus, Farbus, Villerval, Bailleul og Fampoux, var som følge af de tidligere kampe mere eller mindre ødelagte. Bag ved var »Wotan-Stillingen« blevet påbegyndt af tyskerne.

Det engelske angreb over en frontbredde på 20 kilometer den 9. april mod Gruppe Vimy havde til formål at erobre forreste stilling, mellemstillingen og dele af anden og tredje stilling. Derved fik højdedragene ved Vimy og de fleste af de ovenfornævnte landsbyer tabt. De her indsatte divisioner (79. RD, 1. bayr. og 14. bayr. ID) havde store tab i mennesker og materiel.

Om eftermiddagen den 9. april så det alvorligt ud for 14. bayr. Infanterie-Division. Da den var trængt tilbage til bag tredje stilling, var den sydlige flanke af Gruppe Vimy revet op. Det opståede hul mellem den og den højre

nabo, 1. Bayr. Reserve-Division sydvest for Bailleul måtte hurtigst muligt lukkes, skulle en endnu større ulykke undgås.

Bataljonerne, der den 9. april var rykket ud til skansning, blev derfor kaldt tilbage. Regimentet blev omkring kl. 10 stillet til rådighed for 1. bayr. RD og fik til opgave, at kaste fjenden tilbage ved Bailleul. Regimentschefen red i forvejen for at rekognoscere, og indsatte i første omgang de disponible I. og II. Bataillon (III. Bataillon var endnu ikke nået frem, da den havde en længere marchafstand fra Lecluse) over Oppy – Bailleul til angreb på den stærke stilling 1 km vest for Bailleul. Da imidlertid fjenden længere mod syd allerede var trængt frem til Fampoux, og rykkede frem mod Gavrelle, blev Regimentet standset i Bailleul, og fik her ordre til at indrette en tværstilling mellem Bailleul og Gavrelle, hvor der var opstået et hul. I storm og snebyger begyndte Mecklenburgerne deres natlige gravearbejde. Den højre fløj (I. Bataillon) havde ved kirkegården i Bailleul forbindelse til elementer af 1. bayr. RD (1. og 2. bayr. RIR), den venstre (II. Bataillon) havde i Gavrelle føling med enheder af 14. bayr. ID (4. bayr. IR).

Den 10. april om morgenen blev det konstateret, at forbindelsen på højre fløj til 2. bayr. RIR var gået tabt, og at der var opstået et 1½ km hul, der foreløbigt måtte lukkes med patruljer fra I. Bataillon. Hvis fjenden stødte videre frem i dette hul, ville Regimentet komme i store problemer. Som resultat måtte III. Bataillon trækkes frem fra Oppy, og med 9., 10. og 12 Kompanie, samt 3 MGK, indsættes i hullet vest for Bailleul. 11. Kompanie blev tildelt 2. beyr. RIR som reserve. 7. Kompanie blev med to MG sendt til støtte for bayrerne ved Bailleul, og indsat som forsvar af landsbyen. Den fjendtlige artilleriild øgedes i dagens løb kraftigt, men der fulgte intet infanteriangreb. Da fjenden fra de erobrede bakker kunne overskue de tyske stillinger og det bagved liggende terræn, var bevægelser i dagslys umulige. Resterne af bayrerne gik om aftenen tilbage bag banelinjen vest for Bailleul. I løbet af natten blev fra et efterladt bayrisk feltbatteri af 9. Kompanie bjærget 2 og af 11. Kompanie 4 pjecer. Leutnant v. Platen og flere grenaderer modtog herfor ved en senere lejlighed bayriske udmærkelser.

Føreren for 11. Kompanie, Leutnant d.R. Georgi, beretter om bjergningen af de fire tyske pjecer:

> 11. Kompanie var den 10. april 1917 tildelt det bayriske 2. RIR som forstærkning. Den havde indtaget en stilling langs banedæmningen sydvest for skoven ved Farbus, hvor her at standse det engelsk angreb. Gefreiter Jahnke opdagede med det samme en tysk batteristilling omkring 600 meter foran banedæmningen, der allerede i to dage havde været forladt, men hvor der stadig stod fire kanoner. En udsendt patrulje fastslog, at alle fire kanoner var uskadte, og at kun bundstykkerne manglede. Med tilladelse fra Afsnitskommandøren RIR 2, blev artilleriet underrettet. Om aftenen – i ly af mørket – blev forspand, dækket en sikring på tre grupper, fremsendt af kompagniet, sendt frem for at bjærge pjecerne. Imidlertid holdt englænderne området mellem banedæmningen og artilleristillingen i den grad under beskydning hele natten, at forspandene ikke kunne komme frem. Derfor overtog kompagniet selv at bringe pjecerne tilbage på den anden side banelinjen. Selvom fjenden allerede var trængt ind i Farbus-skoven, jorden fuldstændig var sønderbombet og en overordentlig kraftig artilleriild lå over området, blev alle fire pjecer bragt i sikkerhed bag banedæmningen. Her blev de overtaget af 2. Batteri, R.F.A.R. 1 og bragt væk.
>
> Under denne operation udmærkede sig især Vizefeldwebel Nagel, Unteroffizier Tiede, Gefreiter v. Eitzen, Fegreiter Kaner, Grenadier Minet, Grenadier Wulf II og Grenadier Lachmann.

I mellemtiden var resten af 17. ID ankommet, der nu afløste den nedslidte 1. bayr. RIR. På trods af den heftige fjendtlige artilleri- og MG-ild, forløb afløsningen i løbet af natten 10./11. april planmæssig. Divisionens forreste linje løb fra nordvest kanten af skoven ved Farbus langs banelinjen Lens-Arras til trinbrættet i Bailleul, herfra langs vejen mod Bailleul og langs landsbyens nordlige kan og langs hulvejen til dennes skæringspunkt med vejen Bailleul – Gavrelle, hvor 18. ID sluttede sig til. Grenadier-Regimentet fik mellem IR 75 til højre og FR 86 til venstre afsnittet mellem trinbræt Bailleul til krydset på hulvejene øst for Bailleul. Højre underafsnit blev bemandet med III, venstre med I. Bataillon. Der blev øjeblikkeligt gået i gang med at skaffe en gennemgående grav, og med at etablerer en hindring. Patruljer indbragte tre engelske fanger. II. Bataillon blev placeret i Oppy, hvor den påbegyndte 3. stilling syd for landsbyen.

Leutnant d.R. Rau skriver:

> Som jeg i slutningen af marts 1917 fik overdraget kommandoen over 6. Kompanie, anede jeg ikke, at jeg havde den bedste del af min krigsindsats foran mig. Venlige foresatte i bataljonen og ved Regimentet, pletfrie underofficerer og et krigsprøvet mandskab. Dertil kom Feldwebel Maas, som i sin person forenede pligtopfyldelse og militær viden, og i væsentlig grad bidrog til at gøre mine bestræbelser på at opnå et veldisciplineret kompagni, til en leg.
>
> Desværre varede hvileperioden efter kampene langs Ancre i foråret 1917 ikke ret lang tid. Den blev anvendt til flittig eksercits og igen vænne mandskabet til en strikt disciplin.
>
> I begyndelsen af april begyndte englændernes offensiv ved Arras. Vi blev hurtigt alarmeret, for, som det i første omgang hed, at grave skyttegrave. Med et sådant arbejde, naturligvis under konstant alarmberedskab,

havde vi tidligere lagt i beredskab. Hurtig blev den rolle, Grenadier-Regimentet skulle spille i det nye forsvarsslag, lagt fast. Der gik to modbydelige dage på at vente på marchordren. Den 9. april tordnede kanonerne på en sådan måde, at alle døre og vinduer i vores landsby klirrede og raslede. Altså gik det løs på denne dag, Hans Kongelige Højhed Storhertugens fødselsdag. Tankerne gik tilbage. Schwerin, gamle have, grenaderer i paradeuniformer, artilleriet fra 60'erne overfor. Musik, præsenteren, hans Kongelige Højheds afskridtning af fronten, parademusik. Skønne, lykkelige fredstid med de mange tordenvejr og hjemlig hygge! I dag bliver det imidlertid alvor. Vi marcherer, mest muligt i dækning for observation fra de fjendtlige lænkeballoner, der i dusinvis hænger bag den fjendtlige front, i hurtigt tempo mod fronten, gennem et område, vi kender fra 1916. Allerede ved landsbyen Izel måder vi sårede bayrere. Snart efter fik vores kompagnifører sine ordrer, hvoraf det fremgik, at der foran os ikke længere befandt sig tyske enheder. Vores opgave blev væsentligt lettere af den kendsgerning, at vi stadig havde et godt kendskab til området fra opholdet året før. I. Bataillon til højre, II. Bataillon til venstre, sådan gik den organiseret i dybden fremad, modtaget af engelsk shrapnel ild. Her havde vi i 1916 afholdt skønne harejagter, i dag piber kuglerne omkring vore egne øre. Snart var højre fløj i hård kamp med englænderne. Venstre fløj af Regimentet stod i fare for at blive afskåret, hvis vi gik længere frem, da der til venstre manglede enhver form for tilslutning. Med stor beklagelse måtte vi altså beslutte os til, foreløbig at indstille vores fremrykning, og i stedet begynde at grave os ned i forventningen om et snarligt angreb. 8. Kompanie drejede rund med front mod syd, på venstre fløj byen Bailleul som ankerpunkt. At modangrebet til venstre for vejen Douai – Arras ikke var lykkedes, eller ikke havde været muligt at gennemfører, skulle de næste 14 dage komme os dyrt at stå. I mellemtiden var vejret blevet isnende koldt. Mindre snebyger og efterfølgende regn gav alle kropslige ubehageligheder, specielt forfrosne tæer. Heldigvis var der i Bailleul vin og snaps at hente i efterladte lagre, hvorigennem man kunne opfriske livsbetingelserne en smule.

Mellem den 10. og 12. april bølgede hårde kampe frem og tilbage ved venstre nabo, 18. ID, men i sidste ende blev landsbyen Roeux fastholdt.

For at skaffe klare forhold og for at forbedre det delvist meget ugunstige forløb af den nye nordlige linje, beordrede A.O.K. 6 en tilbagetrækning af fronten mellem Loos og Gavrelle til den hidtidige 3. stilling. I overensstemmelse med denne befaling gik Gruppe Vimy om natten 12./13. april enhedsvis tilbage til linjen Acheville – Arleux-en-Gohelle – Gavrelle. Planmæssig og uden forstyrrelse fra fjenden gennemførte også Regimentet frigørelse fra fjenden. I den rømmede stilling blev officerspatruljer efterladt for at ødelægge dækninger og materiel. Fjenden blev først efter et stykke tid opmærksomme på rømningen, og bagtroppen faldt herefter tilbage undr udvigende kamp. Fjenden fulgte forsigtigt efter. Grenadier-Regimentet blev som korpsreserve samlet ved Izel.

De næste dage rykkede regimentsstaben, I. og II. Bataillon til Esquerchin, III. til Quiécy-la-Motte. Regimentskommandøren red til opklaring af et nødvendigt modangreb til Roeux, hvor fjenden var trængt længst frem, og uden tvivl ville fortsætte sine forsøg på gennembrud. Den 16. april blev Regimentsstab og I. Bataillon forlagt til Brébières, II. og III. til Vitry. Her mistede II. Bataillon 2 døde og 19 sårede til fjendtlig artilleriild, og flyttede derfor kvarter til Brébières. III. Bataillon kom i kvarter i Corbehem. Den 21. april overtog Hauptmann v. Alt-Stutterheim efter at være returneret efter orlov, igen kommandoen over II Bataillon, mens Hauptmann v. Estorff overtog I. Bataillon.

Dagene frem til den nye indsættelse den 23. april gik hurtigt med stadige beredskaber, og anvendt til rekognoscering af opmarchveje til Roeux og overgange af vandløb og engarealer vest for Frersnes.

I mellemtiden blev tegnene på et nyt fjendtligt gennembrudsforsøg mellem Arleux og Roeux mere og mere tydelig. Fra den 16. april lå den engelske ødelæggelsesild med tiltagende styrker over de tyske infanteri- og artilleristillinger, og forsøgte planmæssigt at knuse afsnit efter afsnit. Den engelske fjernild nåede langt ind i baglandet. Kamptropperne krøb sammen i mudrede jordhuller og granatkratere og ventede længselsfuldt efter det engelske stormløb, hvor de engelske angrebsbølger ville rejse sig fra jorden, og på trods af masseindsats af mennesker og materiel, endnu engang ville møde nederlag foran de ødelagte tyske stillinger. Den engelske ødelæggelsesild steg til trommeild, og englænderne indsatte hele tiden nye batterier af alle kalibre.

Under dækning af denne gevaldige artilleriild arbejdede det engelske infanteri sig nærmere og nærmere på den nye frontlinje fra 13. april, så de den 20. april ikke lå mere end 100 meter væk. Talrige fremlagte fjendtlige enheder beviste at dagen for det fornyede gennembrudsforsøg lå umiddelbart forude.

I en officiel historieskrivning hed det:

> Udsagn fra fanger fortalte, at Marshal Haigs nye storm var fastsat til den 22. april. Men den 22. april blev spændingen ikke udløst. Først den næste dag satte den enorme mekanisme af moderne storkamp sig i bevægelse til det andet store gennembruds forsøg, med en overmægtig kraft og en tilsyneladende uudtømmelig indsats af mennesker og materiel

Den omfattende engelske ødelæggelsesskydning mod den del af Gruppe Vimy, der stod nord for Escaut, gik tidligt den 23. april over i trommeild. Denne blev kl. 0615 fulgt af angreb. I tætte kolonner stormede englænder-

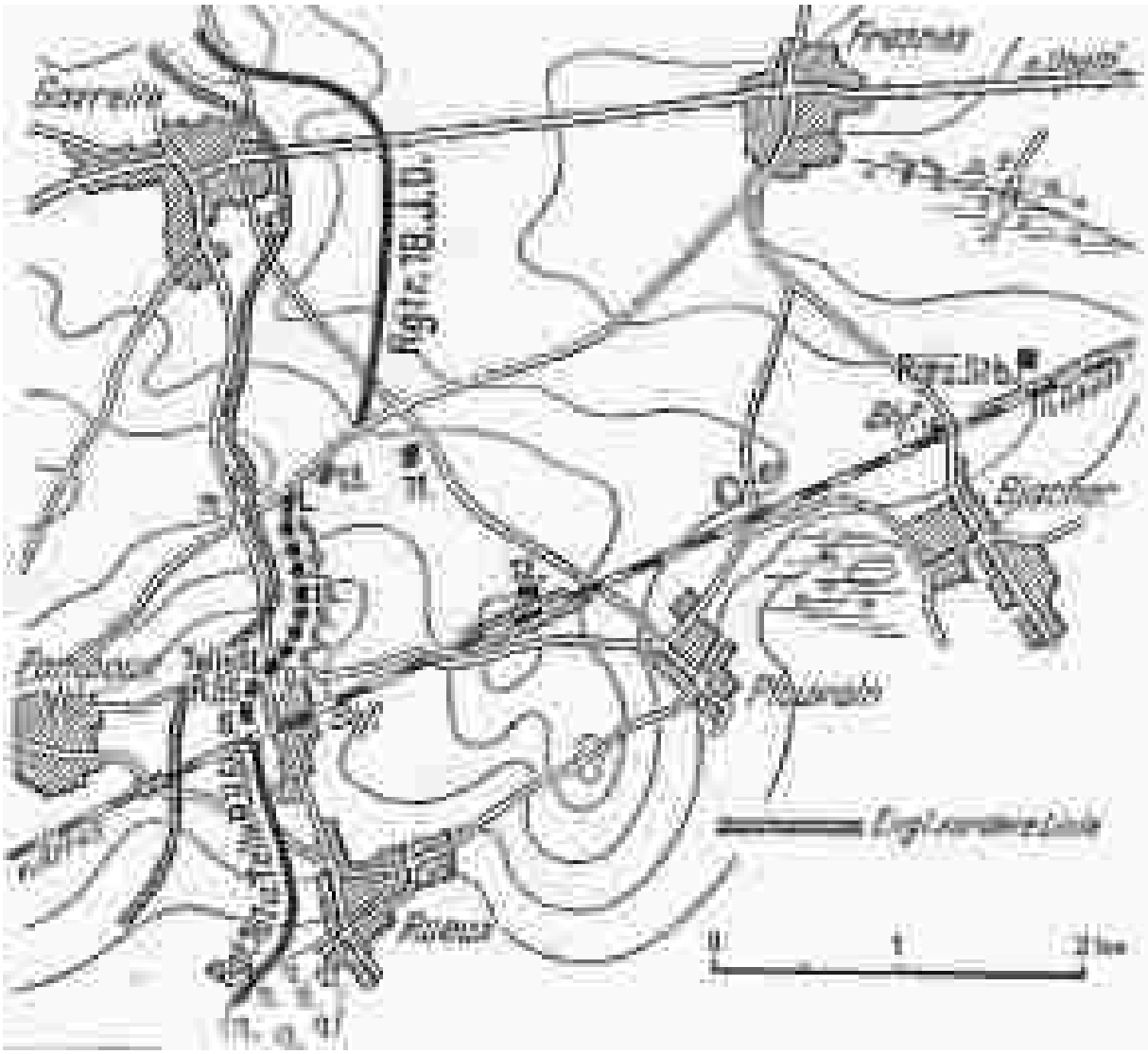

ne frem i 17. ID afsnit mod Gavrelle, som FR 90 trods stor tapperhed ikke var i stand til at holde. Et forsøg på at generobre landsbyen mislykkedes. Modstanderen havde lært, på meget kort tid at forberede en landsby til forsvar, så kun et grundigt forberedt angreb med friske enheder havde nogen udsigt til et succesfuldt resultat.

I mellemtiden rasede artillerislaget videre med uformindsket kraft. Af meldinger indløbet frem til kl. 8, havde man i korpshovedkvarteret ved I. bayr. Reservekorps i Douai, et nogenlunde klart billede over situationen langs fronten, og besluttede på baggrund heraf at indsætte alle disponible kræfter i et modangreb for at retablerer den tabte linje Gavrelle – Roeux. Til disposition stod Grenadier-Regiment 89 i Brébières og Corbehem, et sammensat regiment fra 111 ID og RIR 28 fra 185. ID.

Allerede kl. 0830 modtog kommandøren for GR 89 ordren til at gøre sig klar øst og sydøst for Fresnes-les-Montauban, og herfra indsætte et samlet angreb mod den indtrængte fjende ved Gavrelle og syd herfor. Enheder af 18. ID ved Fresnes skulle slutte sig til ham. Målet var den hidtidige forreste linje vest for vejen Gavrelle – Roeux. venstre fløj havde som retningspunkt et ensomt liggende hus på vejen halvvejs mellem Gavrelle og Roeux, venstre vejen mellem Plouvain og Roeux. Kl. 10 stod I. og II. Bataillon klar til angreb ved Biache, mens III. Bataillon som regimentsreserve, i første omgang blev placeret i en grusgrav ved et teglværk nordvest for byen. Regimentsstaben befandt sig omkring 250 meter øst for Biache banegård i en banegennemskæring, hvorfra der var et godt overblik over hele kampområdet. Angrebsterrænet var et fuldstændigt jævnt, let stigende plateau. Fjenden kunne fra Pointe du Jour og højderne syd for Gavrelle se hver eneste mand og lægge enhver bevægelse under en virkningsfuld artilleriild.

Kl. 1310 iværksatte I. og II. Bataillon angrebet med 2., 3., 4., 7. og 8. Kompanie i forreste, Leib- og 13. Kompanie, 5. og 6. Kompanie i anden linje. Mens III. Bataillon havde de første tab i grusgraven nordvest for Biaches til den engelske fjernild, herunder den tapre fører for 9. Kompanie, Leutnant v. Platen blev såret, rykkede angrebet under ikke ubetydelige tab under passagen af artilleriets virkningszone, frem mod vejen Gavrelle – Roeux indtil de nåede omkring 700 meter øst for vejen. Her blev de imidlertid fra retning af Gavrelle og fra den nævnte vej ramt af en tæt MG-ild, i hvilken kun gruppevis fremrykning var mulig. Enhederne spredtes og døde og sårede viste vejen, de Mecklenburgske grenaderer havde taget. Så faldt førerne for 7., 10. og 13. Kompanie, Leutnant d.L. Ferchland, Leutnant d.R. Kruse og Leutnant d.R. Kube; føreren for 5. Kompanie, Leutnant d.R. Sporns blev hårdt såret. Efterhånden standsede angrebet. De udtyndede rækker af de tapre bataljoner blev liggende foran Højde 71 og nord for banegården i Roeux, hvis østlige del blev erobret, hvor de gravede sig ned. I. Bataillon havde måtte indsætte Leib- og 13. Kompanie som forlængelse af højre flanke, da naboenhederne her ikke var nået med frem. II. Bataillon, hvis tapre fører, Hauptmann v. Alt-Stutterheim, var faldet, havde trukket 6. Kompanie frem i forreste linje, og havde fået kontakt til RIR 65.

Omkring kl. 15 fik det blødende stillet halvdelen af III./FR 86 til disposition som reserve, så III. Bataillon kunne indsættes med 9. og 10. Kompanie og en deling af 3 MGK ved I. Bataillon og 12. Kompanie ved II. I et rask angreb pressede disse kompagnier de udmattede grenaderer med sig endnu omkring 100 meter. Så var imidlertid også deres kraft opbrugt. Som resultat af overordentlig store tab, og den heraf mærkbare mangel på sanitetspersonel, indsatte Regimentskommandøren Regimentsmusikken som bårehold umiddelbart bag den forreste linje.

Sidst på eftermiddagen var placeringerne således, at den forreste linje fra højre mod venstre blev holdt af Leib-, 4., 3., 2., 10., 9., 7., 6., 8. Kompanie. Bag Leib-Kompaniet lå 13. Kompanie. I hulvejen nord for banelinjen Vitry – Roeux ved vejen mellem Plovain og Gavrelle lå 12. Kompanie, og længere mod nord langs denne vej lå 11. Kompanie. Kommandoen over den højre, på grund af flankerende beskydning lidt tilbagetrukne tredjedel af Regimentets front havde Hauptmann v. Estorff, den midterste del Hauptmann v. Heimburg og den venstre Leutnant d.R. Geinitz.

Kl. 2030 gav Oberst Frhr. v. Wangenheim sine bataljoner ordre til fornyet angreb. Angrebet stødte sammen med et engelsk modangreb. Dette blev hovedsageligt med MG- og artilleri spærreskydninger blodigt afvist, og så startede Mecklenburgerne deres modstød. Højre fløj nåede kun indtil omkring 300 meter fra vejen Gavrelle – Roeux, mens II. Bataillon opnåede tilslutning til regimenterne, der stormede den sydlige del ved Roeux (IR 161 og RIR 65) og den nordlige del af landsbyen og omkring 100 meter vest for Roeux. 8. Kompanie erobrede to uskadte officerer og 5 mand, samt 5 maskingeværer. I denne stilling blandt granatkratere tilbragte grenadierne natten.

Regimentets fordeling om natten til 24. april fremgår af ovenstående kortskitse.

Leutnant d.R. Rau skriver:

> Om natten 12. til 13. april blev vi trukket tilbage til Izel, hvor vi dagligt kunne beundre Jagereskadrille Richthofen, »den røde djævel«, heltegerninger. Det ene engelske fly, hvoraf i hundredvis summede i luften, efter det andet blev skudt ned, hvorved vores sejrs bevidsthed naturligvis blev styrket. Vi kom imidlertid ikke ret lang tid til at frydes os herover, da en ny befaling hentede os til modangreb til venstre for vejen Douai – Arras, hvor rasende kampe om Roeux udkæmpedes. I enkeltkolonne dækket af banedæmning og bakker gik det kilometervis fremad. Huller i den fjendtlige ilddækning blev rekognosceret, for med mindst mulige tab at kunne bringe vores svækkede kompagnier frem til fjenden. Endeligt blev der foldet ud, og føling med fjenden søgt opnået.
>
> Jeg blev med 6. Kompanie foreløbig som reserve ved bataljonsføreren, Hauptmann v. Alt-Stutterheim (Moritz) i en hulvej foran Roeux. Snart kom der meldinger om, at fjenden forstærkede sin forreste linje, og at også kampvogne var på vej frem.
>
> Mens jeg var optaget af observerer mod de fjendtlige kampvogne som blev stående på en bakke 5-6 km væk, og her blev beskudt af vores artilleri, der desværre overfor den fjendtlige viste sig alt for svag, blev jeg kaldt til bataljonsføreren, som gav mig ordre til med det samme at rykke ind i forreste linje som forstærkning. Den forreste linje lå omkring 2 km længere fremme, hvis man overhovedet kunne tale om en linje, hvis forløb var usikker. Det var en ubehagelig fornemmelse, om eftermiddagen kl. 14 i strålende solskin, med hele kompagniet at løbe 2 km ned ad en bakke, hvor man var totalt blottet for fjenden og lå under kraftig artilleri. Jeg vendte mig om for at træffe de nødvendige forberedelser, da en tung granat slog ned nogle få meter bag mig, hvor Hr. Hauptmann v. Alt-Stutterheim forseglede sin troskab til Fædrelandet med døden. Arme gode kammerat. Mange et herlig jagtselskab fra 1915 i skovene ved Carlepont knyttede mig til ham, den foresatte med altid stor tålmodige og velvilje. Men tiden var knap, og er var ikke tid til vemod. Frem og udgive ordre! Hvad jeg havde forventet, skete så. Modstanderen forventede tilsyneladende endnu et modangreb og overøste os med et haglvejr af granater af alle kalibre. Jeg kunne hurtigt i kikkerten fastslå, at fronten ikke gik parallel

Bagrod liggende ellers i Champagne

[illegible] kommandokuntur i Médéah-Lager

Pfister fra A.F.Abt. 212

Mitbildung mitschauen

Fellhohlen i Midtuk Lager

Bergtin. v. Overton

Regimentsstaben ordnungsvor i Arbeiting

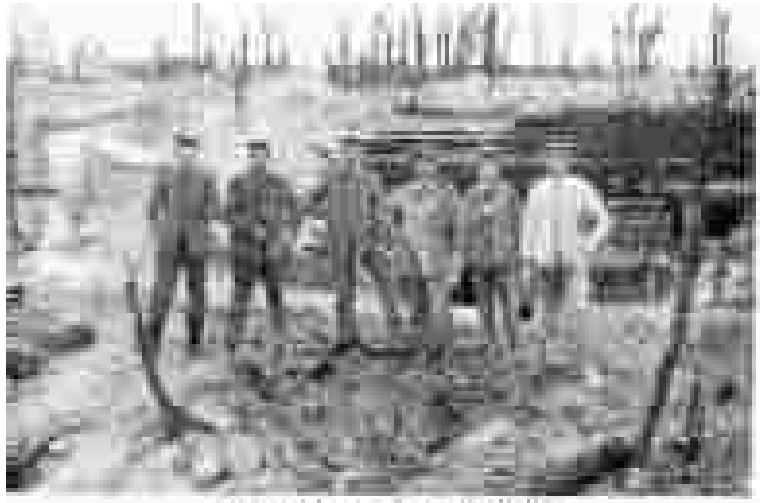

2.80 forsvarte kompetiling

Fjendtlige granater i Oktanpagoe – Idiotgranater
[illegible]

Jernbane station

Kæmpejernbro i Mandalay over Irrawaddy floden

H.K.H. Storhertugen ved 2. Deling 11.493 Medrah-Lager

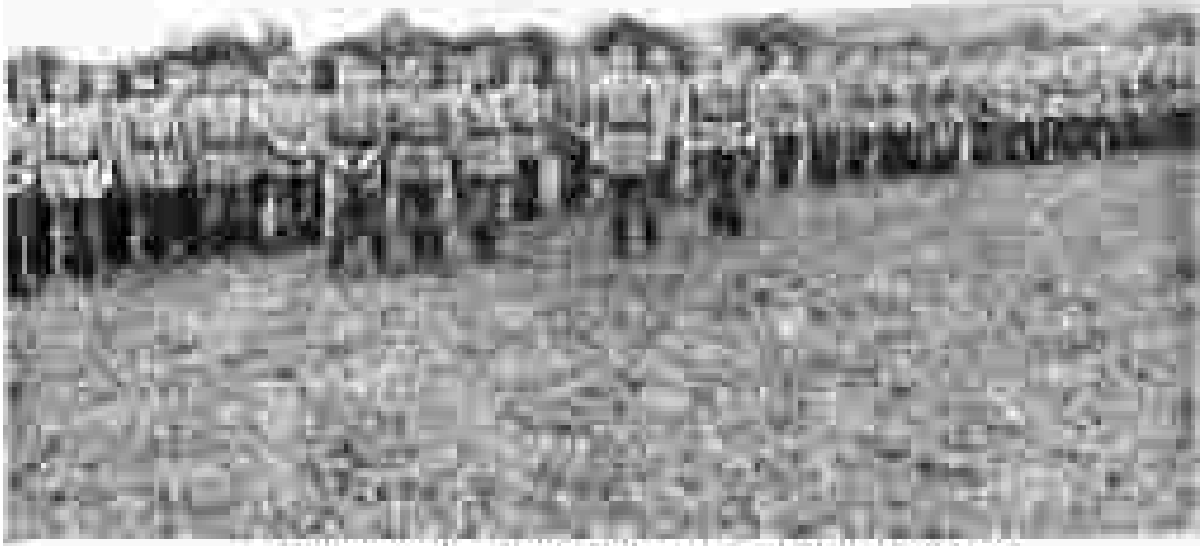

2. Kompane ku forste indsats på Somme - juli 1916

med den netop forladte hulvej, men at kompagniet måtte svinge i en større bue om højre fløj. Tilråb eller endda kommandoer var umulig i støjen fra granaterne, så alene frem og med håndbevægelser angive den rette retning. Som tænkt, gjort. Men om nu også englænderne i deres MG-stillinger havde genkendt mig som fører, eller om jeg udgjorde et særligt godt mål, løb jeg ind i en i den grad voldsom MG-ild. Alligevel lykkedes forehavendet, og åndeløst nåede vi linjen, heldigvis med relativt få tab. Kampaktiviteten blev hele tiden større, der blev endda kastet bomber mod vores tynde linje fra fjendtlige fly, så en fortsættelse af angrebet foreløbig var umulig, som Leutnant Kletschke og jeg i vores granathul, der tjeneste som »kommandostation« måtte fastslå. Imidlertid forsøgte heller ikke fjenden at nærme sig. Som det blev mørkt, svandt skydningen efterhånden hen. Kompagnierne blev igen trukket sammen og fordelt på afsnittet, så godt som det nu engang kunne lade sig gøre med fjenden blot 200 meter væk. Det lykkedes os også at trække linjen en smule frem, men vores natangreb blev imødegået af overlegne styrker, og lykkedes ikke. Dele af angrebet var nået ind i den fjendtlige grav, men måtte trækkes tilbage igen, da de stod i risiko for at blive afskåret. Banegården i Roeux var på vore hænder, og uden en omfattende artilleri forberedelse var en videreførelse af angrebet mod den os langt overlegne styrke på forhånd dømt til at mislykkes. Det drejede sig nu om at fastholde den nåede stilling, hvad der efterfølgende blev klaret gennem en omfattende patruljekamp og stort arbejde med skansning. Alle fjendens forsøg på at trænge os tilbage, blev totalt afvist. Jeg vil også nævne, at 8. Kompanie var involveret i en ildkamp med en fjendtlig kampvogn indtil denne tog flugten.

Gefreiter Hüls, 2. Kompanie skriver:

Den 23. april blev som sædvanligt tornystre afleveret. Vi har med tiden fundet fidusen, og kun de mindst brugte ting bliver pakket i tornystret. Eksempelvis beholder vi de to tæpper. Jeg havde igen lagt mig og var i drømmene netop derhjemme. Så bliver vi vækket af en cykelordonnans alarmering: »Alle træder øjeblikkeligt an!«. Hvad var der i gang? På 10 minutter er alle færdige. I hastværket bliver meget liggende, da alle i første omgang tror, det er en prøvealarm. På alarmpladsen bliver trådt an, hurtigt er hele bataljonen på plads. Kl. er 6 som der bliver marcheret frem til en lille skov, hvor geværerne bliver sat samme og vi kan træde af. Foran sin eskadrille flyver Richthofen hen over os, fulgt at 15 fly i række, et majestætisk syn. To timer står vi omkring, afventer, fryser og sulter, så hedder det endeligt antrædning. Lade og sikre! Nu bliver det klart for os, at det bliver bitter alvor. Fjenden har allerede indtaget de beherskede højdestillinger som landsbyen Rouex og Gavrelle, vi skal lave et modangreb. Storm ved dagslys i strålende solskin? Det lyder ikke rigtigt klogt. Indtil Fresnes går det ad landevejen. I det strålende forårsvejr har vi en fremragende udsigt. Jeg spekulerer på, om vores storm vil lykkes. Jeg er ikke ligefrem godt til mode, men der må jo lystres.

Udfoldet med stor afstand går det fremad gennem terrænet uden pause. Ingen tab på trods af den kraftige skydning. Endnu kan fjenden ikke se os på grund af en mellemliggende bakke, men må derfor i stedet have set os fra de talrige lænkeballoner. Midt på bakken bliver der gjort holdt. Udrustningen af og grave sig ned, lyder ordren. Vi telefonfolk har desværre ingen spade, men må i stedet anvende en eksisterende løbegrav som dækning, men må snart indse, at Tommy har skudt sig ind mod denne. Bum, bum – skidt og sprængstykker suser om ørene på os. Hurtigt kommer også de øvrige kammerater under ild. Et held, at der er så mange blindgængere mellem granaterne. Fjenden skyder meget med tåregas. De fleste kammerater havde allerede fået sig gravet ned, så går det igen fremad. Endnu engang bliver der ved en eksisterende grav indlagt en lille pause. Jeg er meget træt og kunne sove med det samme. Området er meget ødelagt. Krater ved krater, fyldt med døde og udrustningsgenstande, en slagmark som ved Somme. Så bliver bakken passeret. Vi skal storme den overfor liggende Højde 71. Vi var dårligt nået nogle få skridt, så kom de første tab. Vi ligger i direkte MG-ild og kan ikke komme længere. Lynhurtigt bliver der søgt dækning. Alle kaster sig ned, der hvor han netop befinder sig. Vi ligger sammen med greven (Leutnant Graf Moltke) i en lige påbegyndt skyttegrav og forsøger at graves os dybere ned. Over os suser og piber kuglerne fra MG'erne. Nu begynder slaget. Fjenden ar opdaget vores angrebshensigt, skyder sig ind mod os, og har os hurtigt på kornet.

Det brager, drøner fra tunge granater, hyler og hviner omkring os, så man ikke kan forstå, hvad man selv siger. Det er umuligt at gå videre, det indset også kompagniføreren. Terrænet er fladt og giver kun få dækningsmuligheder. Patruljer bliver sendt afsted for at skaffe forbindelse til II. Bataillon. Beskydningen fortsætter uafbrudt. Granat efter granat, alle af tunge kalibre, slår ned, samtidig med, at kuglerne fortsat flyver hen over hovederne på os, så man ikke vover at kikke op. En rædsom fornemmelse. Hvor gerne man end selv ville skyde, var det nytteløst. For det første kunne man ikke se fjenden, og for det andet var afstanden for stor til en effektiv skydning. Tæt sammenpresset ligger vi i den smalle grav. Ingen tør røre på sig, for over os kredser fjendtlige fly og observerer godt. En ubehagelig situation. Jeg bliver derfor glad, da jeg får til opgave at bringe en melding til bataljonen. Hvor denne befinder sig, ved ingen præcist. I ballonhallen i Fresnes, i omegnet et eller andet sted. Kammerat Hansen følger med. I spring går det bagud. Vi når lykkeligt bakken, nu er vi i det mindste sikre mod MG-skydningen. Ganske vist falder ting og sager både til højre og venstre, men man bliver også afstumpet overfor trommeild. Desuden har man som gammel kriger sine erfaringer. I et brøkdel af et sekund bedømmer man instinktivt en granats bane og retter sig herefter. Man kaster sig ned på det rigtige tidspunkt og lader sprængstykker feje hen over en. – Vi støder på III. Bataillon, som her ligger i reserve. Leutnant Pötsch holder os tilbage. Vi skal også for ham bringe en melding til Stab III, men først må vi

dog løse vores egen opgave. Eftersøgningen af vores bataljonsstab fortsætter. Ingen ved rigtig besked. Den ene sig der, der anden her. Til sidst når vi hoben af mursten, der engang var Fresnes. Kan der stadig være levende væsener her? I nærheden af landsbyen ligger pionerer. Kort forinden var en fuldstrækker gået ned her. 3 mand var døde – 2 uden hoveder og den 3. med maven revet op – mange hårdtsårede, en havde gået revet hånden helt af. En løjtnant er ved at forbinde og beder om forbindingspakker. En vil jeg gerne undvære. Skrækkelige billeder, og så skinner solen dog så dejligt og højt oppe synger og jubler lærker; skulle det være et tegn på, at der efter disse skrækkelige engang igen ville komme bedre dage? Staben skulle ligge længere fremme i stilling. Vi går ind i stillingen og møder 13. Kompanie. Så måtte vi kaste os ned. Trommeilden bliver stærkere. 30,5-cm stålgranaterne med forsinkelse er farlige tingester. Deres sprængstykker suser hen over jorden. Endnu en brager ned. Hansen skriger op: »Hjælp mig, Karl. Jeg er blevet ramt!« Hurtig forbindepakken frem. Jeg henter kammerater fra 13. Kompanie til hjælp. Et grimt sår. Sprængstykke gennem skinnebenet. Arme fyr, det vil koste dig dit ben. Så godt det går, forbinder vi ham. Brag, igen slår en ned tæt på. Vi blæses omkuld af lufttrukket som i helvede. En regn af jordklumper og skidt rammer os, røgen forsvinder, og nu er også de to andre kammerater ramt. En saniteter er hårdt såret, den anden lettere. Tysklands-skud, han forsvinder hurtigt fra dette uheldssted. Jeg forskånes som ved et mirakel, selvom et sprængstykke skærer mit ærme op helt til blusen og de to stumper hænger ned. Men jeg har ikke en rift. Kammerat Hansen slæber jeg ned i et stort krater, ligger feltflasken hos ham sammen med brødposen, så han har noget at styrke sig på. Saniteteren kan desværre ikke hjælpes mere. Et sprængstykke har fjernet den venstre side af ryggen. Han tørster frygteligt, så jeg giver ham min anden feltflaske, to taknemmelige øjne – et håndtryk, et på gensyn – i himlen, i Valhalla? Kammerater fra 13. Kompanie står i nærheden. De vil sørge for borttransport når forholdene tillader det. Jeg må videre med min opgave. Med besvær søger jeg mig vej gennem det enorme kraterlandskab, man syntes at være flyttet til et månelandskab. Tit må jeg søge dækning, og jeg kommer kun langsomt frem. Dette hele tiden falden ned og rejse sig op, gør en træt. Jeg er nu mellem reservegravene og den forreste stilling. Dette område syntes fjenden særligt at betænke. Er det i virkeligheden en spærreskydning? Hvis jeg bliver såret, vil ingen finde mig lige med det samme; vidt og bredt er der ikke en sjæl at se. Luften er fyldt med giftige gasser fra gas- og svovlgranater, jeg kan ikke længere se ret langt. Endeligt møder jeg i et stort krater telefonfolk fra 3. Staben ligger virkeligt i forreste linje! Temmelig anspændt når jeg frem hertil omkring kl. 17. Jeg afgiver min melding. Også Hauptmann v. Estorff har indrettet sig i et stort krater. Træt sætter jeg mig på kanten, men bliver hurtigt smidt væk – trafikken er for stor. Ordonnanser kommer og går, og trafikken kan pådrage sig fjendens opmærksomhed. Jeg har nu kun mit gevær og kogegrej med nødration. Min stormpakning ligger sønderrevet ved Kammerat Hansen. Over os kredser infanterifly. Kendingsmærker bliver lagt ud, men om man kan se dem, er tvivlsomt. Vores kompagnifører dukker op sammen med Leutnant Eicke, der begge aflægger melding om situationen. Jeg hører, at kaptajnen giver ordre til fornyet angreb samme aften. Kompagniføreren anset muligheder for succes udsigtsløse, da Tommy har en for god stilling på bakketoppen. Kort efter går vi tilbage til vores stilling. Englænderne beskyder os øjeblikkeligt. Efter 10 minutter går det videre. Kort før vores stilling. Kort før vores stilling eksploderer en tung shrapnel, og samtidig mærker jeg en sviende smerte i låret og synker til jorden. Såret! Hurtig er en saniteter fremme. Bukserne bliver skåret op og såret forbundet. På grund af blod kan jeg ikke se, hvor stort det er. Jeg blive træt og tørstig, kan sove på stedet, alt er mig ligegyldigt. To kammerater hjælper mig hen i en grav, der er lidt dybere. Her må jeg vente, til jeg kan blive transporteret væk af sanitetspersonellet. De har det i dag ikke let og meget at se til. Jeg kan stadig bruge mit højre ben, og støttet til to kammerater forlader jeg stillingen. Langsomt går det fremad, men tit må der indlægges en pause. Beskydningen bliver kraftigere, og vi må tit søge dækning. Til sidst beslutter sanitetsfolkene sig til at bære mig. Fjenden lagde spærreild over graven. Tilsyneladende var vores angreb sat i gang. Vi venter, men det bliver snarer værre end bedre. Jeg bliver båret i en teltbane af to kammerater. Ingen god oplevelse. Man kan ikke se, hvad der foregår. Til højre og venstre slår granater ned. En af saniteterne falder hyppigt, hvorved jeg har store smerter. Der er en hylen og jamren i luften, som var alt elendighed i verden åbnet sig. Langsomt kommer vi nærmere Biaches. Hvor er forbindepladsen? Jeg forsøger, da jeg bliver for tung for mine kammerater, igen at gå. I det fjerne på vejen holder en sanitetsvogn. Der bliver hurtigt givet tegn, og med opbydelse af mine sidste kræfter, når vi vognen. Endeligt. Vi har brugt to timer til at tilbagelægge en enkelt kilometer! Med et fast håndtryk og et hjerteligt tak tager jeg afsked med mine kammerater, som i min store nød stod mig bi. Forhåbentligt bliver saniteternes opofrende arbejde efter krigen ordentlig belønnet for de mange stille heltegerninger, de ydede deres kammerater hver eneste dag!

Daggryet den 24. april bragte endnu et engelsk angreb, der totalt blev afvist. Herunder faldt blandt andet Offizierstellvertreter Burmeister, der var draget i krig som I. Bataillons fanebærer, og som havde vist sig som en særlig tapper og pligtopfyldende underofficer. Det planlagte tyske angreb kom i den fjendtlige forsvarsild ikke til gennemførelse. Dette kostede talrige ofre. Fører for 9. Kompanie, Leutnant d.R. Pötzsch faldt, fører for 10. Kompanie, Feldwebelleutnant Dargatz blev hårdt såret. Specielt højre fløj af Regimentet led meget under flankerende MG-ild. Enhver bevægelse – selv af enkeltmand – var i dagslys umulig.

Om natten til 25. april lå kraftig artilleri- og MG-ild over forreste linje og bagterrænet. Om dagen var der roligere. Om aftenen blev Regimentet afløst af Infanterie-Regiment 185. I. Bataillon kom i beredskabsbivuak

nordøst for Biache, II. i Biache og III. Bataillon vest for vejen mellem Fresnes og Hamblain. Regimentsstaben forblev i Vitry, hvorfra den førte kommando over det sydlige afsnit af Divisionens front. Kompagnierne var meget reducerede. Som Offizierstellvertreter Schlacht, 2. Kompanie, berettede, var hans deling blevet reduceret til 16 mand. På samme måde var det i de øvrige kompagnier.

Den 26. april kl. 21 blev der alarmeret, da fjenden tilsyneladende angreb på begge sider af Escaut. Efter at der igen var blevet ro, blev det forhøjede beredskab igen afblæst.

Dem 27. april marcherede bataljonerne efter afløsning af RIR 65 til Sin-le-Noble, og blev herfra transporteret til Cambrai. Maskingeværkompagnier og bagagen nåede byen efter fodmarch.

Igen lå særligt vanskelige, tabs tunge dage bag Regimentet. Ud over de allerede nævnte officerer var 74 mand faldet. 308 officerer og mænd var blevet såret. I første omgang savnedes 89 mand, men som det senere viste sig, var de fleste af disse sårede. I anerkendelse af Regimentets indsats modtog Regimentskommandøren ved en senere lejlighed ordenen *Pour le mérite*. Følgende modtog Jernkorsets I. Klasse: Leutnant d.R. Verhein, Leutnant d. R. Geinitz, Leutnant d.L. Kletschke, Vizefeldwebel d.R: Hengevoss, Unteroffizier d.R. Bewer, Gefreiter d.R. Hesse og Gefreiter d. R. Meier.

Det store forårsslag ved Arras havde givet englænderne store resultater. Over en bredde på 28 km havde de trængt vores front op til 8 km bagud, og den vigtige Vimy-højde og højre fløj af Siegfried-Stillingen var på modstandernes hænder. Derimod havde fjenden ikke opnået det egentlige mål, en gennembrud mod Douai og Cambrai. Det var mislykkedes på grund af de tyske troppers heltemodige modstand, ikke mindst de tapre Mecklenburgere, Schleswig-Holstenere og Hanseater.

15. Kapitel: I Cambrai-stillingen

(28.4 – 6.6.1917)

Efter de hårde kampe ved Arras havde de hårdt medtagne enheder under 17. Infanterie-Division i stor behov for et længere hvil, eller i det mindste anvendelse langs en rolig front. Ved Cambrai overgik 17. ID til Gruppe Cambrai (Generalkommando IX AK) for her at overtage et frontafsnit.

Efter ødelæggelsen af det foran liggende område i marts 1917, var Siegfried-Stillingen fra Arras, vest forbi Cambrai, over St. Quentin, La Fère til Chemin-de-Dames, blevet besat af vore tropper. Linjen bestod af to mere eller mindre parallelle grave. Den forreste var godt udbygget og forsynet med dybe dækninger og gode hindringer. Den anden grav, ligeledes godt beskyttet af hindringer, var mod slutningen af april delvist stadig under bygning. Omkring 1½ kilometer længere tilbage lå anden stilling, også kaldt mellemstilling eller artilleri sikringslinje. Den var først begyndt anlæggelse. Støttepunkter mellem denne og første stilling manglede endnu helt.

Det var langs denne »stille front ved Cambrai« fandt divisioner anvendelse, der som 17. ID under nylige kampe havde haft store tab. De skulle her forberede sig til nye opgaver og uddanne nyt tilgået personel. Imidlertid krævede istandsættelsen og udbygningen af den brede Divisionssektor så meget arbejde, at der til egentlig rekreation og grundig uddannelse kun var ringe tid tilbage.

Den 29. april blev den hidtidige Regimentskommandør, Oberst Frhr. v. Wangenheim udnævnt til kommandør for 34. (Grosherzoglich Meckelnburgsche) Infanterie-Brigade. Hvad Grenadier-Regimentet havde ydet under hans handlekraftige, omsorgsfulde føring, har vi set på de foregående sider. Med sorg så officerer og grenaderer deres Oberst forlade dem, men glædede sig over, at han netop som brigadekommandør ville få Regimentet under kommando. Som ny Regimentskommandør blev Major Frhr. Röder v. Diersburg udnævnt, der den 2. maj overtog kommandoen.

I Cambrai i et herligt vejr fik Regimentet tildelt nogle få dage i hvil, der blev anvendt til istandsættelse af våben, udrustning og uniformer, samt til fordeling af nyt tilgået personel.

Den 2. maj om formiddagen hilste HKH Kronprins Rupprecht af Bayern på Regimentet, fører for den efter sig opkaldte armegruppe, hvor han udtalte sin højeste anerkendelse for indsatsen under forårsslaget ved Arras. Om eftermiddagen besøgte HKH Storhertugen af Mecklenburg-Schwerin I. og III. Bataillon, og udtalte ligeledes sin tak for sine grenaderers fremragende indsats, overbragte hilsener fra hjemlandet og fordelte en række ordensudmærkelser. Leutnant Graf v. Moltke (Siegfried), Leutnant Eicke (Drag. R. 16) og Leutnant d.R. Georgi modtog Militärverdienstkreuz I. Klasse. Desuden blev 211 af II. klasse fordelt.

Allerede den 3. maj blev hvile- og uddannelsesperioden for 17. ID afbrudt, da den på befaling fra Gruppe Cambrai skulle afløse 38. Infanterie-Division på begge sider af Moeuvres. Grenadier-Regimentet skulle afløse IR 96 i venstre afsnit af Divisionen vest for Graincourt mellem FR 90 til højre og RIR 76 (17. Reserve-Division) til venstre.

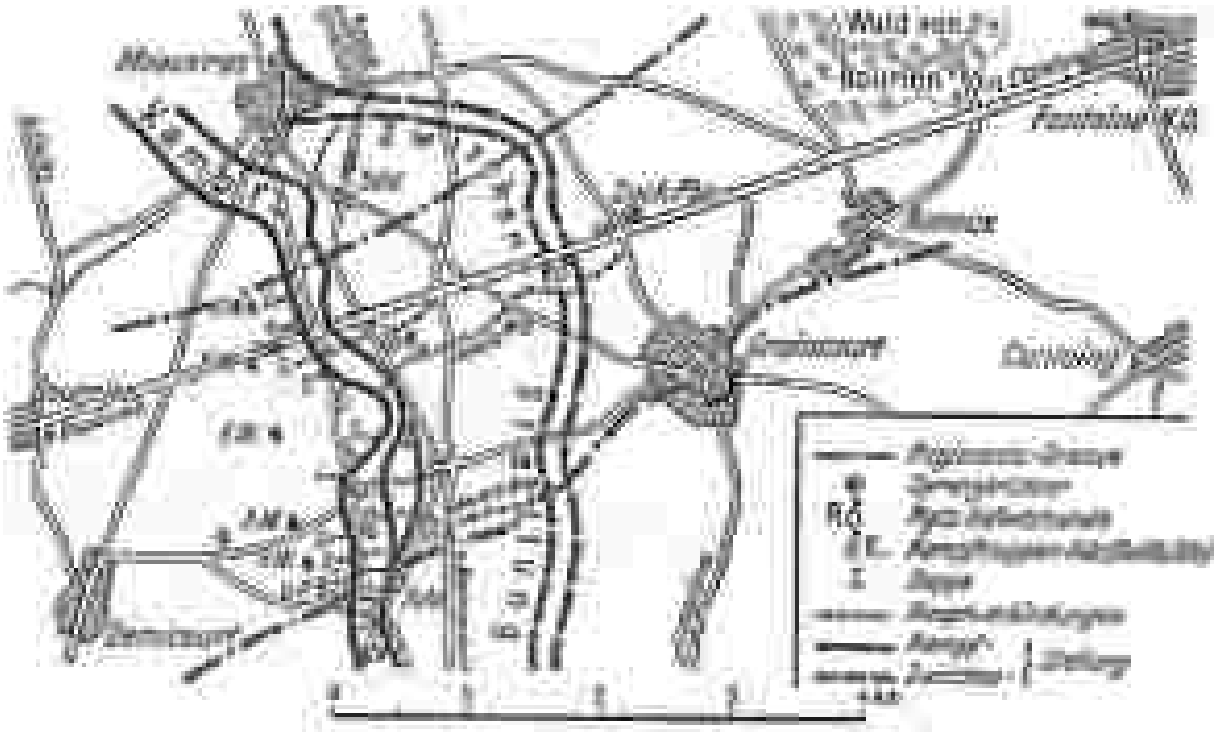

Den 3. maj om aftenen afløste II. Bataillon som højre bataljon og den 4. maj III. Bataillon til venstre i forreste linje. Denne fulgte næsten vejen mellem Moeuvres – Havrincourt. Højre fløj lå omkring 800 meter syd for den store vej mellem Cambrai og Bapaume, den venstre 1 km nord for Havrincourt. Hver bataljon havde to kompagnier i forreste grav, hver et kompagni lå i K 3 Graven eller i støttepunkter i mellemterrænet og som regimentsreserve i mellemstillingen. Regimentets kommandostation lå bag højre fløj omkring 400 meter sydvest for sukkerfabrikken. Herfra var der et godt overblik over afsnittet. I. Bataillon (uden 13. Kompanie) lå i kvarter i Fontaine-N.D., 13. Kompanie som Brigade-reserve i Graincourt. Her ydede dybe gravkapeller under kirken en sikker beskyttelse mod fladbaneild og flybomber.

Den maleriske liggende landsby Fontraine, omgivet af høje, bølgende kornmarker gav enhederne en velfortjent hvilepause og rekreation. De stadig tilstedeværende indbyggere blev indsat i rengøringen af gårde og gader, så officerer og grenaderer rigtigt kunne nyde friheden. De slidte og sønderrevne uniformer blev sat i stand, og til fastholdelse af disciplin og mandestugt blev der ekserceret og gennemført kampuddannelse i for- og eftermiddagstimerne. Der gennemførtes skydeuddannelse på lokalt byggede skydebaner, afvekslende med sports- og håndgranat øvelser.

Det vidtforgrenede net af underjordiske gange, der i over mandshøjde var hakket ud i kalkgrunden, havde fra gammel tid dannet underjordiske forbindelser mellem de enkelte landsbyer, og gav nu god beskyttelse mod luftangreb. I flere århundrede havde gangene også været anvendt til begravelser, for overalt stødte man på menneskelige knogler.

Fører for II. Bataillon, Hauptmann d.R. Selle, blev forsat til FR 90. Som afløser indtrådte igen en officer af Grenadier-Regimentet, Hauptmann v. Crone, der på grund af meget alvorlige sår hidtil havde fundet anvendelse ved Divisionsstaben.

Foran den forreste kampgrav var der udstillet feltvagter og stående patruljer. Udbygningen af stillingen, der stadig manglede meget, blev med sædvanlig iver påbegyndt. Der manglede frem for alt kraftige traverser og dækninger. Anden grav manglede gennemgående en uddybning.

Også modstanderen skansede ivrigt og forholdt sig roligt. Den fjendtlige artilleri forholdt sig i tiden frem til 12. maj indenfor rimelige grænser, og rettede sig primært mod forreste stilling, mellemstillinger og landsbyerne Moeuvres og Graincourt.

Den 11. maj besøgte HKH Storhertugen af Mecklenburg-Strelitz sin II. Bataillon, som dagen i forvejen var blevet afløst af I. Bataillon, ved St. Olle, og uddelte her en række ordensudmærkelser.

En befaling fra Gruppe Cambrai fra 12. maj betød, at 17. og 18. ID skulle overtage det tilstødende afsnit fra 17. Reserve-Division. På denne baggrund blev FR 90 om natten til 18. maj trukket ud, og dens afsnit delt mellem

IR 75 og GR 89. Som resultat blev Regimentets sektor udvidet mod højre, så den højre fløj kom til at ligge 3300 meter nord for vejen Cambrai – Bapaume.

I tiden frem til 25. maj skete ikke usædvanligt, men den fjendtlige patruljeaktivitet var så intensiv som altid. Udbygningen af stillingen fortsatte. Fra højere myndighed blev der navnlig lagt vægt på mindre støttepunkter i mellemterrænet. da Hauptmann v. Heimburg blev forsat til XVIII. AK, blev kommandoen overtaget af Hauptmann v. Wulffen, der hidtil havde været 1. Adjudant ved XXXX. RK.

Ved at indbygge køkkener ved slusen af en tørlagt kanal blev det muligt, at forpleje de forreste bataljoner med varm mad.

Den 16. maj om natten forsøgte en fjendtlig patrulje at overrumple 9. Kompanies feltvagt, men blev afvist med geværild og håndgranater.

Om aftenen den 20. maj opfangede vores jord-lyttestation en fjendtlig telefonsamtale, hvori der blev beordret en patruljeoperation samme nat.

På trods af forhøjet beredskab lykkedes det englænderne i den meget mørke nat tidligt på morgenen den 21. marts at snige sig ind på 10. Kompanies feltvagt ved hovedvejen, og trænge ind i et poststade, besat med Grenadier Weltzien, Evert og Köhnke. Såret af bajonet og pistolskud lykkedes det de to førstnævnte at slå sig tilbage, mens den hårdt sårede Grenadier Köhnke blev trukket ud af posten og kom i fangenskab. Fører for feltvagten, Feldwebelleutnant Tiedt, der af skrig fra posten blev gjort opmærksom, åbnede ild med sine 10 mand og gik herefter fast besluttet til modangreb, og kastede fjenden tilbage. Det lykkedes Unteroffizier Kagel at tage en såret englænder fra Glonchester-Regiment Ter. V til fange, hvorigennem tilstedeværelsen af den engelske 48. Division blev fastslået foran fronten. Unteroffizier Kagel blev af Generalkommandoet særligt rosende omtalt. Feldwebelleutnant Tiedt og den hårdt sårede Grenadier Weltzien modtog Jernkorsets II. Klasse.

Den 23. maj modtog kampbataljonen to meldehunde, der på tværs af terrænet og de forskellige grave, skulle bringe meldinger frem og tilbage mellem K.T.K. og kompagniførerne. Hundene var fremragende afrettede og lod sig ikke aflede af noget som helst, og løb uanset beskydning og tilråb deres faste rute.

Den 26. maj kl. 3 om morgenen blev 4. Kompanies feltvagt ved hovedvejen angrebet af en fjendtlig styrke på omkring 80 mand og to maskingeværer, men blev på grund af øjeblikkeligt indsat gevær- og håndgranatild afvist med betydelige tab. En lurepatrulje under Unteroffizier Porzucki angreb den tilbagegående modstander, og slog fast, at han medbragte døde og sårede. I korpsets dagbog for den 29. maj blev feltvagtens vagtsomhed og dens førers, Lieutnant d.L. Hantsch's, beslutsomhed, rosende omtalt, ligesom alle deltagere i kampen fik fuld anerkendelse. Unteroffizier Porzucki modtog Jernkorset II. Klasse.

Om natten den 27. maj begyndte Regimentet at blive afløst af Reserve-Infanterie-Regiment 60 fra 221. ID; den var afsluttet om morgenen den 29. maj. Den sidste afløsning forstyrredes af en kraftig skydning med gas, der takket være den gode uddannelse i gasbeskyttelse, ikke kostede Regimentet tab, hvorimod den afløsende bataljon desværre havde flere døde og gassyge.

I Cambrai fandt Regimentet endnu engang gode indkvarteringer. Paradepladsen i byen, øvelsespladsen og skydebanerne udviste hurtigt samme billede af stor militær aktivitet som i garnison. Imidlertid blev også den ærværdige bys seværdigheder taget i øjesyn, og de talrige gode restaurationer tilbød dejligheder, som frontsoldaten i graven var nægtet.

Den 2. juni blev Regimentet sammen med I./FAR 60 og 1./Pi. 9 forlagt som fremskudt armeereserve til Epinoy, Hagnecourt og Sancourt, hvor yderligere indsættelse i en kampfront blev forberedt, og flere bataljons- og Regimentsøvelser afholdt. Selvom Divisionskommandøren fastholdt, at endnu en to-ugers uddannelsesperiode var nødvendig, indløb allerede den 5. juni befaling fra Hærgruppe om, at division skulle sendes til Gruppe Ypern under 4. Armee i Flandern.

Den 6. juni om aftenen begyndte transporten af Regimentet fra banegården i Cambrai-Annexe.

Oberarzt Dr. Theodor
Opauer Feldwebel Kelner's gasmaske

Tung kaffee

Spring over Somme, 1½ km long

Halvej ved Kloppen – "Regimentschefs"

Offizier Stelle, Führer L.I.d.R. Deneke

"Rudolf"

Stillingen ved Burlem

Afprøvning af lille Rammekaster
august 1944

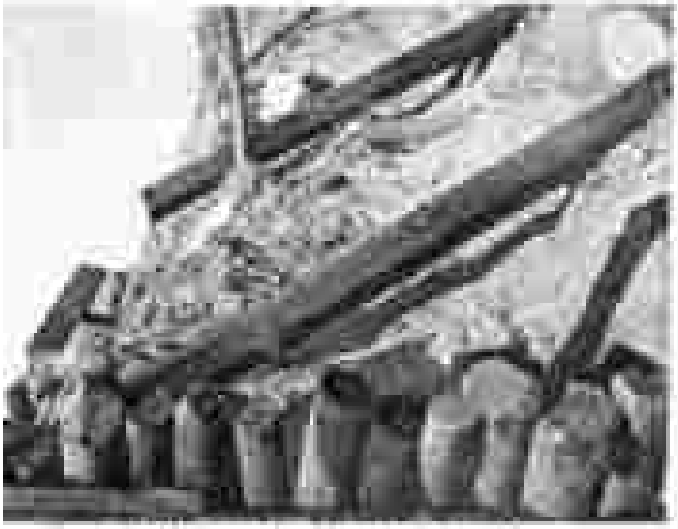

Lubelsko for mines (Aschenbrey)

4/FAR to stilling ved Somme

Hafvej ved Barleux, september 1916

Stilling ved Barleux, september 1916

Gaspeyr, juli 1916

16. Kapitel: Stillingskamp i Flandern, øst for Ypres

(7.6. – 30.7.1917)

Efter de mislykkede fjendtlige offensiver ved Arras og langs Aisne, brede der sig en bølge af nedtrykthed over Frankrig. Tabene blandt de franske tropper, der havde angrebet ved Aisne i tætte masser, havde været usædvanlig store. Ved en meget stor række enheder bag kampfronten udbrud der mod slutningen af maj alvorlige mytterier, der snart spredte sig til 16 armekorps. Ruslands sammenbrud, de tyske ubådes succes og den omtalte mislykkede Nivelle-offensiv langs Aisne og mytterierne i den franske hær var begivenheder af uoverskuelig rækkevidde. Den farligste situation siden septemberdagene 1914 var indtrådt for Ententen.

Der er den engelske premierminister Lloyd George og den engelske øverstkommanderende Marschall Haigs fortjeneste, at den utvivlsomme krise hos de allierede blev overvundet. For at forhindre tyskerne i at få en klar fornemmelse af deres gunstige situation, forlangte førstnævnte den hensynsløse indsættelse af den samlede britiske hær, mens sidstnævnte erklærede, at man måtte fortsætte kampen uden pause og hvil, til fjenden til sidst var slidt ned.

Med den sindige eftertænksomhed og metodiske form, som var karakteristisk for den britiske Øverstkommanderendes arbejdsmetode, traf Marshal Haig i første halvdel af året 1917 alle forberedelser til et stort engelsk angreb i Flandern. Bortset fra enkelte franske og belgiske divisioner, skulle kampene føres alene med britiske enheder.

Før den egentlige engelske offensiv begyndte, rettede han et angreb til erobring af den fremspringende Wytschaete bue, der strakte sig frem på den sydlige flanke af de påtænkte storangreb ved Ypres, og dermed kunne blive farlig. Den 7. juni blev de tyske enheder her overrasket af enorme sprængninger af underjordiske miner, blev desorganiseret og måtte opgive fremspringet. Hovedangrebet mod Ypres startede imidlertid først den 31. juli. På overraskelse og hemmeligholdelse blev der ikke lagt stor værdi. Han lagde sit håb på sit mægtige artilleri og den engelske sejhed.

Den 7. juni ankom I. Bataillon til Ingelmunster, hvor næste dag også II. og III. Bataillon og stab udlossede. Efter at være samlet i Oostnieuwkerke blev regimentet den 8. juni trukket frem til Passchendaele. Denne landsby var et forfærdeligt syn. Det tunge artilleri havde her gjort færdigt arbejde. Kun enkelte huse stod endnu og nødtørftigt anvendes til indkvartering, så der måtte slås bivuak i forbindelse med ruinerne. Sammen med FR 90 og III./Feldartillerie-Regiment 60 dannede Regimentet »Detachement v. Wangenheim«, der havde til opgave hele eller delvis at blive anvendt til modangreb i tilfælde af et fjendtligt gennembrud.

I nætterne 11. til 13. juni blev 17. ID indsat i linjen mellem Division Passchendaele og Division Moorslede som Division Zonnebeke. Grenadier-Regimentet overtog fra RIR 46 afsnittet Bellewaarde fra banelinjen Ypres-Roulers til den sydlige kant af Bellewaarde søen. Den forreste linje bestod af en række udbyggede granatkratere, og havde kun ganske få betonbunkere. Den 2. - »Albrecht-Stilling« - var kun delvist anvendelig, mens den 3. - »Wilhelm-Stilling« kun bestod af enkelte befæstede støttepunkter. Hindringer og forbindelsesgrave var ikke tilstrækkelige, mellemterrænet var kun udbygget med enkelte støttepunkter og MG-stillinger. Der ventede derfor Regimentet en vanskelig opgave, hvis den skulle løse Divisionens befaling om »at forberede terrænet mellem forreste linje to Wilhelm-Stilling til det nært forestående forsvarsslag«. Alle kræfter måtte anvendes for at yde det krævede.

Bataljonerne blev indsat bag hinanden og afløste hinanden hver 5. dag i de tre stillinger. Afløsning kostede oftest store tab, da modstanderen systematisk beskød området.

Den 13. juni kl. 4 om morgenen begyndte sprængningerne af ni minegange, udgravet fra vores stilling. Jorden brølede. Alt rystede, som befandt man sig på et skib til havs. I retning af fjenden kunne man ind i mellem se området i lyset af de lysraketter, englænderne sendte op. Ved eksplosionerne blev som en ildspyende vulkan jord, træstumper og udrustning slynget højt op i luften. Englænderne så man forlade skyttehullerne i stor hast.

Frem til den 20. juni var den fjendtlige artilleri stadig ikke særlig omfattende med undtagelse af ildoverfald mod første og anden stilling og mod batteristillinger og de bageste områder. Kun den 14. juni blev der pludseligt iværksat kraftig beskydning af grave og bagområder.

Det fjendtlige infanteri udviste kun ringe initiativ. Kun om natten 17. til 18. juni trængte to svage patruljer frem mod Regimentets afsnit, hvor de blev afvist i nærkamp. Derimod skansede fjenden kraftigt, og forstærkede deres net af forsvarsgrave, skød på steder deres stillinger længere frem og fortsatte udbygningen af et net af feltjernbaner. Gennem en meget omfattende aktivitet i luften forsøgte han at skaffe sig et præcist billede af vores forsvarslinje.

I sidste tredjedel af måneden øgede fjenden sine aktiviteter. Artilleribeskydningen øgedes, og blandt med gas, rettedes den i stigende grad mod vores batteristillinger og bagland. Som følge af den megen regn og den fjendtlige artilleri måtte alle kræfter indsættes i istandsættelse og udbygningen af nye støttepunkter. En forbedring af dækningsanlæg viste sig umulig på grund af den høje grundvandsstand. Til konstruktionen af betonbunkere manglede de nødvendige materialer, men frem for alt også arbejdskraften. De kompagnier, der i grave og andre

steder lå under åben himmel, led meget under vejret. Imidlertid lod de seje Meckenburgere sig ikke slå ned. Selvom de enkelte poster fremme i kraterlandskabet stod i mudder og vand til over fødderne, fik man overalt samme svar, hvis man spurgte, om de kunne klare det: »Vi har da haft det værre, så vi vil vel også klare det denne gang«

OM natten fra 24. til 25. juni angreb en engelsk enhed på omkring 100 mand en underofficerspost under Leib-Kompanie vest for Bellewaarde Ferme. Denne trak sig kæmpende tilbage mod Bellewaarde støttepunktet. Efter en kort ildforberedelse med dens granatkastere, besatte Leib-Kompanie imidlertid igen tidligt på morgenen den 27. juni igen dens oprindelige post. Samme sag blev i silende regn, der forhindrede enhver observation, Regimentets kommandostation i »Westhaus« på vejen mellem Zonnebeke og Westhoek, belagt med omkring 100 middeltunge granater. En fuldtræffer ramte telefoncentral dækningen, hvor den dræbte fire og sårede 5 mand. Regimentet mistede herved næsten hele sin telefonenhed, alle sine pålidelige, til dette arbejde rutinerede mandskab. Da kommandostationen åbenbart var erkendt, blev den trukket tilbage til Pionerparken ved »In de Steer«, omkring 1½ kilometer nord for Becelaere, hvor den forblev indtil konstruktionen af den nye kommandostation ved vejkrydset Passchendaele – Becelaere og Keiberg – Westhoek, kunne gøres færdige.

Patruljeaktiviteten på begge sider blev hele tiden mere heftig. Leutnant d.R. Range, fører for 12. Kompanie, opnåede strålende resultater. Han førte personligt alle patruljer, og havde allerede i mange træfninger ydet en fremragende indsats.

Om aftenen den 2. og 3. juli blev Regimentet afløst af FR 90 og middelmådigt indkvarteret i Moorslede (I.), Hurbertus-Lager (II.) og Jäger-Lager (Stab og III.).

Fra fanger havde man fastslået, at fjenden gennem flere måneder havde drevet minegange ind under vores forreste stillinger. Kampregimenterne fik derfor befaling til, ved umiddelbart truende fjendtligt angreb, at rømme den forreste grav, og senere i modangreb at generobre denne. Divisionen havde desuden til hensigt at sætte sig i besiddelse af de fjendtlige mineangreb gennem angreb, og her at lade dem sprænge i luften af pionerer. Grenadier-Regimentet øvede det planlagte angreb, der havde fået kodeordet »Mecklenburg«, på et øvelsesværk ved Drogenbrodhoek. Desværre kom angrebet ikke til gennemførelse.

Fra begyndelsen af juli steg den fjendtlige øgede den fjendtlige artilleri beskydning til en planmæssig ødelæggelse af alle infanteristillinger. Forreste grav og Albrecht-Stillingen forvandledes til kratere, men også anlæg i Wilhelm-Stillingen led hårdt. Hauptmann v. Wulffen, fører for III. Bataillon, skriver:

> Enkelte af betondækningerne i forreste linje var halvvejs fyldt med vand. En forfærdelig stank forpestede rummet. Alligevel var der ingen, der forlod den. De lå på brædder lige over vandoverfladen og tæt under taget, for i det mindste et kort øjeblik at finde læ for beskydningen og vejret.

På samme måde lå hele artilleriområdet, veje, gårde og skovstykker helt til vejen Passchendaele – Becelaere undere vedvarende fjendtlig ild. Landsbyen Zonnebeke var ofte mål for tung og tungeste artilleri. Fjenden indsatte talrige gasminekastere mod begge kampregimenter, og tilføjede herigennem de forreste posteringer betydelige tab. Fjendens fly beherskede luften og ledede fjendens ild på alle vigtige punkter. Flere gange stødte stærke eskadriller langt ind i baglandet, hvor de kastede bomber mod banegårde og andre vigtige anlæg.

For at konstaterer virkningen af den omfattende, systematiske artilleribeskydning mod vore grave og deres besætning, sendte fjenden flere gange store patruljer frem.

Vores eget artilleri besvarede kraftigt den fjendtlige ild gennem sammensatte ødelæggelsesskydninger mod fjendtlige grave og beredskabsområder, samt ved en eftertrykkelig bekæmpelse af de fjendtlige batterier med ødelæggelses- og gasskydninger ved dag og nat.

Den 16. og 17. juli afløste Regimentet FR 90 i det tidligere afsnit. På grund af omfattende fjendtlig ild opstod der betydelige tab. Den 16. juli faldt Offizierstellvertreter Brandt, den 18. Leutnant Brand v. Lindau. Heltedøden af disse urokkelige, pligtopfyldende soldater blev generelt beklaget.

Ordonnanser og lys-signalpersonel, uddannet af Regimentets signalofficer, Offizierstellvertreter Jessel, gjorde et godt stykke arbejde, ved hele tiden på korteste tid at holde Regimentsstaben underrettet om forholdene i forreste linje.

Hauptmann v. Crone, fører for Stelitzer-bataljonen, skrev den 21. juli i et feltpostbrev til sin kone:

> I morgen kommer vi i lidt lettere forhold, end som hidtil i disse dage. Nætterne var og er meget urolige, og også eftermiddagene, da fjenden her har deres bedste periode for observeret skydninger. Jeg skriver til dig kl. halv fire efter en fuldstændig søvnløs nat. Når det er blevet helt lyst, går man derfor til ro i et par timer og sover så vidunderligt.
>
> Vi har blandt andet mistet en meget dygtig, ung aktiv officer: Leutnant Brandt v. Lindau. Han havde allerede fået stillet i udsigt, at han skulle overflyttes til flyverne. Nu kom han til at lade livet hos os. Også en anden, ligeledes meget dygtig delingsfører, Offizierstellvertreter Brandt, har vi også mistet ved bataljonen.

Sidste nat blev der bragt en lige tilfangetagen englænder ført ind i bunkeren, en sanitetssoldat, der tilsyneladende med vilje var gået forkert. Da jeg fortalte ham, at han nu ville lærer Tyskland at kende, svarede han, at det var bedre end England.

Leutnant d.R. Rau skrev:

Vores tildelte stilling var meget fugtig. Siderne blev kun holdt oppe med faskiner. Dækningerne bestod af enorme betonkonstruktioner, der indvendig var meget små. Englænderne udviklede hurtigt en omfattende kampaktivitet. Man kunne sikkert konstatere, at modstanderen indskød sig mod vores stillinger med en stor artillerimasse fra den mindste til den største kaliber. Hertil kom at den hele tiden stigende aktivitet i luften snart understregede, at fjenden her forberedte en offensiv af stort omfang. Efter tre til fire uger var vores stillinger et kraterlandskab, som vi næppe tidligere havde set. Ingen løbegrave eksisterede mere, betonbunkerne var blottede, og udgjorde gode mål for fjenden, så man var tvunget til at søge dækning i kraterne for at undgå den vedvarende fjendtlige ild. På grund af det høje grundvandt fyldtes desværre kraterne hurtigt med vand, så der heller her kunne blive tale om et længere hvil. Endeløs regn, gasoverfald, kraftig patruljeaktivitet og den konstante slæbende frem og udlægning af pigtrådsruller hver nat, medførte hos vores soldater en fysisk og psykisk udmattelse af værste art. Overordentlig vanskelig var også signaltjenesten, da telefonledningerne konstant blev revet i stykker, og den udelukkende måtte gennemføres med ordonnanser. Selvom alle havde det nok så elendigt, var der vel mange, der havde ondt af »løberne«, som de gennem selv den voldsomste artilleri løb til KTK med deres meldinger. Blandt disse tapre grenaderer vil jeg på dette sted rosende omtale især Gefreiter Soltau og Brandt, to af den type soldater, som man trygt kan nævne som mønstereksempler på en frontkriger.

Efterhånden blev de vedvarende tab mærkbare. Kompagnierne bestod efterhånden kun af 20 til 40 mand. Den konstante mangel på søvn og utilstrækkelig forplejning havde, sammen med de fysiske anstrengelser, medført en så apatisk tilstand, at den gav officererne konkrete bekymringer, når de tænkte på en mulig kommende kamp mod friske engelske stormtropper.

Efter trommeild angreb fjenden den 24. juli om eftermiddagen den sydlige halvdel af Afsnit Verlorenhoek og den nordlige halvdel af Afsnit Bellewaarde – hvor 4. og 2. Kompanie besatte forreste stilling – med stærke kræfter (over 200 mand). Mens hovedmassen af angriberne blev fanget foran vores hindring af den samlede forsvarsild, og måtte vende om under blodige tab, lykkedes det en styrke at trænge ind i fores grav. Et kraftigt modstød med de bageste dele af 4. og 2. Kompanie, trængte ham ud igen. Leutnant d.L. Hantsch og en grenadier faldt, 10 grenaderer blev såret. Divisionen udtalte sin fulde anerkendelse til kampbataljonerne

Da i går, den 24. juli eftermiddag, da det fjendtlige infanteri endeligt kom op fra deres grave, viste Grenadier-Regiment 89 og Füsilier-Regiment 90, at fjenden endnu ikke har nået sit mål, at det endnu ikke er lykkedes ham, med sin timelange, morderiske artilleriild, at lamme vores infanteris faste kampvilje og friske angrebsånd. Hvor fjenden ikke allerede foran vores hindringer blev tvunget til at vende om mod egne grave af en velrettet gevær- og maskingeværild, hvor det lykkedes ham at trænge ind i vores grave, blev han af kampbataljonerne i hurtige modstød, igen kastet ud. Fjenden efterlod sig foran Füsilier-Regimentet mange døde, og i hænderne på 2. Kompanie, Grenadier-Regiment 89 tre fanger.

Fra den 25. juli øgedes den fjendtlige artilleri og minekasterild endnu mere. Der var intet sted i vores stilling, der ikke havde været ramt af den planmæssige ødelæggelsesild. Et generelt fjendtligt infanteriangreb synes umiddelbart forestående. Vedligeholdelse og genforsyning blev i stigende grav vanskelig. De forreste kompagnier kunne ikke forplejes med varm mad. Det var intet under, at udmattelsen af Regimenterne under 17. Infanterie-Division hele tiden øgedes, og en snarlig afløsning var stærkt påkrævet. Efter at det var lykkedes telefongrupper fra Regimentet at etablerer en telefonisk forbindelse til Divisionens stab, der gjorde det muligt direkte til Divisionskommandøren at berette om tilstanden hos enhederne, krævede Generalleutnant v. Gabain sin Division afløst.

Efter at Major Söderström i nogle dage havde ført Regimentet for den på sygeorlov sendte Major Frhr. Röder v. Diersburg, overtog den 26. juli den nye kommandør, Major v. Quednow, kommandoen.

Den 26. juli kl. 18 trængte fjenden med 60-80 mand frem mod ruinerne af Bellewaarde slottet, men tilbagevist af et modstød fra 10. Kompanie under føring af Lieutnant d.R. Schürmann.

Den 28. juli kl. 1950 begyndte pludseligt mod højre fløj af vores stilling trommeild med udlægning af røg. En røgsky på højde med et hus nærmede sig 11. Kompanie og skilte den fremskudte post med Unteroffizier Dubbe og 5 grenaderer fra resten af stillingen. Efter tapper modstand blev de taget til fange. Kl. 2230 gik kompagniører, Leutnant d.R. Georgi med 20 mand til modangreb og besatte igen forposten.

I mellemtiden var om aftenen den 27. juli afløsningen af Regimentet begyndt. Ganske vist sønderskudt, men uden tab af en eneste meter, kunne stillingen som vi havde overtaget den 13. juni, nu overlades til Infanterie-Regiment 95.

Leutnant d.R. Schulz, 11. Kompanie, fortæller:

> Om natten 28. til 29. juli blev Unteroffizier d.R. Schwanbeck med en mand sendt frem til en i en fremspringende grav liggende deling for at retablere forbindelsen og ydermere for at hente vand. I den kulsorte nat kom han ved en fejl ind i den engelske stilling. Omringet til alle sider, overgav Schwanbeck sig ikke, men slog sig tværtimod igennem tilbage til egen stilling.

Den 30. juli overtog 38. Infanterie-Division kommandoen over det hidtidige 17. ID ansvarsområde. Denne kom dermed ikke til at deltage i det egentlige infanterislag i de dage, der fulgte. Sammen med Divisionen blev Regimentet den 30. og 31. juli overført til Cambrai.

Som anerkendelse af udvist tapperhed og beslutsomhed under indsættelsen ved Ypres, gik i de næste uger tildelt Grossh. Mecklenburg-Schwerinschen Militärverdienstkreuz I. Klasse: Leutnant d.R. Range, Leutnant d.L. II Goosmann, Offizierstellvertreter Jessel, Unteroffizier Wilke (L.), Böttger (2.), Klöcking (3.), Lübcke (9.) og Kellermann (11.), Gefreiter Peters III (L.), Janke (4.), Thode (10.) og Knüttel (3. MGK), samt Grenadier Lübke (13.).

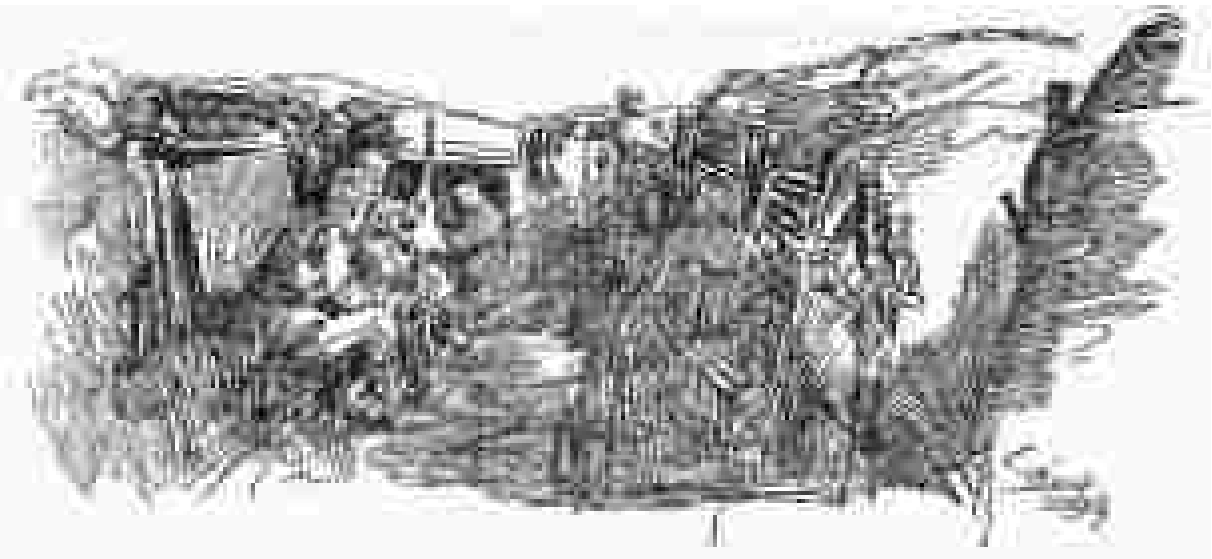

17. Kapitel: Igen i ro i Cambrai-stillingen

(30.7. – 22.9.1917)

Efter en kort jernbanetransport fra Eweweghem til Iwuy nordøst for Cambrai, blev de tildelte kvarterer mellem den 30. juli og 1. august indtaget i Rieux (Stab og I.) Cagnongles (II.) og Naves (III.). Med kun let uddannelsesaktivitet, kunne officerer og grenaderer i et par dage hvile sig. Der ankom personelerstatninger, som fordeltes på kompagnierne.

Den 7. og 8. august afløste Regimentet Infanterie-Regiment 60 i samme stilling syd for vejen Cambrai - Bapaume, det havde besat i maj. Ikke meget havde ændret sig i denne. Fjendens skydninger var meget få. Om dagen faldt der ofte ikke et skud, mens der om natten lå svag forstyrrelsesild over de bageste områder. Så vidt patruljer kunne fastslå, skansede fjenden kraftigt.

Alle grenaderer husker gerne tilbage på denne skønne, rolige periode i en frugtbar egn, specielt på de regelmæssige tilbagevendende hvileperioder i landsbyen Fontaine, hvor også Regimentsstaben var placeret. Disse uger gav mulighed for at uddanne det nye personel og bibringe den traditionelle grenaderånd.

Tidligt på morgenen den 12. august angreb en kraftig fjendtlig patrulje to gange 4. Kompanies fremskudte feltvagt, men blev afvist uden tab.

Gruppe Cambrai (Generalkommando IX. AK) udsendte den 17. august følgende dagsbefaling:

> Den 12. 8. morgen afviste Feltvagten ved 4. Kompanie, Grenadier-Regiment 89 det dobbelte fjendtlige delingsangreb, og bibragte fjenden betydelige tab. Gennem indbragte døde blev tilstedeværelsen her af den 3. engelske Division bekræftet.
>
> Jeg udtaler min anerkendelse til de involverede, specielt til deres fører, Vizefeldwebel Ludwig, og tildeler Grenadererne Kudicke, Mulsow og Meyer VII Jernkorsets II. Klasse.

Mellem den 16. og 28. august gennemførtes flere mindre patruljeoperationer som fjenden hele tiden undveg. Divisionens dagsbefaling den 24. 8.1917 indeholdt følgende ros:

> Grenadererne Harms og Maass, 6./Gren.R. 89, kom om natten til 16. væk fra deres patrulje og kom tæt ind på den engelske hovedgrav. Selvom de ved daggry blev opdaget af englænderne og beskudt, lykkedes det dem under dygtig udnyttelse af terrænet at komme nærmere egen stilling. Mens det var lyst blev de i en posthul og gjorde herfra vigtige observationer. Først efter at det igen var blevet mørkt, vendte de tilbage til deres kompagni. Jeg udtaler for begge disse initiativer og tapre holdning min fuldeste anerkendelse.
>
> Sign. v. Gabain

Fra 27. august blev den fjendtlige artilleri noget mere omfattende. Det engelske infanteri blev imidlertid fortsat yderst tilbageholdende og forsigtig. Gode opklaringsresultater blev blandt andet indhentet af patruljer under Unteroffizier Lühmann, 5. Kompanie og Vizefeldwebel Lorenz, 7. Kompanie.

I begyndelsen af september besøgte den høje regimentschef I. og III. Bataillon, og udtalte sin anerkendelse for indsatsen ved Ypres. Til de mange soldater fra Hamborg, der stod ved Regimentet, overbragte Overborgmesteren hilsener fra deres hjemby.

Den 4. september udsendte Oberst Frhr. v. Wangenheim følgende brigadebefaling:

> Hans Majestæt Kejseren har allernådigst tildelt mig Ordenen *Pour le mérite.*
>
> Når denne højeste af alle krigsudmærkelser er blevet tildelt mig, skyldes det ikke egne fortjenester, men takket være disciplin, gode ånd, tapperhed og dødsforagt hos officerer, underofficerer og mandskab ved Mecklenburgischen Grenadier-Regiment, i hvis spids jeg i tre krigsår har stået, og til stadighed vil være de bedste erindringer i mit liv.
>
> Måtte denne også til Regimentet tildelte udmærkelse blive en ny tilskyndelse til, med tysk trofasthed og gammel mecklenburgsk pålidelighed og tapperhed, fortsat at hævde sig indtil vores anstrengelser og indsats krones med den endelige tyske sejr og tysk fred.

Den 13. september kom Fontaine under middeltung fjernild, hvorunder Regimentsstaben havde tab. Aktiviteten i luften var tiltagende fra midten af september, og også beskydningen af stillinger og bagterræn blev, specielt om natten, kraftigere. Det engelske infanteri udviste imidlertid fortsat kun ringe aktivitet. De gentagende patruljer i ingenmandsland stødte aldrig på fjenden, og kunne derfor heller ikke tage fanger.

Den 22. september om aftenen blev II. Bataillon som første del af Regimentet indladet i Cambrai for over Lille og Courtrai at blive transporteret il Harlebeke. Regimentsstab, I. og III. fulgte den 23. og 24. september efter afløsning gennem Infanterie-Regiment 414.

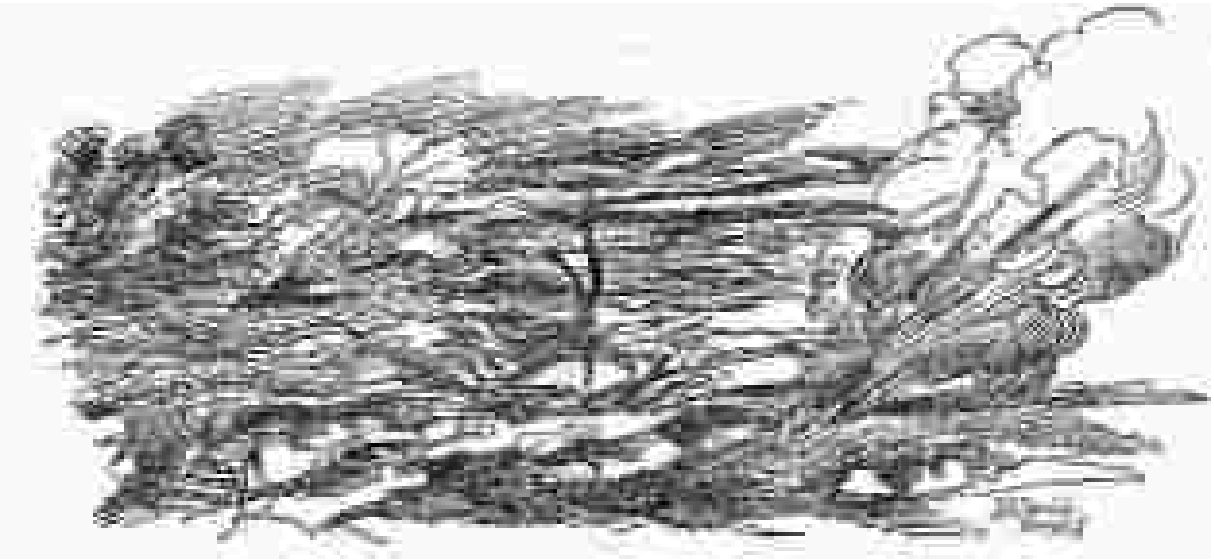

18. Kapitel: Forsvarsslag i Flandern

(23.9 – 9.10.1917)

Den 31. juli begyndte, som det fremgår af Kapitel 16, det engelske hovedangreb ved Ypres. Den første kampdag gav fjenden de uundgåelige begyndelsesresultater, men så fik angrebet i stå i mudder og regn, takket være den tyske sejhed. Så snart vejret havde bedret sig en smule, fulgte den 16. august yderligere et kraftigt angreb i retning af Poelcapelle. Det gav endnu færre resultater end det første. Det elastiske forvar, hvor den tynde forreste kamplinje bremsede de første angrebstropper indtil »indgrebs-divisionen« kunne indsættes i forsvar, havde også her bevist sin værdi. Efter en længere pause, begyndte fra 20. september for tredje gang det britiske storangreb. Denne gang ramte den engelske storm utrætteligt på en smalle front ved Gheluvelt, Passchendaele, Poelkapelle og ved Houthulst skoven.

At dette tredje engelske storangreb ligeledes med få lokale resultater, hurtigt gik i stå, skyldtes på fremragende måde indsatsen af den altid pålidelige 17. Infanterie-Division, under hvis kommando Grenader-Regimentet på ny vandt uforgængelig hæder.

Divisionen blev mellem 21. og 23. september afløst ved Cambrai af 204. Infanterie-Division, og uden først at blive samlet, transporteret til 4. Armee. De første dele ankom den 24. september til Harlebeke og Sweveghem ved Courtai, og med det samme trukket frem som beredskab ved 16. bayr. Infanterie-Division (Indgrebs-Division for Gruppe Wytschaete).

Som indgrebsdivision blev langs hovedkampfronten kampkraftige enheder stillet til disposition for Gruppekommandøren lige bag stillingsdivisionerne. Herfra skulle de indsættes i planmæssige modangreb, hvis det var lykkedes modstanderen at gennembryde hovedmodstandslinjen, og stillingsdivisionens reserver ikke havde været store nok til gennem automatiske modangreb, til at trænge fjenden tilbage. Det siden forår 1917 indførte »elastiske forsvar« havde opfundet begrebet indgrebs-division, der på grund af de mange forskydninger frem og tilbage var meget udmattet, og på grund af fjernild og flyangreb havde mange tab endnu inden modangrebet blev påbegyndt.

Den 25. september overtog 17. Infanterie-Division kommandoen fra 16. beyr. ID, og blev dermed indgrebsdivision på den nordlige fløj af Gruppe Wytschate. Den blev derfor opdelt i tre detachementer, der skulle holde sig alarmberedte, og skulle på en halv time efter modtaget ordre, være klar til indsættelse.

Forstærket med 2. Batterie/Feldartillerie-Regiment 60, halvdelen af 1./Pionier-Bataillon 9, en tredjedel af Sturmkompanie 17 og en deling fra 16. Dragoner stod Grenadier-Regimentet som Detachement Quednow samlet i og omkring Ledeghem – Dadizeele.

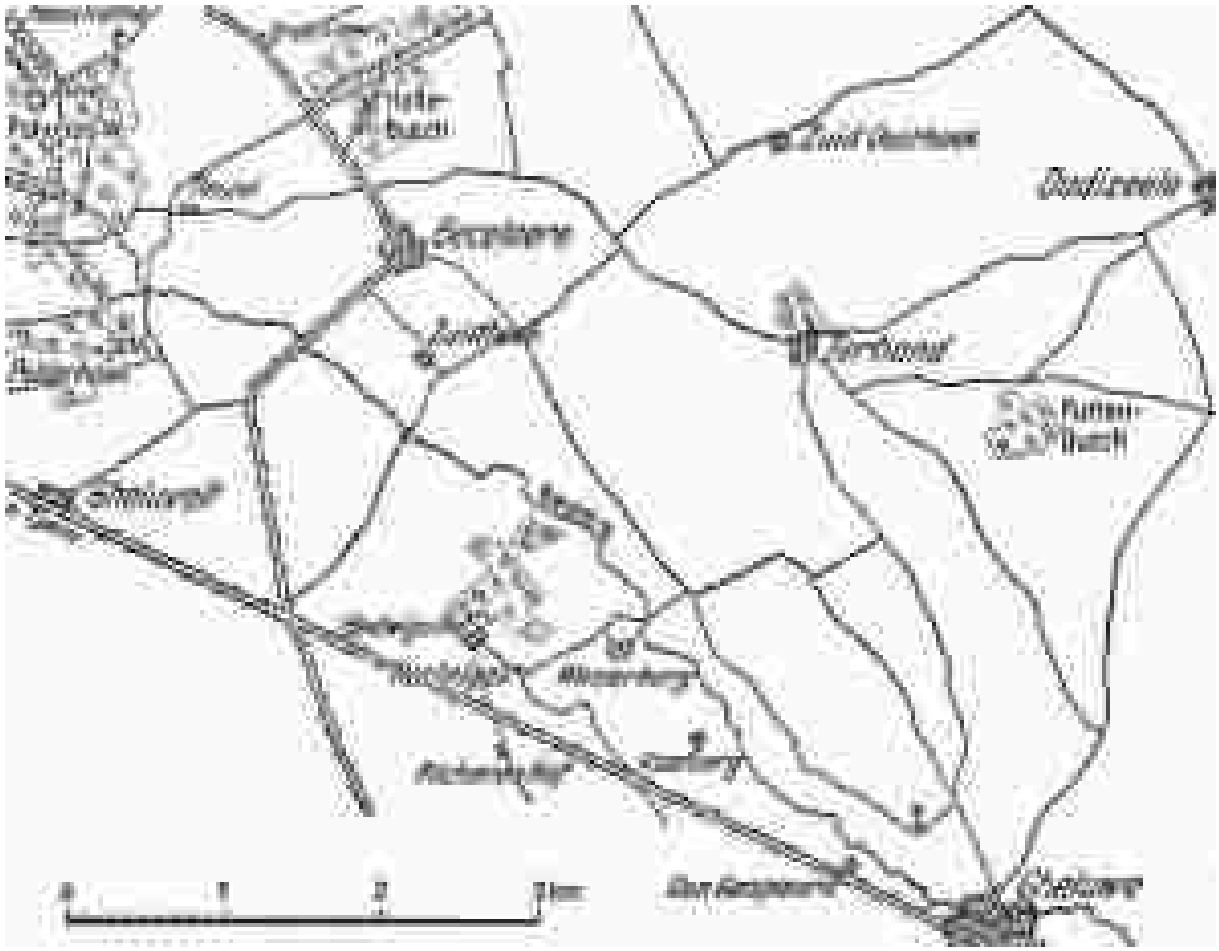

Som indgrebsdivision var to muligheder forudset for 17. Infanterie-Division. Enten kunne Detachementerne enkeltvis blive stillet til disposition for stillingsdivisionen på den nordlige fløj af Gruppe Wytschaete, eller igen samlet som Division til samlet modangreb. Som følge af den spændte situation langs hele fronten, blev første mulighed hurtigt til virkelighed.

Om natten 25./26. september rettede englænderne et kraftigt fremstød mod skillelinjen mellem Gruppe Ypres og Gruppe Wytschaete, og trykkede den tyske linje tilbage til Polygon-skoven. Detachement Quebnow, der om morgenen den 26. september stod i beredskab sydvest for Putten-Bach, blev herefter trukket frem længere mod nord til Zuid Oosthoek.

På meldinger om, at fjenden allerede havde nået teglværket syd for Zonnebeke – Haus Käthe – Punkt 727 i den sydøstlige kant af Poloygon-skoven, blev Detachement Quebnow omkring kl. 14 indsat i 50. Reserve-Division afsnit til generobring af Polygon-skoven. II. Bataillon blev indsat til højre, I. til venstre, mens III. Bataillon som reserve fulgte bag II. Højre begrænsning var In de Steer, venstre nordkanten af Becelaere. Grenadererne blev mødt af en voldsom artilleriild, som de passerede gennem Holle-Busch. Vest for vejen In de Steer – Becelaere nåede angrebet den fjendtlige spærreskydnings zone, hvor det gik væsentligt ned i hastighed, da der på grund af udlægning af gas, måtte anlægges gasmasker. Et stop opstod imidlertid ikke på trods af alvorlige tab. De udtyndede rækker i II. Bataillon udfyldtes med denne af III. Bataillon, hvorunder føreren for 11. Kompanie, Leutnant d.R. Georgi, faldt.

Under fremrykning med store tab nåede de tapre kompagnier frem til kanten af Polygon-skoven og østsiden af Polygon-Beek vest for Rethel. Man kunne dårligt se fjendtligt infanteri, men kraftig MG-ild slog ned overalt og kostede betydelige tab, specielt blandt officererne – Leutnant d.R. Kruase og Schilling faldt, Hauptmann v. Kühlewein, Leutnant d.R. Range, Verheim, Uhthoff, Schlutius, Stein og Kugler, Leutnant v. Schickfuss u. Neudorff, Leutnant d.L. Dolge, Kassow, Diehn og Buntrock, samt Offizierstellvertreter Gerke såredes – og gjorde yderligere fremrykning umulig. Mindre elementer af II. Bataillon, hvor der var særligt initiativrige førere, som Vizefeldwebel d.R. Hannemann og Lorenz, 7. Kompanie, Vizefeldwebel Freiheit, 8. Kompanie, Leutnant Frhr.

v. Steglin (Dagfred) og Fähnrich v. Alt-Stutterheim, 5. Kompanie og Sergeant Risch, 8. Kompanie, trængte dog frem til 75 meter foran fjenden.

Kun et velprøvet Regiment kunne have mestret så vanskelige kampforhold, som her i Flandern-slaget de mecklenburgske grenaderer. Kun mænd med nerver af stål kunne udholde døden og grusomhederne, og alligevel nå det fastsatte mål. Enhver frontsoldat, der oplevede lignende situationer, ved hvad det vil sige at klynge sig til jorden under ild fra maskingeværer, og alligevel fastholde den faste beslutsomhed: Fjenden kommer ikke igennem, trods hele hans overlegenhed i antal og materiel.

Som det blev mørkt, gravede de decimerede kompagnierne sig ned, hvortil de var nået. I det omgang, den uafbrudte rasende fjendtlige artilleri gjorde det muligt, blev enhederne reorganiserede. Klargjorte transportgrupper bragte i løber af natten ammunition og kaffe frem i forreste linje.

Om morgenen den 27. september var der i den kraftige tåge temmelig stille. Med det opklarende vejr lå fra middagstid igen kraftig artilleri- og MG-ild over den forreste linje og over området bag ved. Ved midnat kom også for Regimentet den længe ventede afløsning gennem Reserve-Infanterie-Regiment 73. Under afløsningen blev føreren for III. Bataillon, Rittmeister d.L. K. Brinkmann såret, mens hans adjudant, Leutnant v. Levetzow (Hans Joachin) faldt.

Regimentsstab og I. Bataillon nåede i løbet af morgenen den 28. september til Klephoek, II. Bataillon Kezelberg og III. til Zuidhoek. Enhederne reorganiseredes. Af samtlige dele af Regimentet blev der sammensat i slagkraftig bataljon under den rutinerede Hauptmann v. Crone.

Selvom det ikke var lykkedes fuldstændigt at trænge fjenden tilbage, var hans voldsomme fremstød dog blevet standset. Sammen med de øvrige regimenter under 17. ID, havde grenadier-regimentet reddet den truende situation i afsnittet Polygon-skoven – vejen Menin-Ypres. Bitre dråber blandede sig imidlertid i denne succes. Tabene havde været usædvanligt store. Igen var grundstammen af stålsatte officerer og grenaderer smelte stærkt ind. Det blev hele tiden vanskeligere at lukke hullerne. 4 officerer, 60 underofficerer og grenaderer var faldet, mens 15 officerer og 449 underofficerer og mand var blevet såret. Leutnant d.R. Hundt v. Hassten med 143 underofficerer og grenaderer var meldt savnet.

Hvor svære, dagene 26. til 28. september havde været, fremgår tydeligt at officerernes optegnelser, der nedenstående bringes til supplering af den skildrede indsats.

Den 26. september skrev Fähnrich v. Alt-Stutterheim (Heinrich) i sin dagbog:

> Kl. 0430 kaffe. Herefter igen frem i beredskab. Fra kl. 4 kunne der høres trommeild. Her i beredskab skrev jeg dagbog, som jeg siden 17. september ikke havde ført. Jeg havde dårligt skrevet disse linjer, så hed det »Klargøring til afmarch«. Nå, jeg troede først, at det igen gik i baraklejren. Det skulle blive anderledes. Tommy var syd for Zonnebeke trængt ind i Polygon-skoven, og vi skulle som støddivision indsættes. Kl. 10 rykkede vi ud fra vores beredskabsområde i nordlig retning. Omkring kl. 13 var vi allerede under ild i en totalt ødelagt skov. Her afventede vi yderligere ordre, mens vi orienterede os. Efter omkring trekvarter gik det et lille stykke videre mod højre, hvor vi gik i dækning i kratere i skoven ved en æreskirkegård, der allerede var sønderskudt, langs Lichtenstein-Allee. Da fjenden her som rasende skød med shrapnel, trak vi os endnu længere mod højre i en sænkning. Herfra fik det fremad. På en bakke bag en hæk blev der igen gjort holdt. Her fik vi af Hauptmann v. Crone endnu engang en situationsmelding: Venstre fløj II./(GR 89 langs Lichtenstein-Allee. Venstre tilslutning til I./GR 89. 6. og 7 Kompanie i første bølge, 5. og 8. Kompanie i anden. (Disse blandedes imidlertid hurtigt). Under fremrykningen modtog vi rigtig megen MG-ild. Min deling var i midten af kompagniet, til venstre Steglin, til højre Vizefeldwebel Wiese. Det blev rykket frem i spring fra krater til krater. Helt i starten blev min kompagniführer, Leutnant Stein – da Leutnant Geinitz at afkommanderet på et kursus – såret venstre siden af kroppen af et MG-skud.
>
> Under et spring kom jeg til en tæt besat, sammenskudt grav. Folk fra forskellige Regimenter lå her. Så gik jeg videre til højre langs graven. Jeg ventede et stykke tid i den tomme grav. Folkene i den fyldte grav havde tilsyneladende ingen lyst til at gå fremad, da de allerede i tre dage havde ligget her. Min egen deling havde desværre oplyst sig, da andre regimenter og kompagnier kom til. Som jeg sad her alene i graven, måske et par minutter, så jeg til højre enkelte springe videre frem. Jeg løb efter og mødte dem i et krater. Det var folk fra andre kompagnier i II. Bataillon, en fra min egen deling og en fra 12. Kompanie, der fortalte at Leutnant v. Alpern var blevet såret. En af folkene i granathullet blev såret i overarmen af en shrapnel. Efter at jeg havde forbundet ham, gik det videre. Der havde efterhånden samlet enkelte modige folk omkring os. Ilden fra shrapnel og MG var rasende. Mange grenaderer blev såret. Efter at jeg havde forbundet en grenadier i et vandfyldt krater, blev jeg selv i samme hul såret af en shrapnel i højre overarm (gennemskud). Det var blevet 6 om aftenen. Jeg tog jakken af, og en Vizefeldwebel fra 7. Kompanie forbandt mig. Ved den lejlighed blev jeg ramt på stålhjelmen af en shrapnel-kugle. Jeg tog den af og ledte efter såret. Kugle var imidlertid ikke gået igennem. Jeg fandt en lille bule i hjelmen. Jeg lagde seletøj og stormpakning, og beholdt kun min kikkert, revolver, stok, madsæk og gasmaske. En Grenader foran mig blev såret i hovedet af et MG. Da vi alle tre var blevet forbundet, krøb vi til højre gennem et tørt krater, hvor i lå til omkring kl. 1845. Så sprang vi alle tre

Hooking and Dehooking

Guiding Fish Into Pound

Ocean Lower and Removing Fish

Guiding Fish Into Pound

Indgangen til Felsenkeller, januar 1917.

Komplyrrom langs Aacre

Grenadier-Gang
I Baggerunden ligger Miramond

Ancre
Miramond "Zum Schelig Eck."

Ancre dilen

bagud. Kammeraten, der havde forbundet os, fortsatte fremad. En løjtnant kom os i møde, der bragte flere tøvende frem mod fronten. Der mellem disse var en, der også blev såret i vores hul, og ikke rigtig kunne gå, støttede hans sig til min skulder. Vi var næppe gået ti skridt, før et MG-skud ramte han i øret. Han blev øjeblikkeligt blind på højre øje. Han kikkede endnu engang på mig. Jeg prang med de andre måske 100 gange tilbage, så blev ilden fra shrapnel dog for kraftig, og blev sammen med de fundne folk liggende til omkring kl. 20. Jeg var imidlertid hele tiden i tvivl om jeg skulle gå tilbage med det samme. Det var imidlertid godt, at jeg ikke gjorde det, for omkring kl. 20 mindskedes shrapnel ilden og vi gik – der var nu flere sårede – direkte i den sene skumring mod forbindepladsen. Jeg havde igen truffet manden, der af MG var blevet såret sammen med mig, Han bar på min madpose. Jeg mistede imidlertid øjenkontakt med ham, og så ham aldrig mere. Nå ja, men der havde ikke været ret meget mere i posen. Forbindepladsen var allerede fyldt op. Her blev jeg mægtig træt. Jeg lagde mig ned, og en eller anden rakte mig en feltflaske. Min højre arm havde jeg bundet op i en slynge med bæreremmen fra gasmaskebeholderen. Senere gik jeg med nogle andre sårede til hovedforbindepladsen, der var placeret i et hus foran Moorslede. Vi kom hurtigt ud på en ødelagt landevej, hvorpå der lå mange døde og sårede heste. Ødelagte vogne lå til højre og venstre i vejgrøfterne og i granatkratere. Som følge af blodtabet følte jeg mig meget mat og måtte støtte mig til en af de andre. Vi må være gået omkring ½ til 1 time. Jeg måtte igen forbindes. Forbindingerne var allerede røde af blod. Jeg fik en herlig cognac, der friskede op. Jeg bad om noget at spise, da jeg ikke havde fået noget hele dagen. Lægen var frygtelig venlig. Jeg fik te og franskbrød. Så blev jeg lagt på en træbriks ved siden af. Her lå jeg et kvarter, så gik det med bil til Moorslede. Her blev vi imidlertid kun en ½ time. Så gik det videre med bil til Iseghem. Det var en længere og forfærdelig tur. På lastbilen sad 20 sårede, og på tre anhængere lå på hver 3 sårede. Bilen rystede frygtelig og natten var kold. Min arm gjorde her meget ondt. Det var beroligende efterhånden mindre og mindre at kunne høre kanontordenen indtil de ikke længere overhovedet kunne høres. I Iseghem holdt vi foran mange lazaretter, men de var tilsyneladende alle optaget. Vi blev aflæsset på banegården, og måtte først skrives op, inden vi kunne lægge os på en sæk, fyldt med træuld. Der var i mellemtiden blevet kl. 4 om morgenen.

Som bataljonskommandør skrev Hauptmann v. Crone til den sårede Leutnant v. Alt-Stutterheim (Heinrich) for at ønske ham tillykke med forfremmelsen og tildelingen af Jernkorsets I. Klasse:

De kan med glæde se tilbage på Deres tid i felten. I sær den 26. september, hvor De langt fremme med nogle lige så modige førere trængte ind i Polygon-skoven med sammenblandede dele af bataljonen, viste De Dem som et fuldt mandfolk. Det gør mig ond, at De så hurtigt blev ramt. Imidlertid giver Deres lettere skader os jo forhåbningen om, at De i en ikke for fjern fremtid igen kommer tilbage til os.

Leutnant d.R. Rau skiver:

Udlosset i Cortrai satte vi med det samme i march, og modtog den 26. september til vores glæde befaling til at storme den os velkendte Polygon-skov. Vi havde hurtigt taget opstilling, hvorfra vi brød frem i storm. Englænderne modtog os med en vild spærreskydning, hvorunder mange gasgranater blev anvendt, så man desværre blev tvunget til at anlægge gasmaske og gå i stilling, da den dårlige sigt fra masken og røgen gjorde det umuligt at orienterer sig. Det kan være gået et par timer, inden vi igen kunne rykke fremad. Fjenden lod det imidlertid ikke komme til nærkamp. Kanten af Polygon-skoven blev nået, hvor det begyndende mørke forhindrede videre fremrykning på grund af de manglende orienteringsmuligheder. Vi havde imidlertid løst vores opgave. Vi havde føjet et nyt hædersblad til Regimentets fane, og havde hævnet os på fjenden for de kvaler, vi tre måneder tidligere havde lidt på samme sted. Desværre kostede angrebet os meget store tab. Mere end halvdelen var død eller såret, men alligevel stod vi tilbage med den stolte følelse af, at man endnu engang med succes havde vist de forhadte englændere vores tænder. I løbet af natten blev der opnået forbindelse til naboenheder og gravet stillinger. Vi forventede, at angrebet den følgende dag ville blive ført videre. Vores forventninger blev ikke opfyldt, da den højere føring tilsyneladende var tilfreds med de opnåede resultater, og det udviklede sig ikke til mere end sammenstød mellem patruljer, hvorunder enkelte englændere blev taget til fange. Dette var af stor betydning for den højre føring, da herigennem sammensætningen af den engelske angrebsstyrke kunne fastslås. I de næste nætter skete afløsningen, som kraftigt forstyrredes af det fjendtlige artilleri, uden dog at forårsage større tab. Nu fulgte en tid med evig venten og mange frem- og tilbagemarcher, da der ved enhver større fjendtlig kanonade straks blev givet alarm. Vores udgangspunkt var Halluin, som vi dog ikke fik set meget til, da vi på grund af de mange alarmer måtte campere på åben mark i storm og regn. Man var glad, når man i ruinerne af et hus, fandt en endnu brugbar ovn, og i et par minutter kunne varme sig ved denne.

Under overskriften »Trofast opfyldelse af pligten«, skrev føreren for 11. Kompanie, Leutnant d.R. Schütt:

Den 26. september omkring kl. 16 fik kompagniet frem som anden linje mod Polygon-skoven. Det varede ikke længe før vi kom ind i en kraftig artilleribeskydning. Alligevel blev der vundet betydelig terræn. Efter kort tid begyndte en kraftig fjendtlig ødelæggelsesild med gasgranater. Kompagniet måtte anlægge gasmasker, og var hurtigt indhyllet i en tæt tåge. Herunder gik enhver orientering og forbindelse tabt. Kompagniføreren sendte Gefreiter Herman Jahnke og Grenadier Ludwig v. Walsleben frem for at etablerer kontakt til for-

reste linje. Med anlagt gasmaske gik begge trods den heftige granatregn frem for at løse deres opgave. Allerede efter få minutter blev begge ikke uvæsentligt såret af et granatnedslag, fik sig imidlertid igen rejst op og forbandt gensidigt hinanden. Efterfølgende returnerede de ikke i retning af forbindepladsen, men slæbte sig videre frem og opnåede da også forbindelsen. Først efter at de havde afgivet melding til kompagniføreren, fortsatte de begge til forbindepladsen.

Leutnant v. Laffert (Franz Wilhelm) skrev den 29. 9. 1917 i et feltpostbrev til sin far:

I går kom jeg endeligt dertil at kunne skrive til dig, og til at give dig den gode nyhed, at jeg netop godt har overstået to hårde dage i »Flander-slaget«. Vores transport hertil gik så hurtig, at man ikke rigtig nåede at komme til besindelse. Hele afløsningen blev gennemført på to dage næsten uden nogen form for hvile. Ankommet hertil gik det med det samme frem til modangreb. Artilleriilden var vanvittig og oversteg langt, hvad vi oplevede under det første Flandern-slag. Jeg havde med min minekaster-deling gudskelov stort held, og vores tab var forholdsvis få. Det værste var transporten af minekasterne gennem spærreilden over det ødelagte terræn. Min delingsfører, Leutnant Krause, faldt direkte ved siden af mig. Den 28. om morgenen blev vi endeligt afløst. Her bagude er man imidlertid heller ikke sikker på sit liv, fjendtlige fly kaster næsten hver nat bomber. Sidste nat røg et ammunitionsdepot i luften. Samtlige vinduer sprang under lufttrykket, teglsten faldt af tagene, og enkelte træbarakker faldt sammen som korthuse. I dag marcherer vi væk herfra.

Hvad Grenaderen oplevede og opfattede, og hvor anstrengende storkampdage, frem for alt den 26. september, var, ser vi til slut i efterfølgende feltpostbrev fra Grenadier Gülzow *):

Den 26. september blev vi indsat i et modangreb mod Polygon-skoven. I enkeltkolonne rykkede vi skråt til højre frem til den lille skov ved Jägerlager. En halv til trekvart time nordligere herfor har vi tidligere ligget i Hubertus-lager. Vi nåede frem efter 1 time i ilmarch, og lå vel her en time, mens Tommy sendte frygteligt klumper mod skoven, mindst 28-cm, som eksploderede med øredøvende brag. Desværre kom 1. Deling her noget fra hinanden. Artilleriammunitions vogne rasede bagud, en del kun med en kusk til 6 heste, en del kun med to heste. Også løse, anskudte heste løb omkring. I mellemtiden kom 4. og 12. Kompanie igennem os. Da jeg havde mistet mine kammerater (brillerne var fuld af sved og støv) fortsatte jeg sammen med 13. Kompanie. Efter at vi havde passeret en sænkning, kom pludseligt skråt til højre vores bataljon med Hauptmann v. Crone og hans stab. Jeg løb videre med vores 2. Deling, blandt andet min tildelte telegrafist Flashar, som senere skal være blevet såret i det ene ben. Så befandt jeg pludseligt blandt folkene fra de lette MG, der for det meste bestod af folk fra mit korporalskab. Vi sprang videre gennem kraterlandskabet, gennem 6. Kompanie, som vi skulle gå foran, og kom så ind i den fjendtlige spærreild, der fortsatte uafbrudt til kl. 21. Efter at jeg var blevet et øjeblik ved en såret fra 6. Kompanie, sprang jeg et par kratere frem og landede til sidst ved en Unteroffizier Ehrich fra vores 3. Deling, en mand fra vores og to fra 6. Kompanie. Hver gravede vi os ned med vores spader. Efter kl. 21 fandt vi omkring 50 meter til højre for os omkring 15 mand fra vores kompagni, heraf to fra min gruppe, og det lette MG. Om natten kl. 23 kom vores Hauptmann v. Crone med sin adjudant og fortalte, at der omkring 200 meter foran os lå folk fra et andet Regiment i et krater, herunder to officerer. Vores eneste Leutnant og stedfortrædende kompagniører Stein var såret (kompagniører Geinitz var for tiden afkommanderet), ligeledes to delingsfører (Fähnrich v. Alt-Stutterheim og en Vizefeldwebel). Kun delingsfører for 3. Deling, en purung Leutnant Frhr. v. Stenglin, var i hel tilstand, men var kommet væk fra kompagniet. Enkelte af os bar sårede tilbage. Omkring 12 af os blev liggende i vores hul og gravede os længere ned. Om morgenen mellem kl. 5 og 6 begyndte igen pludseligt en voldsom spærreild. Om eftermiddagen mellem kl. 12 og 16 indsatte Tommy en virkningsskydning med artilleriobservation og om aftenen mellem kl. 18 og 1930 en ganske forfærdelig virkningsild, hvorefter vi forventede et angreb, som imidlertid ikke kom. I den enorme røgsky byttede vi efter ordre om aftenen vores stilling med 6. Kompanies, og faldt omkring 2-300 meter tilbage. Morgen omkring kl. 4 blev vi afløst, vaklede halvvejs i løb de næste to timer væk fra stillingen, og kørte til sidst, da de fleste dårligt kunne mere, det sidste stykke med en 21-cm pjece, der tilfældigt kom forbi, fra kort før Dadizeele til vore barakker ved Kezelberg. Her var vi 19 mand. Ved barakkerne var i mellemtiden også ankommet alle mulige andre. Hertil kom folk, der var vendt tilbage fra orlov, 6 mand fra banegårdsvagten, så vores kompagni kunne organiseres med en styrke på 80 mand. Kompagniet havde kun få døde, men en masse sårede. Spærreilden havde været næsten enorm. En sådan haglbyge af shrapnel blandet med granater kan man dårligt forestille sig. Og så havde Tommy beskudt den forreste linje med de tungeste granater. Af ikke flere af de 19 mand, der den 27. februar havde opholdt sig her under det næsten ni timer lange bombardement, var en virkeligt mirakel. Specielt mellem kl. 18 og 1930 havde granaterne i den grad slået ned omkring os og slynget jord og skidt i luften. Også den fjendtlige MG-ild havde været enorm. De lå en smule højere ved Polygon-skoven, og kunne derfor fuldstændig dække området, mens af vores maskingeværer kun nogle få nåede stillingen. Også vores artilleri syntes mig utilstrækkelig, for så vidt man kan fastslå det i den helvedes koncert, specielt blandt de tunge artilleri, selvom der også fra vores side blev skudt enormt. Vores lette artilleri havde måttet foretage stillingsskifte under vores fremrykning, og herunder af Tommy så vold-

*) I dag Oberlandesgerichstrat i Rostock.

somt beskudt, at der næppe var mange pjecer tilbage. Feltartilleriet havde ikke haft det let. Derimod var vore fly meget på tæerne. Jeg havde imidlertid ikke set meget, men havde langt mere været opmærksom på at følge med, hvor jeg så bekendte. Ellers var jeg overhovedet ikke kommet med. Den 27. om morgenen var vore infanterifly hele tiden til stede over fronten, og kom helt ned i 30 meters højde. Da vi havde mistet vore kendingsflag, vinkede vi til dem med aviser. Det var meget beroligende at se vore fly så tæt over stillingen og vinke. Man følte sig i det mindste ikke helt overladt til sig selv.

Sådan var en smule af billedet af kampen. Omkring 15 timers trommeild! Jeg var totalt færdig, da jeg blev afløst.

Den 29. september marcherede Regimentet til Halluin, hvor 17. Infanterie-Division blev indgrebsdivision på venstre fløj af Gruppe Wytschaete. Bataljonerne blev reorganiserede som tidligere. Hauptmann v. Wulffen, som returnerede fra et gaskursus, overtog III. Bataillon med Leutnant d.R. Meyer som adjudant.

Organiseringen i tre Detachementer bestod. Regimentet begyndte rekognoscering af beredskabsområder, hvorfra de enkelte Detachementer eller Divisionen so samlet enhed, skulle gå til modangreb, men havde derudover hvil til den 3. oktober.

Efter en kraftig trommeild, gik englænderne igen tidligt på morgenen den 4. oktober til angreb, og stødte frem over Reutel til Becelaere. Regimentet, der siden kl. 0530 stod marchklar i Halluin, blev herefter med lastbiler kørt frem til sit beredskabsområde vest for Gheluwe, hvor frem til kl. 10 også de øvrige elementer af Detachement Quednow ankom.

Efter de indløbne meldinger var fjenden efter en times trommeild gået til angreb, men var gået i stå på linjen Polderhoek – Becelaere. 17. Infanterie-Division skulle generobre de tabte stillinger.

Kl. 1040 fik Detachement Quednow befaling til fremrykning mod fjenden ved Polderhoek. Major v. Quedow befalede herefter:

Følgende gør klar: I. Bataillon langs Reutelbach ved Wasserburg. III. Bataillon til venstre ved siden af ved vejen ved Nachtigall, II. Bataillon vest for Den Gaspaard.

Allerede Regimentets udfoldelse blev generet af fjendtlig fjernild.

Hauptmann v. Wulffen, den handlekraftige og dygtige fører for III. Bataillon skrev i sine krigserindringer:

Ved at omgå den fjendtlige artilleriild lykkedes det mig at fører den udfoldede bataljon næsten uden tab tværs af terrænet frem til vejen Menin – Ypres. Herfra så jeg hvordan granat efter granat af tungeste kaliber slog ned ved Koelberg og Nachtigall, præcist der, hvor jeg skulle klargøre bataljonen. At bringe mine tapre grenaderer til denne dødens danseplads, ville have været uforsvarlig. Jeg havde derfor bevist set bort fra den givne befaling, og sat marchretning mod Richardshof.

Stadig generet af fjendtlige fly, der kom ned i meget lav højde, og af artilleri tvunget til at passere store strækninger i løb, var det ikke helt at fastholde føringen af bataljonen. Mine trofaste og urokkelige ordonnanser leverede imidlertid sikkert og rigtigt alle befalinger til kompagniførerne, så jeg omkring kl. 1130 havde bataljonen – vidt spredt – placeret bag levende hegn og i granatkratere ved Richardshof.

Så kom Regimentskommandøren med sin stab - uden at ænse de granater, der slog ned omkring ham, sad af og udstedte ved et sammenskudt hus befalingen til angrebet.

For mig er dette øjeblik uforglemmeligt! Ganske vist kender man fra tidligere krige billedet af en fører, der i granaternes haglvejr galoperer frem, og på sin Feltherrehøj udsteder befalinger. Her så man imidlertid Major v. Quednow højt til hest, uden at lade sig bringe ud af ligevægt af nedslående granater, eksploderende shrapnels, lavtflyvende flyvemaskiner eller rasende maskingeværild. Han er kun besjælet af én tanke – med egne øjne selv at se, hvordan kan jeg bedst indsætte Regimentet med færrest mulige tab og hvordan bringer jeg det til sejr. Hans ord til afsked: "Nu som Gud befaler. Gør alle deres pligt, vil alle forblive dybt i vore hjerter".

Kl. 12 iværksatte Grenadier-Regimentet med I. og III. i forreste, II. i anden linje angrebet frem mod Parken omkring Polderhoek slot. I. Bataillon, der under fremrykningen indskød dele af II. Bataillon som forstærkning, nåede den nordlige del af parken, hvorfra fjenden fortrak. Bataljonen fortsatte i en dybde på omkring 600 meter slotsparken og besatte dennes vestkant.

II. Bataillon fulgte tæt bag I. og nåede omkring kl. 15 den østlige slotspark. 6. Kompanie på højre fløj nåede ind under spærreilden og nåede den vestlige kant af parken, hvor ved den til dels passerede højre fløj af I. Bataillon. Fjendens fremrykning langs Reutebeek sænkningen blev tunget til standsning af en velrettet ild fra højre fløjdeling af Leutnant d.R. Rau's kompagni. 5. Kompanie og 2. MGK fulgte 6. Kompanie og sikrede dennes udsatte højre flanke. 7. Kompanie nåede frem i nærheden, 8. Kompanie omkring 50 meter syd for slotsruinen, hvor den rykkede ind i hullet mellem I. og III. Kompanie. 8. Kompanie åbnede ild mod de tilbagegående englændere, der igen satte sig fast omkring 300 meter vest for Polderhoek-parken. Bataljonsstaben nåede den spids

af skoven, der springer frem øst for ruinen. Adjudanten, Leutnant Rahn, faldt omkring kl. 15, som han med stillingsgruppen søgte K.T.K. kommandostation. Leutnant d.R. Wolff blev dødeligt såret.

III. Bataillon nåede frem efter et godt gennemført angreb, og stormede allerede kl. 1415 den sydlige del med det sønderskudte Polderhoek slot.

Vi vil nu igen følge Hauptmann v. Wulffens "krigserindringer", da de så træffende skildre de vanskelige kampforhold i kraterlandskabet i Flandern. Selvom de frem for alt skildre begivenhederne ved III. Bataillon, har de alligevel generel værdi, da også de øvrige bataljoners oplevelser var tilsvarende. 4. oktober var en æresdag for Regimentet. Succesen den 4. oktober var hovedsageligt resultatet af III. Bataillons hurtige indgriben.

Hauptmann v. Wolffen skriver:

> I et granatkrater på omkring 8 meter i diameter gav jeg kompagnifører befalingen til udfoldelse og angreb, og gennemgik kort det terræn, der skulle krydses. – Med et håndtryk og et på gensyn - »hvis ikke i denne verden, som i himmerige« - skiltes vi.
>
> To kompagnier i første, to kompagnier i anden linje gik det først i kompagnikolonne – delingerne vidt spredt fra hinanden – senere i gruppekolonne – fra øst for Nachtigall frem mod Hedwigshof.
>
> For at holde forbindelsen til I. Bataillon til højre og med Infanterie-Regiment 75 til venstre, blev stærke patruljer sendt frem.
>
> Vi passerede de fremkørte støtbatterier og gjorde efter en halv time et kort stop i den af den fjendtlige beskydning uigenkendelige Flandern-Stilling, og at reorganiserer enheder og for at orienterer os i terrænet.
>
> Foran lå en fuldstændig ødemark: ikke en blomst, ikke et græsstrå var at se, kun krater ved siden af krater i den lerede, sumpede jord – ja, det var et sådant landskab man forestillede sig på månen. I baggrunden lå en bakke, der engang må have været skovbevokset. Mellem sten så man til dels stadig stående, dels splintrede, væltede rester af træer, der hævede sig mod himlen som nøgle stumper.
>
> Det var vores mål – slottet i Polderhoek. Det var nu kun en ruinhob!
>
> Den fjendtlige spærreild begyndte. Granat efter granat slog ned i de vandfyldte kratere og slyngede i høje fontæner vand, lig, bjælker og jordklumper op i luften. Jorden rystede og sprængstykker og shrapnel fløjtede gennem luften. Kun ved at frembyde hele sin viljestyrke kunne man i spring trænge videre frem.
>
> Under et lille pust observerede jeg nedslagene af tunge fjendtlige granater, som næsten præcist hver 15 sekund slog ned i de samme områder. Havde man på den måde opdaget et sted, der ikke blev ramt, gjaldt det om at tage benene på nakken, gøre sig så lille som mulig og løbe gennem spærreilden. – Jeg er ofte sluppet gennem spærreild på den måde, og opfordrede altid andre til at gøre det samme.
>
> Vi var sluppet gennem spærreilden, men kun raslede maskingeværerne. De enkelte grupper stormede frem fra krater til krater og nåede til sidst foden af Polderhoek bakken. Her foldede grupperne ud, fortsatte op ad bakken og kastede den endnu fastholdende englændere ud under høje Hurraråb med håndgranater og infanteriild.
>
> Man kunne kun langsomt kravle og famle sig frem gennem ruinerne, for englænderne beherskede store dele af angrebsområdet med meget dygtigt indbyggede maskingeværer. På venstre fløj førte 9. og 12. Kompanie en forbitret kamp på håndgranater med de her tappert forsvarende Tommyer. I spidsen for sit kompagni faldt Leutnant Schlutius fra Husaren-Regiment 15. Hans død gik mig specielt nær: en elskværdig, fisk, tapper mand, en af vore bedste! Døden høstede stort bland ven og fjende. Klokken var 1415 da jeg kunne melde Regimentet med blinklampe og Division med brevdue kunne underrette om, at stillingen ved Polderhoek igen var fast på vore hænder.
>
> Opmærksomt fulgte vi de opstigende duer, der i første omgang ikke kunne orienterer sig i den røgfyldte luft. To fløj i retning af fjenden, en anden satte sig næsten med det samme tilrettet på en træstump, og forsvandt så i retning af Menin og divisionens hovedkvarter. – Her bør jeg nævne, at min brevdue-fører var professor. Hans navn har jeg desværre glemt. Han veg ikke fra min side, sprang med de tunge bure, hver eneste gang jeg sprang, og var der hver gang, jeg havde brug for en due.
>
> Tre granatkastere og fire maskingeværer, som jeg med længsel ventede på, nåede endeligt frem. Det var en overmenneskelig indsats at bringe dem frem gennem kraterlandskabet. Specielt udmærkede sig her Unteroffizier Hamann; som resultat af hans tapperhed og overlegne indsats blev han forfremmet til Vizefeldwebel. Med sine fire maskingeværer bragte han hurtigt flere fjendtlige maskingeværer til tavshed. Et enkelt var imidlertid ikke til at få ram på, og kostede os fortsat mange tab. Lige så snart man forlod sin dækning, fyrede det løs.
>
> Det begyndte at blive mørkt som vi havde taget den 600 meter dybe slotspark i besiddelse, og havde besat dens vestlige kant.
>
> Det var yderst svært at danne sig et overblik over området og bringe orden i enhederne, ikke mindst, da vore egne enheder var blevet blandet med dele af Infanteri-Regimenterne 153, 98 og 116. Sidstnævnte nægtede at forlade stillingen. Med lyssignal fra Regiment fik jeg herefter ordre til at trække de forsprængte elementer ud. En kort efter tilgået befaling skaffede klare retningslinjer. Det lykkedes lidt efter lidt kun at besætte forreste linje med dele af I. og III. Bataillon, og organiserer II. Bataillon og de forsprængte enheder bagved i dybden.

Det var bidende koldt, men strålende måneskin. Både ven og fjende havde tilsyneladende samme behov for en pause. På tidspunkter herskede en dyb stilhed over slagmarken, der kun ind i mellem blev forstyrret af maskingeværernes hakken. Vore maskingeværer holdt vagt og fjernede enheder Tommy, der vovede at bevæge sig i den engelske grav, der lå omkring 50 til 100 meter foran vores.

Kulden blev hele tiden kraftigere, man frøs og hele kroppen rystede. Indretningen af stillingen ved udvidelse af skyttehuller til grave, hjalp os over disse timer. Der var nok en eller anden, der dødtræt faldt i søvn og begyndte af »save« - men hvis ikke kulden vækkede dem, var der hurtigt en kammerat, der bragte dem tilbage til den rå virkelighed. Her var der ikke tid til søvn, når Tommy lå kun 50 skridt væk, på spring til at give vores lille skare det sidste stød. Tidligt på morgenen var en del af den gennemgående grav gjort færdig. Nu kunne Tommy bare komme an og få sig en blodtud.

Fjenden syntes imidlertid var været usikker om vores grav, for hans artilleriild lå bag os. Når vores linje derved kun fik få skader, gik det desto værre ud over vores transportgrupper, der skulle bringe os genforsyninger. Disse kom senere også til at lede meget under ild fra de dygtigt placerede fjendtlige maskingeværer.

Som jeg ved daggry bevægede mig fra venstre mod højre bevægede mig gennem graven, fandt jeg kældernedgangen til slottet. Forsigtigt gik jeg ned ad trapperne, og indrettede her sammen med Hauptmann v. Estorff, der førte I. Bataillon, vore kommandostationer.

Synet fra indgangen var forfærdelig.

Her lå 12 oppustede lig og udsendte en modbydelig, sødlig lugt. Midt blandt dem lå også en hårdt såret englænder og klagede sig. Leutnant Meyer (stud. med.) forbandt ham. Et bårehold, der ville tage ham med, kom under beskydning af fjendtlige maskingeværer og fandt heltedøden. Også to ordonnanser, der fra Regimentet var sendt frem mod mig, led samme skæbne. Allerede på lang afstand så jeg dem springe fra krater til krater. Gennem fagter og tilråb forsøgte vi at gøre dem forståelig, at de skulle gå udenom det beskudte område. De har tilsyneladende ikke forstået vores signaler, for begge styrtede til jorden som faldskiver. På den måde fandt mange trofaste krigere deres våde grav i de vandfyldte kratere. Intet kors, ingen sten, markerer deres sidste hvilested. Faldt de her, var det ikke længere muligt at finde dem.

Bortskaffelsen af ligene måtte vente til det igen blev mørkt, da det ikke kunne lade sig gøre i dagslys. Det fortsatte udsyn til de oppustede lig udgjorde et grusomt syn. Fra den fløj mængder af grønlig væske. I månelys antog de i mange farver et spøgelsesartigt udseende, der antog næsten levende former på grund af de boblende lyde, de udsendte på grund af forrådnelsesprocessen. Mangen en falden kammerat kunne kun dækkes til med jord, da det første spadestik tit stødte på nye lig. Der havde her været kæmpet så meget, at det var blevet en tumleplads for døden! – Et oven i købet startende regnvejr gjorde situationen endnu ubærlig. Tommy syntes det imidlertid ikke at gå meget bedre, for hans ild mindskedes mærkbart. Kun om eftermiddagen landede hans kraftige ild over os. Hans fly havde fastslået vores stillinger, og man begyndte nu at indskyde en spærreild.

Omkring aften blev det roligere. Det lykkedes Leutnant Sturr med transporthold at bringe os ammunition, håndgranater, lysammunition og hvad den kriger eller har brug for i stillingen. Senere dukkede også den i alle kampsituationer altid effektive Feltkøkken-underofficer Möller med en rigelig forsyning af rum, så den generelle situation efterhånden bedrede sig.

Til supplement er her en beretning fra den mange gange gennemprøvede Leutnant d.R. Rau:

Den 4. oktober indvarslede kraftig artilleriild endnu en storkampdag. Vi blev beordret frem til beredskabsområdet ved Nachtigall. Trukket længere frem i løbet af formiddagen, fik vi ordre til angreb på bakkerne ved Polderhoek slot, der beherskede et stort område. I. og III. Bataillon i forreste linje, II. skråt bagved. Ved starten på angrebet betonede mig Hr. Major v. Quedow, vores Regiments- og samtidig Afsnitskommandør, vigtigheden af den synlige bakke på højre fløj af vores afsnit, som skulle tages, koste hvad det ville. Snart vidste alle grenaderer fra 6. Kompanie, hvilken pris der var tale om. Den fjendtlige spærreild ødelagde fuldstændig den forreste stormlinje. Nogle enkelte håndbevægelser, og hver eneste en vidste besked. Et kort øjebliks nedgang i ilden blev udnyttet, til at passerer den værste zone, og så gik det i et væddeløb mod bakken. Alle ville være den første. Åndeløs nåede vi toppen, Offizierstellvertreter Blitz og jeg som de første sejrende i dette væddeløb. Desværre blev vores håb om, at tage mange engelske fanger, ikke opfyldt. Bakken var fri for fjender. Formodentlig var de faldet tilbage foran os, men angreb så efter en kort artilleriforberedelse fra den foranliggende bakke i tætte masser. Med 32 geværer og et let MG blev de dog standset. Da til højre og venstre for os ikke var tyske tropper, ville vi let være løbet over ende og frugterne af vores dyrt købte sejr taget fra os, var ikke vores 2 MGK under Lt. Meiners på rette tidspunkt nået frem. Vi kunne derfor med seks tunge maskingeværer slå englænderne tilbage. I mellemtiden var det blevet mørkt og vi havde fået naboer. Polderhoek slot, ikke andet end en bunke mursten og stumper af træ, var på vore hænder. Vi havde på strålende vis løst vores opgave, og havde til fulde indløst den tiltro, vore foresatte havde til os. Desværre havde sejren været dyrt købt. Mange kammerater, herunder bataljonens adjudant, Leutnant Kahn, havde betalt deres trofasthed mod Fædrelandet med deres liv. Og alligevel fyldte denne dag vore hjerter med stolthed. Endnu engang havde vi bevist at Grenadier-Regimentet var en af de mest pålidelige og tapreste Regimenter i hæren. Det var imidlertid i sær 6. Kompanie der havde høstet laurbær foran Polderhoek slot, hvilket også fremgik af

en ordre fra Regimentskommandøren, der sendte Regimentsmusikken frem for at afhente 6. Kompanie i omegnen af Gheluwe, og senere under en konference om angrebet, specielt rosende fremhævede kompagniets indsats. Hvad var der imidlertid blevet af det stolte Kompagni? Hvor mange af de tapre grenaderer, som lå mig så meget ved hjertet, lå under under den våde flanderske jord, eller transporteret væk med ødelagte kroppe. Således marcherede vi ind i Halluin. Foran musikkorpset, 45 mand stærk, bagved 6. Kompanie bestående af 30 mand i stram march selvom de var nedslidte og halvvejs udhungrede, dækket af mudder og skidt fra top til tå, for at vise de belgiske civilister, hvad den tyske soldat var i stand til at yde, og jeg skammer mig ikke over tårerne, som jeg foran kvartererne så resterne af mit kære kompagni marcherer forbi mig.

Leutnant d.R. Schütt, 11. Kompanie skriver:

Under stormen den 4. oktober udmærkede sig specielt Unteroffizier Schaack og hans gruppe, som de stormede langt forud for alle andre med deres underofficer i spidsen. Gruppen kom under kraftig artilleriild og meget kraftig maskingeværild fra bakken foran os. Delingsfører, Unteroffizier Wagner, blev hårdt såret. Alligevel nåede de ind på omkring 30 meter af den fjendtlige linje. Herfra så Unteroffizier Schaack og hans folk, hvordan nogle englændere løb tilbage og herefter tilbage mod et maskingevær, der hæmmede hele vores fremrykning, tilsyneladende med ammunition og andet tilbehør. Maskingeværer var placeret i en betonbunker.

Unteroffizier Schaack og Gefreiter Machell sprang trods den voldsomme MG-ild videre frem og nedskød 10-12 englændere, der tilhørte besætningen på dette farlige MG, så det til sidst ophørte med at skyde.

Den 5. og 6. oktober forblev Regimentet i den erobrede stilling. Den fjendtlige artilleriild var rimelig, hvorimod den vedvarende MG-skydning var meget generende, da den ved dagslys forhindrede enhver bevægelse. Om aftenen den 6. blev Bataljonerne afløst af bayr. Reserve-Infanterie-Regiment 6 og trukket tilbage til Halluin, hvor den lå i hvil den 7. og 8. oktober. Som erstatning for de faldne og sårede officerer ankom 9 officerer fra østfronten.

Den 9. oktober blev Regimentet med feltbane endnu engang bragt til et beredskabsområde ved Gheluwe, men kom ikke til indsættelse, og kunne om aftenen igen returnere til Halluin. Dermed sluttede for Regimentet et særligt hårdt, men ærerigt kapitel og indsættelsen i forsvarsslaget i Flandern. Den havde kostet os store anstrengelser og mange tab. Alene var der mellem den 4. og 9. oktober faldet 3 officerer, 29 underofficerer og grenaderer. Blandt de sårede var Leutnant d.R. Heincke, Leutnant d.L. Koll, Feldwebelleutnant Triedt, Offizierstellvertreter Triebel og Asmuss, samt 178 underofficerer og grenaderer. 15 grenaderer savnedes. Alligevel havde Regimentet på flere dages storkamp på et afgørende punkt på fronten bragt det engelske gennembrudsforsøg til standsning. De største anerkendelser til oversendt.

Grossh. Meckl. Schwerinschen Militär-Verdinstkreuz I. Klasse blev kort efter tildelt Hauptmann v. Wulffen, Rittmeister d.L.K. Brinkmann, Leutnant d.R. Scharfenberg, Leutnant v. Oertzen (Hermann-Ulrich), Leutnant v. Heydebreck, Leutnant d. R. Clausen, Gefreiter Hackstock, 2. Kompanie, Gefreiter Keske, 2. Kompanie, Unteroffizier Riff, 4. Kompanie, Offizierstellvertreter Bremer, 9. Kompanie, Gefreiter Duszinski, 13. Kompanie og Vizefeldwebel Beese, 3 MGK. Desuden modtog Leutnant d.R. Hafner og 99 tapre underofficerer og grenaderer samme dekorations II. Klasse.

Major v. Quednow, Hauptmann v. Wulffen og Leutnant d.R. Range blev få uger senere tildelt Ritterkreuz des Kgl. Hausordens von Hohenzollern mit Schwertern.

Trods de meget store tab var stemningen i Regimentet god, og der var stadig vilje til stadig at give det yderste. De store indhug i førere af alle grader og den ringe kampstyrke forhindrede imidlertid indtil videre enhver indsættelse af Divisionen på en storkampfront.

19. Kapitel: Stillingskrig ved Lens

(10.10.1917 – 18.2.1918)

Den 10. oktober blev Regimentet i et koldt, regnfuldt vejr med feltbane bragt til deres nye hvilekvarterer i Rouscron. Næsten alle grenaderer fik deres egen seng eller et godt sted at sove, så de sidste dages grusomheden hurtigt kunne glemmes.

17. Infanterie-Division flyttede nu over til 6. Armee, for efter en kort hvileperiode at rykke ind i Gruppe Souchez stillinger. 477 mand fra Landsturm-Regiment 411 fra Krefeld blev som personelerstatninger overført til Regimentet, næsten alle over 40 år gamle. Også yderligere 5 officer ankom fra østfronten. Jo længere krigen varede, jo dårligere og jo ældre blev erstatningspersonellet. Grundstammen af kamperfarne officerer, underofficerer og grenaderer skrumpede ind efter hver indsættelse, og kunne ikke længere erstattes af nyt personel. Erstatningerne var allerede rent fysisk ofte ikke i stand til at klare belastningen af en storkamp. Også spørgsmålet om førere blev hele tiden vanskeligere. Den største del af de dygtige, erfarne aktive officerer, reserveofficerer og underofficerer lå allerede under græstæppet, eller var ikke længere anvendelig i felten. Mod og tapperhed, fysiske og psykiske kræfter var hos alle fører endnu tilstede, men imidlertid ikke i en tilstrækkelig grad i en krig, der med sine nerveødelæggende indtryk nu havde varet i over tre år. Krigserfaring, menneskekundskab og kunsten af at kunne behandle underlagt personel på den korrekte måde, er ganske enkelt ikke noget, man kan lære på få måneder. Officererne blev hele tiden yngre, grenadererne hele tiden ældre, og måtte derfor tiltales på en anden måde end grundstammen fra 1914/15. Når det alligevel var lykkedes at holde den gamle Grenadier-ånd højt, og bibeholde Regimentet på et forbavsende højt niveau trods alle vanskeligheder, skyldtes det foruden et fortræffeligt officerskorps, frem for alt trofaste, dygtige aktive underofficerer.

Den 12. oktober marcherede Regimentet mod syd for at nå kvartererne bag den Division, de skulle afløse. Den 13. oktober ankom Regimentsstab og II. Bataillon til Merignies, I. Bataillon til Tourmignies og III. Bataillon til Attiches. Kompagnierne blev kasernemæssigt indkvarteret i huse og barakker. Den tidligere MG-officer ved brigadestaben, Leutnant v. Bülow overtog funktionen som adjudant ved II. Bataillon.

Mellem den 15. og 17. oktober blev bataljonerne i rækkefølgen I., II., III. med lastbiler transporteret til Royelle-Gobault. Landsbyerne, transporterne kom igennem, var rømmede at deres indbyggere. De tomme, delvist sammenstyrtede huse med deres knuste ruder gjorde et trøstesløst indtryk. Her havde i foråret og sommeren raset Arras-kampene, hvorunder kulminerne var blevet ødelagte.

Den nye stilling stik øst for Lens blev besat med Grenadier-Regiment 89 i det nordlige, Infanterie-Regiment 75 i det midterste og Füsilier-Regiment 90 i det sydlige afsnit.

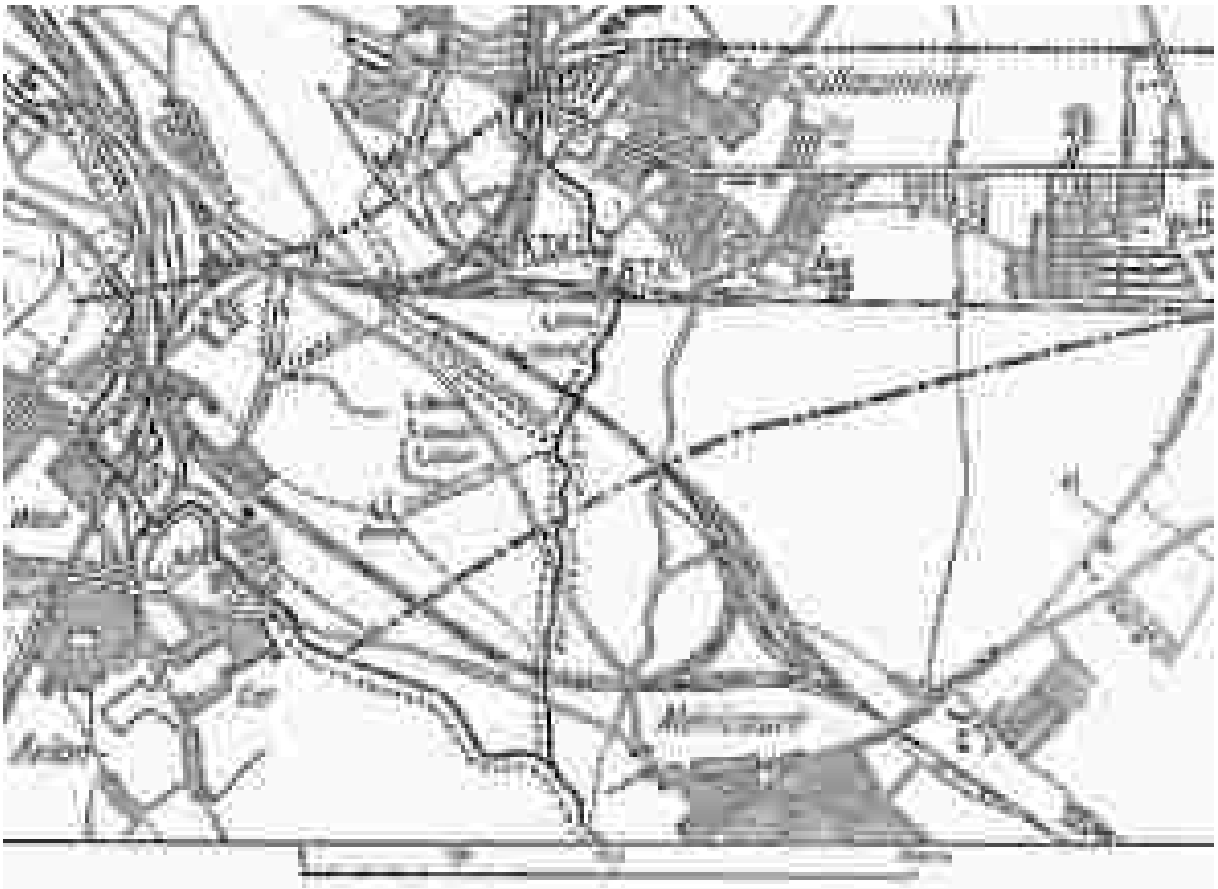

I. Bataillon afløste kampbataljonen fra Reserve-Infanterie-Regiment 61 i forreste linje, II. Bataillon beredskabsbataljonen fra samme regiment i jernbanetrekanten og i Méricourt-Riegel. III. Bataljon forblev som Regimentsreserve i Noyelle-Godault. Bataljonerne afløste efterfølgende hinanden med bestemte terminer.

Den overtagne stilling var i en dårlig forfatning. Højre del af stillingen for de tre forreste kompagnier bestod kun af posthuller, mens den for den øvrige del var en kun ca. 1 meter dyb grav uden traverser. Af en anden grav var der kun små stumper på højre fløj. Af den 2. linje, der skulle være gået fra jernbanetrekanten mod nord og syd langs banedæmningen, var den nordlige del fuldstændig sønderskudt. I den sydlige del af foruden enkelte dækninger i dæmningen, overhovedet ingen anlæg. 2. Stilling, Méricourt-Riegel, var på den højre fløj jævnet med jorden indtil banelinjen Lins-Loison. Den øvrige del var heller ikke i forsvarsmæssig stand. Forbindelses- og løbegrave manglede næsten fuldstændig. Hindringer var ikke brede og tætte nok, mens dækninger ganske vist var godt anlagte, men utilstrækkelige i antal. Dermed kunne man ikke anse stillingen som et sted, hvor tropperne kunne komme til kræfter til fornyet kampindsats. Tværtimod stillede den igen store krav til arbejdsindsats. Da kompagnierne fortsat kun havde en styrke i stillingen på omkring 80 mand, var deres indsats desto mere anerkendelsesværdig.

Den fjendtlige artilleri- og infanteriaktivitet var i begyndelsen ringe. Den fjendtlige artilleriild, oftest svar på den tyske, lå hovedsageligt over Méricourt, jernbane trekanten, støttepunkter og batteristillinger. På grund af det gode vejr var fjendens aktivitet i luften omfattende. Foruden bøger og flyveblade blev der kastet flere bomber over de bageste områder. På grund af sidstnævnte havde bataljonen i hvil i Noyelle-Godault betydelige tab.

Det store forbrug af Divisioner i det endnu rasende slag i Flandern gennemtvang en yderligere udvidelse af hviledivisionernes ansvarsområder for derigennem at udspare enheder, der kunne overføres til 4. Armee. Derfor fandt også ved Lens en forskydning af divisions- og regimentsgrænser. Den 29. oktober overdrog Grenadier-Regimentet et kompagniafsnit til højre til Reserve-Infanterie-Regiment 65, og overtog i stedet to afsnit til venstre fra Regiment Bremen (75.), som på sin side blev flyttet til Divisionens venstre fløj. Venstre nabo blev herved Füsilier-Regiment 90. I forreste linje måtte nu indsættes 4 kompagnier. Kortet ovenover viser afsnittet efter omflytningen.

Leutnant d.R. Rau skriver:

Stillingen ved Avion, som blev overtaget den 16. oktober, var i en ufattelig dårlig tilstand. Der eksisterede ingen løbegrave, og selve stillingsgraven var i en trøstesløs forfatning. En del af stillingen gik gennem en landsby kirkegård, der af de fjendtlige granater var fuldstændig revet op. Her beviste vi, at vi ikke kun grundigt havde lært krigshåndværket i forbindelse med angreb, men at vi også forstod at omgås spader og hakker. Da vi igen forlod stillingen befandt den sig i en første klasses tilstand, selvom englænderne med deres tunge miner ofte på én time kunne ødelægge, hvad det havde taget dage og nætters arbejde at opbygge. Større patruljeoperationer fra både vor og englændernes side gjorde livet i stillingen ret afvekslende. Om natten blev der udstillet forposter for at sikre sig mod overraskelsesangreb. I denne forbindelse vil jeg nævne en interessant historie, der på tidspunktet bevægede gemytterne hos 6. Kompanie. Som jeg en morgen i tåge ville inspicerer forposterne, bemærkede jeg to grenaderer, der var travlt optaget af at grave. Da jeg nåede frem og spurgte, hvad de lavede, svarede de: »Hr. Løjtnant, der er mønter her!« Og virkelig, hele området var oversået med 5-franc mønter. En engelsk mine havde tilsyneladende afdækket en nedgravet kiste fra tiden omkring den franske revolution i 1792, fyldt med penge, og spredt det meste af indholdet. Man kunne tydeligt se, at denne skat havde været gravet ned i kanten af en have. Mønterne selv stammede fra årene 1716 til 1792.

Mod slutningen af oktober blev den fjendtlige artilleri- og mineild kraftigere. I kampstillingen led enhederne meget under ildoverfald fra tung artilleri og store gasminer, hvorimod reservestillingen kun lejlighedsvis var genstand for beskydning med shrapnel og maskingeværer. Skydningerne med gas kostede flere alvorlige gassyge og flere dødsfald.

Den tyske patruljeaktivitet var omfattende.

Den 31. oktober blev der gennemført en større patruljeoperation med udvalgt personel fra hele Regimentet og Sturmkompanie 17. Operationen lykkedes. Stormenhederne trængte over den ødelagte by Avion dybt ind i den fjendtlige stilling og hentede fanger fra det 28. engelske Regiment, hvorved den 59. engelske Division blev identificeret ved fronten. Under operationen udmærkede sig i sær Leutnant d.R. Schmidt og Ziegenbein.

Vores omfattende patruljeaktivitet gav en tid synlige resultater. Fjenden holdt sig mere tilbage og vi var den ubestridte herre over ingenmandsland.

Under de talrige patruljer udmærkede sig blandt andre Leutnant d.R. Ziegenbein, Popp og Klickmann, Leutnant Erbprinz zu Leiningen, Vizefeldwebel Buckmann, 9. Kompanie, Vizefeldwebel Engel, 12. Kompanie, Unteroffizier Hohnstein, 9. Kompanie, Unteroffizier Bursack, 10. Kompanie, Unteroffizier Rothe, 11. Kompanie, Unteroffizier Bumann, 11. Kompanie, Gefreiter Stoffers, 13. Kompanie, Gefreiter Ranzow. Passow, Helwig, Witt, Schmolinsky og Mulsow, 11. Kompanie, Grenadier Gienke, Köster, Hansche, Luck, Schlünz, Brümmer, Becker II, Gens, Reich og Glaser, 11. Kompanie. *)

Tab var uundgåelige. Således faldt den 14. november fører for 11. Kompanie, Leutnant d.R. Schulz, under rekognoscering af et skud i hovedet. Med ham mistede Regimentet igen en af dens rutinerede kompagnifører, som under stormen på Poelderhoek havde udmærket sig.

I sin dagbog skriver Leutnant d.R. Heuck den 15. november:

Hvid tæt tåge hænger i området mellem jammerlige husruiner og ødelagte, triste stumper af træer. – Tågeberedskab, alle skudklare og på lur. Mine poster besat som ved nat. Lette MG i forreste linje. Ubehagelig stilhed – Alle stor og lure. Tommy overrasker gerne, men os har de altid fundet fuldstændig klar til modtagelse. De tunge MG, der er placeret bag og over os, skyder hen over os. Med mellemrum bliver der skudt. Man kan ikke se hvor og hvorhen. Man kan kun høre skuddene flyve knapt 2 meter over vore hoveder. Omkring kl. 10 letter det efterhånden. Hos fjenden er der ro. Lidt efter lidt lader jeg forreste linje rømme, kun 4 poster bliver tilbage, og kompagniet kryber for dagen sammen i deres tunneler og gange i banedæmningen, der hæver sig bag stillingen. Det ser noget rode ud deroppe: halvt ødelagte jernbanevogne af tysk oprindelse, væltede signalmaster, telegrafpæle, bukkede jernbaneskinner. Solen begynder at dukke op. De store slaggebjerge i de engelske stillinger – den tidligere kirke i Avion – det hele ligger i solens stråler.

Sammen med min ordonnans går jeg til K.T.K. Hos adjudanten og grav-officeren er der oftest nyheder at hente. Kaptajnen kommer også derind. Et par tjenstlige spørgsmål bliver klaret. Alle er i opstemt humør. En gang i mellem skriger "barnet" – telefonen. Ordonnanser kommer og går. I denne tunnel er der en livlig aktivitet. Endnu en ordonnans. En hvid meldeblanket rækkes frem. »Leutnant Schulz lige faldet« - stille – Jeg læser meldingen omhyggeligt igennem. Skud i hovedet under inspektion af pigtrådshindringen. For en halv time siden. Altså under den uhyggelige tåge. Jeg var også på dette tidspunkt fremme derude. Så let kan det altså ske for én. En skam. – Var en så glad, ægte Mecklenborger. Så havde en engelsk skarpskytte alligevel sneget sig frem, og havde udset sig en officer. Jeg tager afsked og går. Kryber også igen sammen i min dækning. Langsomt går den ene dag efter den anden.

---

*) Næsten udelukkende III. Bataillons dokumenter og beretninger nævner navne. Ved de øvrige bataljoner udmærkede sig på samme måde en lang række underofficerer og grenaderer.

Den 18. november blev Hauptmann v. Estroff, som kommandør af M.G. personelerstatninger ved IX. Armeekorps, forsat til stedfortrædende generalkommando i Altona. Kommandoen over I. Bataillon blev overtaget af Rittmeister d.L.R. Brinkmann.

Udbygningen af stillingen var mod slutningen af november nået så langt, at man kunne tale om en »stilling«. Divisionskommandøren udtalte endnu engang sin anerkendelse til bataljonerne for det fortræffelige arbejde, og fordelte flere arbejdspræmier. Søvn blev det ikke til om natten. Grenadererne stod først 2 timer på post, så indsat i arbejdet i to timer. Mulighederne for genforsyninger i Regimentets afsnit var ikke gode. Alle materialer måtte køres frem fra Regimentets pionerpark, der lå omkring 4 km bag K.T.K. Set i relation til vejenes beskaffenhed, var det ingen ringe præstation.

I stillingen gennemførtes øvelser i samvirket med infanterifly og med signalmidler af enhver art. Ved hvilebataljonen gennemførtes kampuddannelse.

I december forblev situationen uforandret. Den fjendtlige artilleriild, der var blevet øget i november, mindskedes igen til en rolig forstyrrelsesild. Bekæmpelsen af den forreste tyske stilling gik mere og mere over til de fjendtlige minekastere. Den fjendtlige infanteriaktivitet var stadig ringe. Kun om natten gennemførtes ofte en omfattende skydning med maskingeværer for at forstyrre vores skansearbejder. Fjendtlige patruljer blev kun sjældent observeret. Meget omfattende var som hidtil den fjendtlige aktivitet i luften.

Midt i december begyndte det at fryse og sne. Da regimentet lå i et kulmine distrikt, var der ikke mangel på opvarmning.

Om aftenen den 18. december blev en længe forberedt patruljeoperation gennemført under kodeordet »Besichtigung«, hvis mål var de engelske stillinger nord for Vimy-banen. Der deltog kun grenaderer, der var formeret i tre patruljer under hver sin officer. Den midterste patrulje under Leutnant d.R. Düro, overraskede et maskingevær, hvis korporal og MG, patruljen bragte med tilbage. Den øvrige besætning faldt i nærkamp. Den venstre patrulje under Leutnant d.R. Höing overmandede i håndgranatkamp en engelsk dobbeltpost. En af posterne faldt, den anden såret og bragt med tilbage. Herved blev den 2. Canadiske Division bekræftet foran fronten. Egne tab begrænsede sig til to kun lettere sårede. Operationens succes skyldtes det omhyggelige forarbejde fra lederen, Leutnant d.R. Höing, men ikke mindst alle deltageres resolutte indsats. Leutnant d.R. Höring og Düro modtog Jernkorset I. Klasse af den øverstkommanderende for 6. Armee, General der Infanterie v. Quast.

Om julen 1917 skrev Offizierstellvertreter Schlacht:

> Tre jul har vi nu tilbragt i fjendeland, og den fjerde stod for døren. Selvom Regimentet her lå i forreste linje, fik hver bataljon dog lejlighed til på skift at fejre julen i Noyelle-Gobault. I. Bataillon havde det held, at kunne fejre selve juleaften i ro. Vores kompagnier havde en skole som kvarter, og her kunne en skøn fest arrangeres. Selvom det ikke længere så så rosenrødt ud derhjemme, havde de kære også dette år ikke undladt at gøre julen glædelig for deres grenaderer derude. Der var ankommet mange gaver hjemmefra, og alle kunne modtage nogle. Det skulle blive vores sidste jule i felten. Vi ønskede alle, at vi kunne fejre julen 1918 derhjemme.

Som året 1917 gik mod dens slutning, gik tankerne igen tilbage årets oplevelser. Også dette år havde kostet mangen en kær kammerat. Ved Miraumont ved Ancre, under forårsslaget ved Arras, og under to vanskeligheder perioder under Flandern-slaget havde de mecklenborgske grenaderer på ny bevist, at de var indstillet på at kæmpe og dø. Højdepunktet 1917 blev af Regimentet sat den 4. oktober med stormen på Polederhoek. Mellem disse hovedkampe lå uger og måneder med uendeligt, besværligt arbejde med trækning af pigtråd, udgravning af skyttegrave, udgravning af dækningsanlæg. Også for dette arbejde kunne Regimentet være stolt.

Vestfronten havde modstået alle Ententens stormløb, og stod urysteligt fast. Ganske vist havde englænderne mod slutningen af november gennem en overraskende stor indsats af kampvogne ved Cambrai, gjort et stort fremstød i vores stilling, men fra nord og syd var 2. Armee øjeblikkeligt begyndt kraftige flankestød, der havde opnået stor succes. Med disse kampe sluttede endnu et års nedslidende kampe på Vestfronten, hvor den tyske hær hele tiden havde været i undertal, hele tiden havde været i defensiven.

I øst var situationen i denne periode grundlæggende ændret til vores fordel. Efter revolution, zarens afgang og Kerenski-regeringens forgæves modstand, var Rusland mod slutningen af 1917 forsvundet som modstander. Sovjetregeringen så sig tvunget til at indlede fredsforhandlinger. Den 22. november var disse begyndt i Brest-Litowsk. Den forløb på den måde: fredsforhandlingerne kom i begyndelsen ingen vegne, da de modsatte forhandlingsoplæg ikke kunne mødes. Den russiske delegation Trotzki trak tilsyneladende forhandlingerne i langdrag. Så indtrådte pludseligt i midten af januar 1918 et vendepunkt. Forhandleren fra Ukraine kom i stor modsætning til den storrussiske delegation, da denne krævede den fuldstændige selvstændighed for sit land, hvad der af sovjet-folkene groft tilbagevistes. Den 9. februar 1918 sluttede Centralmagterne fred med Ukraine og vedkendte landets fulde selvstændighed. Dette førte til et brud med den storrussiske delegation. Trotzki nægtede at

acceptere den indgåede aftale og forlod Brest-Litowsk, idet han erklærede krigen for afsluttet uden en formel fredsslutning. Den tyske Regering besluttede sig herefter til at genoptage krigen mod Sovjetrusland. Den 18. februar begyndte fremrykningen, hvor det hårdt trængte Ukraine sluttede sig til de angribende tyske og østrig-ungarske divisioner. Målet var en besættelse af Estland frem til Peipus-søen og befrielsen af Ukraine. Uden at møde væsentlig modstand besatte de forende styrker støre landområder. I begyndelsen af marts rykkede de ind i Kiev og Odessa. Umiddelbart efter den tyske fremrykning, meddelte den sovjetrussiske regering sig telegrafik parat til at indgå en fredsaftale efter de betingelser, der forelå i Brest-Litowsk. Den 3. marts blev freden underskrevet.

Den øverste tyske hærledelse havde nu ryggen fri. Vi vil senere følge dens beslutninger og forholdsregler.

1918

Som det i begyndelsen af januar satte ind med hård frost, gjorde de fjendtlige skarpskytter sig ubehageligt mærkbare. De blev med godt resultat bekæmpet af vore finskytter med kikkertsigte-geværer og indsættelse af lette minekastere mod erkendte stader.

I løbet af januar blev den fjendtlige artilleriild igen heftigere. Også det fjendtlige infanteri udviste større initiativ. Vore egne patruljer var ude hver nat.

Tøvejr og regn i midten af januar gjorde arbejdet med stillingerne betydeligt vanskeligere, og også transporterne af materiel og forplejning til forreste linje var mere besværlig. Grenaderernes støvler blev ofte siddende i det klæbrige mudder.

Krigsrangliste, 18. januar 1918

Regimentsstab: Kommandør: Major v. Quednow
Adjudant: Leutnant v. Heyden
Rettergangsofficer: Leutnant d.L. Klien
Maskingeværofficer: Leutnant d.R. Schräder
Gasbeskyttelsesofficere: Leutnant d.R. Schüler
Fører for Store Bagage: Leutnant d.L. Crasemann
Ordonnans- og Signalofficer: Leutnant d.R. Clausen
Forsynings- og konstruktionsofficer: Leutnant v. Henning auf Schönhoff
Intendant: Zahlmeister Albers
Hilfzahlmeister Lettow

I. Bataillon:
Fører: Rittmeister d.L. Brinkmann (på orlov)
Stedfortræder: Hauptmann Stephan fra FR 90
Adjudant: Leutnant d.R. Edler
Forplejningsofficer: Leutnant d.R. Faber
Grav-officer: Leutnant d.L. Goosmann
Leutnant Eicke, afgivet til Gen.Kdo. IX. AK
Leutnant v. Laffert, afgivet til 34. Infanterie-Brigade
Bataljonslæge: Feldhilfsarzt Koch

Leib-Kompanie: Leutnant Erbprinz zu Leiningen
Leutnant d.R. Bohmhammel
Leutnant d.L. Hoyer
2. Kompanie: Leutnant d.L. Bockhorn
Leutnant d.R. Engelbrecht

Leutnant v. Heydebreck
Feldwebelleutnant Rühl
3. Kompanie: Leutnant d.R. Simonsen
Leutnant d.R. Köbke
Feldwebelleutnant Kunde
Fähnrich v. Holstein
4. Kompanie: Leutnant d.R. Wedder
Leutnant d.R. Schröder
Leutnant d.R. Düro
13. Kompanie: Leutnant Bergerhoff
Leutnant d.R. Ohlenschläger
1. MGK: Leutnant d.R. Scharfenberg
M.W.R. I: Leutnant d. R. Walter
Leutnant v. Alt-Stutterheim (Heinrich)

II. Bataillon:
Fører: Hauptmann v. Crone
Adjudant: Leutnant v. Bülow (Wolfgang)
Forplejningsofficer: Feldwebelleutnant Helms
Bataljonslæge: Oberarzt d.L. Dr. Poll
5. Kompanie: Leutnant d.R. Geinitz
Leutnant d.R. Weitling
Leutnant Frhr. v. Steglin
6. Kompanie: Leutnant d.R. Rau
Leutnant d.R. Volzius
Leutnant d.L. Prohl
Leutnant d.R. Kasemix, afgivet til Stab II.
Leutnant d.L. Lorenz
7. Kompanie: Leutnant d.R. Vierboom
Leutnant d.R. Höing
Leutnant d.R. Stolzenburg
8. Kompanie: Leutnant d.L. Koll
Leutnant d.R. Semmerich
Leutnant d.R. Kassnitz
Leutnant d.L. Boll
2. MGK: Leutnant d.R. Meiners
Leutnant d.R. Schranke
Leutnant d.R. Schüssler
M.W.K. II: Leutnant d.R. Feddersen

II. Bataillon:
Fører: Hauptmann v. Mulffen (mod slutning af indlæggelse på Krigslazarett Bryssel)
Stedfortræder: Oberleutnant Feldbaum, FR 90
Adjudant: Leutnant d.R. Meyer
Forplejningsofficer: Offizierstellvertreter Pöhler
Grav-officer: Leutnant d.L. Otten
Oberleutnant d.R. Stölting, afgivet til Arrest-anstalt 17. ID
Bataljonslæge: Oberarzt Saalmann
9. Kompanie: Fører: Leutnant d.R. Berhein
Leutnant v. Oertzen
Leutnant d.R. Jahn
10. Kompanie: Leutnant d.R. Heuck
Leutnant d.R. Homann
Leutnant d.L. Jungtow, afgivet til sturm-Kompanie, 17 ID
Leutnant d.L. Popp

11. Kompanie: Leutnant d.L. Schütt
Leutnant d.L. Sturr
Leutnant d.L. Jessel
Leutnant d.R. Klockmann
Fähnrich v. Zitzewitz
12. Kompanie: Leutnant Golden
Leutnant d.R. Ziegenhein
Leutnant v. Aspern
3 MGK: Leutnant d.R: Denecke
MWK III: Leutnant d.L. Peters
Leutnant d.L. Ludwig.

En patruljeoperation »Urlaub« den 12. januar under Leutnant d.R. Engelbrecht skabte gennem indbragte fanger sikkerhed for, at den 4. Canadiske Division lå overfor Regimentets front. Ud over Leutnant Engelbrecht, udmærkede sig især Leutnant d.R. Bolzius, Leutnant v. Aspern og Gefreiter Staabs, 12. Kompanie; alle tre blev såret. Desuden kan fremhæves Fähnrich v. Holstein, Vizefeldwebel Kestner, 6. Kompanie, Unteroffizier Frühling og Mark, 4. Kompanie og Grenadier Nielsen, MW.Abt. I.

Mod slutningen af januar svandt artilleriaktiviteten ind. Kun den 25. bragte en kraftig beskydning af stillinger og hindringer. Derimod kastede fly flere gange bomber over stillinger og indkvarteringer, forårsagede ganske vist ingen tab, men rettede omfattende skader på indkvarteringerne.

I februar var den fjendtlige artilleri i første omgang på samme niveau som måneden før. Den fjendtlige infanteriaktivitet forblev lille. Den fjendtlige mineild øgedes. Meget omfattende var igen de engelske flys aktiviteter, hvis bombardementer af stillinger og bagområder fortsatte.

Den 4. februar blev Major v. Quednow under inspektion af stillingen hårdt såret i skulder og ryg af shrapnel. Kommandoen over Regimentet overgik herefter til Major Söderström (FR 90).

Den 12. februar øgedes det fjendtlige artilleri væsentligt. Grave blev kraftigt beskadiget og skansning gjort umulig. Som gengældelsen gennemførtes den følgende dag en planmæssig ødelæggelsesskydning med vore minekastere, som – fastslået af fremskudte patruljer – forårsagede væsentlige skader mod fjenden. Ved gunstige vindforhold den 15. februar blev der 15. februar af vore minekastere gennemført en kraftig, sammensat overfald med fosgen- og »Blåkors« gasgranater, hvis virkning må have været væsentlig. Fjenden beskød Billy-Montigny med tung artilleri, men forårsagede kun materielle skader.

Mellem den 16. og 18. februar blev Regimentet afløst af Reserve-Infanterie-Regiment 23, og som »indgrebs-regiment« placeret bag Gruppe Souchez og Vimy i Evin Malmaison (stab og I.), Leforest (II.) og Ostricourt (III.) 13. Kompanie blev opløst på grund af manglen på erstatningspersonel, og dets personel fordelt over de tre bataljoner, efter at den i næsten tre år havde ydet fortræffelig indsats, og havde vist sig på samme niveau som de gamle kompagnier. Regimentets læge, Oberstabsarzt d.R. Dr. Brömse, som siden krigens start havde ydet en fortræffelig indsats, blev som cheflæge forsat til Feldlazarett 84. Hans funktion blev overtaget af Oberstabsarzt Dr. Scholz.

Også tiden ved Lens kunne Regimentet se tilbage på med stolthed. Af dårlige, usammenhængende stilling havde det ved hårdt arbejde skabt en stilling, der til enhver tid kunne klare udfordringerne under storkamp, havde holdt fjenden i respekt, og havde fastholdt herredømmet i ingenmandsland.

H.K.H. Kronprinz Rupprecht af Bayern under fiddling af E.K. I
til medlemmer af Grenadier Regimentet den 2. 5.1917

Siegfried Sillingen

Adjudant Lucas de la 2.K.K. Kaiserjäger, 1914

Hauptmann Alois Lhotka von Kalenberg, Stab Infanterie-Regiment Nr. 99, 1914

Oberst Hans von Zeidler, Kommandant des Infanterie-Regiments Nr. 99, 1914

Zeichnung von Alois Kolb, 1914

Dyrction skovnje

Underofficerer og mandskab ved 2.[illegible] for [illegible]

H.K.H. Stuchering Friedrich Franz IV. Uniformen med Offiser-Bluser, Pillau, J. VIGK.

H.K.H. Stuchering med officerer ved Regimentsstab og III. 89

20. Kapitel: Forberedelse og klargøring til det store gennembrudsslag

(19.2. – 20.3.1918)

Gennem den befalede uddannelse skulle nu 17. Infanterie-Division i det 5. krigsår skoles i angrebs- og bevægelseskrig.

De første dage fik kompagnierne ro. Der udviklede sig imidlertid snart en hektisk aktivitet for at forbedre indkvarteringerne både for mandskab og heste, der for en dels vedkommende var ret dårlige. Hurtigt sammensatte håndværker kommandoer forvandlede med beundringsværdig hurtighed de disponible brædder til senge, bænke, borde og stole, murede huller i husene til, satte vinduer i, og opstillede forskellige beboelsesbarakker, da der ikke var tilstrækkelig indkvarteringer. De udmagrede heste på grund af manglen på foder, fik endeligt otte pund havre og bønner.

Personlig soigneringen, istandsættelsen af beklædning og udrustning og forplejningen blev meget højt prioriteret. Man holdt sig ikke tilbage fra lange marcher for at kunne anvende aflusnings- og badeanstalter længere bagude. Dag og nat arbejdede kompagniskræddere og –skomagere for at gøre de sønderrevne jakker, bukser og støvler anvendelige på ny; kun i ringe omfang kunne nyt udleveres. Ved hjælp af kantinepenge og tilskud fra Division blev forplejningen forbedret så rædslerne fra kampzonen hurtigt kunne glemmes, og alle kunne rekreere sig i de fredelige landsbyer.

Med erstatningspersonel fra Tyskland kunne kompagnierne bringes op på en styrke på omkring 200 mand. Det var til dels hårdt arbejde at bibringe det nye personel den traditionelle Grenadier-ånd, da mange var blevet indkaldt som resultat af strejkerne. Med god vilje lykkes imidlertid alt, og det lykkedes således også at forene den gamle grundstamme med det nye personel til en godt disciplineret styrke. Desværre lykkedes det kun få grenaderer, efter at de var komme sig af sår, at returnerer til Regimentet, da personelerstatninger hjemmefra blev sendt derhen, hvor nøden var størst.

Allerede den 22. februar begyndte i det triste, regnfulde vejr uddannelsen af enhederne til gennembrudsslaget, i første omgang kun 2-3 timer daglig, men snart både for- og eftermiddage. Til uddannelsen havde hærens generalstab udsendt retningslinjer. Øvelses og skydepladser var i tilstrækkeligt omfang disponible i nærheden af indkvarteringerne. Som i fredstid blev der lagt stor vægt på enkeltmands uddannelse, og bibringelsen af den almindelige disciplin anset for grundlaget for alt.

For delings- og gruppeførere blev der afholdt kurser for at give dem indgående kendskab til den nye angrebstaktik. Regiment og hver bataljon opstillede en signal-deling (ordonnanser, telefonfolk, bliksignal-folk,

brevdue-folk, hundefører, jordtelegraf-folk) og en transportenhed, der skulle sørge for genforsyning af forreste linje med ammunition, forplejning og udrustning. Disse delinger viste sig senere af stor værdi.

I første omgang drejede det sig om at gøre enhederne fortrolige med den nye kamptaktik, og specielt at gøre dem fortroligt med det lette maskingevær som hovedvåbnet i infanteriets ildkamp under angreb. Infanteriets ildkraft øgedes med hurtigtlade våben af alle typer og forskellige former for geværgranater.

Med deres længere rækkevidde og bedre ydelse fik de tunge maskingeværer til opgave at lette skyttegruppernes fremrykning ved gennem overskydninger at holde fjendens stillinger under ild. De tunge maskingeværer skulle følge i hælene på fremrykningen, og blev på den måde en form for ledsagevåben.

Et andet ledsagevåben til indsættelse på kort afstand mod modstandspunkter, var de mobile lette minekastere, der med de rette rettemidler var egnet til direkte skydning, og hvoraf hver bataljon rådede over to.

Det tredje ledsagevåben var de feltkanoner, der fra artillerienheder var blevet udskilt til bataljonerne som infanteri-pjecer, hvor de skulle nedkæmpe endnu fastholdte modstandspunkter, og derigennem muliggøre infanteriets fortsatte fremrykning uden alt for store tab. Regimentets uddannelse skete derfor i tæt samarbejde med 2. Batterie/Feldartillerie-Regiment 60, der var det tildelt som »ledsage batteri«.

De nyformerede kampflys-afdelinger [Schlachtflieger-Abt.] skulle i lav højde med maskingeværer og lette bomber angribe fjendtligt infanteri, artilleri og reserver, kolonner og træn.

Med foranstående prioritet blev kampuddannelsen gennemført i gruppe, delings, kompagni, bataljons og Regimentsramme, med stor vægt på det gnidningsløse samvirke mellem de forskellige våbenarter. Som afslutning blev der gennemført store øvelser i Divisionsramme, hvorunder fremrykning bag ildvalse, indsættelsen af infanteri og deres støttevåben i kamp og fremtrækningen af artilleri blev afprøvet.

Leutnant d.R. Rau skriver:

> Det var en god tid. Tjenesten var afvekslende og interessant. Der var hyppige kompagnifester med sport, spil, musik og øl. Sangforeningen blev stiftet, og man kunne hurtigt mærke, at alle kastede den dystre ånd fra skyttegravene bort, og hvordan alle igen blev friske og levende i krop og sjæl. Alle glædede sig den kommende bevægelseskrig. Man havde de fromme håb, at man ikke længere i dage og uger, som ellers normalt, skulle udholde fjendens artilleriild, men at man i stedet snart måtte springe i struben på fjenden; at man kunne hævne de mange lidelser og med Guds hjælp sejrrigt at afslutte krigen.

Den 25. februar modtog II. Bataillon den triste nyhed om deres høje Chefs død; det ramte ikke kun Regimentet rent militært, men også som landsmænd. Strelitzer medlemmerne af bataljonen aflagde den 14. marts troskabsed til den nye landshøvding for begge dele af Mecklenburg, H.K.H. Storhertug Friedrich Franz IV. Sammen med Major de Rainville, som 2. marts havde overtaget kommandoen over Regimentet, modtog Regimentschefen den følgende dag i et herligt vejr for første gang alle Regimentets tre bataljoner, og gav dem sine bedste ønsker for de forestående kampe med på vejen. Han overværede gudstjenesten, lod Regimentet defilerer forbi, og foruden at bese de nye kampmidler, overværede han forskellige sportskonkurrencer, hvorunder han overrakte priser til en række vindere.

Om aftenen den 15. marts rykkede III. Bataillon fra Ostricourt til Auhy og Evin-Malmaison. Alt undværligt oppakning og til bevægelseskrigen ikke strengt nødvendig udrustning blev af Regimentet afleveret i Divisions samlepunkt i Leforest. For at øge mobiliteten beholdt hvert MGK kun 6 tunge maskingeværer, hvorimod hvert grenadier-kompagni disponerede over 5 lette MG.

Den 16. marts rekognoscerede bataljonsførere, hver med en ledsager, udgangsstillingen ved Quéant. Landsbyen, der to år forinden havde givet grenadererne gode indkvarteringer, var fuldstændig ødelagt. Gasbeskyttelsesmidler gennemgik endnu engang en omhyggelig afprøvning.

Den 17. marts om aftenen – af hensyn til hemmeligholdelsen altid i mørke – begyndte forskydningerne til »Det store slag om Frankrig«. Over Roost – Rasches – Montigny – Fressain blev Beralle nået om natten 18. til 19. marts. Her måtte næsten hele Regimentet gå i bivuak, og havde derfor kun få muligheder for at komme sig efter de anstrengende nat marcher.

Efter de sidste dages gode vejr, begyndte det 19. marts om formiddagen at regne uafbrudt i 24 timer. Alle blev gennemblødt til skinnet og jorden blev forvandlet til bundløs ælte. Alligevel var stemningen fortsat god hos tropperne med udsigten til et angreb på de forhadte englændere. Om aften rykkede Regimentsstab, I. og II. Bataillon (uden 4. og 5. Kompanie) ind i beredskabsområdet ved Quéant. Den 20. marts fulgte III. Bataillon med resten af Regimentet. I de glatte, mudrede grave gik det kun langsomt fremad. Omkring kl. 23 var Regimentet klar i dens udgangsstillinger. De fleste af grenadererne lå i dækninger, hvor de frøs i det vådkolde vejr og var prisgivet de nedslående granater. Selvom fjenden hele tiden lagde spredt skydninger over området, var der i første omgang ingen tab. Dette ændrede sig dog hen på morgenen. Blandt andet Leutnant d.R. Stolzenburg faldt på grund af en fuldtræffer.

21. Kapitel: Store slag om Frankrig

(21.3. – 9.4.1918)

Efter Ruslands afgang som modstander, og efter Italiens nederlag, havde O.H.L. i begyndelsen af 1918 ryggen fri, om end ikke i det omfang, man havde håbet. Det måtte stadig efterlades et ret betragteligt antal enheder i øst for at opretholde ro og orden i de enorme besatte områder. Da Amerika var trådt ind i krigen i 1917, og ubådskrigen ikke havde haft held til at tvinge England i knæ, var situationen for Centralmagterne meget alvorlig. Ententen, der havde besluttet sig på at afvente amerikanerne, fastholdt stædigt, at Tyskland og Østrig-Ungarn fuldstændigt skulle undertvinges.

Den tyske overkommando stod foran en tung beslutning. Skulle den beslutte sig for angreb elle for forsvar? Den valgte angrebet, da fjendens uhyre kampmidler havde nået en væsentlig overvægt i forhold til vores forsvar, og en afventen i forsvar som følge af den amerikanske indtræden, ville fører til undergang. England og Frankrig måtte betvinges inden den amerikanske hjælp blev effektiv. Også blandt tropperne var stemningen generelt for et angreb.

O.H.L. regnede med, at afgørelsen ikke ville falde på få dage, men ville tage uger, måske måneder, og besluttede sig for et fremstød på begge sider af St. Quentin, en nedkæmpelse af den engelske sydlige fløj og derefter at rulle hele den engelske front op mod nord.

Fra højre fløj ved kysten var den tyske hær organiseret i Heeresgruppe Kronprinz Rupprecht (4., 6., 17. og 2. Armee), Deutscher Kronprinz (18., 7., 1. og 3. Armee), Gallwitz (5. Armee og Armee-Abteilung C) og Herzog Albrecht (19. Armee og Armee-Abteilung A og B). Til offensiven skulle 17., 2. og 18. Armee indsættes.

Det planlagte angrebsområde strakte sig 75 km mellem Arras og La Fère. Tyngden i operationen lå på højre fløj og i midten, ved 17. og 2. Armee, underlagt Heeresgruppe Kronprinz Rupprecht. De skulle støde frem mod Bapaume – Péronne og herefter over Arras – Doullens svinge mod nord. Den syd herfor tilstødende 18. Armee under Heeresgruppe Deutscher Kronprinz skulle støde frem til Somme, og fra dette stærke frontafsnit dække flanken på hovedfremstødet mod de forventede franske modangreb.

17. Armee på højre fløj af hovedangrebet var formeret i 5 grupper: III. bayr. og XVIII. AK, I. bayr., VI. og XIV. RK. AF disse skulle VI. RK gennemfører hovedangrebet mod Bapaume. En hurtig sikring af højderne ved Bapaume var en forudsætning for samvirket med 2. Armees nedkæmpelse af forsvaret af Cambrai buen.

VI. RK angreb var formeret i fire afdelinger i dybden, og bestod af 17. og 195. Infanterie-Division i første, 1. Garde-Reserve-Division i anden, 5. bayr. Infanterie-Division i tredje og 24. Infanterie-Division i fjerde afdeling.

Den 21. marts begyndte det store slag om Frankrig med angreb fra 17., 2. og 18. Armee. 17. Infanterie-Division var indsat mellem 111. Infanterie-Division til højre og 195. Infanterie-Division til venstre. Grenadier-Regimentet var med II. og I. Bataillon i første og III. Bataillon i 2. linje sydvest for Quéant.

Kl. 0510 begyndte vores artilleri, støttet af minekastere, deres ildforberedelse. Jorden rystede, alle elementer syntes at være indblandede, larmen var øredøvende som tusinder af rør skød samtidig. Den førte time blev de fjendtlige batterier udelukkende beskudt med gasgranater. Virkningen var så kraftig, at, da vinden bar i vores retning, gasmasker en overgang måtte anlægges. Alle nøs og hostede, men alle var imidlertid tillidsfulde og forventningsfulde. Ingen bekymrede sig over den buldrende og drønende ild. Håndgranater blev gjort klar og stormstiger stillet op ad gravvæggene. Dette arbejde afledte opmærksomheden, og kun her og der hørte man en bande over englænderne, som alle glædede sig til at ryge i flæsket på. Kl. 0925 voksede ilden mere og mere til den heftigste trommeild. Under denne forskød Regimentet fra deres beredskabsområde frem til deres udgangsstilling på stormafstand af de engelske stillinger. Engelske fly kredsede over Quéant. Ingen tyske fly var at se.

Kl. 0940 slog den time, Grenadier-Regimentet med hele vesthæren havde ventet på i 3½ års forsvarskrig. Mellem IR 164 (111. ID) til højre og FR 90 (til venstre) begyndte det angrebet. Den første stormbølge dannedes af 6., 7., 8., 2. og Leib-Kompanie. I strålende storm blev den forreste grav i første engelske stilling så hurtigt løbet over ende af grenadererne, at det fjendtlige infanteri overhovedet ikke kom til skud. Herunder faldt Hans ærværdighed Leutnant Erbprinz zu Leiningen, fører for Leib-Kompanie. Truet i flanken af det dybe indbrud, veg også den sejt forsvarende fjende sig tilbage foran naboregimenterne.

Den første hårdnakkede modstand mødte Regimentet først – det var i mellemtiden blev kl. 1130 – i artilleri beskyttelsesstillingen (den såkaldte Ecoust-stilling), som gik fra Noreuil til Lagnicourt. Herfra beherskede fjendtlige maskingeværer forterrænet og løbegravene, så et frontalt angreb ikke havde de store udsigter til succes. Solen strålede på trods af den meget røg i luften. Tungen klæbede til ganen. Overalt gik angrebet i stå. I den kraftige fjendtlige maskingevær- og infanterild var det ikke muligt at komme i forbindelse med minekastere eller ledsagebatteri. Vore maskingeværers primære skydninger blev derfor rettet mod Noreuil, for at gøre højre nabo i stand til at trænge ind i landsbyen, og dermed opnå en flanketrussel mod Ecoust-Stillingen. I denne deltog blandt andet på fortræffelig vis Unteroffizier Döhler, 2. MGK, hvis besætning desuden bestod af Gefreiter Frank og grenadererne Schnely, Dehns, Schult og Martin.

Kl. 1215 blev Noreuil stormet af højre nabo-division og kl. 1230 lykkedes det enkelte grupper, ført af fremragende initiativrige underofficerer, at tage graven stik syd for Noreuil, hvilket fik fjenden til fuldstændigt at opgive Ecoust-Stilligen. 8 pjecer blev erobret. Regimentet – III. Bataillon var i mellemtiden trukket frem i forreste linje for at lukke huller – stødte øjeblikkeligt frem gennem de fjendtlige batteristillinger og gravsystem efter den vigende fjende, der på ny satte sig fast i 21. Kapitel: Store slag om Frankrig (21.3. – 9.4.1918) Vraucourt-stillingen, 1 km øst for 21. Kapitel: Store slag om Frankrig (21.3. – 9.4.1918) Vraucourt. Her stødte de stærkt sammenblandede enheder omkring kl. 13 på helt let modstand, som hurtigt ville være brudt, hvis ikke pludseligt vores eget artilleri havde forårsaget betydelige tab. Under angrebet var begge nabo-regimenter kommet noget bagefter, som Grenadier-Regimentet formentlig af artilleriet var blevet taget for englændere. Som resultat af denne beskydning begyndte en bevægelse bagud, som imidlertid blev standset af en handlekraftig indgreben fra enkelte officerer, specielt Hauptmann v. Wulffen, omkring 900 meter vest for vejen Noreuil – Morchies. De dele af Regimentet, der omkring kl. 20 igen trængte ind i Vraucourt-linjen, måtte igen falde tilbage på grund af pres på begge flanker og mangel på håndgranater. Bataljonerne gravede sig herefter ned 400-600 meter øst for Vraucourt-stillingen (II. til højre, I. til venstre, III. bagved). Natten blev anvendt til at reorganiserer enhederne, genforsyne med håndgranater, MG og lysammunition, og forberede fortsat angreb næste morgen.

Leutnant d.R. Schreiber skriver:

> Da III. Bataillon den 21. marts rykkede frem i angreb, blev den fulgt af l./MW-Abt. III som ildstøtte. Under umenneskelige anstrengelser lykkedes det at komme over de fjendtlige grave med minekasterne. Efter omkring yderligere 3000 meter fremrykning, forårsagede engelske maskingeværer, der i minekastermandskabet fandt gode mål, så store tab, at den resterende besætning ikke var i stand til at bringe våbnene længere frem. Så trådte Grenadier Gerber, en kraftig schwarzwalder, som tilhørte telefon-gruppen, handlekraftigt til, og med ham som en kraftig hjælper i træktøjet, lykkedes det at trække minekasteren ud af den fjendtlige ild frem, hvor den effektivt kunne støtte infanteriets nedkæmpelse af MG-stillinger og støttepunkter. For denne tapre indgriben blev Grenadier Gerber udnævnt til fast ansat Gefreiter. E.K. II havde han allerede i 1917 erhvervet i Flandern.

Unteroffizier Walter, 11. Kompanie, skrev nedenstående om offensivens første dag:

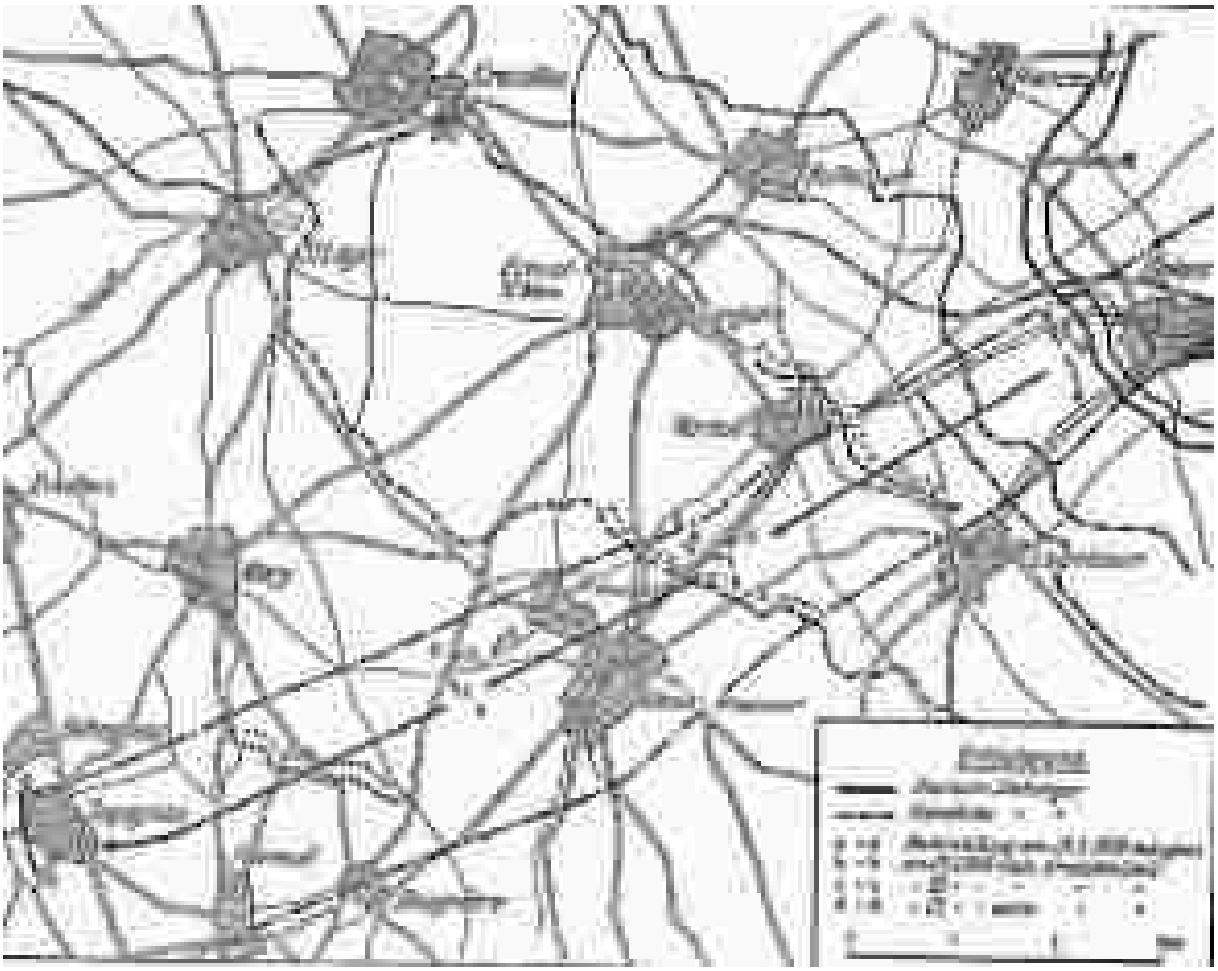

Tæt tåge dækkede i første omgang fjenden for vore øjne. Efter at være kommet igennem den fjendtlige pigtråd, kunne den lille besætning i første grav ikke længere standse os. Ganske vist ydede enkelte særligt modige modstandere hård modstand, men også disse måtte hurtig vige, faldt eller blev taget til fange. Rensningen af anden grav viste sig meget vanskelig, da den temmelig store besætning var blevet forstærket af ret mange af dem, der var faldet tilbage. Uden at ænse faren, stormede Leutnant d.R. Klockmann i spidsen for sin deling, og rullede venstre fløj af grave op, hvor modstanden var særlig kraftig. Tilråb fra Leutnant d.R. Peters og Offizierstellvertreter Haman og det gode eksempel ansporede de andre delinger, der hurtigt satte sig i besiddelse af graven. Under nedkæmpelse af et maskingevær, der kæmpede til det sidste, blev Offizierstellvertreter Möller såret. Den fortvivlede modstand varede kun en kort tid, som var stedet erobret. Her øgedes det allerede betydelige antal af fanger. Kun nogle få øjeblikkes hvil, så gik det videre. Intet formåede at standse vores påbegyndte sejrsløb, heller ikke den heftige MG og artilleriild. Da forsvaret af den tredje stilling indså det nytteløse i deres anstrengelser for at holde stillingen, opstod der forvirring blandt forsvaret. En stor del overgav sig, andre blev nedkæmpet.

I en hulvej bag tredje stilling blev fire lette feltkanoner erobret, hvis besætning enten var blevet dræbt, såret eller var flygtet.

Da der i mellemtiden var blevet mørkt, og man ikke længere kunne se tydeligere mål for kanoner og geværer, døde kampen ud.

Den 22. marts kl. 7 blev angreb iværksat mod Vraucourt-Riegel stillingen, der i løbet af natten var blevet kraftigt forstærket af infanteri og maskingeværer, men fik i stå foran den fjendtlige hindring. Kampen udviklede sig til ildkamp mellem nedgravede skytter. Regimentets situation blev alvorlig, da tågen omkring middagstid lettede, og de fjendtlige granater med velsigtet skydning begyndte at lande i den opnåede linje. Sårede slæbte sig møjsommeligt tilbage, døende skreg efter vand og vred sig i smerte – alligevel holdt de seje grenaderer ud som før, For dem var der ingen tilbagetrækning. Først omkring kl. 1530, hvor naboregimenterne både til højre og venstre, vandt terræn, mindskedes den fjendtlige modstand. Forstærket fra reservebataljonen af 10. Kompanie og

3 MGK, trængte I. og II. Bataillon ind i Vraucourt-stillingen, brød den fjendtlige modstand i det af MG-stillinger kraftigt forsvarede område vest herfor, hvorunder blandt flere især Leutnant Denecke og hans MG udmærkede sig. De gennembrød stillingen og nåede først kl. 1930 vest for landsbyen frem til ny stilling langs vejen Ecoust - Beugnâtre. I løbet af natten blev det forsøgt at bringe feltkøkkener frem, hvilket også til dels lykkedes. I de engelske telte blev der også fundet kold forplejning, kun manglede der vand. Dette måtte hentes i Vaulx-Braucourt. Denne landsby var som uddød, de fleste huse var nedbrændte og kun mure stod tilbage fra lader, der kunne bruges som dækning for sigt og infanteriild.

Om stormen på Vraucourt den 22. marts, skrev Vizefeldwebel d.R. Viehmann, 2. Kompanie:

> Tommy satte sig lang tid og sejt til modstand i deres stærke stillinger, der kun i ringe grad var blevet ramt af vores artilleri. Tre gange standsede han os foran stillingen. Så var der til højre opnået resultater, der fik det hele til igen at rulle. Fra tidligt om morgenen, hvor det i ly af tågen var lykkedes at nå frem til den fjendtlige hindring, og hvor kraftig MG-ild tvang os til at standse, havde vi ligget foran den fjendtlige pigtråd: jeg og to mand fra kompagniet umiddelbart ved hindringer i et krater, til venstre for mig Leutnant d.R. Walter med 4 mand fra M.W. transportgruppe i et større. Som det blev lyst havde englænderne tilsyneladende opdaget vores tilstedeværelse. Shrapnel beskydningen af området foran hindringen, en hulvej, der førte frem mod området og de lav løbegrave blev hele tiden kraftigere. Ydermere sendte han velsigtede geværgranater over, og så snart man forsøgte den mindste bevægelse udenfor dækningerne, bragede flere Lewis-geværer løs. På den måde var vores situation alt andet end behagelig. Der der kort eftermiddag kom de forløsende nyheder om, at fjenden til højre var trængt tilbage, kom samtidig ordren til fremrykning. I erkendelsen af, at heller ikke denne stilling længere kunne holdes, havde fjenden lidt efter lidt trukket enheder tilbage, men var stadig i gang hermed, og kom dermed til at udgøre et godt mål for vore maskingeværer. Under vores pres faldt han i første omgang tilbage til østkanten af Vraucourt. Gennem huller i hindringen, som for det meste først måtte laves ved at trampe pigtråden ned, stormede vi gennem stillingen og gennem hulvejen mod Vaulx-Vraucourt. En heftig geværild kostede os her endnu mangen en kær kammerat. Alligevel gik det fremad uden at standse. Med 2 Vizefeldwebel og 6 mand fra 2. Kompanie, Leutnant d.R. Walter, en Sergeant og et par mand fra MW-Abt. trængte vi ved krucifikset ved vejkrydset ind i landsbyen, svingede til venstre ind i hovedgaden, forbi en sønderskudt protse og dens blødende heste. Geværkugler ramte ind i husruinerne. Englænderne trak sig tilbage gennem haverne, af og til stadig skydende. Stående blev der under fremrykningen skudt mod dem. Fortsat gik det forbi et pionerdepot med meget materiel, et artilleriværksted og beboelsesbarakker frem mod den modsatte side af landsbyen. Videre gennem terrænet til den hulvej, der førte til Beugnâtre vejen i dalsænkningen, hvor før vores tilbagetrækning til Siegfried-stillingen vores »Neues Lager« havde ligget. Her lå artilleristilling ved siden af artilleristilling. Den ene dækning og barak efter den anden. Fristelsen til at kikke ind var for stor. Her fik vi et billede af den hovedløse engelske flugt. Alle ting, selv de mest nødvendige, var efterladt. På bordene stod stadig madvare. På hylder og i skabe brød, smør, marmelade, en kasse æg, dåser med kondenseret mælk og kaffepulver, chokolade og sukker. Hvad der under forbifarten kunne sættes til liv, blev det. Så lidt under armene, specielt det tillokkende, sprøde og gyldne franskbrød, og så gik det videre gennem sænkningen mod vejen til Beugnâtre, hvor fjenden endnu for ½ time siden havde gravet sig ned. Nu trak han sig tilbage gennem telt- og baraklejr bag en kraftig pigtrådshindring i den gamle stilling, der skar denne vej vinkelret. En kraftig MG-ild fra denne tvang os til at gøre holdt i dækningen og finde dækning i gamle skyttegrave. Det var i mellemtiden blevet aften, en kølig, stjerneklar nat fulgte den varme dag. Hele natten var det fortsat ret livlig langs fronten. Den kraftige artilleriild, der sidst på eftermiddagen havde ligget på Vraucourt, var ganske vist igen ophørt, hvorimod maskingeværer bjæffede fra alle sider, blandet med ild fra mange geværer, og opstigende lyskugler. I vores hjørne var der blevet forholdsvis rolig. Af og til skød et Lewis-gevær sine byger, så blev der igen ro.

Fører for 11. Kompanie, Leutnant d.R. Floerke, beretter:

> Under stormen på landsbyen Vaulx-Vraucourt var det Grenadier Feiertag, som med sin uforfærdet indsats i særlig grad udmærkede sig. Målet for stormen var dårligt blevet angivet før Feiertag side om side med sin delingsfører trængte frem gennem en knædyb grav ind i den midterste landsbygade uden at ænse den flankerende ild, der ramte mangen en brav kammerat. En hulvej ved landsbyen var fuld af fjendtlige reserver. Også her var det igen Feiertag, der som den første sendte velrettede skudt ind i de fjendtlige rækker, og så fulgt af en lille flok under høje hurra stormede gennem ruiner og oppløjede haver. Med sin pludselige opdukken, bragte han forvirring blandt modstanderne, og tvang dem til en flugtartig rømning af hulvejen. Under forfølgelsen af modstanderen var Feiertag hele tiden i spids, indtil sidst på aftenen en fjendtlig kugle traf ham. Dermed faldt han, af sine kammerater husket som den tapreste, et forbillede af pligtopfyldelse. *)

Ved daggry den 23. marts overbragte Major de Rainville personligt Divisionens befaling til, kl. 7 at storme den næste fjendtlige stilling ved Beugnâtre. Da befalingen først sent var indgået til Regimentet, kunne bataljo-

*) Grenadier Paul Feiertag ligger begravet på den tyske kirkegård i Bouchain (Blok 1, Grav 145)

nerne først kl. 0730 sætte i gang. En helvedesild fra kanoner, maskingeværer og geværer slog det i møde. Intet kunne imidlertid standse grenaderernes storm med bataljonsfører for II. og III. Bataillon i spidsen. Imidlertid rev den rasende fjendtlige ild store huller i rækkerne. Under sidste spring foran den fjendtlige pigtråd faldt Hauptmann v. Crone, hans adjudant Leutnant v. Bülow, og tæt ved siden af, også føreren for den lette minekaster, Leutnant d.R. Feddersen. I. Bataillon, der til venstre også var gået frem, kunne som resultat af den stærke modstand også kun nå nogle få hundrede meter frem. Endnu et forsøg på et frontalt angreb var udelukket. Hauptmann v. Wulffen samlede resterne af II. og III. Bataillon, der nu gravede sig ned tæt på hindringen. Som erstatning for den sårede Leutnant d.R. Meyer, tilgik Leutnant Koppe fra Pionier-Bataillon 9 som hans nye adjudant.

Sådan gik eftermiddagen, for en af fly ledet kraftig beskydning med shrapnel stadig kostede store tab. Ingen forventede at slippe levende ud af denne heksekedel. Som det blev mørkt blev skyttehulerne gravet dybere og til dels forbundet med hinanden. Om natten stod alle uden afløsning parate med håndgranater, klar til at afvise ethvert fjendtligt forsøg. Englænderne betakkede sig, men hans fortsatte MG-skydninger afslørede hans nervøsitet. Stillinger og de bageste områder, specielt den østlige kant af Vraucourt og vejen mellem Lagnicourt og Vraucourt lå natten igennem under heftig ild. Hen under morgen mindskedes ilden. Denne korte pause gjorde det muligt for transporthold i spring at nå frem til den forreste linje med ammunition og forplejning. Også sanitetspersonel var utrættelig i deres arbejde med at forbinde de sårede og bjærge deres døde kammerater.

Vizefeldwebel Wiemann skriver:

> Trofast til døden var under kampene den 23. marts 1918 Grenadier Heinrich Baarck fra l./M.W.-Abt. II. D hans afdelingsfører, Leutnant d.R. Feddersen såret faldt sammen foran en pigtrådshindring, sprang Baarck øjeblikkeligt til uden at ænse den heftige maskingeværild, for at at forbinde og hjælpe den tapre officer. Hans trofasthed kostede ham livet. Mens han forbandt Lt. Feddersen, blev han dødeligt ramt af maskingeværild. Hans indsats er et forbillede for alle grenaderer *).
>
> Æret være hans minde!

Om morgenen den 24. marts fik solens rødglødende stråler rimfrosten til at glimte. De konstante ildoverfald fra artilleriet og den fortsat heftige maskingeværild bag den stadig intakte pigtrådshindring gjorde foreløbigt ethvert angreb umulig. Grenadererne var tvunget til at holde ud i deres skyttehuller, da også støtte fra eget artilleri var udelukket på grund af den tætte placering foran fjenden.

Fjenden forsvarede sig sejt i hans udmærkede stilling overfor Regimentet, mens der om aftenen den 24. marts blev opnået resultater hos højre nabodivision. Først omkring midnat lykkedes det I. Bataillon fra syd at oprulle stillingen, der lå overfor venstre fløj af Regimentet langs vejen Beugnâtre – Ecoust, hvorunder især Leutnant d.R. Wedder og Engelbrecht udmærkede sig. Herigennem så englænderne sig trængt fra nord og syd, og begyndte i ly af mørket at trække sig tilbage. Da Hauptmann v. Wulffen omkring kl. 0100 fik meldinger herom fra en officerspatrulje, der var rykket tæt ind under den fjendtlige stilling, lod han enhederne reorganiserer og befalede på eget initiativ alle tre bataljoner til at forfølge fjenden. Regimentsstab og ledsagebatteri Carstens blev underrettet med meldinger. Over en bred front med I. Bataillon forrest og de to andre tæt bagved, rykkede Regimentet i den mørke nat frem gennem terrænet i retning af Favreuil og Sapignies. III. og II. Bataillon rykkede snart frem til højre ved siden af I. Bataillon, men som denne til venstre søgte forbindelse til FR 90, gik forbindelsen til de to andre bataljoner delvist tabt. Omkring kl. 0415 blev III. Bataillon øst for Sapignies mødt af kraftig beskydning. Situationen var meget kritisk, da i den mørke nat en formidling af signaler med ordonnans var umulig og Hauptmann v. Wulffen befandt sig i forreste linje. Så skrabede den stedfortrædende adjudant, Leutnant Koppe fra Pionier-Btn. 9, de folk sammen, der lå omkring ham, og støttet af Leutnant d.R. Kasemir og enkelte grupper specielt fra 5. Kompanie, rullede han beundringsværdigt initiativ og fremragende omtanke den første fjendtlige grav op fra flanken. Leutnant v. Alt-Stutterheim (Heinrich) fra Regimentsstaben, der på anmodning havde fået lov til at følge sin bataljon under angrebet, faldt som han var ved at kaste en håndgranat mod englænderne. Hans trofaste oppasser, Grenadier Sandkop, bar han tilbage fra slagmarken, så han kunne få sit sidste hvilested på en æreskirkegård bag fronten.

Kampen kom nu igen til udfoldelse. På ordre fra Hauptmann v. Wulffen blev signalet »Hurtig frem!« blev igen og igen blæst af signalhornene, og virkede elektrificerende. Alle styrtede frem med flanke våben mod englænderne, der for en dels vedkommende sov, indviklet i tæpper. Hundreder af døde dækkede hurtigt slagmarken som tydelige tegn på kampenes voldsomhed. Selvom Divisionen havde ordre til ikke at gå længere frem, og foran Sapignies at lade sig overhale af 16. bayr. Infanterie-Division som angrebsdivision, fortsatte fremrykningen. Blodrød steg solen op gennem jorddisen og skinnede over slagmarken. Efter at det umiddelbart bag følgende stormbatteri (2./FAR 60) kort havde lagt kanten af Sapignies under kraftig ild, stormede III., II. og dele af I.

---

*) Grenadier Heinrich Baarck ligger begravet på den tyske militærkirkegård Neuville-St.Vaast, Blok 1, Grav 1005

Bataillon, opildnet af Hauptmann v. Wulffen, som med gevær i hånd fulgte forreste linje, på eget initiativ ind i landsbyen. Kl. 10 var den sidste fjendtlige modstand brudt. Under Leutnant d.R. Otten gik dele endda sammen med de fortsat angribende bayrere helt frem til sydkanten af Béhagnies. 650 englændere blev taget til fange.

Kl. 1015 fik Regimentet på ny ordre til ikke at rykke længere frem, blive liggende, og lade sig overhale af 16. bayr. Infanterie-Division. Mens denne fortsatte eftersættelsen af den vigende fjende, måtte Regimentet endnu i to timer holde ud på slagmarken, da den opnåede linje lå under observation og heftig artilleriild. På den måde kom de sidste hilsener fra fjenden til yderligere at koste betydelige tab. Da ilden efter to timer endeligt svandt ind, blev Regimentet samlet og omkring middag underbragt i barakkerne ved Beugnâtre. Disse var for en dels vedkommende ødelagte og alle ruder var knuste, så vinden susede igennem og alle frøs. Gennem bombenedkastninger gjorde fjendtlige fly opholdet endnu mere ubehagelig. Til sidst krævede imidlertid naturen sin ret, og alle faldt af udmattelse i søvn, der hvor han nu engang var havnet.

I løbet af de fem kampdage havde Grenadier-Regimentet erobret 32 kanoner, 12 tunge MG, 25 lette MG, 2 tunge minekastere, 2 gaskaster batterier og megen anden materiel. Men også tabene havde været alvorlige. 14 officerer og 189 underofficerer og grenaderer var faldet, 21 officerer og 820 mand såret. 1 officer og 228 underofficerer og grenaderer savnedes.

Hans majestæt Kejseren lykønskede H.K.H. Storhertugen for 17. Infanterie-Division store resultater i et telegram, der sluttede med ordene:

> Især lykønsker jeg Dem med Deres Grenadier-Regiment Nr. 89, der på eget initiativ stormede landsbyen Sapignies.

Regimentet blev tildelt talrige ordensdekorationer. Jernkorsets I. Klasse modtog Leutnant v. Henning auf Schönhoff, Leutnant d.R. Bolzius, Leutnant d.R. Vierboom, Leutnant d.R. Schramke, Leutnant d.R. Kasemir, Leutnant d.L. Koll, Unteroffizier Zimmermann, 6. Kompanie, Gefreiter Geu, 7. Kompanie og Grenadier Bätjer, 2. MGK *). Mecklenburg-Schwerinsche Militärverdienstkreuz I. Klasse blev tildelt Leutnant d.L. Prohe, Unteroffizier Reichert, 3. Kompanie, Unteroffizier Schoknecht, 4. Kompanie, Sergeant Schneider, 9. Kompanie, Unteroffizier Hagen, 1. MGK og Sergeant Szezepamiak, 3. MGK. Mecklenburg-Strelitzer Militärverdienstkreuz I. Klasse tildeltes Leutnant d.L. Prohl, Sergeant Hilger, 6. Kompanie, Gefreiter Krickow, 7. Kompanie, og Gefreiter Sigel, 8. Kompanie. Ydermere blev udelt et stort antal Jernkors og Verdienskreuz af II. klasse. Hauptmann v. Wulffen blev kort efter tildelt ordenen *Pour le mérite*. Succesen den 25. marts var i første omgang hans fortjeneste. Det var ham der om morgenen, uden at afvente Regimentets ordre, havde overtaget kommandoen over alle tre bataljoner og øjeblikkeligt indsat dem i et samlet fremstød. Havde grenadererne ikke hele tiden været i hælene på fjenden, havde de uden tvivl blevet mødt af kraftig modstand på højderne ved Sapignies. Foruden at have truffet de rigtige beslutninger på rette tidspunkt, havde Hauptmann v. Wulffen gennem sit personlige eksempel og indsats bidraget væsentligt til resultaterne, og havde foranlediget Divisionen til at tildele ham den højeste krigsdekoration.

Efterfølgende endnu nogle beretninger fra deltagere, der tydeligt viser, hvor hårde dagene den 21. til 25. marts havde været, men samtidig, hvor fremragende Regimentets ånd havde været.

Sergent Zielinski, 3. Kompanie, skriver:

> Endeligt var det så vidt! Fløjterne hos kompagni-, delings- og gruppeførere peb, alle forlod graven og rykkede fremad. Efter dårligt 10 skridt faldt Leutnant d.L. Mahncke. Fjenden havde udlagt trædeminer i forterrænet, som udløstes elektrisk. De farlige steder blev omgået. Den første engelske grav blev løbet over ende. Vi nærmede os den anden grav. Skråt til højre stod to fjendtlige kanoner i deres betonstilliger. Vi var nået ind på 30 meters afstand, og fortsat stod Tommy og skød videre. Da enkelte grenaderer med opplantet bajonet løb imod den, sprang de ned i løbegraven og forsvandt. Foran os endnu et stykke skyttegrav. Vi sprang derned og rensede den. Så gik det videre. Langs vejen Vraucourt – Lagnicourt lå i et granatkrater vores kompagnifører, Leutnant d.R. Simonsen, og ved siden af Unteroffizier Zimmermann, også død. Begge var kommet ind i fjendtlig MG-ild og ramt i hovedet. I næsten to år havde Leutnant d.R. Simonsen haft kommandoen over 3. Kompanie. Hvert eneste slagsmål havde han gjort sammen med os. Han var en særdeles godt forankret, en tappere officer og en god kammerat. Hos os alle var han meget afholdt!
>
> Den fjendtlige artilleriild blev stærkere og stærkere. Enkelte fuldtræffere ramte vores linje. De trofaste omkring mig blev stadig færre. Et fjendtligt fly over os blev skudt i brand. Dårligt 10 meter foran susede piloten, stærkt forbrændt, død til jorden. 600 meter foran Vraucourt gik vores angreb i stå. Englænderne havde sat sig fast i Vraucourt-Riegel stillingen. Han beskød ustandseligt terrænet foran os med flere maskingeværer, og yderligere fremrykning var umulig. Natten faldt på. Vi indrettede os i kraterlandskabet, udbyggede kraterne

*) Da præcise dokumenter ikke står til disposition, er antallet af dekorerede ikke fuldstændig, men med sikkerhed langt større end de her angivet.

en smule, anlagde geværanslag og tilbragte natten med at våge og hensynke i vore egne tanker. Først den 22. om aftenen gik det igen fremad og gennem Vaulx. Den 23. marts blev der på ny gået til angreb. Så satte en frygtelig MG-ild ind fra den forreste fjendtlige grav. Der blev lyst i vore rækker. Under hele krigen har jer aldrig gravet mig så hurtigt ned som på dette sted sammen med min kammerat, Unteroffizier Paetow! Mens vi lå ned, fik vi vore spader frem og knoglede løs. På få minutter var vi forsvundet fra jordens overflade! Yderligere fremrykning havde været selvmord, for den fjendtlige stilling var spækket med MG. Englænderne overøsede os hele tiden med shrapnel, hvis granater eksploderede dårligt 3 meter over vore hoveder. Hovedsageligt lagde han vejen bag os under tung artilleri. Vores angreb gik igen i stå. Heller ikke den 24. marts kom vi fremad.

Omkring kl. 22 listede skikkelser forbi vores hul. Vi greb vore håndgranater. »Hvem der?« »Madhentere fra II. Bataillon«, var svaret. »Hvor er vores bataljon?« Jo, II. Bataillon var ankommet hertil i dag om formiddagen, til venstre og højre for os. Deres kommandør, Hauptmann v. Crone, var faldet, han ligger derhenne! Sæt nu jeres bøtter og giv os noget, vi er ved at dø af sult! Vores kogekar blev fyldt op. Madhenterne fortsatte til venstre over vejen langs Bapaume-Riegel stillingen. Det var os begge påfaldende, at er på én gang blev mærkelig stille foran os. MG'erne havde i lang tid ikke skudt, og lyskuglerne var ikke så hyggige som tidligere. Var Tommy igen igen forsvundet?

Så kom endnu en karavane bagfra. »Hvor er 3. Kompanie, hvor er 3.?« råbte man hele tiden bagfra. Det var Vizefeldwebel Schlüter fra 3. Kompanie med sine madhentere, jeg kunne genkende ham på stemmen. »Menneske, er du blevet tosset? Tror du, at du her er i tilbage i etapen«, var der nogen der råbte tilbage. Råbene holdt op. Vi gik folkene i møde. »Hvor er kompagniet, og hvor er kompagniføreren?« »Kompagniet er os, 2 underofficerer og 5 mand. Kompagniføreren ligger død i et krater ved Vraucourt«. Kogekarrene blev igen fyldt med varm mad, feltflaskerne fyldt op. Cigarer og cigaretter manglede heller ikke, heller ikke dåser med erstatningsfedt og oksekød. En del af den kolde forplejning modtog vi til de forsprængte. Madhenterne forsvandt igen for at lede efter medlemmer af kompagniet. Også de øvrige kompagnier havde sendt deres madhentere frem, og alle trængte sig sammen på landevejen og til højre og venstre herfor, foran Bapaume-Riegel stillingen. Ammunitionsvogne, protser og batterier raslede ad vejen fra Vraucourt i retning af Beugnâtre.

Der gik ikke lang tid, så dukkede en fjendtlig bombeeskadrille op og kastede sine æg, hovedsageligt langs vejen Beaugnâtre – Favreuil. På et sekund var vejen foran os tom. Efter at kastet sine bomber, fløj de igen væk. Hos hos havde de ikke kostet tab.

Næste morgen, den 25. marts, gik det igen fremad. Ved Sapignies og Bihucourt satte Tommy sig fast. Men inden afløsningen var nået frem til os, havde III. Bataillon stormet og erobret Sapignies.

Efter afløsning samlede jeg alle forsprængte fra 3. Kompanie. Alt i alt var vi kun tre underofficerer og 17 mand tilbage.

Vi kom i kvarter i en engelsk baraklejr øst for Favreuil. Hertil ankom Vizefeldwebel Wöhlert med enkelte forsprængte, som kompagniet nåede næsten op på 40 mand.

Vizefeldwebel Zinck, 2. Kompanie, beskriver sine personlige oplevelser fra 21. til 25. marts, men igen er det et bevis på Regimentets angrebsånd:

21. marts, 0500. Som et tordenvejr begyndte vores artilleriild. Himlen var ét stort flammehav.

Kl. 0815 forlod vi vores dækning og indtog vores stormstiling. Endnu raser helvede foran os. På samme højde som os hoster vore minekastere og sendte deres ødelæggende granater mod fjenden.

Kl. 0940 sprang muren af eksploderende granater fremad. Stormen brød ud. Langt foran delingen var delingsfører og et par folk. »Anlæg bajonet!« Råbet druknede i slagets torden. Jeg markerede anlæggelsen, og snart glimtede det hårde stål for enden af geværerne. Så kom jeg ind i fjendens minefelt. Som aftoppede roer luede de farlige tingester op af jorden. Med skrig gjorde jeg den efterfølgende deling opmærksom. På et øjeblik var vi inden i den forreste fjendtlige grav. Som alle andre grave, som jeg har set, havde den på underlig vis ikke taget skade under det voldsomme bombardement. Modstand blev der ikke ydet. Den ikke særligt store besætning afventede os uden våben. Jeg hentede 5 Tommyer ud af en dækning, der med nervøse blikke og hænderne oppe kom mig i møde. Et vink med pistolen, og som katte var de ude af graven og i løb på vej mod Quéant. Stormtropperne havde ikke tanke på borttransport af fanger. Englænderne fik blot vist vejen og måtte så selv løbe dertil. Fra den anden engelske grav blev vi imidlertid mødt af en kraftig MG-ild, og nu begyndte det egentlige infanterislag, hvorunder i kampe frem og tilbage også den anden og tredje engelske linje blev erobret. Allerede på dette tidspunkt blev enheder blandede. Selvstændig initiativ blev hovedreglen, trangen til at rykke frem besjælede alle. En række af officerer faldt her. Også vores kompagniører blev såret. Selvom Tommy forsvarede sig til det yderste, kom angrebet alligevel ikke til standsning. Han skød indtil vi var ganske få meter væk. Frem for alt var det hans MG-stillinger, der kostede os meget arbejde. Herunder blev kampene hele tiden mere forbitret.

Ved middagstid var også denne linje stormet og det frem over hulvejen mellem Lagnicourt og Noreuil. Med høje hurra blev også de første engelske kanoner hilst velkommen. Det gik nu hurtigt fremad, indtil vi stødte på Vraucourt-stillingen. Nu begyndte en lang, sej kamp med mange tab. Det tog hele eftermiddagen,

indtil natten bragte en smule ro. Alligevel gik det stadigvæk ikke fremad, også næste morgen gik angrebet i stå.

Endeligt omkring middagstid den 22. mats begyndte modstanderen at vige. Uden et øjebliks tøven fulgte vi efter. Med dele af 2. Kompanie sluttede jeg mig til Leutnant d.R. Walter fra 1. Minenwerfer-Abteilung. Tæt i hælene på fjenden trængte vi sammen ind i Vraucourt.

Nu begyndte et lystigt skyderi. Stående, uden nogen form for dækning, skød vore folk mod den vigende fjende, der fra tid til anden stadig viste os tænder, men han veg og kunne ikke standse os. Hurtigt nåede vi den modsatte kan af landsbyen.

Fra grave, forsynet med kraftige hindringer, blev vi mødt af MG-ild fra bakkerne foran Beugnâtre. Vi søgte dækning og blev liggende. Snart veg fjenden tilbage til højre og venstre for området og udgjorde gode mål for os. Et tungt MG var fulgt med os. Fra den nordlige del af Vraucourt dukkede en deling englændere op. Raslende satte vores MG ind. Første byge lå for kort, men så sad skuddene. På få øjeblikke var fjenden nedkæmpet. Kun to eller tre undslap elendigheden. Snart sluttede stadig flere grenaderer sig til os, og så Leutnant d.R. Heuck, 10. Kompanie, som overtog kommandoen. Månen var stået op og spredte sit usikre lys, som vi i en spredt skyttekæde rykkede frem. Efter nogle få hundrede meter stødte vi på fjendens stilling. Tommy var netop i gang med at lukke vejen Vraucourt – Baugnâtre med kraftige pigtrådsbukke. Stående begyndte vores folk at beskyde dem. Så begyndte et MG imidlertid at ramme os, som jeg aldrig tidligere havde set. Den rasende hamren bedøvede os og forårsagede endda fysisk smerte. Alligevel krøb vi sammen tæt foran den fjendtlige hindring. Men uden artilleristøtte var her ikke meget at stille op.

Sådan gik natten og næste formiddag. I løbet af natten var andre dele af Regimentet nået frem og lå til højre for vejen Vraucourt – Baugnâtre foran den fjendtlige hindring. Om eftermiddag lød fra højre råbet: »Tommy kommer over vejen, han forsøger at forlænge mod venstre!« Øjeblikkeligt sprang vore folk op fra deres huller og stormede under hurraråb ned ad bakken. Her lå Tommy udenfor sine grave, men bag sine hindringer, og modtog os med en rasende ild. Så begyndte et vildt skyderi. Stående op skød Leutnant d.R. Heuck mod Tommyerne. Uden at kære sig om dækning, stod Leutnant d.R. Laffert med skødesløs elegance ved siden af et vejtræ og skød mod modstanderne med sin Mauser-pistol, som var han på skydebanen. Da vi måtte indse det nytteløse i dette skyderi, trak vi os hurtigt tilbage til vore huller. Vejen var fra dette tidspunkt konstant under kraftig MG-ild, hvormed fjenden gjorde stor skade.

Også denne nat og den følgende dag tilbragte vi her.

Så, om aftenen den 24. marts, kom fjenden til venstre for os i problemer. Füsilier-Regiment 90 rykkede frem, og på ordre fra Leutnant d.R. Heuck, sluttede grenadererne til venstre for vejen sig til dette. I et hurtigt fremstød blev den stærkt befæstede grav kl. 1930 renset. I den mørke nat hamrede maskingeværerne, geværerne knaldede og lyskugler steg til vejrs og viste, vores fremrykning. Kort efter kl. 20 stod vi allerede på bakken foran Favreuil, men her havde Tommy sat sig fast og ydede modstand. Først her opdagede vi, at vi havde mistet forbindelsen til Regimentet. Derfor kom vi næste morgen for sent til at deltage i stormen på Sapignies.

Den 25. marts bragte os den længe savnede afløsning.

Gefreiter Max Wittzang, 7. Kompanie, skriver:

Englændernes første grav blev hurtigt sikret. I anden grav mødte vi modstand, der dog hurtigt blev nedkæmpet i storm. Vi gik frem med stor hurtighed. Foran næste grav kom det på vores side til et mindre stop, forårsaget af et maskingevær, der stadig ydede modstand. Vi bragte vores lette MG i stilling og tog den fjendtlige stilling under beskydning. En infanterigruppe, som vi forud havde aftalt det med, angreb nu det engelske MG i flanken. Englænderne, der blev holdt nede af vores MG-ild, havde ikke andre muligheder, end at overgive sig. Nu var vejen fri for os. Også det fjendtlige artilleri skød, men på større afstand. I de ruiner, der udgjorde resterne af Noreuil, stod en fjendtlig kanon, som stadig skød indtil vi var på meget kort afstand. Den blev dog hurtigt bragt til tavshed. Man fandt kun en enkelt mand ved pjecen, som overgav sig. Om eftermiddagen nåede vi bakken foran Vaulx-Vraucourt. Fjenden må have haft et større antal maskingeværer placeret i kanten af landsbyen, for det var ganske enkelt ikke muligt i denne kugleregn at komme videre. Vi blev liggende her til næste aften. I mellemtiden havde vore kammerater kastet fjenden tilbage til højre og venstre for os, og derfor trak også englænderne i landsbyen sig tilbage. Vi eftersatte ham øjeblikkeligt. Englænderne ydede foran vejen Arras - Bapaume hård modstand. Han havde med det samme sat et stort antal MG i stilling, der tvang os til at grave os ned tæt på hans hindringer. Næste morgen forsøgte vi at storme den fjendtlige grav, hvorunder vores højtagtede bataljonskommandør, Hauptmann v. Crone og hans adjudant faldt. Det lykkedes ikke os at nå målet. Sådan blev vi liggende indtil den 25. marts om morgenen. Englænderne havde trukket sig tilbage, og vi fulgte efter ham i daggryet. På bakkerne ved Sapignies stødte vi igen på fjenden, og det udviklede sig med det samme til kamp. Herunder nåede vi den fjendtlige grav, som vi rullede op, hvorunder vi tog en deling englændere og en officer til fange. Derimod skød de engelske MG fortsat fra kanten af landsbyen. Snart begyndte vores artilleri, der var fulgt efter os, at lægge landsbyen under ild. Fra venstre blev der stormet. De englændere, der stadig var i landsbyen, overgav sig, og havde så travlt med at komme væk, at

de overhovedet ikke ænsede artilleriilden. Om eftermiddagen blev vi afløst af bayrerne, og gik tilbage til Beugnâtre, hvor vi blev underbragt i barakker.

Frontsoldatens oplevelser og indtryk under forårsoffensiven i marts 1918 gengives rammende af Unteroffizier Theissen, som skriver:

Den 21. marts 1918 kl. 0440 begyndte den tyske trommeild, der varede i 5 timer. Vi havde temmelig megen besvær med gasskyer, de drev tilbage, så vi omkring kl. 8 måtte anlægge gasmasker. Den fjendtlige artilleriild svandt ind i løbet af natten. Kl. 0940 startede vi vores storm. I den første stilling fandt vi kun få fjender, som af vore lettere sårede blev bragt tilbage. Mellem den første og anden fjendtlig stilling lå temmelig tæt de såkaldte »bold-miner«, der heldigvis trods tågen var lette at se, og dermed at undgå. Heller ikke i anden stilling blev der mødt større modstand, men kom alligevel under ild fra enkelte maskingeværer. Gravbesætningen var for de flestes vedkommende flygtet, for vi tog kun få fanger. Mellem anden og tredje grav var der en særlig kraftig hindring. Fores fremrykning var ordnet i afdelinger, så første linje rykkede frem udfoldet, anden i grupper, mens tredje igen var udfoldet. Ved tredje grav ydede fjenden allerede noget heftigere modstand, og det kom til hårde nærkampe med bajonetter. Vores håndgranater havde vi for øvrigt allerede kastet væk kort efter starten på fremrykningen, for det første fordi de var besværlige, og for det andet var farlige på grund af chancen for at de blev ramt af ilden. Efter en nærkamp på omkring 10 minutter havde vi overvundet fjenden og taget overordentlig mange fanger. Eksempelvis tog den deling, jeg tilhørte, 120 fanger. Vi kunne nu rykke hurtigere frem, og måtte om eftermiddagen kun nedkæmpe enkelte maskingeværer, hvis besætninger for det meste blev taget til fange. I et granathul fandt vi to maskingeværer med besætninger og to officerer. Den ene nægtede at afgive hans revolver, da han var af den overbevisning, at han som officer måtte beholde denne. Da han ikke lod sig overbevise, blev han af os indtrængende, men ublidt belært. Alvorlig modstand mødte vi først hen under aften i nærheden af Vraucourt. Fjenden havde sat sig fast i en bølgebliks baraklejr, der var omgivet af en meterhøj vold af jord. Vi omgik delvist barakkerne, og trængte så ind fra siderne. Da fjenden opdagede, at vi kom både fra siderne og forfra, overgav han sig. Vi tog i Regimentet flere hundrede fanger. Vi erobrede omfattende levnedsmidler og i nærheden af barakkerne talrige artilleripjecer.

Natten til 22. marts tilbragte vi dels i, dels i nærheden af barakkerne. Om morgenen den 22. marts rykkede vi frem i retning af Vaulx-Vraucourt. Mens vi de første dage dårligt havde været udsat for fjendtligt artilleri, blev vi nu kraftigt beskudt, specielt baraklejren som vi undervejs kom forbi, forbi fjenden (vel med rette) formodede, at vi her ville lede efter mad. Beskydningen blev gennemført med en så stor præcision, at de barakker, der indeholdt forplejning, var de første til at blive beskudt. Han havde i øvrige sendt lænkeballoner op, hvorfra han formodentlig kunne se alle fremrykninger. Den fjendtlige aktivitet i luften, efter at tågen omkring middag var forsvundet, den 21. marts meget omfattende. Det samme kunne siges om vores egne, specielt infanteri flyene. Denne dag blev vi hen under aften mødt af alvorlig modstand i nærheden af en hulvej nordøst for Vaulx-Vreaucourt. Fjenden havde sat sig fast i denne hulvej, mens vi befandt os på bakkerne. Vi led her meget under den fjendtlige maskingeværild. Efter heftig modstand lykkedes det os at nedkæmpe de 5-6 maskingeværer, der havde besat hulvejen.

Lige så snart vi om morgenen den 23. marts igen rykkede frem, kom vi under så kraftig artilleriild, at vi igen måtte falde tilbage. Vi blev så liggende under den voldsomme artilleriild indtil kl. 15, hvor vi under stadig artilleriild igen rykkede frem. Under dække af mørket, nåede vores eget artilleri frem. Om morgenen den 24. marts 1918 lagde dette fjenden under en så kraftig ild, at det fjendtlige artilleri i løbet af formiddagen holdt op med at skyde. Om natten rykkede vi videre frem mod Béhagnies og gennemførte om morgenen den 25. marts en storm på Sapignies (omkring 5 km nord for Bapaume). Under fremrykningen kom vi fra husene under en rasende ild fra maskingeværer. Landsbyen Sapignies blev på trods heraf erobret efter en heftig en times nærkamp, og endnu engang kunne et stort antal fanger føres bagud.

Gefreiter Wulf III, 11. Kompanie, skrev:

Den 25. marts omkring kl. 1 om morgenen kom endeligt den forløsende ordre fra bataljonsføreren: »Fjenden er stukket af, klar til angreb!«. Hurtigt blev kompagniet ordnet, og så gik det med sikring i front og på siderne flere kilometer frem gennem mørket. Pigtrådssakse skabte flere steder hurtigt åbninger gennem hindringer, og snart kunne vi passerer de tomme grave og forladte batteristillinger. Endnu et godt stykke gik det fremad. Så faldt der på venstrefløj af 11. Kompanie geværskud, næsten samtidig fulgt af fjendtlig maskingeværild. På et øjeblik var der foldet ud, taget dækning og gjort klar til ildkamp, og så sekunder efter var infanterikampen i fuld gang. Til højre arbejdede kompagniet sig hurtigt frem til fjenden, så fulgte også vi. På alle sider omringet, faldt fjenden tilbage. Og vi fulgte efter. Det stigende morgenlys gjorde os det muligt, nu også at tage situationen i øjensyn. Vi havde troet, kun at have en MG-stilling foran os, der skulle bremse vores fremrykning. Det udbyggede stillingssystem, som lå foran vore øjne, belærte os imidlertid om noget helt andet.

Salamanca, november 1917

Gudbjørnesø den 15. 2. 1918 ved Evin Malmaison

Ulmenkreuz Barade - 18. 3. 1918

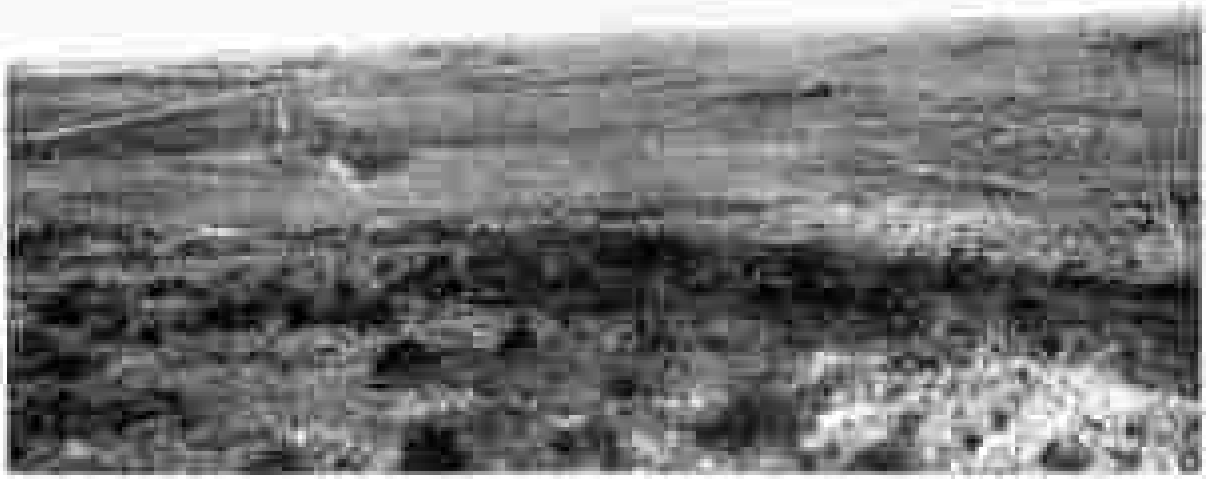

Regimentsübergeschritten 21.-22. 3. 1918. Thaggrunden Vanti-Vrancourt

Så begyndte for os morgenen den 25. marts, som skulle bringe landsbyen Sapignies på vore hænder. I mørket var kompagnierne i det omfattende system af grave blevet fuldstændigt blandede. I den videre fremrykning gennem disse til dels i stor hast frisk opkastede grave, der overalt allerede bar spor efter blodige kampe, fandt efterhånden små grupper på 5-6 mand fra vores 11. Kompanie igen sammen, som nu rykkede ind på fjenden. Mange havde i hastværket end ikke tid til at gennemsøge de talrige engelske tornystre efter deres kostelige indhold, så kraftig pressede man bagfra på med råbet: »Fremad, Fremad«. Så kom overraskelsen. Fra det nærmeste stykke skyttegrav kom hænder op, to, fire, ti, utallige, og så klatrede de tilfangetagne englændere frem. Der var over 200 af dem, mens der i graven overfor dem højst havde været 20. Endnu en sådan overraskelse oplevede vi kort efter i selve landsbyen. Her havde fjenden endnu trodset vores gevær- og MG-ild, men da vores artilleri begyndte at bombarderer hans modstandsreder, blev jorden alligevel for varm for ham. Uden yderligere kamp overgav sig hobe på flere hundrede mand. En sidste lille folk, der ikke vil tages til fange, forsvandt hastigt. Omkring kl. 10 var alt modstand nedkæmpet og landsbyen sikret. Mange kammerater fra 11. Kompanie måtte igen bløde her. Endnu som vi rykkede tilbage efter afløsning faldt den anden officer fra vores kompagni, Leutnant d.L. Sturr, som vi alle beklagede. Også Gefreiter Zimmer, som et skud i skulderen havde sat ud af spillet, fik ikke lov til at deltage i det videre sejrsløb. Som en af de første stormede han altid frem forrest og ansporede de andre.

Under overskriften »Prinsen fra 89'erne« skrev Grenadier Eyereshow, nu lærer i Mirow:

Den 21. marts 1918 fandt også den daværende kompagnifører for Leib-Kompanie, Emich-Ernst, Erbprinz zu Leiningen, i spidsen for sit kompagni også heltedøden. Om morgenen på denne strålende forårsdag i starten på »Det store slag om Frankrig, der jo skulle bringe den endelige afgørelse, stormede Leib-Kompaniets forhåbningsfulde grenaderer i forreste linje fra gravene ved Quéant. Alle forhåbningsfulde – med undtagelse af en enkelt, »prinsen«, som soldaterne ofte omtalte ham. i dagene før kampen hvilede tunge skyer over denne mands sjæl, som ingen tidligere havde set andet end glad og ubekymring gå gennem de hårdeste dage. De, der talte med ham, ikke mindst efter den vanskelige fremrykning til stormstillingen, fik det indtryk, at en forudanelse om død fyldte denne ellers uforsagte mand.

Og kort efter angrebets begyndelse faldt prinsen i den frygtelige ild. Få dage senere, efter at kampen var flyttet længere frem, bragte kompagniet hans lig til Beralle, hvor bagagen lå. Her fandt han en foreløbig grav indtil få måneder senere, hans far, Fyrste Leiningen, bragte den døde hjem, efter at han i en rystende scene foran det forsamlede kompagni havde fået vished om hans søns ærefulde soldaterdød. I Amorbach i Bayern, hans hjemby, fandt vores Prins sit sidste hvilested. Enkelte medlemmer af Leib-Kompanie boede som gæst hos fyrsten under bisættelsen.

Talrige helte fra Regimentet døde på denne blodige 21. marts 1918. Hvorfor tænker vi så specielt på Prinsen? – Vi gør det fordi ædle menneskeegenskaber hævede ham over så mange. Og det mærkede den simple soldat. Sjældent er en kompagnifører blevet så tilbedt, som denne; selvom hans omgang med sine grenaderer – måske på grund af hans opdragelse – ikke var let, og selvom han i det militært stramme Grenadier-Regiment som »Eksercer-soldat« ikke spillede nogen strålende rolle.

Prinsen havde oprindeligt været hessisk dragon, og havde som sådan deltaget i talrige kampe på Østfronten – alene i dækningen foran Avion havde den ellers fåmælte officer ofte fortalt herom – og havde derfor vanskeligt ve at vænne sig til infanteriets kommandoer. (Det gjorde ham intet!). Smilende hørte kompagniet hans »Venstre Om! Almindelig march« under bataljonsinspektionen, smilende så de, hvordan en over sådanne unoder fortvivlende Feldwebel, løbe efter prinsens hest, alt mens han hviskede kommandoer.

For de udeforstående må det næste havde set vidunderligt ud, at netop ved 89'erne denne militæriske »mangel« ikke på mindste måde gjorde indtryk på Prinsen. Men sådan var det. Som en forklaring på dette, skal her gengives en kort, men betegnende episode: Leib-Kompanie afholdtd i skolegården i Noyelle-Godault en appel. Prinsen dukkede op i det øjeblik, hvor Feldwebel R. rasende fastslog, at Grenader J. havde spist sin nødration i stillingen. Skægget vibrerede på den brave Feldwebel, som han kobberrød i ansigtet aflagde melding til Prinsen, og forventede en afstraffelse. Men Feldweblens ophidselse blev på nogen måde overført, han forstod det ganske enkelte ikke, for roligt sagde han: »Så har han vel været sulten!«

I stillingen måtte alle tro, at Prinsen opfattede opholdet her som en sommerferie. Man kunne i hans ukrigeriske ansigt læse en følelse af uangribelig sikkerhed og vedvarende, høflig imødekommenhed, når han om eftermiddagen med sit fotografiapparat spadserede på banedæmningen ved Avion – få hundrede meter bag den første grav – og knipsede løs midt blandt de omkring ham ustandseligt eksploderende granater, eller når han ubevæbnet, kun medbringende en stok, og med cigaret i munden, kravlede op af graven ved Lens for at rekognoscerer.

Foruden hans godmodighed, venlighed og tapperhed, var der yderligere noget, der skaffede ham sine grenaderers affektion: hans beskedenhed i yderligere fordringer. En historie går ud på, at der dengang skulle hvde været officerer, der ikke gerne lod sig overfører til Leib-Kompaniet, da »smalhals« her var køkkenchef.

Fra oktober 1917 til marts 1918 førte Prinsen Leib-Kompaniet. Hans gladere, næsten ubekymrede væsen, men derfor på ingen måde mindre dygtigt, havde hans eksempel glædet kompagniet.

Erindringen om dette ædle menneske, vil hos de af hans kammerater, der overlevede den 21. marts 1918 og de efterfølgende kampe, aldrig svinde ind!

Den 26. marts blev de stærkt decimerede enheder reorganiseret og beklædning og udrustning sat i stand. Omkring middagstid besøgte H.K.H. Storhertugen Regimentet, stillede sig foran de sammensmeltede bataljoner, takkede sine grenaderer for deres strålende indsats og overbragte hilsener og tak fra Hans Majestæt Kejseren. I løbet af eftermiddagen ankom kamptrænet og feltposten. Endeligt havde man igen nyheder fra de kære derhjemme og kunne meddele dem, hvad man havde oplevet. I det strålende solskin udviklede der sig et broget lejrliv. Kanontordenen fjernede sig hele tiden ydereligere, et tegn på, at det gik godt langs fronten. Også den 27. marts hengav alle sig til rekreation og ro, og drømte om krigens slutning og hjemmet.

Den 28. marts blev Regimentet trukket nærmere fronten. Fjenden havde i en forberedt stilling ved Bucquoy indsat stærke friske enheder, og angrebet var gået i stå. I regn og storm marcherede Regimentet over Favreuil – Achiet-le-Grand til en vest herfor liggende engelsk baraklejr, hvor den blev godt indkvarteret med hele brigaden.

Da lejren gentagende gange kom under fjernild og flybomber, blev Regimentet den 30. marts trukket tilbage til baraklejren ved Béhagnies. Her var indkvarteringsmulighederne meget begrænsede, og ganske vist bragte fjendtlige fly og en mindre fjernild kun få tab, men forstyrrede enhedernes korte hvil.

Den 31. marts – Påskesøndag – blev der afholdt gudstjeneste. Divisionspræst Busch holdt en til hjertet gående, oprigtig prædiken.

Den 1. april rykkede Regimentet til afløsning af 233'erne frem over Achiet-le-Grand til Bucquoy. Taktisk blev 5. og 6. Kompanie underlagt I, og 7. og 8. Kompanie underlagt III. Bataillon. Denne fordeling var nødvendig, da der endnu ikke var fundet en afløser for den faldne bataljonsfører. 2. MGK dannede Regiments-reserve ved Achiet-le-Petit.

I den mørke nat rykkede bataljonerne ind i stillingen ved Bucquoy. Denne bestod af hurtigt opkastede skyttehuller og gamle engelske tunneldækninger, hvis udgange lå i retning af fjenden. Afløsningen var ikke let, da terrænet var meget uoverskueligt, og orienteringen vanskeliggjort af de mange gamle engelske hindringer, alt mens den engelske artilleri- og MG-ild tvang alle til at være i dækning. Især frembringelsen af forplejning gav vanskeligheder. Endnu engang udmærkede den faste Feldwebel sig, der intet lod uforsøgt i at bringe feltkøkkenerne så tæt på som muligt, for herefter at bringe den varme mad frem til fronten i beholdere.

Den regnfulde morgen den 2. april fandt Regimentet bag en forpostklæde tæt samlet i stillingen i sænkningen sydøst og syd for Bucquoy, til højre Bataljon Brinkmann med Leib, 2., 3. og 5 Kompanie fremme og 4. og 6. Kompagni bagved, til venstre Bataljon v. Wulffen med 9., 7. og 8. Kompanie fremme, 12. og 11. og 10. Kompanie bagved.

At etablerer en gennemgående stilling i den livlige fjendtlige ild og den ringe kampstyrke, var udelukket. Skyttehullerne udbyggedes til små støttepunkter, og fjenden med sine MG-stillinger blot 50 til 75 meter væk, beskudt med geværgranater og bombarderet med sammenbundne håndgranater, som i de fleste tilfælde for en kort tid gav ro.

Den 3. og 4. april øgede den fjendtlige artilleriild på tidspunkter til største heftighed, og lå både over forreste stilling og baglandet. De forreste kompagnier i deres for det meste vandfyldte stillnger, led både under vejrlig og beskydning.

Leutnant d.R. Schreiber skrev:

Om natten 3./4. april forsøgte modstanderen foran Bucquoy med en stærk patrulje at trænge ind i 9. Kompanie afsnit og her bibringe besætningen tab.

På grund af deres opmærksomhed og beslutsomhed, lykkedes det imidlertid de to poster, stående Grenaderer Brunen og Barth, at forhindre patruljen i at trænge ind, og dermed alvorlige tab.

Modstanderen, der havde sneget sig ind på få meters afstand, blev med tilråb, håndgranater og pistolskud jaget væk, og måtte efterlade sig en død.

Efter en halv time dukkede igen enkelte op, for at bjærge deres døde kammerat. Disse blev imidlertid af posten, Wehrmann Bergemann, med håndgranater, jaget væk igen. Desværre blev Bergemann herunder alvorligt såret af et skud i hovedet.

Sanitets-sergeant Gräfnitz havde dårligt hørt Bergemanns råb, før han ilede til for at bringe den hårdt sårede i sikkerhed. På trods af de konstant nedslående minekaster granater og geværgranater, lykkedes det med hjælp fra Sergeant Stöter under indsættelse af deres liv at bringe den nu bevistløse Wehrmann Gergemann tilbage til forbindepladsen og bringe under lægelig hjælp.

Sådan som vores front var blevet standset foran Bucquoy, åben uden dækning og uden bevægelsesmuligheder ved dagslys, kunne det ikke vedblive. Det hed sig derfor »frem til fjenden«, ind i deres forreste stilling, ind i ruinerne af landsbyen for at fjerne hans indsigt i vores stilling. Operationens mål var fra den lodret i forhold til

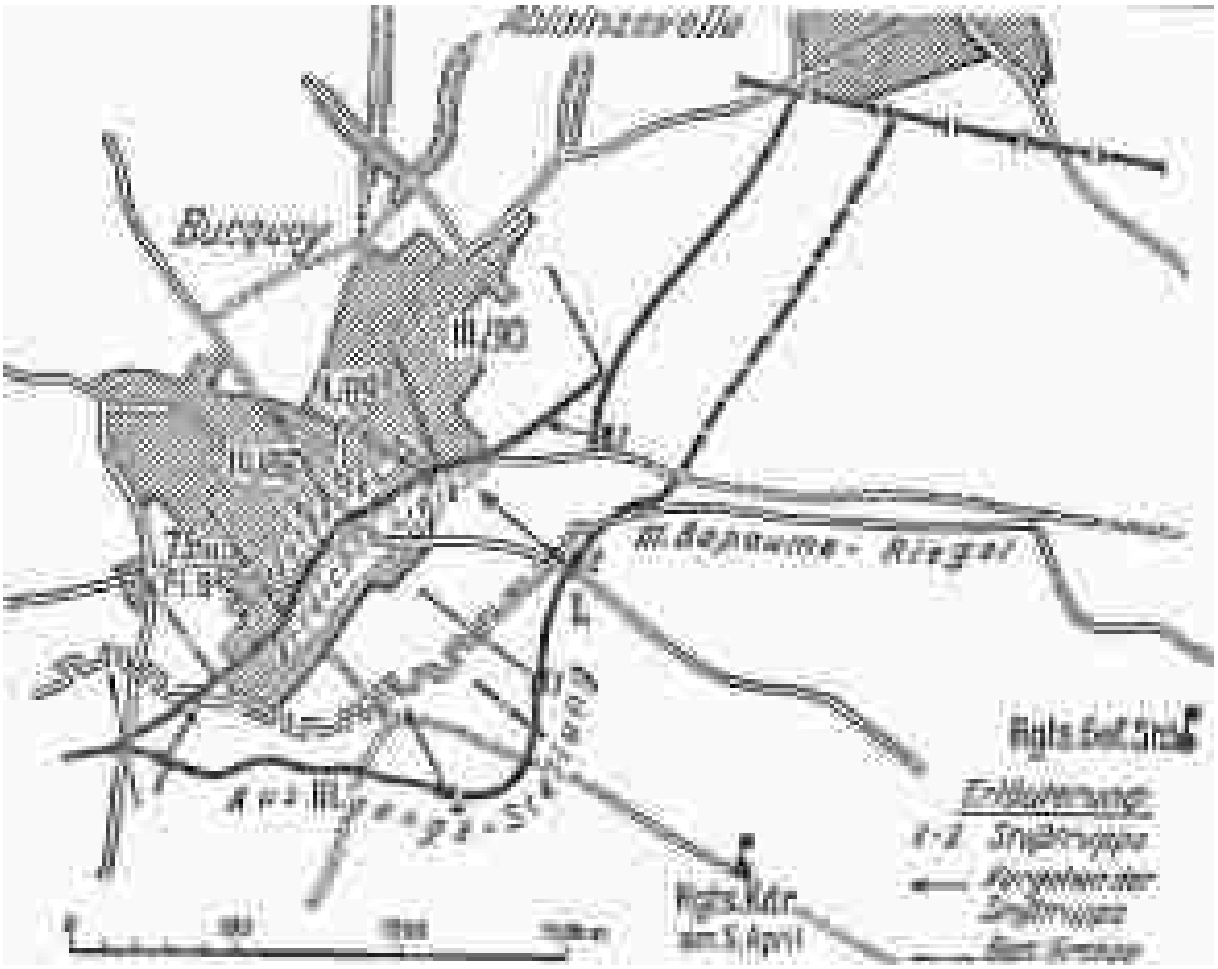

Bucquoy gående Bapaume-Riegel at slå en ring til højre og venstre om fjenden. Ledelse og delviste gennemførelse blev den 5. april overdraget til Grenadier-Regimentet.

Vejret var modbydeligt, det regnede uophørligt, skyttehuller og grave løb fulde af vand, man sank i det bløde mudder til over støvleskafterne, så det ikke kunne forhindres, at de løb fulde af det gule pløre. Store lerklumper satte sig fast til de ødelagte støvler. Det var kun muligt at komme frem udenfor gravene, og her kun sammenbukket eller krybende, for englænderne var på mærkerne.

Kl. 5 om morgenen den 5. april blev vores trommeild lagt over Bucquoy, mens der blev lagt gas over de engelske bataterier. Med korte afbrydelser fortsatte beskydningen til kl. 0900, hvor 5 stormgrupper gik til angreb (Stormtrop 1 blev stillet af FR 90, 2 og 3 af GR 89 og Stødtrop 4 og 5 af IR 75).

Stormtroppen fra I. Bataillon blev ført af Leutnant d.R. Bolzius, som Leutnant d.L. Prohl og en gruppe fra hvert kompagni var underlagt. Stormtroppen fra III. Bataillon var underlagt Leutnant v. Laffert, med Leutnant d.L. Peters, Vizefeldwebel Engel og ligeledes med en gruppe fra hvert kompagni.

I. Bataillons stødtrop nåede uden at møde nævneværdig modstand frem til den befalede, midt gennem landsbyen fastlagte linje og tog talrige fanger. I. Bataillon fulgte efter med 5. og 6. Kompanie, og satte sig fast i landsbyen. Herunder udmærkede sig i sær Vizefeldwebel Jenzen, Klenz og Dahms, der om eftermiddagen faldt i spidsen for sin deling, og Unteroffizier Sternberg, alle 5. Kompanie. III. Bataillons stødtrop vand mindre terræn, da en foran dem liggende helt intakt maskingevær standsede alt yderligere fremrykning. Bataljonsadjudanten, Oberleutnant v. Düring (Hus.R. 15) gennemførte en rekognoscering, der afslørede, at et engelsk modstandspunkt omgivet af pigtråd, spærrede vejen, og måtte nedkæmpes inden angrebet kunne fortsætte. Modstandspunktet kunne ikke rammes af kanoner eller minekastere, dertil lå den for tæt på vore stillinger. Oberleutnant v. Düring og Leutnant d.L. Peters forsøgte med håndgranater at bringe modstanderen til tavshed, men forgæves. Stormgrupperne havde dårligt rejst hovederne, før maskingeværerne igen åbnede ild. Hauptmann v. Wulffen besluttede sig derfor til at nedkæmpe stedet med et organiseret angreb, og formerede af frivillige tre grupper, én med hånd-

granater og to stormgrupper. Forsigtigt arbejdede den første gruppe sig frem gennem den spærrede grav til tæt ind under fjendens stilling, og kastede på kommando samtidig 30 håndgranater ind blandt englænderne, mens de to stormgrupper angreb fra flanken. Unteroffizier Rickel fra Stab/III. Bataillon ledte med stort initiativ, dygtighed og tapperhed grupperne frem til succes. Den omkring 40 mand store besætning blev i forbitret nærkamp næsten totalt nedkæmpet. De resterende forsvandt ned gennem to, næsten 50 trin dybe, tunneler, der førte bagud. Gefreiter Rüss, Hauptmann v. Wulffens ordremodtager, der på anmodning havde fået lov til at deltage i angrebet, faldt, da han ville forfølge englænderne ned i tunnelen. Blandt andre udmærkede sig Gefreiter Zentner, Grenadier Marxen og Breuel, 3. Kompanie, der uden at være beordret hertil, gik frem fra graven og med deres ild satte tre fjendtlige maskingeværer ud af spillet, og tog deres besætning med en styrke på 46 mand til fange.

Efter nedkæmpelsen af det enkelte modstandspunkt fik Stødtrop v. Laffert luft og stødte frem til den nordvestlige og vestlige kant af landsbyen, men måtte igen om eftermiddagen, da kraftige fjendtlige modangreb blev sat ind, falde tilbage til den oprindeligt befalede linje gennem midten af landsbyen. Her havde i mellemtiden Hauptmann v. Wulffen reorganiseret enhederne og indrettet den nyvundne linje så englænderne kunne afvises med blodige tab. Her udmærkede sig i sær Unteroffizier Reichert, 3. Kompanie, gennem koldblodige og beviste handlinger.

Sergeant Zielinski, 3. Kompanie, skriver:

> Modstanderen havde besluttet, ikke længere at trække sig tilbage, men iværksatte derimod selv angreb. Under et sådant angreb blev nabokompagniet til 3. Kompanie pludseligt presset tilbage. Inden dette så sig om, var de allerede delvist omringede og kom i fangenskab. Samtlige våben og udrustning måtte aflægges. Fjenden trængte endnu længere frem for også at erobre den bagved liggende stilling. Det blev deres fordærv! En sort korporal, der med et par af sine folk skulle fører dele af de tilfangetagne fra 3. Kompanie tilbage, skød uden grund med sin pistol en af vore folkk ned. Unteroffizier Stoffers, som så dette, sagde herefter til sine folk: »Skal vi finde os i dette. Sammel jeres geværer op og kæmpe videre, vi slår os igennem!« På denne opfordring samlede alle igen deres våben op, andre fandt våben fra faldne, og efter en fordeling i terrænet blev der åbnet ild mod to sider: mod den fremstormede og den fremtrængende fjende. Unteroffizier Reichert, ligledes fra 3. Kompanie, løb tilbage til sit lette maskingevær, fik det i stilling, og skød efter de fremrykkende fjender, mens han tog sig i agt for ikke at ramme sine egne kammerater. Da fjenden nu opdagede, at de også blev beskudt fra ryggen, vendte de kort omkring og forsøgte at nå tilbage til deres udgangsstilling; men hvem af fjenden, der ikke kastede sit våben, blev skudt ned. En del lod sig tage til fange. Med et større antal fanger trak gruppe Stoffers sig tilbage og søgte tilslutning til nabokompagniet. For denne uforfærdede og modige handling blev Unteroffizierer Stoffers og Reichert forfremmet til Vizefeldwebel.

Leutnant v. Laffert skriver:

> Landsbyen Bucquoy skulle erobres den 5. april. Tæt foran os havde Tommy stærkt besat en gammel grav. For at lette kompagniets storm, skulle den engelske grav forud rulles op af en stødtrop. Hertil blev Gefreiter Klanke, 12./89, som allerede ved sådanne kupangreb ofte tidligere havde udmærket sig, tilkommanderet. I daggryet sneg de udvalgte sig op af graven og frem mod fjenden. Arbejdet var ikke let; travers efter travers måtte renses med håndgranater. Pludseligt var den fjendtlige modstand voldsom. Modstanderen syntes at have fået forstærkning gennem en sappe. Et voldsomt bombardement af MG-ild, hånd- og geværgranater faldt over vore folk. Så var det igen Gefreiter Kranke, der med sin koldblodighed kastede håndgranat efter håndgranat mod fjenden og ikke veg en tomme, indtil infanterikompagniet stormede og frontalt løb modstandspunktet over ende. Som det senere viste sig havde Gefreiter Klanke med sin rolige brug af håndgranater kostet fjenden betydelige tab i døde og sårede, og væsentligt bidraget til, at de stillede opgaver blev løst. Angrebet lykkedes til fulde, og landsbyen blev erobret under store fjendtlige tab.
>
> Efter stormen på Bucquoy kom der meldinger om, at englænderne forsøgte at samle sig til højre for at gennemfører et modangreb. Under Gefreiter Porepp fik vor MG til opgave, at dække højre flanke af vores 12. Kompanie. Han indrettede sig i en tidligere fjendtlig MG-stilling i en hulvej i højre kant af landsbyen. Han var dårligt nået på plads, da en engelsk styrke allerede var på vej gennem hulvejen. Porepp lod dem komme temmelig tæt på, og modtog dem så med en godt liggende MG-ild. Resultatet var storartet. Alle vendte om og flygtede vildt tilbage. Dette gav Porepp et endnu bedre mål. Høje skrig og de sårede sammenbrud var bevis på hans godt liggende skydning. 12 døde og mange sårede blev efterladt, så englænderne ikke igen vovede at angribe os fra hjre. På den måde havd Porepp på strålende måde løst sin opgave, effektivt at dække højre flanke.

Regimente led et stort tab den eftermiddag, da Leutnant d.L. Otten faldt. Hauptmann v. Wulffen havde sendt ham til Regimentets kommandostation for at orienterer om situationen. Undervejs blev Leutnant d.L. Otten ramt af et sprængstykke i brystet og døde straks ved siden af sin oppasser. Med den rigtige vurdering af situationen styrtede oppasseren, Grenadier Sig, øjeblikkeligt til kommandostationen, hvor han overfor Regimentskomman-

døren afgav melding om situationen i Bucquoy på vegne af sin herrer, hvis side han aldrig havde forladt. I Bucquoy blev alle mulige former for forplejning erobret til stor fornøjelse for grenadererne.

Operationen havde været en fuldstændig succes, og indbragte 70 fanger, 1 kampvogn, 1 minekaster, 2 tunge og 12 lette maskingeværer og store mængder ammunition. Leutnant v. Laffert og Unteroffizier Rickel modtog for deres fremragende indsats tildeling af Jernkorset I. Klasse.

Unteroffizier Brauch, 11. Kompanie, beretter:

> Den 5. april om morgenen fik 11. Kompanie til opgave at erobre stillingen foran Bucquoy. På trods af den silende regn og det fuldstændig opblødte landskab, rykkede mændene frem i spring. En ødelæggende maskingeværild gav os store problemer. Specielt problematisk var en fremspringende sappe, hvorfra forsvaret ramte alle, der nærmede sig. Af angriberne fra vores kompagni var Grenadier Knappe et eksempel af mod og tapperhed for alle. Han ville som det første bringe det dødbringede maskingevær til tavshed. Han havde næsten nået sit mål, da han blev ramt i venstre del af ansigtet og sat ud af spillet. Hans eksempel havde bevirket, at ikke kun vores kompagni, men også 12. Kompanie afsluttede, hvad han havde startet, og bragte maskingeværet til tavshed.

Endnu indtil den 7. april måtte Regimentet holde ud i mudder, ler og skidt, før det blev afløst af IR 75 fra Bremen og som Divisionsreserve blev placeret i Bapaume-Riegel stillingen mellem Logeast-skoven og Achiet-le-Petit (forstærkede I. Bataillon) og Achiet-le-Grand (Regimentsstab og forstærkede III. Bataillon).

Vizefeldwebel Zinck, 2. Kompanie, skildre dagene fra 1. til 10. april:

> Indtil den 1. april lå vi i Armeereserve. I første omgang ganske udholdelige dage, men så kom regnen. Om dagen regn, om natten, så snart det klarede op, flybomber og artilleri over lejren. En fin, om end betænkelig afveksling.
>
> OM natten den 1./2. april gik vi i stilling foran Bucquoy. Nu fulgte indtil den 10. april en stillingstid, der ganske vist ikke kostede de store tab, men som var rig på anstrengelser og afsavn. Regnguderne havde åbnet deres sluser og det regnede i spandevis.
>
> I vores grav stod vand og mudder så højt, at støvlerne ikke længere var lange nok. Sække og gamle teltbaner blev som gamacher viklet omkring støvleskafterne op til knæene, men det hele var forgæves. Pløre løber derhen, hvor det vil.
>
> Vi havde frygtelige, bombesikre dækninger. Et hul i jorden på 1,50 meters længde og 1 meters bredde blev beboet af 3 mand, dækket til af en teltbane, og var sikker, indtil en af dem gik udenfor. Tommy bliver gerne personlig. En nat vågnede sig med et sæt fra en drømmeløs søvn. En tung granat var slået ned i nærheden af os. Snart fulgte endnu en. Ubehagelige sager! Mon de ikke snart skød igen? Buuum! Så slog endnu en af tingesterne ned i vores umiddelbare nærhed. Tornystre, seletøj, geværer, stålhjelme susede omkring. Vores teltbane var kun sønderrevne rester, men vi tre tapre var uskadte, blot dækket af det behørige lag af mudder over det hele. Så hurtig er jeg aldrig kommet ud af et hul i jorden!
>
> Den 5. april blev igen en kritisk dag af første klasse. Vores linje skulle rykkes frem mod landsbyen Bucquoy. Kl. 5 begyndte ildforberedelsen. Igen det samme billede som den 21. marts, måske ikke i den ekstraordinære voldsomhed, men alligevel af gevaldig virkning.
>
> Kl. 9 stormede vore stødtropper under den dygtige ledelse af Leutnant d.R. Bolzius. Tommy ydede kun ringe modstand. Vores ild havde fuldstændig nedkæmpet ham. Frem for alt var det minekasterne, der med utrolig præcision havde ødelagt hans linje. Dem, der ikke var død, såret eller begravet, overgav sig uden større modstand. Til en underofficer og 4 mand overgav sig en engelsk officer og omkring 40 mand.
>
> Omkring middagstid fulgte resten af I. Bataillon og gravede sig ned i kanten af landsbyen Bucquoy. Vores fastsatte mål var nået.
>
> Også denne dag var det fjendtlige artilleri fuldstændig nedkæmpes. Først om aftenen meldte det igen sin ankomst, imidlertid fra starten med en hidsighed som en bidsk køter.
>
> Den 10. april kom så det velfortjente hvil. Det var også på højeste tid, da alle kræfter var opbrugte. Vi var ikke længere feltgrå soldater, men omvandrende lerklumper. Mange havde mistet støvlesålerne, som var blevet siddende i mudderet foran Bucquoy, andre med støvleskafter, der af den evige væde var blevet opløst og forrevet. Vand løb ind og ud af alle huller.
>
> Denne periode havde stillet krav til os, der næsten oversteg den velkendte mecklenborgske stædighed, og alligevel havde dagene været bedre end langs Somme, langs Ancre, ved Arras og i Flandern. For engang skyld havde vi været hammeren og Tommy ambolten, og det er altid bedre at slå end at blive slået.

Om natten 9. til 10. april marcherede Regimentet efter at være blevet afløst af det bayriske Infanterie-Regiment 7, til Inchy og Moeuvres. Dermed sluttede Regimentet sin deltagelse i det store slag om Frankrig. Den havde igen klaret sig fortræffeligt og fundet annerkendelse fra både den øverste krigsherre og landshøvding. Alle Mecklenborgere kunne være stolte over deres grenaderers indsats.

En ven af Regimentet, Hr. Bruno Hüfner, forfattede følgende sejrsvers til Regimentets sejrsmarch til Sapignies:

Wir sind vom tapfern Regiment.
Das alle Feinde schreckt,
Das stolz sich neunundachtzig nennt
Und reich mit Ruhm bedeckt.
Der Mecklenburger Grenadier
Weiß, daß er siegen muß;
Er stürmt mit großer Kampfbegier
Aus eigenstem Entschluß.
Wir holen aus zum letzten Schlag
Und, wenn die Kämpfe heiß,
Uns winkt der goldne Friedenstag
Als höchster Siegespreis.

Und, ob die Leichen sich getürmt,
Ob mancher Brave sank,
Wir haben Sapignies gestürmt,
Uns war des Kaisers dank.
Wir sind vom Meer- und Seeenstrand,
Von echtem Schrot und Korn,
Und stürmen für das Vaterland
Begeistert gern nach vorn.
Wir holen aus zum letzten Schlag
Und, wenn die Kämpfe heiß,
Uns winkt der goldne Friedenstag
Als höchster Siegespreis.

Nun auf zum letzten Siegeszug,
Nach Frankreich tief hinein,
Wer schon den Feind im Osten schlug,
Muß wieder Siegen sein.
Wir siegen, wo wir hingestellt,
Und stürmen Mann für Mann,
Bis Deutschland in der ganzen Welt,
Zu Land und Meer voran.
Wir holen aus zum letzten Schlag
Und, wenn die Kämpfe heiß,
Uns winkt der goldne Friedenstag
Als höchster Siegespreis.

På trods af de omfattende forberedelser og troppernes indsats nåede resultaterne af Marts-offensiven ikke forventningerne hos O.H.L. Disse var i store træk følgende: højre fløj, hvor afgørelsen blev søgt, kom den 21., 22. og 23. marts kun langsomt fremad. Derimod lykkedes det venstre fløj (sydlige del af 2. Armee og 18. Armee), som kun havde været tiltænkt en birolle, at slå sig fuldstændig igennem og nå Somme.

O.H.L. besluttede derfor 23. marts sig til at ændre offensiven. Oprulningen af den engelske front kom i anden række, mens en adskillelse af den franske og engelske hær på begge sider af Somme over Amins til havet blev den nye hovedopgave. Den i midten af slaget indsatte 2. Armee fik Amiens som nyt mål. Længere mod nord skulle 17. Armee øge kilen i retning af Doullens. I syd skulle 18. Armee overskride Somme over en bred front. Deres fremstød skulle rettes mod Montdidier-Noyon, bag hvilke lå Paris.

De næste dages forløb syntes at retfærdiggøre O.H.L. beslutning. Operationen fik den 24. og 25. marts en meget lykkelig udvikling. 18. Armee stødte frem mod Noyon og Roye. Også ved 17. Armee gav den fjendtlige modstand pludseligt efter. På to dage stormede tyske divisioner op til 25 kilometer frem. Alle tre armeer havde nået åbent terræn og kampene fik karakter af en eftersættelse. Adskillelsen af de engelske og franske hære syntes at blive til virkelighed.

I den højst kritiske situation skabte Ententen en fælles øverstkommanderende, og overdrog denne til General Foch. Denne samlede med de største vanskeligheder alle disponible reserver, og kastede dem ind ved Amiens. Den 27. og 28. marts bragte omsvinget. Den fjendtlige modstand stivnede, og det lykkedes ikke at bryde den.

På den måde var der i begyndelsen af april skabt et 75 km bredt og 60 km dybt hul i det engelsk-franske stillingssystem, men bevægelseskrigen havde ikke opnået dens mål. To uger efter begyndelsen af offensiven lå man igen i skyttegrave overfor hinanden.

Alligevel forblev Hindenburg og Ludendorff fortrøstningsfulde. De besluttede sig til at fortsætte kampen. Det andet anslag mod den engelske hær skulle sættes ind ved Armentières. Den 9. april trådte den tyske 6. Armee an til angreb.

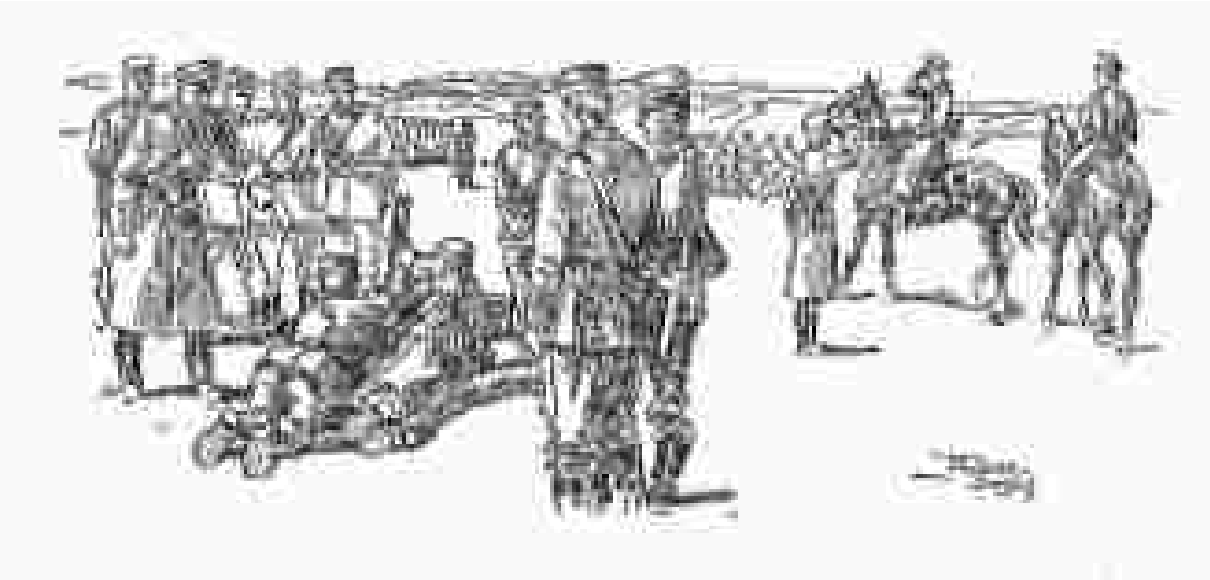

22. Kapitel: Hvil og uddannelse ved Abscon

(10.4. – 24.5.1918)

Den 10. april blev den forstærkede I. Bataillon ved Moeuvres underbragt i de tomme kanalslusekamre. Regimentsstab, 7. og 8. Kompanie marcherede med 2. MGK til Mastaing, III. Bataillon til Emerchicourt. Den følgende dag nåede den forstærkede I. Bataillon sin endelige indkvartering i Mastaing. Regimentsstab, II. og III. Bataillon blev den 12. henholdsvis 13. april forlagt til Abscon. Her ankom en transport af erstatningspersonel på 3 officerer og 832 mand. Transportføreren, Hauptmann d.L. Frhr. v. Heintze, overtog II. Bataillon, Hauptmann Frhr. v. Ledebur fra FR 86 I. Bataillon, mens Rittmeister d.L. Brinkmann som overtallig bataljonsfører indgik i III. Bataillon.

De første dage af hvileperioden blev helliget istandsættelsen af uniformer og udrustning, og til personlig pleje. Kvartererne var gode, og i forplejningen blev der gjort alt, hvad der var muligt. Officerer og grenaderer kom sig meget hurtigt.

Allerede 18. april begyndte uddannelsen. Der blev lagt stor vægt på sammenknytnngen af enheder (grupper, delinger, Kompagnier), for at de under deres ofte nye førere kunne klare sig under alle former for kamp. Derudover blev der uddannet i skydning, i brugen af alle specialvåben, nærkamp og signaltjeneste. De tre minekaster enheder blev samlet i en afdeling under Leutnant d.R. Walter.

Mod slutningen af april begyndte øvelser i bataljons og i regimentsramme. Under disse blev samvirket med de forskellige støttevåben forstærket, og en lettere kampmåde afprøvet, for at undgå sammenklumpning og dermed unødvendige tab. Regimentsøvelsen den 10. maj blev overværet af HKH Storhertugen. I sær blev bekæmpelsen af MG-stillinger indøvet, der under Marts-offensiven ofte først efter længere tids kamp kunne erobres.

Eftermiddagene var forbeholdt gymnastik og spil. På den måde blev hvileperioden ved Abscon til en virkelig rekreation efter de hårde dage under offensiven.

Den 24. maj indløb befaling til, at 17. Infanterie-Division skulle afløse 234. Infanterie-Division i afsnittet Moyenneville-Ayette – Grenadier-Regiment 89 afløse IR 452 i det midterste afsnit. Efter meddelelse fra Division skulle der kun blive tale om en kort stillingsperiode, hvorefter man skulle vende tilbage til hvilekvartererne. Alt, hvad der ikke var strengt nødvendig til en kortere stillingsperiode blev efterladt. I. Bataillon blev allerede samme dag indladet i Bouchain og bragt til Bapaume. Herfra marcherede den til den til den fuldstændige ødelagte Mory. III. Bataillon rykkede under kommando af Rittmerister d.L. Brinkmann til Cagnicourt.

Fra alle bataljoner blev af undervisnings årsager en styrke på 3 officerer og 120 mand i de tidligere indkvarteringer under kommando af Hauptmann v. Wulffen.

23. Kapitel: Stillingskamp ved Ayette

(25.5. – 22.6.1918)

I løbet nat nætterne 24. til 25. og 25. til 26. maj afløste Regimentet som beordret Infanterie-Regiment 452 øst for Ayette. I. Bataillon overtog højre, II. Bataillon venstre underafsnit med hver to kompagnier fremme og to kompagnier i beredskabsstilling. De fire kampkompagnier skød hver en deling med l.MG frem i enkelte posteringer i forterrænet og med de to andre delinger i kampgraven. De fire beredskabskompagnier lå ved en skråning i en hulvej mellem Hamelincourt og COurcelles og langs banedæmningen Arras – Bapaume. Skudsikre dækninger fandtes ingen steder. III. Bataillon forblev som reserve og hvile-bataljon i Mory, hvor den meget midelmådigt var underbragt i jordhuller og barakker.

Den overtagne stilling var meget dårlig, da den ikke var anlagt efter en plan, men var opstået, da 17. Armee offensiv kom til sin afslutning den 28. marts. Hovedmodstandslinjen bestod på tidspunktet kun af en på steder 1 meter dyb grav uden dækninger. Ingen kunne underbringes skudsikker, de fleste ikke engang sikret mod sprængstykker. Officerer og grenaderer lå i små jordhuller eller dækninger lavet af bølgebliksbuer. Enhver bevægelse – også af enkelpersoner – i dagslys blev øjeblikkeligt lagt under ild fra shrapnell og MG. Løbegrave på efter bataljonerns kommandostationer manglede fuldstændig. Udbygningen af det overtagne afsnit stillede derfor betydelige krav til enhedernes arbejdskraft.

Den fjendtlige kampaktivitet var om formiddagen ringe, steg så om eftermiddagen. Det fjendtlige artilleri lå specielt om natten over stilling og bagterræn, og forårsagede i forening med de fjendtlige minekastere store tab. Desuden blev Mory næsten hver nat bombet af fly. Den fjendtlige infanteriaktivitet var gennemgående ringe, hvorimod han skansede kraftigt, som fastslået af vore patruljer. De fjendtlige fly var meget aktive. Fra tidlig morgen kredsede de over vore stillinger, beskød disse med maskingeværer, og kastede nat og dag bomber over mellem- og bagterræn.

Vores eget artilleri svarede kraftigt igen, lagde hans grave og trafik bag fronten under forstyrrelsesild og bekæmpede med planmæssige virkningsskydninger de engelske batterier.

Fra Regimentet blev der næsten hver nat sendt patruljer mod fjenden. I de første morgentimer den 27. maj gik en patrulje fra 5. Kompanie frem for at forstyrre fjenden under skansning. Med frisk initiativ blev det satte mål opfyldt, hvorunder især Gefreiter Ege udmærkede sig.

Om natten til 30. maj blev en befalet tredeling og samtidig afløsning gennemført. III. Bataillon besatte med fire kompagnier kampstillingen, II. Bataillon blev beredskabsbataljon og I. gik i hvil.

Den 13. juni overtog Major Raabe kommandoen over I. Bataillon efter den forsatte Hauptmann Frhr. v. Ledebur, mens den også fra øst kommende Hauptmann Frhr. v. Gall overtog III. Bataillon.

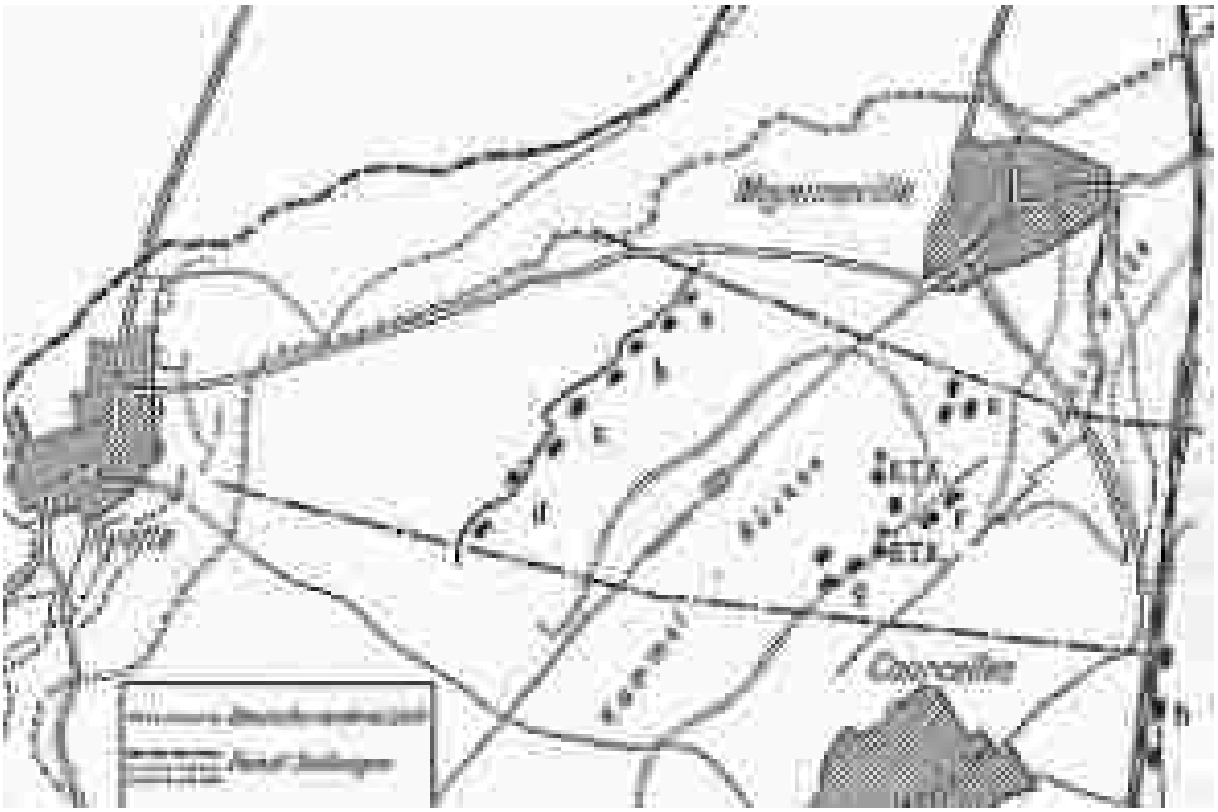

I de tidligere morgentimer af 14. juni blev der på Regimentets venstre fløj gennemført en patrulje-operation under kodenavnet »Nachtfalter«. Planen var som følger: En delpatrulje skulle nord og syd for vejen Noyenneville – Ayette trænge frem til den fjendtlige grav og bryde ind i denne på de steder, hvor en bagud gående løbegrav udmundede i forreste fjendtlige grav. Gennem disse løbegrave skulle der trænges frem til 2. grav og så stykket mellem de to løbegrave rulles op. Gennem fanger skulle det fastslås, hvilke enheder, der lå foran Divisionen. Artilleriet skulle i første omgang afgive en rolig forstyrrelsesild, for herigennem at dække støjen fra de fremgående patruljer. Fra indbruddet i den engelske grav – planlagt til kl. 0300 – skulle den etablerer en spærreild omkring det angrebne afsnit, for herigennem at vanskeliggøre fjendens forstærkningers fremrykning.

Den højre delpatrulje under Leutnant d.R. Ohlenschläger (5./89), blev allerede under forskydningen frem til beredskabsområdet spredt, da den blev ramt af en af vore egne for kort faldende granater. Leutnant d.R. Ohlenschläger fik imidlertid hurtigt samling på sine folk igen og førte dem på ny frem. Unteroffizier v.d. Heydt kom med tre grenadierer helt frem til den engelske pigtråd. Et fjendtligt maskingevær på indbrudsstedet blev nedkæmpet af godt liggende håndgranater, samtidig med at eget artilleri igen lagde flere for korte granaterne ned over den fjendtlige grav. Patruljens indtrængen i graven var dermed umulig.

Ved venstre delpatrulje lå artilleriilden godt. På det befalede tidspunkt trænge patruljen, selvom de tilsyneladende allerede tidligere var blevet opdaget under Leutnant Theye (12.) og Unteroffizier Seehaus (12.) ind i den forreste fjendtlige grav. Patruljen blev øjeblikkeligt modtaget med mange håndgranater, der meget hurtigt satte begge førere, Leutnant Theye og Unteroffizier Seehaus, ud af spillet. Det var ikke muligt for håndgranatgruppen, der eftersatte den vigende fjende, at tage fanger, da denne havde mulighed ubegrænset at udvige mod nord. Den hårdt sårede Unteroffizier Seehaus, blev bragt tilbage af Grenadererne Schröder og Meyer (12.) Leutnant Theye, der tilsyneladende var død, kunne ligesom den faldne Grenader Bannasch, ikke bjærges.

På grund af en række uheldige omstændigheder havde operationen ikke ført til det ønskede resultat, selvom der nat for nat forud for operationen var gennemført præcise rekognosceringer, og selvom deltagerne den foregående dag eksercermæssigt havde gennemført angrebet i et øvelsesværk ved Morey.

Regimentet var i sær hårdt ramt af tabet af Leutnant Theye, en af dens yngste og dygtigste faste officerer, der på forbilledlig vis havde ført sine folk. Foruden Unteroffizier Seehaus blev også Fähnrich v. Hirchfeld, Vizefeldwebel Jessen, Grenadier Trinks (2.), Woldgrube (6.) og Timm III (11.) såret.

Om natten til 18. juni var fjendens patruljeaktivitet omfattende. En tre-mands patrulje blev kl. 0025 drevet væk med ild fra et let maskingevær ved 9. Kompanies feltvagt. Kl. 0230 fik en 30-40 mand stærk styrke frem mod samme kompagnis feltvagt på højre fløj (Vizefeldwebel Köster). På grund af posternes store opmærksomhed, kunne øjeblikkelig gevær- og let MG-ild, samt håndgranater drive fjenden tilbage uden egne tab. Enkelte englændere, sandsynligvis sendt ud som højre flankesikring af den stor patrulje, blev foran 10. Kompanie fordrevet med maskingeværild. Omkring kl. 0300 bemærkede 11. Kompanies feltvagt (Leutnant d.R. Bärtels) to englændere, der kravlede frem mod vagten. Posten lod dem komme meget tæt på, og tog dem herefter til fange. Efter oplysninger fra disse to fanger skulle der også mod 11. Kompanies afsnit være indsat en omkring 50 mand stærk kamppatrulje. På grund af vores godt liggende maskingeværild var denne imidlertid allerede i udgangsstillingen blevet forsprængt. Herunder var begge de to fanger blevet lettere såret, og var kommet væk fra deres patrulje.

Den fjendtlige patruljeaktivitet var fulgt af kraftig artilleriild. Kl. 0030 var en heftig ild fra let og middeltung artilleri pludseligt begyndt, der fortsatte næsten frem til kl. 1. Spærreilden lå foran K.T.K. og B.T.K. kommandostationer. Området bag disse blev overhovedet ikke beskudt. Omkring kl. 0200 lagde fjenden gas over Hammelhøjderyggen og »Gänse« sænknngen. Mellem kl. 0300 og 0600 lå en kraftig forstyrrelsesild over hele området mellem hovedmodstandslinje og jernbanelinjen.

Den 21. juni blev I. Bataillon ved Mory afløst af III./IR 451 og med feltbane bragt til Oisy-le-berger, hvorfra den nåede dens gamle hvilekvarterer i Mastaing.

Den 22. juni blev også Regimentsstab, II. og III. Bataillon afløst og trukket tilbage til Abscon. Hauptmann v. Wulffen overtog igen føringen af III. Bataillon.

De forgangne fire ugers stillingstid havde for Regimentet været en tid med meget arbejde og mange tab. Grenadererne var rykket ind i en dårlig udbygget stilling. Ved afløsning kunne den til IR 451 overdrage en stilling med en forsvarsduelig forpostlinje, forsynet med hindringer. Også hovedmodstandslinjen var udbygget til den forskriftsmæssige dybde, og havde fået en beskyttende hindring. Mellem K.T.K. og hovedmodstandslinjen var en løbegrav så langt fremme, at den også ved dagslys kunne anvendes af enkelte ordonnanser. Til omkring 600 mand var der lavet skudsikre dækninger. Denne indsats fra Regimentet kan først rigtig vurderes, når man husker de vanskeligheder, man havde i forbindelse med fremskaffelsen af materialer.

Da den afgående division havde afbestilt materiel til tunnel-dækninger, rammer i størrelsen 1,2 x 1,8 meter, kunne der de første dage af indsættelsen ikke skaffes materialer fra pionerparken. Først efter gentagende, indtrængende anmodninger fra Regimentet blev der leveret materialer i små mængder, men kun sjældent i de kvantiteter, der var bestilt af Regimentet.

Da de enkelte minerammer for det meste ikke passede sammen, måtte de først tilpasses i graven af grenadererne.

Materieltransporterne skete med Regimentets vogne og til tider med Divisionens kolonner fra Morey efter mørkefald frem til jernbanedæmningen Arras – Bapaume. Det sidste stykke til forpostlinjen – altså 3¼ kilometer – måtte materiel bæres af transportgrupper fra beredskabskompagnierne. Om dagen kun der kun til på højde med kommandostationerne for Kamp- og beredskabsbataljonerne arbejdes. Længere fremme kunne hele terrænet overskues af fjenden, hvilket gjorde enhver bevægelse og ethvert arbejde en umulighed.

Næsten hver nat kostede fjendens hyppige, uregelmæssige ildoverfald mod adgangsvejene og hans gasskydninger mod arbejdsstederne kompagnierne store problemer. Alligevel blev stillingerne udbygget ved utrætteligt arbejde fra grenadererne. De mindskede tab mod slutningen af stillingsperioden beviste, hvor langt fremskredet anlæggelsen af tunneldækninger var fremskredet.

Den varme forplejning blev ligeledes kørt frem til banedæmningen, hvorfra madgrupper fra Regimentet bar det videre frem til kompagnierne. Enhederne blev normalt bespist omkring midnat.

Regimentets tab under den forholdsmæssig korte stillingsperiode var ikke ubetydelige. De omfatteede 1 død officer (Leutnant Theye) og 39 mand, mens to officerer og 123 mand såredes og 7 blev savnet.

Vuda

Erobret kamprugn

Udslagte engelske kompregne

Nedskudt engelsk fly ved Billucourt

[illegible]

[illegible]

[illegible]

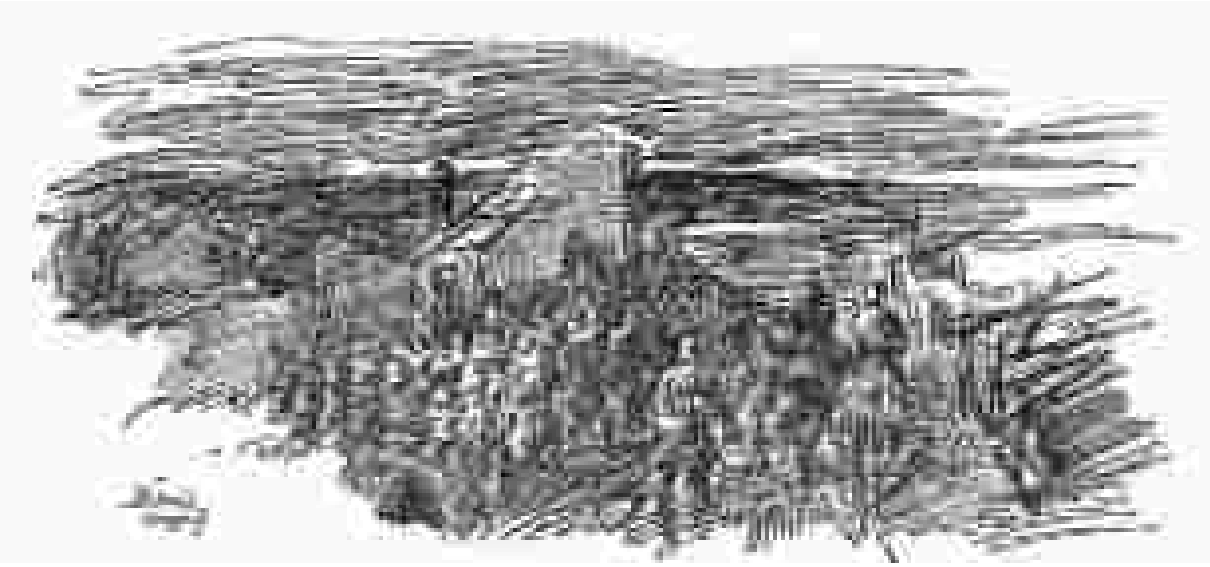

24. Kapitel: Hvil og uddannelse ved Abscon.

Klargøring ved Menin til angreb Poperinge – Dunkerque

(23.6. – 26.7. 1918)

Efter en hviledag den 24. juni blev uddannelsen til angreb fortsat. En lettere influenza-epidemi blev overstået uden tab.

Krigsrangliste fra 10. juli 1918.

Regimentsstab:
Kommandør: Major de Rainville
Adjudant: Leutnant v. Heyden
Gasbeskyttelses- og rettergangsofficer: Oberleutnant d.R. Stölting
Maskingevær-officer: Leutnant d.R. Schräder
Fører for store bagage: Leutnant d.L. Crasemann
Fører for signaldeling: Leutnant d.R. Clausen

I. Bataillon:
Kommandør: Char. Major Raabe
Adjudant: Leutnant d.R. Edler
Forplejningsofficer: Leutnant d.R. Faber
Signalofficer: Leutnant d.L. Goosmann
Leutnant Eicke – afkommanderet til General Kommando IX. AK

Leib-Kompanie: Leutnant d.L. Jungtow
Leutnant d.R. Westphal
Leutnant d.R. Timmermann
2. Kompanie: Leutnant d.R. Kirchhoffer
Leutnant d.R. Eydow
Feldwebelleutnant Kühl

3. Kompanie: Leutnant d.R. Kempe
Leutnant d.R. Koppe
Leutnant d.R. Menz
4. Kompanie: Leutnant d.R. Wedder
Leutnant d.R. Schröder
Leutnant d.L. Schultz (Otto)
1. MGK: Leutnant d.R. Scharfenberg
Leutnant d.R. Lopo

II. Bataillon:
Fører: Hauptmann d.L. Frhr. v. Heintze
Adjudant: Leutnant v. Platen
Forplejningsofficer: Feldwebelleutnant Helms
Signalofficer: Feldwebelleutnant Köster
Hauptmann d.L. Frhr. v. Gall – afkommanderet til FR 90
Oberleutnant d.R. Merkel – afkommanderet til General Kommando IX AK
Leutnant v. Henning auf Schönhoff – afkommanderet til 34 Inf.Bde.

5. Kompanie: Leutnant d.R. Hessinger
Leutnant d. R. Bolzieus
Leutnant d.R. Ohlenschläger
6. Kompanie: Leutnant d.R. Range
Leutnant d.R. Kasemir
Leutnant d.R. Katznitz
Leutnant d.L. Kessler
7. Kompanie: Leutnant d.L. Frehse
Leutnant d.R. Pfützenreuter
Leutnant d. R. Ratjen
8. Kompanie: Leutnant d.R. Schramke
Leutnant d.R. Schümann
Leutnant d.R. Dencker
2. MGK.: Leutnant d.R. Schumacher
Leutnant d.R. Holz
Leutnant d.L. Wietz

III. Bataillon:
Fører: Hauptmann v. Wulffen
Adjudant: Leutnant d.R. Meyer
Forplejningsofficer: Offizierstellvertreter Pöhler
Signalofficer: Leutnant d.L. Peters

9. Kompanie: Leutnant d.R. Schreiber
Leutnant d.R. Mittmann
Leutnant d.R. Hierlmaier
10. Kompanie: Oberleutnant Boelcke
Leutnant d.R. Heuck
Leutnant d.R. Homann
Leutnant d.L. Schultz (Wilh.)
Leutnant d.R. Wieczorek
11. Kompanie: Leutnant d.R. Floerke
Leutnant d.R. Bärtels
12. Kompanie: Leutnant v. Lassert
Leutnant d.R. Petrich
Leutnant d.R. Lottig
3. MGK: Leutnant d.R. Denecke
Leutnant Belsch
Leutnant d.L. Ferle

M.W.-Abteilung: Leutnant d.R. Walter
Leutnant d.L. Diehn
Leutnant v. Aspern.

Den 10. juli kom der befaling til at sende et forkommando til området ved Bousbecque (Flandern). Det var den øverste hærledelses hensigt at Divisionen skulle deltage i det planlagte gennembrud af det engelske stillingssystem ved Kemmel i retning af Poperinge – Dunkerque.

Hvordan havde i mellemtiden hele situationen på Vestfronten ændret sig? Efter indstillingen af det store slag om Frankrig den 4. april 1918, var der straks iværksat et andet angreb på englænderne mellem Warenton og La Bassée. Dette bragte frem til den 25. april den tyske linje frem til udkanten af byen Ypres, og de dominerende Kemmel bakker på tyske hænder. Her havde den øverste krigsledelse imidlertid holdt det for rigtig, i første omgang at indstille operationerne mod den betydeligt af franske og engelske enheder forstærkede engelske front, og i stedet iværksætte en stor afledningsoffensiv mod den franske hær ved Soissons og i Marne-Champagne. Angrebet ved Soissons (27. maj til begyndelsen af juni) havde været en stor succes, hvorimod angrebet ved Reims (15. og 16. juli) ikke havde opnået resultater ud over de indledende.

På trods af modgangen ved Reimst fastholdt den tyske øverste hærledelse deres hensigter om angreb. En større succes mod englænderne kunne igen ophæve det ugunstige indtryk efter den mislykkede offensiv ved Reims. De havde derfor til hensigt at genoptage deres planer og rette deres næste slag mod englænderne. Det skulle gennembryde den engelske front i retning af Poperinge og nå den Engelske Kanal ved Dunkerque.

I denne operation skulle som nævnt, 17. Infanterie-Division deltage.

Den 17. juli blev Regimentsstab og 3 MGK indladet i Denain mod ukendt mål. Allerede efter to timers transport blev der i Luinghe udlosset og marcheret til Mouscron. De tre bataljoner fulgte de følgende dage.

Regimentet var i Divisionsramme underlagt X. Reservekorps, som igen var underlagt 4. Armee. Regimentskommandøren kørte til Kemmelberg, for at rekognoscerer det forventede angrebsområde. Bataljonerne gennemførte i mellemtiden mindre angrebsøvelser.

Den 21. juli blev den fortjenstfulde fører for III. Bataillon, Hauptmann v. Wulffen, forsat som 1. Adjudant ved Generalkommando, XXIII. Reservekorps. Føringen af bataljonen blev overtaget af Hauptmann Galle.

Med stor hast blev forberedelserne til angrebet på den engelske linje ved Kemmel gennemført. Alle håbede på en stor succes.

Så indtraf pludseligt den 24. juli fra O.H.L. befaling til at indstille forberedelserne og til at gøre klar til forskydning til et andet frontafsnit. Der måtte være gået alvorlige begivenheder forud for denne beslutning.

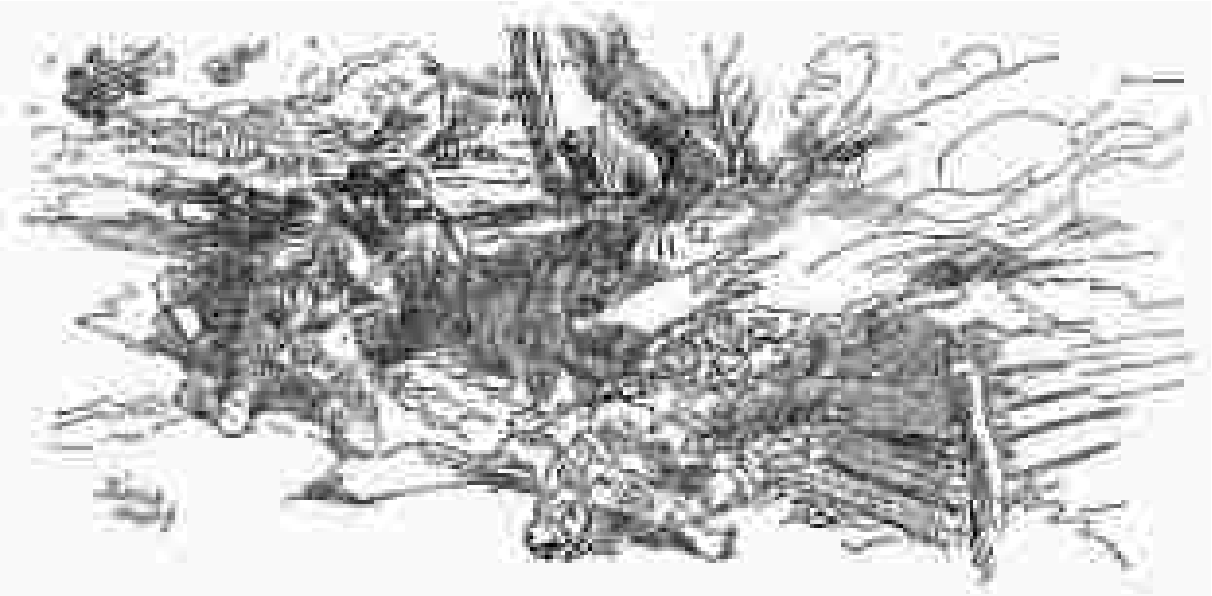

25. Kapitel: Indgreb i tilbagerykning syd Vesle.

Stillingskrig ved Chemin des Dames

27.7-23.9.1918)

Allerede siden begyndelsen af juli havde den 7. tyske Armee bemærket tegn på, at fjenden her havde til hensigt at angribe. Imidlertid var den 14. juli, den franske nationaldag, forløbet rolig, selvom oplysninger fra agenter og overløbere havde angivet denne dag som starten på angrebet. Man troede ikke længere på en større fransk operation. Så indløb om formiddagen den 18. juli til O.H.L. meldinger om, at franskmændene fra skovene ved Villers-Cotterets med store kampvognsstyrker var trængt dybt ind i den tyske stilling i retning af Soissons. Først på højderne stik sydøst for Soissons var det lykkedes de indgribende reserver at bringe det fjendtlige fremrykning til standsning.

I sin udmærkede bog »Der Große Krieg 1914-1918 (Hobbing Verlag, Berlin), skriver Major Volkmann:

> Slaget om Soissons var det første led i den kæde af hårde skæbnekampe, der fra nu af ramte den tyske hær. Kampen om afgørelsen stod foran sit sidste vendepunkt. I den hidtil med jernhård sejrsvilje besjælede Øverste Hærledelse, begyndte nu at brede sig erkendelsen af, at det store tyske angreb var mislykkedes, og man nu måtte vende tilbage til forsvarskampen. Der var allerede forløbet et kvart år siden begyndelsen på offensiven. Fem store slag var udkæmpet på fransk og italiensk jord, den sidste kraft af hæren indsat og opbrugt for at opnå sejrens store mål … Og alligevel var det håbede resultat udeblevet. Den fjendtlige front stod fast. Den Øverste Hærledelse var ikke længere i tvivl: udsigterne til en lykkelig afslutning på offensiven var forsvundet.

Det første resultat af den ændrede situation, truffet af den tyske føring, var opgivelse af den planlagte offensiv i Flandern. I forsvar mente de sig imidlertid fjenden voksen. Man overvejede, om det ikke ville være hensigtsmæssigt at udglatte og forkorte den meget bugtende front, ikke mindst fordi den manglede udbygning af den nyvundne linje, og de dårlige forbindelser bagud, specielt i Somme området, vanskeliggjorde et forsvar. De kunne imidlertid ikke beslutte sig, da man frygtede, at en frivillig rømning af de områder, der var erobret under udgydelse af så meget blod, ville få en negativ indvirkning på moralen i Tyskland og i hæren. Alene buen mellem Soissons og Reims lod sig ikke længere holde. Den skulle rømmes mod slutningen af juli.

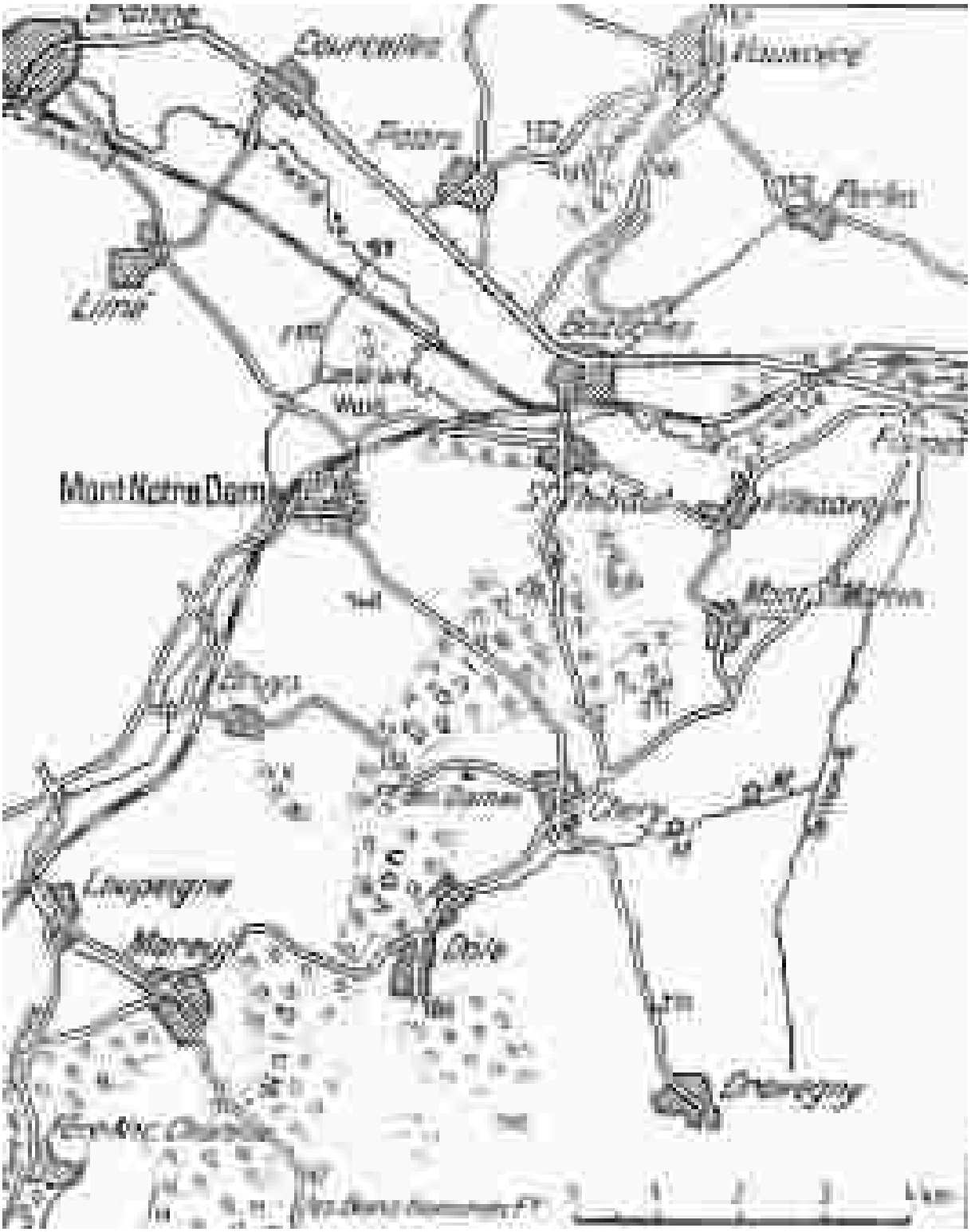

Til modtagelse af de tilbagegående divisioner fra Marne-buen mod nord, placerede den Øverste Hærledelse optagedivisioner syd for Vesle. Blandt disse var 17. Infanterie-Division, der som nævnt den 24. juli fik ordre til forskydning.

Den 27. juli begyndte forskydningen af Regimentet fra Rourcoing over Cambrai – St. Quentin – La Fère til Aulnois-sous-Laon, 10 km syd for Laon. Efter at alle elementer var ankommet, marcherede de den 29. juli over Chemin-de-Dames til Bourg-et-Comin, hvor den kl. 19 i et dejligt varmt vejr gik i landsbykvarter.

Hviledagen den 30. juli blev anvendt til badning i Aisne. Sammen med Divisionen overgik Regimentet under 7. Armee.

Den 31. juli blev 17. Infanterie-Division placeret syd for Vesle ved Chéry som optagedivision for 45. Reserve-Division. Regimentet rykkede ind i Dôle skoven nordvest for Chéry. Regiments- og bataljonsstabe rekognoscerede for den forventede optagestilling.

Den 1. august fik Divisionskommandøren, Generalleutnant v. Gabain, overdraget føringen af XXIII. Reservekorps, mens Generalmajor v. Held overtog 17. Infanterie-Division. Regimentet indtog ved middagstid den opklarede optagestilling (den såkaldte Ziethen-stilling) på den måde, at II. Bataillon besatte forterræn og hovedmodstandslinje vest for Chéry med 9. og 11. Kompanie umiddelbar bagved som standselinje. 10. Kompanie blev trukket frem til Højde 200 i Dôle skoven, mens Stab III. Bataillon med 12. Kompanie forblev i Dôle-skoven nordvest for Chéry. I. Bataillon besatte artilleri-beskyttelseslinjen mellem Mont-Notre Dame og nordkanten af Dôle-skoven. Bag en forpostlinje Fére Anc. Château – les Bons Hommes Ferme indrettede Regimentet sig til elastisk forsvar i modstandsgrupper og MG-reder.

Ved midnat begyndte 45. Reserve-Division at passerer gennem linjen. Frigørelsen fra fjenden lykkedes uden problemer.

Leutnant d.R. Heuck skrev i sin dagbog:

> Om natten fra 1. til 2. august kom de sidste frontenheder, enkelte bagtrops patruljer gennem vore linjer. Mine folk lå nedgravet i dobbeltposter tværs gennem bevoksninger, og lysninger besat med lette maskingeværer. Jeg spærrede netop et smalt sted i skoven, der brede sig i et stort område i nord-syd retning. Kanoner og batterier stod overalt i skovkanten og buskadser. De tykke røgskyer bag os bredte sig. Hen under aften brændte det overalt. Stabler af ammunition sprang i luften med dumpe drøn og sendte tætte sorte skyer mod himlen. Kort før solen gik ned i røgskyerne, afsøgte jeg fra en observationspost området foran os med en panoramakikkert. Fredelige skovklædte bakker, der forsvandt i horisonten. Foran os hedeslette. Ikke et skud var at høre, og vi lå en tid og snakkede sammen. Havde det ikke været for røgskyerne og den fjerne larm af artilleri, kunne man føle sig forsat til hjemstavnen.

Det fjendtlige infanteri sonderede i morgentimerne den 2. august i starten meget forsigtigt frem mod optagestillingen. Enkelte patruljer blev af infanteri- og MG-ild skræmt væk. Foran stærk infanteri blev forposter ved middagstid trukket tilbage i området vest for Dôle. 5. Kompanie under Leutnant d.R. Hessinger, der var placeret længst fremme, fastholdt alligevel indtil aften, og vendte først omkring kl. 2230 tilbage til bataljonen, efter at den forsinket fjenden og beskadiget denne. Mens de af 45. Infanterie-Division forladte stillinger lå under kraftig beskydning om eftermiddagen, modtog Regimentets forposter kun let artilleri.

Kl. 19 tilgik befaling om, i løbet af natten af rømme Ziethen-stillingen, og falde tilbage bag Vesle til Blücherstillingen, der imidlertid næsten kun eksisterede på papir. Kl. 20 rykkede I. Bataillon over Vesle og besatte som kampbataljon forterræn zonen frem til Bazoches. Regimentsstab og III. Bataillon marcherede ud ved midnat. 10. og 12. Kompanie forblev som forposter syd for den 1-2 meter dybde Vesle. Bataillonsstab III, 9. og 11. Kompanie besatte som beredskabsbataljon hovedmodstandslinjen nord for Bazoches. II. Bataillon rykkede som reservebataljon til Vauxcéré, hvor den blev underlagt Regimentsstaben som reserve. Som bagtrop efterlod den tre officerspatruljer.

Kompagnierne begyndte om morgenen den 3. august med det samme at grave sig ned, men måtte ved middagstid i vidt omfang indstille arbejdet på grund af kraftig beskydning med felt- og middeltung artilleri. Især led 11. Kompanie, hvis fører, Leutnant d.R. Floerke, faldt, og 3. MGK, der havde døde og 5 sårede. Først om aftenen kunne skansningen fortsættes. Der blev ikke anlagt en gennemgående grav, men i stedet hovedmodstandszone med mindre støttepunkter, samt stillinger til minekastere og maskingeværer. Omkring kl. 22 blev 10. 0g 12. Kompanie, efter at de havde rettet betydeligt tab på fjenden, gennem III. Bataillon trukket tilbage over Vesle.

De mindre sammenstød under forposternes tilbagetrækning var uden undtagelser succesfulde for vore tropper. Urutinerede amerikanske enheder blev gentagende gange kastet tilbage med store tab.

Den 4. og 5. august blev der fortsat flittigt gravet. Landsbyerne Bazoches og Vauxcéré lå under kraftig artilleri. Fjendtlige forsøg på at sætte sig fast omkring broen nord for St. Thibaut blev forhindret med infanteri- og minekasterild.

Fra den 5. august øgedes kampaktiviteten betydeligt. Modstanderen forsøgte at skaffe sig et overblik over forskydningerne og forsvaret af den nordlige Vesle-bred. Forsøg ved nabo-regimenterne at sætte over floden mislykkedes. I det næsten uafbrudte regnvejr og de næsten totalt manglende muligheder for dækning, øgedes

antallet af sygdomstilfælde ved Divisionen. Da der i de forreste stillinger overhovedet ikke fandtes dækninger, øgedes tabene.

Den 6. august om eftermiddagen øgedes den fjendtlige artilleri til største heftighed. Efter en udlægning af røg over floden, fulgte et kraftigt fjendtligt angreb over en bred front. Foran Grenadier-Regimentet kom fjenden intet steds over Vesle. Til højre ved Infanterie-Regiment 75 blev fjendens indledende resultater standset af et modangreb. Mere alvorlig var situationen ved venstre nabodivision, hvor fjenden brød igennem. Han oprullede herefter forterrænet af Füsilier-Regiment 90 frem til hovedvejen og trængte venstre fløj af Leib-Kompanie tilbage til banedæmningen. Det lykkedes hurtigt kompagniets reserve og den fremsendte 9. Kompanie at trænge fjenden tilbage og totalt igen at beherske regimentets forterræn. På venstre divisionsgrænse ved FR 90 forblev indbrudsstedet imidlertid omkring 1 km bred og næsten 1 km dyb. 7. og 8. Kompanie, som om aftenen blev klargjort til indgreb ved Perles, kunne igen trækkes tilbage til Vauxcéré. Ved hjælp af to fjendtlige skytter, der om aftenen blev skudt foran 3. Kompanie, blev det 39. amerikanske Regiment fastlagt foran fronten sydvest for Bazoches. Om aftenen blev 9. Kompanie skudt frem i forterrænet til at dække vesntre flanke, mens 12. Kompanie på samme måde blev lagt frem for at dække højre.

Forplejningen blev på dette tidspunkt ret mangelfuld. Fra depoterne var der kun til den varme mad grovvalsede byggryn eller tørrede grønsager – af soldaterne kaldt »pigtrådshegn« [Stacheldraht] – samt 45 gram næsten smagløs kødkonserves. Brødet var ofte klæbrig, usmagelig og svært fordøjeligt.

Den 7. august kl. 7 fik tætte fjendtlige skyttelinjer lov til at trænge frem til lige syd for Vesle, før de blev nedkæmpet på kort afstand af infanteri- og maskingeværild. Også den styrke der angreb den tilbage buende venstreflanke blev af Leib-, 9. og 12. Kompanie blodigt afvist. Da højre naboregiment havde trukket sig tilbage til hovedvejen, stødte Regimentets front frem i en spids. Ingen havde imidlertid tanke om at opgive den på baggrund af den opnåede succes.

Om natten til 8. august blev I. Bataillon afløst af III, og rykkede som brigade-reserve tilbage til Vauxcéré. 8. og 6. Kompanie lå langs Vesle, 5. og 7. Kompanie tæt bagved i den nordlige del af Bazoches. 9. og 12. Kompanie var fortsat indsat i forterrænet. Leutnantd.R. Schümann fangede i løbet af natten en fjendtlig officer, hvorved også det amerikanske 47. Infantry Regiment (4. Amerikanske Division) blev fastslået foran Regimentets front. Bortset fra kraftig strøild og enkelte heftige ildoverfald, forløb dagen rolig.

Den 9. august lagde fjenden omkring kl. 15 røg over Bazoches, og angreb overraskende uden den normale artilleriforberedelse front og venstre flanke. Mens det frontale angreb blodigt blev afvist, stødte flankeangreb omkring kl. 20 gennem forterrænet og trænge frem til 100 meter fra K.T.K. kommandostation. Hauptmann d. L. Frhr. v. Heintze samlede beslutsomt hurtigt ordonnanser, oppassere, signal- og transportgrupper fra bataæljonen, og indsatte dem under adjudanten, Leutnant v. Platen og Feldwebelleutnant Köster, ind i et modangreb. Dette jagede fjenden ud af eget forterræn og drev ham desuden i venstre naboafsnit tilbage over hovedvejen. 6. og senere 10. Kompanie besatte til dækning af venstre flanke den tilbageerobrede jernbanedæmning øst for Bazoches over en 500 meter linje.

Leutnant d.R. Heuck skrev i sin dagbog:

> På trods af alt skyderiet kom feltkøkkenerne alligevel frem. Det var allerede temmelig mørkt. Jeg havde allerede gjort kompagniet klar i forventningen af kommende sager. Alligevel blev der spist i ro og orden.
>
> En ordonnans kom fra bataljon: »Kompagni straks klargjort og frem til K.T.K.!« Der havde vi balladen. efter 10 minutter var alt spist. Gør Klar!
>
> Stålhjelm og gevær, patroner i jakkelommerne og så afsted i den lynende, tordnende nat. Jeg gik i retning af et område, hvor ilden ikke lå så tæt og heftig. Hele kompagnier fulgte bag mig i enkeltkolonne.
>
> Indtil nu ingen tab. Bragene ubehageligt tæt til højre og venstre. Men folkene fulgte uden tøven. Forbi befæstede støttepunkter, som gav os en præcis orientering. Gudskelov var vi på grods af skyderi, nat og tåge marcheret i næsten den rigtige retning.
>
> Endeligt, tidligere end jeg havde forventet, var vi på højde med K.T.K. Alle var temmelig ophidsede.
>
> Kampbataljonen havde haft slemme tab, men havde ikke desto mindre igen holdt fast. Kun 90'erne var trængt tilbage til hovedvejen, og vi kom herved under flankerende ild. Forbindelser var for længst gået tabt. Jeg fik ordre til at forstærke den forreste linje og lukke huller. En vejviser nåede frem, og vi tog afsted.
>
> Vi nåede gennem landsbyen Bazoches uden større problemer. Forreste linje lå nu foran landsbyen langs banedæmningen Soissons – Reims. Vi besatte fortsat venstre halvdel af Regimentsafsnittet, efter at den største del af amerikanerne igen var trængt ud af engene.
>
> Et par hviskede, orienterende ord fra den stedlige Kompagniføreren, og jeg viste mine folk frem gennem sivene. Standsning. For hver få skridt sad jeg fast i vand, der tit nåede låret. Hele tiden eder og grene der knækkede, fra de høje popler, der stod her. En skøn stilling! Der gik timer før mine folk var fordelt på den linje, heg havde fået tildelt. Patruljer frem til Vesle. Formentlig sad der amerikanere i buske og siv, men det hele var fortsat rolig. Morgen gryede. Ilden livede igen op, for igen at dø hen, som det blev rigtigt lyst. På den

1½ meter høje banedæmning, der gik tværs gennem engen, havde folkene i det mindste nogen dækning, og kunne grave små huller til siddende skytte, og i det mindste stod de ikke i vand til knæene. Kun den udækkede venstre fløj gjorde mig bekymret. Jeg disponerede kun over et let maskingevær til denne. Nu ved dagslys kunne man ikke bevæge sig. Jeg var kravlet ned i mit vandfyldte hul og måtte formentlig blive her hele dagen. Det var alligevel til at holde ud, da det meste af den kraftige fjendtlige artillerild ramte skråninger bag os. Kun vores eget artilleri skød ind i mellem ufornuftigt kort. Timerne gik. Jeg lå ikke langt fra det hul, hvor en af mine venner blandt kompagniførerne lå. På alle fire krøb jeg forsigtigt derover. Det tog imidlertid langt længere tid, end hvis man kunne gå de 50 meter.

Vi var glade for, at vi i det mindste kunne snakke sammen. Det psykiske pres mindskedes betydeligt. Disse opblødte huller var en ubehagelig stilling under den uophørlige artilleriild. Ovenover stegte solen. De amerikanere, der var faldet det 6. begyndte at stinke. Fra dagen og sidste nat lå flere endnu på banedæmningen i deres brune uniformer, stiv og stumme, tværs over skinnerne. Derovre på engen lå de oppustede i dusinvis.

Dagen kom igen til sin afslutning. Vi måtte nu se at få slæbt noget at spise frem til os. Et hold gik tilbage i håbet om at støde på feltkøkkenet. Enkelte hentede de efterladte madbeholdere. Vi havde jo intet taget med. Hvis ikke de døde amerikanere havde været så godt udrustet med teltbaner, gummifrakker og nødrationer, havde vi haft det meget værre.

Den 10. august mindskedes artilleriilden. Mål, der tidligere var belagt med tungt artilleri, blev nu kun beskudt af lettere kalibre. Fjenden syntes efter at de flere gange havde haft store tab, stillede sig tilfreds med at indrette sig i det område, vi frivilligt havde rømmet. Stillingen blev de følgende dage yderligere udbygget. Flere gange blev sonderende patruljer afvist.

Dem 12. august blev der afløst: I. blev kamp-, II. beredskabs- og III. reservebataljon. 5. Kompanie forblev på venstre flanke underlagt kampbataljonen. I det gode, varme vejr den 13. – 18. august var de dårlige underbringelsesforhold mindre følelige. Kun luseplagen var stor.

I de tidligere morgentimer den 18. august afløste III. Bataillon som kampbataljon I., som overgik som beredskabsbataljon. II. Bataillon rykkede som reserve til Vauxcéré. Da Füsilier-Regiment 90 til venstre havde held til igen at besætte banedæmningen og presse fjenden tilbage over Vesle, bedredes situationen på flanken. Beredskabsbataljonen disponerede derfor igen over alle sine 4 kompagnier.

Den 19. august overtog Major v. Brockhusen fra FR 90 kommandoen over Regimentet i stedet for den orlovsmeddelte Regimentskommandør. I denne periode øgedes igen den fjendtlige ild, også med middeltunge kalibre, gas- og brandgranater, og fortsatte de følgende dag med uformindsket styrke.

Den 22. april om aftenen blev der afløst under livlig spredt beskydning. II. Bataillon blev kamp-, III. Beredskabs og I. Reservebataljon. II. Bataillon plaacerede 8., 5. og 7. Kompanie i forreste linje og 6. fordelt bag denne. Omfattende tilfælde af dysenteri svækkede i væsentlig grad kompagniernes kampstyrke. Også begge bataljonskommandører måtte melde sig syge. I. Bataillon blev overtaget af Hauptmann Westphal fra FR 90, mens Oberleutnant Boelcke overtog II. Alligevel fortsatte arbejdet med forsvarsgrupper og MG-stillinger, hvilket ikke var nogen lille opgave med den hårde undergrund.

Den 27. august skulle blive en æresdag for Regimentet. Omkring kl. 5 øgedes den spredte fjendtlige ild på en gang voldsomt. Både let og middeltung artilleri, samt talrige MG lagde deres ild over Bazoches og terrænet frem til hovedvejen under ild. Kort efter gennembrød tre fjendtlige kompagier med talrige MG forterrænet foran højre nabo-regiment, trængte ind i Bazoches og rykkede frem mod nord indtil hovedvejen og langs landsbyvejen frem til dens østlige udkant. 8. Kompanie på højre fløj trak sine poster fra Vesle tilbage til »Burg« [slotsruinen](se skitse næste side) og kom i ildkamp med de amerikanere, de var trængt ind i Bazoches.

Kl. 6 ramte et andet fjendtligt fremstød langs banedæmningen 5. Kompanie, der delvist blev rullet op fra vest, indtil et let maskingevær ved Vesle forhindrede amerikanernes fortsatte fremrykning. Den tilbagetrængte 5. og dele af 6. og 7. Kompanie blev involveret i en hård ildkamp med fjenden, der havde sat sig fast i østkanten af Bazoches.

Kl. 7 iværksatte fører for II. Bataillon, Oberleutnant Boelcke, et modangreb langs banedæmningen med transportgrupper fra 4. Kompanie. Dette kom ikke til fuld udfoldelse, da føreren selv blev såret.

Kl. 8 gennemførte 11. Kompanie, der af beredskabsbataljonen var sendt i forvejen, under Leutnant d.R. Bärtels fra nord endnu et modangreb, støttet af 8. Kompanie i Burg-ruinen, og som opnåede fuld succes. Ved 11. Kompanie udmærkede sig i sær føreren for stødtroppen, Vizefeldwebel Oberländer, Unteroffizier Harder og Unteroffizier Stieger.

Trængt fra nord, øst og syd, faldt amerikanerne flugtartig tilbage, hvorunder de lette minekastere kostede dem yderligere store tab, mens resten overgav sig efter til tider forbitret modstand. Kl. 1345 var landsbyen efter heftig bykamp renset for fjender, og den hidtidige postlinje langs Vesle igen indtaget.

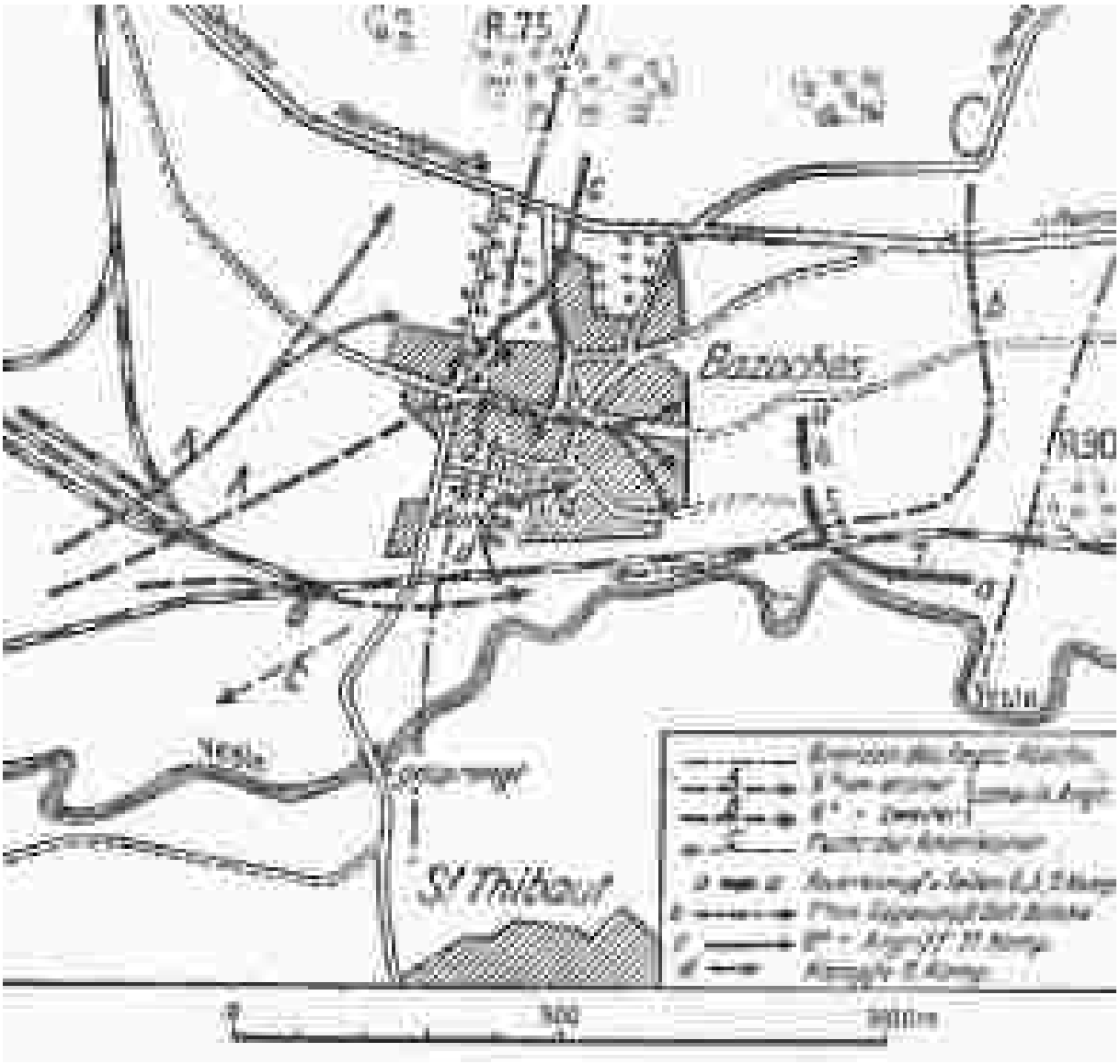

Fjendens tab var betydelige. Alene i Bazoches efterlod de sig 100 døde. 2 officerer og 144 mand fra det amerikanske 306 Infantry Regiment (77. Division) blev taget til fange og tre MG erobret. Egne tab var imidlertid også omfattende. Foruden Oberleutnant Boelcke blev også fører for 5. Kompanie, Leutnant d.R. Hessinger og 37 mand såret. 20 mand faldt. Alligevel var stemningen i Regimentet god. Man havde vist, at man også kunne klare amerikanerne på trods af deres talmæssige og materialemæssige overlegenhed. Foruden talrige tapre underofficerer og grenaderer skyldtes denne dejlige succes frem for alt den tapre kamptroppe-kommandør, Oberleutnant Boelcke, samt Leutnant d.R. Schramke, Schümann, Bolzieus og Bärtels.

Også Hærberetningen omtalte Regimentets ærefulde og sejrrige forsvarskamp med ordene: »Ved Bazoches bragte mecklenburgske grenaderer takket være handlekraftig indgreb fra deres fører, Oberleutnant Boelcke fra Grenadier-Regiment Nr. 89, et amerikansk angreb til sammenbrud«.

Om den hårde, men succesfulde kamp ved Vesle, skriver Unteroffizier Knoop, 8. Kompanie:

> Vi kom ikke mere til ro. Fra den ene elendighed til den anden jagede man de stressede, krigstrætte tropper. Bataljoner talte kun kompagnistyrke.
>
> Med 6 MG og en infanterigruppe rykkede vi den 22. august i stilling foran Bazoches. Tæt på banedæmningen krøb vi sammen som små kaniner i åbent terræn. Beskedne, som vi feltgrå for længst var blevet, var også disse vore kaninhuller. Bygget af grene og stokke havde de en størrelse på to meters længde og en meters højde og bredde. Som tag havde vi teltflager, der tjeneste to formål. Ved solskin beskyttede de os mod de

hede stråler og ved regnvejr samlede de drikkevand til os. At der midt i en teltbane var et hul, var på ingen måde en gene, for herunder hang et kogekar, der indsamlede hver eneste kostbare dråbe inden de løb ned at siden på teltbanen.

Vores kompagnifører havde de sidste dage udvist en nervøs uro. Igen og igen løb han rundt til de enkelte poster og formanede til højeste opmærksomhed.

Jeg holdt med 6 mand højre fløj af kompagniets afsnit, men havde imidlertid gentagende gange gjort kompagniføreren opmærksom på, at det i mørke var os umuligt at dække den 110 meter brede front, da en lille granplantage i midten af vores ansvarsområde skjulte enhver observation. Efter lang tids pres fik jeg tilført yderligere to mand, og nu udsatte jeg foran banedæmningen 4 dobbeltposter ved den stille rislende, evigt strømmende Vesle, der hele natten måtte udholde den kraftigste beskydning. Opretholdelsen af forbindelsen mellem dem overtog jeg selv.

Kritisk fulgte vi om aftenen den 26. august den ejendommelige fjendtlige beskydning. Hvorfor sendte han de tunge miner ned over forterrænet og ikke mod vore stillinger? Ellers havde han nok kunnet ramme vores line! Var det fordi han forsøgte at lave stormkratere til senere brug?

Mens jeg omkring kl. 22 gik over til nabokompagniet, overvejede jeg, om det ville været muligt at fastholde stillingen med de få mænd, jeg havde til rådighed.

Du gode Gud, det er jo en englænder, der står foran mig!

Lynhurtigt hev jeg min pistol frem ad hylsteret – et par spring …

»Hold Tommy fast!«, skreg jeg til de to poster.

»Har ham allerede!« kom svaret tilbge, og to næver hold den indtrængende fast, mens den anden post venligt spurgte fangen:

»Na, Tomme, hvor skal du hen? Hva' havde du egentligt tænkt dig? Har tungen taget dig – hva'?«

»Der er jo fyren!« skriger en vizefeldwebel skummende af raseri, som han åndeløst kommer løbende. »Kom du kun med mig, gamle ven!«

»Der sidder jeg i min bunker« - fortæller Vizefeldweblen ophidset - »er netop i gang med noget skriverier, så kommer Tommy derind – ligger sjæleroligt en melding på mig bord – vender om – og går ud igen. Til start var jeg lamslået, men så bare bagefter, og til alt held finder jeg ham så her«.

Hvordan det egentligt var gået til med fyren, fik jeg aldrig at vide.

Som det begyndte at blive lyst stod jeg på banedæmningen og forsøgte med min kikkert at finde fjenden, da helt pludseligt et voldsomt artilleribombardement begyndte. Hurtigt undlod jeg at stå som en fritstående skydeskive for den infanteriild, der ligeledes begyndte.

»Posterne – posterne!« løb det gennem mit hoved. Fængslende fulgte jeg det på en gang grufulde og flotte syn. En granat, der slog ned omkring 20 meter bag mig, sendt ved eksplosionen en regnsky af sølv og guldfarvede dråber til himmels, der i luften formerede sig til det tredobbelte. I samme øjeblik svandt geværskydningen ind.

Det var bestemt signalet til et angreb. Nu kommer de!

Jeg sprang op for at nå posterne, så skriger en foran mig op. En gruppefører fra min nabogruppe er hårdt såret af et sprængstykke i maven.

Fjenden er intet steds at se, men heller ikke vore maskingeværer – mærkeligt!

Et spring til næste dækning – tom. Videre til den næste – også tom. Råb: »Poster – 5. Kompanie!« - Intet svar – ikke en sjæl. Tilbage. Posterne fra min gruppe kommer løbende.

»Unteroffizier, amerikanerne er til højre for os på banedæmningen«.

»Amerikanere? Hvor er 4. Post?«

»Begge døde! Fuldtræffer!«

»Forsvind herfra hurtigst muligt, inden amerikanerne når frem. Vi er alene, Kompagniet har trukket sig tilbage. Forsøg at nå »Burg« - slotsruinen.

»Og du?«

»Jeg bliver her! Sergeant M.. er hårdt såret. Jeg kan ikke lade ham alene tilbage. Forhåbentligt kan jeg bringe ham tilbage sammen med de saniteter, der stadig her her«.

»Så bliver vi her også«, kom det beslutsomt fra dem alle.

»Drenge, det gælder liv og død. Se nu at komme afsted«.

»Ligegyldigt! Hvor du bliver, bliver vi også«.

En kugle rammer jorden ved siden af os.

»For satan, er i blevet tossede, i skyder p[jeres egne kammeater!« skriger jeg af lungernes fulde kraft mod kanten f landsbyen, hvor 25/30 mand løber omkring.

Skrig og råb er svaret.

»Satans…! Det er amerikanere!«

Kuglerne fløj os om ørene – alle forsøgte at komme i ind i den lille dækning, folk faldt over hinanden. Ned siden af mig faldt en meget ung grenader lydløst sammen med et skudt i tindingen.

Med sande krigshyl kom amerikanerne nu stormende frem over åbent terræn. Jeg hev geværet til kinden.

Fem skud i magasinet og et i kammeret – på 30 meter var alle en træffer. For den, der er ved at dø. Nu var der kun 5 meter til fjenden – jeg var fortabt. Fortvivlet kastede også jeg mig ind i den vakkelvorne hytte, fulgt at en haglbyge af skud.

»Ud – overgiv jer!«, skreg jeg. »Seletøj af!«

Med hænderne i vejret stod jeg foran amerikanerne og så seks geværløb rettet mod mit ansigt. Den næste, der kravlede frem fra dækningen, løb bange frem og tilbage.

»Blev stående!«, skreg jeg til ham.

En amerikaner skød – grenaderen løb væk, var dog hårdt ramt og brød sammen efter nogle få skridt.

To af mine trofaste soldater fulgte mig i fangenskab – de to sidste lå, som jeg ikke opdagede, sammenskudt i dækningen.

»Maschinerie – Machinerie!«, spurgte amerikanerne og gjorde bevægelser med hænderne, der forklarede, at de søgte maskingeværer.

»Nicks Maschinereie!« svarede jeg.

De førte os ind i landsbyen, undervejs så deres sårede kammerater ligge omkring. Man sigtede på mig og gjorde miner til at skyde mig. En korporal standsede dem, og styrken kom igen i bevægelse, medtagende sig de sårede. Da de gennemsøgte mine lommer, bad jeg om at beholde mine cigaretter, hvilket blev taget ilde op, og jeg havde fornøjelsen af at se den amerikaner, der havde frataget mig den skønne, nye pistol, beundre mordinstrumentet, som han truende viftede mig om næsten. Mine kammerater gik det ikke bedre. Der ankom også fire 75'ere, der var taget til fange på samme måde som vi. Da vi alle måtte knæle ved en mur, jamrede en af 75'erne: »Her sidder vi glade samme og kan alle lide hinanden«.

Han vidste ikke, at også for ham var den sidste time snart kommet.

Som gammel frontsoldat undrede jeg mig over den store ro, hvormed amerikanerne opførte sig. Tilsyneladende var de af den opfattelse, at de havde vundet sejren med indtagelsen af landsbyen, og at vi nu engang havde mistet vores stilling.

»Hvis i ikke passer på«, tænkte jeg ved mig selv. Jeg skulle misforstå meget, hvis ikke snart anden akt ville begynde, og at vore side ville opfører en dans, efter den gamle melodi »Made in Germany«.

Endeligt førte man os væk. Tværs gennem landsbyen.

Så! – Det gik et sæt gennem mig – blodet frøs til is. Jeg opdagede ved indgangen til Burg-ruinen et maskingevær. Bag det stod en feltgrå skytte med et blik af yderste fornøjelse.

»For pokker, hvis fyret begynder at skyde!« - det store krater der foran mig ville blive min dækning ved første skud.

»tak-tak-tak«

Med et kæmpespring var jeg væk fra overfladen.

»tak-tak-tak« fortsatte maskingværet.

I krateret lå et gevær med åbnet lås. Det var ladt.

Omkring – væk fra hullet. Da vi sprang op, så jeg den sidste i min gruppe bryde sammen. Som på kommando blev to geværer rettet mod et mål. To meters afstand – ansigt mod ansigt – samtidig lød to skud, men MG-skytten kom et splitsekund tidligere, og min modstander sank sammen. Kuglen fik et hårsbred hen over mit hoved.

Jeg var helt alene. For mine fødder ofrene for kampen. Hurtigt løb jeg ind i borgruinen, trykkede den tapre skytte tavst i hånden og løb videre, for på den anden side at kaste et blik på banedæmningen. Jeg så amerikanerne flygte tilbage. De svømmede over Vesle, men fra de høje murrester blev der rettet en ødelæggende ild, lige så snart de dukkede op fra det våde element. Ramt af vore kugler, sank de tilbage i floden og druknede. Jeg ledede skytternes ild og observerede opmærksomt det fjendtlige MG, som sendte sine skud ind i muren to meter under os. Så længe det skød derovrefra, fra åbent terræn, uden at ramme noget som helst, ville vi ikke lade fornøjelsen gå fra ham.

I området mellem banedæmning og floden dukkede nu hvide stykker tøj op, der vinkede frem og tilbage.

»Hvem vil med mig?« spurgte jeg højt og bestemt. »Frivillige frem!«

8-10 mand meldte sig. Det var en broget skare. Infanterister, artillerister, radiofolk, pionerer – alle var parate.

»Klar med håndgranater! – Alt færdig? – Fremad!«

I samlet spring gik den lille skare ud i åbent terræn – som bare pokker gik det i retning af banedæmningen.

»I stilling! – Giv Agt! – Kast! – Færdig! – Fremad!«

Sprængstykkerne fløj – amerikanerne dukkede op – bad om pardon – kom os i møde, men jeg blev liggende. I ophidselsen havde jeg glemt det fjendtlige MG, og nu lå jeg direkte i dens skudzone. Jeg mærkede fire strejfskud, som ødelagde min uniform, og jeg forsøgte ved at rulle væk, at komme i dækning. Så gik et skud gennem min højre hånd.

Skråt tilbage så jeg mod øst Oberleutnant Boelcke, pistol i hånd, storme ned ad bakken med alt, hvad han havde kunnet skrabe sammen af mandskab, og gå i flæsket på fjenden.

Med højre arm i slynge, pistol i venstre, gik jeg med mine kammerater ind i landsbyen. Her sendte vi to amerikanere ind i et hus for at opfordre besætningen til frivilligt at overgive sig. Får det tilfælde, at de ikke

selv kom tilbage, ville et tilbageblevet gidsel blive skudt for øjnene af dem. Det var nu op til gidslerne at overbeviste deres kammerater om at efterkomme vores ordre. Og de førte os til endnu i landsbyen skjulte tropper.

På kamppladsen foran borgruinen tog jeg mine cigaretter tilbage fra den faldne amerikaner, og i borgruinen lukkede jeg øjnene på Sergent M, der i mine arme endte sig liv. I skumringen kredsede engelske fly over os og vinkede livligt til amerikanerne. Vi gemte os for de meget lavt flyvende englændere og grinede af denne vildførelse, for hvordan kunne de deroppe vide, at amerikanerne var fanger?

I den stenhule, hvortil fangerne blev ført, underholdte sig Oberleutnant Boelcke sig interesseret med disse. Han fik af en 19-årig frivillig at vide, at hans forældre var tyske, og at hans bror var officer i den tyske marine.

»Sig mig engang«, sprugte Boelcke denne yngling, »er det Dem fuldstændig ligegyldigt, om de skal kæmpe med Deres egen bror eller ej?«

»Ja,« svarede denne helt tørt - »det er mig fuldstændig ligegyldigt«.

Højrød i ansigtet af raseri, stak Oberleutnant Boelcke, der selv sørgede over tabet af en bror – en berømte flyverhelt – denne sjover et par så kraftige lussinger, at han fløj om på jorden.

Det var min sidste dag ved fronten.

Det Grossherzog Mecklenburgske Grenadier-Regiment 89 havde føjet endnu en fuldstændig sejr til dens fanebånd.

Indtil den 3. september blev der forholdsvis uforandret. Om natten til 28. august afløste I. Bataillon II. i kampstillingen, denne herefter III. Bataillon i beredskab. III. Bataillon kom i hvil i hulen ved Vauxéré.

Den 29. øgedes fjendens aktiviteter i luften. Eskadriller på op til 20 eller flere fly var ingen sjældenhed. De fjendtlige batterier indskød med hjælp fra lufen. Næste dag overtog Major Raabe igen kommandoen over I. Bataillon, mesn Hauptmann Westphal overtog III. Bataillon.

August måned havde kostet hårde kampe. Også de mere rolige perioder havde krævet største opmærksomhed og anspænding, da det til enhver tid måtte regnes med et større overraskende angreb. Den ofte meget heftige, planløse fjendtlige skydning havde opnået mange succeser. Begge de to forreste bataljoners bækning mod den fjendtlige artilleriild var meget ringe. Kompanierne i den forreste linje kunne ikke engang i det sumpede terræn mellem banedæmning og Vesle grave skyttehuller, da disse øjeblikkeligt løb fulde af vand. Derimod var der grave små dækninger ud i banedæmningen, der naturligt udgjorde et lettere mål for de fjendtlige batterier. Beredskabsbataljonens kompagnier, der var placeret i de små skovstykker på østsiden af Vauxcéré dalen, havde heller ikke i første omgang haft effektiv beskyttelse mod den fjendtlige artilleriild, før Regimentet med egne køretøjer fra den 20 km derfra liggende Monthenault havde transporteret materialer frem. Også forplejningen led under de dårlige forsyningslinjer, og antallet af diarré og andre mavesyge var fortsat stor. Tabene var betragtelige. Blandt de faldne var Leutnant d.R. Floerke, Schröder og Kasemir samt 115 mand, mens 10 officerer og 397 mand var blevet såret.

Om formiddagen den 1. september lå Bazoches under kraftig beskydning mellem kl. 0830 og 0930 fra let og middeltung artilleri. Om eftermiddagen blev slotsruinen »Burg« fuldstændig jævnet med jorden gennem 1000 haubitsgranater.

Om natten 2. september afløste III. Bataillon i kampstillingen I. Bataillon, der igen afløste II. i beredskab, der på sin side rykkede i hvil ved Vauxcéré. Kl. 1230 gennemførte fjenden et kraftigt ildoverfald mod terrænet mellem Bazoches Trinbræt og Vesle med middeltung og tung artilleri, som forposterne midlertidigt undveg. Det lykkedes to fjendtlige patruljer på 50-60 mand at nå nordsiden af Vesle, dels svømmende, dels ved hjælp af fællede træstammer, hvorfra de trngte frem over banedæmningen til slotsruinen. Gennem et øjeblikkeligt modangreb fra 11. Kompanie under Leutnant d.R: Bärtels blev fjenden efter hårde nærkampe og store tab presset tilbage over banedæmningen og tilbage over Vesle. Kl. 1310 var situationen igen fuldstændig genoprettet.

På grund af de kraftige angreb på højre naboarmee (9.) ved Soissons begyndte om natten til 3. september den af O.H.L. beordrede tilbagetrækning fra Vesle til Aisne-stillingen. Denne forskydning, der havde fået kodeordet »Flussschifffahrt«, havde været forberedt siden den 21. august, og blev i løbet af to nætter gennemført uden problemer og uden tab. Den første nat /2./3. 9) gik hvilebataljonen (II.) tilbage over Aisne til den nye forpost stilling på begge sider af Bourg-et-Comin. Bataljonens kommandostation blev indrettet på den stejle højde nord for stedet, den såkaldte »Sargdeckel«, hvorfra man kunne se langt omkring. Ud over mindre beskydning af stillingerne ved Bazoches, gik dagen roligt. Om aftenen rykkede I. Bataillon tilbage til artilleribeskyttelsesstillingen nord for Vauxcéré.

I de første morgentimer den 4. september begyndte III. Bataillon at rømme kampstillingerne langs Vesle. Samtidig forskød Regimentets kommandostation til nordkanten af »Sargdeckel«. I. Bataillon rykkedes som reserve tilbage til Chemin-des-Dames. To kompagnier blev placeret i en gammel fransk stilling på sydsiden af vejen, men bataljonsstab og de to sidste kompagnier indrettede sig med MGK i huler ved la Bovelle Ferme nord

H.K.H. Storkeringen hos H.-Pl. (Lefaces)

Hauptmann von Wuffen med underofficers og mandskab fra Regimentet ved skydning i Absesn

19.8.1918

H.K.H. Storhertugen hiber efter daget på officerer ved Bengnåtes.

Nye indskrivere af M.M. V.K. efter daget. III. 89 ved Bengnåtes

Nye indskrevne af M.M.-V.K. efter slaget. I. 89 ved Bougainie

Feldwebler ved III. 89

Gladbeck vom 8.30 Uhr 3.7.1918 (Abicht)

I. M.G. aller Kompt. verbr. den 19.7.1918 vor Armentières

Offiziere, lang Hawerte, Stellung
Lt. Thayer Oberlt. v. Heyden Lt. v. Thielen

Stark sind gut die Pferde

herfor. Mens III. Bataillon marcherede til Bourg-et-Comin for at besætte hovedmodstandslinjen her, blev i første omgang tre grupper i den forreste linje langs Vesle, for med hyppige opsendelse af lyskugler at foregive, at stillingen fortsat var besat. Da også denne postering kl. 0530 blev trukket ud, forblev kun to kamppatruljer med hver en styrke på to infanterigrupper og et let maskingevær under en officer tilbage med opgaven at forsinke en eventuelt efterfølgende fjende. Først om eftermiddagen fulgte de første fjendtlige patruljer, hurtigt fulgt at større styrker. De to bagtrops patruljer fastholdt ikke desto mindre Tafelberg og Højde 178, og gik først tilbage, da de begyndte at blive beskudt af eget artilleri.

Om morgenen den 5. september stod II. Bataillon med 5., 7. og 6. Kompanie på nordsiden af Aisne-Kanalen, hvis sider gav god beskyttelse mod den fjendtlige artilleri, mens 8. Kompanie lå som standselinje langs den udtørrede Oise-Aisne-Kanal. III. Bataillon lå med 12., 11. og 9. Kompanie i hovedmodstandslinjen på begge sider af Bourg, med 10. Kompanie som reserve i Comine Ferme. I det dejlige, klare vejr var der stor aktivitet i luften. Bourg, stillingerne og »Sargdeckel« kom under ild fra middeltung- og tung artilleri. Om aften gik en stærk patrulje under Leutnant d.R. Schümann over kanalen mod syd til kanten af Cendrière skoven. Den videre fremrykning blev forhindret af fjendtlig infanteriild, der sårede tre grenaderer.

Den 5. september 1918 skrev Fahnenjunker v. Alt-Stutterheim (Joachim) til sin far, Generalmajor v. Alt-Stutterheim:

> Tre vanskelige, hårde dage, ligger bag mig. Amerikanerne, der ligger foran hele vores afsnit, er nogle forbandede driftige herrer. Fire nætter i træk var jeg på patrulje, og det er virkeligt et mirakel, at jeg slap helt uskadt ud af dette helvede. Vi har ændret stilling, og vores bataljon ligger i øjeblikket i beredskab (kun omkring 500 meter bag forreste linje). I hver eneste ledige øjeblik bliver der gravet, og vi har kun lidt ro. Divisionen ligger nu næsten 6 uger i føling, og vi håber på at blive afløst og kunne i hvil. Det kan imidlertid også gå den anden vej. Beredskabsstillingen bliver ramt af tunge amerikanske miner.

Til sin mor skrev han:

> Hårde, vanskelige dage ligger bag mig, og jeg er lykkelig for at være kommet helt uskadt ud af dette helvede. Siden i forgårs er jeg kampordonnans ved vores kompagnifører, Oberleutnant Boelcke, en meget ærefuld, men også ansvarsfuld post. Har du læst Hærberetningen fra den 28. september, hvor Boelcke omtales med stor ære?

Den 6. september kl. 0430 pressede strærke fjendtlige enheder i en omgående bevægelse, patrulje Schümann tilbage over kanalen. Kraftig artilleriild fulgte tidligt på morgenen et kompagnifremtød mod højre del af Regimentet, der blodigt blev kastet tilbage. Eftersættende patruljer fra 5. og 6. Kompanie under Kompagnifører, Leutnant d.R. Koll og Leutnant d.R. Frehse, fastslog på baggrund af papirer og effekter fundet på faldne modstandere, at den franske 59. Jæger-bataljon nu lå overfor Regimentet. Kl. 19 forsøgte fjenden med større syrker (4-500 mand) at tiltvinge sig overgang af kanalen, men blev igen afvist. En særlig andel i dette resultat havde en deling fra 7. Kompanie under Leutnant d.R. Ratjen.

Den 7. september i daggryet gik en patrulje fra 5. Kompanie over kanalen: den kom hurtigt i ildkamp med en fjendtlig patrulje, og indbragte en fange, tilhørende det amerikanske Infanteriregiment 306 (77. Division). Fjendtlige artilleri lå hele dagen over stillnger og adgangsveje.

Efter at fjenden tilsyneladende havde opnået klarhed over situationen og vores faste modstand langs Aisne-Kanalen, var kampaktiviteten de næste dage betydeligt mindre, så udbygningen af stillingen kunne forstærkes. Betydningen af Aisne-Kanalen som hindring aftog imidlertid dag for dag, da vandstanden på trods af regnvejret faldt til blot 75 cm dybde. Der blev derfor efter en personlig opklaring fra Divisionskommandøren, af pionerer anlagt pigtrådshindringer i kanalbunden.

Den 10. september byttede II. og III. Bataillon rolle. I forreste linje kom 9., 10. og 12. Kompanie. Begge sidstnævnte kompagnier sendte patruljer over kanalen frem til sydkanten af Cendrière-skoven. Om natten til 12. september forlagde de dele af hvilebataljonen, der lå nord for Chemin-des-Dames, til huler og dækninger i Troyon slugten.

Den 15. september blev I. Bataillon afløst af III./IR 417 og i lastbiler bragt til Nouvion-le-Vineux. Det hvil, Regimentet havde fået stillet i udsigt nordøst for Laon, faldt væk på grund af fjendens store fremskridt nordøst for Soissons. I 5 uger havde 17. Infanterie-Division allerede været involveret i næsten kontinuerlige småkampe med fjenden. Der var intet under, at kampkraften var i aftagende. Så nødvendig, en hvilepause syntes påtrængt, krævede den generelt ugunstige situation imidlertid en næsten ubrudt indsættelse af alle enheder langs den truede front. Således måtte også 17. Infanterie-Division, dårligt endnu afløst, øjeblikkeligt igen indsættes. Om aftenen den følgende dag blev også III. og II. Bataillon afløst og med lastbiler kørt til Laval, hvor størstedelen på grund af de begrænsede indkvarteringsmuligheder, måtte bivuakerer i den ødelagte landsby. Major de Rainville retur-

nerede fra orlov og overtog igen kommandoen over Regimentet, der sammen med 2./FAR 60 nu dannede Divisionens Indsatsgruppe II. I løbet af natten blev I. Bataillon trukket frem til Paragny og bivuakerede i Bois de Veau sydvest for byen. Her dannede den standselinje for Grenadier-Regiment 8 fra 5. Infanterie-Division, under hvilken Regimentet allerede i september 1914 på samme sted (Ferme de Colome) havde kæmpet.

Den 17. september om aftenen rykkede I. Bataillon frem til Toly Ferme, hvor den som beredskabsbataljon afløste Leibgrenadierne. III. Bataillon blev trukket frem til Bois de Veau, II. Bataillon forblev i Laval. Divisionen kom under kommando af Gruppe Petersdorff (XVIII. AK) på venstre fløj af 9. Armee.

I morgentimerne den 18. september trængte fjenden efter en kort, voldsom ildforberedelse ind i Leibgrenadiernes stillinger langs vejen Vaurains Ferme – Ferme de Colombe. 3. og Leib-Kompanie blev indsat i et modangreb, kastede fjenden tilbage og tvang ham tilbage i sine udgangsstillinger. Med en styrke på knap 100 mand tog de 150 fanger. Herunder faldt Fahnenjunker v. Alt-Stutterheim (Joachim), den fjerde ved dette navn, der ved Regimentets officerskorps havde fundet heltedøden.

I sin dagbog har Fähnrich v. Alt-Stutterheim (Georg), 11. Kompanie, på træffende måde beskrevet, hvordan folkene langs fronten måtte gennemleve disse hårde kampdage. Af hans optegnelser, hvori også hans brors heltedød omtales, fremgår hvordan krigen rev hul i mangen en familie, der ofrede flere sønner for Fædrelandet. Hvad netop broderen følte, kan kun den forstå, der selv har haft en nær slægtning i samme regiment, og her oplevet hans død. Fähnrich v. Alt-Stutterheim skriver:

> 16. september 1918: afmarch til Chamouille over Chemin-des-Dames, hvorfra vores kompagni med lastbil blev transporteret. Omkring kl. 19 nåede vi Laval. Langs Chemin-des-Dames så det slemt ud. Alt ødelagt og sønderskudt! I Laval kunne Jochen [Joachim] vaske sig for første gang i 14 dage. Man strides om, hvorvidt vi kommer i hvil, eller skal indsættes, men ingen lastbiler bringer folk i hvilekvarter. Om aftenen talte Oberleutnant Boelcke endnu engang til sin bataljon. Så gik det igen videre med lastbil ad næsten ufremkommelige veje gennem en skov kun bestående af træstumper. Utallige hestekadaver lå langs begge sider af vejen; lugten fra rådnende heste er dårligt til at holde ud! Efter 1½ times kørsel holdt og til fods videre. Af og til ildoverfald fra fjendtligt artilleri. Marchen var temmelig anstrengende med fuld oppakning ad de dårlige veje. Jeg går hele tiden sammen med Jochen. Enkelte folk måtte endda slæbe på panserværns-geværer. Sidstnævnte har det meget svært. Enkelte folk blev tilbage og kom først senere efter. Vores hvilestilling lå på en højderyg, som vi først måtte klatre op på. Vi fortsatte marchen på langs af kreten. Endeligt kom vi til en sænkning, hvor vores kvarterer lå. Kvartererne var meget dårlige. Natten forløb skrækkelig. Det begyndte at regne uafbrudt.

Vandet løb gennem overdækningen, så alt efterhånden var blev gennemblødt. Der kunne ikke blive tale om at sove. Lå sammen med Jochen og de øvrige officerer. Næste morgen (18.9) kl. 4 alarmberedskab, da franskmændene var gået til angreb. Der gik rygter om, at de var brudt gennem ved I. Bataillon. Dette blev heldigvis afkræftet af meldinger. Afmarch omkring kl. 6. På grund af de sidste dages regn er vejene meget opblødte, hvorved marchen vanskeliggøres betydeligt. For at blive i dækning for den fjendtlige artilleriild, rykkede vi frem gennem gamle skyttegrave, hvor vi tit vadede i vand til over knæene. Pludseligt et fjendtlig ildoverfald. To sårede. Omkring kl. 1145 når vi endeligt vores bestemmelsessted ved K.T.K. I./89 omkring 500 meter bag forreste linje. Vores bataljonskommandør, Oberleutnant Boelcke, en bror til den berømte flyverofficere, havde placeret sin kommandostation som B:T.K. blot 200 meter bag forreste stilling. På slaget Kl.12 startede en ubeskrivelig fransk trommeild. Franskmændene angreb. Vores bataljon skulle øjeblikkeligt indtage beredskabsstillingen. Leutnant d.R. Hierlmaier, min Kompagnieføre, en bayrer, viste mig det afsnit, jeg skulle besætte med en deling. I øjeblikket ligger vi i en hule halvvejs oppe på bjerget. På den overfor liggende ryg ligger de tyske og franske forreste stillinger, tæt bagved på omkring ¾ oppe af bjerget, ligger den 2. stilling, vi skal indtage. Omkring kl. 1215 ind i beredskabsstillingen. I rasende løb med fuld oppakning og omhængte håndgranater går det gennem sænkningen ind i vores stilling. Uafbrudt trommeild (krumbaneild) fra det franske artilleri. Vores kompagni (48 mand) havde i løbet af 2 timer tab på 4 døde, 12 sårede og to begravede. Sidstnævnte allerede i beredskabsstillingen. Indtil omkring kl. 1530 lå vi her uden nogen form for befaling, da pludseligt Leutnant Meyer, bataljonsadjudanten ved III./89 kom for at give sin kondolence. Jeg spurgte: »Hvad er der sket?« - »Deres bror er faldet!«. Leutnant Meyer overtog nu kompagniet, da også Leutnant Hierlmaier, vores Kompagnifører, var blevet såret kort efter Joachims død. Kort før kl. 18 blev der befalet angreb med vores bataljon, der efterfølgende skulle forblive i forreste stilling for at afløse I. Bataillon, der gennem flere daglige franske angreb, var fuldstændig udmattet. Kort før kl. 18, mens jeg allerede skulle til at rykke frem gennem forbindelsesgraven, blev angrebet i sidste øjeblik aflyst, da der ikke var reserve disponible. Jeg anmodede nu Oberleutnant Boelcke om tilladelse til at opsøge Jochens lig, min elskede sidste bror, og samtidig sørge for tilbagetransport. Han gav mig straks to mand til hjælp. Omkring kl. 19 gik jeg nu sammen med disse tilbage efter ilden var faldet noget. Så fandt jeg foran mig min kære Jochen liggende død. – Jeg snakkede også med den reservelæge, der straks var trådt til, da granaten slog ned ved siden af Jochen, men havde fundet ham død. Han overdrog mig tegnebog, lommekniv, ring o.s.v., som han allerede havde taget sig sig. – Som det blev mørkt fik jeg den døde lagt i en teltflage, og på skift bar jeg og mine folk den døde til proviantvognenes holdeplads, men måtte af og til stoppe op på grund af den igen øgede fjendtlige artilleriild. En vogn tog den døde med til kamptrænet, der lå ved Laval i nærheden af Laon. Efter en skrækkelig tur gennem øsende regn langs artilleriødelagte veje, nåede vi endeligt frem tidligt på morgenen. Om eftermiddagen fortsatte jeg med den døde til Laon, hvor han blev begravet med det samme. Der var desuden yderligere 10 enkeltgrave , hvor en feltpræst talte nogle få, generelle ord. Som den eneste stod jeg nu ved graven med min over alle elskede bror, der fjernt fra hjemmet fandt sit sidste hvilested i fjendeland. Hvilket tungt slag, havde det været for mig, at miste ham, netop ham, efter at nogle få måneder tidligere min ældste bror, Heini, havde ofret sit unge liv for Fædrelandet.

Sergeant Zielinski, 3. Kompanie, skriver:

Fjenden angreb næsten daglig, for netop at fravriste os denne stilling. Var det lykkedes ham at trænge igennem, var store dele af den tyske front kommet i en farlig situation. Det var vores hovedmodstandslinje, og den skulle under alle omstændigheder fastholdes.

En nat lå 3. Kompanie i en stenhule ved Ferme de Colombe som reserve. Tidligt på morgenen blev kompagniet igen indsat i fronten. Til bekæmpelse af de fjendtlige kampvogne, blev jeg udrustet med et panserværnsgevær. Brugen var som ved det Gevær 98, men var 3-4 gange så tung som dette , og ammunitionen var tilsvarende.

Det var denne morgen meget tåget og man kunne dårligt se 10 skridt. En kraftig artilleriild lå over vores infanterilinje, og steg omkring kl. 5 til trommeild.

Kl. 7 angreb franskmændene, efter at ilden på en gang var forlagt til de bagved liggende områder. Inden vi havde set os for, dukkede fjenden op foran vores nødtørftige pigtrådshindring. Mod et sådant mål er det infanterigevær bedre. Jeg smed panserværnsgeværet og grev et infanterigevær og tog de stormende franskmænd på kornet. Nogle få folk stod til højre og venstre for mig og skød ligeledes. Til venstre hørte vi noget, der lød som hurra-råb; om det kom fra os eller fra fjenden, viste vi ikke, og havde ikke tid til at finde ud af det - fjenden var tæt på vores grav. Pludseligt drejede modstanderen foran os til højre, forsvandt i tågen og efterlod kun døde franskmænd foran os.

Så kom enkelte folk løbende gennem graven fra venstre, helt forstyrrede og hovedløse, og råbte til os, at modstanderen var trængt ind her. Inden vi rigtigt vidste, hvad der egentlig var i gang, kom også fjenden fra venstre ind i graven og på begge sider af denne. Enkelte af os løb herefter tilbage til forbindelsesgraven, mens resten, omkring 7 mand, blev løbet over ende. Franskmændene gjorde os forståelig, at vi skulle løbe tilbage bag hans linje. Der var ikke andet for os at gøre, end at følge hans anvisninger! Også fra højre dukkede franskmænd op, formentlig den samme modstander, der tidligere foran vores linje, var forsvundet til højre.

Det var vel fjendens taktik, at angribe et svagt sted i vores grav og bryde igennem. Blev der alligevel ydet modstand, svingede angrebet til højre og venstre, for herefter at angribe os fra begge sider og tage fanger, hvad der i dette tilfælde lykkedes ham.

Hvordan var så fangenskabet! Hvad ville franskmændene gøre ved os, eller ville han gøre det ved os alle? Eller ville krigen snart være færdig, og tiden i fangenskab ikke blive så lang? Dette gik gennem mit hoved, og vel også gennem de andres, som vi gik gennem kraterlandskabet i retning af fjenden, kun iført vore stålhjelme – ikke som en stormende sejrherre, som så mange gange før, men som krigsfange!

Min brødpose med rem og feltflasken bandt jeg i alt hast fri af mit seletøj, band remmene sammen, og hængte dem om. I et krater lå en hårdt såret franskmænd. Da han så mig, råbte han til mig. Jeg forstod ham ikke i første omgang, men fandt så ud af, at han ville have noget at drikke. Mens jeg knælede ned hos ham i krateret, hævede hans hoved en smule, lod ham drikke af min feltflaske, løb nogle franskmænd forbi mig med nogle kasser. De så mig måske ikke, for de løb videre. Jeg kom på tanken, at tage den sårede franskmand med; det kunne måske give et andet indtryk af fjenden, men jeg forkastede hurtigt ideen. Intet kunne formentlig hjælpe franskmændene, der havde et kraftigt skud i brystet. For det andet ville jeg ikke som underofficer vise mig for fjenden som lastedyr og for det tredje hvde jeg rigeligt at gøre, selv at sllippe gennem den ødelæggende artilleriild.

Mine kammerater var ikke længere at se, sandsynligvis var de allerede nået frem til franskmændene. Igen kom franskmænd forbi. Jeg foregav at være død. Ville den sårede afsløre mig? Ingen tog sig af mig. Langsomt rettede jeg mig op, den sårede lå roligt med lukkede øjne. Var han død? Som jeg åbnede hans blodige jakke opdagede jeg, at han stadig levede. Meget kunne jeg ikke hjælpe ham. Jeg overvejede, hvad jeg skulle gøre: løbe videre til fjenden eller blive liggende her. Et var muligt, at vores infanteri ville gå til modangreb, men ville de komme så langt? Ville de generobre den tabte grav, eller rykke endnu længere frem? Så ville jeg være reddet! Jeg besluttede mig til at kravle mod venstre, da til højre et helvede var løs. Det bragede og hulede og maskingeværerne hakkede løs. Den sårede lagde jeg bekvemt i krateret og krøb så mod venstre fra krater til krater. En granat landede med et brag få meter fra mig og overøsede mig med jord og skidt. Et MG skød til venstre, og kuglerne fløj hen over hovedet på mig, det måtte være et tysk våben. Jeg skjulte mig så godt jeg kunne et et granathul. Hvis jeg bare havde vist, hvad der var i gang! Jeg kom ikke til at bryde mig hoved over dette i ret lang tid. Til venstre for mig brød et helvede løs med råb og skrig og MG-ild. Så kom gennem tågen skikkelser imod mig, var det tyskere? Nej, det var franskmænd med deres flade stålhjelme. De løb, som fanden var i hælene på dem. En gruppe på tre mand vaklede forbi mit krater, der i midten bar på en såret. Jeg havde ikke taget fejl, vores infanteri var i gang med et modangreb og drev igen fjenden tilbage i deres egen stilling.

Jeg kunne ikke længere holde mig tilbage. Jeg sprang op og løb tilbage. Et skydevåben havde jeg ikke, men havde en sten i hånden. Skulle jeg støde på franskmænd, ville jeg knuse hovederne på dem med stenen.

Jeg må være løbet på langs af vores front, for jeg landede pludseligt i graven hos Füsilier-Regiment 90. Som jeg gik til venstre gennem stillingen, nåede jeg igen tilbage til 3. Kompanie. Min tid som krigsfange havde på den måde dårligt varet 1½ time.

Om natten til 19. september afløste I. Bataillon – hvor Leib- og 2. Kompanie på grund af deres ringe styrke var lagt sammen til ét kompagnie under Leutnant d.L. Jungtow – som kampbataljon og III. Bataillon som beredskabsbataljon fra Leib-Grenadierene, under his kommandør de var underlagt. II. Bataillon blev trukket frem til Bois de Veau. Den stilling, 5. Infanterie-Division havde overtaget, blev anset for hovedmodstandslinjen.

Den var anlagt med henblik på tilslutning til Aisne-stillingen ved Vailly og for under alle omstændigheder at fastholde den stærkt truede stilling langs Chemin-de-Dames.

Af samme årsag blev en befaling fra 17. Infanterie-Division fra 18. september 1918 indledt med følgende ord:

Det må være klart for enhver officer og soldat, at det under denne indsats af Divisionen handler om, at bringe det fjendtlige storangreb til standsning. Det er tilsyneladende fjendens hensigt, at sætte sig i besiddelse af afgørende punkter på Chemin-des-Dames. Skulle det lykkes ham, med sin fremtrængen af nå dette, ville ikke kun den øjeblikkelige stilling mellem Chemin des Dames og Vailly alvorligt blive truet, men den samlede stilling langs Chemin des Dames næppe mere muligt at fastholde. Hver eneste fodsbred jord, som vi her mister eller frivilligt opgiver, bringer fjenden nærmere sit mål, og vanskeliggør på samme tid fastholdelsen af dette vigtige område. Som resultat, spiller fastholdelsen af terræn en afgørende rolle i vores kamp. Generalkommandoet har på denne baggrund anordnet, at den til enhver tid forreste linje skal anses for hovedmodstandslinje. Om denne forreste linje skal den afgørende kamp føres, ikke i et stift, lineært forsvar, men i en i stor dybde anlagt stilling, besat med tilstrækkelige kræfter, og gennemføres på en måde, at hovedmodstandslinjen ved afslutning af kampen, fast er på vore hænder.

Under de sidste dages uafbrudte kampe var det lykkedes fjenden at trænge Leibrenadierene tilbage til den østlige side af vejen mellem Vaurains Ferme og Ferme de Colombe. Til forbedring af forreste stilling blev der til den 19. september morgen befalet et angreb over en fred front med det formål, at besætte Jouy-Riegel stillingen.

I dette angreb deltog I. og III. Bataillon i Leibgrenadiernes afsnit. Efter en kort, kraftig artilleriforberedelse, begyndte kl. 0535 angrebet med III. til hjre og I. til venstre. Da de tilstødende enheder til højre ikke kom med frem, og det samtidig kom under flankerende maskingeværild, kunne højre fløjkompagni (10.) kun få nogle få meter frem. Det til venstre tilstødende 11. Kompanie nåede omkring 100 meter over vejen Vaurains – de Colombe Ferme. Tæt bag eller skudt frem i linjen, kæmpede også 12. og 9. Kompanie, og fastholdt med håndgranater franske modangreb. Den tapre fører for 9. Kompanie, Leutnant d.R. Schreiber, faldt. Fra I. Bataillon angreb Leib- og 4. Kompanie i spredte grupper til den anden side vejen, og erobrede Ferme de Colombe. Den var imidlertid her alene, da venstre nabo ikke var gået med frem, og blev angrebet i ryg og på flankerne, hvorunder to gruppe fra 4. Kompanie blev omringet og taget til fange. I et modstød trængte 3. Kompanie fjenden tilbage over Ferme de Colombe, men kunne overfor friske fjendtlige enheder, ikke fastholde denne. Efter tabsgivende nærkape, måtte Regimentet falde tilbage til udgangsstillingen 150 meter på den anden side vejen Vaurains Ferme – Ferme de Colombe. At den af grenadererne opnåede succes ikke kunne fastholdes, lå udelukkende deri, at enhederne til højre og venstre ikke var gået frem, så Regimentets fløj lå fuldstændig åbne hen. Om eftermiddagen overtog Major de Rainville kommandoen over afsnittet.

Den 19. september var en hædersdag for Regimentet. Under hårde kampe – kompagnierne var kun på 45-50 mand – var der taget 176 usårede fanger, og det var på ny bevist, at det endnu rummede den gamle Grenadierånd.

Hvad frontkæmperen, den jævne mand i de sønderrevne feltgrå uniformer, ydede under disse sidste kampe i året 1918, må endnu engang fremhæves. Med en ofte mangelfuld forplejning, uden hvil, uden afløsning, holdt de ud til den bitre ende – i felten ubesejret.

Den 20., 21. og 22. september var der forholdsvis roligt. Af alle kræfter blev modstandsstyrken i stillingerne forbedret. Frem for alt drejede det sig om, at spærre de mange løbegrave, der førte mod fjenden.

Dem 21. marcherede I. Bataillon efter afløsning af en bataljon fra RIR 37 til Filain, hvor den blev underbragt i gamle dækninger i en hulvej. Den 22. om aftenen blev også II. og III. Bataillon afløst og trukket tilbage til Filain, da 17. Infanterie-Division afgav højre Regimentsafsnit (GR 89) og tre kompagniafsnit af det midterste afsnit (FR 90) til til højre nyindsatte 10. Reserve-Division, og det resterende smalle Divisionsafsnit alene kunne besættes af IR 75 og FR 90.

Tiden i hvil blev kort. Allerede om natten til 24. september blev Grenadier-Regimentet indsat mellem Füsilier-Regiment 90 og Infanterie-Regiment 75 i en stilling ved Aizy. II. Bataillon blev kampbataljon, III. beredskabsbataljon, mens I. Bataillon forblev som reserve ved Filain.

Om Divisionens kampværdi skriver Divisionskommandøren til Gruppe Schoeler (Generalkommando VIII. AK) at enhederne efter tilgangen af erstatningspersonel, ubetinget behøver en fire-ugers uddannelsesperiode, for igen at blive fuldstændig kampduelig. Divisionen havde under indsatsen langs Vesle mistet 78 officerer og 2.282 underofficerer og mænd. Regimenternes gennemsnitlige kampstyrke var kun på 550 mand.

Efter at hele det tunge artilleri mellem 25. og 27. september var trukket tilbage bag Ailette-afsnittet, begyndte om natten den 28. september operatin »Talfahrt«, det vil sige tilbagetrækning af fronten bag Ailette i »Eckehart-stillingen«. For at imødegå enhver falsk forestilling, skal det understreges, at alle disse stillinger i efteråret 1918 næsten kun bestod på et stykke papir, og at stillingerne kun var afmærket i terrænet. I. Bataillon marchrede til Athies, III. Bataillon over Laval til skovlejren ved Samoussy. Som sidste del af Regimentet forlod II. Bataillon bag en stærk bagtropspatrulje, kampstillingen og nåede efter et kort ophold i den af 10. Reserve-Division besatte Eckehard-stilling, omkring kl. 0600 ligeledes skovlejren ved Samoussy, hvor også om aftenen bagtroppen indfandt sig.

Den 28. september lod Divisionsbefalingen forlyde:

> Divisionens frigørelse fra afsnit Ferme de Colombe – Vailly er lykkedes uden forstyrrelser. De tilbagetrukne dele af 7. Armee står kampberedt i en stærk stilling. Endnu engang liggeren periode af kampe bag os, en tid, hvor det ganske vist ikke, som vi den 21. marts havde forestillet os det, skulle blive et sejrsløb, eller hvor vi, som vi havde håbet som vi stod bag Kemmel, måtte angribe den forhadte englænder. Det blev i stedet måneder, hvor det af Divisionen måtte forlanges vanskelige forsvars- og tilbagerykninger. Men som ikke andet kunne forventes, viste Divisionen sig også i denne opgave, sig værdig til sit gamle omdømme som en af de bedste i den tyske hær. Med stolthed kan I se tilbage på denne tid. Dagene langs Vesle og Aisne betyder nye datoer af æreværdige erindringer i historien om vores troppeenheder. Under forsvar mod fjendtlige angreb, og under egne angreb, under dristige patrulje og stødtrops-operationer, og vanskelige stillingsbygning, ved hyppige stillingsskifte og anstrengende ammunitionstransport, ved oprettelse og vedligeholdelse af signalforbindelser og ved omsorg for sårede og syge, i tjeneste i åben mark og ved natarbejde i stabe, i fremskaffelsen af forplejning og fordeling af post, har alle medlemmer af Divisionen i høj grad gjort deres pligt, trofast støttet af til os underlagte formationer. Endnu i de sidste dage har pionerer og infanteri gjort en kæmpe-

indsats i etablering af broer, og den 27. september har I på ny vist overfor talmæssigt overlegne angribende franskmænd, at det er en dårlig forretning at strides med Mecklenborgere og Hanseater. I dette seje forsvar har i ydet en stor indsats i Fædrelandets hårde tid.

Vi tænker med ærefrygt på vores døde og i omsorg for vores sårede.

Og nu drejer dig sig om, hurtigt at bringe Divisionen i brugbar stand, som den vil være de ikke udeblivende nye opgaver voksen. 17. Infanterie-Division kæmper altid på afgørende punkter, og vil også i fremtidige vise sig den viste tillid værdig.

Efter de mange anstrengende uger troede Divisionen at kunne regne med en, om end kort pause til rekreation af de stærkt medtagne enheder. Imidlertid kom dens anvendelse til at forme sig betydeligt anderledes, end den havde håbet, og som det var stillet den i udsigt.

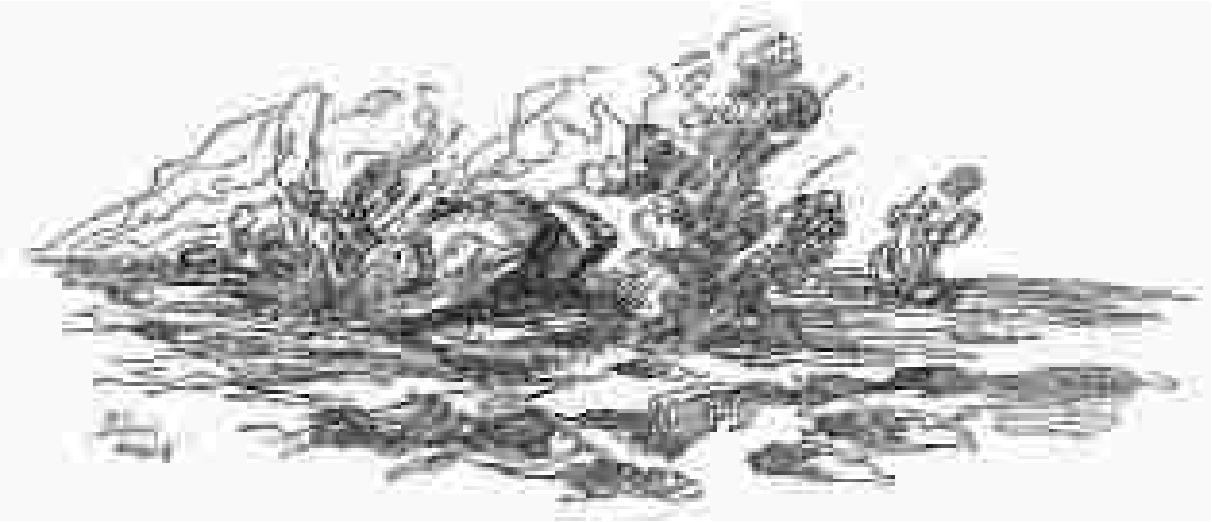

26. Kapitel: Indsats på den vaklende Champagne-front

(20.9. – 17.10.1918)

General Foch, der efter slaget ved Soissons blev forfremmet til Marskal af Frankrig, havde den 24. juli samlet førerne af de allierede hære for at meddele dem, sine hensigter for den fortsatte krigsførelse. Gennem en række kraftige angreb med korte mellemrum, havde han til hensigt at bringe uorden i den tyske hær, og forhindre den i at koncentrere forstærkninger. Var dette lykkedes, skulle en generel offensiv iværksættes.

Som følge af denne plan angreb englændere og franskmænd den 8. august under massiv indsættelse af kampvogne den 2. og 18. Armee ved Amiens, og var trængt dybt ind i den tyske stilling. Tabene havde været omfattende, og hele Divisioner havde svigtet overfor »kampvognsskrækken«. General Foch udvidede nu angrebet til området Arras – Soissons, og tvang tyskerne, frem til den 8. september, at vige ud til Siegfried-stilllingen. Få dage senere gik St.Mihiel-buen mellem Verdun og Meuse tabt til amerikanerne, og i midten af måneden styrtede pludseligt to af de piller, hvorpå Centralmagternes militæriske konstruktion hvilede - fronten i Palæstina og Makedonien – sammen, og fjernede dermed det sidste håb på en militært tålelig afslutning af krigen.

Mod slutningen af september troede Foch at tidpunktet var kommet til at overgå til generel offensiv langs hele fronten mellem havet og Meuse. I sin bog skriver Major Volkmann:

> Han vidste, at modstanderen kun under opbydelse af alle kræfter kunne fastholde sammenhænget i fronten, at de tyske divisioner næsten uden ophør stod i kamp og nærmede sig nedsmeltning, og at antallet af reserver, på trods af en forkortelse af fronten, meget hurtigt mindskedes. Under disse omstændigheder syntes det for Foch af største betydning, at presset mod de tyske tropper ikke mindskedes et sekund, men tværtimod øgedes. Han drev derfor de allierede hære, hvor mange tegn på udmattelse begyndte at vise sig, frem til den sidste store anstrengelse, og holdt sig ikke tilbage for også at kaste de unge, netop ankomne amerikanske divisioner ind i kampen, selvom deres kampuddannelse stadig udviste store mangler.

Den 26. september begyndte den store allierede offensiv mod den tyske hær, på højre fløj af amerikanere og franskmænd mellem Verdun og Reims i retning af Mézières, i midten af englændere over linjen Cambrai – St.Quentin mod Maubeuge, og på den nordlige fløj af belgiere, englændere og franskmænd i retning f Gent.

Den højre fjendtlige fløj åbnede slaget den 26. september. Den amerikanske hærgruppe gik frem mellem Meuse og Argonne, den franske 4. Armee under Gouraud mellem Argonne og Reims. Mens det lykkedes amerikanerne at presse den tyske front (5. Armee og Heeresgruppe Gallwitz) til venstre for Meuse tilbage til omegnen af Grandpré, stødte Armee Gouraud i Champagne mod stærk modstand fra den tyske 3. og 1. Armee under Heeresgruppe Deutscher Kronprinz. De fjendtlige succeser ved den tyske 5. Armee, tvang i mellemtiden også hurtigt disse enheder tilbage bag Suippe og Aisne.

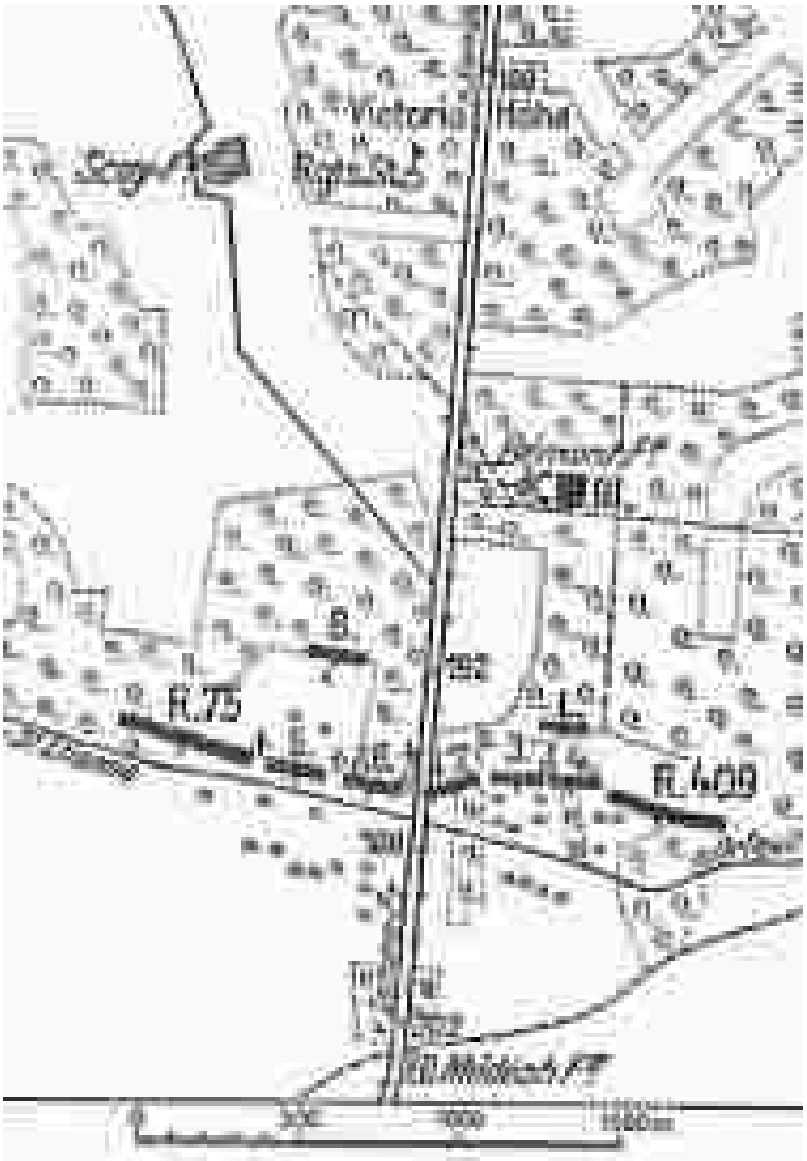

Efter frigørelse fra Aisne-linjen blev 17. Infanterie-Division i første omgang forudset som indgrebsdivison til forstærkning af Gruppe Lüttwitz og Wichura. Efter en hviledag, der blev anvendt til vedligeholdelse af uniformer og udrustning, marcherede den i tre kampgrupper 30. september mod Festieux. En kontraordre standsede forskydningen. Grenadier-Regimentet blev beordret tilbage til Couchy-les-Eppes. Om aftenen kunne I. og III. Bataillon nå tilbage til henholdsvis Athies og lejren ved Samoussy, mens Regimentsstab og II. Bataillon med MG-enhederne blev i barakker ved Coucy-les-Eppes. Den tidligere adjudant ved 34. Infanterie-Brigade, Rittmeister Kothe, overtog føringen af III. Bataillon.

Den 1. oktober fulgte transport af Regimentet fra Athies og Coucy-les-Eppes over Liart til Mont St. Remy (Stab, MG- og MW-kompagnier), Sugny (I. og II.) og Semide (III.). Frem til middag den 2. oktober blev alle elementer samlet i en bivuak tæt nord for Mont-St.Martin. Kraftig beskydning og flybomber gennemtvang flere mindre forskydninger og bragte tab. Således mistede 3. MGK til en tung granat 2 mand og 13 heste. Om natten blev kompagnierne til dels underbragt i barakker og dækninger, mens resten gravede sig ned på nordskråningen af »Spitzschnabels«. På ordre fra Gruppe Perthes blev Regimentet sammen med 4./FAR 60 stillet til disposition som indgrebsenhed for 189. Infanterie-Division under et forventet storangreb ved Orfeuil.

Den 3. oktober rykkede Regimentet som befalet i første omgang til et mindre krat og skovstykke ved Les Monts Chéry for efter muligheder at søge dækning mod de talrige bombeangreb fra fjendtlige flyeskadriller. Efter at de usikre kommandoforhold var afklaret, rykkede det kl. 13 på anmodning fra 203. Infanterie-Division frem til vejkrydset vest for Semide (Romerskanse). I den under kraftig beskydning liggende semide, havde kompagnierne mulighed for i et stort, forladt magasin, rigeligt at forsyne sig med dåsekød, ost, honing, kiks og andre ting. En stor velsignelse for frontsoldaten, som ikke havde det så godt som de godt klædte og godt forplejede modstanderen, der havde adgang til forsyninger fra hele verden. Kl. 1630 blev Regimentet trukket frem til Bémont Ferme [Baimont Ferme], hvor det kom under mådeholdende artilleribeskydning. De svage kompagnier – ofte kun 50-60 mand – blev middelmådigt underbragt i gamle barakker. Regimentsstaben blev placeret i en tidligere sanitetsdækning på sydsiden af Victoria-højden, 1 km nordvest for Bémont Ferme.

Situationen om aftenen den 3. oktober var således, at det var lykkedes fjenden at lave et dybt, om end smalt fremstød i afsnittet under Gruppe Py (Generalkommando XII. AK) mellem Blanc-Mont og Médéah højderne i retning af St. Etienne. Det var lykkedes han at opnå resultater på begge sider af vejen Somme-Py – Bémont Ferme og havde erobret Médéah bakkerne, hvorimod han ved Orfeuil var blevet afvist. Til den 4. oktober beordrede

Gruppe Py derfor en generelt angreb under ledelse af stillingsdivisionerne med det mål, at generobre de tabte områder fra den 3. september.

Den 4. oktober skulle igen blive en stortkampdag. Kl. 0700 blev II. Bataillon indsat i et opstået hul nordvest for Médéah Ferme mellem Füsilier-Regiment 90 til højre og Reserve-Infanteri-Regiment 74 til venstre lige nord for vejen Orfeuil – St.Eitenne med venstre fløj langs vejen mod Somme-Py.

Kl. 1035 angreb fjenden efter en kraftig ildforberedelse. I afsnittet foran II. Bataillon blev det afvist, men da fjenden trængte igennem øst for landevejen, måtte venstre fløjkompagni trækkes tilbage. Kl. 1145 blev I. Bataillon indsat i et modangreb i Infanterie-Regiment 409 afsnit øst for landevejen, mod en her indtrængt fjende, men på grund af den kraftige fjendtlige artilleriild opnåede det intet resultat. I. Bataillon blev herefter igen samlet nord for K.T.K. II./89 og lagt i beredskab til eventuelt senere modangreb. Om aftenen blev III. Bataillon til afløsning af dele af RIR 74 langs vejen Orfeuil – St. Etienne, indsat i forreste linje til højre ved siden af II. Bataillon. Her blev den rutinerede fører for 10. Kompanie, Leutnant d.R. Heuck, såret.

Efter en rolig morgen beskød fjenden den 5. oktober de bagved liggende områder, specielt veje og sænkninger, og gik omkring kl. 1030 over til trommeild, fulgt en halv time senere af et infanteriangreb. Dette brød fuldstændigt sammen i infanteri- og MG-ild. Ved 10. Kompanie blev der under et kort fremstød, hvorunder i sær Sergeant Fick og Gefreiter Würk udmærkede sig, taget 14 fanger. Om aftenen blev der omrokeret blandt enhederne, således at I. Bataillon blev indsat til venstre ved siden af II, mens III. kom i reserve.

Bortset fra enkelte ildoverfald mod stillinger og bagterræn, forløb den 6. oktober roligt. Ved 4. Kompanie blev en fjendtlig patrulje afvist.

Den 7. oktober herskede der under efterårståge om formiddagen fuldstændig ro. Først om eftermiddagen livede ilden op sammen med det opklarende vejr. Regimentet var organiseret som vist på ovenstående skitse. Da Gruppen forventede et fjendtligt storangreb næste dag, blev patruljer sendt frem til opklaring. Patruljen fra 7. Kompanie indbragte en fange, som fortalte, at der til morgenen den 8. oktober var planlagt et kampvogns støttet angreb.

Kl. 0430 fastslog en patrulje under Sergeant Sabowsky, 6. Kompanie, at der var kampvogne foran fronten. Kl. 0600 begyndte en kraftig trommeild, og en halv time senere angreb fjenden med store styrker over en bred front, støttet af talrige kampvogne. Disse blev i II. Bataillons afsnit totalt afvist. Et andet og tredje forsøg havde samme resultat. Selvom grenadererne for første gang stod overfor kampvogne, var de ikke til at ryste. De lod dem komme ind på effektiv skudafstand, og tvang dem så til at vende om. Flere kampvogne blev efterladt bevægelsesløse. Da fjenden trængte ind i højre nabo-regiment blev 8. Kompanie fra 2. linje indsat til at lukke et ca. 400 meter hul på højre fløj af II. Bataillon. Efter at have afvist flere angreb måtte I. Bataillon gå tilbage til en linje 500 meter syd for Bémont Ferme sammen med venstre nabo-regiment på grund af de gentagende kampvognsangreb, hvorunder dele af 3. og 4. Kompanie efter håndnakket modstand blev afskåret. Den blottede venstre flanke kunne 7. Kompanie kun med besvær dække. Alligevel holdt den i sin fremspringende stilling tappert ud under dens fører, Hauptmann Westphal. Som altid udmærkede sig også under denne kamp sig i sær Leutnant v. Platen gennem sin urystelige ro og store tapperhed. Han var en fortræffelig frontsoldat og et forbillede for mange. For at forstærke den truede højre flanke, blev 10. Kompanie indsat. Dette rykkede frem fra Bémont Ferne og trængte fjenden tilbage til hans udgangsstillinger. Herunder faldt kompagniføreren, Leutnant d.R. Schultz (Wilhelm) og hans stedfortræder, Leutnant d.R. Wieczorek under nærkamp. MG-ild tvang det tapre 10. Kompanie til delvist igen at opgive det opnåede resultat, og placerer sig på håjre fløj af 8. Kompanie med front mod syd. I det stadigt eksisterende hul mellem 10. Kompanie og højre nabo-regiment blev om eftermiddagen resten af III. Bataillon placeret med 9. og 11. Kompanie (dette var sammensatte 11. og 12. Kompanie) under bataljonsføreren, Rittmeister Kothe. Erstatningen den allerede faldne fører for 11. Kompanie, Leutnant d.R. Mittelmann, den hidtidige fører for 12. Kompanie, Leutnant v. Laffert (Franz Wilhelm), blev så hårdt såret, at han døde et par uger senere af sine skader. Da også Rittmeister Kothe og Leutnant d.R. Lottig blev såret i MG-ilden, faldt det svækkedes kompagnis angrebskraft, men hullet blev lukket. Et forsøg sidst på eftermiddagen på igen at åbne hullet gennem et delangreb mislykkedes på grund af ilden fra 3. MGK. Da et modangreb til venstre med dele af Füsilier-Regimentet sikrede forbindelsen til 7. Kompanie, var situationen genoprettet. I. Bataillon blev samlet ved Bémont Ferme.

Den 8. oktober var en af de hårdeste storkampdage for Regimentet. Selvom den uafbrudt havde været i kamp siden slutningen af juli, havde de de sidste dage ligget uden nogen dækning under den voldsomste fjendtlige beskydning, og havde haft de alvorligste tab, frem for alt blandt førerne. Alligevel var et storangreb støttet af talrige kampvogne brudt sammen overfor grenaderernes tapperhed. Kompagnierne havde kun en kampstyrke på omkring 50 mand.

Om Regimentets indsats i Champagne i begyndelsen af oktober 1918, skrev Kammerat Herman Siegel (Neustrelitz):

Nu var den gåde løst, som unde vores tur med sporvognen havde optaget vores tid. Enkelte kammerater mente godt nok, at det havde været ved »Pottegal«, hvor vi blev indsat, for der var nu tyk luft overalt. Det hele faldt imidlertid på plads, da vi kom til en sænkning, hvor der lå en bekendt, og alligevel uigenkendelig landsby. Det var Semide, der engang havde været vore hvilekvarter i Champagne 1915/16. Her havde vi sammen med vores Storhertug Adolf Friedrich fejret jul 1915, her havde vi under hvil ekserceret og oplevet mange glade timer. I dag var den næsten ikke til at genkende. Endnu rygende og osende lå dele af landsbyen i ruiner. Fra tid til anden kom tunge granater ned over stedet. Specielt omkring banegården lå røgen tungt. Franskmændene havde, som vi senere fik at vide, her skudt det proviantdepot i brand. Vi havde tit gået på disse veje, som i den våde periode var dækket af et tykt lag mudder, så man kunne mærke hver eneste lille sten under de gennemblødte støvlesåler. I dag – den 2. oktober 1918 – var den imidlertid i stedet for den bekndte Champagne-pløre, på grund af den tørre periode dækket af et håndsbred støvlag, som hvirvledes op under vores march og næsten gjorde det umuligt at trække vejret. Efter nogen trækken frem og tilbage, blev vi underbragt i flere gamle barakker og dækningsanlæg i nærheden af Semide. Et antal kammerater, to mand fra hver gruppe, påtog sig aat lede efter levnedsmidler og andre dejlige sager i det brændende levnedsmiddel depot. Herunder fandt de i nærheden af stedet flere døde og sårede. Om aftenen fik vi at vide, at vi var underlagt den foran os liggende 199 Infanteridivision som indgrebs-regiment. Om natten blev der udleveret varm mad fra feltkøkkenerne. Tidligt på morgenen blev vi så vækket af kraftige tilråb fra posterne. På kort tid stod Regimentet klar på den befalede stilleplads. Ved daggry måtte alle nået i dækning i de talrige små skovstykker, da de fjendtlige bombeeskadriller, ofte 50-100 fly, hele dagen kredsede over os. Ind i mellem overdøvede gentagende eksplosioner, forårsaget af de fjendtlige flys bombe nedkastninger, lyden af vores artilleri. Sådan forløb denne dag, den 3. oktober 1918, uden at vi behøvede at gribe ind. Hen på aftenen blev bataljonerne trukket nærmere, frem til den os også velkendte Bémont-Ferme på vejen mod Sommy-Py. Her tilbragte jeg natten på et trappetrin til en dyb dækning. Tidligt på morgenen den 4. oktober kom befaling til, at vores II. Bataillon skulle indsætte fremme i fronten. Kompagni vis i enkeltkolonne gik det fremad. Foran rasede artilleriild på voldsomste vis. Vi nåede hurtigt grænsen for fjendens spærreild. Først i løb, så i iltempo, gik det videre. De bageste områder blev hele tiden kraftigere beskudt af fjenden. Vi var snart på vejen, snart til højre, snart til venstre, overalt blev vi jagtet. Det var som havde Beelzebub lagt en stykke af helvede ned på dette stykke jord. Høje grantræer blev forvandlet til tændstikker og ramlede ned blandt os. Saniteterne havde hænderne fulde med arbejde. Fuldstændig udmattet nåede vi frem i stillingen. Her var der roligt. Fjenden kunne ikke se dem, da de var dækket af små buske. Af samme grund blev den egentlige stilling ikke beskudt. »Stilling« var måske for meget at sige. Den bestod af en omkring 30 meter lang grav. Som forlængelse af der grave huller, dette var imidlertid et besværligt arbejde, da den hårde kalkjord kun kunne behandles med hakker. Den følgende dag, 5. oktober, var artilleriet igen yderst heftig. Omkring middagstid dukkede fjenden (franskmænd) pludseligt op tæt foran vores stilling. Vi åbnede øjeblikkeligt en rasende ild. Fjenden forsvandt lige så hurtigt, som han var dukket op. Da synsvidden var begrænset til blot omkring 50 meter på grund af et tæt buskads, kunne vi ikke fastslå, hvor kraftigt det fjendtlige angreb havde været. To dage senere kom Kammerat Wolf fra 7. Kompanie og jeg tilbage fra en ordonnanstur. Som vi passerede et åbent stykke, fløj pludseligt maskingeværild om ørene på os. Kammerat Wolf skreg op og viste mig i en dækning, at hans fingre på venstre hånd alle var fuldstændig skudt væk. Kort efter begyndte han, efter omhyggeligt at være forbundet, den lange tilbagerejse til hjemstavnen. For ham var krigen forbi. Om natten blev Regimentet organiseret på en ny måde. 8. Kompanie blev højre fløj af Regimentet. Da natten var rimelig stille, kunne vi hører alle mulige lyde fra fjenden, herunder kunne der tydeligt høres motorlyde. Det var klart for os alle, hvad den næste dag, den 8. oktober, ville bringe: fjendtligt masseangreb med kampvogne. Denne nat har vi næsten overhovedet ikke sovet, da der stadig var noget der skulle gøres klar. Hen mod morgen holdt jeg sammen med er par kammerater det gamle soldater mundheld »uden mad og drikke …« i hævd og spiste en god morgenmad. I øvrigt en meget vigtig begivenhed for en frontsoldat. (Jeg mener, at det alt sammen var rester, vi havde kun rester, lidt roemamelade og lidt tørt brød). Efter at vi havde gjort klar, så vi med måske en ejendommelig ro, på hvad der måtte komme. Efterhånden begyndte det at blive lyst. Pludseligt, det var vel omkring kl. 8, startede pludseligt trommeilden. Nu var timen altså kommet. Vi gik skudklar i stilling. Blodet hamrede i tindingen. Hvem, der stadig havde noget at ryge på, osede. Hvad var det? – Foran og bag stilling faldt nogle små nedslag. Vi troede det var geværgranater, men så kom samtidig råbet: »Kampvogne!« Dette var signalet til at åbne ild, da vi vidste at der lige bag kampvognene ville komme fjendtligt infanteri. Vores maskingeværer hamrede, Vi skød en laderamme efter den anden, geværpiben var næsten for varm til at kunne røres. Da der stadig ikke var helt lyst og området desuden var dækket var støv og røg fra artilleriilden, kunne vi ikke følge kampvognenes bevægelser. Men foran vrimlede det med fjendtligt infanteri. Flere af kammeraterne kastede håndgranater ud i forterrænet. Pludselig lød råbet: »Kampvogne bag vores front!«. Et af disse uhyre kravlede netop samtidig frem mod os. Få sekunder senere eksploderede også de første håndgranater ved siden af den. Dette bragte den imidlertid ikke ud af fatning. Pludseligt standsede kampvognen helt op og stod stille. Mange kammerater triumferede allerede og troede, at den var nedlagt. I samme sekund åbnede den imidlertid ild mod

os med sin lille kanon. Med ganske få øjeblikkes mellemrum slog en kampvognsgranat ned blandt os. Enkelte kammerater kravlede ud af deres huller, for på klodshold at bearbejde dette uhyre med håndgranater. Næsten samtidig så jeg hvordan Leutnant Schumacher, føreren for 2. MGK, bragte et tungt maskingevær i stilling, og uden at ænse ilden fra kampvognene, selv sendte 100 skud mod denne fra nærmeste hold. Jeg lå sammen med Kammerat Renter i et lille, fladt hul, hvorfra vi på 6-8 meters afstand uafbrudt beskød bæstet med vore geværer. Naturligvis forsvarede denne sig. En granat slog ned lige foran næserne på os i den opkastede vold af kalkstykker. Mit ansigt og især mine øjne var fyldt med små stykker kalk. Jeg kunne et øjeblik overhovedet intet se. Jeg gned hurtigt kalken af øjnene og så, at Kammerat Renter lydløst var faldet sammen ved siden af mig. Et sprængstykke havde ramt ham i højre tinding. Såret blødte allerede næsten ikke. Jeg skulle netop til at tage mig af ham og råbe efter en sanitetsmand, da endnu engang nogen skreg: »Franskmændene kommer bagfra. Vi er omringet!«. Samtidig kom vores kammerater fra 8. Kompanie løbene fra højre fløj af vores afsnit med råbene: »Franskmændene er trængt igennem til højre, vi kan ikke længere holde fast«. Vi lod nu kampvognen, der fortsat skød, være, og åbnede en morderisk hurtigild mod den angribende fjende, ikke kun bagfra, en del af kammeraterne opretholdt ilden mod forterræn, andre mod højre: kort sagt, vi skød derhen, hvor fjenden viste sig, og det var overalt. Vi vidste nu, hvad der stod på spil. Vi havde kun valget mellem modstand til det sidste eller overgivelse. Foreløbig havde vi ammunition nok, og det var hovedsagen. Franskmændene pressede os nu fra alle sider, men vi sendte ham uafbrudt den dødelige bly. Vores situation var alt andet end rosenrød. Vi vidste, at vi var omgået fra højre. Men var det også tilfældet fra venstre? Man kunne ikke overskue terrænet, vi måtte altså klare os selv. Fortvivlet forsøgte fjenden at få ram på os, men overalt stødte de på granit. Kampvognen satte sig pludseligt igen i bevægelse mod højre. Den nåede imidlertid ikke sit mål, den fjendtlige linje, for omkring 50 meter fra vores front stod den stille, uden kraft. Besætningen havde forladt den. Efterhånden svandt også presset fra det fjendtlige infanteri, som trak sig tilbage mod deres udgangsstilling. 8. Kompanies oprindelige front blev retableret. Da der ikke længere var tegn på tilstedeværelsen af vores nabo-regiment, blev der på ordre fra bataljonen udsendt en patrulje, der skulle finde dette og retablerer forbindelsen. Dette er naturligvis meget lettere sagt end gjort. I forvirringen langs fronten var det en meget vanskelig og farefuld opgave. Min patrulje forsøgte at nå en skov omkring 500 meter ved siden af os, men dette mislykkedes på grund af beskydning fra venstre. Det var ikke andre muligheder end at forsøgte endnu engang længere tilbage. Efter to timer stødte vi på kammerater fra nabo-regimentet, der ligeledes havde fået til opgave at finde os. Vi fik kontakt til hinanden, og hen mod aften var linjen til højre bag os igen besat. Den 8. oktober gik mod sin slutning. Vi kunne være tilfredse. De mange døde franskmænd, der lå overalt, beviste hvor store tab, fjenden havde lidt. Han havde intet opnået.

Af denne beretning fra en frontkæmper fremgår igen tydeligt, hvilken fortræffelig ånd, der stadig herskede i Regimentet.

Efter at der den 9. oktober i et dejligt vejr havde hersket næsten fuldstændig ro, blev fronten om eftermiddagen efter ordre trukket tilbage. I daggryet stod Regimentet med de svage bataljoner ved siden af hinanden, III. til højre, II. i midten og I. til venstre i linjen Scay Ferme – sydskråning af Victoria-højder. Patruljer fastholdt føling med fjenden og tilføjede ved Bémont Ferme endnu engang den eftersættende fjende betydelige tab. Fjendtligt infanteri, der efter kraftig artilleriild trængte frem langs landevejen, blev afvist af MG-ild.

Vizefeldwebel Krase, 2 MGK, skrev den 10. oktober i sin dagbog:

Kl. 1 om natten gik kompagnierne tilbage i en stilling bag Bémont-Ferme. Indtil kl. 5 blev en mindre sikring tilbage i forreste stilling. Jeg havde til opgave med 3 MG-grupper, i alt 24 mand, at dække tilbagetrækningen i bataljonsafsnittet, opholde fjenden og trække mig kæmpende tilbage. Jeg gik i stilling ved Bémont-Ferme. Omkring kl. 10 kom franskmændene frem, han var tilsyneladende stærkt beruset, for han lavede en helvedes larm. Vi modtog dem på behøring vis med MG-ild. De kom ikke længere, men gik endda på steder tilbage og gravede sig ned. Omkring kl. 17 måtte vi trække os tilbage til den nye stilling.

Tilbagetrækningen fortsatte om natten til 11. oktober til bakkerne syd for Lessincourt. Dagen forløb rolig, og det fjendtlige infanteri fulgte ikke efter. Kl. 22 blev der, dækket af en bagtrop fra Regiment Bremen Nr. 75, trukket tilbage til »Brunhilde-stillingen« nord for Aisne. Efter at være kommet over Aisne øst for Attigny, besatte II. og III. Bataillon, hvis føring blev overtaget af Oberleutnant Boelcke, hovedmodstandslinjen ved St. Lambert, mens I. Bataillon som reserve blev nord for stedet. Stillingen med et 1½ km bred forterræn var god. Af fjenden var der hele dagen intet at se.

Den 13. oktober dukkede ved daggry de første fjendtlige patruljer op syd for Aisne. Det fjendtlige artilleri var, som også i de næste dage, ringe. Rygterne om en snarligt forestående våbenstilstand blev kraftigt imødegået af Regimentet. I en befaling, udsendt i denne anledning stod der:

»I sammenhæng med de politiske begivenheder er der enkelte steder dukket rygter op, hvorefter en våbenstilstand er umiddelbart forestående, og at man derfor ikke længere skal sætte livet på spil. Denne opfattelse er fuldstændig fejlagtig, og skal af alle foresatte på det skarpeste imødegås. Alle enheder skal belæres

Bivaak ved Bourg-et-Comines - 20. 7. 1918

Vibenzengoring i Bivaakleje ved Bourg-et-Comines 20. 7. 1918

Gjennderet på march fra Holtinsen til Schwein den 25. 1. 1919

Officerer, undercofficerer og mandskab fra Regimenter for gudstjenesten
på store avehespiade den 25. 1. 1919

om, at det netop nu kommer an på ikke at overlade fjenden en meter jord. Hvert eneste fremskridt, han endnu kan opnå, øger hans krav, og vil fører ham til at træffe forkerte slutninger om den tyske hær og befolknings modstandskraft. Deroverfor er det vores opgave, at vise vore fjender, at vores kræfter er usvækkede og Tyskland er fast besluttet på, at føre kampen videre til en fred kan opnås i dens interesser. Vi må derfor ikke kun rent passivt forhindre enhver overgang af Aisne, men også gennem egne offensive patruljer skade fjenden på den sydlige side af floden. Internt blandt tropperne må viljen til modstand, hvorigennem alene de for Fædrelandet acceptable betingelser kan skaffes, og tilliden til egen styrke, ikke lammes. En anden opfattelse må ikke tåles. Enhver, der handler og tænker anderledes, er ærløs! Jeg er overbevist om, at der i Divisionens enheder aldrig har været tvivl i denne retning.

Om natten til 14. oktober rykkede fjenden langs hele Divisionens front frem til sydbredden af kanalen. En kraftig artilleriild lå til tider over St. Lambert og omegn. Om formiddagen kunne der observeres overordentlig kraftig trafik af kolonner og vogne, men kunne af totalt mangel på langtrækkende ammunition, ikke virksomt beskydes. 8. Kompanie nedskød føreren for en fjendtlig patrulje. Leutnant d.R. Schramke bjærgede med flere grenaderer efter mørkefald et lig, hvorfra amerikanerne (Infantry-Regiment 143/36. Division) blev identificeret overfor Regiment.

På grund af mangel på personel – sidste personelerstatninger var ankommet i april – blev 5. Kompanie opløst og dets personel fordelt på de øvrige kompagnier under II. Bataillon.

Om aftenen den 26. oktober blev regimentet afløst af Infanterie-Regiment 368 og trukket tilbage til Tourteron. Herfra marcherede Regimentet i regnvejr til Marcquigny (Regimentsstab og II.) og Louvergny (I. og III.). Her blev resterne af I. og III. Bataillon lagt sammen i en III. Bataillon under Hauptmann Galle. Som grundstamme i I. Bataillon forblev kamp- og store bagage under Leutnant d.R. Faber.

Regimentets kampstyrke var kun omkring 1.600 mand med 13 tunge og 74 lette maskingeværer og enkelte lette minekastere.

For Regimentets særlig tapre indsats på afgørende punkter af fronten i tiden 4. til 10. oktober, modtog Regimentskommandøren, Majorde Rainville, ordenen *Pour le mérite*.

27. Kapitel: Indsats under tilbagegang mellem Aisne og Meuse

(18. – 25.10.1918)

Langs hele fronten fortsatte den engelsk-franske-amerikanske offensiv. Den tyske hær stod den 18. oktober langs linjen Zeebrügge – Courtrai – le Catau – La Fère – Amifontaine – Vouziers. 17. Infanterie-Division kunne derfor ikke tildeles hvil. Næppe nået frem i kvarter, blev den igen beordret frem.

Den 18. oktober blev Regimentet med lastbiler bragt til Germont, hvor den sammen med II./FAR 60 samleds som indsatsenheder under Gruppe »Argonnen«, 5. Armee, der dannede skillelinje mellem 3. og 5. Armee. Det var intet under, at de ugelange kampe også ved Regimentet gjorde sig mærkbar med hensyn til overanstrengelse og udmattelse. I sidste ende var mecklenborger grenadererne, der igen og igen havde været kastet ind i hårde kampe, også kun mennesker. Om eftermiddagen fik Regimentet befaling til at gøre sig klar i Verpel-sækningen. Da dette område ikke kunne nås dækket, og tab i dette område med mange batteristillinger i småskovene, måtte forudses, placerede Major de Rainville Regimentet nord for le Morthomme.

19. oktober gik uden særlige begivenheder. Om aftenen blev Regimentet af 2. Armee trukket frem til Boult-sux-Bois, hvor den i kraftig regn kun middelmådigt kunne underbringes. Troppernes tilstand blev dårligere dag for dag. De svækkede enheders kampværdi svandt i sagens natur stadig mere. Af resterne af I. Bataillon formeredes Kompanie Schümann med en styrke på 2 officerer og 96 underofficerer og mænd. 11. Kompanie blev sammenlagt med 9, 12. Kompanie sammenlagt med 10. Kompanie. Kommandoen over disse tre kompagnier overtog Hauptmann Galle.

Den 21. oktober blev Regimentet trukket frem til la Linette Ferme på vejen mellem Boult-aux-Bois og la Croix-aux-Bois.

Om morgenen den 22. oktober marcheredes der til Harricourt. Herfra blev Regimentet transporteret til Autrecourt og herfra blev Mouzon nået, hvor den mellem 23. og 25. oktober endeligt fik et par dages ro. Grenadererne var forrevne, sko og støvler trængte alle hårdt til reparationer. Disse folk havde ikke længere hverken sokker eller skjorter. Beklædning var under de mange forskydninger ikke til at skaffe. I ugevis havde man ikke rigtigt kunne vaske sig, så kroppene blev ædt op af lus. Den hårdt tiltrængte aflusning kunne endeligt gennemføres. Men allerede den 25. oktober meddelte AOK 5, at Divisionen næste dag skulle forskyde til 1. Armee.

28. Kapitel: Forsvarskampe ved St. Fergeux

(26.10. – 4.11.1918)

I en klar erkendelse af den tyske hærs alvorlige situation havde Hindenburg og Ludendorff den 28. september, to dage efter de allieredes generaloffensiv mellem havet og Verdun, truffet beslutning om anmode Rigsregeringen om at fremsætte et direkte tysk fredstilbud på grundlag af Præsident Wilsons 14 punkter. Kejseren havde tilsluttet sig dette. Noten var den 4. oktober overbragt til Præsident Wilson. Denne havde imidlertid ikke travlt med at efterkomme det tyske ønske om indgåelse af en generel våbenstilstand.

Først den 24. oktober, efter at Rigsregeringen havde accepteret betingelser, der betød en afvæbning af hær og flåde, erklærede hans sig villig til, at forelægge spørgsmålet om våbenstilstand overfor de øvrige allierede. Der ville imidlertid gå endnu to kvalfulde uger, inden forhandlingerne kom til afslutning og de morderiske kampe standsede.

I mellemtiden var den tyske hær siden 26. september langsomt blevet trængt tilbage under den allierede generaloffensiv. Den tyske 5. Armee var til venstre for Meuse gået tilbage til området ved Grandpré, mens den tilstødende Heeresgruppe Deutscher Kronprinz og 7. Armee planmæssigt var faldet tilbage til Huding-Brunhilde-Stillingen. I midten af den lange kampfront havde Heeresgruppe Kronprinz von Bayern efter tabet af Siegfried-stillingen, begyndt tilbagetrækning til Hermann-stillingen. Hermann-Hunding-stillingen gik over Tournai - Valanxiennes til Rethel. Også 4. tyske Armee i Flandern var i anden halvdel af oktober af overmægtig pres gået tilbage bag Escaut.

Hærenes forsøg på så længe som muligt at fastholde forreste stilling, og kun skridtvis tvunget af fjenden, at falde tilbage, havde i løbet af oktober kostet store tab og havde medført et væsentligt indhug i kampkraften. Hærgruppernes overkommando havde derfor allerede tidligt forsøgt at påvirke den øverste hærledelse til en beslutning om på én gang at falde tilbage til Antwerpen-Meuse stillingen. Den øverste hærledelse kunne imidlertid ikke beslutte sig til noget sådant.

Ludendorff havde sværet:

> Den ringe mobilitet og den store udmattelse af vores hære, manglen på enhver forberedt stilling, tabet af uhyre store dele af hærens forråd og landområder, som vi ikke kan erstatte, ville bringe hæren i en situation, der

ikke er holdbar. Fjenden ville hurtigt følge efter med dele, men med stærke kræfter koncentrere og gennembryde i Lothringen.

Under hensyn til de diplomatiske forhandlinger havde den øverste hærledelse den 19. oktober givet direktiv til Heeresgruppe Deutscher Kronprinz om længst muligt at holde ud i Brunhilde-stillingen, og havde den 23. oktober gentaget denne befaling. Kronprinsen var parat til at holde ud til det sidste, men mente det imidlertid sin pligt den 27. at melde, at der med de fortsatte voldsomme angreb måtte regnes med muligheden for et fjendtligt gennembrud, da der ikke længere var disponible reserver. Han så derfor en tilbagetrækning af fronten som det mindste af to onder.

Generalfeldmarschall v. Hindenburg svarede den 28. oktober med følgende fjernskrivelse:

Rigsledelsen er besluttet på hurtigst muligt at indfører en våbenhvile. Lykkes det hæren endnu en tid at afværge de fjendtlige angreb, og kun opgive mindre terræn, vil de af Ententen stillede betingelser til os være mindre alvorlige, end hvis hele vores front mellem havet og Verdun falder tilbage. Virkningen i ind- og udland ville i dette øjeblik have de alvorligste følger. Efter oplysninger fra feltjernbanecheferne vil krigsmateriel gå tabt, der både er uerstatteligt og af milliarder i værdi. Jeg kan derfor for nuværende ikke tilslutte mig forslaget fra Heeresgruppe Deutscher Kronprinz, og forventer, at den også de næste dage som hidtil, vil stå fast mod de fjendtlige angreb.

Heeresgruppe Deutscher Kronprinz kampe i Brunhilde-stillingen fortsatte derfor. Hertil stillede den øverste hærledelse blandt andre enheder, også 17. Infanterie-Division til rådighed. Den skulle forhindre fjenden i at støde frem på højre fløj af 1. Armee (Gruppe Lindequist), hvor der den 25. oktober var lykkedes fjenden at bryde ind.

Den 26. oktober blev Regimentet – der nu kun talte 6 svage kompagnier med nogle få maskingeværer – fra Autrécourt over Sedan bragt til Rozoy. Herfra nåede den Forest. I stedet for den syge Hauptmann Westphal, overtog Oberleutnant v. Below fra Feldartillerie-Regiment 60 kommandoen over II. Bataillon.

Hårde kampe stod foran. Den 28. oktober begyndte fjenden voldsomt at beskyde stillingerne ved 50. og 1. Infanterie-Division med alle kalibre, så 17. Infanterie-Divisions regimenter og deres tildelte batterier fik befaling til at rykke frem.

Regimentet blev som »indgrebs-regiment« stillet i beredskab ved Séraincourt. Om natten blev det over St. Fergeux trukket frem til »Signalberg«, hvor den skulle afløse Infanterie-Regiment 230 mellem Füsilier-Regiment 90 til højre og Infanterie-Regiment 75 til venstre. Bataljon Calle blev kamp- og Bataljon v. Below beredskabsbataljon. Regimentsstaben befandt si i en kælder i landsbyen St. Fergeux.

Den 29. oktober om morgenen stod Bataljon Calle på vestsiden af signalberg med Kompanie Schümann og 9. Kompanie i forreste linje, 10. Kompanie og 3 MGK tæt bagved. Bataljon v. Below havde 7. Kompanie på nordsiden af Signalberg og lå med 6. og 8. Kompanie 400 meter bag dette. Ud over nogle få dækninger var der intet, der kunne betegnes som en »stilling«.

Kl. 8 begyndte en meget kraftig artilleriild, som ved middagstid øgedes til trommeild. En halv time senere fulgte infanteriangrebet. Denne brød på venstre fløj sammen i forsvarsilden. Ved højre naboregiment brød fjenden ind, og omringede Kompaie Schümann og 7. Kompanie. Et øjeblikkeligt gennemført modangreb fra Oberleutnant v. Below med 6. og 8. Kompanie bragte imidlertid hele Signalberg tilbage under Regimentes kontrol. Foruden enkelte fanger, blev flere maskingeværer og minekastere erobret.

Leutnant d.L. Witz skriver:

Den 28. oktober blev vi indsat på Signalberg. Allerede ved ankomst så vi endnu engang, at vi skulle besætte en stilling der var 89'erne værdig. 200 meter foran landsbyen St. Fergeux blev der gjort holdt, en kort pause for at få vejret, og så i fuld galop gennem landsbyen og 100 meter på den anden side endnu et pusterum. Så gik det igen videre o.s.v. Hvem synes det er sjovt? Noget sådant kendte vi, og vidste, at det dækkede over blodig alvor. Jeg var kompagnifører for 2 MGK, og kom med mit kamptræn godt igennem. Havde vi blot mistet én hest, ville det ikke være lykkedes. For foden af Signalberg afventede vi vejvisere, der skulle fører os ind i stillingen. 2 MGK kom i dækning i en stor dækning på bakken. Til højre for os, omkring 10-15 meter væk, var der en slugt, hvor 6. og 8. Kompagni gravede sig ned på skråningen. 100 meter foran os lå forbindepladsen, så kom en lille, smal skov på omkring 80 meters bredde og omkring 50 meter herfra lå de forreste grave, hvor I. og III. Bataillon lå. Efter at jeg havde fået placeret mine MG i dækningen under tilsyn af mine to delingsførere, gik jeg til bataljonens kommandostation, der lå 200-300 meter bag hulen, og hvor jeg opholdt mig. Da jeg imidlertid her stødte ind i en hård kamp, ikke på våben, men på ord, mellem Bataljonsstaben II./89 og 75'erne om kommandoforhold, forsvandt jeg igen, og gik tilbage til min 2. MGK i dækningen. Præcist næste middag begyndte franskmændene en nederdrægtig tommeild, som jo desværre var så velkendt i vore øre. Der blev holdt skarpt udkik, og da franskmændene lagde deres artilleriild tilbage, gjorde vi os klar, for vi vidste, hvad der ventede. Imidlertid dukkede intet op, uanset, hvor meget vi gloede. Ikke en

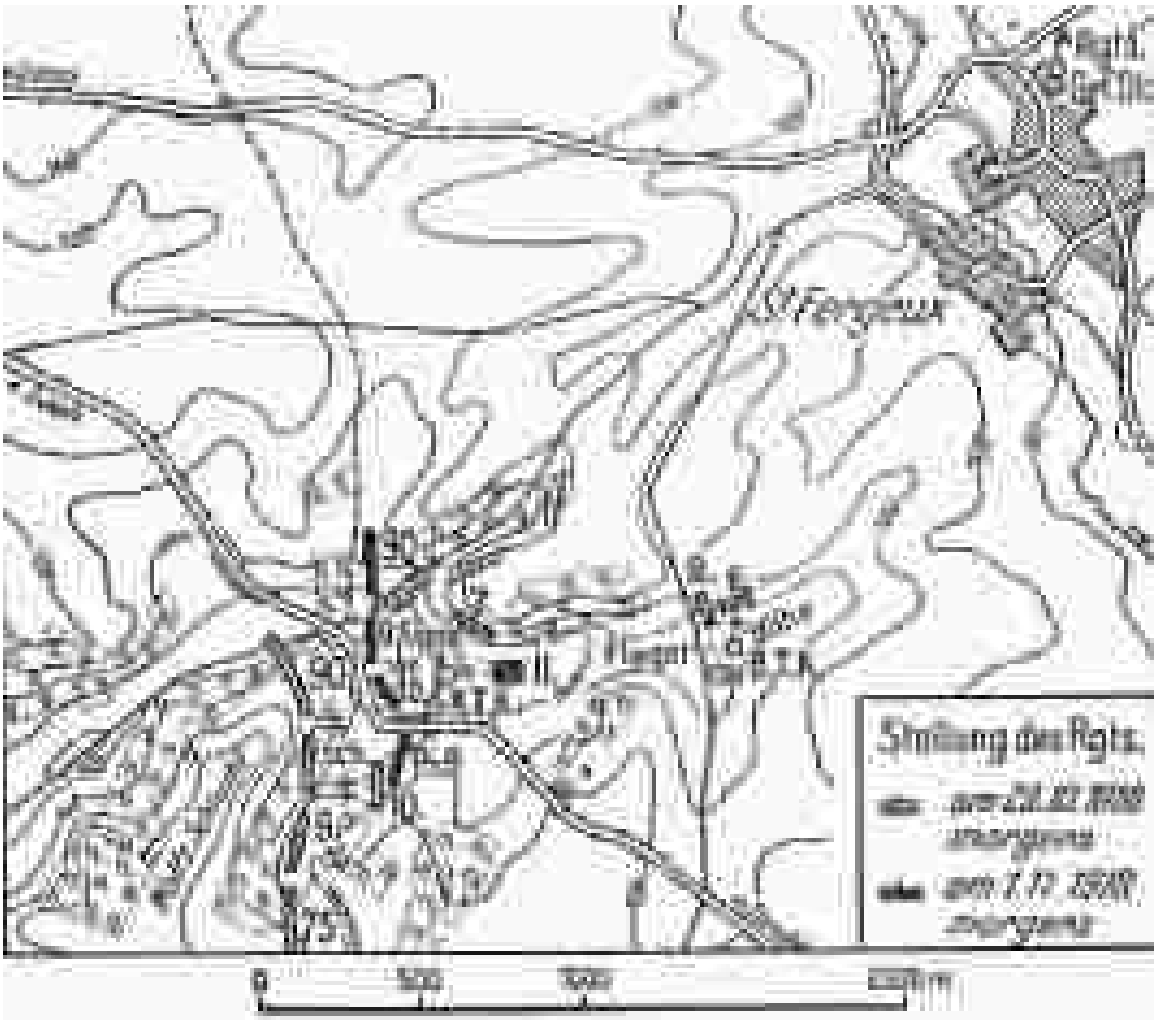

franskmand viste sig. En halv time eller mere gik, intet skete, hvilket vi var meget overrasket over. Pludseligt opdagede vi til højre på den modsatte side af bakken, hvordan vores 7. Kompanie med Leutnant Frehse og Leutnant v. Steglin som fanger blev ført foran franskmændene. Fjenden var altså trængt frem gennem slugten og havde taget 7. Kompanie, uden at vi fra bakken havde opdaget noget som helst. Forrest gik en franskmand, så kom vores afvæbnede 89'ere og bagved yderligere to franskmænd. Vi rettede nu et maskingevær ned mod fangerne, og skød ned ad bakken foran dem. Fangevogterne standsede op, men kun for et øjeblik, så løb de ned ad skråningen og forsvandt for altid, overladende vores 7. Kompanie til deres egen skæbne. Fra bakken råbte og vinkede vi nu, og de tidligere fanger kom uskadte op til os. Her fik vi at vide, at franskmændene pludseligt var dukket op på skråningen foran deres huller, og havde ført dem væk som fanger, efter at de havde var frataget alt af værdi som ure og cigaretdåser. Leutnant Frehse træk ærmet højt op og viste mig sit armbåndsur, som han havde reddet fra tyveriet ved at bære det højt oppe på armen. Leutnant Frehse gik herefter med sine folk tilbage for at melde sig ved bataljonen. Bi forblev ved vores dækning på bakken, men kunne stadig ikke få øje på nogen franskmand. Fra slugten blev fjenden igen fordrevet af andre kompagnier fra II. Bataillon. Om aftenen på denne festdag ankom så bataljonesstaben II./89 til vores dækning, hvor vi nu alle måtte leve ved siden af hinanden.

Vizefeldwebel Krase, 2. MGK, skrev som hans oplevelser den 29. oktober:

Indtil omkring kl. 11 var der nogenlunde stille, og vi kunne hvile en smule ud. Så begyndte en kraftig artilleriild, som øgedes til trommeild. Fjenden var nået igennem 1. stilling, og havde også taget den længere bagved liggende 7. Kompanie til fange. Disse blev dog snart befriet igen af MG-ild fra Deling Meyer.

Beredskabskompagnierne fra II. Bataillon gik med det samme til modangreb, og disse fulgte jeg med et MG. På grund af den længere afstand, det oprodede terræn og det tunge våben, kunne jeg ikke holde trit med det fremstormende kompagnier, og kom derfor bagefter disse. De fjendtligt erobrede grave blev hurtigt renset og genbesat. Et let maskingevær fra et af kompagnierne (formentlig var det fra 6./89) lå i forreste linje, og

havde skråt til højre taget en dækket fjendtlig stilling i skovhjørnet under ild. Dette MG havde funktioneringsfejl, hvorfor vi blev kaldt frem. Der eksisterede ikke en grav, og gik derfor i stilling i et halvstort krater. Det lette maskingevær forsvandt. Fra det nævnte granatkrater måtte jeg med mit maskingevær udkæmpe en hård, afgørende kamp. I skovhjørnet skråt til højre for os, samledes franskmændene sig. I et bredt brandbælte var det tydeligt at se, at nye fjendtlige enheder rykkede frem. Fjenden satte hurtigt et maskingevær i stilling i skovhjørnet, og han havde allerede under vores fremrykning beskudt os med et MG, dog uden resultat. Afstanden mellem vores granatkrater og skovhjørnet var imidlertid på lille, at han kunne nå os med geværgranater. Disse var imidlertid af mindre fare for os, da han ikke formåede at placerer en eneste i nærheden af vores hul. Det farligste for os var en godt liggende MG-ild og det forventede nye angreb. For os betød det nu briste eller bære. Hvis det ikke lykkedes os at blive herrer over den fjende, der samledes i skoven overfor os, det vil sige holde ham i skak med vores maskingevær, ville et angreb, og dermed vores tilfangetagelse, være uundgåeligt. Vi var henvist til at hjælpe os selv, for stillingen til højre og venstre for os var ikke besat, og derfor kunne heller ikke bataljonsføreren, der befandt sig til venstre for os, underrettes. Fjenden overfor os havde yderligere den fordel, at han i skoven havde god dækning mod observation og beskydning. Franskmændene beskød os med MG, geværgranater og infanterivåben, og vi ham med vores maskingevær. Af min besætning blev Grenadier Czock dræbt af et skud i hovedet og min ordonnans, Grenadier Strecker, såret. Besætningen var blevet noget foruroliget af tabene, derfor betjente jeg selv maskingeværet. Vi herefter glæde os over vores succes: det fjendtlige maskingevær tav, og også infanteri ilden sandt ind. Kort efter gik enkelte franskmænd tilbage over lysningen – samme vej, som de var kommet. Jeg tillagde derfor mig selv og min besætning æren for uden yderligere tab at have afværget endnu et planlagt fjendtligt angreb. Fjenden var endda blevet roligere, så vi igen kunne vise os i fuld figur. Jeg vil aldrig glemme, med hvilken trofasthed min tapre ordonnans, den sårede Strecker, forblev hos os. På trods af såret – jeg mener, det var et skudt gennem overarmen – afslog han at forlade stillingen på grund af den svage besætning. Først efter kraftig opmuntring begav han sig til lægelig behandling og herfra videre til lazaret.

Den 30. oktober startede efter en relativ rolig formiddag, omkring kl. 1530 en kraftig beskydning, som kl. 1730 overgik i trommeild. Denne blev fulgt af et fjendtligt infanteriangreb – omkring fem bataljoner – der flere steder havde held til at trænge dybt ind. Alligevel forsvarede de enkelte grupper sig sejt fra granatkratere. I mellemtiden skrabede Oberleutnant v. Below og Leutnant v. Plataen på »Fliegerhöhe« sammen, hvad de kunne få fat i – 3 officerer og 80 mand, heriblandt 1 officer og 16 mand fra Regiment 75. Med denne styrke trængte han frem til østsiden af Signalberg. Efter en effektiv egen artilleriforberedelse, generobrede de i et dristigt angreb den gamle stilling. Sidst på aftenen blev Bataljon v. Below afløst af I./bayr. Infanterie-Regiment 22 og trukket tilbage til hulvejen sydvest for St. Fergeux.

Den 31. oktober bragte igen trommeild og infanteriangreb, som imidlertid igen blev totalt afvist. De resultater, fjenden denne dag opnåede, kunne han udelukkende takke sit artilleri for. Samtidige dækninger lå under ildforberedelsen under så virksom en ild, at der til sidst næppe var én indgang, der ikke mindst en gang var blevet blokeret. Ethvert hul, erkendt som besat, blev beskudt med tunge kalibre af op til 21-cm. Enhver bevægelse i terrænet blev øjeblikkeligt meldt til artilleriet fra de fjendtlige kampfly, der ikke blev meget forstyrret af vore egne luftstridskræfter. Herefter var det kun et spørgsmål om få minutter, før artilleriet landede.

Efter at I./bayr. IR 22 igen var trukket ud om natten til 1. november, måtte Bataillon Galle – kun to kompagnier (9. og 10.) – igen i stilling på Signalberg. Til højre var der forbindelse til Füsilier-Regiment 90, til venstre til 1. og 5. Kompanie, Pionier-Bataillon 9. Resten af Bataillon v. Below – samlet i ét kampkompagni – på østsiden af Signalberg. Den 1. november ville fjenden gennemtvinge et gennembrud over en bred front. Efter en heftig trommeild med alle kalibre, fulgte omkring kl. 1130 infanteriangrebet i flere bølger. Den tynde forreste linje blev løbet over ende. Kun små grupper, herunder K.T.K., Hauptmann Galle holdt sammen med kommandøren for pionererne, Hauptmann Curtze, holdt i deres modstandspunkter ud hele dagen, omringet på alle sider.

Kampkompagni Schramke blev ramt af den fjendtlige storm på østsiden af Signalberg, og blev opdelt i flere mindre kæmpende enheder. Af tilbagegående grenaderer og pionerer samlede Oberleutnant v. Below på Fliegeröhe to kampgrupper. Den ene blev ført af ham selv, den anden af Leutnant d.L. Wietz frem gennem en mindre skov mod Signalberg. Her kom de den hårdt kæmpede Kompanie Schramke til undsætning, hvorunder blandt andre Leutnant Frhr. v. Stenglin særligt udmærkede sig. Efter at godt liggende eget artilleri havde rystet fjenden, blev fjenden trængt tilbage fra hele højden med støtte fra dele af III./IR 237. Enkelte fanger og to MG blev taget som bytte.

Leutnant d.L. Wietz skriver:

Vi lå nu allerede fjerde dag på Signalberg, hver dag under fjendens trommeild og angreb. Vores dækning på bakken, hvor stab II./89 (Oberleutnant v. Below som fører og Leutnant v. Platen som adjudant) og 2 MGK under min føring, blev levende, når et nyt fransk angreb forestod. Efter nogle få timers ophidset venten, lagde franskmændene deres ild bagud. Uha, nu går det løs. Bataljonsføreren kommanderede: »Alle ud af dæknin-

gen!« Jeg løb gennem hele den rummelige dækning med sine tre udgange, for at sikre mig, at alle folk var ude. Da jeg som den sidste fra dækningen nåede oversiden, havde vores folk allerede trukket sig tilbage under presset fra angrebet. Kun Leutnant v. Platen stod stadig ved indgangen til dækningen. Som jeg kom ud, hørte jeg med det samme kuglerne, der fløj os om ørerne. Jeg råbte til Leutnant v. Platen, at det ikke havde noget formål, at vi begge blev her, han skulle gå med tilbage. Vi vendte os om og løb tilbage. Kuglerne kom truende tæt på, hvorfor jeg sprang ned i et granatkrater. Leutnant v. Platen sprang efter, men blev i samme øjeblik ramt af et skud gennem begge overlår, hvorved han faldt ned over mig. Jeg sprang videre til næste krater for at afvente denne beskydning. Herfra så jeg v. Platen kravle op af krateret og forsøge at følge efter. Han tumlede imidlertid kun nogle skridt, og syntes igen at være ved at falde. Nu sprang jeg til, og gav ham min skulder og arme, og bar han bagud. Da jeg efter omkring 150 meter næsten ikke havde flere kræfter, opdagede jeg til alt held min oppasser, der gemte sig i et krater i nærheden. Jeg råbte ham til, og nu bar vi begge den hårdt sårede tilbage endnu omkring 250 meter tilbage til en dækning. Fra den nærliggende forbindeplads blev en sanitetsmand tilkaldt, som jeg assisterede under forbindingen af den hårdt sårede v. Platen. Så var efter den lange dags ophidselser og den store anstrengelser under transporten af den sårede, også mine kræfter opbrugt, og jeg krøb sammen på trappen til dækningen sammen med enkelte 89'ere, der her havde fundet sammen. Efter en tid dukkede Oberleutnant v. Below op foran indgangen til dækningen og råbte til mig, at vi skulle lave et modangreb. Oberleutnant v. Below delte nu de forsamlede folk, omkring 20 grenaderer, så vi hver havde 10 mand, og det blev aftalt, at v. Below skulle rykke frem langs den nederske del af slugten, og jeg hen over bakken frem til vores dækning. Jeg foldede nu ud med mine folk, og rykkede langsomt frem. Desværre blev en af mine folk kort efter ramt i hovedet, mens en anden blev hårdt såret. Vi resterende sprang frem fra krater til krater. Langt fremme så vi franskmændene falde tilbage. På den måde nåede jeg efterhånden ind på 20 meters afstand af vores dækningsanlæg. Her måtte jeg lavet et stort spring for at nå dækningen, som jeg ikke vidste, om den i mellemtiden var blevet besat. Mit første råb, som jeg sprang frem til indgangen var: »Holdt, hvem der?« Og så her, en 89'er meldte sig, som jeg om formiddagen havde overset. Herefter vinkede jeg mine kammerater frem, og rettede vores uskadte maskingevær mod enhver franskmand, der vise sig. Omkring kl. 17 kom en ordonnans løbende fra slugten og meldte til mig, at Oberleutnant v. Below også var på samme højde. Samtidig gav han ordre til, at vi efter en artilleriforberedelse kl. 18 skulle trænge frem til forreste linje. Artilleriforberedelsen og den angivelige støtte fra andre enheder, har jeg intet bemærket, men omkring kl. 18 dukkede nogle grenaderer op, og vi marcherede skiftevis sneg os fremad. Den forreste stilling, som i mellemtiden var rømmet af franskmændene, nåede vi uden yderligere tab, og besatte den. Oberleutnant v. Below, brød op med det samme for ved Regimentet at skaffe afløsning til os. Leutnant Schramm, der var kommet op langs slugten sammen med v. Below, overtog kommandoen. Kort før det igen blev lyst, Oberleutnant v. Below var i mellemtiden kommet tilbage, kom afløsningen fra venstre. Det var imidlertid allerede så lyst, at franskmændene opdagede os, og med sine blå bønner fik afløsningen til at gå endnu hurtigere.

Leutnant v. Platen døde i juli 1924 som resultat af sine kraftige sår. Oberleutnant Boelcke, hans bataljonsfører under de sidste hårde kampe i 1918, skriver om ham: »Hans virkelige felt var krigen, hertil var han den rigtige mand«. I sin nekrolog har Hauptmann v. Storch æret den energiske og afholdte unge officer på en måde, som han havde fortjent det. Han havde været en af de tapreste og bedste, hvis ikke den bedste.

Til den sårede kompagnifører, Leutnant d.R. Heuck, skriver Offizierstellvertreter Schröder, 10. Kompanie:

Det synes som om, at vi nu er forladt af gud og hele verden. Jeg tror, at jeg tidligere kort har beskrevet denne sammensmeltning, nemlig: 9. og 12. Kompanie sammenlagt, 10. og 11. Kompanie sammenlagt hver som ét kampkompagni, ligeledes 1. og 3. MGK og hele I. Bataillon til et kompagni. II. Bataillon består stadig af tre kompagnier og et maskingeværkompagni. Med denne organisation rykkede Regimentet efter tre dage igen mod fjenden. I mellemtiden er der igen opstået store tab gennem sår og tilfangetagelse, så kompagniet (10. og 11.) selv efter modtagelsen af cyklister, der i dag ankom, kun består af 10-12 mand og 1 underofficer. Fra det oprindelige kompagni er kun Gefreiter Graack og Grenadier Ritzel tilbage. Som det fortælles hernede, skulle Regimenterne 89 og 75 ved fronten også allerede være kastet sammen. Hele bataljonen har nu kun ét feltkøkken, en provintvogn o.s.v., alle øvrige køretøjer er for omkring 14 dages siden blev sendt bagud – Leutnant Schrödre om den 30. 10. tilbage fra orlov, men måtte så direkte på lazaret. Franskmændene skyder mere forfærdelig end nogen sinde, frem for alt mod de bagved liggende landsbyer.

Også de sidste kampdage havde Grenadier-Regimentet overstået med ære.. I hærberetningen fra den 1. november blev den rosende omtalt. Den var imidlertid mod slutningen af dens kræfter. Den havde givet det sidste for at forhindre fjenden i at bryde igennem.

I løbet af natten blev resterne af Regimentet afløst af IR 237 og trukket tilbage til St. Fergeux, hvor det blev sammenlagt til en bataljon Galle med et infanteri-kompagni under Leutnant d.R. Schramke og et maskingeværkompagni under Leutnant d.R. Ferle.

Den 4. november om aftenen rykkede Regimentet, da fronten blev lagt tilbage bag Meuse, til Chaumont-Porcien.

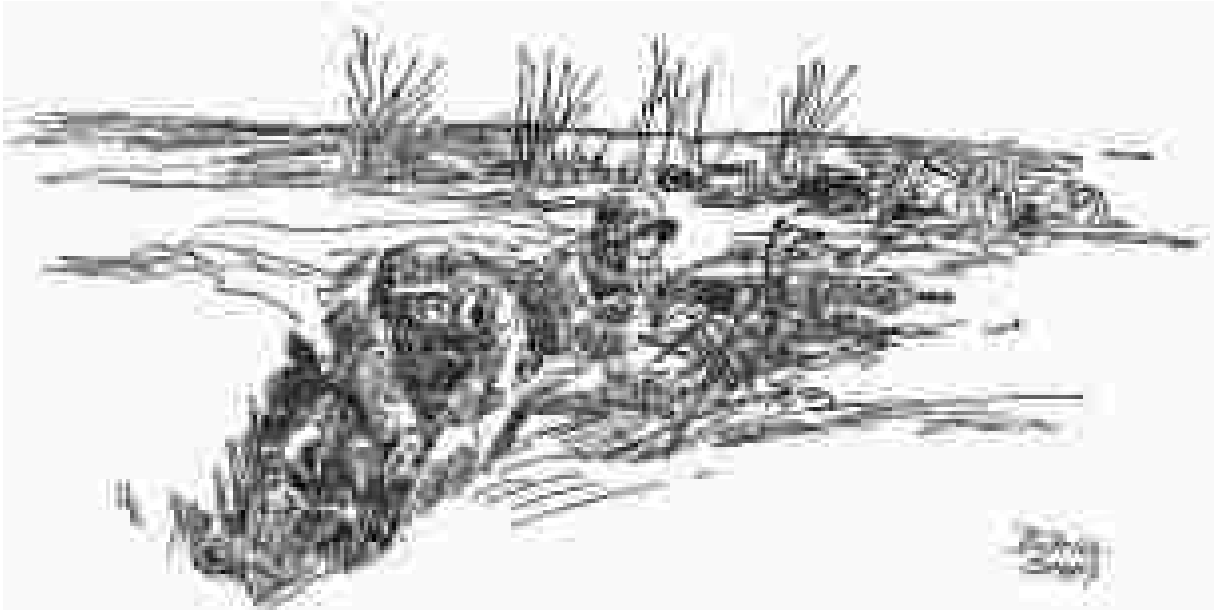

29. Kapitel: Tilbagerykning bag Meuse og hjemmarch til Tyskland

(5.11. 1918 – 25.1.1919)

Skridt for skridt rykkede den tyske hær i begyndelsen af november under stadig modstand tilbage bag Escaut og Meuse. Efter at Regimentet den 5. november havde besat en optagestilling lige vest for Chaumont-Porcien, rykkede den dagen efter til Liart. Her blev den organiseret i som en bataljon Calle med 5 kompagnier:

6. Kompanie under Leutnant d.L. Wietz
7. Kompanie under Leutnant Frhr. v. Steglin
8. Kompanie under Leutnant d.R. Schramke
9. Kompanie under Leutnant d.R. Petrich
MGK under Leutnant d.R. Schumacher

Den 7. november indtog Regimentet en optagestilling for bagtroppen (FR 90) nord for Liart. Fjendtlige patruljer besatte næste dag landsbyen, men deres fortsatte fremrykning standsedes af MG-ild. Om aftenen marcherede Regimenet til Bourg-Fidèle og gik her i kvarter.

Den 9. november blev der opstillet feltvagter på vejene mod syd og sydvest fra Bourg-Fidèle. 60 Grenaderer overgik til en stormbataljon, der af Division blev opstillet til særlig anvendelse.

Fjenden sonderede først den 10. november langsomt efter, og blev afvist. Om aftenen blev der rykket tilbage til Revin.

Her fik Regimentet den 11. november nyheden om den indgåede våbenstilstand. Dermed var krigen slut for Regimentet, i hvis rækker mere end 11.000 officerer, underofficerer og grenaderer til beskyttelse af Fædrelandet havde spildt deres blod. Ubesejret kunne Regimentet rykke tilbage til garnison.

Våbenstilstanden gjorde fuldstændig Tyskland forsvarsløs. Den forpligtigede sig på 15 dage at rømme de besatte områder og Elsass-Lothringen, og efter yderligere 15 dage venstre bred af Rhinen, til at overleverer uhyre mængder af våben og anden materiel, og øjeblikkeligt at frigive krigsfanger.

Den 13. november blev to bataljoner formeret, I. under Major v. Brockhusen, II. under Hauptmann Galle, senere Oberleutnant Boelcke.

Officerer ved det hjemvendte Regiment den 25. 1. 1919

Gudstjeneste på den store ekserverplads den 25. 1. 1919

Afmarch med byen efter gudstjenesten den 25. 1. 1919

Regimentets indmarch ved dobbel den 25. 1. 1919

Modtagelse i den gamle have, 25. 1. 1919

Regimentets erholdingsvoerelse i Bigtrøvias kaserne

Hærens tilbagemarch fra Frankrig stillede endnu engang store krav til føring og tropper. En hær på over 3 millioner mand, der for en stor dels vedkommende var berøvet dens transport, skulle i ilmarch i den sene årstid ad få veje, oftest over bjerge, bringes tilbage. At det skete uden større forstyrrelser skyldes foruden frontenhedernes udmærkede holdning, i høj grad den højre førings strålende arbejde.

I 1. Armee område blev der den 14. november trådt an til march over en bred front. 17. Infanterie-Division, som dannede Marchgruppe I under Gruppe Lindequist (Generalkommando VII RK) blev opdelt i flere marchgrupper.

Over Louette-St. Pierre – Daverdisse – St. Hubert – Bertogne nåede den 19. november til Trotten i Luxembourg. Marchen gennem det franske og belgiske landskab var ikke opmuntrende. Overalt blev der flaget med fjendestaternes flag. Befolkningen stod med skadefro ansigter foran deres døre og så tropperne passerer forbi. De få grenaderer, der i august 1914 havde deltaget i den sejrrige fremrykning, havde i deres tanker hele tiden forestillet sig en helt anden hjemmarch.

Den 20. november gik marchen videre. Over Gassel – Heinerscheid blev grænsen den 22. november overskredet ved Manderscheid. Herfra gik det videre gennem Eifel over Schönecken – Büdersheim – Bewingen – Zilsdrof til Rothenbach.

Den 20. november forlod Grenadier-Regimentet foreløbig 17. Infanterie-Division for i hast at blive trukket over Rhinen til Giessen. Over Müllenbach marcherede den til Kempenich og herfra næste dag til Namedy. den 1. december overskred den Rhinen ved Neuwied og kom i kvarter i byen. Den 2. december fulgte transport med jernbane til Giessen, hvortil Regimentet ankom den 3. december. Her besatte den informationssteder og udstillede vagter for at sikre ro og orden. Som følge af grenaderernes gode disciplin og faste optræden, forsvandt de omkringdrivende unge soldater og pøblen mere og mere.

Den 15. december forlod Regimentet Giessen og nåede over Lndenstruth – Schellenhausen – Altenburg - Unter- og Ober-Wegfurth den 19. december til de endelige kvarterer:

Regimentsstab i Wahlertshof og Schlotgau
Bataljon Brochkusen i Burghann, Hünhan og Gruben
Bataljon Boelcke i Hutzdorf, Schlitz, Pofrdt og Michelsrombac

Den 31. december blev Regimentet formeret til en bataljon under Major v. Brockhusen, der forpligtigede sig til hjemstavnsbeskyttelsen af berlin og Mecklenburg. Kompagnierne i I. og III. Bataillon dannede Leib- og 2. Kompanie, fra II. Bataillon 3. og 4. Kompanie. Desuden blev der formeret et MGK. MW-kompagniet forblev. De ældste årgange var desuden blevet hjemsendt.

Den 31. december og 1. januar 1919 fulgte transport til omegnen af Berlin. Den 2. og 3. janaur nåede Regimentet Treuenbrietzen, hvor den kom i kvarter.

Den 12. januar blev der gjort klar til march mod Berlin. Den 15. januar rykkede den ind i rigshovedstaden og besatte i Neukölln rådhus, retsbygning, skolen i Boddinstrasse og Kindl-bryggeriet.

I stedet for den syge Major de Rainville, overtog Major v. Brockhusen kommandoen over Regimentet, der i dens ansvarsområde sørgede for god ro og orden, og bevogtede valget til nationalforsamlingen den 19. januar.

Den 23. januar blev Regimentet transporteret bort fra Neukölln.

Den 25. januar fulgte den festlige indmarch i Schwerin. Kl. 1230 samledes enhederne under 17. Infanterie-Division på den store eksercerplads til feltgudstjeneste. Divisionspræst Busch mindedes med gribende ord de på ærens mark faldne. Med den ånd, hvormed disse havde kæmpet for Fædrelandet, var det for alle en pligt, stadig at virke for det elskede fædreland. Herefter marcherede Regimentet i spidsen for 17. Infanterie-Division ind i den festsmykkede by, tiljublet af befolkningen. Foran krigsmindesmærket i den gamle have hilste repræsentanter fra byen, borgerskabet og Regeringen tropperne velkomen. Over pladsen kredsede fly og nedkastede laurbær. Marchen fortsatte herefter videre gennem Schloss- og Königsstrasse. På markedspladsen blev der defileret forbi Divisionskommandøren, Generalmajor v. Held. Herefter rykkede Regimenet gennem Schelsstrasse til den gamle kaserne. II. Bataillon blev et par dage senere transporteret til Neustrelitz.

Afslutningen

Demobiliseringen begyndte herefter. Efter denne ophørte et af den gamle tyske hærs ældste og stolteste regimenter, Grossherzoglich Mecklenburgische Grenaider-Regiment Nr. 89, med at eksisterer. Natten sænkede sig over dens stolte historie og den gamle tyske ære.

Hvad Regimentet havde ydet under 4½ års krig, og hvor meget den med de fleste troppeenheder i den gamle hær havde blødt, beviser de foranstående sider.

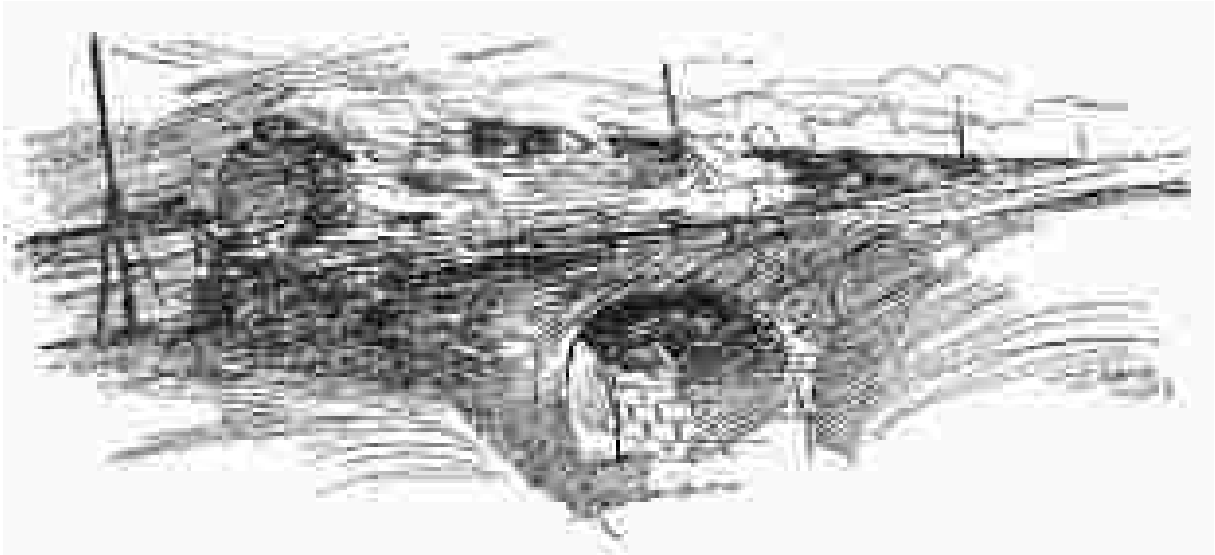

III. Del:
Efter den store krig

1. Kapitel: Regimentets opløsning.
Opstilling af frivillige Grenadier-Regiments Nr. 89

Efter den ulykkelige 9. november 1918 – For Mecklenburg var det 7. november – var den militære disciplin og orden blevet sprængt i Regimentets erstatningsbataljon.

Bataljonen talte omkring 3500 mand, hvoriblandt der foruden enkelte gamle underofficerer, befandt sig knapt 700 mand fra Mecklenburg. I de første dage af november syntes det stadig, at der kunne opretholdes nogen rimelig disciplin. Blandt det valgte soldaterråd var der enkelte folk, der stadig havde en fornemmelse af statsautoritet og militær disciplin. Imidlertid satte de radikale elementer sig mere og mere igennem, og undergravede enhver følelse af militær disciplin. Selvom det også ind i december lykkedes at beskytte hærens depoter, især af mundering, mod plyndringer, hørte mod slutningen af året en tilraning af hærens ejendom til dagens orden.

De yngste årgange, der kun i nogle få unger havde været indkaldt som rekrutter, blev for den største del hjemsendt på orlov, da deres arbejdskraft var nødvendig i landbruget. Hjemsendelsen af de ældre årgange kunne på grund af demobiliseringsbestemmelserne kun ske i et fastsat tempo. En stor del af folkene ønskede imidlertid ikke at blive hjemsendt, men fortsat at modtage løn og forplejning for intet at bestille. Det var primært blandt de elementer, der i løbet af krigen var blevet overført til Mecklenburg.

Fra slutningen af november ankom enkelte feltenheder til Schwerin forud for demobilisering. Hjemsendelsen af disse enheder stødte dårligt på vanskeligheder. De årgange, der ikke skulle hjemsendes, overførtes til erstatningsbataljonen, og herfra blev de for største delen hjemsendt på orlov. Af de yngste årgange blev der efter direktiv fra Krigsministeriet opstillet frivillige-kompagnier, der skulle anvendes til grænsebevogtning mod Polen og i Baltikum. Alt personel i disse enheder lod sig kun i helt ringe grad influerer af radikale elementer. Efter Frivillige-kompagniernes afgang, vandt de radikale elementer igen overhånd. Selvom indtil december de gamle underofficerer og enkelte officerer stadig kunne øve mærkbar indflydelse, svandt denne fuldstændig ind i december.

Den 6. januar 1919 ville såkaldte »Matroser«, tilkaldt af rabiate medlemmer af Soldaterrådet fra Kiel og Hamburg, udråbe en Rådsrepublik. Det blev imidlertid med magt forhindret, da det under føring af enkelte hand-

lekraftige underofficerer og officerer var muligt at organiserer en modstand. Ved Grenaderkasernen og ved arsenalet kom det til ildkamp, hvor de såkaldte »matroser« hurtigt trak det korteste strå, og hvor enkelte af dem måtte tage »svømmeundervisning« i kanalerne.

I mellemtiden havde Hauptmann v. Both, som under krigen ikke havde været tjenestegørende ved Grenadier-Regimenet, men ved Mecklenburgischen Reserve-Infanterie-Regiment 90, forsøgt at opstille en frivillig-enhed med støtte fra enkelte yngre officerer og flere gamle underofficerer, med det formål ved hjælp af disse at fjerne de radikale elementer, og og bringe de udisciplinerede masser i byen og på landet under kontrol. Han tog kontakt til den daværende Mecklenborgske Ministerpræsident Dr. Wendorff i håbet om, at få den nødvendige økonomiske støtte. De førte forhandlinger førte imidlertid ikke til et resultat. De sikre elementer, der til formålet var overført fra Erstatningsbataljonen, overgik i stedet med Frivillig-kompagnierne til grænsebevogtning. Forhandlinger med Garde-Kavallerie-Schützen-Division Berlin om opstilling af en frivillig enhed i Mecklenburg opnåede heller ikke resultat.

Samtidig blev der imidlertid skabt kontakt til 17. Infanterie-Division, der siden januar 1919 havde været indsat ved Berlin. Her befandt sig også Grenadier-Regimentet. Kommandøren for 17. Infanterie-Division, Generalmajor v. Held, lod Hauptmann v. Both vide, at dele af divisionen i slutningen af januar ville returnerer til Mecklenburg, og at der her ville blive gjort forsøg på at opstille en frivillig 17. Infanterie-Division.

Opstillingen af en frivillig enhed i Schwerin syntes under de herskende forhold ikke at love et godt resultat. Denne holdning blev også fremført af Hauptmann v. Puttkamer, der før krigen havde tilhørt Grenadier-Regimentet, og havde deltaget i krigen sammen med Reserve-Infanterie-Regiment 215.

Hauptmann v. Puttkamer var i juli 1918 med alle rester af Reserve-Infanterie-Regiment 215 blevet overført som III. Bataillon i Mecklenborgske Reserve-Infanterie-Regiment 214, og havde i november 1918 fået overdraget kommandoen over dette regiment. Han førte i midten af december regimentet til Rostock, hvor det blev opløst.

Ånd og stemning i dette mecklenborgske regiment havde været udmærket, hvilket også fremgik af omtalen i Rostocks aviser.

En lille rest af det opløste regimentet forblev tro mod Hauptmann v. Puttkamer, og tog med ham til Schwerin for at være ham behjælpelig med opstillingen af en frivillige-bataljon. Det drejede sig om hans mangeårige adjudant og sidste regimentsadjudant ved RIR 214, Leutnant Hans Ahrenkiel, den meget vigtige og dygtige forplejningsofficere, Leutnant d.L. Schlott, samt 28 underofficerer og mænd.

Sammen med det samlede 14. Kompanie/Grenadier-Regiment 89 med en styrke på 10 underofficerer og 32 mand under Offizierstellvertreter Hamann, blev denne grundstammen i Bataillon Puttkamer.

De to officerer, Hauptmann v. Puttkamer og Hauptmann v. Both opstillede nu i fællesskab et frivilligt Mecklenburgisches Grenadier-Regiment.

De besluttede sig til ikke at opstille regimentet i Schwering, men i stedet i Ludwigslust. Alle forberedelser blev truffet og opnåede også tilladelsen frakommandøren for 17. Infanterie-Division. De nødvendige opfordringer til hvervning af frivillige blev offentliggjort og den 5. februar udsendte 17. Infanterie-Division følgende opråb:

Opråb fra 17. Infanterie-Division

Som første dag for tilmelding til Freiwilligen-Verbände Mecklenburg er den 16. februar fastsat. Forpligtigelsen er de bekendte gunstige.

Tilmelding sker til de aktive troppeenheder (Gren.R. 89, Füs.R. 90, efter ankomst også Jäg.Batl. 14, Felda.R. 24, Felda.R. 60, Drag.R. 17).

Pionerer melder sig i første omgang til Grenadier-Regiment 89 i Schwerin, medlemmer af signalenheder og flyvere i første omgang til Divisionstaben i Schwerin.

Betingelserne kan ses på meldestederne.

Tilmelding af officerer, civilpersonel og underofficerer sker fra den 11. februar på samme steder.

Mecklenborgere tilhører de mecklenborgske enheder.

Mecklenborgere, hjælp til ved talrig indtrædelse i vore rækker, at opretholde lovmæssige tilstande og skabe en modstandskraft mod ydre fjender.

Sign. v. Held
Generalmajor og kommandør
17. (Mecklenb.) Infanterie-Division

(eftertryk fra »Mecklenburg. Zeitung« fra 5. februar 1919 (Nr. 60), aftenudgave, og fra 6. februar 1919 (Nr. 62) aftenudgave.

I Schwerin demobiliseringen af det gamle regiment gennemført af Major v. Brockhusen, der havde fået overraget kommandoen, støttet af Hauptmann v. Düring som Regiments-adjudant, efter at dette som tidligere omtalt, den 23. januar var rykket ind i den gamle garnison. For at forhindre enhver indflydelse fra Soldaterrådet, og for at sikre fuldstændig handlefrihed efter de af Generalmajor v. Held udsendte retningslinjer, var Hauptmann v. Puttkamer og v. Both med deres frivillige bataljon ikke underlagt. Selvom tilmelding af frivillige også kunne finde sted i Schwerin, var begge bataljonsførere endnu selvstændige i Ludwigslust, og umiddelbart underlagt kommandøren for det frivillige 17. Infanterie-Division.

Med handlekraftig støtte fra generalstabsofficer ved 17. Division, Hauptmann v. Mackensen, lykkedes det trods modstand fra det centrale soldaterråd og andre, at overfører tilstrækkelige beholdninger af våben, ammunition og beklædning til Ludwigslust.

Mod slutningen af februar var opstillingen af I. og III. Bataillon, frivillige Grenadier-Regiment 89 så langt, at der ved hver bataljon stod et infanterikompagni og grundstammen af to yderligere, foruden 1 MG-deling med 4 våben og 40 mand.

I Neustrelitz, som var afviklingsgarnison for II. Bataillon, lykkedes det af Major v. Arnswaldt og Leutnant v. Henning auf Schönhff ligeledes at opstille en frivillig enhed, så der ligeledes bestod en grundstamme til en 3 bataljon. Som bataljonsførere var udpeget:

I. Bataillon:
Hauptmann v. Both, adjudant Leutnant Frhr. v. Wechmar, i hvis sted den 1. marts indtrådte Leutnant v. Platen, mens Leutnant Frhr. v. Wechmar blev forsat til II. Bataillon.
II. Bataillon:
Major v. Arnswaldt, adjudant Leutnant v. Henning auf Schönhoff
III. Bataillon:
Hauptmann v. Puttkamer, adjudant Leutnant Ahrenkiel.

Føring af Regimentet blev overtaget af Oberst v. Werder, som af 17. Division var stillet til rådighed. Som Regiments-adjudant ble Oberleutnant v. Weltzien udnævnt (tidligere FR 90).

Opstillingen af de frivillige bataljoner stødte på flere problemer. Blandt de frivillige var elementer, der ikke meldte sig af interesse for sagen, men enten søgte skjul eller ville berige sig på uærlig vis. Kun gennem en streng disciplin og en skarp gennemførelse af tjenesten lykkedes det, i rette tid at udrense disse elementer. Fra civilbefolkningen (politi og jernbaner) kom der gentagende anmodninger om assistance til at forhindre de tiltagende plyndringer over hele landet, eller tyveriet fra jernbanerne. Alle disse anmodninger kunne opfyldes af frivillig bataljonerne. Troppernes anseelse blandt befolkningen var igen stigende, og en følelse af samhørighed mellem officerer og soldater genoprettet. På kort tid var der ved hver bataljon opstillet to infanterikompagnier og et MGK.

Tilstanden i Schwerin havde i mellemtiden ikke bedret sig. Her øvede fortsat det centrale soldaterråd fra IX Armeekorps sin indflydelse. Man måtte forvente udbruddet af nye uroligheder. Bataljonerne i Ludwigslust blev flere gange alarmeret og gjort klar til transport. Det kom imidlertid ikke til en indsættelse.

Da det i marts 1919 blev bekendtgjort, at garnison i Neustrelitz ikke kunne forventes at blive bibeholdt, og de her værende dele af Grenadier-Regimentet skulle flyttes til Schwerin, blev II. Bataillon sammenlagt til til et kompagie.

I april inspicerede Oberst v. Werder de enkelte kompagnier i Ludwigslust og var, ligesom den nye kommandør for den frivillige 17. Division, Generalleutnant v. Bushe, tilfreds med den tilstand, der blev konstateret.

2. Kapitel: Overgang i Reichswehr. Videreførelse af traditioner

Efter bestemmelse fra det preussiske krigsministerium blev den 1. maj 1919 den foreløbige Rigshær [Reichswehr] på 200.000 mand opstillet.

I Mecklenburg blev Reichswehr-Infanterie-Regiment 17 formeret af de frivillige elementer af Mecklenburgischen Grenadier- und Füsilier-Regiment, hvis I. Bataillon formeredes af Ludwigslust bataljonerne og kompagniet i Neustrelitz. Staben ved Grenadier-Regiment 89 dannede i Schwerin regimentsstaben i det nye Regiment. Som garnisoner blev tildelt Schwerin, Neustrelitz og Rostock.

Den 5. maj 1919 rykkede det frivillige Grenadier-Regiments bataljoner fra Ludwigslust under klingende spil ind i Schwerin, hvor den overtog sikkerheds- og vagttjenesten.

Reorganiseringen skete som følger:

Stab I. og III. Bataillon Freiw. Mecklenb. Grenadier-Regiment 89:
- Stab I, Reichswehr-Infanterie-Regiment 17
  - Kommandør Major Söderström, Füs.R. 90.
  - Adjudant Leutnant v. Platen

1. og 3. Kompanie Freiw. Grenadier-Regiment 89:
- 1. Kompanie, Reichswehr-Infanterie-Regiment 17
  - Kompagnichef Hauptmann v. Puttkamer

11. Kompanie freiw. Grenadier-Regiment 89:
- 2. Kompanie, Reichswehr-Infanterie-Regiment 17
  - Kompagnichef Hauptmann Goesch.

1 MG-Kompanie freiw. Grenadier-Regiment 89:
- 1. MGK, Reichswehr-Infanterie-Regiment 17
  - Kompangichef Hauptmann v. Both.

Kompagni fra Freiw.-Brigade v. Lettow-Vorbeck:
3. Kompanie, Reichswehr-Infanterie-Regiment 17
Kompagnichef Hauptmann Minarski
9. Kompanie, Freiw. Grenaider-Regiment 89:
4. Kompanie, Reichswehr-Infanterie-Regiment 17
Kompagnichef Hauptmann v. Below
2. MGK freiw. Grenadier-Regiment 89:
MGK/II./ Reichswehr-Infanterie-Regiment 17 i Neustrelitz
Kompagnichef Hauptmann v. Basse.

De opstillede dele af frivillige Grenadier-Regimentet i Neustrelitz blev opløst i løbet af sommeren 1919 og fordelt på de øvrige bataljoner, da Neustrelitz blev opgivet som garnison , og II. Bataillon, Reichswehr-Infanterie-Regiment 17 skulle formeres af dele af det tidligere XVII. AK.

I juni 1919 blev dele af Reichswehr-Infanterie-Regiment 17 indsat til nedkæmpelse af uro i Hamborg. Til større kamphandlinger kom det ikke. De herunder anvendte troppedele returnerede i august og september til deres garnisoner. Efterår og vinter 1919 og 1920 blev flittigt anvendt til uddannelse og fæstelse af disciplinen. I marts 1920 blev I. Bataillon stillet på en hård prøve under Kapp-kuppet. For at sikre og opretholde ro og orden blev den indsat i Schwerin og nærmeste omegn. I Schwerin kom det til et større skyderi med tab tilfølge. De unge enheder viste sig deres opgave tappert voksen under ledelse af deres erfarne førere.

På grund af London-traktaten måtte i efteråret 1919 rigshæren på 200.000 mand nedskæres til en styrke på 100.000 mand. I september 1920 begyndte opstillingen af den nye rigshær (100.000 mands hæren). I Schwerin blev I. Bataillon, Reichswehr-Infanterie-Regiment 17 opstillet I.(Mecklenb.) Bataillon, 6. Infanterie-Regiment. Stab I. Bataillon dannede Stab I. (Mecklb.) Infanterie-Regiment 6 under Oberstleutnant Grun. 1. (tidligere 1. og 3. Kompanie, Freiw. Gren.R. 89) og 2. Kompanie (tidligere 11. Kompanie freiw. Gren.R.89) blev sammenlagt til 1. (Mecklb.) Kompanie, 6. Infanterie-Regimenet. Kompagnichef blev Hauptmann Goesch.

2. Kompanie blev i Rostock opstillet af III./Reichswehr-Infanterie-Regiment 17. Kompagnichef blev Hauptmann Bade.

3. Kompanie fra Reichswehr-Infanterie-Regiment 17 opstillede 3. Kompanie, Infanterie-Regiment 6 under Hauptmann Hoffmann.

MG-kompagnierne fra I./ Reichswehr-Infanterie-Regiment 17 formerede 4. (MG)-Kompanie, Infanaterie-Regiment 6 under Hauptmann v. Both.

Hauptmann v. Puttkamer indgik i bataljonens stab.

Grossh. Meckl. Grenadier-Regiment 89's traditioner blev dermed videreført af bataljonsstab I. (Meckl.) Bataillon, 6. Infanterie-Regiment, 1. (Meckl.) Kompanie og 4. (Meckl.) Kompanie, 6 Infanterie-Regiment. 4. Kompanie fik senere til opgave, at videreføre traditionerne fra Infanterie-Regiment Graf Bose Nr. 31.

Ved direktiv fra Rigsforsvarsministeren af 24. august 1921 fik 1. (Grenadier) Kompagnie til opgave at videreføre traditionerne fra det tidligere Meck. Grenadier-Regiment 89.

Som et synligt tegn på videreførelsen af traditionerne, fik medlemmerne af 1. Kompanie betegnelsen »Grenaderer«, og 1. Kompanie førte betegnelsen »Grenadier« i en parentes bag sit kompagninummer.

Medlemmer af Grenadier-Regiment 89 opretholder en tæt forbindelse med de enheder, der fører deres traditioner videre.

Regimentets gamle taktstok blev overladt til 1. Kompanie, og anvendes under parader og musikopførelser af I. Meckl. Bataillon, afvekslende med taktstokken fra det tidligere Füsilier-Regiment 90.

1. Kompanie trådte samlet ind i Grenadier-Forening Schwerin, og blev dermed tæt forbundet med Grenadier-forbundet. Repræsentanter fra kompagniet deltager i fester med de gamle grenaderer, og modsat glæder gamle grenaderer sig over at blive modtaget som gæster ved deres traditions-enhed. 1. Kompagnie råder i deres kompagniområde over de gamle Leib- og 2. Kompanie lokaler, der er indrettet et særlig traditionsstue, hvis vægge er smykket med billeder og effekter fra det gamle regiment.

Gennem en af Officersforeningen indstiftet »Æresbajonet«, der hvert år som præmie gives den kompagniets bedste skytte, og gennem tildelingen af andre priser, forsøgte officerskorpset og Grenader-forbundet at forstærke forbindelsen til traditionskompagniet. Gennem deltagelse i foreningernes foranstaltninger, beviste 1. Kompanie, at den var opdraget i den gamle Grenader-ånd.

Gennem målbevist ledelse er Reichswehr blevet til en godt uddannet og veldisciplineret styrke. Den holder sig fjern fra alt partipolitik og gør dens pligt. En forståelse af dens opgaver er uden tvivl voksende blandt befolkningen. Dens optræden i og udenfor tjeneste anerkendes i alle langs af den tyske befolkning.

Reichswehr har en stor opgave at opfylde. Foruden dens andre pligter har den til opgave at bevarer og viderefører traditionerne fra den gamle arme, som selv hadefulde fjender måtte vedgå, var den bedste, verden endnu har set.

Hvis traditionskompagniet, 1. (Grenadier)-Kompanie, Infanterie-Regiment 6 til stadighed hersker en ånd, som i det gamle Grossh. Meckl. Grenadier-Regiment 89, har ingen grund til at være bekymret.

Retter vi nu, efter den svære tid for vores folk siden 1918, med stolthed mod vores Reichswehr, der uden at stræbe efter partiernes gunst, varetager deres pligt for Fædrelandet. De danner med færdrelandskærlig ungdom vores forhåbninger for fremtiden.

Foreningen af Mecklenburger Grenadiere

Sekretær for foreningen, Steuereratsitsende Wehring, skriver om den 10. ordinære generalforsamling den 7. juni 1931 om foreningens 10 års jubilæum:

Den 23. juli 1921 blev her på Restauration Dabelstein foreningen stiftet af kammeraterne v. Alt-Stutterheim, v. Petersdorff, Felsten, Heyme, Möller, Voss, Brüggemann, Kopficker og Mehringen efter flere indledende møder. Desværre er kammerater Felten, Möller og Heyme i mellemtiden kaldt til den store hær.

Foreningens formand, Kammerat Generalmajor a.D. v. Alt-Stutterheim, Kammerat Steuereratsitsende Wehring og Kammerat Major a.d. v. Petersdorff har fra begyndelsen været del af foreningens bestyrelse.

Foreningens formål er fastlagt i lovenes § 1, stk. 3.:

»Foreningen af Mecklenburger Grenadiere e.V« har til formål: At pleje erindringen om Regimentet og soldatertiden, det i krig og fred indstiftede kammeratskab og mindet om faldne kammerater, og uden politisk eller religiøs indflydelse at fastholde kærligheden til det tyske Fædreland«.

Den første godt besøgte generalforsamling fandt sted den 21. august 1921 i Schwerin Rådhushal. Ikke kun fra Mecklenburg, men også fra den anden side grænsen var kammerater strømmet til.

Allerede eksisterende Grenadier-foreninger sluttede sig til, og efterhånden blev der oprettet afdelinger og lokalforeninger over hele Mecklenburg. Det blev under generalforsamlingen enstemmigt besluttet at opstille et mindesmærke for de faldne kammerater, og bestyrelsen udstyret med fuldmagt til at gå videre med gennemførelsen af denne beslutning. Efter udskrivelsen af en priskonkurrence, blev der i 1922 udfærdiget et forslag til oprettelsen af et mindesmærke ved slottet i Schwerin. På den første ordinære generalforsamling blev den 21. maj 1922 enstemmigt vedtaget en grenadier statue udfærdiget af Professor Wandscheider i Berlin.

Gennem en landsindsamling, gavelotteri og bidrag fra kammerater i udlandet, specielt Amerika, blev på trods af inflation, de nødvendige midler indsamlet, og grundstensnedlæggelsen ske den 17. marts 1923. Allerede den 5. og 6. maj samme år kunne vores dejlige mindesmærke indvies under stor bevågenhed fra kammeraterne.

Under arbejdet med indretningen af mindesmærket deltog i særlig grad Grenadier-Kompaniet, der til enhver tid stod til rådighed for støtte. Bronzestatuen blev af kammeraterne ved Grenadier-Kompagniet bragt fra Berlin på deres Kompagni bagagevogn.

Den 6. og 7. juni 1923 blev der i Neustrelitz indviet et mindesmærke for Strelitzer garnisonen.

Gennem direktiv fra Reichswehrministeriet fik den 31. oktober 1921 1. Kompanie, Infanterie-Regiment 6 overdraget videreførelsen af vores stolte Grenadier-Regiments traditioner, der fra dette tidspunkt måtte fører betegnelsen Grenadier-Kompanie.

1921 fulgte stiftelsen af Mecklenburg-Strelitz landsforening.

På generalforsamlingen den 21. maj 1922 blev på anmodning fra foreningsafdeling Ludwigslust vores høje Regimentschef udnævnt til Æresmedlem.

Af vores krigsregimentskommandør, Hr. Oberst Frhr. v. Wangenheim, blev der udfærdiget en kortfattet Regimentshistorie.

Den 1. august 1923 blev det første nyhedsbrev udsendt til kammeraterne.

Til generalforsamlingen den 17. og 18. maj 1924 lykkedes det for første gang siden krigen for foreningen at medbringe vores gamle regiments standarte, der under ledelse af Kammerat Dr. Stratmann var afhentet på slottet.

Den første Grenaderfane kunne den 5. oktober 1924 indvies hos Grenadier-foreningen i Gadebusch.

Til evig erindring om vores tapre Grenadier-Regiment blev betegnelsen »Infanterikaserne«, den 24. april 1925 gennem direktiv fra Reichswehrministerium, ændret til »Grenadier-Kaserne«. Dette skete takket være den daværende bataljonskommandør, Hr. Oberstleutnant Bührmann.

På generalforsamlingen i Hagenow, der var kombineret med faneindvielsen til den herværende forening, var det os forundt at hilse Hans Kongelige Højhed Storhertugen velkommen i vor midte.

I året 1926 blev de første Grenadier-statuetter fremstillet.

Foreningens bestræbelser for at få etableret en livsforsikringsordning lykkedes desværre ikke.

Efter de tilsendte medlemslister tæller foreningen i dag 2.151 medlemmer, fordelt på 24 lokalforeninger. Hertil kommer landsforeningen Mecklenburg-Stelitz under dens handlekraftige formand, Oberst a.D. Bronfart v. Schellendorff med 1.093 og Grenadier-Kompagniet med 159 medlemmer, totalt 3.403 medlemmer.

Foreningen tæller på nuværende tidspunkt følgende lokalforeninger:

Mecklenburg-Schwerin: Berlin, Boizenburg, Bützow, Doberan, Gadebusch, Gnoien, Hamburg, Hagenow, Kleinen, Klütz, Ludwigslust, Malchien, Malchow, Parchim, Schwerin, Waren, Wismar, Wittenburg, Dassow, Güstrow, Lübeck, Waranemünde, foruden officersforeninger og Grenadier-Kompagnie.

Landsforening Mecklenburg-Strelitz: Neustrelitz, Feldberg, Penzlin, Neubrandenburg, Strelitz Altr, Mirow, Friedland, Fürstenberg, Wesenberg, Burg Stargard, Grt. Nemerow, Bredenfeld, Woldegk.

Grenadier-Regimentet, der allerede havde indrettet en flot Grenadierværelse med mange erindringer fra det gamle regiment, kunne med bidrag fra deres kammerater og donationer indrette et dejligt underofficersværelse.

I slutningen af 1929 lykkedes det at overtale Hr. Arkivar og Hauptmann a.D. Dr. Zipfel i Potsdam til at skrive en regimentshistorie.

Den 6. maj 1931 blev der i Schwerin afholdt et højst interessant foredrag af Hr. Arkivar D.r Zipfel (Potsdam) over vores Regiments historie. Som reklame for Regimentshistorien var dette foredrag af største betydning.

Foreningen afholder hvert år generalforsamling i Schwerin, mens landsforeningen Mecklenburg-Strelitz på samme måde afholder generalforsamlinger i deres lokalforeninger. Foreningslivet er omfattende: salonskydning plejes specielt i landsforeningen Mecklenburg-Strelitz og i Grenadier-forening Schwerin.

Forberedelserne til Regimentets 150 års jubilæum den 28. og 29. maj 1932 er påbegyndt. Dagen skal fører til en ny sammensvejsning af vores gamle grenaderer, forbundet med de unge grenaderer i traditionskompagniet.

Det gamle regiment eksisterer ikke mere, traditionerne lever videre, fortsætter i 1. Kompanie, I (Meckl.) Bataillon, Infanterie-Regiment 6. Mange billeder og genstande, der har tilhørt Regimentet, er doneret til traditionskompagniets messer og af og Grenadier-forening Schwerin i Schwerin, til et særligt grenadierværelse. Ligeledes er der på slotsmuseet indrettet et særlig rum til minder om Regimentet, og også her befinder sig talrige genstande fra Regimentet. Kun en større sølvskat befinder sig forsat i besiddelse hos tidligere officerer.

Bilag I: Ærestavle

1. aktive officerer

a) ved det stående Regiment						
		Såret		død		
1	Major Oskar v. arnin	6.8.14			Liège	
2	Hauptmann Walter v. Schickfus u. Neudorff	4.9.14	Corroberg	7.9.14	Montmirail	
3	Hauptmann v. Kühlwein (Paul Friedrich)			6.8.14	Liège	
4	Hauptmann v. Alt-Stutterheim (Moritz)			23.4.17	Rouex	
5	Hauptmnn Carl Otto v. Crone			23.3.18	Beugnâtre	
6	Hauptmann v. Oertzen (Ulrich)			27.2.16	Navarin Ferme	
7	Oblt. Wichard v. Rohr, gen. v. Wahlen-Jurgass			6.8.14	Liège	
8	Oblt. Hans Dietrich Baron v. Fircks			6.8.14	Liége	
9	Lt. v. Gruben (Hartwig)			6.9.14	Esternay	
10	Oblt. Otto v. Wickede			4.9.16	Barleux	
11	Oblt. Werner v. Böckmann	21.7.16	Barleux	23.7.16	Monchy-Lagache	
12	Lt. Christian Grav v. Bernstorff			6.9.14	Liège	
13	Lt. v. Oertzen (Otto Helmut)			20.7.16	Barleux	
14	Lt. Lasko v. Scheliha			20.7.16	Barleux	
15	Lt. Erich v. Olszewski			22.5.16	Royon	
16	Lt. Frhr. v. Steglin (Ulrich)			6.9.14	Esternay	
17	Lt. v. Lassert (Gotthard)			20.7.16	Barleux	
18	Lt. v. Storch (Ernst)	29.1.15	Bois St. Mard	25.2.15	Noyon	
19	Lt. Graf v. Moltke (Werner)			6.9.14	Esternay	
20	Lt. Christoph v. Gamm			21.1.15	Hartmannsweilerkopf	
21	Lt. Ernst Leo v. Estorff			15.7.16	Barleux	
22	Lt. v. Leventzow (Hans Joachim)			28.9.17	Becelaere	
23	Lt. Gerd Frhr. Quadt-Wykrad-Hüchtenbruck			17.2.16	Navarin Ferme	
24	Lt Hans Rochus v. Gundblach	18.4.15	Bois St.Mard	19.4.15	Royon	
25	Lt. Eberhard v. Quast			18.10.15	Navarin Ferme	
26	Lt. v. Bülow-Trummer (Bernd)			31.12.15	Somme-Py	
27	Lt. v.d. Lühe (Otto Karl)			4.9.16	Barleux	
28	Lt. v. Bülow Wolfgang)			23.3.18	Beugnâtre	
29	Lt. v. Laffert (Franz Wilhelm)	8.10.18	Bémont Ferme	15.12.18	Berlin	
30	Lt. v. Leers (Kunow)	4.9.16	Barleux	9.9.16	Vermand	
31	Lt. Joachim Brand v. Lindau			18.7.17	Zonnebeke	
32	Lt. v. Ortzen (Hermann Ulrich)			21.3.18	Baulx-Braucourt	
33	Lt. Curt Theye			13.6.18	Courcelles	
34	Lt. Heinrich v. Alt-Stutterheim			25.3.18	Sapignies	
b) ved anden troppeenhed						
1	Oberstlt. Conrad v. Warnstedt			16.4.18	La Bassee	IR 360
2	Major Gunther v. Grolmann			16.9.14	Pantoise	RIR 90
3	Major Wilhelm v. Reden			16.9.14	Chiry	RIR 84
4	Major Elimar v. Alt-Stutterheim			30.4.16	Mort Homme	RIR 208
5	Hauptmann Wilhelm v. Ortzen			3.10.14	Roye	RIR 90
6	Hauptmann Herbert Winsloe	21.9.14	Vailly	19.8.15	Berlin	RIR 84
7	Hauptmann Otto Frhr. v. Reibnitz	28.4.17	Arras	1.5.17	Feltlaz. 108	FR 90
8	Hauptmann Paul Berthold v. Kühlwein			13.10.18	Lalouvière (død)	IR 81
9	Henning v. Holstein			20.9.14	Carlepont	RIR 90
10	Oblt. Hermann v. Gruben			27.1014	Janshoek	RIR 214
11	Oblt. Rolf Rudolf Engel			5.8.16	Somme	RIR 84
12	Lt. Walther Frhr. v. Schellersheim			14.10.18	Romagne	G.Sch.B
13	Lt. Glamann			6.5.17	Ferme La Motte	IR 394
c) Fähnrich og Fahnenjunker						
1	Fähr. Reimar v. Karstedt			23.9.14	Vailly	
2	Fahnj. Otto Moritz v. Leers			5.9.14	Esternay	
3.	Fahnj. Ferdinand Otto Frhr. v. Nordenflycht			6.11.114	Puisaleine	
4	Fahnj. Rolf v. Bushe			21.12.14	Carlepont	
5	Fahnj. Rudolf Frhr. v. Nordenflycht	16.2.15	Puisaleine	17.2.15	La Royon	
6	Fahnj. Joachim v. Alt-Stutterheim			18.9.18	Jouy	

7	Fahnj. Hans v. Schack			20.10.18	St.Fergeux	
d) Sanitetsofficerer						
1	Stabsarzt Dr. Alfred Pöhn	19.5.16	St.Marie-a-Py	21.5.16	Mechault	IR 85
e) Aktive officerer tilkommanderet fra andre troppeenheder						
1	Lt. Friedrich Neuhaus			6.9.14	Esternay	fra Jäg.Bn. 9
2	Lt. Emmich Erbprienz zu Leiningen			31.2.18	Queant	fra 1. Leib-Rgt.
3	Lt. Reinhold Wermuth			13.1.17	Miraumont	fra IR 98
4	Lt. Friedrich Rahn			4.10.17	Becelaere	fra Drg.Rgt. 16

2. Genindkaldte, pensionerede officerer af Regimentet

a) Ved aktive Regiment						
1	Oblt.d.R. August Allers			6.9.14	Esternay	
2	Lt.d.R. Heinrich Glantz			6.9.14	Esternay	
3	Lt.d.R. Hans Clausen			6.9.14	Esternay	
4	Lt.d.R. Georg Gade			24.8.15	Bellercille-de-Sec	
5	Lt.d.L. Georg Grotefend			25.12.14	Ferme le Four-à-Berre	
6	Lt.d.R. Helmuth Burmeister			8.4.15	Bois St.Mard	
7	Lt.d.L. Paul Schoknicht	24.3.15			Schwerin	
8	Lt.d.R. Hermann Thode			4.3.16	Somme-Py	
9	Lt.d.R. Wilhelm Georgi			26.9.17	Becelaere	
10	Lt.d.R. Eugen Kreglinger			17.2.17	Miraumont	
11	Lt.d.R. Hans Beckmann			20.9.17	Barleux	
12	Lt.d.L. Willhelm Schilling			26.9.17	Barcelaere	
13	Lt.d.L. Fritz Ferchland			23.4.17	Roeux	
14	Lt.d.R. Carl Kruse			23.4.17	Roeux	
15	Lt.d.L. Emil Jahn			9.7.16	Barleux	
16	Lt.d.R. Georg v. Oertzen			27.2.16	Navarin Ferme	
17	Lt.d.R. Theodor Bröcker			20.7.16	Barleux	
18	Lt.d.R. Johannes Simonsen			21.3.18	Kaiserschlaght	
19	Lt.d.R. Gerhard Pötch			24.4.17	Roeux	
20	Lt.d.R. Siegfried Schmidt			5.9.16	Barleux	
21	Lt.d.R. Bodo Schultz			11.5.165	Champagne	
22	Lt.d.L. Walter Storm			27.2.16	Navarin Ferme	
23	Lt.d.R. Werner Maecker			24.3.16	Champagne	
24	Lt.d.L. Friedrich Kolloff			20.7.16	Barleux	
25	Lt.d.L. Walter Zach			312.3.18	Noreuil	
26	Lt.d.R. Hugo Unruh	11.1.17	Miraumont	24.1.17	Cagnicourt	
27	Lt.d.R. Wilhelm Loesenbeck			9.10.16	Barleux	
28	Lt.d.R. Siegfried Stein			26.9.17	Barcelaere	
29	Lt.d.L. Georg Hontsch			24.7.17	Zonnebeke	
30	Lt.d.R. Hans Kube			24.4.17	Roeux	
31	Lt.d.L. Walter Sturr			22.3.18	Vraucourt	
32	Lt.d.R. Richard Kruse			26.9.17	Becelaere	
33	Lt.d.R Karl Wolff			5.10.17	Becelaere	
34	Lt.d.L. Carsten Feddersen			23.3.18	Beugnâtre	
35	Lt.d.L. Claus Otten			5.4.18	Bucquoy	
36	Lt.d.R. Otto Schultz			14.11.17	Avion	
37	Lt.d.R. Johannis Kasemir			9.8.18	Bazoches	
38	Lt.d.R. Erich Semmerich			21.3.18	Queant	
39	Lt.d.R. Martin Schröder			5.8.18	Vesle – Bazoches	
40	Lt.d.R. Klaus Klockmann			22.3.18	Braucourt	
41	Lt.d.R. Gerhard Stolzenburg			21.3.18	Queant	
42	Lt.d.L. Johann Rahncke			21.3.18	Queant	
43	Lt.d.R. Ludwig Bullenkamp			21.3.18	Queant	
44	Lt.d.R. Herman Schreiber			19.9.18	Jouy	
46	Lt.d.R. Franz Wieczorek			8.10.18	Beaumont	
47	Lt.d.L. Wilhelm Schulz			8.10.18	Beaumont	
48	Lt.d.R. Robert Wittmann			8.10.18	Medeah-Ferme	
49	Lt.d.L. Hermann Jungtow			20.9.18	Jouy	
50	Lt.d.L. Julius Ohlenschläger			4.10.18	Aicy	
51	Lt.d.R. Ernst Voigt			19.9.16	Combles	

52	Lt.d.R.j Carl Meier			8.3.17	Ripont	
53	Lt.d.R. Nicolaus Hundt v. Hassten			27.9.17	Becelaere	
54	Lt.d.R. Ulrich Stahlberg			17.2.17	Miraumont	

b) ved anden troppeenhed

1	Lt.d.R. Alwin Niemeyer			9.9.15	Schatsmänle	RIR 78
2	Lt.d.R. Willy Rudolph			13.4.16	Radinghem	RIR 230
3	Lt.d.R. Hans Homberg			19.12.1916	Verdun	RIR 203
4	Lt.d.L. Otto Pfitzner			17.6.16	Bable Apalonia	IR 97
5	Lt.d.R. Alfred Schubering			19.10.16	Syd for Pys	R.Erz.IR 1
6	Lt.d.R. Ernst Voigt			19.9.16	Combles	RIR 235
7	Lt.d.R. Karl Meyer			8.3.17	Ripont	RIR 235
8	Hauptmann d.L. Ricahrd Faull			2.3.15	Jastrezemba	RR 266
9	Lt.d.R. Walter Faull			10.11.14	Ypres	RR 90
10	Lt.d.R. Karl Elvert			11.6.15	Mrowezewo	RIR 64
11	Lt.d.R. Walter Gäbler			1.7.16	Verdun	RIR 90
12	Lt.d.R: Axel Ludoffsky			4.5.17	Brimont	RIR 90
13	Hptm.d.R. August Schlettwein			29.7.16	Somme	RIR 84
14	Lt.d.R. Hermann Romberg	3.11.16	Beaumont		engelsk fangenskab	RIR 55
15	Lt.d.R. Otto Lange			23.4.18	Caponne Ferme	Fl.Abt.262
16	Lt.d.L. Alfred Rust			16.5.18	Arras	RIR 161
17	Lt.d.R. Fritz Kowitz			25.6.128	Bois de Bellaert	R.Ers. 3
18	Lt.d.L. Herman Ritter			3.9.18	Noyon	RIR 185
19	Lt.d.L. Richard Grüter			1.4.18	Montdidier	JGst. 17
20	Lt.d.R. Hans Lehmkuhl			26.7.15	Riepelin	RIR 21
21	Lt.d.R. Otto Dreesen			20.1.15	Hartmannsweilerk.	IR 84
22	Lt.d.R. Hans Berworn			11.5.17	Monchy	GR 5
23	Lt.d.R. Richard Solbrig			20.8.14	Gumbinnen	IR 21
24	Lt.d.R. Hernhard Ganzlin			8.3.16	Baden	LIR 99

3. Officerer, meddelt orlov

1	Lt.d.R. Hans Schlutius			4.10.17	Becelaere	fra Hus.R.15

4. Tidligere aktive officerer, faldet ved andre enheder

1	Hptm. Curt v. Witzendorff			11.7.16	Peronne	IR 75
2	Oberst Hans v. Heynitz	30.11.17	Anneux	9.12.17	Bouchain	RIR 92
3	Oberst Adolf v. Wickede			17.7.17	Berlin – sygdom	RIR 83
4	Major Hans v. Schleinitz			14.11.14	Roye	IR 81
5	Major Erich v. Langenn-Steinkeller			1.4.17	Rahenge – sygd.	Ty.Øst Afr.
6	Major Albrecht v. Sydow			1.10.14	Antwerpen	RIR 8
7	Major Dietrich Frhr. v. Wechmar	24.8.14	Crepin	7.6.16	Ettlingen	FR 36
8	Hptm. Carl Bernhard v. Bülow			12.6.15	Zarogzno	Garde FR
9	Hptm. Hans Frhr. v. Steglin			22.7.117	Krewo	LIR 379
10	Hptm. Hans v. Ortzen			7.9.14	Sermaize	IR 115
11	Lt. Otto v. Vietinghoff gen. Scheel			3.11.14	Lnngibo	Ty.Øst.Afr.

Ehrentafel.

I. aktive Offiziere:

a) beim mobilen Regiment:

1.	Major Dietze v. Kraftin	gef. 9. 9.14	bei Lüttich
2.	Hauptm. Walter v. Schiffer u. Nordorff	verw. 1. 9.14	bei Lacroubert, gefl. 7. 9. 14 in Montmirail
3.	„ v. Wilhelmi (Paul Friedrich)	gef. 6. 8.14	in Lüttich
4.	„ v. Fritzschheim (Martin)	„ 23. 4.17	bei Moeuvre
5.	„ Karl Otto v. Steinau	„ 22. 3.16	bei Vraucourt
6.	„ v. Oertzen (Werner)	„ 27. 3.16	bei Roberts-Ferme
7.	Oblt. Wilhelm v. Kahr, genl. v. Mahlen-Zürzach	„ d. 8.14	bei Lüttich
8.	„ Hans Dietrich Graf v. Wirdt	„ 6. 8.14	„ „
9.	Lt. v. Gerlach (Gustavus)	„ 6. 9.14	bei Ostermay
10.	Oblt. Otto v. Wakebe	„ 4. 3.15	bei Barleux
11.	„ Werner v. Wickmann	verw. 21. 7.16	bei Barleux, gest. 23. 7. 16 in Warcoing-Sapignies
12.	Lt. Christian Graf v. Dorndorff	gef. 6. 9.14	bei Lüttich
13.	„ v. Oertzen (Otto Helmut)	„ 20. 7.16	bei Barleux
14.	„ Hadlo v. Schellhe	„ 20. 7.16	„ „
15.	„ Erich v. Dieterich	„ 22. 5.16	bei Wegna
16.	„ Fritz v. Wrangelin (Ulrich)	„ 6. 9.14	bei Ostermay
17.	„ v. Dassel (Wolfhard)	„ 30. 7. 16	bei Barleux
18.	„ v. Storch (Ernst)	verw. 29. 1.15	im Reich St. Marie, gefl. 25. 2. 15 in Augsburg
19.	„ Graf v. Waldt (Werner)	gef. 6. 9.14	bei Ostermay
20.	„ Christoph v. Gamm	„ 21. 1.15	am Luckmannshöfer Kopf
21.	„ Graf Leo v. Ostorff	„ 15. 7.16	bei Barleux
22.	„ v. Newhaus (Hans Joachim)	„ 28. 8.17	bei Westlaere
23.	„ Gerh. Freh. Claudt-Wyhrich-Hüttenbrunk	„ 27. 2.16	bei Navarin-Ferme
24.	„ Hans Rochus v. Gumbach	verw. 18. 2.15	im Reich St. Marie, gefl. 19. 2. 15 in Augsburg
25.	„ Eberhard v. Thiele	gef. 18.10.15	bei Navarin-Ferme
26.	„ v. Wilhelm-Dreimmer (Werner)	„ 21.12.15	bei Sarrim-Alp
27.	„ v. d. Lühe (Otto Karl)	„ 4. 9.14	bei Barleux
28.	„ v. Wilcow (Wolfhard)	„ 23. 3.18	bei Fresnoy
29.	„ v. Lafert (Franz Wilhelm)	verw. 9.10.15	bei Schmont Ferme, gest. 15. 12. 15 in Berlin
30.	„ v. Dorst (Werner)	„ 4. 9.15	bei Barleux, gest. 9. 9. 16 in Vermand
31.	„ Joachim Frank v. Lindau	gef. 18. 7.17	bei Langemarck
32.	„ v. Oertzen (Hermann Ulrich)	„ 21. 3.18	bei Vauly-Vauroux

33. Lt. Kurt Thiele gef. 13. 9.16 bei Gouzeaucourt
34. „ Heinrich v. Alt-Stutterheim „ 25. 3.16 bei Sapignies

b) bei anderen Truppenteilen:

1. Oberstlt. Konrad v. Marschall gef. 15. 4.15 westl. La Bassée (R. d. J.R. 109)
2. Major Günther v. Gersdorff „ 16. 9.14 bei Pantin (R.J.R. 96)
3. „ Wilhelm v. Rohr „ 16. 9.14 bei Ghisy (R.J.R. 96)
4. „ Günter v. Alt-Stutterheim „ 30. 4.16 am „Toten Mann" bei Verdun (R.J.R. 209)
5. Hauptm. Wilhelm v. Gerhardt „ 3.10.14 bei Nuix (R.J.R. 96)
6. „ Herbert Winckler um. 21. 9.14 bei Ruisly, gest. 18. 9. 15 in Berlin (R.J.R. 84)
7. „ Otto Freh. v. Welbing „ 28. 4.17 bei Arras, gest. 1. 5. 17 im Feldlaz. 109 (R.R. 00)
8. „ Henning v. Holstein gef. 30. 9.14 bei Carlepont (R.J.R. 96)
9. „ Karl Gerhard v. Wülcknitz † 10.10.16 in Valenciennes (R.R. 91)
10. Oblt. Hermann v. Grolman gef. 27.10.14 bei Zonnebeke (R.R.R. 214)
11. „ Karl Rudolf Engel „ 5. 9.14 an der Aisne (R.J.R. 84)
12. Lt. Walther Freh. v. Schellendorf „ 14.10.14 bei Remonpre (Argonnen) (R.Kd.R.)
13. „ Blumenau „ 6. 5.17 bei Fr. La Motte (Aisne) (J.R. 204).

c) Fähnriche und Fahnenjunker:

1. Fähnrich Reimar v. Marschall gef. 23. 8.14 bei Rulsy
2. Fahnenjunker Otto Moritz v. Perry „ 5. 9.14 bei Ebermay
3. „ Ferdinand Otto Freh. v. Maltzahn-Gadegast „ 6.11.14 bei Dulsteleine
4. „ Karl v. Kaiser „ 21.12.14 bei Lorchard
5. „ Rudolf Freh. v. Marschall-Gadegast um. 16. 8.15 bei Dulsteleine, gest. 17. 8. 15 in Kayser
6. „ Joachim v. Alt-Stutterheim gef. 18. 8.16 bei Jeuy
7. „ Hans v. Schack „ 25.10.16 bei St. Pierremont.

d) Sanitätsoffiziere:

1. Stabsarzt Dr. Alfred Kühn um. 19. 5.16 bei St. Marie à Py, gest. 21. 5. 16 in Wechmar (J.R. 85).

e) vom anderen Truppenteilen beim Regiment kommandierte aktive Offiziere:

1. Lt. Friedrich Neuhaus gef. 6. 9.14 Ebreuay, vom J.R. Nr. 9
2. „ Franzisk Freh. zu Leiningen „ 11. 5.16 bei Ancourt, Lt. i. Leibkrag.-Spt. (2. Großh. Hess.) Nr. 24, Führer der Leib-Komp.
3. „ Reinhold Wermuth „ 13. 1.17 Wittenberg, vom J.R. 48
4. „ Friedrich Kahn „ 4.10.17 Wiesbaden, vom Res.-Regt. 16 (Abiturient R.Gd.)

3. Offiziere vom Beurlaubtenstand des Regiments:

A) beim mobilen Regiment:

1.	Oblt.	R. M.	August Meyer	gef. 8. 9.14	Cimetreuch
2.	Lt.	R. M.	Heinrich Sturm	" 8. 9.14	"
3.	"	" "	Hans Clausen	" 8. 9.14	"
4.	"	" "	Georg Gube	" 24. 8.14	Rollencille bei Eec
5.	"	R. L.	Georg Grüchland	" 30.12.14	Pierre le Waits à Mers
6.	"	R. M.	Dietrich Wurzelbier	" 9. 4.15	Reim St. Mesch
7.	"	R. O.	Paul Schönecht	bw. 24. 3.15	gef. in Schweden an L. Wunde
8.	"	R. M.	Hermann Thiele	gef. 4. 5.16	Souvenir Ply
9.	"	" "	Wilhelm Gerwig	" 30. 6.17	Merelorer
10.	"	" "	Eugen Kreglinger	" 17. 2.17	Ostravement
11.	"	" "	Hans Bachmann	" 30. 7.16	Hartlieu
12.	"	R. L.	Wilhelm Schilling	" 26. 9.17	Merelorer
13.	"	" "	Fritz Verchland	" 23. 4.17	Marcq
14.	"	R. M.	Karl Kruse	" 23. 4.17	"
15.	"	R. L.	Emil Jahn	" 9. 7.16	Hartlieu
16.	"	R. M.	Georg v. Oertzen	" 27. 2.16	Rubecule-Ferme
17.	"	" "	Theodor Bräder	" 30. 7.16	Hartlieu
18.	"	" "	Johannes Simonsen	" 21. 3.16	Kaiserschlacht
19.	"	" "	Gerhard Pölsch	" 23. 4.17	Marcq
20.	"	" "	Siegfried Schmidt	" 4. 9.16	Hartlieu
21.	"	" "	Rudolf Schulz	" 11. 5.16	Champagne
22.	"	R. L.	Walter Stern	" 27. 2.16	Rubecule-Ferme
23.	"	R. M.	Werner Wiesner	" 24. 8.16	Champagne
24.	"	R. O.	Friedrich Kalkoff	" 30. 7.16	Hartlieu
25.	"	" "	Walter Zuch	" 21. 8.16	Morcuil
26.	"	R. M.	Hugo Kurth	vm. 11. 1.17	Ostravement, gest. 24. 1. 17 in Gefangenschaft
27.	"	" "	Wilhelm Neefenbeck	gef. 8.10.16	Hartlieu
28.	"	" "	Siegfried Wiele	" 26. 9.17	Merelorer
29.	"	R. L.	Georg Deutsch	" 24. 7.17	Langemarck
30.	"	R. M.	Karl Krüger	" 24. 4.17	Zeeing
31.	"	R. O.	Walter Sturz	" 28. 3.15	Armentieres
32.	"	R. M.	Richard Kruse	" 26. 9.17	Westlaere
33.	"	" "	Karl Wolff	" 5.10.17	"
34.	"	R. L.	Carsten Schönborn	" 23. 3.18	Bouquéroy
35.	"	" "	Eduard Otten	" 5. 4.18	Harriaux
36.	"	R. M.	Otto Schulz	" 14.11.17	Malan
37.	"	" "	Johannes Kusemir	" 9. 4.18	Bapaume
38.	"	" "	Erich Bernstein	" 21. 3.18	Quiéret
39.	"	" "	Martin Schröder	" 5. 8.18	Belle Vagnelet
40.	"	" "	Gerhard Stolzenberg	" 21. 8.18	Quiéret
41.	"	" "	Franz Stockmann	" 23. 3.18	Bapaume
42.	"	R. L.	Johann Mainde	" 27. 3.18	Kaiserschlacht
43.	"	R. M.	Ludwig Bullenkamp	" 31. 3.18	"
44.	"	" "	Hermann Schreiber	" 19. 3.18	Jeuy
45.	"	" "	Friedr. Karl Meerts	" 3. 8.18	Bapaume
46.	"	" "	Franz Wiesnerek	" 8.10.18	Beaumont
47.	"	R. L.	Wilhelm Schulz	" 8.10.18	"
48.	"	R. M.	Robert Wittmann	" 8.10.18	Mühlhof-Ferme
49.	"	R. L.	Hermann Jungtum	" 10. 9.18	Jeuy
50.	"	" "	Julius Schenkenhäger	" 4.10.18	Mory

51. Lt. d. R. Ernst Bulgt — gef. 19. 9.16 Gommiecourt
52. „ „ „ Carl Meier — „ 8. 2.17 Alkmont
53. „ „ „ Wenzlaus Hanke u. Gottfried — „ 27. 9.17 Breslauer
54. „ „ „ Ulrich Stahlberg — „ 17. 2.17 Wörmemont.

b) bei anderen Truppenteilen:

1. Hptm. d. R. Alwin Wiemann — gef. 8. 9.15 Scharpenhofe (Res.R. 79)
2. „ „ „ Willy Wuhstab — „ 13. 6.16 Habinghem (Res.R. 200)
3. „ „ „ Hans Nunberg — „ 19.12.16 Verdun (Res.R. 208)
4. „ d. R. Otto Pfisner — „ 17. 9.14 Poste Maisonte (G.R. 97)
5. „ d. R. Alfred Schubering — „ 19.10.14 Ichtin Bus (R.Gr.G.R. 1)
6. „ „ „ Ernst Bulgt — „ 19. 9.16 Gommiecourt (R.J.R. 330)
7. „ „ „ Karl Meier — „ 8. 2.17 Alkmont (R.J.R. 330)
8. Hptm. d. L. Richard Hanke — „ 2. 9.15 Zeitenhamm bei Vimy (R.R.Res)
9. Lt. d. R. Walter Hanke — „ 10.11.14 Ypern (R.Regt. 214)
10. „ „ „ Walter Günther — „ 1. 7.16 Verdun (Res.Regt. 80)
11. „ „ „ Karl Meert — „ 11. 6.15 Wytschaete (R.J.R. 66)
12. „ „ „ Karl Hohenstein — „ 4. 5.17 Alkmont (R.Regt. 90)
13. Hptm. d. R. August Sakertzweig — „ 26. 7.16 an der Somme (R.J.R. 84)
14. Lt. d. R. Hermann Nunberg — verw. 8.11.16 glg. d. 11. 10 bei Beaumont, gef. in engl. Gefangenschaft (R.J.R. 58)
15. „ „ „ Otto Hamm — gef. 20. 4.16 Caponne-Ferme (Res.-Inf. 202)
16. „ d. L. I Alfred Rich — „ 16. 5.16 Metz (R.J.R. 161)
17. „ d. R. Fritz Kunis — „ 25. 6.16 Mais de Mesnil (R.Gr.R. 2)
18. „ d. L. Hermann Ritter — „ 3. 9.16 Noyon (R.J.R. 165)
19. „ „ „ Richard Gerber — „ 1. 4.16 Montdidier (Landwehr 17)
20. „ d. R. Hans Behnstedt — „ 20. 7.15 Ypern (R.J.R. 21)
21. „ „ „ Otto Becker — „ 20. 1.15 Hartmannsweiler Kopf (J.R. 84)
22. „ „ „ Richard Gellwig — „ 20. 5.14 Gumbinnen (J.R. 21)
23. „ „ „ Hans Bermann — „ 11. 5.17 Wenckt (Res.R. 8)
24. „ „ „ Bernhard Gamlin — „ 5. 3.16 Bahon (R.J.R. 90)

3. Offiziere vom Beurlaubtenstande

1. Lt. d. R. Bernd Schultzlad — gef. 4.10.17 Bezirksk. vom Inf.Rgt. 15, Komp.-Führer 12./R.

4. bei anderen Truppenteilen gediente frühere aktive Offiziere der Reserve:

1. Hptm. Kurt v. Wilpenhoff — gef. 11. 7.16 bei Péronne (J.R. 76)
   zur Schutztruppe S. M. d. Kriegs des Herzogs von Mecklenburg
2. Oberst Hans v. Trotha — vom 30.11.17 bei Ranucc, gef. 9. 12. 17 in R. d. Infanterieschule Treptow a. R. — Bouchain (R.J.R. 90)
3. Oberst Adolf v. Wickede — gef. 17. 7. 17 infolge Krankheit in Berlin (R.J.R. 90)
   Militär-Kabinett
4. Major Hans v. Schlemitz — gef. 14.11.14 Roye (J.R. 81)
   J.R. 87
5. Major Albrecht v. Sydow — „ 1.10.14 Kathenbeen (R.J.R. 6)
   Leibgren.Rgt. 9
6. Major Erich v. Lampen-Steinkeller — gef. 1. 4. 17 infolge Krankheit in Wakenge (Schutztruppe Deutsch-Ostafrika)
   Schutztruppe Deutsch-Ostafrika

7. Major Dietrich Frhr. v. Wechmar — verw. 21. 8.14 bei Gerbéviller (Ref.R. 30), Inf.Regt. 30 — gest. 7. 8. 16 in Ettlingen
8. Oberst. Karl Graf v. Wälow — gef. 18. 8.14 bei Saint-Maxe (Gard.Jäg.R.), Garde-Jäg.Rgt.
9. Oberst. Louis Frhr. v. Stengel — „ 22. 7.17 bei Arras (R.Jäg.R. 5?), Res.Inf.R. Rhein. 1
10. Oberst. Hans v. Tritzen — „ 7. 9.14 bei Sermaize (G.R. 115), G.R. 115
11. Gl. Otto v. Winzingerode, gen. Knorr — „ 3.11.14 bei Langemarck (Schauplatz für Deutsch-Ostafrika), Gren.Regt. 90

Leibkompanie.

1. Hauptm. Hans Hackmann — gef. 6. 8.14 Vilvig
2. Ging.-Fähnr.-Hauptm. Georg Goerz — „ 6. 8.14 „
3. Ref. Hans Wagmann — „ 6. 8.14 „
4. Hauptm. Karl Schlemann — „ 6. 8.14 „
5. Ref. Helmut Rohr — verw. 18. 9.14 Ferme de Valembe bei Mailly, † 1. 10. 14 Lag. Brandenburg
6. „ Arthur Korte — gef. 6. 9.14 Ville-Sur-Yron
7. Gren. Joachim Dunkin — „ 14. 9.14 Ferme de Valembe bei Mailly
8. „ Heinrich Lunebach — „ 14. 9.14 Ferme de Valembe
9. Ref. Otto Lachmund — „ 6. 9.14 Ville-Sur-Yron
10. Gefr. d. R. Willy Weiler — „ 9. 9.14 „ „
11. Ref. Franz Kau — verw. 14. 9.14 Ferme de Valembe † 25. 9. 14 Lag. Kaum
12. Gren. Karl Voullen — gef. 14. 9.14 Ferme de Valembe
13. Ref. Hans Schmidt II ob. IV — „ 14. 9.14 „ „ † in frz. Gef.
14. „ Heinrich Schmidt III — „ 6. 9.14 Ville-Sur-Yron
15. Gren. Wilhelm Kuttelß III — verw. 6. 9.14 „ „
16. Ref. Richard Wallraff — „ 6. 9.14 „ „
17. Wehrm. Wilhelm Witt — gef. 7.11.14 Ferme la Walme Range
18. Unteroff. d. R. Karl Haas — „ 3.11.14 „ „ „ „
19. Ref. Heinrich Trutt — „ 2.11.14 „ „ „ „
20. Wehrm. Albert Wachsmann — „ 3.11.14 „ „ „ „
21. Gefr. Friedrich Burgmacher — „ 3.11.14 „ „ „ „
22. Gren. Heinrich Hube II — verw. 6. 9.14 Ville-Sur-Yron, † 22.9.14 in frz. Gef.
23. Unteroff. Johannes Jaßlitz — gef. 14. 9.14 Ferme de Valembe
24. Wehrm. Wilhelm Ahrend — verw. 13.11.14 Ferme la Walme Range, † 24. 11. 14 Lag. Chemnitz
25. Ref.-Ref. Christian Knoll — gef. 10.12.14 Ferme la Walme Range
26. „ Heinrich Kerst — „ 10.12.14 „ „ „ „
27. Wehrm. Wilhelm Roß — „ 12.12.14 „ „ „ „
28. Ref. Hermann Weimann — „ 9.12.14 „ „ „ „
29. „ Otto Schelcher IV — verw. 10.12.14 „ „ „ „ † 19. 12. 14 Lag. Magdeburg
30. „ Karl Wölfe — gef. 21.12.14 Ferme la Walme Range
31. „ Hugo Bahr II — „ 21.12.14 „ „ „ „
32. Ref.-Ref. Wilhelm Horber — „ 21.12.14 „ „ „ „
33. Ref. Fritz Dannatz I — „ 21.12.14 „ „ „ „
34. Gren. August Herrmann — verw. 26.12.14 „ „ „ „ † 12. 4. 15 Lag. Nürnberg
35. Offz.-Stellv. Albert Kiesselbach — gef. 1.11.14 Ferme la Walme Range

36. Ref. Erich Jaup — gef. 8. 9.14 Lille, Oberarzt
37. Gefr. h. M. Fritz Merle — „ 25. 1.15 Bullsteine
38. Gefr. Heinrich Wiemann — vm. 22. 1.15 † 20. 1. 16 Reg. Wagen
39. Ref. Wilhelm Schmidt V — gef. 14. 8.14 Ferme de Lesumes
40. Gefr. h. M. Paul Pilz — vm. 6. 2.15 Bullsteiner. † 16. 2. 15 Reg. Chauny
41. „ „ „ Johannes Wiemann
42. Ref. Johannes Vogt — gef. 3. 2.15 Bullsteiner
43. „ Otto Klähn — „ 1.11.14 „
44. Gren. Wilhelm Gehrke — „ 22. 3.15 „
45. Ref. Louis Schulz III — „ 31. 3.15 „
46. Gren. Heinrich Lemcke III — „ 30. 4.15 „
47. Uof./Ref. Hermann Gent — vm. 4. 2.16 Somme Py. † 21. 2. 16 Res. A. Kirchet
48. Gren. Wilhelm Kulgurtan — gef. 14. 8.16 Champagne
49. Ref. Hans Buchmann — „ 27. 2.16 Manoir Ferme, Champagne
50. „ Hermann Riehn — vm. 27. 2.16 „ „ „
51. Gren. Gustav Petersen — „ 27. 2.16 „ „ „ † 28. 2. 16 Feldlag. 7
52. „ Johannes Vogel — „ 27. 2.16 Manoir Ferme, Champagne † 28. 2. 16 San.-Komp. 1
53. Gefr. Wilhelm Wüsing — „ 27. 2.16 Manoir Ferme, Champagne † 28. 2. 16
54. Gren. Heinrich Grech — gef. 27. 2.16 Manoir Ferme, Champagne
55. Gefr./Gren. Walter Marsberg — „ 27. 2.16 „ „ „
56. Gefr. Paul Kaiser — „ 27. 2.16 „ „ „
57. Gren. Ernst Sprengel — vm. 27. 2.16 „ „ „ † 28. 2. 16
58. „ Johannes Sargent — gef. 27. 2.16 Manoir Ferme, Champagne
59. Gefr. Fritz Krüse — „ 27. 2.16 „ „ „
60. Ref. Wilhelm Kinkmann — „ 27. 2.16 „ „ „
61. Gren. Willi Schulz VI — vm. 10. 7.16 Maisons, † 13. 7. 16 Reg. St. Quentin
62. „ Rudolf Schuck — gef. 9. 7.16 Maisons
63. „ Julius Schmidt VII — „ 9. 7.16 „
64. „ Franz Dickenberg — vm. 27. 5.16 Champagne, † 28. 5. 16 Feldlag. 10
65. Uof./Ref. Heinrich Liebermann III — „ 9. 7.16 Maisons, † 10. 7. 16 Reg. Moskau
66. Gefr. Paul Hermann — gef. 22.10.15 Somme Py
67. Gren. Hans Wild — „ 22.10.15 „ „
68. „ Hans Wienke — „ 27. 2.16 Manoir Ferme
69. „ Ernst Wohlfen — „ 27. 2.16 „ „
70. Uof./Ref. Franz Wackerow — „ 27. 2.16 „ „
71. „ Friedrich Gerst II — vm. 11. 8.16 Champagne, † 18. 8. 16 Res. Schan
72. Gefr. Richard Hennings — gef. 9. 7.16 Maisons
73. „ Hermann Hellmann — vm. 10. 7.16 „ † 21. 7. 16 Res. Kirchet
74. Unteroff. Hermann Ebert — gef. 9. 7.16 „
75. Uof./Ref. Erich Ebert I — „ 9. 7.16 „
76. Kriegsfr. Johannes Griggs — „ 9. 7.16 „
77. Gefr. Robert Burmeister III — vm. 10. 7.16 „ † 18. 7. 16 Maisons

78.	Lehrm. Friedrich Rothbrand	gef. 10. 7.16	Verdun	
79.	Wehrm. Karl Berg	„ 10. 7.16	„	
80.	Lehrm. Otto Giesecke	„ 10. 7.16	„	
81.	„ Johann Köhler	„ 10. 7.16	„	
82.	Gefr. Walter Jäcke	„ 10. 7.16	„	
83.	Gefr. d. R. Wilhelm Jaschke	„ 10. 7.16	„	
84.	Erf.-Ref. Rudolf Klad	„ 10. 7.16	„	
85.	Gefrm. Johannes Mucher	„ 10. 7.16	„	
86.	Unteroff. Heinrich Ritter	„ 10. 7.16	„	
87.	Ref. Franz Jungert	„ 6. 8.16	Ypern	
88.	Gefrm. Otto Magdeburg	„ 10. 7.16	Verdun	
89.	„ Franz Brand	vm. 7. 8.16	Verdun	† 12. 9. 16 Feldlaz. 3
90.	Gefr. d. Ref. Johann Dankert	gef. 6. 8.16	„	
91.	„ „ „ Georg Sagnalberg-Jelinge	„ 6. 8.16	„	
92.	„ „ „ Franz Schwabert	„ 6. 8.16	„	
93.	Gren. Johannes Petersen III	„ 7. 8.16	„	
94.	„ Karl Bertenstein	„ 6. 8.16	„	
95.	„ Franz Gabers	„ 20. 7.16	„	
96.	Gefrm. Friedrich Arens II	vm. 14. 7.16	„	† 10. 8. 16 Feldlaz. Dunaj.
97.	Ref. Paul Kunst	gef. 20. 7.16	„	
98.	Gefrm. Peter Lauer	vm. 6.11.16	Artois	† 2. 11. 16 Feldlaz. Sitty
99.	„ August Krump	gef. 17. 1.17	Somme	
100.	Gefr. Gustav Schäumann	„ 18. 2.17	„	
101.	Gren. Hans Marquardt	vm. 10. 2.17	„	† 14. 2. 17 Feldlaz. Estelles
102.	Gefr. d. Ref. Friedrich Kardmann	gef. 14. 2.17	Miraumont	
103.	Gefr. Rudolf Schulz I	„ 14. 2.17	„	
104.	Gefrm. Otto Hagelloch	„ 14. 2.17	„	
105.	Gefr. Walter Jäger I	„ 14. 2.17	„	
106.	Gren. Paul Tonlinbach	vm. 14. 2.17	„	† 20. 10. 18 Ulmen
107.	„ Erich Ehrenfeld	gef. 14. 2.17	„	
108.	Gefr. d. R. August Sechs	„ 17. 2.17	„	
109.	Kriegsfr. Willi Bulow	„ 17. 2.17	„	
110.	Gefr. d. R. Reinhr. Goerke	„ 17. 2.17	„	
111.	Gren. Carl Witt III	„ 17. 2.17	„	
112.	Gefr. d. R. Paul Schewe	vm. 17. 2.17	„	† engl. Gef.
113.	„ „ „ Carl Bischoff	„ 17. 2.17	„	† engl. Gef.
114.	Ref. Theodor Grade III	„ 17. 2.17	„	† 16. 3. 17 Feldlaz. 7 Quiévrent
115.	Gren. Hermann Dinkler	gef. 10. 4.17	Bullecourt	
116.	Gefrm. Alfred Kunstmann II	„ 10. 4.17	„	
117.	Gren. Walter Helling II	„ 10. 4.17	„	
118.	„ Willy Gerg	vm. 10. 4.17	„	† 11. 4. 17
119.	Erf.-Ref. Wilhelm Discher	gef. 10. 4.17	„	
120.	Gren. Karl Schulze II	vm. 10. 4.17	„	† 21. 4. 17 Feldlaz. Douai
121.	Gefr. d. R. Otto Klad	gef. 10. 4.17	„	
122.	Gren. Hans Meister	vm. 22. 4.17	Kurin, verm. und verm.	
123.	Wehrm. Carl Ermerzig	gef. 20. 4.17	„	
124.	Gren. August Hartmann	vm. 20. 4.17	„	† 28. 4. 17 Feldlaz. Douai
125.	„ Fritz Hanke I	gef. 20. 4.17	„	
126.	Gefr. d. R. Otto Dahl	„ 24. 4.17	„	
127.	Lehrm. Fritz Rombenmann	„ 24. 4.17	„	
128.	Hab.-Vezat. Johann Strelsky	vm. 24. 4.17	„	† Feldlaz. Douai

129.	Gren. Hans Hacker III	ann. 23. 4.17	Arras, verm.
130.	" Gustav Wickhöft	gw. 21. 7.17	Langemarck, † 24. 7. 17 Res. Omersheim
131.	" Mathias Klischnaut	gef. 21. 7.17	Langemarck
132.	" Johann, Adolf	" 24. 7.17	"
133.	Gefr. Hermann Schmidt III	" 25. 4.17	Nesle
134.	Gren. Gustav Gerber	" 26. 9.17	Langemarck
135.	" Fritz Wiedmann II	ptn. 27. 9.17	"
136.	Gefr. Fritz Sädler I	vm. 28. 9.17	" † 6. 10. 17 Res. Gentral
137.	Gren. Emil Becker V	" 4.10.17	Bixschoote, † 22. 10. 17 Res. Orsle
138.	" Heinrich Berling	" 5.10.17	Bixschoote, † 23. 1. 18 Res. Gentral
139.	Gefr. d. R. Bernhard Eichermann	gef. 23.10.17	Ypern (Wislen)
140.	Gren. Bernhard vom Hofe II		† 4. 10. 17 Res. Res. Senftv
141.	Gefr. Wilhelm Leuschner	vm. 8.11.17	Nitola, † 26. 11. 17 Res. Kolm
142.	Feld-Gefr. Johann Remmlewski	gef. 29.12.17	"
143.	Gren. Franz Kühn	" 10. 1.18	"
144.	Sergt. Ferdinand Stark	" 21. 3.18	Maßelschlacht
145.	Gefr. Edward Tiang	" 21. 3.18	"
146.	" Werner Meyer VI	" 21. 3.18	"
147.	" Johannes Schachan	" 21. 3.18	"
148.	Ersatz-Res. Karl Wehrend III	" 21. 3.18	"
149.	Gren. Franz Weibe IV	" 21. 3.18	"
150.	" Gerhard Gessen	" 21. 3.18	"
151.	Unteroff. Peter Kaufmann	" 21. 3.18	"
152.	Wachtm. Reinhard Hoffmann	vm. 21. 3.18	" † 25. 2. 18 Wahrscheinlich
153.	Gren. Otto Wandt IV	gef. 21. 3.18	Kaiserschlacht
154.	Füsiln. Karl Hunthien	" 21. 3.18	"
155.	Gefr. Wilhelm Vogt IV	vm. 21. 3.18	" † 22. 3. 18 Res. Schwerdtfeg. vor Ham
156.	Gren. Wilhelm Weberlein	" 21. 3.18	† 11. 6. 18 Res. Hilbert
157.	Ersatz-Res. Karl Wernet	gef. 21. 3.18	Kaiserschlacht
158.	Füsiln. Albert Schäffer	" 21. 3.18	"
159.	Gefr. Otto Loewenberg	" 22. 3.18	"
160.	Gren. Karl Wiesen	" 22. 3.18	"
161.	Sergt. Karl Schmidt	" 22. 3.18	"
162.	Füsiln. Theodor Hermann	vm. 22. 3.18	" † 27. 3. 18 Res. Sauchy-Lestrée
163.	Gefr. Paul Menschik	gef. 22. 3.18	Kaiserschlacht
164.	Gren. Wilhelm Gerber II	vm. 23. 3.18	" † 1. 4. 18 Res. Kalche
165.	Gefr. Fritz Jeß	gef. 23. 3.18	Kaiserschlacht
166.	Gef. Wilhelm Sager III	vm. 29. 3.18	" † 10. 4. 18 Res. Sauchy-Lestrée
167.	Füsiln. Albert Schmalz	gef. 24. 3.18	Kaiserschlacht
168.	Gefr. Robert Wemmlke	vm. 9. 4.18	" † 10. 4. 18 Res. Kemp. 6 la Gapleuse
169.	Gren. Fritz Schmig	" 24. 3.18	Kaiserschlacht, † 3. 4. 18 Res. Mainz

170. Gefr. Willi Tanner vin. 24. 3.18 Vorläufig beim, † 20. 3. 18 Res. Sonth-County
171. Grenz. Fritz Wirthnof „ 6. 4.18 Vorläufig beim, † 8. 4. 18 Sam.-Kmdo. III in Sirpigarten
172. Gefr. h. Mat. Karl Heinzmann gef. 25. 4.18 Agotte
173. Grenz. Willy Wiemann V „ 28. 5.18 „
174. „ Friedrich Eisengrebberg inv. 5. 6.18 „ † 8. 12. 18 Res. Hermsdorf
175. „ Johann Wilhelm Erlenhagen II „ 10. 6.18 Agotte, † 15. 8. 18 Res. Bergen
176. Unteoff. Felix Schulz † 21. 8. 18 Res. Breslau
177. Sergt. Waffenmeister Stellv. Karl Eschlau gef. 3. 8.18 Bagatelle
178. Grenz. Wilhelm Blatz inv. 8. 8.18 „ † 7.8.18 Res. Bochnerfe
179. „ Albert Klingbeuling gef. 6. 8.18 „
180. „ Wilhelm Dubba „ 6. 8.18 „
181. Sergt. Richard Schröder „ 6. 8.18 „
182. Grenz. Friedrich Jachem „ 7. 8.18 „
183. „ Fritz Neuhaus II inv. 6. 8.18 „ † 10.8.18 Res. Offenbach a. M.
184. Sergt. h. M. Karl Bauer gef. 7. 8.18 Bagatelle
185. Grenz. Wilhelm Freitag „ 7. 8.18 „
186. „ Albert Grings „ 7. 8.18 „
187. „ Ferdinand Schönborn „ 7. 8.18 „
188. „ Willy Teske „ 7. 8.18 „
189. „ Fritz Schmechel inv. 7. 8.18 „ † 3. 10. 18 Gilhorne
190. Gefr. Heinrich Boers gef. 18. 8.18 Sonn
191. Sergt. d. R. Otto Lambrecht „ 15. 9.18 „
192. Gefrtr. Ivor Jahler „ 18. 9.18 „
193. Grenz. Max Burcesser VI inv. 19. 9.18 „ verm.
194. Gefr. Friedrich Wienert inv. 19. 9.18 „ † 10. 9. 18 in Frang. Gef.
195. Unteoff. Heinrich Blätter inv. 18. 9.18 „ verm.
196. Gefrtr. Otto Bock „ 18. 9.18 „ verm.
197. Füsilier Johannes Hensing gef. 18. 9.18 „
198. Unteoff. Alfred Teske inv. 18. 9.18 „ † 22. 9. 18 Res. Magdeburg
199. Füsil. Fr. Wilhelm II gef. 18. 9.18 „
200. Gefr. Paul Fuhr „ 18. 9.18 „
201. „ Alfred Pollau „ 18. 9.18 „
202. Sergt. d. R. Heinrich Staat „ 9.10.18 „
203. Unteoff. August Dalk „ 29. 9.18 „
204. Füsil. Max Fede inv. 4.10.18 „ verm.
205. Füsil. Otto Fischer inv. 10. 9.18 „ verm.
206. Grenz. Walter Nestel „ 18. 9.18 „ verm.
207. „ Paul Haller „ 18. 9.18 „ verm.
208. Füsil. Franz Bieber gef. 10.10.18 „
209. Grenz. Karl Neubede inv. 8.10.18 „ † 20. 3. 19 in Frang. Gef.
210. Unteoff. Karl Schumann inv. 8.10.18 „ verm.
211. Gefr. Theodor Werner III inv. 8.10.18 „ † 8. 10. 18
212. Füsilier Rudolf Buhl „ 8.10.18 † 22. 1. 19 Res. 9 Berlin
213. Füsil. Johannes Lorenzen „ 8.10.18 † 22. 1. 19 Res. Gef.
214. Grenz. Johann Schuldt IX inv. 19. 9.18 Sonn. verm.
215. „ Fritz Wiegn II gef. 5. 8.18 Bagatelle

2. Kompanie.

1. Hptm.-Lt.-Offz., Fritz Lindner gef. 6. 8.14 Lüttich
2. Offz. d. Res. Hermann Rausch wm. 6. 8.14 Gbbl. Sperrung, † 2. 7. 16 in Franz. Gef.
3. Vizefeldw. August Meuers gef. 6. 8.14 Gbbl. Sperrung
4. Sef. Otto Gyslich " 6. 8.14 " "
5. Gren. Friedrich Gäde " 6. 8.14 " "
6. " Fritz Gäbert " 6. 8.14 " "
7. Füsilier, Paul Wolkanus wm. 6. 8.14 " " † 18. 8. 14 in Österreich
8. Gren. Robert Hartigh gef. 6. 8.14 Gbbl. Sperrung
9. " Otto Hartmann " 6. 8.14 " "
10. " Friedrich Blend " 6. 8.14 " "
11. " Otto Schäfer " 6. 8.14 " "
12. Offz. d. Res. Walter Mückenstein " 6. 8.14 " "
13. Unteoffz. d. Res. Paul Völly " 6. 8.14 " "
14. Gren. Ernst Schergely " 6. 8.14 " "
15. " Fritz Schäle wm. 6. 8.14 " " † 6. 10. 14 in Franz. Gef.
16. Res. Franz Schwarzkopff gef. 6. 8.14 Gbbl. Sperrung
17. Gren. Richard Schröder II " 6. 8.14 " "
18. " Karl Sellein " 6. 8.14 " "
19. " Christian Stapelfeldt wm. 6. 8.14 " " † 19. 9. 14 in Franz. Gef.
20. Res. Ernst Müller I gef. 6. 8.14 Gbbl. Sperrung
21. " Ernst Müller II " 6. 8.14 " "
22. Landw.-Offz. Julius Weimann wm. 6. 8.14 " " † 20. 7. 17 in Franz. Gef.
23. Offz. d. Res. August Müller I gef. 6. 8.14 Gbbl. Sperrung
24. Res. Karl Mahnke " 6. 8.14 " "
25. Gefr. Hermann Schulz " 6. 8.14 " "
26. Gefr. Robert Schulz II wm. 6. 8.14 " " † 28. 2. 16 in Franz. Gef.
27. Gren. Otto Wienckt gef. 10. 8.14 Perma bei Valenciennes
28. Res. Wilhelm Wüst wm. 6. 8.14 Sperrung, verm.
29. " Fritz Bohn gef. 6. 8.14 "
30. " Herbert Wiesch wm. 6. 8.14 " † 16. 8. 14 Bel. Zivilist
31. " Robert Bayerl gef. 6. 8.14 Sperrung
32. Offz. d. Res. Friedrich Muhlert " 6. 8.14 Maubeuge
33. Gren. Johann Kannamüll vm. 11.10.14 Ferme le Maisen Rouge, † 15. 10. 14 Bay. Kaserne
34. Res. Johann Grieche " 10.12.14 † 16. 12. 14 Ferme le Maison Rouge
35. Gren. Paul Bunselow gef. 11.10.14 Ferme le Maison Rouge
36. " Paul Krüger wm. 11.10.14 Ferme le Maison Rouge, † 2. 11. 14 Res. Lazar.
37. Res. Wilhelm Schumacher gef. 6. 8.14 Sperrung
38. Gren. Friedrich Marwede " 6. 8.14 "
39. Ulj.-Gefr. Heinr. Ehlerich wm. 6. 8.14 Sperrung, † 10. 8. 15 in Franz. Gef.
40. Gefr. Walter Krause gef. 6. 8.14 Sperrung
41. Res. Friedrich Wallow " 12.11.14 Ferme le Maison Rouge
42. Gefr. d. Res. Martin Jähn " 6. 8.14 Sperrung

41.	Gren. Friedrich Kammerer	gef. 6. 9.14	Sperrung
42.	Gef. Heinrich Peters	„ 10.12.14	Ferme la Maison Rouge
43.	Gren. August Weber	„ 10.12.14	„ „ „ „
44.	Off.-Stv. Paul Schatzrath		† 24. 2. 15 Lag. Schwerin
47.	Wehrm. Eduard Eyles	„ 10.12.14	Ferme la Maison Rouge
48.	Gren. Wilhelm Sandhase	„ 10.12.14	„ „ „ „
49.	Wehrm. Nathan Meier IV	„ 10.12.14	„ „ „ „
50.	Gr. Wilhelm Gehrke	„ 1. 1.15	Warrenpunkt
51.	Wehrm. Wilhelm Schwarz	„ 1. 1.15	Ferme la Maison Rouge
52.	Uff.-Aspr. Heinrich Koderitz	„ 4. 1.15	Gräf. Sperrung
53.	Gef. Hermann Carlsen	„ 14. 1.15	Ferme la Maison Rouge
54.	Gren. Otto Bismarck	„ 25. 1.15	Bullecourt
55.	„ Wilhelm Meyerdiek	„ 25. 1.15	„
56.	„ Otto Schumacher	„ 25. 2.15	„
57.	„ Wilhelm Albrecht	„ 25. 2.15	„
58.	Gef. Wilhelm Schuhmacher	vm. 25. 2.15	„ † 10.2.15 Lag. Cuny
59.	Uff.-Asp. Wilhelm Lynck	„ 25. 2.15	„ † 1.3.15 Lag. Noyon
60.	Wehrm. Otto Stadelfeldt	„ 28. 2.15	„ † 12.2.15 Lag. Stuttgart I
61.	Gef. d. L. Wilhelm Damann	gef. 10. 3.15	Bullecourt
62.	Gef. Paul Giesler		„ † 20.2.15 Lag. Chauny
63.	Unteroff. Erich Bülmeld	gef. 26. 6.15	an der Mine
64.	Gef. Johann Menzel I		† 8.6.15 Lag. Lostres
65.	Gefr. Erich Wilcke	„ 5. 7.15	an der Mine
66.	Unteroff. Friedrich Brand	„ 5. 7.15	„ „ „
67.	Gef. Wilhelm Knabe	„ 6. 7.15	„ „ „
68.	Wehrm. Wilhelm Wiese		† 20.7.15 Lag. Noyon
69.	Gef. d. L. Gustav Gruner	„ 24. 7.15	Gallipoli
70.	Gren. Johann Eggert	vm. 6. 8.14	Sperrung, † 12. 8. 14 in Krang. Gef.
71.	Gef. Carl Schinkarski	gef. 29. 8.15	an der Mine
72.	„ Franz Hanemann	vm. 31. 8.15	„ „ „ † 10.8.15 Feldlag. 11
73.	Gren. Hermann Strupp		† 17. 9. 15 Lag. Glucery
74.	„ Otto Wahlhaber	gef. 17.11.15	Sommer Py
75.	Sergt. Franz Maiak	„ 17.11.15	„ „
76.	Gren. Friedrich Schmand	„ 27. 1.16	„ „
77.	Gefr. Otto Krenzer	„ 28. 2.16	„ „
78.	Wehrm. Heinrich Eggert	„ 28. 2.16	„ „
79.	Gren. Otto Dietz	„ 28. 2.16	„ „
80.	„ Otto Müller	„ 28. 2.16	„ „
81.	Wehrm. Wilhelm Sach	„ 28. 2.16	„ „
82.	Reserv. Karl Grenzhäuser	vm. 28. 2.16	„ „ † 1. 3. 16 Lag. Charleville
83.	Gren. Johann Bannenwadt	gef. 28. 2.16	Sommer Py
84.	Unteroff. d. L. Johann Kaufen	vm. 27. 3.16	„ „ † 5. 3. 16 Lag. Charleville
85.	Gef.-Kpl. Otto Pluramski	gef. 27. 3.16	Sommer Py
86.	Unteroff. Hermann Wolff	„ 30. 1.16	„ „
87.	Gefr. Wilhelm Wolff	„ 27. 3.16	Maisons Ferme
88.	Reserv. Karl Jerk	vm. 27. 3.16	„ „ † 5. 3. 16 Lag. Charleville
89.	Wehrm. Georg Stamer	gef. 31. 3.16	Maisons Ferme
90.	Gef. Friedrich Müller	„ 6. 9.14	Sperrung
91.	Gef.-Kpl. Willy Brenner	„ 18. 4.16	Champagne

92.	Gren. Emil Krüger	gef.	28. 4.16	Champagne	
93.	Ref. Stanislaus Kozolski	„	9. 7.16	Barleux	
94.	Gefr. Paul Nehls II	„	9. 7.16	„	
95.	Ldstm. Rudolf Bick	„	9. 7.16	„	
96.	Wehrm. Johann Flicher	„	10. 7.16	„	
97.	Gren. Richard Behrend	„	9. 7.16	„	
98.	„ Johann Klauß	„	9. 7.16	„	
99.	„ Willi Gentien	„	9. 7.16	„	
100.	Ref. Hermann Brennecke	„	9. 7.16	„	
101.	Ref.-Ref. Friedrich Beier	„	10. 7.16	„	
102.	Ldstm. Gustav Seil	„	9. 7.16	„	
103.	Wehrm. Carl Glüsing	„	9. 7.16	„	
104.	Gefr. d. L. Franz Langloh	„	9. 7.16	„	
105.	Gren. Martin Jostmann	„	10. 7.16	„	
106.	Ldstm. August Mohr	„	9. 7.16	„	
107.	„ Emil Wiengreen	„	10. 7.16	„	
108.	Ref.-Ref. Carl Wilcke	„	10. 7.16	„	
109.	Ldstm. Otto Timmermann	„	9. 7.16	„	
110.	„ August Hamm	„	20. 7.16	„	
111.	Gren. Otto Holter	„	20. 7.16	„	
112.	„ Bernhard Höft	„	20. 7.16	„	
113.	Gefr. Otto Gramkow	„	18. 7.16	„	
114.	Wehrm. Wilhelm Bartels	vm.	20. 7.16	„	verm.
115.	Gefr. Daniel Böckmann	gef.	20. 7.16	„	
116.	Vizefdw. Herbert Rahmmacher	„	20. 7.16	„	
117.	Ldstm. Johannes Roth	„	20. 7.16	„	
118.	Gefr. Hans Prosch	„	20. 7.16	„	
119.	Ref.-Ref. August Grohn	„	20. 7.16	„	
120.	Gren. Hans Lezow	„	20. 7.16	„	
121.	Ldstm. Carl Gercke	„	20. 7.16	„	
122.	Gren. Albert Schulzki I	vm.	19. 7.16	„	† 27. 7. 16 Laz. Vermand
123.	Ldstm. Johannes Schröder IV	gef.	19. 7.16	„	
124.	Gren. Ernst Wilding	vm.	20. 7.16	„	† 27. 7. 16 Laz. Vermand
125.	„ Martin Schulz I	gef.	9. 7.16	„	
126.	Untoffz. Gustav Lederenz	„	29. 8.16	„	
127.	Ldstm. Wilhelm Bothe	vm.	10. 9.16	„	† 10. 9. 16 Laz. Devise
128.	Gren. Gustav Busch	„	15. 9.16	„	† 15. 9. 16 Laz. Devise
129.	„ Richard Schwemer	„	6. 9.16	Ellernau,	† 6. 9. 16 l. frz. Gef.
130.	Ldstm. Carl Lüttich	gef.	9.10.16	im Artois	
131.	„ Christian Bösch	„	26.11.16	Bailleul	
132.	Gren. Friedrich Tolzerow	„	18. 2.17	Miraumont	
133.	„ Hans Völling	„	19. 2.17	„	
134.	Gefr. d. R. Paul Müller	vm.	9. 2.17	„	† 9.2.17 Laz. Denain
135.	Ldstm. Paul Müller IV	gef.	16. 2.17	„	
136.	Untoffz. Wilhelm Rabloff	„	24. 4.17	Roeux	
137.	Gren. Heinrich Probst	„	24. 4.17	„	
138.	Gefr. d. L. Carl Madeus	„	23. 4.17	„	
139.	Ldstm. Otto Mücke	vm.	24. 4.17	„	† 25. 4. 17 Laz. Douai
140.	Ref. Fritz Knop	gef.	23. 4.17	„	
141.	Gren. Gottfried Christensen	„	23. 4.17	„	
142.	Offz.-Stv. Hermann Burwoister	„	24. 4.17	„	
143.	Gren. Max Barletzke	„	24. 4.17	„	
144.	„ Paul Tiedemann	„	23. 4.17	„	
145.	Gefr. d. R. Hermann Stüben	„	24. 4.17	„	

146. Gefr. Gerhard Rettig gef. 24. 7.17 Langemarck
147. Uffzm. Reinhold Jungblum „ 02. 7.17 „
148. Gren. Erich Lanf „ 05. 7.17 „
149. „ Friedrich Haier „ 05. 7.17 „
150. Grl.-Kgl. Heinrich Westhoff vrm. 05. 4.17 Arras, † 23. 6. 17 Lag. Gent
151. Gren. Heinrich Schulz gef. 30. 6.17 Langemarck
152. „ Wilhelm Schlenke vrm. 20. 7.17 „ † 20.8.17 Lag. Leßlem
153. „ Friedrich Meyzian „ 15. 8.17 Monchy, † 16.8.17 Lag. Gomkrn
154. Pstm. Heinrich Will gef. 27. 8.17 Westlaure
155. Gren. Wilhelm Regnerus „ 16. 9.17 „
156. Unteoff. Heinrich Moll „ 20. 9.17 „
157. Gefr. Hermann Jörg „ 20. 9.17 „
158. Gren. Otto Hommerich „ 25. 9.17 „
159. Gefr. Martin Moy vrm. 26. 9.17 „ † 25. 10. 17. Lag. Gentral
160. Mel. Johann Wachmann „ 28. 9.17 Houthulst, † 1. 10. 17 Lag. Gentral
161. Gren. Gustav Grenau „ 28. 9.17 Westlaure, † 1. 11. 17 Lag. Gentral
162. Gefr. Wilh. Eggert vrm. 28. 9.17 Westlaure, verm.
163. Uffzm. Wilhelm Hartich gef. 27. 9.17 „
164. Gefr. Rudolf Jäncke „ 4.10.17 „
165. „ Joseph Mann vrm. 4.10.17 „ verm.
166. Musketr. Wilhelm Geldschmidt gef. 10.11.17 Bezelg
167. Uffzm. Heinrich Jäger „ 20.12.17 „
168. „ Karl Bommenberg „ 21.12.17 „
169. „ Wilhelm Kurth „ 21.12.17 „
170. Grenad. Wilhelm Vierthin „ 21. 3.18 Kaiserschlacht
171. Unteoff. Rudolf Wick „ 21. 3.18 „
172. Gefr. h. S. Albert Nabert „ 21. 3.18 „
173. Gefr. d. R. August Wieß „ 21. 3.18 „
174. Gefr. Karl Kühne „ 21. 3.18 „
175. „ Heinrich Griese „ 21. 3.18 „
176. „ Wilhelm Wegener „ 21. 3.18 „
177. Musktr. Ernst Blicking „ 21. 3.18 „
178. Mel. Albert Nelles „ 21. 3.18 „
179. Gren. Johann Schmings „ 21. 3.18 „
180. „ Wilhelm Schmidt „ 21. 3.18 „
181. „ Johann Thelen „ 21. 3.18 „
182. „ Nikolaus Pfeifer „ 21. 3.18 „
183. „ Karl Wackerzig „ 21. 3.18 „
184. Sgt. Wilhelm Schulte „ 21. 3.18 „
185. Musktr. Wilhelm Marksse „ 21. 3.18 „
186. Pstm. Ludwig Franzer „ 21. 3.18 „
187. Gren. Walter Jastrow vrm. 21. 3.18 „ † 22. 3. 18 Kam. Mesen. 22
188. Pstm. Wilhelm Harms gef. 21. 3.18 Kaiserschlacht
189. Gren. Wilhelm Schreiber „ 21. 3.18 „
190. Offz.-Stv. Heinrich Tuchhardt vrm. 22. 3.18 „ † 30. 3. 18 Lag. Orly
191. Gren. Karl Vieh gef. 20. 3.18 Kaiserschlacht
192. Uffzm. Bernhard Schumann „ 20. 3.18 „
193. „ Johannes Mog „ 20. 3.18 „
194. Gren. Albert Wisella vrm. 9. 4.18 „ † 30. 5. 18 Lag. Compiegne

192.	Gren. Willy Bahr	am. 24. 8.19	Kaiserschlacht, † 22. 8. 18, Bar.-Kriegs. 111
193.	Gefr. d. R. Franz Kaupe	gef. 26. 3.19	Kaiserschlacht
194.	Gren. Hugo Munge		† 7. 4. 19 Lag. Lebrec
195.	" Friedrich Kracht	am. 14. 6.19	Kaiserschlacht, † 8. 6. 19 Lag. Bergum
196.	" Walter Eggers	" 2. 1.19	Artuis, † 8. 1. 19 L. engl. Gef.
200.	" Albert Munge	gef. 4. 7.19	Wytschaete
201.	" Hans Hansen	am. 4. 7.19	" † 23. 3. 19 Lag. Wanchain
202.	Wizefw. Hans Blickmann	gef. 1. 7.16	Flandern
203.	Gren. Karl Ehrsmann	" 4. 8.18	Ingolstadt
204.	" Paul Sch	" 4. 8.18	"
205.	" Arno Steubel	" 4. 8.18	"
206.	Gefr. Wilhelm Schmelz	" 8. 8.18	"
207.	Unteroff. Hermann Wehde	" 12. 8.18	"
208.	Gren. Carl Pulo	am. 12. 8.18	" † 18.8.18 Lag. Westrehle
209.	San.-Sch. Hermann Wehde	gef. 16. 8.18	"
210.	Ulan. Ernst Hagge	am. 14. 9.18	" † 15.8.18 San.-Komp. III
211.	Unteroff. Hermann Schiffel	am. 18. 9.18	" verm.
212.	Gren. Hermann Hauth	" 18. 9.16	" verm.
213.	Gefr. Karl Mathone	gef. 23. 3.18	Tarf Kercuil
214.	Gren. Willi Brock	" 21. 3.18	Kaiserschlacht

3. Kompanie.

1.	Gren. Willi Wendt	gef. 6. 8.14	Lüttich
2.	Gef. Paul Kruse	" 6. 8.14	
3.	Gren. Gustav Thormann	" 26. 8.14	Wasserstille le Sec
4.	Unteroff. Paul Eilsche	am. 26. 8.14	" " " † 26. 9. 14 Feldlag. D
5.	Gefw. Carl Meinhmacher	" 6. 9.14	Gbat. Eßernay, † 11. 9. 14 in franz. Gef.
6.	Gef. Hugo Bartels II	" 6. 9.14	Gbat. Eßernay, † 1. 2. 15 in franz. Gef.
7.	Gren. Wilhelm Beck I	" 6. 9.14	Gbat. Eßernay, † 9. 8. 14 in franz. Gef.
8.	Gefw. Paul Wahnlad	gef. 6. 9.14	Gbat. Eßernay
9.	Gef. Gustav Bärtinger II	am. 6. 9.14	" † 9. 8. 14 in franz. Gef. Feldlag. 4
10.	Gren. Christian Löffler	" 6. 9.14	Gbat. Eßernay, † 8. 9. 14 in franz. Gef.
11.	Gef. Hermann Brandt II	" 8. 9.14	Gbat. Eßernay, verm. u. verm.
12.	Gefr. d. R. Friedrich Feldmann	gef. 10. 9.14	Neuilly St. Front
13.	Gren. Heinrich Hellmann	am. 8. 9.14	Gbat. Eßernay, † 10. 9. 14 in franz. Gef.
14.	" Hermann Koch	" 8. 9.14	Gbat. Eßernay, † 8. 9. 14 in franz. Gef.
15.	" Friedrich Schröder II	gef. 4. 9.14	Artonges
16.	" Hugo Schulte	" 8. 9.14	Eßernay, verm.
17.	Gef. Carl Jochens	am. 8. 9.14	" † 22. 12. 14 in franz. Gef.
18.	Gren. Hermann Möller II	" 6. 9.14	Eßernay, † 18. 9. 14 in franz. Gef.
19.	" Hermann Sackow	am. 6. 9.14	Eßernay, verm.
20.	" Friedrich Schrom	" 6. 9.14	" "

31.	Gren. Friedrich West	ung.	6. 8.14	Ostermay, † 11. 3. 15
32.	„ Otto Wenke	„	6. 8.14	„ † 12. 8. 14 in Frang. Gef.
33.	Ref. Walter Beck	grf.	6. 8.14	Ostermay, verm.
34.	Gren. Otto Schulze II	„	16.11.14	Ferme la Maison Rouge
35.	„ Willi Beele II	„	6. 8.14	Lüttich
36.	Gefr. d. R. Georg Denkhaus	„	21.12.14	Ferme la Maison Rouge
37.	Gren. Fr. Werner Zimmermann	„	23.12.14	„ „ „ „
38.	Gefr. d. R. Hermann Blaske	„	26.12.14	„ „ „ „
39.	Füsilier Fritz Mayer	„	31.12.14	„ „ „ „
40.	Gren. Heinrich Schulz IV	„	27.12.14	„ „ „ „
41.	„ Franz Heilschwert	„	8. 2.15	Wulfsfelde
42.	„ Christoph Augsburg	„	1. 2.15	„
43.	„ Paul Berg	unv.	15. 2.15	„ † 14.3.15 Sag. Nogent
44.	„ Emil Bulmer	grf.	17. 2.15	Wulfsfelde
45.	Gefr. Franz Schulmeister	„	17. 2.15	„
46.	Gren. Franz Bomper	„	24. 2.15	„
47.	Unteroff. Karl Kaufe	„	3. 8.14	Lüttich
48.	Gren. Wilhelm Kahnt II	„	6. 8.14	„
49.	„ Heinrich Schmahl	„	8. 5.15	Wulfsfelde
50.	Gefr. d. R. Christian Dall	„	8. 5.15	„
51.	Gren. Heinrich Schumann	„	10. 5.15	„
52.	„ Wilhelm Wittenburg	„	15. 5.15	vor der Wilter
53.	„ Carl Eggert II	„	15. 5.15	„ „ „
54.	Gefr. d. R. Carl Tonle	unv.	3. 8.15	„ „ „ † 4. 8. 15 Lag. I Bayern
55.	Gren. Alfred Lehmann	grf.	19.10.15	Nouvelle Ferme
56.	„ Johann Albenhang	unv.	6. 8.14	Lüttich, verm.
57.	„ Hermann Wagner II			† 5. 9. 15 Lag. Sablons
58.	Gefr. Heinrich Hoeges	grf.	27.10.15	Somme Py
59.	Uhlan. Felix Brugen	„	27. 2.16	Nouvelle Ferme, Champagne
60.	Gren. Heinrich Kind II	„	27. 2.16	„ „ „
61.	Gefr. Claus Bellerey	„	28. 2.16	„ „ „
62.	Unteroff. d. R. Alfred Hamover	„	28. 2.16	„ „ „ verm.
63.	Gefr. Hans Kuhl	„	28. 2.16	„ „ „
64.	Gren. Carl Mangelsdorf	„	27. 3.16	„ „ „
65.	„ Ludwig Höffer	„	15. 3.16	Champagne
66.	„ Ernst Sternberg	„	28. 3.16	Nouvelle Ferme
67.	Füsilier Arnold Weichert	„	27. 2.16	„ „
68.	Unteroff. d. R. Johann Eichhorst	„	17. 3.16	Champagne
69.	Gren. Carl Kraft I	„	21. 3.16	„
70.	Ref. Emil Müller	„	12. 9.14	Ostermay, verm.
71.	Gren. Otto Wenge			† 10. 6. 16 Reibtag. T. Erlaub
72.	Unteroff. Erich Gerber	unv.	6. 8.14	Ostermay, verm.
73.	Ref. Konrad Salzdef	grf.	9. 7.16	Verdun
74.	Gren. Julius Dertling	„	9. 7.16	„
75.	„ Wilhelm Hanf	unv.	10. 7.16	„ † 10. 7. 16
76.	Ref. Peter Kaffrett	grf.	9. 7.16	„
77.	Unteroff. d. R. Richard Wiechert	„	11. 7.16	„
78.	Gefr. d. R. Hans Schlichte	unv.	9. 7.16	„ † 11.7.16 Lag. Vermandh
79.	Gren. Richard Schnß	grf.	10. 7.16	„
80.	Füsilier Wilhelm Lux II	unv.	20. 7.16	„ verm.
81.	„ Johann Sange III	grf.	20. 7.16	„ „
82.	Unteroff. Konrad Sange	„	20. 7.16	„
83.	Gren. Hans Hermann	„	10. 7.16	„

74.	Oberst. Richard Bode	gef. 20. 7.16	Verdun	
75.	Hptl. Oberl. August Kilcher II	„ 18. 7.16	„	
76.	Leutn. Gottfried Freimann	„ 18. 7.16	„	
77.	Hptl. Stephan Wenzel	„ 20. 7.16	„	
78.	Leutn. Rudolf Gerlin	wd. 20. 7.16	„	† 22.7.16 Res. Mainz
79.	Hptl. Hubert Peters III	gef. 20. 7.16	„	
80.	Oberst. Adolf Pentzow	bm. 18. 7.16	„	† 20. 7. 16 Kriegslaz. St. Quentin
81.	„ August Rudnowski	wd. 20. 7.16	Verdun, verm.	
82.	Hptl. d. R. Heinrich Wirth	gef. 20. 7.16	„	
83.	Hauptm. d. R. Adolf Krüger	„ 20. 7.16	„	
84.	Oberl. Ernst Janssen	„ 20. 7.16	Verdun	
85.	„ Adolf Jandts	„ 20. 7.16	„	verm.
86.	Oberst. Georg Essig	wd. 20. 7.16	„	† 30. 7. 16 Zahlbg. 16 Hartmannsb.
87.	Oberm. Johann Seebrandt	gef. 16. 7.16	Verdun	
88.	Hptl. Heinrich Simmat	„ 20. 7.16	„	
89.	Hptl. d. R. Joachim Wysocki	wd. 20. 7.16	„	† 25. 7. 16 Zahlbg. 16 Hartmannsb.
90.	Ref.-Hptl. Ernst Kellner III	„ 18. 7.16	Verdun	
91.	Oberl. Konrad Müller	wd. 20. 7.16	„	verm.
92.	„ Paul Walter II	gef. 24. 8.16	„	
93.	Leutn. Hans Pomplitz	„ 25. 8.16	„	
94.	Ref.-Hptl. Heinrich Walchow †	„ 29. 8.16	„	
95.	Oberl. Friedrich Stolle	„ 30. 8.16	„	
96.	Hptl. d. R. Albert Schäfer	„ 2.10.16	Verdun	
97.	Oberl. Friedrich Schrumf II	„ 11. 8.16	„	
98.	„ Hermann Barche	bm. 16. 7.16	Verdun, schw. verw. u. verm.	
99.	Hptl. d. R. Heinrich Schwabe		† 11. 6. 17 in franz. Gef.	
100.	Hptl. Wilhelm Eckhoff	wm. 9. 7.16	Verdun, † 19. 4. 17 Westfg.	
101.	Oberl. Wilhelm Seifter	„ 30. 7. 16	„	schw. verw. u. verm.
102.	„ Adolf Germ	gef. 11. 3.17	Vilmmanont	
103.	Oberm. Otto Kaupf	wm. 15. 3.17	„	† 10.3.17 Res.-Laz. Cuxhaven
104.	Fähnr. Heinrich Kopf	gef. 18. 3.17	„	
105.	Oberl. Peter Schmidt IV	„ 18. 3.17	„	
106.	Hptl. d. R. Wilhelm Jacobsen	„ 17. 3.17	„	
107.	„ „ „ Otto Kuder	wm. 17. 3.17	„	† 18. 3. 17 Bereitst.
108.	Leutn. d. R. Sally Hainsohn	gef. 11. 4.17	Vailly	
109.	Oberl. Wilhelm Wrede VI	wm. 11. 4.17	„	† 16. 3. 17 Res.-Laz. Bremen
110.	Hptl. Karl Schade I	gef. 11. 4.17	„	
111.	Oberl. Ludwig Kaus	„ 24. 4.17	Moeng	
112.	„ Otto Kaul	wm. 24. 4.17	„	† 24. 4. 17 Tarnl.
113.	Fähnr. Friedrich Borsel	gef. 24. 4.17	„	
114.	Hptl. d. R. Willi Koers	„ 24. 4.17	„	
115.	Oberl. Otto Victorius	„ 24. 4.17	„	
116.	„ Konrad Trägnitzer	„ 19. 7.17	Houthulst	
117.	„ Otto Spielermann	„ 19. 7.17	„	
118.	Ref.-Hptl. Wilhelm Wrede IV	wm. 24. 7.17	„	† 26. 7. 17
119.	Oberl. Heinrich Friedrichsen	gef. 19. 7.17	„	
120.	Ref.-Hptl. Paul Gerling	wm. 25. 7.17	„	† 20. 8. 17 Res.-Laz. Wiesbaden
121.	Oberl. Karl Dagendorf	wm. 24. 7.17	Houthulst, verm.	
122.	Sergt. Erich Kuchs	wm. 25. 7.17	„	† 27. 7. 17 Res.-L. 22
123.	Oberl. Emil Klaeu II	„ 24. 7.17	„	† 28. 7. 17 Res.-L. 22

124. Gefr.-Res. August Berg am. 24. 7.17 Zonnebeke, † am. 7. 17 San.-K. 22
125. Gren. Martin Manlard gef. 19. 7.17 „
126. Res. Robert Petrea I „ † 28. 8. 17 Sag. Tapel
127. Gefr. d. R. Paul Klin „ 24. 8.17 „
128. Gefr. d. R. Heinrich Wunderlich am. 12. 7.17 „ † 19. 7. 17 Sag. Wim-
bd. Kr. Stift
129. Gren. Rudolf Mundlauch gef. 11. 4.17 Bullecourt
130. Gefr. Gustav Müller „ 19. 7.17 Zonnebeke
131. Pionier. Franz Maschur am. 26. 7.17 „ † 4.8.17 Sag. Wapelaere
132. Unteoff. d. R. August Berg „ 10. 8.17 Houthulst, † 11. 8. 17 Cambrai
133. Gefr. Heinrich Lemke gef. 27. 8.17 Houthulst
134. Musketen. Emil Jacobs „ 30. 8.17 „
135. Gefr. Hans Bebauser „ 30. 8.17 „
136. Musketen. Hermann Schubbert „ 4.10.17 „
137. Gren. Fritz Hohnemann „ 4.10.17 „
138. „ Paul Wenning am. 4.10.17 „ verm.
139. „ Hans Well am. 22.10.17 Malem, † 22. 10. 17 Gefchlag. Ruhr
140. „ Hugo Wind gef. 22.10.17 „
141. „ Ernst Wiesmann „ 22.10.17 „
142. Füsiln. Friedrich Wenig „ 22.10.17 „
143. „ Paul Schaffe „ 1. 3.18 Kriele
144. Gefr. Wilhelm Uphoffer „ 21. 3.18 Kaiserschlacht
145. Gef.-Res. Bernhard Wiebel „ 21. 3.18 „
146. Gren. Heinrich Schröder VII „ 21. 3.18 „
147. „ Gustav Hassen „ 21. 3.18 „
148. Res. Heinrich Illing „ 21. 3.18 „
149. Unteoff. Karl Pfel „ 21. 3.18 „
150. Musketen. Albert Frank „ 21. 3.18 „
151. Gefr. d. R. Heinrich Bahl am. 21. 3.18 „ † 26. 3. 18 Sala-
tag. 100 Maisonneuve
152. Gef.-Res. Otto Zwiebel „ 21. 3.18 Kaiserschlacht, † 22. 3. 18 Sag.
Maisonneuve an Bloc
153. Gef. Hermann Dommeyer gef. 21. 3.18 Kaiserschlacht
154. Unteoff. Hans Hölck am. 22. 3.18 „ † 22. 3. 18
155. „ Heinrich Tiedemann „ 22. 3.18 „ † 5.4.18 Sag. Gauche
156. Gren. August Ufer gef. 24. 3.18 „
157. Füsiln. Otto Schulz am. 23. 3.18 „ verm.
158. „ Ludwig Müller III gef. 23. 3.18 „
159. Gren. Carl Lüdke II „ 23. 3.18 „
160. Unteoff. Karl Weiger „ 23. 3.18 „
161. Gren. Ernst Andhofs „ 22. 3.18 „
162. Gefr. d. R. Wilhelm Stoll „ 1. 4.18 „
163. Gren. Wilhelm Tremig „ 4. 4.18 „
164. Füsiln. Gustav Uebelhöt „ 26. 3.18 „
165. Gren. Otto Tegler „ 26. 3.18 „
166. Füsiln. Max Fehlhaber „ 24. 3.18 „
167. Musketen. Otto Geier am. 5. 4.18 † Frimesag, † Valenciennes
168. Gefr. Hermann Brandenburg gef. 26. 3.18 Kaiserschlacht
169. Füsiln. Friedrich Glahn † 15. 4. 18 Res.-Sag. IV Quesnoy
170. Musketen. August Wilhers am. 29. 3.18 Roclet, † 29. 3. 18
171. Gren. Willi Schulz gef. 29. 3.18 „
172. „ Otto Peters X „ 12. 4.18 „
173. Füsiln. Hans Krüger „ 25. 3.18 Kaiserschlacht
174. Gren. Joseph Tuschewski „ 2. 3.18 Bapaume

175.	Oberlt. Heinrich Schaeder	am. 5. 8.18	Hazebrouck, † 18.8.18 Feldlag. 350.
176.	Uffz. Karl Mathes	gef. 7. 8.18	"
177.	" Otto Wachsschläger	" 8. 8.18	"
178.	Vizefeldw. Otto Bode	am. 8. 8.18	" † 20. 8. 18 Reg. Chemnitz
179.	Gren. Emil Hunger	gef. 23. 8.18	Hazebrouck
180.	Gren. Hermann Kirchmann		† L. D. 18 Lag. Bernburg
181.	Füsilier August Engelmann	am. 19. 9.18	Jaud, † 20. 9. 18 Lag. Wolfenbüttel
182.	Gren. Bernard Kamak	" 18. 8.18	" † 23. 9. 18 Lag. Wiesbaden
183.	Gefr. d. R. Wilhelm Lehmann	" 15. 9.18	" † 17.10.18 Res. Darmstadt
184.	Unteroffz. d. R. Heinrich Lehmann	gef. 18. 9.18	"
185.	Gren. Robert Reich	" 15. 8.18	"
186.	Gefr. Max Wilhelmm	" 7.10.18	"
187.	Unteroffz. Ernst Warzer	" 4.10.18	"
188.	Gren. Heinrich Pfeifer	" 10. 9.18	"
189.	" Franz Röhrer	" 10. 9.18	"
190.	" Otto Bud	am. 7.10.18	" † 10.1.19 Res. Darmstadt
191.	" Paul Dörting	" 10. 9.18	" † 5.10.18 1. Franz. Gef.
192.	Oberlt. Robert Seyfy	am. 10. 8.18	" verm.
193.	Gren. Walter Gaschinski	" 10. 8.18	" "
194.	" Josef Kucka	" 8.10.18	" "
195.	Gefr. Karl Heinz	" 8.10.18	" "
196.	Gren. Karl Bolinke II	am. 20.10.18	" † 21.1.19 in Franz. Gef.
197.	Gef.-Gef. Heinrich Grabitzky	" 30.10.18	" † 1.11.18 Res. Eigrow Pommern
198.	Gren. Heinrich Wanschow	gef. 23. 8.18	Bundes-Vermerkt

4. Kompanie.

1.	Gren. Otto Habe	am. 4. 8.14	Ettlich, † 4. 8. 14 Res. Ettlich
2.	Ref. Heinrich Geschwo	" 24. 8.14	Vellerville le Sec, † 18. 9. 14 Lag. Mattenschrik
3.	Gefr. d. R. Friedrich Strauß	gef. 24. 8.14	Vellerville le Sec
4.	Gren. Fr. Heinz Stadt	am. 4. 8.14	Chal. Ellermann, verm. u. verm.
5.	Offz.-Stv. Paul Voß	gef. 14. 8.14	Perme le Calonde
6.	Unteroffz. Wilhelm Wolgam	" 4. 8.14	Chal. Ellermann
7.	Ref. Otto Walter III	am. 4. 8.14	" † 11. 10. 14 in Franz. Gef.
8.	" Wilhelm Göttle	" 4. 8.14	Chal. Ellermann, verm. u. verm.
9.	" Rudolf Michaelis	gef. 11. 8.14	Neuville-St. Vaast
10.	" Otto Schmarsle	am. 11. 8.14	" " " am. u. am.
11.	Gefr. d. Ref. August Gill	gef. 14. 8.14	Perme le Calonde
12.	Gren. Hans Jenkuhl	" 4. 8.14	Chal. Ellermann
13.	Unteroffz. d. R. Otto Gou	" 6. 8.14	" "
14.	Ref. Otto Hennig	" 6. 8.14	" "
15.	Gren. Hermann Kohlstt	am. 6. 8.14	" " † 9. 9. 14 in Franz. Gef.
16.	Ref. Albert Schmidt	gef. 4. 8.14	Chal. Ellermann
17.	Ref. Wilhelm Gaschke II	am. 4. 8.14	Ellermann, † 9. 2. 14 in Eng. Gef.
18.	Gren. Otto Gengel	am. 4. 8.14	" verm.
19.	Ref. Georg Unterwurzer	gef. 4. 8.14	"
20.	" Johannes Herbert	gef. 30.10.14	Gefmr. in Stellen Mauge
21.	" Ernst Wachsmuth	" 14.11.14	" " " "
22.	Füsilier Wilhelm Hofmann	am. 14.11.14	" " " " † 15.11. 14. Res. Gaib

33.	Ref. Carl Wunderlich	gef. 19.11.14	Verner in Walsen Range	
34.	Gren. Willy Bierbl	„ 12.12.14	Verner in Walsen Range	
35.	Unteroff. d. R. Louis Neumann	„ 14.12.14	„ „ „ „	
36.	Unteroff. d. R. Fritz Lud	„ 14.12.14	„ „ „ „	
37.	Gefreiter Gerd Mayer	vm. 14.12.14	„ „ „ „	† 15. 12.
			11. Bag. Gutz	
38.	„ Wilhelm Gingerich	gef. 22.12.14	Verner in Walsen Range	
39.	Feld-Fr. Martin Bud	„ 23.12.14	„ „ „ „	
40.	Gefreiter Georg Buchholz	„ 23.12.14	„ „ „ „	
41.	„ Heinrich Reimers	vm. 23.12.14	„ „ „ „	verm.
42.	Ref. Johannes Tiers	gef. 23.12.14	„ „ „ „	
43.	Füsiln. Karl Michel	„ 23.12.14	„ „ „ „	
44.	Gef.-Fr. Rudolf Julius Hillmann	„ 23.12.14	„ „ „ „	
45.	Ref. Wilhelm Schmit	„ 23.12.14	„ „ „ „	
46.	Unteroff. d. R. Friedrich Schröder I	„ 23.12.14	„ „ „ „	
47.	„ „ „ Ernst Lauf	„ 23.12.14	„ „ „ „	
48.	Ref. Gustav Teichle	„ 22.12.14	„ „ „ „	
49.	„ Johann Mach	„ 23.12.14	„ „ „ „	
50.	Gren. Friedrich Remmgall	„ 23.12.14	„ „ „ „	
51.	Gefr. d. R. Otto Schumacher	„ 30. 1.15	Lufthaine	
52.	Gren. Wilhelm Schulze	„ 11. 2.15	„	
53.	„ Karl Walter V	„ 12. 2.15	„	
54.	„ Alfred Wagner	stb. 11. 2.15	„	† 17. 2. 15 Bag. Gutz
55.	Ref. Gustav Schulz II	gef. 2. 3.20	„	
56.	„ Emil Schwarz	stb. 11. 3.20	„	† 11. 3. 15 Feldlag. 1
57.	Gren. Kurt Wege	gef. 8. 4.15	„	
58.	Gefr. Robert Otbag	„ 8. 4.15	„	
59.	Ref. Carl Dankmann	vm. 8. 4.15	„	† 9. 4. 15 Feldlag. 10
60.	Unteroff. d. R. Friedrich Wetzmann	gef. 6. 8.14	Lyrich	
61.	Gefr. d. R. Karl Wilhi	vm. 6. 8.14	Drage, verm.	
62.	Gren. Wilhelm Krüger	vm. 6. 8.14	Wiermeg, † 30.11.14 in frz. Gef.	
63.	Fahrm. Wilhelm Eßlin	gef. 1. 8.16	an die Maas.	
64.	Ref. Hans Bord	vm. 30. 5.15	† verm.	
65.	Gren. Gustav Bellde	gef. 17. 4.15	Bellakeine	
66.	„ Robert Bellde	„ 10.10.15	Sermain Wh	
67.	Ref. Friedrich Klatz	„ 12.10.15	„ „	
68.	Füsiln. Nikolaus Bonnecke	„ 13.10.15	„ „	
69.	Gren. Hans Tiers	vm. 28.11.15	„ „ † 4. L. 16 Bag. Lettincourt	
70.	Fahrm. Arnold Range	gef. 12.12.15	Sermain Wh	
71.	Füsiln. Heinrich Hirsbert	„ 12.12.15	„ „	
72.	Gren. Otto Müller III	„ 12. 2.16	Champagne	
73.	„ Karl Lange	„ 26. 2.16	„	
74.	Füsiln. Hermann Christian	vm. 27. 2.16	Kasernen Ferme, Champagne † 16. 3. 16 Lag. Wirrzheim	
75.	Gren. Otto Bellenmyer	„ 27. 2.16	Kasernen Ferme, Champagne † 7. 3. 16 Lag. Krigny	
76.	Ref. Heinrich Schumacher	gef. 27. 2.16	Kasernen Ferme, Champagne	
77.	Gef.-Ref. Carl Müller	vm. 27. 2.16	„ „ „	
78.	Gren. Max Marx	„ 27. 2.16	„ „ „	
79.	Gefr. Georg Müller IV	gef. 27. 2.16	„ „ „	
80.	Ref. Wilhelm Müller	vm. 27. 2.16	† 28. 2. 16 Lag. Krigny	
81.	Fahrm. Heinrich Kinze	gef. 27. 2.16	Kasernen Ferme, Champagne	

72.	Gefr. Hermann Pahl	ann. 27.	2.16	Namurio	Heute, Champagner
73.	Gren. Fritz West	„ 27.	2.16	„	„ „
74.	„ Hermann Gerhan	gef. 27.	2.16	„	„ „
75.	„ Wilhelm Geck	ann. 27.	2.16	„	„ „
76.	„ Friedrich Wotzen II	„ 27.	2.16	„	„ „
77.	„ Otto Wenzel I	gef. 27.	2.16	„	„ „
78.	Gefr. d. R. Otto Petersen	„ 27.	2.16	„	„ „
79.	Gefr. d. R. Carl Bremer	ann. 27.	2.16	„	„ „
80.	Füsilier. Heinrich Wirl	gef. 27.	2.16	„	„ „
81.	Füsilier. Hans Fritz	„ 27.	2.16	„	„ „
82.	Füs. Willy Lupinus	ann. 27.	2.16	„	„ „
				† 20.6.16 Lag. Charlottenburg	
83.	Gefr. Hans Hoffmann	gef. 27.	2.16	Namurio	Champagner
84.	Unteoff. d. R. Wilhelm Jahnke	„ 27.	2.16	„	„ „
85.	Gren. Wilhelm Wichter	„ 27.	2.16	„	„ „
86.	Gefr. d. R. Carl Wolff	„ 27.	2.16	„	„ „
87.	Füsilier. Carl Wendel	ann. 27.	2.16	„	„ „
88.	Gren. Herbert Trümmer	gef. 27.	2.16	„	„ „
89.	Füs. Otto Kistler	ann. 2.	8.14	während eines Marsches	
90.	Gren. Hermann Tricht	gef. 10.	7.16	Verdun	
91.	Unteoff. Wilhelm Schulz	„ 10.	7.16	„	
92.	Gren. Johannes Schmidt-mann	ann. 11.	7.16	„	† 15.8.16 Lag. Hermann
93.	Gefr. Heinrich Bilver	gef. 10.	7.16	„	
94.	Gren. Wiemik Dossen	„ 9.	7.16	„	
95.	Füsilier. Wilhelm Wäder	„ 10.	7.16	„	
96.	Gren. Hermann Wede	„ 10.	7.16	„	
97.	Füs. Wilhelm Pfeuffer	ann. 8.	8.14	Ostfront, † 8. 11. 14 in Frz. Gef.	
98.	Füsilier. Johann Groß	„ 11.	7.16	Verdun, † 30. 10. 16 Lag. Rhein	
99.	Füs. Friedrich Wartbrecht I	gef. 10.	7.16	„	
100.	Gren. Heinrich Wöpke III	ann. 20.	7.16	„	
101.	„ Rudolf Gaspel	gef. 20.	7.16	„	
102.	Unteoff. Joseph Grünfeld	ann. 20.	7.16	„	
103.	Füsilier. Johann Gregmann	gef. 19.	7.16	„	
104.	Gren. Hermann Glarkhofen	„ 20.	7.16	„	
105.	„ Otto Krüger	„ 20.	7.16	„	
106.	Füsilier. Georg Krüger	„ 20.	7.16	„	
107.	Füsilier. Johannes Albrecht	„ 20.	7.16	„	
108.	Füs. Rudolf Steinhauer I	„ 20.	7.16	„	
109.	Viz.-Fel. Carl Bergfin	ann. 20.	7.16	„	† 25. 7. 16 Reserve-Lazarett Hermann
110.	„ Matthias Nussen	„ 19.	7.16	Verdun, † 20. 7. 16 Lag. Hermann	
111.	„ Richard Mieke	gef. 19.	7.16	„	
112.	Gefr. d. R. Willi Müller	„ 20.	7.16	„	
113.	Gefr. d. R. Johannes Meyer	„ 20.	7.16	„	
114.	Füsilier. Julius Meyer	„ 20.	7.16	„	
115.	Füs. Richard Martinschek	ann. 20.	7.16	„	† 21. 7. 16 Lag. Hermann
116.	Füsilier. August Martens	gef. 20.	7.16	„	
117.	„ Max Schönfeld	„ 19.	7.16	„	
118.	Füsilier. Friedrich Schier	ann. 6.	9.16	„	† 8. 11. 16 Tan.-Lazar. I
119.	Füs. Friedrich Meyer	gef. 6.	9.16	„	
120.	Gren. Albert Hamann	„ 7.	9.16	„	
121.	Unteoff. Fritz Hamann	„ 6.	9.16	„	
122.	Füsilier. Fritz Thomas	„ 6.	9.16	„	
123.	Gren. Karl Kuppe	„ 9.	9.16	„	

134.	Gren. Karl Klaus	gm. 22. 9.16	Krend,	† 24.10.16 Lag. Mitry
135.	„ Paul Apelt	„ 6. 9.16	Herlerg,	† 14. 9. 16 Lag. St. Quentin
136.	„ Friedrich Müller II	„ 5. 9.16	Bonlizac,	† 5. 9. 14 Lag. Dadeb
137.	Füsilier Martin Wagner	„ 16. 7.16	„	† 9. 12. 16 Res.-Lag. II Vorhun
138.	Gefr. d. R. Karl Tinkus	grf. 5. 2.17	Wirsumont	
139.	Gren. Wilhelm Janßen	„ 29.10.16	Harlerg	
140.	Füsilier Wilhelm Wenge	gm. 12. 2.17	Wirsumont,	† 13.2.17 Res.-Lag. Gouffiers
141.	Gren. Karl Röhnert	grf. 14. 2.17	Wirsumont	
142.	„ Karl Wiegele	„ 14. 2.17	„	
143.	Res. Wilhelm Steinhoerst	„ 14. 2.17	„	
144.	Gefr. Otto Wild	„ 14. 2.17	„	
145.	Gren. Albert Strehl	gm. 17. 2.17	„	† 18.2.17 Lag. Cuisant
146.	Füsil. August Schulz IV	„ 20. 2.17	Wirsumont,	† 2.9.17 Lag. St. Souline
147.	Gefr. Fritz Lemke I	grf. 10. 4.17	Wirsumont	
148.	Gren. Friedrich Oberländer	gm. 20. 4.17	Noeux,	† 10.5.17 Lag. Ellon
149.	„ Wilhelm Gebersbach	grf. 20. 4.17	„	
150.	„ Wilhelm Wind	„ 21. 4.17	„	
151.	Füsilier August Golium	„ 21. 4.17	„	
152.	Gren. Hans Schumacher	gm. 23. 4.17	„	† 27.4.17 Lag. Douai
153.	„ Kurt Schulze III	„ 24. 4.17	„	† 24.4.17 Lag. Douai
154.	Füsil. Hans Schulze III	grf. 25. 4.17	„	
155.	Res. Friedrich Jakobs	gm. 24. 5.14	Mons,	† 22.12.14 Lag. Frankfurt a. M.
156.	Unteroff. Otto Grothe	grf. 23. 7.17	Hennebrle	
157.	Gren. Peter Stuff	„ 21. 7.17	„	
158.	„ Otto Frankenberg	„ 21. 7.17	„	
159.	„ Wilhelm Pilgrim	gm. 24. 7.17	„	† 30.7.17 Lag. Wiatrel St. Wiet
160.	„ Otto Warding	grf. 28. 8.17	Hennebrle	
161.	Füsilier Wilhelm Mitzelf	„ 24. 9.17	Verlaere	
162.	Gren. Paul Polik	„ 20. 9.17	„	
163.	Erf.-Res. Paul Walter	„ 20. 9.17	„	
164.	Füsilier d. R. Hans Karl	„ 27. 9.17	„	
165.	Unteroff. Heinrich Pahlke I	„ 27. 9.17	„	
166.	Gren. Karl Perg	„ 27. 9.17	„	
167.	E.-Ersatz. Wilhelm Bernemann	„ 4.10.17	„	
168.	Gren. Ludwig Zahn	„ 4.10.17	„	
169.	„ Ernst Kugt	gm. 4.10.17	„	verm. und verw.
170.	„ Emil Schacht	gm. 4.10.17	„	verm.
171.	„ Wilhelm Werner	grf. 18.10.17	Grand	
172.	Gren. Wilhelm Bläsch	„ 19.10.17	„	
173.	Gren. Konrad Meyer V	„ 21. 3.18	Kolleerschlacht	
174.	Gefr. Friedrich Wiend	„ 21. 3.18	„	
175.	Füsil. Jakob Kuch	„ 21. 3.18	„	
176.	„ Wilhelm Bibow	„ 21. 3.18	„	
177.	Gren. Fritz Lauchen	„ 21. 3.18	„	
178.	„ Friedrich Wiehlers	„ 21. 3.18	„	
179.	„ Alexander Fischbentrager	„ 21. 3.18	„	
180.	„ Gustav Jost	„ 21. 3.18		

171. Sergt. d. R. Fritz Tötzke — ann. 21. 8.18 Kaiserschlacht, † 30. 11. 18 Res. Kavallerieregiment
172. Wellem. Friedrich Stolte — „ 21. 8.18 Kaiserschlacht, † 6. 4. 19 Res. Dragoner
173. Gren. Wilhelm Mußhoff — „ 21. 8.18 Kaiserschlacht, † 25. 11. 18 Res. Grenadierregiment
174. „ August Voß — inv. 21. 8.18 Kaiserschlacht, verm.
175. Ulan. Gert Blankenrath — gef. 21. 8.18 „
176. Gren. Gland Fuchs — „ 22. 8.18 „
177. „ Robert Herschfeld — „ 22. 8.18 „
178. „ Hans Deichmann — „ 21. 8.18 „
179. „ Wilhelm Krüger — „ 22. 8.18 „
180. Gefr. Paul Gallenbach — „ 22. 8.18 „
181. Gren. Paul Burrmann — „ 22. 8.18 „
182. Unteroff. Hermann Tatzen — „ 22. 8.18 „
183. Gefr. Ernst Jahnke — „ 22. 8.18 „
184. Sergt. Fritz Glaser — „ 22. 8.18 „
185. Gefr. Johann Schneider — „ 21. 8.18 „
186. Gren. Paul Hanger IV — inv. 21. 8.18 „ verm.
187. „ Paul Marcus — gef. 24. 8.18 „
188. S.-Unteroff. Emil Wabant — „ 24. 8.18 „
189. Gefr. d. R. Karl Martin — inv. 22. 8.18 „ † 24. 2. 19 Ersatz-Komp. 111
190. Gren. Paul Siegert — gef. 24. 8.18 Kaiserschlacht
191. Gefr. d. R. Franz Hermsdorf — „ 22. 8.18 „
192. Gefr. Hans Sellers — „ 18. 8.18 Arkeln
193. Gren. Johann Johannsen — „ 22. 8.18 Hauptverbandplatz
194. „ Jakob Wiersma — „ 9. 6.18 Wurtis
195. „ Willy Wellhöfer — „ 17. 6.18 „
196. Gefr. Karl Schwarzbach — „ 18. 6.18 Wurtis
197. Grl.-Kpl. Thomas Jürgensen — „ 4. 7.18 Blankenburg
198. Gren. Heinrich Wegner VII — inv. 6. 7.18 „ † 4. 7. 18 Reservelaz. Hauptbeh.
199. Mtr. Otto Hemkes — gef. 4. 8.18 Bapaume
200. Gren. Richard Schröder IV — inv. 5. 8.18 „ † 4.8.19 Res.-Komp. 22
201. „ Joseph Kaminski II — gef. 6. 8.18 „
202. „ Paul Krause II — inv. 7. 8.18 „ † 15.8.18 Reservelaz. Hauptverbandpl.
203. „ Otto Hornuff II — gef. 7. 8.18 Bapaume
204. „ Ernst Jaeck — inv. 8. 8.18 „ † 9.8.18 Res.-Feldlaz. Venduille
205. „ Walter Fremin — „ 4. 8.18 Bapaume, † 4.9.18 Bonn
206. Sergt. d. R. Walter vom Berg — „ 18. 8.18 „ † 3.11.18 Res.-Laz. IV Hamburg
207. Gren. Wilhelm Bolke II — „ 18. 8.18 Bapaume, † 27.10.18 Res.-Laz. Bonn
208. Gefr. Hermann Manke I — gef. 18. 8.18 Bapaume
209. Gren. Paul Wilson — „ 12. 8.18 „
210. Gefr. Karl Ackermann — „ 12. 8.18 „
211. Unteroff. Karl Held — „ 12. 8.18 „
212. Gefr. d. R. Franz Hubert — inv. 12. 8.18 „ † 18.8.18 Feldlaz. Venduille
213. Gren. Paul Meier — „ 18. 8.18 Inch. † 30. 8. 18 Res.-Komp. 22
214. „ Hermann Wegner IX — gef. 1. 9.18 „
215. „ Paul Salomonsen — „ 1. 9.18 „

316. Gefr. d. R. Wilhelm Dölcher gef. 10. 9.10 Jaun
317. Gefr. d. R. Fritz Behnke „ 1. 8.10 „
318. Offiz. Joseph Clapitt verm. 10. 9.10 „ verm.
319. Gren. Johann Wiskirchwall II „ 10. 9.10 „ verm.
320. Gefr. d. R. Paul Kraus gef. 9.10.10 „
321. Gefr. Wilhelm Wiese vrm. 8.10.10 „ † 10.10.10 Lag. Wolf Zeron
322. Gren. Theodor Wilhelm „ 8.10.10 Jaun † 30.1.19 in franz. Gef.
323. „ Richard Zeitermann vrm. 8.10.10 „ verm.
324. „ Heinrich Sunger „ 8.10.10 „ verm.
325. Gefr. Fritz Krake vrm. 30.10.10 „ † 1.11.10 Lag. Wiesau
326. Gefr. d. L. August Wölfer † 10.10.10 Lag. Gelsen
327. Gefr. Karl Wahrenk „ 30.10.10 † 28.2.19 in franz. Gef.

5. Kompanie.

1. Kpl.-Tamb. Heinrich Sonke gef. F
2. Gren. Adolf Hilge „ 14. 9.14 Feuer bei Kolonne
3. „ Wilhelm Weber „ 14. 9.14 „ „ „
4. „ Karl Schulz III „ 6. 9.14 Offizium
5. „ Friedrich Marx I „ 6. 9.14 „
6. „ Hans Höge „ 14. 9.14 Feuer bei Kolonne
7. Ulan.-Tr. Gefr. Reinhold Westscher „ 6. 8.14 Gefecht
8. Tamb. Fritz Pilscher „ 6. 8.14 „
9. Gren. Hans Wiay unt. 6. 8.14 „ verm.
10. „ Johann Kumatka gef. 6. 8.14 „
11. „ Karl Dehberstann „ 6. 8.14 „
12. Sergt. Wilhelm Hesse „ 30. 9.14 Vorpost
13. Gren. Wilhelm Jaenke „ 26. 9.14 Feuer bei Kolonne
14. „ Wilhelm Schütz „ 21.11.14 Gerlegent
15. Gef. Otto Gerdt „ 27.11.14 „
16. „ Hermann Ludwig „ 21.12.14 „
17. Gren. Wilhelm Frohde III „ 25.12.14 „
18. Unteoff. Walter Ehrlich „ 21.12.14 „
19. Ulan. Franz Müller „ 15.12.14 „
20. Gren. Karl Kaschow „ 27.12.14 „
21. „ Otto Schmal „ 27.12.14 „
22. Offz.-Stv. Otto Peters „ 21.12.14 „
23. Gren. Paul Wagmann „ 21.12.14 „
24. Unteoff. Georg Wilhelm „ 21.12.14 „
25. Gren. Franz Goelle II „ 21.12.14 „
26. Gefr. d. R. Wilhelm Schuster II „ 21.12.14 „
27. Gren. Karl Günther II „ 21.12.14 „
28. Gefr. d. L. Franz Wolfka „ 21.12.14 „
29. Gefr. d. L. Franz Kugloff „ 21.12.14 „
30. Gren. Emil Berlin „ 21.12.14 „
31. Unteoff. Wilhelm Mullin „ 25.12.14 „
32. Gefr. d. R. Otto Kaphal „ 25.12.14 „
33. Gren. Hugo Meyer „ 25.12.14 „
34. Gefr. d. R. Wilhelm Trapke „ 25.12.14 „
35. Gren. Wilhelm Gleinhagen „ 25.12.14 „
36. „ Karl Stacht „ 25.12.14 „
37. Gef. Otto Berlad „ 25.12.14 „

29.	Wehrm. Wolf Sulzberg	gef. 25.12.14	Carlepont	
30.	„ Fritz Rohweder	„ 25.12.14	„	
31.	Res. Johann Weyhofe	„ 25.12.14	„	
32.	„ Otto Wrana	„ 25.12.14	„	
33.	Wehrm. Otto Bolz	„ 25.12.14	„	
34.	„ Joachim Schlemann	„ 25.12.14	„	
35.	Wrm. Otto Warfsch	„ 25.12.14	„	
36.	„ Breslaus Wiecker	„ 25.12.14	„	
37.	„ Heinrich Verthauer	bis. 31.12.14	„	† 19. 2. 15 Lag. Gölitz
			Kranz	
37.	Unteoff. d. R. Josef Rucker Wilbede	„ 25.12.14	Carlepont,	† 10. 1. 15 Lag. Kanen
38.	Unteoff. Carl Rotzberg	„ 25.12.14	„	† 17. 1. 15 Lag. Weis
			Lingen	
39.	Wrm. Lummin Max	vm. 14. 9.14	Forme de Colombe,	verm.
40.	„ Friedrich Schröder	vm. 14. 9.14	„ „	† 22. 9. 14
			Lag. Villers	
41.	„ Heinrich Kaiser	„ 21. 1.15	Hartmannsweiler Kopf,	† 1. 2. 15
			Lag. Wittenheim	
42.	Res. Wilhelm Wahlig	gef. 21. 1.15	Hartmannsweiler Kopf	
43.	Ersatz. Joseph Westenburg	„ 21. 1.15	„	„
44.	Wrm. Wilhelm Schelmer	vm. 21. 1.15	„	„ † 14.2.15
			Res.-Laz. Karlsruhe	
45.	Wehrm. Carl Fid	gef. 21. 1.15	Hartmannsweiler Kopf	
46.	Res. Heinrich Stein	„ 21. 1.15	„	„
47.	Wrm. Albert Kretschmer II	„ 21. 1.15	„	„
48.	„ Carl Brüger I	„ 21. 1.15	„	„
49.	Res. Otto Bock	„ 21. 1.15	„	„
50.	Wrm. Joseph Wlaschek	„ 15. 1.15	Ribbolz	
51.	Offz.-Stv. Fritz Wachsicher	„ 25.12.14	Carlepont	
52.	Wrm. Wilhelm Hoffschild	„ 7. 3.15	Wattweiler	
53.	„ Hans Vocell	„ 18. 4.15	Bois St. Mard	
54.	„ Fritz Vogel	„ 22. 4.15	„ „	„
55.	„ Hermann Schulz II	„ 7. 6.15	„ „	„
56.	Unteoff. d. R. Fritz Wurmeister	„ 7. 6.15	„ „	„
57.	Wrm. Paul Felton	vm. 16. 6.15	„ „	„ † 26. 6. 15
			Lag. Nancy	
58.	„ Carl Kretzschmer	gef. 3. 7.15	Bois St. Mard	
59.	„ Max Perry	„ 4. 7.15	„ „	„
60.	„ Paul Hoffmann	„ 18. 4.15	„ „	„
61.	„ Richard Schmidt	„ 18. 4.15	„ „	„
62.	„ Carl Krause	„ 4. 7.15	„ „	„
63.	„ Paul Ring	vm. 5. 8.15	„ „	„ † 18. 2. 15
			Rehling. I	
64.	Res. Henri Kahn		† 15. 2. 16 Lag. Schmerlin	
65.	Wrm. Paul Wind	gef. 18. 4.15	Bois St. Mard	
66.	„ Carl Siemer	„ 18. 4.15	„ „	„
67.	Gef.-Uhl Friedrich Sandhofer	„ 20.10.15	Mamerlin Ferme	
68.	Unteoff. d. R. Carl Hunger	„ 5. 8.16	Samme Fly	
69.	Wrm. Hermann Wolf	„ 5. 8.16	„	„
70.	Gefr. d. R. Hermann Dame	„ 5. 8.16	„	„
71.	Wrm. Wilhelm Wittersein	„ 8. 8.16	„	
72.	„ Richard Scherf		† 28. 1. 16 Lag. Leffincourt	
73.	Res. Paul Wilhelm	„ 27. 8.16	Eisenmangriff n. h. Mamerlin Ferme	

84.	Gefr. Georg Krause	gef. 27. 2.16	Sturmangriff a. d. Navarin Ferme
85.	„ Carl Beyer	„ 27. 2.16	„ „ „ „
86.	Lstm. Otto Silbermann	„ 27. 2.16	„ „ „ „
87.	Gren. Peter Bontemps	„ 27. 2.16	„ „ „ „
88.	„ Otto Gräfnitz	„ 27. 2.16	„ „ „ „
89.	„ Wilhelm Gronow	„ 27. 2.16	„ „ „ „
90.	Vizefdm. Günther Jaeger	„ 27. 2.16	„ „ „ „
91.	Gefr. Paul Jahnke I	„ 27. 2.16	„ „ „ „
92.	Untoffz. d. R. Wilhelm Voß	„ 5. 2.16	Somme Pf
93.	Gren. Hermann Tresselt	„ 5. 2.16	„ „
94.	„ Rudolf Walter	„ 5. 2.16	„ „
95.	Gefr. Hans Wahrow	vw. 14. 7.16	Barleux, † 20. 7. 16 Laz. Hildesheim
96.	Lstm. Joachim Behnemann	„ 14. 7.16	Barleux, † 16. 7. 16 San.-Komp. 1 IX. A.-K.
97.	Vizefdm. d. R. Heinrich Gehrls	gef. 11. 7.16	Barleux
98.	Gren. Johann Hinck	„ 14. 7.16	„
99.	Untoffz. d. R. Carl Wildberg	vw. 14. 7.16	„ † 14. 7. 16 San.-Komp. 1 IX. A.-K.
100.	Gren. Wilhelm Stapel	gef. 14. 7.16	Barleux
101.	„ Paul Stilbe	„ 14. 7.16	„
102.	„ Carl Scharf	„ 14. 7.16	„
103.	Gefr. Carl Schulz I	„ 12. 7.16	„
104.	Gren. Friedrich Ihde	vw. 13. 7.16	„ † 14. 7. 16 Laz. Bermund
105.	Res. Hermann Koch	„ 29. 7.16	Barleux
106.	Gren. Gustav Lensch	vw. 29. 7.16	„ † 8. 8. 16 Laz. Halberstadt
107.	Untoffz. d. R. Hermann Gellert	gef. 29. 7.16	Barleux
108.	Lstm. Carl Stamp	vw. 29. 7.16	„ † 23. 7. 16 Laz. Bermund
109.	Gefr. d. R. Heinrich Voß I	„ 18. 7.16	Barleux, † 14. 9. 16 Laz. Bermund
110.	Res. Emil Matthe	gef. 29. 7.16	Barleux, verm.
111.	Gefr. d. L. Heinr. Ahlwardt	„ 29. 8.16	„
112.	Gren. Hermann Maß	vw. 4. 8.16	„ verm.
113.	„ Carl Möller I	gef. 2. 8.16	„
114.	Untoffz. Bernhard Knuth	vw. 4. 8.16	„ † 29. 10. 16 Laz. Erlangen
115.	Ers.-Res. Bernhard Daße I	gef. 1. 8.16	Barleux
116.	Gren. Hermann Eggert	„ 4. 8.16	„
117.	„ Werner Grünberg	„ 2. 8.16	„
118.	Lstm. Daniel de Haan	„ 4. 8.16	„
119.	Gren. Bernhard Hansen	„ 4. 8.16	„
120.	„ Peter Jopen	„ 1. 9.16	„
121.	„ Franz Sünnen	„ 1. 8.16	„
122.	Wehrm. Rudolf Bannier	„ 4. 8.16	„
123.	Gren. Bruno Aspel	„ 4. 8.16	„
124.	„ Friedrich Wilhelm Sternberg	vw. 4. 8.16	„ † 23. 9. 16 Laz. Mainz
125.	„ Wilhelm Dettmann	„ 2. 8.16	„ † 4. 9. 16 Laz. Mönchen
126.	„ Fritz Wascher	„ 4. 8.16	„ † 5. 12. 16 Laz. Charlottenburg
127.	„ Walter Wilke	„ 4. 8.16	Barleux, † 8. 9. 16 Laz. St. Quentin

128.	Gren. Bernhard Bockenhauer	nm.	4. 8.16	Barleur. † 8. 2. 16 Lag. St. Quentin
129.	„ Wilhelm Wiand	grf.	6. 8.16	Barleur
130.	„ Walter Wilke	„	26.11.16	„
131.	„ Wilhelm Busch	„	20.10.16	In Westfronnere
132.	„ Franz Hämmerer	„	10. 1.17	Wilczemont
133.	Mel. Johann Brull	„	10. 1.17	„
134.	Unteoff. h. M. Friedrich Wenth II	„	10. 1.17	„
135.	Füsil. Hermann Müller I	„	10. 1.17	„
136.	Gren. Albert Reich	„	10. 1.17	„
137.	Füsil. h. G. Peter Jander	„	10. 1.17	„
138.	Gren. Johann Lüdke I	„	1. 2.17	„
139.	„ Otto Wiedmann	„	1. 2.17	„
140.	„ Theodor Thomsen I	„	15. 1.17	„ † 23. 4. 17 Lag. Villers-Plouich
141.	Füsil. Johann Bachmann	nm.	16. 2.17	„
142.	Füsilier. Günther Stolle	„	17. 2.17	Wilczemont
143.	Unteoff. Otto Wässer	„	17. 2.17	„
144.	„ Friedrich Jahnke I	„	17. 2.17	„
145.	„ Friedrich Wehnke	nm.	17. 2.17	„ verm.
146.	Gren. Karl Sieffert	nm.	17. 2.17	„ † 20. 3. 17 in engl. Gef.
147.	„ Franz Meier I	grf.	17. 2.17	Wilczemont
148.	Füsil. Ernst Roth	„	17. 2.17	„
149.	Gren. Karl Strauch	nm.	17. 2.17	„ verm.
150.	„ Gustav Kuthe	grf.	17. 2.17	„
151.	„ Karl Müller II	„	17. 2.17	„
152.	Füsil. Adolf Schulze	„	17. 2.17	„
153.	Gren. Hermann Heide	nm.	17. 2.17	„ verm.
154.	„ Friedrich Bärwinkel	„	17. 2.17	„ verm.
155.	Füsil. Fritz Hassfeldt	grf.	17. 2.17	„
156.	Gren. Gottlieb Köster	nm.	17. 2.17	„ verm.
157.	Füsil. Hermann Kunze	grf.	17. 2.17	„
158.	Gren. Otto Dahse II	„	17. 2.17	„
159.	„ Paul Kinzel	„	28. 4.17	Noeux
160.	„ Hermann Walter	nm.	28. 4.17	„ verm.
161.	Füsil. Max Deiß	„	28. 4.17	„ verm.
162.	Gef.-Füsil. Wilhelm Gilberspeuling II	grf.	24. 4.17	„
163.	Gren. Karl Reuter	„	24. 4.17	„
164.	„ Fritz Hinzmann	nm.	24. 4.17	„ verm.
165.	Füsil. Fritz Schmidt IV			† 1. 4. 17 Lag. Tournai
166.	Unteoff. Fritz Kuhlow			† 3. 8. 17 in engl. Gef.
167.	Füsilier. Herbert Fischer	nm.	12. 7.17	Langemarck, verm.
168.	Gren. Gustav Krause	nm.	12. 7.17	„ † 14. 7. 17 Lag. Wiedel St. Eloi
169.	„ Hans Kunstmann	„	17. 7.17	Langemarck, † 22. 7. 17 Lag. Wiedel St. Eloi
170.	Unteoff. h. G. Christian Garland	„	17. 7.17	Langemarck, † 27. 7. 17 Lag. Wiedel St. Eloi
171.	Gren. Paul Wiegele	grf.	18. 7.17	Langemarck
172.	„ Otto Borchert	„	26. 9.17	Langemarck
173.	„ Paul Prahle	nm.	26. 9.17	„ verm.
174.	„ Klaus Wallert	„	26. 9.17	„ verm.

175.	Ehfhr.	Friedrich Pfeffer	gm. 28.	9.17	Bergfeitze, † 30. 11. 17 Reg. Feurtral
176.	Gren.	Werner Frank	gef. 27.	9.17	Bielefeld
177.	„	Wilhelm Kampmeier	vm. 27.	9.17	„ verm.
178.	„	Otto Schmidt V	„ 30.	7.17	„ verm.
179.	„	Hermann Wuaf	„ 30.	7.17	„ verm.
180.	„	Wilhelm Steyer	vm. 30.	7.17	„ † 18. 10. 17 Res. Feurtral
181.	Gefr.	Franz Piper	„	4.10.17	Bielefeld, † 6. 10. 17 Res. Wesselgheim
182.	Gren.	Johannes Kamm	„	4.10.17	Bielefeld, † 6. 10. 17 Res. Gallaghem
183.	„	Richard Kaup	gef.	11.10.17	Rahm
184.	Füsilier.	John Lüdemann	vm.	2.12.17	„ † 24. 11. 17 Res. Feurtral
185.	Gren.	Karl Partz	gef.	17. 2.17	Wilhelmshaut
186.	„	Albert Jahnke	„	11. 3.16	Braunschweig
187.	Sergt.	Theodor Brink	„	21. 3.16	„
188.	Gren.	Gustav Wach	„	21. 3.16	„
189.	„	Otto Sommer	„	21. 3.16	„
190.	„	Friedrich Dunklau	vm.	23. 3.16	„ † 30. 11. 16 Res. Grafhte
191.	Sergt.	Wilhelm Cölbry	„	23. 3.16	„ † 5. 4. 16 Res. Halle
192.	Gren.	Franz Wendel	gef.	22. 3.16	„
193.	„	Albert Herath	vm.	23. 3.16	„ † 6. 5. 16 Res. Halle
194.	Sergt.	Carl Kraft	gef.	25. 3.16	„
195.	Gren.	Georg Lorinß	„	23. 3.16	„
196.	„	Georg Rohenhurf	„	23. 3.16	„
197.	„	Johannes Krüger III	„	25. 3.16	Bergnäkre
198.	Füsilier.	Josef Palatta	„	6. 4.16	Bielefeld
199.	Gef.-Kpl.	Walter Gerdes	„	6. 4.16	„
200.	Füsilier.	Walter Jahnel	„	6. 4.16	„
201.	Gren.	Otto Schäfer	„	20. 3.16	Bergnäkre
202.	Gefr. d. R.	Johann Gelbrich	„	20. 3.16	„
203.	Gren.	Walter Trenling	„	20. 3.16	„
204.	Ehfhr.	Ernst Bergmann	„	25. 3.16	Braunschweig
205.	Gren.	Otto Badors	„	17. 2.17	Wilhelmshaut
206.	Gefr.	Albert Schmidt	vm.	28. 3.16	Braunschweig, † 26. 3. 6 Res. Halle
207.	Gren.	Richard Schmerin	gef.	24. 4.16	Bergnäkre
208.	„	Paul Kahle	„	17. 2.17	Wilhelmshaut
209.	„	Gustav Gud	„	22. 2.18	Braunschweig
210.	„	Emil Wolfstahl	vm.	14. 6.18	Marne, † 21. 6. 18 Res. Köln
211.	Gef.-Kpl.	Friedrich Langeldorf	gef.	27. 5.18	Hannover
212.	Gren.	Wilhelm Ahrendt	„	27. 5.18	„
213.	„	Ernst Krüger	„	27. 5.18	„
214.	„	Willi Schmacht	„	27. 5.18	„
215.	„	Heinrich Warfhalz	„	27. 5.18	„
216.	„	Friedrich Gulbenstein	vm.	27. 5.18	„ verm.
217.	Sergt.	August Eylert	gef.	27. 5.18	„
218.	„	Wilhelm Schubert	vm.	27. 5.18	„ † 30. 10. 18 Res. Jena
219.	Füsilier.	Otto Schwenn	gef.	27. 5.18	„
220.	Gren.	Erich Joh	„	27. 5.18	„
221.	„	Karl Kraße	„	1. 5.18	„
222.	Sergt. d. R.	Robert Kellhoff	„	1. 5.18	„
223.	Gren.	Willi Pape	„	1. 5.18	„
224.	„	Peter Kohl	„	8. 5.18	„

325.	Gren. Willi Hüsch	gef.	8. 9.16	Bezecher
326.	„ Albert Kuhpiel	„	9. 8.16	„
327.	„ Friedrich Schunke	„	9. 8.16	„
328.	„ Erdmann Wüllinger	„	4.10.16	Wigo
329.	Unteoff. Paul Jäbel	„	4.10.16	„
330.	„ Wilhelm Hesenbrink	„	4.10.16	„
331.	Gren. Paul Warnes	„	4.10.16	„
332.	„ Otto Kiewer	verm.	4.10.16	„ verm.
333.	„ Alfred Sup	„	4.10.16	„ verm.
334.	„ Wilhelm Glauber	„	4.10.16	„ verm.
335.	Gefr. Ludwig Grimm	verw.	5.10.16	„ † 12. 10. 16 Reg. Eisenbahn
336.	Unteoff. Ernst Gabe III	gef.	8.10.16	„
337.	Vizefhm. Karl Sternberg	„	8.10.16	„
338.	Gefr. Robert Wist	verw.	10.10.16	„ † 14. 10. 16 Reg. Wendigny
339.	Gren. Karl Jrenzung	gef.	20. 8.16	Bezecher
340.	„ Wilhelm Bumm	„	17. 9.17	Wittenmont
341.	„ Martin Ohning	„	17. 9.17	„
342.	„ Helmut Schippmann	„	17. 9.17	Thiepval
343.	„ Otto Hammer	„	10. 4.16	Wald St. Mark
344.	Mskan. Friedrich Dittmer	„	10. 1.17	Wittenmont

4. Kompanie.

1.	Gren. Richard Burchard	gef.	6. 8.14	Hollah
2.	Unteoff. d. R. Richard Langer	„	17. 9.14	Nampel
3.	Kol. Otto Schönfeldt	„	17. 9.14	„
4.	Gren. Paul Bath	verw.	10.10.14	Gerlebourg, † 15. 10. 14 Reg. Ersatz III
5.	Kol. Paul Peky	gef.	13.10.14	Gerlebourg
6.	„ Johannes Ottenburg	„	20.10.14	„
7.	„ Hermann Grumbrecht	„	20.10.14	„
8.	„ Karl Teichelt	verw.	21.10.14	„ † 2. 11. 14 Reg. Ersatz
9.	„ Karl Merkel	gef.	21.12.14	„
10.	Gren. Hermann Wiebrow	„	21.12.14	„
11.	„ Hermann Hohenberg	verw.	21.12.14	„ † 21. 12. 14 Reg. Ersatz
12.	Gef.-Kol. Karl Michel	gef.	21.12.14	„
13.	„ Wilhelm Wagners	„	21.12.14	„
14.	Kol. Heinrich Schäng	„	21.12.14	„
15.	Gefr. d. R. Edward Johannsen	verw.	21.12.14	„ † 21. 12. 14 Reg. Ersatz
16.	Gren. Karl Meinke	gef.	20.12.14	„
17.	Kol. Joachim Marsh	„	21.12.14	„
18.	„ Hermann Meese I	„	21.12.14	„
19.	„ Otto Schurl	„	21.12.14	„
20.	Gren. Johannes Schulz	„	21.12.14	„
21.	Kol.-Kol. Otto Sterber	„	21.12.14	„
22.	Gren. Otto Stelle	„	21.12.14	„
23.	Kol.-Kol. August Student	„	20.12.14	„
24.	Kol. Georg Rohlich	„	20.12.14	„
25.	„ Friedrich Tüßler	„	21.12.14	„
26.	„ Franz Leisten	„	21.12.14	„
27.	Gefr. d. R. Hermann Zaubow	„	21.12.14	„
28.	Unteoff. Oskar Bode	„	21.12.14	„
29.	Gren. Paul Runge II	„	21.12.14	„
30.	Mskan. Friedrich Mehn	„	21.12.14	„

27.	Ref. Karl Roese	gef. 27.12.14	Karlsruhe
28.	Gren. Otto Lindhorst I	um. 21.12.14	" † 21. 12. 14 Reg. Lahn
29.	" Wilhelm Hudson II	gef. 21.12.14	"
30.	Unteroff. Wilhelm Lindhorst	" 21.12.14	"
31.	Gren. Rudolf Gau	" 21.12.14	"
32.	Füsilier. Joachim Wilhelm	" 20.12.14	"
33.	Ref. Wilhelm Glaser	" 21.12.14	"
34.	" August Sprunk	" 21.12.14	"
35.	" Bernhard Bürmeister	" 21.12.14	"
36.	Gren. Hermann Buck	" 21.12.14	"
37.	" Willi Müller	" 21.12.14	"
38.	" Karl Koch	" 21.12.14	"
39.	Ref. Heinrich Breitbach	" 21.12.14	"
40.	" August Pfaff	" 21.12.14	"
41.	" Willi Kaiser	" 21.12.14	"
42.	Gren. Franz Kreuzer	" 21.12.14	"
43.	Ref. Otto Hermann	" 21.12.14	"
44.	" Ernst Sage	" 21.12.14	"
45.	Gren. Paul Fischer	" 21.12.14	"
46.	Ref. Helmuth Heise	" 21.12.14	"
47.	" Karl Koch	um. 22.12.14	" † 22. 12. 14 Reg. Stamm
48.	" Heinrich Jerchel	gef. 21. 1.15	Hartmannsweiler Kopf
49.	Gren. Friedrich Willem	" 22. 1.15	" "
50.	" Rudolf Schirly	" 22. 1.15	" "
51.	" Rudolf Schakowski	um. 21. 1.15	" " † 26.2.15 Reg. Hamburg 1. Ersatz.
52.	" Karl Wischerka	gef. 21. 1.15	Hartmannsweiler Kopf
53.	" Rudolf Bilow	um. 21. 1.15	" " † 21.1.15 Reg. Schlesien
54.	Ref. Paul Nickentschky	gef. 21. 1.15	Hartmannsweiler Kopf
55.	Gren. Willi Wagt	" 21. 1.15	" "
56.	" Walter Kelnke	um. 21. 1.15	" " † 30.3.15 Reg. Hohenzollern
57.	" Wilhelm Bürmeister	gef. 21. 1.15	Hartmannsweiler Kopf
58.	Ref. Julius Suh	" 21. 1.15	" "
59.	" Hermann Almerhi	" 21. 1.15	" "
60.	" Ernst Kort	um. 21. 1.15	" " † 24.1.15 Reg. Westfalen
61.	" Wilhelm Harberg II	gef. 18. 4.15	Carlepont
62.	Gren. Wilhelm Röhnke II	" 18. 4.15	"
63.	Ref. Willy Schmidt	um. 12. 9.14	Lemberg, verm.
64.	Gren. August Tieg	gef. 6. 8.14	Mattweiler
65.	" Wilhelm Bartmann	" 6. 8.14	"
66.	" Karl Bindhardt II	" 6. 8.14	"
67.	" Wilhelm Hölsch	" 18. 4.15	Fuß St. Mark
68.	Ref. Heinrich Kämer	um. 11. 4.15	" " " † 11. 4. 15 Gefang. in Mogen
69.	Gren. Friedrich Bängel	gef. 18. 4.15	Fuß St. Mark
70.	" Karl Mägsky	um. 18. 4.15	" " " verm.
71.	" Hermann Muß	um. 18. 4.15	" " " † 7. 5. 15 Reg. August
72.	Ref. Friedrich Ehel I	gef. 20. 2.15	Steinstein, Höhe 425
73.	Gren. Wilhelm Schaff	" 18. 4.15	Fuß St. Mark
74.	" Paul Peretti	" 10. 6.15	" " "

78. Gren. Carl Hem — gef. 15. 6.15 Polo St. Mard † 4. 4. 18 Lag. Wolhausen
83. „ Franz Stappelkam — „ 9. 7.15 Alois St. Mard
81. „ Gustav Gerk — „ 13. 8.15 „ „ „
85. „ Richard Peter I — „ 7. 8.15 „ „ „
86. „ Karl Dirk — „ 18. 9.15 „ „ „
87. „ Otto Wendlandt — „ 25.12.14 Wattrant
88. Gefr. Carl Diehl — nm. 31.10.15 Somme Py † 1. 11. 15 Feldlag. 2 Leffinrouet
89. Hul. Heinrich Müller

97. Gren. Heinrich Gerodmann — gef. 27. 1.16 Somme Py
96. „ Carl Dobobus — „ 29. 1.16 „ „
98. „ Heinrich Rich — nm. 17. 9.16 Leuchtrag, verm.
99. „ Willy Renter — gef. 27. 2.16 Sturm auf die Moravia Ferme
91. Fus.-Unteoff. Carl Ohler — nm. 27. 2.16 „ „ † 1. 3. 16 Lag. Moshault
102. Unteoff. Carl Hellwig — „ 2. 3.16 Sturm auf die Moravia Ferme. † 3. 3. 16 San.-Komp. 1
93. Gren. Carl Brockmeier — gef. 2. 3.16 Sturm auf die Moravia Ferme
94. Hul. Heinrich Kunze — vm. 27. 2.16 „ „ † 28. 2. 16 Lag. Mitlyon
95. Gren. Carl Manhow II — gef. 27. 2.16 Sturm auf die Moravia Ferme
96. Gefr. Franz Kunze — vm. 27. 2.16 „ „ † 29. 2. 16 Lag. Wadhault
97. „ Johannes Mendel — „ 27. 2.16 Sturm auf die Moravia Ferme. † 29. 2. 16 Lag. Mitlyon
98. Gren. Otto Fehl — „ 1. 3.16 Sturm auf die Moravia Ferme. † 4. 3. 16 Lag. Frenel
99. Gefrtr. Paul Pollagel — gef. 27. 2.16 Sturm auf die Moravia Ferme
100. „ Friedrich Mahl — „ 16. 3.16 Somme Py † 8. 4. 16
101. Gren. Karl Ahrenstein — „ 3. 3.16 Moravia Ferme
102. Gefrtr. Ernst Stanel — „ 10. 3.16 „ „
103. Gren. Emil Mankel — nm. 17. 9.14 Leuchtrag, verm.
104. Unteoff. August Jungstedt — gef. 9. 7.16 Verlorg
105. Gefr. d. R. Carl Klein — vm. 11. 7.16 „ † 10. 7. 16 Bert.-Komp. 1
106. Füsln. Alfred Bell
107. Gren. Wilhelm Kolb — „ 9. 7.16 Gavrelle † 20. 9. 16 Lag. Wormerstanen
108. „ Wilhelm Bürger — gef. 10. 7.16 Gavrelle
109. Füsln. Otto Bodenstein — „ 9. 7.16 „
110. „ Georg Klopp — vm. 9. 7.16 „ † 10. 7. 16 Bem.-Komp. 11
111. „ Fritz Karbel — vm. 9. 7.16 Gavrelle, verm.
112. Gren. Friedrich Tiemann — gef. 9. 7.16 „
113. Füsln. Adolf Deh — „ 9. 7.16 „ † 14. 7. 16 Lag. Wormerstanen
114. Hul. Max Holz — „ 9. 7.16 Gavrelle † 20. 7. 16 Lag. Warburg
115. Füsln. Richard Walter — gef. 9. 7.16 Gavrelle
116. Gren. Friedrich Thomsen — vm. 9. 7.16 „ verm.
117. „ Wilhelm Schuhmacher — vm. 9. 7.16 „ † 10. 7. 16 Lag. Berlin
118. Füsln. Gustav Schlüter I — gef. 9. 7.16 „
119. Gren. Heinrich Silberber IV — vm. 9. 7.16 „ † 11. 8. 16 Lag. Metz
120. „ Friedrich Kupperschmidt — „ 16. 7.16 Gavrelle † 18. 7. 16 Lag. Wormerstanen
121. Füsln. d. R. Otto Kanth — gef. 20. 7.16 Verlorg

122.	Unteoff. Hermann Kleiste	grf.	20. 7.16	Marburg	
123.	Gren. Karl Bäld	„	20. 7.16	„	
124.	„ Rudolf Brüssem	vm.	20. 7.16	„	† 21. 7. 16 Lag. Germanb.
125.	„ Paul Petersen IV	gef.	18. 7.16	Minsingen	
126.	Fähnr. Karl Rehmann	grf.	20. 7.16	Marburg	
127.	Gren. Paul Steinbutz I	„	20. 7.16	„	
128.	Kdt. Emil Nabrotke	vm.	20. 7.16	„	verm.
129.	Gren. Hermann Röse	„	20. 7.16	„	verm.
130.	Unteoff. Ludwig Tönnbrink	grf.	20. 7.16	„	
131.	Gren. Wilhelm Böhres	vm.	20. 7.16	„	verm.
132.	Gefr. d. R. Fritz Nau	vm.	20. 7.16	„	† 26. 7. 16 Lag. Germanb.
133.	Gren. Karl Kommerfeld	grf.	20. 7.16	„	
134.	Fähnr. Friedrich Grefen III	vm.	20. 7.16	„	verm.
135.	Gefr. d. R. Hans Sherley	gef.	20. 7.16	„	
136.	Gren. Paul Berse	„	20. 7.16	„	
137.	„ Wilhelm Reth	vm.	28. 8.16	„	† 28. 8. 16 Lag. Duisburg
138.	Gefr. d. R. Karl Fischstrecker	grf.	11. 9.16	„	
139.	Gren. Rudolf Schulz	„	4. 9.16	„	
140.	„ Hermann Schießhoff	„	4. 9.16	„	
141.	„ Bernhard Schlatt	„	4. 9.16	„	
142.	„ Wilhelm Wriex	„	4. 9.16	„	
143.	„ Adolf Busch	„	4. 9.16	„	
144.	Gefr. Ernst Mahnke	„	4. 9.16	„	
145.	„ d. R. Karl Johannsen	„	4. 9.16	„	
146.	Gren. Fritz Fuhr	„	4. 9.16	„	
147.	„ Heinz Delschow	„	4. 9.16	„	
148.	„ Karl Oeder	„	4. 9.16	„	
149.	„ Hans Dechow	„	4. 9.16	„	
150.	Fähnr. Albert Mynlehl	vm.	4. 9.16	„	verm.
151.	Unteoff. d. R. Hermann Stube	grf.	4. 9.16	„	
152.	Gren. Heinrich Wenet VI	grf.	6.10.16	Gegrelle	
153.	Fähnr. Otto Wein	grf.	4. 9.16	Marburg	
154.	Gren. Wilhelm Steiger	vm.	21. 1.15	Hermannsdorfer Kopf, † 28.2.15 Lag. Schwaller	
155.	Gren. Reinhard Nerek	gef.	10.10.16	Bellenel	
156.	Kpl. Hermann Benthin	„	28. 9.14	Ellar	
157.	Gren. Wilhelm Schlep	vm.	12.12.16	Bellenel, † 18. 11. 17 Lag. Hamilton	
158.	„ Walter Bachmann	„	10. 1.17	Wittmannel, † 10. 1. 17 Lag. Wattwerert	
159.	„ Heinrich Petersen V	grf.	13. 1.17	Wittmannel	
160.	„ Wilhelm Tiehl	„	16. 1.17	„	
161.	Fähnr. Max Heunder	„	6. 2.17	„	
162.	Gren. Hans Klingenberg	„	17. 2.17	„	
163.	„ Wilhelm Göbrle	„	17. 2.17	„	
164.	„ Heinrich Pempelen	„	17. 2.17	„	
165.	„ Heinrich Johannsen	„	17. 2.17	„	
166.	„ Heinz Jungjohann	vm.	17. 2.17	„	† 18. 2. 17 Lag. Dunant
167.	„ Franz Sesse	„	17. 2.17	Wittmannel, † 25. 2. 17 Lag. Gamelin	
168.	„ Alfred Velerent	gef.	17. 2.17	Wittmannel	
169.	„ Felix Kutsch	vm.	17. 2.17	„	verm.
170.	„ Otto Wyke	grf.	17. 2.17	„	
171.	„ Georg Wegner	„	17. 2.17	„	

172.	Gren. Franz Kaiserhalle	am. 17. 2.17	Wilhelmsort, verm.	
173.	" Walter Schilling	" 17. 2.17	" verm.	
174.	Unteoff. Albert Müller	gef. 17. 2.17	"	
175.	Gef. Friedrich Grube	am. 17. 2.17	" verm.	
176.	Gren. Emil Polong	gef. 17. 2.17	"	
177.	" Rudolf Braun	" 17. 2.17	"	
178.	" Gustav Flohe II	am. 17. 2.17	" verm.	
179.	" Walter Peters	am. 17. 2.17	" † 4. 5. 17 engl. Gef.	
180.	" Karl Schneider	am. 17. 2.17	" verm.	
181.	" Heinrich Bube	gef. 10. 3.17	Wahnt bei Perth	
182.	Gefr. Fritz Unkuns	" 10. 3.17	" " "	
183.	Offz.-Stv. Carl Hilner	" 10. 3.17	" " "	
184.	Gren. Otto Beuf	am. 10. 3.17	" " " † 25. 8. 17 Lag. Lübeck	
185.	" Friedrich Hoppe	" 10. 4.17	Ilsen, † 17. 6. 17 Witte	
186.	" Heinrich Wohlgecht	gef. 10. 4.17	"	
187.	" Walter Reinhardt	am. 16. 4.17	" † 18. 5. 17 Lag. Bonn, Weiß.	
188.	" Wilhelm Kreuz	am. 23. 4.17	Nassau, verm.	
189.	Gefr. Ludwig Tröbrom	gef. 24. 4.17	"	
190.	Gren. Hans Wolf	" 24. 4.17	"	
191.	" Hermann Marx III	" 25. 4.17	"	
192.	Obfm. August Otto	" 15. 6.17	Hommelhofe	
193.	" Paul Müller	" 15. 6.17	"	
194.	Unteoff. Joachim Weichert	" 15. 6.17	"	
195.	Gren. Carl Bürgerhausen	" 16. 7.17	"	
196.	" Hermann Kaßhagen	" 16. 7.17	"	
197.	" Johannes Becker I	am. 16. 7.17	" † 31. 7. 17 Lag. Gent	
198.	Offiz. Friedrich Hand	gef. 16. 7.17	"	
199.	Gren. Willy Fügemann	" 16. 7.17	"	
200.	Gef. Carl Elsberg	" 16. 7.17	"	
201.	Gefr. Hermann Doh	" 16. 7.17	"	
202.	Wachtm. d. R. Hermann Tischer	am. 26. 9.17	Vorfurie, verm.	
203.	Gefr. d. R. Wilhelm Weiger	am. 26. 9.17	† 2. 10. 17 Lag. Ostende	
204.	Gren. Stefan Czeschik	am. 26. 9.17	Herrlach, verm.	
205.	" Thomas Mäßler	gef. 26. 9.17	"	
206.	" Albert Wahlert	" 28. 9.17	"	
207.	" Franz Berthe	" 4.10.17	"	
208.	Unteoff. Wilhelm Kalkan	" 4.10.17	"	
209.	Gren. Unteoff. d. R. Wilhelm Stahlhut	" 4.10.17	"	
210.	Obfm. Wilhelm Erhöfer	am. 11. 1.18	Wrocki, † 18. 1. 18 Lag. Osterich	
211.	" Dietrich Buddenbaum	gef. 8. 2.18	"	
212.	Gren. Otto Kahrn	" 17. 2.17	Wilhelmsort	
213.	" August Gelt	" 21. 3.18	Wrangwort	
214.	Gefr. Paul Hünke	" 21. 3.18	"	
215.	Gren. Walter Gerken	" 21. 3.18	"	
216.	Gefr. d. R. Otto Geiger	" 21. 3.18	"	
217.	Gren. Hermann Geiger	" 21. 3.18	"	
218.	Gefr. d. Ersatzres. Heinrich Wiermann	" 21. 3.18	"	
219.	Gefr. Carl Kuhle	" 21. 3.18	"	
220.	" Erwin Jessel	" 21. 3.18	"	
221.	Unteoff. Helmuth Hahnlauth	" 21. 3.18	"	

222.	Gren. Hans Eckermann	vm. 30. 8.18	Vennwart,	† 8.5.19 Lag. Essen
223.	„ Johann Becker	„ 31. 8.18	„	† 23. 8. 18 Lag. Mülheim
224.	Gefr. d. R. Hermann Dahm	nm. 31. 8.18	„	verm.
225.	Gren. Erich Doeft	gef. 31. 8.18	„	
226.	„ Nicolaus Hansen	„ 31. 8.18	„	
227.	Füsil. Johannes Lappmann	„ 31. 8.18	„	
228.	Unteoff. Erich Dommel	vm. 31. 8.18	„	verm.
229.	Gren. Max Borm	gef. 31. 8.18	„	
230.	Kol. Heinrich Denke	vm. 31. 8.18	„	† 25. 5. 19 Lag. Zschain
231.	Gren. Franz Steffen	„ 31. 8.18	„	† 18. 7. 19 Lag. Ortmoe
232.	„ Richard Bodt	gef. 30. 8.18	„	
233.	Offz.-Stellv. Rudolf Dunkelmann	„ 25. 8.18	„	
234.	Gren. Wilhelm Kalkbrenner	vm. 6. 4.18	Vilvoorde,	† 28. 4. 18 Lag. Berlin
235.	„ Hermann Wolkenhorst	nm. 6. 4.18	„	verm.
236.	Füsil. Fritz Egermann	gef. 6. 4.18	„	
237.	Gef.-Jng. Kaspar Schmopp	vm. 21. 3.18	Vennwart,	† 21. 3. 18 Lag. Aachen
238.	Unteoff. Heinrich Mittmann	gef. 21. 3.18	Marcoing	
239.	Gefr. Otto Magers	„ 27. 3.18	Vogtre	
240.	Gren. Gustav Bergmann	„ 27. 3.18	„	
241.	Sergt. d. R. Karl Dunker	„ 10. 4.18	„	
242.	Füsilier Hermann Sachtleben	vm. 6. 8.18	Vauxrot,	† 10. 8. 18 Lag. Chamouille
243.	Gren. Friedrich Wölling	„ 8. 8.18	Vauxrot,	† 2.11.19 Lag. Wiesen
244.	„ Hermann Krusch	gef. 9. 8.18	„	
245.	„ Richard Hübner	„ 9. 8.18	„	
246.	„ Max Wierschke	„ 9. 8.18	„	
247.	„ Otto Trumann	„ 9. 8.18	„	
248.	„ Joachim Neuhäus	vm. 12. 8.18	„	† 22. 8. 18 Lag. Hilden
249.	Sergt. Friedrich Schmidt	gef. 8. 8.18	„	
250.	Füsilier Jörgen Wellnfeld	vm. 8. 8.18	Vauxrot,	† 10. 8. 18 Lag. Sanct-Denis. Zh
251.	Sergt. Friedrich Fenich	„ 4. 8.18	Vauxrot,	† 18.10.18 Lag. Posen
252.	Gefr. Franz Wolmann	„ 22. 8.18	Bugnicourt,	† 28. 8. 18 Lag. Chamouille
253.	Unteoff. Robert Eick	„ 31. 8.18	Vennwart,	† 31. 8. 18 Noyelle
254.	Gren. Wilhelm Hansen	„ 28. 8.18	Elgn,	† 4. 10. 18 Lag. Düsseldorf
255.	„ Johannes Reinecke	gef. 3.10.18	Estrée	
256.	„ Ernst Kuhse	vm. 8.10.18	Vienant Fetme,	† 9. 10. 18 Lag. Lessinnert
257.	Gefr. Albert Freitag	„ 4.10.18	Cambrai,	† 12. 10. 18 Lag. Solingen
258.	Sanc.-Unteoff. d. R. Karl Holthaus	„ 10.10.18	Cambrai,	† 2. 11. 18 Lag. Essen
259.	Gren. Rudolf Wirth	gef. 10.10.18	„	
260.	Sergt. Friedrich Knoop	„ 10.10.18	„	
261.	Gren. Paul Schmidt	vm. 30.10.18	St. Vergeng,	verm.
262.	„ Max Grabsch	gef. 30.10.18	„	„
263.	Füsilier Richard Thomas	vm. 30.10.18	„	„ † 10. 12. 18 Lag. Gilding
264.	Gren. Otto Römangel	gef. 30.10.18	St. Vergeng	
265.	Unteoff. Karl Brandt VI	„ 30. 8.18	Gouzeaucourt	
266.	Gren. Paul Fröhling	vm. 1.11.18	St. Vergeng,	† 1.11.18 Lag. Oschersleben
267.	„ Paul Schulz	gef. 17. 2.17	Wittemont	
268.	„ Curt Schmingelöff	„ 17. 2.17	„	

7. Kompanie.

1.	Ref. Hermann Rudolff	gef.	6. 9.14	Ostermark
2.	Unteroff. Johann Bangshaff	„	6. 9.14	
3.	Ref. Karl Weber II	„	20. 9.14	Westlich Souk Tahrawi
4.	Gefr. Paul Kegler	„	21.12.14	Nord Ost. Ypern
5.	Unteroff. Paul Weinshaus	verw.	12.10.14	Lazarett. † 7.12.14 Reg. Wachen
6.	Gren. Wilhelm Peek	gef.	11.10.14	„
7.	„ Willi Peerb	„	12.10.14	„
8.	Ref. Hermann Wilhelm I	verw.	28.11.14	„ † 11.11.14 Res. Kriegsl.
9.	Gren. Carl Schönfeld	„	19.11.14	„ † 1.12.14 Res. Kriegsl.
10.	„ Paul Schütt	gef.	27.11.14	„
11.	„ Wilhelm Schreiber I	„	21.12.14	„
12.	Gef.-Ref. Otto Hufnagel	„	21.12.14	„
13.	Ref. Hermann Wüsting	„	21.12.14	„
14.	„ Paul Müller	„	21.12.14	„
15.	Gren. Hermann Meyer	„	21.12.14	„
16.	„ Johann Dreibzehnmann	„	21.12.14	„
17.	„ Otto Kendt I	„	21.12.14	„
18.	Gefreit. Joseph Schmitt	„	21.12.14	„
19.	„ Hermann Wedemann	„	21.12.14	„
20.	Gren. Hermann Schmidt I	„	21.12.14	„
21.	Ref.-Ref. Heinrich Krüger	„	21.12.14	„
22.	Unteroff. Wilhelm Dangert	„	21.12.14	„
23.	Ref. Otto Schulz II	„	21.12.14	„
24.	Gefr. Wilhelm Peters III	„	21.12.14	„
25.	Gefreit. Friedrich Schlinger	„	21.12.14	„
26.	Ref. Rudolf Schulz I	„	21.12.14	„
27.	Ref.-Ref. Wilhelm Jonas	„	21.12.14	„
28.	Gren. Johannes Schulz III	„	21.12.14	„
29.	Unteroff. Wilhelm Lange	„	25.12.14	„
30.	„ Wilhelm Thiemann	„	25.12.14	„
31.	Ref. Rudolf Diehlmann I	„	25.12.14	„
32.	„ Wilhelm Schulz I	„	25.12.14	„
33.	„ Gottfried Schulz II	„	25.12.14	„
34.	Gren. Albert Saicin	„	25.12.14	„
35.	„ Hermann Peter III	„	25.12.14	„
36.	Ref. Friedrich Krang	„	25.12.14	„
37.	Gren. Karl Schneider I	„	25.12.14	„
38.	Ref. Robert Wünsch	„	25.12.14	„
39.	Gefreit. Wilhelm Kumm	„	25.12.14	„
40.	Ref. August Bland	„	25.12.14	„
41.	„ Otto Vogel	„	25.12.14	„
42.	„ Paul Gerth	„	25.12.14	„
43.	„ Friedrich Rußenhoff	„	25.12.14	„
44.	Gren. Carl Kramer	„	25.12.14	„
45.	Offz.-Stv. Franz Franke	„	25.12.14	„
46.	Fahnr. Paul Strehberg	„	25.12.14	„
47.	Gren. Rudolf Perzik	„	25.12.14	„
48.	„ Emil Fockrim	„	25.12.14	„
49.	Gefr. Emil Schröder I	„	25.12.14	„
50.	Feld.-Pion. Gefr. Richard Schmarz	„	25.12.14	„
51.	Ref. Wilhelm Lecke	„	25.12.14	„
52.	„ Richard Tuschinski	„	25.12.14	„

53.	Gren. Wilhelm Kuchel	grf.	25.12.14	Gerlsport
54.	Mahrm. Johann Ehrd	„	25.12.14	„
55.	„ Paul Hartmann	„	25.12.14	„
56.	Gren. Ernst Blechmann	„	25.12.14	„
57.	„ Hermann Sermann	nm.	25.12.14	„ † 23.12.14 Res. Ehrenp.
58.	„ Wilhelm Rosenberg	„	25.12.14	„ † 18.6.15 Erg. Ehrenp.
59.	Uof. Hermann Pape	„	25.12.14	„ † 12.1.15 Res. Wiesbaden
60.	Gren. Otto Wolff	„	25.12.14	Gerlsport, † 24.12.14 Res. Cott.
61.	Gef.-Uof. Carl Barth	„	25.12.14	„ † 28.12.14 Res. Ehrenp.
62.	Gren. Johannes Kindling	grf.	21.12.14	„
63.	Uof. Felix Wanne	nm.	23.12.14	„ † 26.12.14 Res. Regem
64.	„ Werner Apfelbaum	grf.	29. 1.15	Hartmannsweiler Kopf
65.	Gren. Joachim Redwoldt	„	30. 1.15	„
66.	„ August Alard II	nm.	6. 1.15	Ulfhalz, † 4.2.15 Res. Magdeburg
67.	Unteoff. Rudolf Buth	grf.	6. 1.15	„
68.	Gren. Richard Wild	„	29. 1.15	Hartmannsweiler Kopf
69.	„ Wilhelm Wachsmann	„	31. 1.15	„ „
70.	Mahrm. Wilhelm Schumacher	„	31. 1.15	„ „
71.	Uof. Wilhelm Wolter II	„	6. 1.15	Ulfhalz
72.	Mahrm. Wilhelm Tiehemann	„	28. 1.15	Hartmannsweiler Kopf
73.	Gren. Robert Trainer	„	27. 1.15	„ „
74.	„ Hermann Gulsport	„	6. 1.15	Ulfhalz
75.	Uof. Karl Stolzhagel	„	17. 3.15	Martinsfelder
76.	Gef. d. R. Richard Berg	„	11. 3.15	„
77.	Unteoff. Rudolf Ramin	„	4. 3.15	„
78.	Gef.-Uof. Carl Hoop	„	20.12.14	Gerlsport
79.	Uof. Wilhelm Falch	„	25.12.14	„
80.	Gren. Walter Dolz	nm.	25.12.14	„ † 8.1.15 Res. Wergentheim
81.	„ Fritz Wind	grf.	13. 4.15	Gerlsport
82.	„ Wilhelm Blanchke	„	3. 5.15	Wald St. Marb
83.	„ Hermann Dob II	„	14. 5.15	„
84.	„ Otto Schrüber III	„	4. 6.15	Moulin sous Touvent
85.	„ Friedrich Stahlkopf	„	11. 6.15	„ „ „
86.	„ Fritz Thuessen	„	6. 6.15	„ „ „
87.	„ Friedrich Kranzke	„	6. 6.15	„ „ „
88.	„ Heinrich Rosenstiehl	„	6. 6.15	„ „ „
89.	Unteoff. Hermann Krale	„	5. 6.15	„ „ „
90.	Gef. Otto Lehmann	„	7. 6.15	Valmont
91.	Gren. Ernst Kuhnke	nm.	14. 6.15	Moulin sous Touvent, † 15.6.15 Feldlaz. 5
92.	„ Paul Schulz VI	„	6. 6.15	Moulin sous Touvent, † 9.6.15 Res. Ehrenp.
93.	„ Friedrich Brandung	grf.	7. 6.15	Moulin sous Touvent
94.	„ Alfred Burckh	„	20. 6.15	„ „ „
95.	Uof. Johann Burmeister	„	20. 6.15	„ „ „
96.	Gren. Edward Maschkowsky	nm.	9. 6.15	„ „ „ verm.
97.	„ Hermann Weise	„	11. 6.15	„ „ „ verm.
98.	Mahrm. Johann Kirchhofer	grf.	20. 6.15	„ „ „
99.	Gren. August Wolff	„	25. 6.15	„ „ „
100.	„ Walter Wiese	„	1. 7.15	„ „ „
101.	„ Heinrich Ehrenz	„	1. 7.15	„ „ „
102.	„ Paul Meile	„	6. 6.15	„ „ „
103.	„ Wilhelm Biesse	„	27. 7.15	Wald St. Marb

104.	Gren. Hermann Lembke	gef. 27. 7.15	Polk St. Mark	
105.	" Walter Böttrich	" 27. 7.15	" " "	
106.	" Ferdinand Schönberg	am. 28. 9.15	" " "	† 2.10.15
			Jäger Bataillon 11	
107.	" Max Wirth	" 8. 5.15	Polk St. Mark	† 10.5.15
			Jäg. Bataillon	
108.	Unteoffz. Franz Wilk I	gef. 6. 6.15	Grenadier Regt. Kaiserin	
109.	" G.M. Karl Wörner	" 6. 6.15	" " "	
110.	Gefr. Wilhelm Eichhorn	am. 12. 5.15	Polk St. Mark	† 15.5.15
			Jäg. Bataillon	
111.	Gren. Karl Bahrt	gef. 6. 6.15	Polk St. Mark	
112.	Gefr. August Wecht	" 7. 6.15	Gardereg.	
113.	Gren. Otto Wittober	" 15. 6.15	Grenadier Regt. Kaiserin	
114.	Gefr. Franz Ziehge	" 30. 6.15	" " "	
115.	Gren. Arnold Wenzel	" 6. 6.15	" " "	
116.	Füsilier. Karl Ulrich	" 25.12.14	Gardekorps	
117.	Gren. Johannes Paul	" 26.10.15	Reserve Regt.	
118.	" Karl Kuhper	" 26.10.15	" "	
119.	Füsilier. Otto Goldstaven	" 26.10.15	" "	
120.	" Heinrich Stroh	" 26.10.15	"	
121.	Gren. Jonny Kabel	am. 28.10.15	"	† 28.10.15
			Jäg. Bataillon	
122.	" Richard Bertram	gef. 21.11.15	Sammelt. Ersatz	
123.	" Gerhard Schmidt	am. 23.11.15	" "	† 28.11.15
			Jäg. Bataillon	
124.	" Hermann Hellig	" 1.12.15	Sammelt. Ersatz,	† 2.12.15
			Jäg. Bataillon	
125.	" Emil Hinrichs	" 27.12.15	Sammelt. Ersatz,	† 2.1.16
			Jäg. Bataillon	
126.	" Hermann Hartig	" 11.12.15	Sammelt. Ersatz,	† 15.1.16
			Jäg. Bataillon	
127.	Füsilier. August Alm	gef. 5. 2.16	Sammelt. Ersatz	
128.	Gren. Hermann Köhn	" 5. 2.16	" "	
129.	" Paul Thomas	am. 27. 2.16	Reserve Regt.	† 29.2.16
			Jäg. Bataillon	
130.	" Paul Schöbner	gef. 27. 2.16	Reserve Regt.	
131.	" Konstantin Nikolajewski I	" 27. 2.16	" "	
132.	Füs. Friedrich Kapen II	" 27. 2.16	" "	
133.	Gren. Richard Plehm	" 27. 2.16	" "	
134.	Füsilier. Jakob Brandt	" 27. 2.16	" "	
135.	Gren. Hermann Kelber	" 27. 2.16	" "	
136.	" Erich Rösler	am. 27. 2.16	" "	† 8.3.16
			Jäg. Bataillon	
137.	" Hermann Hamp	gef. 27. 2.16	Reserve Regt.	
138.	" Paul Lehmann	" 27. 2.16	" "	
139.	Unteoffz. Johann Wachmann	" 21.12.15	Sammelt. Ersatz	
140.	Gren. Franz Wittbode	" 25.11.15	" "	
141.	" Arno Wagner III	" 27.12.15	" "	
142.	" Richard Wagner II	am. 5. 2.16	" "	† 7.2.16
			Jäg. Bataillon	
143.	" Willi Zimmermann	gef. 5. 2.16	Sammelt. Ersatz	
144.	" Otto Rosenrauh	am. 10. 7.16	Garnison,	† 28.7.16 Jäg. Bataillon
145.	" Johannes Köhler	" 8. 7.16	"	† 10.7.16 Jäg. Bataillon
146.	Unteoffz. Rudolf Wiest	gef. 14. 7.16	"	
147.	Füsilier. August Grams	" 8. 7.16	"	

148.	Res. Richard Hagemann	gef. 9. 7.16	Barleux	
149.	Gren. Fritz Boning	„ 9. 7.16	„	
150.	Ldstm. Friedrich Czuchy	„ 9. 7.16	„	
151.	Gefr. Alfred Gössel	„ 9. 7.16	„	
152.	„ Wilhelm Urbanick	vm. 9. 7.16	„	† 16.7.16 Lag. Aachen
153.	Gren. Heinrich Thiebe	gef. 9. 7.16	„	
154.	„ Georg Ziazow	„ 9. 7.16	„	
155.	„ Hermann Stolp	„ 9. 7.16	„	
156.	„ Heinrich Kaiser	„ 20. 7.16	„	
157.	Erl.-Res. Martin Holm	vm. 20. 7.16	„	† 27.7.16 Lag. St. Quentin
158.	Gefr. Eduard Busch	gef. 20. 7.16	Barleux	
159.	Ldstm. Johann Prigge	„ 20. 7.16	„	
160.	„ Karl Schröder VI	vm. 20. 7.16	„	verm.
161.	Res. Carl Mellforth	vm. 20. 7.16	„	† 7.8.16 Lag. St. Quentin
162.	Ldstm. Georg Lange II	gef. 16. 8.16	Barleux	
163.	Gren. Emil Blesenruth	vm. 24. 8.16	„	† 30.8.16 Lag. Manchy-Lagache
164.	„ Arnold Adamsz	„ 10. 9.16	Barleux	† 10.9.16 San.-Komp. I
165.	Gefr. Anton Wopnowski	gef. 20. 7.16	„	
166.	Gren. Paul Schabruck	„ 1.11.16	Bailleul	
167.	„ Hermann Gauda	„ 1.11.16	„	
168.	„ Emil Thiemer	„ 8.11.16	„	
169.	„ Fritz Schmidt		† 30.10.16 Lag. Kaiserslautern	
170.	„ Rudolf Hagemann	vm. 24.11.16	Bailleul	† 25.11.16 Lag. Hamblain
171.	„ Johannes Brandt	gef. 9. 2.17	Mitnamont	
172.	Wehrm. Ignatz Kowalski	„ 30.11.16	Bailleul	
173.	Ldstm. Heinrich Ohle	„ 6.12.16	„	
174.	Gren. Heinrich Schmidt VI	„ 17. 2.17	Mitnamont	
175.	„ Fritz Neumann	„ 17. 2.17	„	
176.	Gefr. Hermann Hagen II	„ 17. 2.17	„	
177.	Gren. Erich Platow	„ 17. 2.17	„	
178.	Res. August Trenck	„ 17. 2.17	„	
179.	Gren. Wilhelm Wehn I	„ 17. 2.17	„	
180.	Ldstm. Walter Tilch	vm. 17. 2.17	„	verm.
181.	Gren. Carl Stein	„ 17. 2.17	„	verm.
182.	Ldstm. Heinrich Stahl	„ 17. 2.17	„	verm.
183.	Erl.-Res. Friedrich Markwart	gef. 17. 2.17	„	
184.	Ldstm. Joachim Grimm	„ 10. 3.17	Jelas	
185.	Gren. Karl Jenzen	„ 10. 3.17	„	
186.	„ Wilhelm Strunk	„ 10. 3.17	„	
187.	„ Walter Fahrmann	vm. 10. 3.17	„	verm.
188.	Ldstm. Johann Kobusinski	„ 10. 3.17	„	verm.
189.	Gren. Wilhelm Neuwarde	„ 10. 3.17	„	verm.
190.	„ Franz Kasten	„ 10. 3.17	„	verm.
191.	„ Wilhelm Kock I	vm. 17. 3.17	Denain	† 17.3.17 Lag. Denain
192.	Vizefdw. Ludwig Dannreich	„ 23. 4.17	Roeux	† 24.4.17 Lag. Douai
193.	Gefr. Heinrich Altmann	gef. 23. 4.17	„	
194.	„ Paul Weiß	vm. 23. 4.17	„	† 20.5.17 Lag. Gent
195.	Gren. Fritz Bohle	„ 23. 4.17	„	† 28.4.17 Lag. Köln
196.	Ldstm. Edmund Betka	gef. 25. 4.17	„	
197.	Gren. Friedrich Rammin	vm. 23. 4.17	„	und verm.
198.	„ Willi Huth		† 18.5.17 Lag. Mons	
199.	Ldstm. Hans Grosse	gef. 17. 6.17	Ypern	
200.	Gren. Emil Wilke	„ 21. 6.17	Zonnebeke	

301.	Gren.	Friedrich Seid	gef. 26. 8.17	Zonnebeke, † 7.9.17 Res. Gudrun
302.	"	Otto Kempke	gef. 26. 8.17	"
303.	"	Wilhelm Schröder XI	" 14. 7.17	"
304.	"	Peter Westphalen	" 16. 7.17	"
305.	"	August Wolter	" 16. 7.17	"
306.	"	Johann Bohse	" 16. 7.17	"
307.	"	Martin Starzynski	" 16. 7.17	"
308.	"	Ernst Steeds	vm. 18. 7.17	" † 20.7.17 Res. Wiedel. Gl. Glad
309.	"	Carl Merle	ms. 16. 7.17	"
310.	"	Adolf Böse	" 20. 7.17	"
311.	Gefr.	Martin Bild	" 18. 7.17	"
312.	Gren.	Ernst Schmack		† 24.7.17 Res. Cavallal
313.	"	Gustav Scheel	vm. 30. 8.17	Ostolarra nach verm.
314.	Unteoffz.	Max Wichelb	vm. 30. 8.17	" verm.
315.	Füsilier.	Paul Hammann	" 30. 8.17	" verm.
316.	Gefr.	Hans Lepper	gef. 26. 8.17	"
317.	Gren.	Franz Krüger	" 26. 8.17	"
318.	Gefr.	Peter Lütz	" 26. 8.17	"
319.	Gren.	Walter Weigt	" 26. 8.17	"
320.	"	Hermann Kramer	vm. 26. 8.17	" verm.
321.	"	Robert Groß	" 26. 8.17	" verm.
322.	"	Paul Jäger	" 26. 8.17	" verm.
323.	"	Erich Krüger I	" 26. 8.17	" verm.
324.	"	Paul Kumer	vm. 26. 8.17	† 7.11.17 Res. Gumpelsheim
325.	"	Heinrich Scheffert	gef. 10.12.14	Lodz St. March
326.	Gef.	Emil Dannehl	" 10.12.14	" " "
327.	Gren.	Johann Koch	" 10.12.14	" " "
328.	Unteoffz.	Joseph Simon	vm. 11.10.17	Kriolis, verm.
329.	Gren.	Otto Kuehle	gef. 7. 2.15	Marmeelles
330.	"	Otto Tetta	" 14. 1.15	Ortoria
331.	"	Rudolf Demse		† 5.8.17 in engl. Gef.
332.	Füsilier.	Johann Kamelicinsu	" 17. 2.17	Miramonnet
333.	Gren.	Carl Wachenfeld	" 10. 3.15	Condent
334.	Gef.-Unf.	Johann Lorenzen	" 11. 3.15	Lagnicourt
335.	Gren.	Erich Kloth	" 20. 3.15	Clodent
336.	"	Theodor Krebbs	" 20. 3.15	"
337.	Unteoffz.	Rudolf Will II	" 21. 3.15	Lagnicourt
338.	"	Erich Quillisch	" 21. 3.15	"
339.	Gefr.	Richard Kolling	" 21. 3.15	"
340.	"	Ernst Wenz	" 21. 3.15	"
341.	Gren.	Martin Ebert	" 21. 3.15	"
342.	Gef.-Unf.	Alfred Wessling	" 21. 3.15	"
343.	Gren.	Carl Kuhl	" 21. 3.15	"
344.	"	Hugo Fuhrner	" 21. 3.15	"
345.	"	Fritz Schulz XI	" 21. 3.15	"
346.	"	Ernst Thede	" 21. 3.15	"
347.	"	Wilhelm Wöllert	" 21. 3.15	"
348.	Unteoffz.	Johann Walter	vm. 22. 3.15	Hanse-Grenadier, verm.
349.	Gefr.	Gustav Ge	vm. 22. 3.15	" † 27.8.15 Res. Castin
350.	Füsilier.	Friedrich Wilde	gef. 23. 3.15	"
351.	Gren.	Hermann Dossow	vm. 23. 3.15	" † 29.8.15 Res. Castin
352.	"	Johannes Koch I	gef. 23. 3.15	"
353.	"	Heinrich Danielowski	" 23. 3.15	"

384.	Gren. Wilhelm Radicke	gef.	22.	9.18	Saulz-Wiesenwald
385.	Rgt. Jakob Ingenbrandt	"	22.	9.18	"
386.	Wehrm. Franz Ortkras	"	25.	4.18	Gorgonles
387.	Gefr. Rudolf Oberbeck	"	25.	4.18	"
388.	Gren. August Sandberg	"	25.	4.18	"
389.	" Wilhelm Strohling	"	25.	4.18	"
390.	Wehrm. Josef Maier	"	25.	4.18	"
391.	Gren. Hugo Bäckmann	"	5.	4.18	Bucqiny
392.	" Johann Dotzenz	vm.	14.	4.18	Kiran, † 17.4.18 Lag. St. Kimmah
393.	" Paul Schlutter	gef.	30.	9.18	Cadent
394.	Unteoffz. Carl Hilz	"	6.	8.18	Hartmannsweiler Kopf
395.	Gren. Franz Tostin	"	2.	5.18	C. d. Alsem
396.	" Wilhelm Rodenbach	"	25.	9.18	Sailyales
397.	Musketen. b. M. Heinrich Jungel	"	21.	9.18	Gouvieslet la Somme
398.	Gren. Paul Müller	"	21.	9.18	" " "
399.	Wehrm. Hermann Dettmann	"	22.	9.18	" " "
400.	Sgt. d. R. Friedrich Warnecke	"	22.	9.18	" " "
401.	Gren. Ludwig Schultheiß	"	21.	9.18	" " "
402.	" Willi Pulver	"	22.	9.18	" " "
403.	Gefr. Wilhelm Wilke	"	7.	9.18	Vorgebirge
404.	Sergt. Otto Jacobi	"	8.	8.18	"
405.	Gren. Paul Haase	"	8.	8.18	"
406.	" Otto Ries	"	8.	8.18	"
407.	" Willi Schmerin	"	8.	8.18	"
408.	Sergt. Heinrich Rösing	"	9.	9.18	"
409.	Gren. Heinrich Hammermann	"	9.	9.18	"
410.	" Wilhelm Jan	"	9.	8.18	"
411.	" Albert Neumann	"	9.	8.18	"
412.	" Max Treier II	"	9.	8.18	"
413.	Gefr. Wilhelm Gach	verm.	9.	8.18	" verm.
414.	Gren. Albert Hinze	"	9.	8.18	" verm.
415.	Gefr. Christian Matzke	vm.	15.	8.18	Dorin. † 10.8.18 Lag. Bondreffe
416.	Gren. Gottfried Krüger	gef.	27.	8.18	Vorgebirge
417.	" Hermann Bickelmann	"	27.	8.18	"
418.	" Kurt Hackenmüller	"	27.	8.18	"
419.	" Hermann Kahle	"	24.	8.18	"
420.	" Karl Täuser	vm.	27.	8.18	" verm.
421.	" Walter Wuff	gef.	29.	8.18	"
422.	" Paul Schulenburg	"	26.	8.18	Mgh
423.	" Paul Kleinpeter	"	26.	8.18	"
424.	" Max Wilson	"	26.	8.18	"
425.	Gefr. Wilhelm Stuber	vm.	25.	9.18	" † 26.9.18 Lag. Wenzen St. Mauff
426.	Unteoffz. Friedrich Hartmeister	gef.	8.10.18		Schmont Pierre
427.	Gefr. Konrad Wilke	"	8.10.18		" "
428.	Gren. Paul Koch VII	"	8.10.18		" "
429.	Ersatz. Wilhelm Becker I	"	27.10.18		Fatesh
430.	Gefr. Friedrich Prasch	"	1.11.18		St. Georgent
431.	Kr.-Mot. Johann Wiegel	"	1.11.18		" "
432.	Gren. Carl Kühn	"	1.11.18		" "
433.	" Franz Pallam	"	17.	2.17	Grenoutrait
434.	Gefr. Friedrich Kopp	"	17.	2.17	"
435.	Gren. Friedrich Schulz	"	17.	2.17	"
436.	" Wilhelm Remde				† 12.7.20 Lag. Potsdam
437.	" Paul Kranitz	vm.	23.	4.17	Roing. † 24.4.17 Lag. Hamburg

8. Kompanie.

1. Ref. Franz Annuß	gef. 10. 8.14	†	
2. Gren. Friedrich Müllung	" 6. 9.14	Wörnow	
3. " Paul Otto	" 6. 9.14	"	
4. Ref. Paul Brosin	" 6. 9.14	"	
5. Gefr. Emil Langberg	" 10. 9.14	†	
6. Gren. Richard Brenke	" 6. 9.14	Wörnow	
7. Gefr. d. R. Wilhelm Bauch	" 22. 9.14	Villers-St. Christoph	
8. Ref. Wilhelm Baube	" 6. 8.14	Dürlich	
9. Gren. Otto Bellmann	" 6. 8.14	"	
10. " Albert Bugle	" 6. 8.14	"	
11. " Wilhelm Degner	verm. 6. 8.14	"	verm.
12. Füsilier. Paul Hahn	gef. 6. 8.14	"	
13. Unteroff. Friedrich Schmidt	" 10.11.14	Lenlepont	
14. " Heinrich Reimer	" 10.11.14	"	
15. " Ernst Vormhalz	" 21.12.14	"	
16. Gefr. Friedrich Hatzenbach	" 21.12.14	"	
17. Gren. Otto Wilke	" 21.12.14	"	
18. Ref. Hermann Bechlin	" 21.12.14	"	
19. " Carl Marquardt	" 21.12.14	"	
20. " Wilhelm Richter	" 21.12.14	"	
21. " Otto Weyenberg	" 21.12.14	"	
22. " Robert Krüger	" 21.12.14	"	
23. Gef.-Ref. Carl Stein	" 21.12.14	"	
24. Ref. Otto Meyer	" 21.12.14	"	
25. " Carl Schmeer	" 21.12.14	"	
26. Füsilier. Wilhelm Tölscher	" 21.12.14	"	
27. " Heinrich Nobiß	" 21.12.14	"	
28. Gefr. Carl Klinkert	" 21.12.14	"	
29. Ref. Heinrich Pinkeß	vermißt 21.12.14	"	† 26.12.14 Lazarett Bapaume
30. " Reinhold Tollum	gef. 21.12.14	"	
31. " Jochen Holtz	" 21.12.14	"	
32. " Franz Hornig	" 21.12.14	"	
33. " Carl Günther	verm. 21.12.14	"	verm.
34. Unteroff. Willy Walter	gef. 22.12.14	"	
35. Gren. Paul Krahn	" 22.12.14	"	
36. " Karl Heinrich Schulz IV	" 22.12.14	"	
37. " Paul Wallenstein	" 22.12.14	"	
38. " Max Blüthgen	verm. 22.12.14	"	† 24.12.14 Lazarett Bruay
39. " Jean Jentzsch	gef. 22.12.14	"	
40. Ref. Richard Grabow	verm. 25.12.14	"	† 21.12.14 Lazarett Charny
41. " Paul Manz	gef. 21.12.14	"	
42. " Hermann Graef	verm. 21.12.14	"	† 26.12.14 Lazarett Charny
43. Gren. Hermann Stoffelder	" 21.12.14	"	† 9.1.15 Lazarett Wervicq-Plaisstrim
44. Ref. August Röh	" 21.12.14	Lenlepont, † 25.12.14 Laz. Charny	
45. Gren. Karl Kuß II	" 25. 1.15	Hartmannsweilerkopf, † 28.1.15 Laz. Mülhausen	
46. Ref. Rudolf Westphal	gef. 23. 1.15	Hartmannsweiler Kopf	
47. Gren. Hermann Bindhardt	" 23. 1.15	"	"
48. Wehrm. Alfons Maier IV	" 21. 1.15	"	"
49. Gren. Friedrich Schulz III	" 23. 1.15	"	"
50. Unteroff. d. R. Hermann Schulz	" 21. 1.15	"	"
51. Gren. Paul Strache	" 23. 1.15	"	"

52.	Gren.	Johannes Gerhardt	gef. 22. 1.15	Hermann-Göring-Haus
53.	"	Fritz Martin	" 8. 2.15	Waldhäuser
54.	"	Wilhelm Jakobs	" 24.12.14	Göttich
55.	"	Franz Gerardi	" 6. 2.15	"
56.	"	Wilhelm Weiger I	" 6. 2.15	"
57.	Grenadier	Erwin Reimer	vm. 20.11.14	" † 30.11.14 Reg.-Lazarett
58.	Gren.	Gustav Tähl	gef. 22. 4.15	Hohe St. Mach
59.	"	Friedrich Ruhse		† 21.4.15 Reg.-Wahlhausen
60.	Unteroff.	Hans Herrmann	" 26. 4.15	Wanzlin Haus Tannenf
61.	Gren.	Heinz Wahe		† 6.4.15 Reg.-Wahlhausen
62.	"	Rudolf Wolling	" 30. 4.15	an der Wisna
63.	"	Karl Schewer	" 25. 5.15	" " "
64.	"	Ernst Muck II	" 25. 5.15	" " "
65.	"	Heinrich Jander	" 8. 2.15	Karlmarsfer
66.	Gefr.	Fritz Marnke	" 21. 4.15	Haus St. Mach
67.	Gren.	Friedrich Krause I	vm. 7. 5.15	" " " † 12.5.15 Reg.-Mawen
68.	"	Hermann Wentz	" 2.10.15	an der Mlawa, † 8.10.15 Reg.-Mawen
69.	"	Friedrich Bockmann II	gef. 22.11.15	Gutsen Pa
70.	Gef.	Johann Lenz	" 17.12.15	Hohe St. Mach
71.	Musiker	Wilhelm von Glahn	" 1. 1.16	Sonnter Pa
72.	Gren.	Hermann Boekow	" 27. 2.16	Wanzlin Herrn
73.	"	Hermann Gillmann	" 27. 2.16	" "
74.	"	Johann Bull II	" 27. 2.16	" "
75.	"	Johann Schult II	" 26.10.15	" "
76.	"	Johannes Jaunke	" 27. 2.16	" "
77.	"	Gustav Bulacker		† 19.8.16 Res.-Wachwalt
78.	"	Heinrich Aldein	" 27. 2.16	Wanzlin Herrn
79.	"	Karl Krebs	" 27. 2.16	" "
80.	Unteroff.	Heinrich Strecht III	" 21.12.14	Gefangen
81.	Gren.	Hermann Barthels	" 12. 4.16	Wanzlin-Gefang
82.	Unteroff.	Paul Schlabes	" 8. 7.16	Verlung
83.	Gefr.	Otto Schmidt II	" 8. 7.16	"
84.	Unteroff.	Karl Jahlsdorf	" 8. 7.16	"
85.	Gef.	Wilhelm Tille	" 8. 7.16	"
86.	Gefr.	Paul Wille I	" 18. 7.16	"
87.	Fähnr.	Karl Westphal	vm. 8. 7.16	" † 10.7.16 Gen.-Komp. 17.J.D.
88.	Gren.	Wilhelm Stegn II	gef. 14. 7.16	Verlung
89.	Gefr.	Karl Wartmann	" 8. 7.16	"
90.	Gren.	Wilhelm Hammann	vm. 8. 7.16	" † 10.7.16 Reg.-Berlin
91.	"	Friedrich Wilhers	gef. 8. 7.16	"
92.	Unteroffz.	Paul Krüger	vm. 14. 7.16	" † 14.7.16 Gen.-Komp. 1 IX.R.R.
93.	Gren.	Theodor Winde	" 8. 7.16	Verlung, † 22.8.16 Reg.-Berlin
94.	Gefrn.	Karl Clemens	gef. 8. 7.16	"
95.	Gren.	Paul Köhler	" 18. 7.16	"
96.	"	August Rochner	" 8. 7.16	"
97.	"	Johann Knabe	" 8. 7.16	"
98.	Gefr.	Paul Wiefert	vm. 8. 7.16	" † 10.7.16 Gen.-Komp. 1 17.J.D.
99.	Gren.	Friedrich Laube	gef. 8. 7.16	Verlung
100.	Unteroffz.	Hermann Pollesch	" 8. 7.16	"
101.	Gren.	Joachim Nebis	" 8. 7.16	"

102.	Gren. Georg Gran	gef. 9. 7.16	Verdun	
103.	„ Wilhelm Wölk	„ 9. 7.16	„	
104.	Res. Carl Wächke	„ 9. 7.16	„	
105.	Füsim. Richard Krüning	„ 9. 7.16	„	
106.	Gren. Wilhelm Schuhn	„ 10. 7.16	„	
107.	„ Friedrich Harder			† 27.9.16 Res. Charleville
108.	Gefr. Hermann Schwiefer	„ 2. 8.16	Hancrée Ferme	
109.	Gren. Wilhelm Klook	verw. 2. 9.16	Verdun,	† 12.10.16 Res. Aachen
110.	Füsilier Bruno Hell	gef. 4. 9.16	„	
111.	Gren. Otto Stürtzbecher	„ 4. 9.16	„	
112.	„ Willi Nermpfert	„ 4. 9.16	„	
113.	„ Georg Ottung	verw. 4. 9.16	„	† 26.9.16 Res. Offenbach
114.	„ Otto Richter II	gef. 4. 9.16	„	
115.	Gefr. August Perell	verw. 4. 9.16	„	† 8.9.16 San.-Komp. 1
				IX. R.R.
116.	Gren. Franz Behrendt	gef. 4. 9.16	Verdun	
117.	„ Emil Erwenzy	„ 4. 9.16	„	
118.	„ Karl Schwabe	„ 4. 9.16	„	
119.	Füsim. Johann Steuer I	„ 5. 9.16	„	
120.	Gren. Wilhelm Wilch	„ 6. 9.16	„	
121.	„ Mathias Gerst	„ 8. 9.16	„	
122.	Füsim. Bernhard Holenstiny	„ 4. 9.16	„	
123.	„ Peter Hardenß	„ 4. 9.16	„	
124.	Res. Wilhelm Bannenberg	„ 1. 9.16	„	
125.	Gren. Rudolf Klein III	„ 4. 9.16	„	
126.	„ Georg Schütt	„ 4. 9.16	„	
127.	„ Adolf Seltzer	„ 4. 9.16	„	
128.	Füsim. Heinrich Gerdes II	„ 4. 9.16	„	
129.	„ Ernst Wolff III	„ 4. 9.16	„	
130.	Res. Robert Winterberg	verw. 20. 9.16	„	† 1.10.16 Gefängn. ?
				IX. R.R.
131.	Gren. Paul Walter	gef. 18. 8.16	Verdun	
132.	„ Ernst Glademer	verw. 12.10.16	Vaillant,	† 14.10.16 Gefängn. ?
				IX. R.R.
133.	„ Hermann Klein	gef. 18.10.16	Vaillant	
134.	„ Friedrich Frilger II	vm. 20. 9.16	Krempel,	verw.
135.	Gefr. Otto Schaly II	gef. 18.11.16	Vaillant	
136.	Füsim. Fritz Jung II	vm. 24.11.16	„	† 2.12.16 Res. Gemünden
137.	Gren. Paul Grenzer II	gef. 10. 1.17	Miraumont	
138.	„ Ernst Gally	„ 23. 1.17	„	
139.	„ Franz Nechrath	„ 19. 1.17	„	
140.	„ Bruno Himmermann	„ 19. 1.17	„	
141.	„ Hans Kolmschlen	vm. 8. 2.17	Miraumont,	† 10.2.17 Res. Kaiserswert
142.	„ August Doll	gef. 18.11.16	Vaillant	
143.	„ Wilhelm Rudolf	vm. 17. 2.17	Miraumont,	verw.
144.	„ Hans Peters	„ 17. 2.17	„	verw.
145.	Füsim. Wilhelm Knobel	vm. 10. 3.17	„	† 10.3.17 San.-Komp. 22
146.	Gren. Willi Elschig	„ 17. 2.17	Miraumont,	† 10.3.17 engl. Gef.
147.	„ Wilhelm Lemke II	„ 17. 2.17	„	† engl. Gef.
148.	Res. Otto Kruschke	„ 17. 2.17	„	† 10.3.17 engl. Gef.
149.	Gren. Johann Müller	„ 17. 2.17	„	† 26.2.17 Ung. Kirmanwert

150.	Gren.	Wilhelm Valentin	gm.	17. 2.17	Wirrnmont, † 10.3.17 Lag. Waferdrumd
151.	Füsln.	Carl Kluß	gm.	17. 2.17	Wirrnmont, verm.
152.	Gren.	Wilh. Hartell	"	17. 2.17	" verm.
153.	"	Otto Ludwig	gm.	10. 3.17	Wohlet le Petit, † 15.3.17 Lag. Hagenscourt
154.	"	Otto Geßlerd	gef.	11. 3.17	Wohlet le Petit
155.	"	Willy Grunt	"	10. 3.17	" " "
156.	"	Ernst Schröder VI	"	23. 4.17	" " "
157.	Mil.	Emil Thole	"	23. 4.17	Moeng
158.	"	Heinrich Kußbach	"	23. 4.17	"
159.	Gren.	Ludwig Wulfsen	"	23. 4.17	"
160.	Füsln.	Gustav Langbein	gm.	23. 4.17	" verm.
161.	Gren.	Ernst Tölling	gef.	24. 4.17	"
162.	"	Heinrich Mahr II	"	24. 4.17	"
163.	"	Fritz Wirth	"	24. 4.17	"
164.	"	Heinrich Wille	gm.	25. 4.17	" † 8.5.17 Lag. Stenai
165.	Füs.	Karl Kupitsch	gef.	25. 4.17	"
166.	"	Hermann Stamer	gm.	26. 4.17	" † 27.4.17 Lag. Brasel
167.	Offz.-Stv.	Johann Brendel	gef.	16. 7.17	Langemarck
168.	Gren.	Karl Gustmann	"	17. 7.17	"
169.	Füs.	Theodor Bunk	"	18. 7.17	"
170.	Gren.	Paul Hünke II	"	26. 9.17	Houthulst
171.	"	Josef Luczak	"	26. 9.17	"
172.	"	Karl Schröder V	"	27. 9.17	"
173.	"	Karl Wolff	"	27. 9.17	"
174.	"	August Grube	gm.	27. 9.17	" † 30.9.17 Lag. Bevern
175.	"	Robert Wahlers	gm.	27. 9.17	" verm.
176.	Füsln.	Wilhelm Müller	"	27. 9.17	" verm.
177.	Gren.	Otto Thomas II	gef.	4.10.17	"
178.	Füsln.	Johannes Schuldermann	"	4.10.17	"
179.	Gren.	Paul Wurmeler	"	5.10.17	"
180.	"	Anton Klaputh	"	17.12.14	Notre St. Marie
181.	Füsln.	Hermann Hengstbach genannt Melcho	"	11. 1.15	Lens
182.	Füs.	Otto Mönch			? 24.1.15 Lag. Lorenzel
183.	Gren.	Bernhard Schild	"	21. 3.15	Dixmude
184.	"	Otto Dikmer	gm.	21. 3.15	" † 21.3.15 Lag. [illegible]
185.	Sergt.	Fritz Weißenwischer	gef.	21. 3.15	"
186.	Füsln.	Johannes Verhersen	"	21. 3.15	"
187.	Gren.	Karl Jessner	"	21. 3.15	"
188.	"	Karl Krüger	"	21. 3.15	"
189.	"	Johann Scherer	"	21. 3.15	"
190.	Füsln.	Heinrich Schulten	"	21. 3.15	"
191.	Gren.	Wilhelm Koch	"	21. 3.15	"
192.	Füs.	Wilhelm Schröder III	"	21. 3.15	"
193.	"	Wilhelm Jaßnik III	"	21. 3.15	Dixmude
194.	Gren.	Heinrich Wenck	"	23. 3.15	"
195.	Füs.	Heinrich Eichler	"	23. 3.15	"
196.	Gren.	Franz Stapelfeldt	"	25. 3.15	Langemarck
197.	Füsln.	Friedrich Barge	"	26. 3.15	Wohlet le Grand
198.	Gren.	Kurt Muntkowski	"	5. 4.15	Hooge
199.	"	Heinrich Oberhütz II	gm.	5. 4.15	" † 14.7.15 Lag. Berlin
200.	"	Johannes Lübke	gef.	5. 4.15	"
201.	Füs.	Gustav Brenn	"	5. 4.15	"

203.	Gren.	Friedrich Ort I	gef.	20. 2.18	Brumaucourt
204.	Füsiln.	Max Heinrich II	"	17. 2.17	Altrauman
205.	Gren.	Hans Lauber	"	27. 5.18	Ypern
206.	"	August Engelhardt	"	27. 5.18	"
207.	"	Ernst Schäring	"	29. 5.18	"
207.	Füsiln.	Friedrich Kuhlmeier	"	30. 5.18	"
208.	Gren.	Emil Hundt II	"	14. 6.18	"
209.	"	Willi Kuhnert II	"	1. 8.18	"
210.	"	Rudolf Friedl	um.	8. 8.18	Flugplatz, † 9.8.18 Res. Weidenau
211.	"	Otto Bohm II	"	4. 9.18	" † 2.8.19 Hrz.-Bad
212.	Grgt.	Rudolf Beyer	gef.	21. 9.18	"
213.	Gren.	Hermann Schade III	"	21. 9.18	"
214.	Gefr.	Josef Kahen	"	24. 9.18	"
215.	Gren.	Heinrich Dunker	"	26. 9.18	"
216.	Grgt.	Albert Glauer	"	25. 9.18	"
217.	Gefr.	Alfred Schulz VI	"	27. 9.18	"
218.	"	Hermann Hartrich	um.	1. 9.18	Blankenberge, † 2.9.19 Res. Wesel
219.	Füsiln.	Hermann Lorenz	"	10. 9.18	Mons, † 11.8.19 Res. Warendorf
220.	Gren.	Adolf Manthey	gef.	2.10.18	Mont St. Martin
221.	"	Ernst Wiehl	um.	5.10.18	Orfeuil, verm.
222.	"	Karl Voglsch-Berens	"	5.10.18	" verm.
223.	"	Franz Kruder	um.	8.10.18	" † 8.10.19 Res. Schwabach
224.	"	Hans Wulff I	"	13.10.18	" † 12.10.19 Res. Bremerhaven
225.	"	Otto Oberländer	um.	5.10.18	Orfeuil, verm.
226.	"	Ernst Brandt III	gef.	7.10.18	"
227.	Füsiln.	Hermann Wolgast	"	8.10.18	"
228.	Gren.	Hermann Winger I	"	8.10.18	"
229.	"	Otto Glenschek	um.	20.10.18	St. Vergeng
230.	"	Otto Schmidt VIII	um.	20.10.18	" " verm.
231.	Gefr.	Wilhelm Kahloff	"	20.10.18	" " verm.
232.	"	Hermann Wiebert	"	20.10.18	" " verm.
233.	Gren.	Hermann Bradberg	gef.	1.11.18	" "
234.	Füsiln.	Gustav Uffel	"	1.11.18	" "
235.	Gef.	Hermann Wüllerheim	"	1.11.18	Wyck St. Marie
236.	Gren.	Wilhelm Grosse	"	17. 2.17	Altrauman

9. Kompanie.

1.	Gren.	Erich Bartling	gef.	4. 8.14	Lüttich
2.	"	Wilhelm Bilk	"	9. 8.14	"
3.	"	Heinrich Bendt	"	8. 8.14	"
4.	"	Otto Schmidt III	"	8. 8.14	"
5.	Ulan.-Grn.	Reinhold Schulz	um.	8. 8.14	" † 9.8.14 Res. Berlin
6.	Gren.	Bruno Matthies	"	8. 8.14	" † 11.12.14 Res. Rostock
7.	"	Wilhelm Stellmann	gef.	8. 8.14	"
8.	Ulan.-Grn.	Robert Heinrich	"	8. 8.14	"
9.	Wmst.	Hans Kittelmann	"	22. 8.14	Willers-St. Hilaire
10.	Ulan.-Grn.	Helmut Markwardt	"	6. 8.14	Lüttich
11.	Gren.	Wilhelm Wendt	"	4. 9.14	Ortrangel
12.	"	Karl Mauser	"	4. 9.14	"
13.	Füsiln.	Friedrich Schumacher	"	4. 9.14	"
14.	Ulan.-Grn.	Otto Crenzfeld	um.	6. 9.14	Glucrang, † 3.6.15 L. Frang. Gef.
15.	"	Wilhelm Faupel	"	4. 9.14	Ortrangel, und verm.
16.	Gren.	Friedrich Brumann	gef.	10. 9.14	Grupe

17.	Unteoff. Martin Sattler	gef. 4. 9.14	Armentières	
18.	Gefreit. Walter Thorm	„ 21.10.14	Langemarck	
19.	Unteoff. Heinrich Bergermann	„ 30.10.14	„	
20.	Gefr. d. R. Wilhelm Burgmaldt	„ 2.11.14	„	
21.	Unteoff. d. R. Paul Hoffmann	„ 11.11.14	„	
22.	Gren. Hans Elbel	„ 31.10.14	„	
23.	„ Adolf Grubem	„ 10.12.14	„	
24.	Gefr. Wilhelm Bauchhahn	„ 20.12.14	„	
25.	Gren. Wilhelm Wittfoth	„ 21.12.14	„	
26.	„ Karl Hoffmann	vm. 21.12.14	„	† 3.1.15 Reg. Wergerthelm
27.	„ Paul Heute	gef. 10.10.14	Langemark	
28.	Unteoff. Willi Lubers	„ 10.12.14	„	
29.	Gren. Franz Franz Kube	„ 16. 1.15	Wald St. Mark	
30.	Gren. Fritz Bergmann	vm. 26. 1.15	„ „ „	† 27.1.15 Reg. Wagner
31.	„ Otto Dittmann	gef. 24. 1.15	Wald St. Mark	
32.	„ Otto Schneeberg	vm. 27. 1.15	„ „ „	† 28.1.15 Res. Weber
33.	„ Paul Schürmann	gef. 24. 1.15	Wald St. Mark	
34.	„ Wilhelm Dahle II	„ 9. 2.15	„ „ „	
35.	Unteoff. Otto Elbe	„ 8. 4.15	„ „ „	
36.	Gren. Hans Gustav	„ 5. 9.15	Souchez	
37.	Gef. Heinrich Petzold	„ 30. 9.15	„	
38.	Gren. Erich Tietz	„ 30. 9.15	„	
39.	„ Michael Thess	„ 30. 9.15	„	
40.	„ Wilhelm Tomke	„ 22.12.15	Souchez Sp	
41.	Gef. Hugo Brauun	„ 22.12.15	„ „	
42.	Ers.-Res. Paul Reichle genannt Tobiß	„ 22.12.15	„ „	
43.	Gren. Otto Hamsfer	„ 23. 4.16	Souchez	
44.	„ Friedrich Eichhorst	vm. 5. 2.16	Souchez Sp. † 5.2.16 Res. Lüttmann	
45.	Gef. Otto Krauß	gef. 28. 1.16	Souchez Sp	
46.	Ers.-Res. Heinrich Blagelkom	„ 22. 2.16	„ „	
47.	Gefr. Willi Müller	„ 22. 2.16	„ „	
48.	Unteoff. Heinrich Brandhow	„ 27. 2.16	„ „	
49.	Gren. Otto Uelch	„ 9.11.15	„ „	
50.	„ Hermann Murale	„ 22.12.15	„ „	
51.	„ Wilhelm Schulz	„ 21. 2.16	„ „	
52.	„ Hermann Jabel	„ 2. 4.16	„ „	
53.	Gef. Franz Weich		† 6.3.16 Res. Herford	
54.	Gren. Hermann Lange		† 2.2.16 Res. Schwerte	
55.	„ Emil Krüger IV	gef. 10. 7.16	Barleux	
56.	„ Karl Faust	„ 16. 7.16	„	
57.	Unteoff. Heinrich Kasten	vm. 17. 7.16	„	verm.
58.	Ers.-Res. August Böning	gef. 12. 7.16	„	
59.	„ Wilhelm Nachfolgel II	„ 10. 7.16	„	
60.	Gren. Paul Blank	„ 10. 7.16	„	
61.	Gefr. Otto Fetzer	„ 10. 7.16	„	
62.	„ August Moenrings	„ 12. 7.16	„	
63.	„ Gustav Michler	„ 10. 7.16	„	
64.	Gren. Willy Lindemann	„ 10. 7.16	„	
65.	„ Wilhelm Wülke	„ 10. 7.16	„	
66.	Offiz. Karl Meyer II	„ 16. 7.16	„	

67. Gefr. Wilhelm Weiler	gef. 11. 7.16	Verdun	
68. Gren. Ernst Köhn	„ 24. 7.16	„	
69. „ Reinhold Lehr	„ 24. 7.16	„	
70. Uffm. Otto Weise	„ 22. 7.16	„	
71. Ers.-Res. Ernst Wattowski	„ 22. 7.16	„	
72. Res. Friedrich Wiemann	„ 24. 7.16	„	
73. Füsilier Wilhelm Fahlbusch	„ 24. 7.16	„	
74. Gren. Heinrich Grocke	„ 27. 7.16	„	
75. Ers.-Res. Wilhelm Peters	vm. 24. 7.16	„	† 16.8.16 Reg. Hermann
76. Kriegsfr. Heinrich Müller VI	gef. 1. 8.16	„	
77. Gren. Hermann Markwort	„ 4. 8.16	„	
78. Füsilier Franz Markert	„ 1. 8.16	„	
79. Gefr. Otto Schumacher I	„ 4. 8.16	„	
80. Gren. Otto Wiencierz	vm. 4. 8.16	„	verm.
81. „ Gustav Lorenz	gef. 4. 8.16	„	
82. Uffm. Johann Leuf	„ 4. 8.16	„	
83. Gren. Wilhelm Tadberitz	vm. 30. 8.16	„	† 11.6.16 Reg. Hermann
84. Gefr. Peter Tamemann	gef. 31. 8.16	„	
85. Uffm. Wilhelm Helm	vm. 1. 9.16	„	† 13.9.16 Reg. Manchy Lagnche
86. „ Wilhelm Henning I	„ 3. 9.16	„	† 9.9.16 Reg. Hermann
87. Unteroff. Wilhelm Wilde	gef. 4. 9.16	„	
88. „ Karl Wendt	vm. 4. 9.16	„	† 30.9.16 Reg. Hermann
89. Res. Wilhelm Wurmeller	gef. 29. 8.16	„	
90. Uffm. Hermann Wirth	„ 4. 9.16	„	
91. Gren. Friedrich Bumann	„ 4. 9.16	„	
92. Ers.-Res. Ludwig Wörner	vm. 4. 9.16	„	verm.
93. Uffm. Hermann Fischer II	gef. 4. 9.16	„	
94. Gren. Hugo Wachholz	„ 4. 9.16	„	
95. „ Wilhelm Rothgänger	„ 4. 9.16	„	
96. Ers.-Res. Wilhelm Malaff	„ 4. 9.16	„	
97. Uffm. Heinrich Weidlingge	vm. 31. 8.16	„	† 21.8.16 Reg. Hermann
98. Gren. Wilhelm Wilcke	gef. 4. 9.16	„	
99. Gefr. Heinrich Wichtfeder	vm. 4. 9.16	„	verm.
100. Gren. Hermann Cuß	gef. 4. 9.16	„	
101. Res. Josef Klaig	„ 4. 9.16	„	
102. Gren. Ferdinand Wielgosen	„ 4. 9.16	„	
103. „ Wilhelm Klugen II	vm. 25. 9.16	Verdun, † 20.9.16 Reg. Witty † 9.1.16 Reg. Wörner	
104. Ers.-Res. Theodor Koch			
105. Gren. Walter Stube	vm. 8. 2.16	Somme Reg. † 17.2.16 Reg. Warhault	
106. „ Fritz Molde	„ 4. 9.16	Verdun, noch verm.	
107. „ Rudolf Gnade	gef. 9. 9.16	Ostermoj, † 17.11.18 L. Jr. Gef.	
108. Uffm. Julius Weling	vm. 12. 9.16	Verdun, † 19.7.16 Reg. Verdun	
109. „ Ferdinand Wehler	gef. 10. 7.16	Verdun	
110. Kriegsfr. Arnold Warning	„ 4. 9.16		
111. Gren. Max Priebert	vm. 8.10.16	Gallieni, † 11.10.16 Reg. Witty ex Kriegs	
112. „ Johannes Tremes	„ 8.10.16	Gallieni, † 9.10.16 Reg. Discourt	
113. „ Franz Wiese	„ 8.10.16	Gallieni, † 8.10.16 Reg. Discourt	
114. Gefr. Hermann Kramer	gef. 14. 2.17	Wiranmont	
115. Gren. Willi Wulfe	„ 22.11.16	Gallieni	
116. Uffm. Albert Bahre	„ 11. 1.17	Wiranmont	
117. Gren. Friedrich Grotte	„ 8. 2.17	„	

119.	Gefr. Hans Kraus	gef.	8. 2.17	Wilrinnant
119.	Uffm. Carl Wirth II	ver.	8. 2.17	" † 18.2.17 Reg. Kimbrul
120.	Grn. Carl Matzick	"	8. 2.17	Wilrinnant, † 8.2.17 Reg. Lagnicourt
121.	Musfrm. Theodor Opitz	"	16. 2.17	Wilrinnant, † 19.2.17 Reg. Quéant
122.	Gren. Carl Weigelt	gef.	21. 2.17	Wilrinnant
123.	Uffm. Artur Goßmann	"	1. 3.17	Fabrik le Werah
124.	Gefr. Friedrich Baumann	"	10. 4.17	Vaillavel
125.	" Wilhelm Vogel	"	10. 4.17	"
126.	" Heinrich Frieb	"	10. 4.17	"
127.	Uffrm. Christian Carus	"	23. 4.17	Marcq
128.	Uffrm. Erich Seliger VI	"	23. 4.17	"
129.	" Wilhelm Wind	"	23. 4.17	"
130.	" Wilhelm Wolff II	"	23. 4.17	"
131.	Ref. Gustav Stromlow	"	23. 4.17	"
132.	Gefr. Friedrich Wichelmann	"	23. 4.17	"
133.	Unteroffz. Ernst Eberrab	"	23. 4.17	"
134.	" L. V. Heinrich Lammert	"	23. 4.17	"
135.	Grn. Artur Schmiedeknecht	vm.	23. 4.17	" † 1.5.17 Reg. Douai
136.	" Hermann Hübler	"	23. 4.17	" † 6.5.17 Reg. Douai
137.	Uffrm. Carl Wacker	gef.	23. 4.17	"
138.	" Carl Wagner II	"	23. 4.17	"
139.	Musfrm. Anton Wiesner	"	23. 4.17	"
140.	Uffrm. Rudolf Bagenfeld	vm.	23. 4.17	" † 30.4.17 Feldlaz. 82
141.	Grn. Rudolf Müller VIII	gef.	23. 4.17	Gouvelle
142.	" Gerhard Schmiedmann	vm.	24. 5.17	Gouvelle, † 24.5.17 Reg. Gouvelle
143.	Uffrm. Wilhelm Baumann	gef.	28. 6.17	Langemarck
144.	" Ernst Schmidt VII	"	21. 7.17	"
145.	Unteroffz. L. V. Christian Meier I	"	21. 7.17	"
146.	Uffrm. August Wilert	"	20. 4.17	Monty
147.	Grn. Bernhard Spangenberg	"	23. 4.17	"
148.	Uffrm. Paul Bauer	"	24. 4.17	"
149.	Uffrm. Rudolf Wilhelm III	"	30. 4.17	"
150.	" Emil Lehmann	"	27. 9.17	Vorlaere
151.	Grn. Paul Jenner	"	26. 9.17	"
152.	Unteroffz. Wilhelm Koch II	"	26. 9.17	"
153.	Grn. Friedrich Sarabe II	"	27. 9.17	"
154.	Unteroffz. Carl Bauer	"	27. 9.17	"
155.	Uffrm. Martin Klagmann II	"	27. 9.17	"
156.	Uffrm. Hermann Schneider II	"	27. 9.17	"
157.	Unteroffz. Ludwig Natho II	"	27. 9.17	"
158.	Gefr. Ernst Tarium	nm.	28. 9.17	" verm.
159.	Unteroffz. Wilhelm Bartmann	gef.	28. 9.17	"
160.	Gefr. Otto Müller I	nm.	28. 9.17	" verm.
161.	" Ernst Reinert	"	28. 9.17	" verm.
162.	Uffrm. Otto Gerhaje	vm.	27. 9.17	" † 8.10.17 Reg. Courtrai
163.	Ers.-Res. Gustav Lüdering	nm.	28. 9.17	" verm.
164.	Uffrm. Johannes Schulz IX	gef.	4.10.17	"
165.	Gefr. Albert Schmidt II	"	6.10.17	"
166.	" Hermann Schulz IV	"	4.10.17	"
167.	Uffrm. Otto Stiff	"	4.10.17	"
168.	Musfrm. Johannes Wenzel	vm.	6.10.17	" † 8.10.17 Reg. Wervicghem

169. Gren. Otto Kleinhuber gef. 7.10.17 Bodecker
170. Füs. Paul Kunaschk vm. 7.10.17 verm.
171. Unteoff. Hermann Bechow II gef. 20.11.17 Gent
172. Musketier. Peter Hanschilder " 2.12.17 "
173. Pionier. Gustav Hoffmann " 25.12.17 Gulen
174. Gren. Hermann Mayer " 28. 4.17 Berg
175. " Karl Merker " 28. 4.17 "
176. Unteoff. Karl Sperrer " 31. 8.18 Warnell
177. " Otto Klein III " 31. 8.18 "
178. " Otto Schädel III " 31. 8.18 "
179. Gren. Hans Kuschke " 31. 8.18 "
180. " Philipp Kuhn " 31. 8.18 "
181. Füsilier. Walter Wenzel " 31. 8.18 "
182. Gren. Franz Kunz " 31. 8.18 "
183. Füs. Clemens Sudzinski " 31. 8.18 Grünwald
184. Gefr. Fritz Gumm " 31. 8.18 Weingärtner
185. Gren. Alfred Kühl " 31. 8.18 "
186. Füsil. Richard Böhme " 31. 8.18 "
187. Gefr. Emil Schlegner " 31. 8.18 "
188. " Johann Jäger " 31. 8.18 "
189. Gren. Karl Thiele vm. 25. 8.18 Sarlanden, verw.
190. Gefr. Heinrich Kreutzhauser gef. 25. 8.18 "
191. Gren. Ludwig Sagilari " 30. 8.18 "
192. Füsil. Paul Geder vm. 25. 8.18 " verm.
193. Gefr. Karl Bunk gef. 5. 4.18 Bingen
194. Füsil. Karl Bergemann vm. 4. 4.18 " † 10.4.18 Reg. Bingen
195. Sergt. August Box IV gef. 5. 4.18 "
196. Füsil. Wilhelm Stahl † 10.4.18 Lag. Werlte
197. Gef.-Füs. Albert Schulz VI † 12.4.18 Lag. Bremerhaven
198. Gren. Gustav Wolff gef. 9. 8.18 Valenciennes
199. Füsil. Karl Schumann II " 1. 8.18 Warneck an Zelle
200. Füsil. Franz Wildenhain " 9. 8.18 Valenciennes
201. " Heinrich Krause vm. 9. 8.18 " verm.
202. " Willi Lang III " 9. 8.18 " verm.
203. " Christian Sauer II vm. 7. 8.18 " † 10.8.18
204. " August Schmidt IX gef. 8. 8.18 "
205. " Gerhard Schaumann " 8. 8.18 "
206. " Hubert Schulz X " 8. 8.18 "
207. Unteoff. d. R. Paul Riebel " 10. 8.18 "
208. Füsil. Heinrich Lang " 10. 8.18 "
209. " Philipp Horn " 10. 8.18 "
210. Gefr. Hans Weissenborn " 10. 8.18 "
211. Füsil. Walter Dreilam " 10. 8.18 Mainz a. Rhein
212. Sergt. Willi Müller " 18. 9.18 Jena
213. Füsil. Karl Wagner vm. 18. 9.18 " verm.
214. " Willi Wirth V vm. 18. 9.18 " † 5.12.18 in Feldg. Mef.
215. " August Grattner vm. 18. 9.18 Bonn, verm.
216. Unteoff. Hans Dallach gef. 4.10.18 Bismarck Kamm
217. Füsil. Wilhelm Beerlin " 4.10.18 " "
218. " Johann Meyer " 4.10.18 " "
219. Feldw.-Gefr. Hermann Siebel " 5.10.18 " "
220. Füsil. Fritz Fuhr II vm. 8.10.18 " " verw.
221. " Willi Merlach I " 8.10.18 " " verw.
222. Sergt. Johann Jakob " 9.10.18 " "
223. Gefr. d. R. Friedrich Hirbu † 9.2.19 Feld. Wilna

10. Kompanie.

1.	Leutnant d. R. Paul Gaudig	gef.	8. 8.14	Mülhausen
2.	Gren. Paul Grahn	unt.	8. 8.14	„ verm.
3.	Leutnant Otto Wacht	gef.	8. 8.14	„
4.	Sergt. u. Fahnenträger August Wüster	„	8. 8.14	„
5.	Wehrm. Joseph Reinert	„	8.11.14	Perwez le Jour a. Verm
6.	Res. Hermann Berger	vm.	8.12.14	„ † 8.12.14 Lag. Malgne
7.	Gren. Wilhelm Schekatzki	unt.	8. 8.14	Arlenges, verm.
8.	Res. Gustav Gonschke	„	8. 8.14	Ellermann, verm.
9.	Gren. Hans Mundt	„	8. 8.14	„ verm.
10.	Gefr. Albert Bücker	gef.	8. 8.14	„
11.	Res. Heinrich Bergmann	unt.	8. 8.14	„ † 26.11.14 Lag. Mielesch
12.	„ Otto Köhlert	„	8. 8.14	Ellermann
13.	Gefr. Ludwig Sabel	„	8. 8.14	„
14.	„ August Sahxtiber	„	8. 8.14	„
15.	Gren. Albert Rosenfeld	„	8. 8.14	„
16.	Gefr. Max Pasteß	vm.	4. 9.14	Arlenges, † in Frankr. Gef.
17.	Res. Martin Wirtzberg	gef.	6. 9.14	Ellermann
18.	„ Wilhelm Graf	„	6. 9.14	„
19.	„ August Gebers	vm.	6. 9.14	„ † 9.9.14 in Frankr. Gef.
20.	Gren. Wilhelm Graap	gef.	6. 9.14	„
21.	Res. Carl Brand	„	6. 9.14	„ † 27.12.14 i. Feg. Gef.
22.	Gren. Friedrich Drehr	„	4. 9.14	Arlenges, verm.
23.	Res. Heinrich Lenfert	gef.	4. 9.14	„
24.	Gren.-Ersatz. Gottwalt Trassel	vm.	4. 9.14	„ † 24.10.14 in Feg. Gef.
25.	Leutnant Hermann Beckenhorst	„	6. 9.14	Ellermann, † 2.12.14 in Feg. Gef.
26.	Res. Carl Meyer	gef.	6. 9.14	„
27.	Gefr. Wilhelm Simon	„	21. 9.14	Vrasne
28.	Res. Heinrich Wiß II	vm.	6. 9.14	Ellermann, † 8.10.14 in Feg. Gef.
29.	„ Heinrich Mueller	gef.	22. 9.14	Vrasne
30.	„ Paul Müller	vm.	6. 9.14	Ellermann, verm.
31.	Gren. Herrmann August Maldsem	gef.	6. 9.14	„
32.	Leutnant d. R. Carl Blum	„	6. 9.14	„
33.	„ August Schulz	„	6. 9.14	„
34.	Res. Georg Schulz II	„	6. 9.14	„
35.	Gren. Otto Schaller	„	6. 9.14	„
36.	Gefr. August Schneider	„	6. 9.14	„
37.	Ersatz.-Res. Otto Schmarzkopf	„	6. 9.14	„
38.	Gren. Adolf Schmidt III	vm.	6. 9.14	„ verm.
39.	Gefr. Albert Weißhaupt	gef.	6. 9.14	„
40.	Gren. Wilhelm Witt	„	6. 9.14	„
41.	Gefr. Carl Schroeder	vm.	6. 9.14	„ verm.
42.	Trompt. Paul Richter	gef.	6. 9.14	„
43.	Gren. Heinrich Kranger I	„	6. 9.14	„
44.	„ Johann Kühn	„	6. 9.14	„
45.	Res. Johann Koch	vm.	6. 9.14	„ † 30.6.16 in Feg. Gef.
46.	„ Paul Wiborski	„	6. 9.14	„ † 17.9.14 in Feg. Gef.
47.	Res. Carl Brandstätter	gef.	6. 9.14	„
48.	Leutnant Wilhelm Ahrens	„	6. 9.14	Arlenges
49.	Res. Michael Hecht	„	20. 9.14	Vrasne
50.	Offz.-Stv. Friedrich Sander	„	6. 9.14	Ellermann
51.	Res. Willi Retter	„	22.11.14	Perwez le Jour a. Verm

52.	Ref. Carl Schmidt IV	gef. 11.11.14	Ferme le Four à Verre
53.	Grenz. Carl Müller	„ 6.10.14	Maillaleton
54.	Mschrm. Hugo Jenner	ertr. 24.11.14	Ferme le Four à Verre † 28.11.14 Lag. Thiaumy
55.	Ref. Fritz Hagen	gef. 7.11.14	Ferme le Four à Verre
56.	Gren. Carl Nebelsieck	ertr. 19.12.14	„ „ „ „ † 20.12.14 Lag. Rupen
57.	Ref. Friedrich Mack	gef. 8.12.14	Ferme le Four à Verre
58.	Unteroff. d. R. Fritz Prüfy	„ 21.12.14	„ „ „ „ „
59.	Ref. Friedrich Lindenberg	ertr. 15.12.14	„ „ „ „ † 16.12.14 Lag. Rupen
60.	Lstv.-Stv. Otto Bachmann	„ 21.12.14	Ferme le Four à Verre † 22.12.14 Lag. Thiaumy
61.	Gren. Joseph Kaufmann	gef. 21.12.14	Ferme le Four à Verre
62.	„ Joachim Mok	„ 1. 2.15	Bois St. Mark
63.	Ref. Josef Wiewoll	„ 4. 2.15	„ † 4.2.15 Lag. Schwerlo
64.	„ August Müller II		
65.	„ Rudolf Müller	„ 8. 2.15	Ilbersacker
66.	Gren. Robert Hartmann	„ 8. 2.15	Würtzly
67.	„ Friedrich Schermann	„ 8. 2.15	„
68.	„ Richard Ferin	„ 8. 7.15	Bois St. Mark
69.	„ Bernhard Krang	„ 15. 7.15	Dampvel
70.	„ Carl Lamar	ertr. 19. 7.15	„ † 11.8.15 Lag. Rupen
71.	„ Otto Frechenthal	gef. 20. 7.15	„
72.	Ref.-Ref. Otto Schulz	„ 20. 7.15	„
73.	Gren. Wilhelm Wünsche	„ 19. 7.15	„
74.	„ Hermann Stück	ertr. 19. 7.15	„ † 20.7.15 Lag. Rupen
75.	Mschrm. Ernst Rehbiessen	gef. 9. 8.15	„
76.	Gren. Carl Eß	„ 12. 8.15	„
77.	„ Walter Faust	„ 7.10.15	„
78.	„ Hermann Wolf	„ 10.10.15	Sommer Wy
79.	„ Ludwig Tempel	„ 10.10.15	„ „
80.	Uffzm. Carl Heinrichsen	ertr. 1.11.15	„ „ † 9.11.15 Lag. Lettimpurt
81.	Gren. Karl-Friedrich Schäfer	gef. 17.11.15	Sommer Wy
82.	Ref. Heinrich Schumacher	ertr. 6. 9.14	Ilbersacker, † 14.5.16
83.	Gren. Gustav Hamer	gef. 6. 1.16	„
84.	„ Otto Runge	„ 21. 2.16	Sommer Wy
85.	Uffzm. Otto Wieber	ertr. 21. 2.16	„ „ † 29.2.16 Lag. Schum
86.	Ref. Carl Hüttmann	gef. 27. 2.16	„ „
87.	Gren. Fritz Wygert	„ 27. 2.16	„
88.	Ref. Heinrich Krel	„ 6. 3.14	Ilbersacker
89.	Uffzm. Heinrich Frahm	„ 21. 7.16	Dorfberg
90.	Gren. Carl Schmidt	„ 21. 7.16	„
91.	„ Wilhelm Schulz	„ 10. 7.16	„
92.	„ Hans Schwenke	„ 10. 7.16	„
93.	Uffzm. Johann Schildknecht	ertr. 10. 7.16	„ † 12.7.16 Lag. Dachsbérg
94.	Gren. Bruno Jenico	gef. 27. 8.16	Vapartie Ferme
95.	„ August Wetter	„ 10. 7.16	Dorfberg
96.	Ref. Carl Steinhagen	„ 11. 7.16	„
97.	Gren. Richard Zirg	„ 10. 7.16	„
98.	„ Ernst Stoppel	„ 10. 7.16	„
99.	„ Gustav Stuffers	„ 10. 7.16	„
100.	Uffzm. Ernst Wille	„ 11. 5.16	Sommer Wy
101.	Wirtschaftsf.-Frw. Siegfried Thiessen	„ 6. 9.14	Würtzly

102.	Oblm. Wilhelm Albrecht	bis. 25. 7.16	Sperrm. Hp. † 10.6.16 Sog. Lettinsport
103.	Gren. Heinrich Meyer I	gef. 10. 7.16	Verdun
104.	„ Hermann Mecht	„ 10. 7.16	„
105.	Gefr. August Bunder	„ 10. 7.16	„
106.	Oblm. Heinrich Meier II	„ 10. 7.16	„
107.	Unteroff. Willy Mirow	„ 12. 7.16	„
108.	Gren. Rudolf Miler	bis. 22. 7.16	„ † 16.9.16 Lag. Wendhy-Sagache
109.	„ Heinrich Elsners	„ 21. 7.16	Verdun † 22.7.16 San.-Komp. 1
110.	Oblm. Wilhelm Holland	gef. 10. 7.16	„
111.	Ref.-Inf. Friedrich Albrecht	„ 10. 7.16	„
112.	Kriegsfrw. Emil Hasselfeldt	„ 11. 7.16	„
113.	Oblm. Wilhelm Hahn	„ 10. 7.16	„
114.	„ Richard Jenke	„ 10. 7.16	„
115.	Gren. Heinrich Kahle	bis. 16. 7.16	„ † 18.7.16 Lag. Neuenkirch
116.	„ August Otto	„ 10. 7.16	„ † 20.7.16 Lag. Berlin
117.	Hermann Gräber	gef. 10. 7.16	„
118.	Res. Georg Niebuhr	„ 10. 7.16	„
119.	„ Friedrich Niemann	„ 10. 7.16	„
120.	Gren. Heinrich Marling	„ 11. 7.16	„
121.	„ Wilhelm Kirchhoff	„ 10. 7.16	„
122.	Oblm. Rudolf Schrens	„ 10. 7.16	„
123.	Gren. Andreas Hannstadt	„ 10. 7.16	„
124.	„ Karl Schade	bis. 15. 7.16	„ † 24.7.16 Lag. Bremen
125.	„ Otto Dankert	gef. 10. 7.16	„
126.	„ Robert Buchs	„ 11. 7.16	„
127.	„ Albert Sandert	„ 12. 7.16	„
128.	Gefr. Karl Jürgens	„ 10. 7.16	„
129.	Flug.-Frm. Hans Heldt	bis. 6. 9.14	Flandern
130.	Gren. Gustav Grundmann	gef. 18. 4.16	Verdun Hp.
131.	„ Julius Hockscher	bis. 18. 4.16	„ † 25.6.17 Lag. Wiesa
132.	„ Hermann Gumbrich		† 29.8.16 Lag. Sebau
133.	Gefr. Albert Ulrichsen	gef. 11. 9.16	Verdun
134.	Unteroff. d. R. Wenzel Jahrom	„ 6. 9.16	„
135.	Gren. Johann Jawadzinski	„ 11. 9.16	„
136.	„ Heinrich Sumer	bis. 24. 5.16	„ † 6.9.16 Lag. St. Quentin
137.	„ Fritz Wagler	„ 4. 9.16	„ † 7.9.16 Lag. St. Quentin
138.	„ Rudolf Schlaubt	„ 18. 7.16	„
139.	„ Gerhard Ebert	bis. 4. 9.16	„ verm.
140.	„ August Wernsen	gef. 4. 9.16	„
141.	Ref.-Grenadier Hermann Goldberg	bis. 4. 9.16	„ verm.
142.	Gren. Albert Wetjens	gef. 24. 8.16	„
143.	„ Richard Gehlscher	„ 4. 9.16	„
144.	„ Max Hoffmann	„ 21. 8.16	„
145.	„ Willi Hochmuth	„ 4. 9.16	„
146.	„ Walter Hirsch	bis. 4. 9.16	„ verm.
147.	„ Paul Lange	bis. 4. 9.16	„ † 18.9.16 Lag. Bochum
148.	„ Fritz Suhr	gef. 2. 9.16	„
149.	Res. Louis Tarius	bis. 4. 9.16	„ verm.
150.	Gren. Heinrich Tiber	gef. 4. 9.16	„
151.	„ Karl Bauhom	„ 4. 9.16	„
152.	Ref. Paul Bauhom	bis. 1. 9.16	„ † 15.9.16 Lag. St. Quentin
153.	Oblm. Johannes Kaßmus	gef. 24. 8.16	„

154.	Gren. Erich Burge	gef.	4. 9.16	Gustow
155.	Fähnr. Christian Peters	„	4. 9.16	„
156.	Gren. Otto Dinningsen	„	4. 9.16	„
157.	Gefr. d. R. Fritz Hermann	„	4. 9.16	„
158.	Gren. Erich Fuchs	„	4. 9.16	„
159.	Gefr. d. R. Wilhelm Brackmann	ver.	5. 9.16	„ verm.
160.	Füsilier Fritz Berg	gef.	11. 9.16	„
161.	Gefr. d. R. Wilhelm Becker	vm.	7. 9.16	„
162.	Unteroffz. d. R. Robert Sengerth	gef.	1. 9.16	„
163.	Füsilier Fritz Gellendal	„	2. 9.16	„
164.	Gren. Franz Sarbeiter	„	4. 9.16	„
165.	Füsilier Max Gisbert	„	5. 9.16	„
166.	Gren. Richard Sünkend	vm.	1. 9.16	„ verm.
167.	„ Robert Runge	gef.	1. 9.16	„
168.	„ Wilhelm Witte	„	1. 9.16	„
169.	Füsilier Peter Winterscheid	„	11. 9.16	„
170.	Gren. Johannes Sertlen	„	4. 9.16	„
171.	Füsilier Heinrich Hoppmann	„	1. 9.16	„
172.	Gren. Adolf Schnap	„	1. 9.16	„
173.	„ Franz Höferlin	„	28. 9.16	Walheul
174.	„ Hermann Göbbemann	ver.	1. 9.16	Hartlesig verm.
175.	„ Ernst Schreiber	„	4. 9.16	„ verm.
176.	Füsilier Adolf Schütte	gef.	4. 9.16	„
177.	Gren. Wilhelm Schmidt	„	11. 9.16	„
178.	„ Paul Schmerr	„	7. 9.16	„
179.	„ Albert Müller	„	1. 9.16	„
180.	Füsilier Otto Mertens	vm.	4. 9.16	„ verm.
181.	Gren. Wilhelm Fuchs	gef.	1. 9.16	
182.	Reservist Heinrich Bust			Orthmannskirch Schmannst
183.	Gren. Erwin Becker	„	4. 9.16	Warlung
184.	„ Karl Kopnick	vm.	6. 9.14	Wiersum, † 19.11.16 in engl. Gef.
185.	Ref. Paul Hannemann	vm.	26. 9.17	Verschollen, verm.
186.	Gren. Otto Dessau			† 22.7.16
187.	„ Willi Perner	vm.	27. 4.16	Sonnie Pu. † 25.4.16 Eng. Pfl.Emmatt
188.	„ Karl Grove	gef.	17.10.16	Hellmond
189.	„ Emil Dellsüer	„	8.10.16	„
190.	„ Karl Mürz	„	10.10.16	„
191.	„ Karl Eng	„	8.11.16	„
192.	„ Johannes Wolmal	vm.	9.10.16	„ † 9.11.17 Eng. Effri
193.	„ Ernst Fehr			† 15.12.16 Eng. Mirry
194.	„ Stephan Wiebe	gef.	10. 2.17	Wimmanant
195.	Gefr. Robert Kühl	vm.	26. 2.17	verm.
196.	Gren. Paul Heber			† 5.5.17 Eng. Cambrai
197.	„ Karl Witte	gef.	10. 3.17	Bohoquten
198.	Füsilier Willy Meier	„	10. 4.17	Tendry
199.	Gren. Otto Schröder	vm.	11. 4.17	„ † 10.5.17 Eng. Bant a. Mirk
200.	„ Friedrich Müller			† 21.5.17 Eng. St. Saillar
201.	„ Hans Hannemann			† 25.5.17 Eng. Vauflaing
202.	Unteroffz. Hans Gehrke	gef.	22. 4.17	Reuvr
203.	Gren. Karl Weiß	„	22. 4.17	„
204.	„ Adolf Reinhard	„	22. 4.17	„
205.	Füsilier Wilhelm Wilhelm	„	22. 4.17	„
206.	Gren. Paul Bulst	„	22. 4.17	„

207.	Gren.	Jonas Walter II	gef. 23. 4.17	Kowig
208.	Gef.-Mat.	Karl Dürk	„ 28. 4.17	„
209.	Gren.	Willi Schnarr	vm. 28. 4.17	„ verm.
210.	„	Wilhelm Helfrich	„ 28. 4.17	„ verm.
211.	Füsilr.	Carl Jerke	gef. 24. 4.17	„
212.	Gren.	Franz Josef Braun	„ 24. 4.17	„
213.	„	Gustav Jurczinsky	„ 28. 4.17	Neuvelle
214.	Füsilr.	Hermann Gottsch	„ 28. 6.17	Jasmierke
215.	Gren.	Hermann Bachmann	„ 26. 7.17	„
216.	Gefr. d. R.	Otto Wiemann	„ 27. 7.17	„
217.	Gren.	Alfredem Wrombleski	„ 28. 7.17	„
218.	Gefr.	Friedrich Hanke	„ 19. 8.17	Grafenrent
219.	Gren.	Paul Fuchs	vm. 30.9.17	Vorfeld verw.
220.	Füsilr.	Fritz Jurchum	vm. 4.10.17	„ † 14.10.17 Reg. Gentral
221.	Viz.-Feldw.	Hermann Hawig	gef. 4.10.17	Vorfeld
222.	Gren.	Johannes Ihde	vm. 27. 9.17	„ † 26.11.17 Reg. Gentral
223.	„	Ludwig Wartschewski	vm. 4.10.17	Vorfeld, † 7.4.18 Res. Gusen
224.	Gefr. d. R.	Albert Knaak	vm. 4.10.17	„ verm.
225.	Füsilr.	Hermann Meyer	gef. 4.10.17	„
226.	Gren.	Emil Wendt	„ 4.10.17	„
227.	„	Wilhelm Marlock	vm. 4.10.17	„ † 10.10.17 Reg. Reserve
228.	„	Johann Peh	gef. 7.10.17	Vorfeld
229.	„	Heinrich Wüner	vm. 26. 8.17	Ostherfeld, † 28.9.17 Reg. Gefangen
230.	„	Louis Hoffmann	gef. 8. 2.18	Kolow
231.	Unteoff.	Albert Thode	„ 8. 2.18	„
232.	Gren.	Karl Klaus	vm. 21. 3.18	Braunsort, † 10.4.18 Reg. Gantin
233.	Füsilr.	Kasper Göbbe	„ 21. 3.18	Braunsort, † 28.3.18 Reg. Gantin
234.	Gren.	Hermann Wöhnlich	„ 22. 3.18	Braunsort, † 21.3.18 Reg. Bechula
235.	Sergt.	Albert Windermann	„ 21. 3.18	Braunsort, † 23.7.18 Res. Klaeden
236.	Gren.	Heinz Pfeil	gef. 21. 3.18	Sagalsort
237.	Füsilr.	Joseph Demenber	„ 21. 3.18	„
238.	Gren.	Karl Meyer	„ 21. 3.18	Moreuil
239.	„	Willi Winterfeld	„ 21. 3.18	Proisort
240.	Wehrm.	Hans Behnke	„ 21. 3.18	Lagnisort
241.	„	Franz Tolnier	„ 21. 3.18	„
242.	Gren.	Wilhelm Lettmann	vm. 21. 3.18	Braunsort, verw.
243.	Füsilr.	Willy Fiemann	„ 21. 3.18	„ verm.
244.	Gren.	Hermann Müller	gef. 21. 3.18	„
245.	„	Anton Dauel	„ 22. 3.18	„
246.	„	Gustav Fröhlich	„ 22. 3.18	„
247.	Gefr.	Hans Ritter	„ 23. 3.18	Bruguières
248.	Gren.	Hermann Tausch	„ 23. 3.18	„
249.	Gefr.	Harry Gerg	„ 23. 3.18	Braunsort
250.	Gren.	Emil Jesch	„ 24. 3.18	Bruguières
251.	„	Robert Geissler	„ 25. 3.18	Lavigneles
252.	Gefr.	Willi Hoh	„ 25. 3.18	„
253.	Sergt.	Heinrich Tesch	„ 25. 3.18	„

354.	Hptm. Johannes Hilpscher	gef. 25. 2.15	Sapignies
355.	Gefr. Peter Sch	bm. 7. 6.15	" † 24.8.15 Lag. Berlin
356.	Sergt. d. R. Wilhelm Louis	gef. 22. 8.15	Transanne
357.	Sergt. d. L. August Riemeyer	bm. 18. 8.15	Lanterfles, † 30.8.15 Lag. Wanzenau
358.	Gren. Georg Bergdoff	" 8. 8.15	Bagatelle, † 5.8.15 Lag. Neubreisach
359.	" Wilhelm König	" 7. 8.15	Bagatelle, † 20.11.15 Lag. Posen
360.	Gefr. d. R. Karl Bahr	" 11. 8.15	" † 12.9.15 Sam.-Kaserne 22
361.	Gren. Max Räubert	gef. 7. 8.15	Bagatelle
362.	" Willi Zimmermann	" 11. 8.15	"
363.	" Karl Bäck	" 11. 8.15	"
364.	" Hugo Wiegand	bm. 4. 8.15	" verm.
365.	" Ludwig Wagener	bm. 12. 8.15	Bonny et Tombe, † 14.9.15 Lag. Berlin
366.	" Friedrich Krüger	gef. 18. 8.15	Ivoy
367.	" Erich Mag		† 17.10.15 Lag. Remagen
368.	" Werner Dettmann	bm. 4.10.15	Orbeck, † 8.10.15 Lag. Wilhelmshaven
369.	Vizefeldw. Wilhelm Landberg	gef. 4.10.15	"
370.	Gefr. Bernhard Walter	" 8.10.15	Wenzel Ferme
371.	Gren. Franz Schmeke	bm. 8.10.15	" " † 12.10.15 Lag. Carlsruhe
372.	" Hermann Thiele	gef. 8.10.15	
373.	Gefr. Albrecht Tiedemann	bm. 8.10.15	Wenzel Ferme, verm.
374.	Gren. Wilhelm Fabrig	" 8.10.15	" " verm.
375.	" Franz Graf	bm. 8.10.15	" " † 10.10.15 in franz. Gef.
376.	" Hermann Gehm	bm. 8.10.15	Wenzel Ferme, verm.
377.	" Hans Kusen	" 8.10.15	" " verm.
378.	Gefr. Paul Mauermann	gef. 8.10.15	" "
379.	" Wilhelm Gehler	" 10.10.15	" "
380.	Vizefeldw. Hans Wuhl	vm. 29.10.15	St. Georges, verm.
381.	Gren. Ernst Hartig	" 30.10.15	" " verm.
382.	" Wilhelm Bischoff	" 1.11.15	" " verm.
383.	" Heinr. Dunse	" 1.11.15	" " verm.
384.	" Wilhelm Winkelmann		† 25.11.15 Lag. Gütw.
385.	" Paul Dähling		† 8.10.15 Lag. Salbenia
386.	" Paul Wäster		† 23.10.15 Lag. Schierstädt
387.	Gefr. Ludwig Heth	bm. 31. 3.15	Transanne, † 22.3.15 Lag. Bulle
388.	Gren. Theodor Nobel	gef. 30.10.15	St. Georges

11. Kompanie.

1.	Gren. Fritz Kuge	gef. 6. 8.14	Dürich
2.	Ging.-Fam. Gefr. Fritz Grundschöt	" 6. 8.14	"
3.	Gren. Paul Deppisch, genannt Kraft II	" 6. 8.14	"
4.	" Wilhelm Wäster	" 6. 8.14	"
5.	" Fritz Wäschenberg	" 6. 8.14	"
6.	" Otto Schelsam	" 6. 8.14	"
7.	" Michael Steinert, genannt Gdy	" 6. 8.14	"
8.	" Hermann Kuß II	" 6. 8.14	Diedenhofen

9.	Gren. Carl Wilhelm I	gef. 10. 9.14	Bingen
10.	" Heinrich Stappenhorst	" 10. 9.14	Hampscheid
11.	Füs. Friedrich Sachsleben	" 6. 9.14	Ellenberg
12.	Gren. Otto Mauch	verw. 6. 9.14	" † 14.1.19 in franz. Gef.
13.	" Felix Tremel II	gef. 10. 9.14	Bingen
14.	" Ernst Wolff	" 6. 9.14	Ellenberg
15.	Unteroff. Karl Hoffmann	" 6. 9.14	"
16.	Gren. Martin Kurzl	" 6. 9.14	"
17.	Ersatz-Res. Füs. Jakob Grunert	" 30. 9.14	Bingen
18.	Füs. Friedrich Schön II	" 10. 9.14	"
19.	Gren. Karl Schardt I	" 10.10.14	Ferme le Hour & Vitre
20.	" Willi Erbacher	" 16.10.14	" " " "
21.	" Ludwig Eichmann II	" 7.10.14	" " " "
22.	" Paul Grimm	" 28.12.14	" " " "
23.	Offz.-Stv. Richard Claußnitzer	" 31.12.14	" " " "
24.	Gren. Heinrich Wolf	" 28.12.14	" " " "
25.	" Carl Mader	" 28.12.14	" " " "
26.	" Carl Rest	" 7. 1.15	" " " "
27.	" Heinrich Buchholz II	" 10. 1.15	" " " "
28.	" Paul Wiemann	" 7. 3.15	Halle St. Wärd
29.	" Carl Sandorf	" 15. 3.15	" "
30.	Res. Wilhelm Oelem	" 13. 5.15	Chonnaville Ferme
31.	" Martin Hitz III	" 10. 6.15	"
32.	" Wilhelm Dolefleb	vw. 15.11.15	Somme Py, † 18.11.18 Lag. Hillgny
33.	Füs. d. R. Albert Dolz	gef. 6. 1.16	Somme Py
34.	Gren. Willy Meyer	" 8. 1.16	" "
35.	" Friedrich Bauer	" 2. 2.16	" "
36.	" Hermann Schröder III	" 2. 2.16	Nauvrin Ferme
37.	Füs. Hans Meyer	" 2. 2.16	" "
38.	Res. Ernst Meyer II	vm. 27. 2.16	" " † 10.3.18 Lag. Hillgny
39.	Gren. Paul Müller VIII	" 4. 3.16	Ort unbek., † 11.8.19 in frz. Gef.
40.	Res. Wilhelm Müller II	" 2. 3.16	Nauvrin Ferme, † 9.8.16 Lag. Gillemont
41.	Gren. Heinrich Ehe	gef. 27. 2.16	Nauvrin Ferme
42.	Füs. Johann Hohmann	" 2. 3.16	" "
43.	Gren. Heinrich Schmale III	" 27. 3.16	" "
44.	" Albert Schmelz	" 16. 6.16	Laufbé
45.	" Wilhelm Wolff I	" 2. 3.16	Nauvrin Ferme
46.	Gef.-Kpl. Ernst Hempel	" 2. 3.16	" "
47.	Gren. Paul Liebermann I	vm. 27. 2.16	" " † 1.5.16 Lag. Bethen
48.	" Ernst Siebel II		† 14.3.16 Lag. Mindoorle
49.	Füs. August Krieg	gef. 17. 7.16	Martinsg
50.	Gren. Friedrich Bohnens II	" 17. 7.16	"
51.	" Richard Brandt	" 11. 7.16	"
52.	" Carl Weil	" 11. 7.16	"
53.	Füs. Peter Reign	" 10. 7.16	"
54.	Res. Ernst Niemann II	" 10. 7.16	"
55.	Gefr. Georg Graff	" 19. 7.16	"
56.	Res. Carl Wiegel I	" 28. 7.16	"
57.	Gren. Max Tomsch	vm. 17. 7.16	" † 8.8.16 Lag. Wattenfiers
58.	Füs. Richard Abbertz	gef. 10. 7.16	Martinsg

59. Ersatz-Res. Ernst Stümann gef. 10. 7.16 Verdun
60. Gren. Otto Brandt I „ 11. 7.16 „
61. Gefr. d. R. Heinrich Hetzke „ 11. 7.16 „
62. Res. Friedrich Wichmann „ 10. 7.16 „
63. Gren. Max Meyhöfer um. 12. 7.16 „ † 18.7.16 Reg. Hermann
64. „ Karl Timm II gef. 10. 7.16 „
65. „ Emil Thole „ 11. 7.16 „
66. Res. Carl Stähr „ 17. 7.16 „
67. Gefr. Johann Ehrenpfeilmann wd. 10. 7.16 „ † 18.7.16 Reg. St. Quentin
68. Unteroffz. Wend. Strauch gef. 10. 7.16 Verdun
69. Füsilier. Johannes Hendlichen „ 10. 7.16 „
70. „ Wilhelm Bes. III „ 21. 7.16 „
71. „ Heinrich Meier um. 21. 7.16 „ † 22.7.16 Reg. Hermann
72. Gren. Paul Martling gef. 21. 7.16 „
73. Gefr. d. R. Heinrich Wöhle „ 21. 7.16 „
74. Ers.-Res. Carl Bremer „ 4. 9.16 „
75. Füsilier. Johann Schote „ 2. 9.16 „
76. Füsilier. Heinrich Schilling um. 4. 9.16 „ verm.
77. Res. Hans Hoeme „ 4. 9.16 „ verm.
78. Füsilier. Johannes Dierk gef. 4. 9.16 „
79. Füsilier. Paul Eisenring „ 5. 9.16 „
80. Gefr. d. R. Wilhelm Nottmeyer um. 4. 9.16 „ verm.
81. Gren. Ernst Hermann gef. 4. 9.16 „
82. Füsilier. Franz Böhm „ 4. 9.16 „
83. Füsilier. Julius Bunikowski „ 5. 9.16 „
84. Gren. Unteroffz. Heinrich Blomann „ 5. 9.16 „
85. Gren. Anton Czerlinski um. 4. 9.16 „ verm.
86. Unteroffz. d. R. Albert Rozmann wd. 4. 9.16 „ † 10.9.16 Reg. St. Quentin
87. „ „ Heinrich Hammerrath gef. 4. 9.16 Verdun
88. Füsilier. Wilhelm Roth „ 4. 9.16 „
89. Gren. Otto Meßfeldt „ 4. 9.16 „
90. Gren. August Plehn „ 5. 9.16 „
91. Gefr. d. R. Paul Dreyer „ 5. 9.16 „
92. Gren. Wilhelm Kranel um. 4. 9.16 „ verm.
93. Füsilier. Heinrich Wilhelm gef. 4. 9.16 „
94. Sergt. Max Kuch „ 4. 9.16 „
95. Unteroffz. d. R. Otto Günther um. 4. 9.16 „ verm.
96. Gren. Wilhelm Günther um. 4. 9.16 „ † 7.9.16 Reg. Douaumont
97. „ Hans Threns III gef. 4. 9.16 „
98. „ Otto Lerch „ 5. 9.16 „
99. „ Hermann Steffen um. 4. 9.16 „ † 5.9.16 Reg. Douaumont
100. „ Wilhelm Tiedemann II gef. 5. 9.16 „
101. „ Paul König „ 4. 9.16 „
102. Füsilier. Friedrich Wiskowski „ 4. 9.16 „
103. Füsilier. Heinrich Wurbser „ 4. 9.16 „
104. Gefr. d. R. Paul Wiskowski „ 4. 9.16 „
105. Füsilier. Heinrich Pfef „ 8.10.16 Verdun
106. „ Wilhelm Quandt um. 8.10.16 „ † 10.10.16 Reg. Mitry
107. Unteroffz. d. R. Johannes Wulfsen gef. 8.10.16 „
108. Ers.-Res. Paul Nanz III um. 8.10.16 „ † 9.10.16 Reg. Mitry
109. Gren. Alois Wagner II † 17.11.16 Reg. Mitry

110.	Gren. Carl Kelter	gef.	12.11.16	Ballonl.
111.	Gefr. d. R. Hermann Warnke	"	9. 2.17	Wirrumnand
112.	Gren. Emil Winkler	"	9. 2.17	"
113.	" Wilhelm Zelz	"	10. 1.17	"
114.	Füsiln. Hermann Mustaud	"	18. 2.17	"
115.	Gren. Carl Kärlchner	"	18. 2.17	"
116.	Füsiln. Friedrich Pulkien	"	18. 2.17	"
117.	Gren. Hugo Meinl II	"	20. 2.17	"
118.	Gefr. d. R. Heinrich Thiel	vm.	18. 2.17	" † 4.4.17 Lag. St. Quentin
119.	Gren. Friedrich Erdbla	"	18. 2.17	Wirrumnant, † 5.5.17 Lag. Verbeu
120.	" Gottlieb Otto Ellbern	gef.	2. 3.17	Wahlet b. Cremb
121.	Füsiln. Otto Rottenberg	"	23. 4.17	Merny
122.	Gren. Ernst Podelu	"	20. 4.17	"
123.	" Hermann Stanner	"	24. 4.17	"
124.	" Fritz Tiebrich	"	24. 4.17	"
125.	" Ernst Hermann III	"	24. 4.17	"
126.	Füsiln. Friedrich Ludewig	"	24. 4.17	"
127.	Gef.-Kpl. Adolf Krieg II	"	24. 4.17	"
128.	Gren. Wendelin Eifert	vm.	24. 4.17	" verm.
129.	Gef.-Kpl. Adam Kuberski II	gef.	10. 6.17	vor Ypern
130.	Gren. Heinrich Kiel III	vm.	28. 7.17	Langemarck, † 31.10.17 Lag. Gheluvelt
131.	" Leo Kubicke	gef.	10. 7.17	"
132.	" Kasimir Sierantuk	"	20. 7.17	"
133.	" Arnold Gerberg	"	28. 7.17	"
134.	Gefreiten. d. R. u. Offz.-Stellv. Otto Puchelt	"	26. 8.17	Westlaere
135.	Unteroffz. d. R. Paul Rauber	"	26. 8.17	"
136.	Gren. Willi Kogmann	"	26. 8.17	"
137.	" Eberhard Gabes	"	26. 8.17	"
138.	Kpl. Carl Kowalinazyk	"	26. 8.17	"
139.	Gren. Hermann Wolfe	"	26. 8.17	"
140.	Gefr. Fritz Gaupe	"	26. 8.17	"
141.	Gren. Rudolf Walter IX	"	26. 8.17	"
142.	" Wilhelm Wiemeck	"	26. 8.17	"
143.	" Fritz Brandt I	"	26. 8.17	"
144.	" Artur Marusch	vm.	26. 8.17	" † 22.11.17 Lag. Madonnarke
145.	" Friedrich Ebert	gef.	4.10.17	Westlaere
146.	" Otto Koch IV	"	4.10.17	"
147.	" Bona Müllenhaupt	"	4.10.17	"
148.	" Friedrich Siemert	"	4.10.17	"
149.	" Walter Abraham	"	18. 9.17	Houthulst-Notre Dame
150.	Füsiln. Wilhelm Sommerfeldt	"	26.10.17	Ypern
151.	" Heinrich Nendel	"	27.10.17	"
152.	" August Gibler	"	10. 3.18	Malmkenaouert
153.	Gefr. Hermann Schadbt I	"	21. 3.18	Vauvouert
154.	Gefr. d. R. Karl Bosecke I	"	21. 3.18	"
155.	Gren. Emil Wirschaber	"	21. 3.18	"
156.	" Ferdinand Wolzel	"	21. 3.18	"
157.	" Heinrich Wagner III	"	21. 3.18	"
158.	" Johann Grabow II	"	21. 3.18	"
159.	" Paul Sendel	"	21. 3.18	"
160.	Füsiln. Wilhelm Danig	"	21. 3.18	" † 30.5.18 Lag. Noisy
161.	Gren. Willi Gaede I	vm.	21. 3.18	"

162.	Gren.	Paul Fabertag	um. 21. 8.16	Grenadiere	
163.	Gefr. d. R.	Wilhelm Müller VI	„ 22. 8.16	„	† 24.8.15 Reg. Kaulfus
164.	Gefr.	Johannes Schmolinsky	gef. 23. 8.16	„	
165.	Gefr. d. R.	Paul Gulbo	„ 23. 8.16		
166.	Gren.	Karl Glaser	„ 24. 8.16	Füsiliere	
167.	„	Ernst Glenk II	um. 25. 8.16	Grenadiere, Wachtmeister	† 20.8.16 Reg.
168.	„	Ernst Ramsow III	gef. 24. 8.16	Füsiliere	
169.	„	Paul Heilbert	„ 24. 8.16	„	
170.	„	Heinrich Koch II	„ 25. 8.16	„	
171.	Gefr. d. R.	Hermann Sellow	„ 25. 8.16	„	
172.	Gren.	Ernst Wiegert	um. 25. 8.16		verm.
173.	„	Alfred Westphal III	„ 26. 8.16	Leutnants in Reserve	
174.	„	Karl Wenkmeyer	„ 4. 4.16	Füsiliere	
175.	„	Heinrich Schmidt IX	um. 25. 8.16	Füsiliere	† 8.4.16 Reg. Wand
176.	„	Paul Hammermann	gef. 31. 8.16	Leutnants in Reserve	
177.	„	Otto Bauer	„ 3. 9.16	„	„ „
178.	„	Jürgen Thode	„ 16. 9.16	„	„ „
179.	Gefr. d. R.	Wilhelm Jugl	„ 7. 8.16	Husaren	
180.	„	„ „ Seidel			
		Krakowski	um. 9. 8.16	„	† 10.8.16 Reg. Boerg
181.	Gren.	Wilhelm Arendt III	gef. 9. 8.16	„	
182.	„	Walter Wichert	„ 9. 8.16	„	
183.	Gefreiter d. R.	Heinrich Müllern	um. 9. 8.16	„	† 14.9.16 Reg. Schwanz
184.	Gren.	Hermann Möbel	gef. 8. 8.16	„	
185.	„	Wilhelm Abendt II	„ 10. 8.16	Husaren	
186.	„	Hugo Kurella IV	„ 10. 8.16	„	
187.	„	Matthäus Lukersjan	um. 10. 8.16	„	† 31.8.16 Reg. Wurgis
188.	„	Christian Reinhardt	gef. 31. 8.16	„	
189.	„	Heinrich Schlichtmann	um. 10. 8.16	„	† 20.9.16 Reg. Kuhlen
190.	„	Georg Gerhardus	um. 10. 8.16	„	verm.
191.	„	Heinrich Wald II	„ 7.10.16	Husaren,	verm.
192.	„	Wilhelm Sahn	gef. 6. 8.16	„	
193.	Gefr. d. R.	Max Lück	„ 6. 8.16	„	
194.	Gren.	Hermann Wenig	„ 8. 8.16	„	
195.	„	Hans Ewert	„ 8. 8.16		
196.	Gefr.	Otto Jahr	„ 8.10.16	Infanterie-Regiment	
197.	„	Karl Meyer	„ 8.10.16	„	„
198.	Gren.	Rudolf Kuld I	„ 7.10.16	Husaren	
199.	„	Friedrich Ernst I	„ 9.10.16	Infanterie-Regiment	
200.	Grl.-Kpl.	Joseph Otto	um. 10.11.16	St. Hergang,	† 2.11.16 Reg. Ersatz-Bataillon
201.	Füsin.	Heinrich Hoeng	um. 10.10.16	Infanterie-Regiment	verw.
202.	Gren.	Paul Vogel II	„ 8.10.16	„	„ verw.
203.	„	Albert Schlater	„ 8.10.16	„	„ verw.
204.	„	Karl Wöbering II	„ 8.10.16	„	„
205.	„	Wilhelm Martens II	gef. 10.10.16	„	„
206.	Füsin.	Adolf Hamburg	„ 1.11.16	St. Hergang	
207.	Füsilier.	Rudolf Witt		† 11.2.10	Reg. Brandenburg
208.	Gren.	Hermann Röh		† 27.10.16	Reg. Schlesw.
209.	Gefr. d. R.	Wilhelm Hoomann	gef. 1.11.16	St. Hergang	
210.	Gren.	Albert Gottlob	„ 30. 2.17	Infanterie-Regiment	

12. Kompanie.

1.	Ref. Carl Hermann II	gef.	6. 9.14	Rittich
2.	Gren. Heinrich Wulff	"	6. 9.14	"
3.	" August Clyde	bös.	6. 9.14	" † 10.10.14 Lag. Sandberg
4.	Ref. Friedrich Brähl	gef.	6. 9.14	"
5.	Gren. Fritz Kurung	"	6. 9.14	"
6.	" Hermann Schmidt II	"	6. 9.14	"
7.	Unteoff. Otto Berg	vm.	6. 9.14	Eisenmann † 14.9.14 in frz. Gef.
8.	Gren. Otto Kolbinge	gef.	6. 9.14	"
9.	" Nikolaus Weiß	vm.	6. 9.14	" † in franz. Gef.
10.	" Johann Wittfeld	gef.	6. 9.14	"
11.	Ref. Otto Wellendorf	vm.	6. 9.14	" † in franz. Gef.
12.	Gren. Albert Müller I	gef.	6. 9.14	"
13.	Ref. Johann Jäck	"	6. 9.14	"
14.	Unteoff. Franz Matthies	"	18. 9.14	Kranz
15.	Gren. Friedrich Schmidt I	vm.	6. 9.14	Eisenmann † 2.10.14 in frz. Gef.
16.	Ref. Fritz Strang	gef.	20. 9.14	Kranz
17.	" Heinrich Stahn	vm.	20. 9.14	" † 28.9.14 Lag. Flatin
18.	Gren. Otto Schuchardt	gef.	20. 9.14	"
19.	Unteoff. Werner Wilhem	"	6. 9.14	Eisenmann
20.	" Georg Krukenfer	"	20. 9.14	Wanzpriel
21.	Gren. Erich Köhler II	"	20. 9.14	Kranz
22.	Einj.-Gren. Wilhelm Hinden	"	6. 9.14	Eisenmann
23.	Unteoff. Johann Wennmüller	vm.	6. 9.14	† 7.8.—10.8.17 in frz. Gef.
24.	Ref. Paul Jeßen	"	6. 9.14	Eisenmann † 1.11.18 Gefangen
25.	Einj.-Gren. Erich Dannhahn	"	6. 9.14	" † 2.11.14 in franz. Gef.
26.	Gren. Ernst Behning	"	6. 9.14	" † in franz. Gef.
27.	Ref. Wilhelm Borchers	"	6. 9.14	" † 14.10.14 Lag. Wittem
28.	Kriegsfw. d. R. Carl Mamlitz	gef.	6. 9.14	"
29.	Gren. Wilhelm Krüger II	"	6. 9.14	"
30.	" Otto Krüger	"	6. 9.14	"
31.	Ref. Wilhelm Sonte	vm.	6. 9.14	" † 10.11.14 in frz. Gef.
32.	Gren. Carl Hoberäcke	"	10.10.14	Gerlepont
33.	Ref. Richard Schmidt I	"	9.10.14	"
34.	Gefr. Hermann Langhanschke	"	9.10.14	"
35.	Ref. Heinrich Warkto	"	19.10.14	"
36.	Gefr. Otto Gehn	"	16.10.14	"
37.	Ref. Ernst Wilder	"	16.10.14	"
38.	Gren. Wilhelm Schmarz	"	6. 9.14	Eisenmann
39.	Ref. Paul Schröder	vm.	6. 9.14	" † 14.9.16 in franz. Gef.
40.	" Carl Lang	gef.	2.11.14	Gerlepont
41.	Gren. Wilhelm Wandt	"	2.11.14	"
42.	Offz.-Stellv. Bruno Schmuchert	"	20.12.14	"
43.	Gren. Otto Wilhem II	"	4.12.14	"
44.	Gefr. Fritz Wiebenly	"	16.12.14	"
45.	Unteoff. Carl Wagnitz	"	21.12.14	"
46.	Gren. Max Schultz	"	21.12.14	"
47.	Ref. Wilhelm Wiegel II	"	21.12.14	"
48.	" Theodor Herbst	"	21.12.14	"
49.	" Hermann Sach	"	25.12.14	"
50.	Gefr. Paul Schmieter	"	25.12.14	"
51.	Gefr. Gren. Carl Wahlert	"	25.12.14	"
52.	Ref. Friedrich Schulz I	"	25.12.14	"

53.	Gefr. d. R. Fritz Otto	gef. 25.12.14	Carlepont
54.	Kol. Heinrich Roggenkamp	vm. 25.12.14	" † 16.1.15 Reg. Rodow
55.	Sanl.-Ren. Julius Wolding	" 1. 1.15	" † 1.1.15 Reg. Guts
56.	Gef.-Kol. Adolf Gehning	" 31.12.14	" † 24.3.15 Reg.
			Schwerin
57.	Gren. Heinrich Junker	gef. 22. 4.15	Haus St. Mark
58.	" Friedrich Wagerfeldt	" 15. 2.15	" "
59.	" Albert Blencker	" 6. 8.14	Dürlig
60.	" Wilhelm Albrecht	" 5. 8.14	"
61.	Kol.-Gren. Kapler	" 11. 3.15	Haus St. Mark
62.	Gefr. d. R. Wilhelm Jadschwerke	" 17. 8.15	" " "
63.	Grenadier. Karl Frank	vm. 15.12.14	" " " † 1.1.15 Reg. ?
64.	Kol. August Jäger	" 2. 5.15	" " " † 2.5.15 Reg.
			Rogun
65.	Gren. Willi Schwartz	gef. 10. 5.15	Haus St. Mark
66.	Kol. Heinrich Meyers I	vm. 5. 6.15	" " " † 12.8.15 Reg.
			Kanin
67.	Gren. Paul Hing	gef. 10. 6.15	Haus St. Mark
68.	" Friedrich Müller IV	vm. 1. 8.15	Unteroffiziers Heroes, † 20.8.15 Reg. Rogun
69.	" Fritz Rathsdorf	gef. 1. 8.15	Unteroffiziers Heroes
70.	" Hans Wölk	" 7. 8.15	" "
71.	" Eduard Wörner	" 7. 8.15	" "
72.	Kol. August Wiebke	" 1.10.15	" "
73.	Gren. Paul Ehlering	" 18.10.15	Summe Wa
74.	Grenadier. Fritz Stuer	vm. 25.10.15	" † 8.11.15 Reg.
			Stockholt
75.	Füsilier. Heinrich Tressel	gef. 3.12.15	Summe Wa
76.	Gefr. d. R. Willi Schilling	" 1. 3.16	" "
77.	Gren. Paul Kaa II	" 1. 3.16	" "
78.	Füsilier. Friedrich Gerlich	" 1. 3.16	" "
79.	Kol. Otto Hannow	" 13. 1.16	" "
80.	Gef.-Kol. Wilhelm Brake	" 13. 6.16	" "
81.	Kol. Karl Schulz	" 10. 7.16	Marlow
82.	Gren. Johann Schreiber	" 10. 7.16	"
83.	Kol. Hermann Wulf	" 18. 1.16	Summe Wa
84.	Unteroff. Paul Kiel	" 10. 7.16	Marlow
85.	Füsilier. Gustav Stoffen	" 10. 7.16	"
86.	" Jakob Müller	vm. 10. 7.16	" † 14.7.16 Reg.
			Unterwald
87.	Kol. Albert Dreas	gef. 16. 7.16	Marlow
88.	Gefr. d. R. Ernst Baermann	" 16. 7.16	"
89.	" " " Paul Denck II	" 16. 7.16	"
90.	Grenadier. Johannes Lange	vm. 15. 7.16	" † 16.7.16 Feldlg. 71
91.	Kol. Hans Neu	gef. 16. 7.16	"
92.	Gren. Heinrich Vogel	" 11. 7.16	"
93.	Füsilier. Paul Eckhardt	" 16. 7.16	"
94.	Gef.-Kol. Hermann Moserkrang	" 10. 7.16	"
95.	Füsilier. Hermann Reinhold	" 12. 7.16	"
96.	Grenadier. Josef Wilhelm	" 15. 7.16	"
97.	Gren. Wilhelm Gau	" 10. 7.16	"
98.	Kol. August Junge	" 10. 7.16	"
99.	Gren. Emil Frank	" 16. 7.16	"
100.	Unteroff. Ludwig Tatzus	" 11. 7.16	"

101. Gren. Albert Barnbed — gef. 11. 7.16 Verdun
102. Gefr. Wilhelm Hahn — vm. 10. 7.16 " † 18.7.16 Reg. Hainberg
103. Ehrm. Johannes Heidt — gef. 16. 7.16 Verdun
104. Gren. Simon Burbaum — " 16. 7.16 "
105. Unteoff. d. R. Wilhelm Krugmann — " 12. 7.16 "
106. Gefr. d. R. Friedrich Schäfer — " 16. 7.16 "
107. Res. Heinrich Gall — " 16. 7.16 "
108. " Johannes Abel — vm. 4. 8.16 Ellermann, verm.
109. Gren. Wilhelm Stahnsiek — vm. 4. 8.16 Verdun
110. " Ernst Sch — gef. 29. 8.16 "
111. Gefr. d. R. Carl Balmer — " 29. 8.16 "
112. Gren. Ernst Ruthe — vm. 31. 8.16 " † 2.9.16 Reg. Gt. Hannover
113. " Otto Neumann — gef. 4. 9.16 Verdun
114. Gefr. d. R. Heinrich Chrost — " 11. 9.16 "
115. Gren. Paul Nagel — " 4. 9.16 "
116. Gefreit. Otto Glaap — " 5. 9.16 "
117. Gren. Hermann Rubsam — " 4. 9.16 "
118. Ehrm. Josef Backenbrock — " 4. 9.16 "
119. Unteoff. d. R. Franz Kroeplin — " 4. 9.16 "
120. Gren. Ludwig Hoffhaus — vm. 31. 8.16 " † 13.10.16 Reg. Dresden
121. " Martin Westphal — vm. 4. 9.16 "
122. Ehrm. Arnold Meier — † 31.8.16 Reg. Hermann
123. Unteoff. Erich Schulz — gef. 21. 8.16 Verdun
124. Res. Paul Schmarbek — " 29. 8.16 "
125. Gren. Johannes Schulzing — vm. 31. 8.16 " † 9.9.16 Reg. Bochum
126. Gefr. Reinhard Meyer I — " 10. 9.16 Mund an Chaussée, † 22. 9. 16 Reg. Hermann
127. Gren. Rudolf Müller — vm. 4. 9.16 Mund an Chaussée, verm.
128. Sergt. Wilhelm Mehlhase — gef. 4. 9.16 " " "
129. Res. Ernst Zenghlich — " 10. 7.16 Verdun
130. Ehrm. Peter Wüstenfeld — vm. 10. 7.16 " † 11.7.16 Hdq. Heimberg
131. Res. Otto Wiethoff — gef. 10. 7.16 Verdun
132. Gren. Willi Wallmann — " 15. 7.16 "
133. Unteoff. d. Ersatz. Wilhelm Weihhahn — " 30. 8.16 "
134. Gefr. Wilhelm Wild — " 10. 9.16 Mund an Chaussée
135. Gren. Paul Krüger — " 11.10.16 Hulsel
136. " Adolf Seitzebusch — " 8.10.16 "
137. Wehrm. Hugo Lackenberg — vm. 8.10.16 " † 9.10.16 Res. Dresden
138. Ehrm. Friedrich Wache — gef. 25.10.16 "
139. Gren. Konrad Rogers — " 25.10.16 "
140. Unteoff. Carl Brandt — vm. 21.11.16 " † 8.10.16 Res. Hamburg Res. Prag
141. Gren. Martin Bach — gef. 10. 1.17 Miraumont
142. Gefr. d. R. Carl Tunsch — " 11. 1.17 "
143. Unteoff. d. R. Donald Frick — " 9. 2.17 "
144. Gren. Paul Fahning — vm. 14. 2.17 " † 17.2.17 Reg. Gotha
145. Wehrm. Ludwig Riemann — " 15. 2.17 Miraumont, † 19.8.17 Reg. Reserveinfanterie
146. Ehrm. Paul Jäke — gef. 20. 2.17 Miraumont

147.	Ehrm.	Karl Lehmann	gef.	8. 4.17	Gehilfe i. Pers.
148.	"	Anton Siebenbürg	"	10. 4.17	Gefreiter
149.	"	Richard Gaus	"	10. 4.17	"
150.	Gefr.	Wilhelm Bürgers	"	10. 4.17	"
151.	"	Robert Wirsing	"	10. 4.17	"
152.	"	Reinhold Hagen	verw.	11. 4.17	" verm.
153.	Gefr.	Karl Weinle	gef.	13. 4.17	"
154.	Unteoff.	d. R., Ernst Hilbert	ver.	16. 4.17	Offizierstellv.
155.	Gefr.	d. R. Otto Krelle	gef.	22. 4.17	Glasse Gl. Bauer
156.	Grenad.	Paul Schnell	"	25. 4.17	"
157.	"	Hans Jäger	"	25. 4.17	"
158.	"	Reinhardt Gebert	verw.	24. 4.17	" † 27.4.17 Res. Wiedenbrück
159.	"	Johann Stierling	"	11. 5.17	Gefreiter, † 11.5.17 Res. Lazarett
160.	"	Karl Jungel	verw.	10. 6.17	Sprenkelbk. Verm.
161.	"	Johannes Hemme	gef.	22. 7.17	"
162.	"	Walter Buchholz	"	22. 7.17	"
163.	"	Karl Wöller	"	24. 7.17	"
164.	"	August Grief	verw.	27. 7.17	" † 10.8.17 Res. Winkel St. Olof
165.	"	Otto Kühne	"	30.7.17	" † 20.10.17 Res. Andernach
166.	"	Paul Grafenbacher	gef.	26. 7.17	Jägerbataillon
167.	Musikm.	Johann Hartmann	"	28. 7.17	"
168.	Grenad.	Jakob Loebe	"	14. 8.17	Gefreiter
169.	"	Paul Sikula	"	22. 8.17	Füsilier
170.	"	Karl Martin	"	30. 8.17	Ersatzreser.
171.	"	Otto Wall	"	26. 8.17	"
172.	Gef.-Off.	Hermann Michael Hauer	verw.	30. 8.17	" † 30.9.17 Res. Kowitzki
173.	Grenad.	Hermann Möling	gef.	30. 8.17	"
174.	"	Otto Ehrenbläser	"	30. 8.17	"
175.	"	August Jaup	"	30. 8.17	"
176.	"	Karl Gaßmann	verw.	30. 8.17	" verm.
177.	"	Anton Czernecki	verw.	27. 8.17	" verm.
178.	"	Hermann Krüger	"	27. 8.17	" verm.
179.	"	Alexander Wahlen	"	27. 8.17	" verm.
180.	Gefr.	Martin Jahnke	"	27. 8.17	" verm.
181.	Gefrem.	Hermann Christmann	gef.	4.10.17	"
182.	Grem.	Rudolf Schmidt	"	4.10.17	"
183.	"	Johann Kirse	verw.	26. 9.17	" verm.
184.	Gefr.	Karl Kaul	"	26. 9.17	" verm.
185.	Ehrm.	Ernst Kruse	gef.	20.10.17	Unteroff.
186.	Gefr.	Willi Henning	verw.	7.12.17	" † 16.10.17 Res.-Komp. III
187.	Grem.	Willy Stringstehen	gef.	6.12.17	"
188.	Gef.-Off.	Wilhelm Kuirtig	verw.	27.12.17	"
189.	Unteoff.	Otto Rette	gef.	8. 2.18	"
190.	Grem.	Johannes Kaul	"	8. 2.18	"
191.	"	Paul Meuer I	"	21. 3.18	Leutnant
192.	"	Wilhelm Hartmann	"	21. 3.18	"
193.	"	Ernst Meyer	"	21. 3.18	"
194.	"	Heinrich Schlüter	"	21. 3.18	"
195.	"	Otto Zinter	"	21. 3.18	"
196.	"	Ernst Mühlig	"	21. 3.18	"
197.	Gefr.	Ernst Jungel	verw.	22. 3.18	Vizeunteroff., † 31.3.18 Res. Berlin

198. Gren. Wilhelm Clasen — pri. 22. 3.15 Frankfurt
199. Gefr. Johann Ottmann — „ 22. 3.15 „
200. Unteoff. Wilhelm Hildebrecht — „ 22. 3.15 „
201. Gleiten. August Bartels — „ 22. 3.15 Ingolstadt
202. „ Friedrich Kaufmann — „ 22. 3.15 Frankfurt
203. Gren. Franz Schütt II — vor. 25. 3.15 Seplgnies, † 27.4.15 Lrg. Kirchen
204. „ Carl Maldt — am. 25. 3.15 „ verm.
205. „ August Füssling — pri. 9. 6.15 Gentrelles le Cauche
206. „ Johannes Schmalling — „ 9. 6.15 „ „ „
207. Unteoff. Adam Herbert — „ 10. 6.15 „ „ „
208. Gren. Dominik Strinsergy — „ 10. 6.15 „ „ „
209. „ Heinrich Klamsterr — „ 7. 8.15 Bogsdeu
210. „ Josef Hellermann — „ 7. 8.15 „
211. „ Johannes Thale — „ 8. 8.15 „
212. „ Georg Müller — „ 9. 8.15 „
213. „ Hugo Franzen — „ 9. 8.15 „
214. Sergt. Wilhelm Mathie — „ 7. 8.15 „
215. Gren. Otto Bentzin — † 15.1.16 Gen.-Komp. Nr
216. Unteoff. Carl Michaele — „ 10. 9.15 Doun
217. Gren. August Richter — am. 15. 9.15 „ † 10.1.16 Lag. Rostock
218. Gefr. Fritz Ried — „ 20. 9.15 „ † 22.9.15 Lrg. Wiesenau
219. Gren. Konrad Hering — pri. 4.10.15 Dünaut Jetzau
220. „ Arnold Friedrich — „ 4.10.15 Sonthe
221. „ Franz Schmidt II — am. 8.10.15 Dünaut Jetzau, † 8.10.15 Lag. Charlottenhof
222. „ Wilhelm Kirmerschmeider — „ 8.10.15 Dünaut Jetzau, † 17.10.15 Lag. Dellbrunn
223. Gren. Carl Dimm — † 10.10.15 Lag. Kugel
224. „ Johann Spun — pri. 20.10.15 Gt. Bergnitz
225. Sergt. Wilhelm Rubers — „ 31.10.15 „ „
226. Gefr. Wilhelm Wahrmann — „ 31.10.15 „ „
227. Sergt. Otto Schulz — am. 20.10.15 „ „ † 15.1.16 Lag. Frankfurt a. M.
228. Unteoff. Otto Krump — „ 22. 3.15 Dogsiaurt, † 2.4.15 Lag. Krlang
229. Gren. Heinrich Bauer — † 27.11.15 Lag. Bad Kreuznach
230. Ersatz. Joseph Kettelmann — † 2.4.17 Lag. St. Quentin

13. Kompanie.

1. Gren. Hermann Röd — am. 18. 4.15 Vulaleine, † 20.7.15 Lag. Dorndiede
2. „ Albert Bach — pri. 12. 4.15 Vulaleine
3. „ Wilhelm Lesett — „ 11. 4.15 „
4. „ Hans Hedeb — „ 22. 4.15 „
5. „ Alfred Dreslaus — † 25.4.15 Lag. Kopow
6. „ Wilhelm Krause — „ 28. 4.15 Vulaleine
7. „ Adolf Brand I — „ 28. 4.15 „
8. Gef. Wilhelm Wickert — am. 30. 4.15 Bois St. Marb, † 27.4.15 Lag. Wohan
9. Unteoff. Peter Wilbers — pri. 30. 4.15 Bois St. Marb
10. Gren. Gustav Blumenberg — † 8.8.15 Lag. Stimmy
11. Ers.-Res. Christoph Hose — am. 10.11.15 Sennes Pk. 28.11.15 Lag. Wilgny
12. Gren. Wilh. Gutermann — „ 11. 1.16 Sennes Pk. † Gen.-Komp. I

13.	Gren. Otto Dunkel I	grf. 13. 1.10	Samme Ry	
14.	„ William Buchmann	„ 29. 1.10	„ „	
15.	Gefr. August Schildt	„ 23. 2.10	Minerva Hermo	
16.	Gren. Willy Nothe	„ 22. 3.10	„ „	
17.	Uhlan. Gustav Wlaghaupt	unb. 28. 2.10		† 5.8.16 Dag.
			Charlottenburg	
18.	Gren. Otto Wegener	grf. 27. 3.10	Kamerin Hanno	
19.	Uhlan. Ernst Tönnbrink	unb. 28. 3.10	„	† 1.1.16 Ost.
			Osfeld	
20.	Gren. Wilhelm Schütz	„ 28. 3.10	Elsenpeque, † 20.8.16 Dag.	
			Lüneburg	
21.	„ Rudolf Kraft	„ 31. 7.10	Gardere, † 13.7.16 Eng. Hermann	
22.	Uhlan. Jonas Graf II	„ 11. 7.10	„	† 11.7.16 Eng. Hermann
23.	„ Fritz Hellow	grf. 12. 7.10	„	
24.	Gefr. d. R. Martin Bernekow	„ 13. 7.10	„	
25.	Gren. Wilhelm Krause	„ 8. 7.10	„	
26.	„ Hermann Kutsche	unb. 9. 7.10	„	† 5.7.16 Gen.-Komp. I
27.	Uhlan. Hugo Walter I	grf. 10. 7.10	„	
28.	Ersatz-Res. Edgar Wagener	unb. 12. 7.10	„	† 21.7.16 Kos. Ehrenfeld
29.	Gren. Otto Thomas	grf. 12. 7.10	„	
30.	Reitgeschw. Hans Thoma	„ 11. 7.10	„	
31.	Gefr. d. R. Ludwig Schuchardt I	unb. 12. 7.10	„	† 13.7.16 Eng. Hermann
32.	Gren. Hans Scharnagl	„ 6. 7.10	„	† 16.7.16 Eng. Hans
33.	Uhlan. Hugo Wurlemann	unb. 26. 7.10	„	verm.
34.	„ Karl Ernst	„ 30. 7.10	„	verm.
35.	„ Heinrich Schlaucht	grf. 29. 7.10	„	
36.	„ Hermann Müller	„ 30. 7.10	„	
37.	Gren. Max Bodscher	unb. 30. 7.10	„	† 21.7.16 Gen.-Komp. I
38.	Uhlan. Willy Hanskorl	grf. 30. 7.10	„	
39.	Gren. Otto Ehermann	„ 31. 7.10	„	
40.	Uhlan. Otto Fischer I	„ 18. 7.10	„	
41.	Gren. Karl Weinbrecht	„ 18. 7.10	„	
42.	„ Heinrich Graf	„ 19. 7.10	„	
43.	„ Johannes Meue		† 16.7.16 Eng. Walter	
44.	„ Franz Wiehermeier	unb. 19. 7.10	Marlenia, † 20.7.16 Gen.-Komp. I	
45.	Unteoff. d. R. Wilhelm Kreisch	„ 28. 7.10		† 20.7.16 Ost.
			Sa. Cunelle	
46.	Gren. Hugo Partsch	grf. 19. 7.10	„	
47.	„ Paul Fluch	unb. 20. 7.10	„	verm.
48.	Unteoff. d. R. Hermann Purche	grf. 16. 7.10	„	
49.	Gefreit. Fritz Sternfor	unb. 20. 7.10	„	verm.
50.	Unteoff. d. L. Hermann Gehlh	unb. 20. 7.10	„	
51.	„ d. R. Johannes Hahmann	grf. 20. 7.10	„	
52.	Gren. Wilhelm Hütze	„ 18. 7.10	„	
53.	Uhlan. Michael Kolig	unb. 21. 7.10	„	verm.
54.	Gren. Wilhelm Oehlfor	unb. 20. 7.10	„	† 21.7.16 Dag. Hermann
55.	„ Wilhelm Moll	grf. 18. 7.10	„	
56.	„ Karl Schwabe	unb. 20. 7.10	„	verm.
57.	„ Willi Schell	„ 20. 7.10	„	verm.
58.	Unteoff. d. R. Otto Schoff	grf. 20. 7.10	„	
59.	Gefr. Alfred Urbang	unb. 10. 7.10	„	† 2.8.16 Dag. Hermann
60.	Gren. Heinrich Mehin	grf. 20. 8.10	„	
61.	„ Lorenz Ostell	„ 28. 8.10	„	
62.	Gefreit. Gustav Meinke II	„ 28. 8.10	„	

63.	Gren. Adolf Lindt	gef.	29.	8.16	St. Quentin
64.	" Georg Melcher	"	30.	8.16	"
65.	" Franz Pollhel	"	5.	9.16	"
66.	Fähnr. Otto Schulz VII	vm.	8.	9.16	" † 8.9.16 Lag. Sorlle
67.	Fähnr. Wilhelm Schmidt	gef.	5.	9.16	"
68.	Gefr. Alfred Jauß	"	8.	9.16	"
69.	Gren. August Hauke II	vm.	5.	9.16	" † 8.9.16 Lag. Sorlle
70.	" Ernst Fabel	gef.	10.	9.16	"
71.	Gef. Ernst Dunker	"	10.	9.16	"
72.	Ulsam. Reinhold Grunch	vm.	10.	9.16	" † 10.9.16 Lag. St. Quentin
73.	Gren. Paul Schröder	vm.	20.	7.16	Gurlang, herm.
74.	Gefr. Richard Barthold	"	20.	7.16	" verm.
75.	Füsim. Ludwig Hardes	"	20.	7.16	" verm.
76.	" Ivan Wagner	"	20.	7.16	" verm.
77.	Gefr. Heinrich Mertens	gef.	20.	10.16	"
78.	Fähnr. August Wunderlich				† 27.12.16 Lag. Wien an Grippe
79.	Gefr. d. R. Peter Glaßerfu	vm.	10.	2.17	Westmount, herm.
80.	" Heinrich Ruhrmeister	gef.	12.	2.17	"
81.	Gren. Ludwig Glonja	"	13.	2.17	"
82.	Unteoff. d. R. Karl Peters	"	13.	2.17	"
83.	Gren. Franz Hoffmann	"	14.	2.17	"
84.	Füsim. Franz Kirsch	"	14.	2.17	"
85.	Gren. Otto Kopelan	"	15.	2.17	"
86.	Fähnr. Nikolai Karstensen	"	14.	2.17	"
87.	Gren. Johannes Stoll	"	12.	2.17	"
88.	" Fritz Wenzelberus	"	12.	2.17	"
89.	Gef.-Kpl. Paul Schelbel	"	12.	2.17	"
90.	Fähnr. Heinrich Schlieg	"	17.	2.17	"
91.	Füsim. Wilhelm Tietley	"	17.	2.17	"
92.	Gren. Heinrich Herzog II	"	17.	2.17	"
93.	Gef. d. R. Heinrich Brand III	"	17.	2.17	"
94.	Sergt. d. R. Franz Ott	vm.	17.	2.17	" verm.
95.	Fähnr. Reinhard Stadt	gef.	17.	2.17	"
96.	Gefr. Wolf Moor	"	17.	2.17	"
97.	Gren. Heinrich Stumpf	"	17.	2.17	"
98.	Sergt. d. R. Fritz Lappe	"	17.	2.17	"
99.	Unteoff. d. R. Franck Tabel	vm.	17.	2.17	" † 25.2.17 Lag. Westmonteneck
100.	Gren. Gustav Grischel	gef.	17.	2.17	Wittmount
101.	Gefr. Johannes Wilcke	"	17.	2.17	"
102.	Fähnr. Hermann Stanisch	vm.	17.	2.17	"
103.	Gren. Franz Paulun	gef.	17.	2.17	"
104.	Gef. Ernst Osenburg II	"	17.	2.17	"
105.	Unteoff. d. R. Richard Plantle	vm.	17.	2.17	" † 20.2.17 Lag. Cambrai
106.	Gren. Franz Elsfu	"	14.	2.17	" † 24.2.17 Lag. Cambrai
107.	" Willy Ahrens II	gef.	10.	4.17	Vorfeld
108.	" August Meyer III	"	10.	4.17	Moeuvy
109.	Gef.-Gef. Wilhelm Blaskowski	"	28.	4.17	"
110.	Gren. Karl Wegelind	"	28.	6.17	Hermbeck
111.	" Hermann Ehlers	"	8.	7.17	"
112.	Gefr. Ernst Gisch	"	17.	7.17	"
113.	Gren. Johann Wolfsh	"	24.	7.17	"
114.	" Hans Langner	"	22.	7.17	"
115.	Gef.-Gef. Wilhelm Lembke	"	22.	7.17	"

110. Oberm. Karl Brandt II	gef. 28. 7.17	Braunschweig	
111. „ Heinrich Fischer II	„ 28. 7.17	„	
112. Gren. Heinrich Ihde	„ 28. 7.17	„	
113. Ref. Wilhelm Lübke	vm. 28. 7.17	„	† 10.10.17 Res. Marburg
120. Gren. Martin Hahn	gef. 22. 7.17	Braunschweig	
121. Gefr. Franz Fick II	vm. 23. 7.17	„	† 9.5.17 Res. Gr. Biel
122. Oberm. Gustav Kröscher	vm. 15. 2.17	Wittenmoor,	verm.
123. „ Karl Müller I	„ 27. 2.17	„	verm.
124. Gren. Heinrich Zoll	gef. 10. 9.17	Houthulst	
125. Oberm. Gustav Schulz X	„ 1.10.17	Broelmoor	
126. Gren. Otto Kuß	vm. 4.10.17	„	verm.
127. „ Wilhelm Schmidt III	„ 4.10.17	„	verm.
128. „ Karl Bergenthengel		† 22.12.17	Res. Gömerin L. W.
129. Unteroff. Benno Thielgen	gef. 27. 9.17	Broelmoor	
130. Gren. Karl Lehnke	„ 27. 9.17	„	
131. „ Johannes Wölk		† 16.9.17	Res. Cambrai

Maschinengewehr-Kompanien.

1. Gren. Otto Eilert	gef. 7.11.14	Gerstbyerst	
2. Maschinenschütze Unteroff. Gustav Schubert	„ 10.12.14	„	
3. Gren. August Schüler	„ 10.12.14	„	
4. Unteroff. Wilhelm Bogen	vm. 10.12.14	„	† 11.12.14 Res. Wegum
5. Gren. Adolf Lawrenz	„ 10.12.14	„	† 12.12.14 Res. Wegum
6. „ Fritz Böhrmann	gef. 20.12.14	„	
7. Unteroff. Paul Lausch	„ 22. 8.15	Perthes	
8. Ref. Willi Hacker	„ 20. 8.15	Preis St. Mark	
9. Unteroff. d. R. Wilhelm Barsch	„ 13. 9.15	„ „	„
10. Gren. August Hamelberg	vm. 18. 6.15	„ „	„ verm.
11. Schütze Hans Jäck	gef. 10. 5.15	im Eichhagengraben	
12. „ Bernhard Uhlig	„ 10. 5.15	im Eichenbrauch	
13. Unteroff. Robert Helm	„ 18. 2.16	Champagne	
14. Gefr. Franz Petsch	„ 28. 2.16	Mamerin Ferme	
15. Oberm. August Burkhardt	„ 15. 5.16	Somme Bu	
16. Unteroff. Heinrich Wenke	„ 15. 5.16	„	„
17. Gren. Georg Mellen	„ 15. 5.16	„	„
18. Gefr. Johann Janßen	„ 15. 5.16	„	„
19. Schütze Albert Ulsdot	vm. 28.12.15	in northerbier Viele,	† 10.12.15 Res. Wachault
20. „ Otto Blumenau	„ 28.12.15	in northerbier Viele,	† 28.12.15 Res. Wachault
21. Gefr. Willi Schlüssler	gef. 10. 7.16	Verlenz	
22. Schütze Max Kruschke	„ 7. 4.16	Somme Bu	
23. Gefr. Paul Müller	„ 21. 4.16	„	„
24. „ Wilhelm Sperrl	„ 9. 7.16	Verlenz	
25. Schütze Hans Jensen	vm. 10. 7.16	„	und verm.
26. „ Gustav Franke	gef. 10. 7.16	„	
27. Gren. Heinrich Jäwich	vm. 16. 7.16	„	† 19.7.16 Res. St. Quentin
28. „ Hermann Mind	gef. 12. 7.16	Verlenz	
29. „ Paul Dingmann	vm. 4. 8.16	„	verm.
30. Gefr. Heinrich Schneider	„ 4. 8.16	„	verm.
31. Gren. Fritz Lünk	gef. 4. 8.16	„	

33.	Gren.	Hans Stengel	gef.	7. 9.16	Verdun
34.	Schütze	Emanuel Hoffmann †	"	5. 9.16	"
34.	Gefr.	Paul Köster	"	11. 9.16	"
35.	Schütze	Richard Gabriel	"	11. 9.16	"
36.	"	Max Jeresch	"	11. 9.16	"
37.	"	Heinrich Krauß	"	4. 9.16	"
38.	"	August Hackbusch	"	6. 9.16	"
39.	"	Bernhard Gabbert	"	4. 9.16	"
40.	Mobrm.	Willi Sinnecker	"	8. 7.16	"
41.	"	Christian Wurf	"		"
42.	Gren.	Karl Wieting	verw.	4. 9.16	" † 30.12.16 in fz. Gef.
43.	"	Max Mück	gef.	8. 7.16	"
44.	Unteoff.	Friedrich Schnitzler	"	10.11.16	Hulluch
45.	Gren.	Alfred Schardt	"	10.11.16	"
46.	Füsin.	August Kaiser	"	28.11.16	"
47.	Gren.	Fritz Holder	"	12. 1.17	Wytschaete
48.	"	Johannes Saenlou	"	17. 1.17	"
49.	"	Georg Schröder	"	19. 1.17	"
50.	"	Ernst Blecker	verw.	17. 2.17	" † 19.3.17 Reg. Hamburg
51.	Füsin.	Richard Lemer	gef.	16. 3.17	"
52.	Gren.	Josef Lippert	"	10. 3.17	"
53.	"	Johann Winkelmann	"	12. 3.16	"
54.	"	Hermann Lehmann	"	17. 2.16	"
55.	"	Friedrich Kohrens	"	17. 2.16	"
56.	"	Heinrich Hoffmann	"	28. 4.17	Monchy
57.	Mobrm.	Heinrich Jungbans	"	28. 4.17	"
58.	Füsiliere	Eugen Wöhler	"	24. 4.17	"
59.	Unteoff.	Hugo Lehmkuhl	"	28. 4.17	Wancourt
60.	Gefr.	Margoll Kempchen	"	24. 4.17	Monchy
61.	Gren.	Karl Landon	"	24. 4.17	"
62.	"	Hermann Fischer	"	27. 5.17	Vorhies
63.	"	Hans Martensen	"	27. 5.17	"
64.	Unteoff.	Wilhelm Köhler	vrw.	27. 5.17	" † 6.6.17 Reg. Hamburg
65.	Gef.-Kpl.	Hermann Kunis	gef.	28. 4.17	Monchy
66.	Gren.	Adolph Tödtmann	gef.	5. 7.17	Hooge
67.	"	Heinrich Bengel	"	5. 7.17	"
68.	"	Otto Hauke	"	1. 7.17	"
69.	"	Karl Schweimer	"	25. 7.17	"
70.	"	Franz Schardt	"	15. 7.17	"
71.	"	Alfred Sahll	"	17. 7.17	"
72.	"	Hans Hudow	"	26. 9.17	Houthulst
73.	"	Paul Stuzzrehm	"	26. 9.17	"
74.	Füsin.	Johann Wichsow	"	26. 9.17	"
75.	Füsiliere	Julius Marterer	"	27. 9.17	"
76.	Gren.	August Eller	"	27. 9.17	"
77.	Unteoff.	Otto Schröder	"	5.11.17	Cambrai
78.	Füsin.	Otto Bahrfeldt	"	4.10.17	Poelcapelle
79.	Gren.	August Schulz	vrw.	12. 3.18	Arras † 12.3.18 Reg. Ruhr
80.	"	August Gerst	"	12. 3.18	" † 18.3.17 Reg. Ruhr
81.	Gefr.	Paul Fröhlende	gef.	21. 3.18	Kaiserschlacht
82.	Unteoff.	Hermann Diel	gef.	21. 3.18	"
83.	Gefr.	Martin Kreft	vrw.	21. 3.18	" † 1.9.18 Reg. Düsseldorf
84.	Gren.	Wilhelm Magert	"	4. 4.18	Kaiserschlacht. † 4.4.18 Reg. Saarlouis

86.	Ldstm.	Friedrich Köpke	ww. 4. 4.16	Kaiserschlacht, † 3.4.16 Bay. Sanitätsk.
86.	Gefr.	Albert Drake	gef. 3. 4.16	Kaiserschlacht
87.	„	Fritz Osterich	„ 4. 4.16	„
88.	Unteoff.	Heinrich Krüger	„ 24. 3.16	„
89.	Gren.	Hermann Bergschlegel	„ 30. 3.16	„
90.	„	Friedrich Rähemann	„ 16. 9.17	Bernsdorf
91.	Gefr.	Joachim Klein	„ 5.10.17	„
92.	Gren.	Walter Schreiber	„ 5.10.17	„
93.	„	Walter Dunkelmann	„ 5.10.17	„
94.	„	Fritz Clemens	„ 28. 1.18	Kolon
95.	„	Hubert Otto	„ 21. 3.18	Chemnitz
96.	Gefr.	Georg Schulz	ww. 21. 3.18	„ † 22.3.18 Bay. Lagarett
97.	Hel.	Franz Wickert	gef. 21. 3.18	„
98.	Gren.	Paul Wehrle	„ 21. 3.18	„
99.	„	Heinrich Jehsch	„ 21. 3.18	„
100.	Unteoff.	Albert Lorian	ww. 22. 3.18	Bruxelles, † 29.3.18 Bay. Lazarett
101.	Gefr.	Fritz Holzmann	„ 25. 3.18	Bruxelles, † 28.3.18 Bay. Lazarett
102.	Füsiln.	Heinrich Lambert	gef. 26. 3.18	„
103.	Füsiln.	Kurt Martin	„ 26. 3.18	„
104.	Gren.	Wilhelm Friedmann	„ 26. 3.18	„
105.	„	Otto Rausch	„ 2. 4.18	Buchenwald
106.	Gefr.	Ernst Freytag	„ 27. 9.17	Bernsdorf
107.	„	Gustav Hermann	„ 27. 9.17	„
108.	Füsiln.	Johann Eckberg	„ 4.10.17	„
109.	Gren.	Walter Buchwaldt	„ 7.10.17	„
110.	„	Albert Suhr	„ 5. 2.18	Berlin-Plötzensee
111.	Füsiln.	Adolf Hermann	ww. 21. 3.18	Bruxelles, † 25.4.18 Bay. Kirche
112.	Gren.	Felix Teichmann	gef. 25. 4.18	Bruxelles
113.	Gefr.	Walter Strupp	„ 25. 4.18	„
114.	„	Jens Weihmann	ww. 25. 4.18	„ † 26.4.18 Bay. Kirche
115.	Gren.	Hermann Schiel	„ 21. 3.18	Bruxelles, † 1.7.18 Bay. Kirche
116.	Gefr.	Carl Herbig	gef. 27. 3.18	Bruxelles
117.	Füsiln.	Friedrich Herzig	„ 28. 3.17	Bernsdorf
118.	Gren.	August Wickelhorn	„ 30. 5.18	Lycke
119.	„	Franz Voigt	„ 30. 5.18	„
120.	Unteoff.	Adolf Berlit	„ 1. 6.18	„
121.	Gren.	Martin Lilbert	„ 7. 6.18	„
122.	Unteoff.	Adolf Weskphal	„ 30. 5.18	„
123.	„	Hugo Friemann	ww. 18. 8.18	Bitsches, † 18.8.18 Bay. Kirche st. Kanta
124.	Kol.	Otto Siewert	gef. 19. 8.18	Bitsches
125.	Gren.	Franz Ulmacher	ww. 4. 8.18	„
126.	„	Wilhelm Wünzel	gef. 4. 8.18	„
127.	„	Walter Kyles	„ 27. 8.18	„
128.	„	Josef Bittinger	„ 27. 8.18	„
129.	„	Franz Kaiser	„ 27. 8.18	„
130.	„	Friedrich Schwirz		† 7.10.18 Bay. Barwuten
131.	„	Heinrich Sauer	ww. 18. 9.18	Torf Jung, † 25.9.18 Bay. Kirche
132.	„	Stephan Wieser	gef. 8.10.18	„ „
133.	„	Johann Grünf	ww. 4.10.18	„ „ † 10.10.18 Bay. Garigtan
134.	Uff.-Hel.	Johann Bischer	gef. 4.10.18	Torf Jung
135.	Gren.	Franz Wildenrott	„ 21. 9.18	„ „
136.	Unteoff.	Julius Wiese		† 22.12.18 Bay. Jung

137. Obgefr. Otto Kunze — gef. 30. 9.18 — Dorf Jonk
138. Gren. Wilhelm Welch — ver. 10.10.18 — " " — verw. verm.
139. " Heinrich Arndt — ver. 8.10.18 — " " — verm.
140. " Heinrich Geßner — ver. 8.10.18 — " " — † 24.10.18 Res. Lazarett Offenbach
141. Unteoff. d. R. Peter Bach — gef. 30. 8.18 — Noyelle
142. Gren. Heinrich Brockmann — " 19. 8.18 — "
143. " Wilhelm Müller — " 8. 8.18 — Bergsches
144. Gefr. Fritz Plathe — " 9. 8.18 — "
145. Gren. Peter Gerwerg — " 9. 8.18 — "
146. " Kurt Helbing — " 8. 8.18 — "
147. " Karl Gebhardt — " 8. 8.18 — "
148. " Paul Wiens — " 9. 8.18 — "
149. Gefr. Hermann Müller — " 27. 8.18 — "
150. Unteoff. Otto Lehmann — " 27. 8.18 — "
151. Gren. Walter Hickert — " 27. 8.18 — "
152. Unteoff. Heinrich Klämpfer — " 12. 8.18 — Houry et Canda
153. Gefr. d. R. Paul Kunze — " 30.10.18 — St. Vergenis
154. Gren. Heinrich Kampertkämper — " 1.10.18 — Bonnet Ferme
155. " Robert Wolff — " 10.10.18 — " "
156. " Heinrich Beckmann — " 10.10.18 — " "
157. " Walter Lapp — ver. 4.10.18 — " " — verw.
158. Gefr. Johannes Winters — ver. 9.10.18 — " " — † 30.10.18 Res. Offenbach
159. Gren. Heinrich Strobl — gef. 4.10.18 — Houry et Gemin
160. Unteoff. Wilhelm Friedemann — " 31.10.18 — St. Vergenis
161. Gren. Gustav Kumann — " 30.10.18 — " "
162. " Emil Graf — " 30.10.18 — " "
163. Unteoff. d. R. August Hertin — " 30.10.18 — " "
164. Gren. Matthias Weber — " 9.10.18 — Dorf Jonk
165. Offiz. Johannes Gellmann — " 8. 9.18 — " "
166. Gren. Julius Wessing — " 8. 8.18 — " "
167. " Hermann Schmoschof — ver. 4.10.18 — Bonnet Ferme, verm.
168. " Heinrich Gebers — gef. 4. 8.18 — Fourmetes
169. " Otto Ott II — " m. 7.18 — Houry et Cemin
170. Sergt. Johann Jürgensen — " 3. 8.18 — Pavel
171. Gefr. Hugo Meyer — " 3. 8.18 — "
172. Gef.-Unt. Hugo Tuchel — " 3. 8.18 — "
173. Gren. Herbert Dierks — " 3. 8.18 — "
174. " Johann Eisenach — " 3. 8.18 — "
175. " Otto Schröder IV — " 3. 8.18 — "
176. " Hermann Lemke — " 3. 8.18 — "
177. " Bernhard Wismer — " 3. 8.18 — "
178. " Hermann Schulz — " 3. 8.18 — "
179. " Johann Gebel — " 3. 8.18 — "
180. " Hermann v. Wintel — " 3. 8.18 — "
181. " Bernhard Stern — " 3. 8.18 — "
182. " Robert Schildknecht — " 3. 8.18 — "
183. " Alfred Fuenfel — ver. 3. 8.18 — " — † 1.11.18 Res. Offenbach
184. " Otto Neuschmann — gef. 3. 8.18 — "
185. Gefr. Heinrich Buchmann — ver. 2. 8.18 — Houry et Gemin, † 4.9.18 Res. Darmstadt
186. " Wilhelm Wolpe — † 18.8.18 Res. Gelnhausen
187. Gren. August Geiger — " 8.10.18 — Bonnet Ferme, und verm.
188. Gefr. Walter Thiele — gef. 4.10.18 — " "

189.	Wiznitzer, Andreas, Eggenweiler	ern.	31. 10.18	Bataillon Ersatz
190.	Gefr. Rudolf Hoffmann	gef.	31.10.18	
191.	Viz.-Wf. Johann Schimek	"	4. 6.18	Grenadierregiment
192.	Musk. Walter Schommer	"	27. 6.18	Kavallerie
193.	" Wilhelm Ziegler	"	27. 6.18	Pionier
194.	Wiznitzer, August Fürstenberg	verm.	8. 8.18	Finanz rc Garnis, † 28.1.20 Bez. Glettin
195.	Unteroff. Franz Schwiderg	gef.	6. 9.18	Panzer rt Garnis
196.	Musk. Josef Smolik	verm.	21. 9.18	Dorf Jung, † 30.9.18 Kag. Waterau St. Bucht
197.	Wiznitzer, Franz Mrosek	"	30. 9.18	Dorf Jung, † 30.9.18 Kag. Oppeln
198.	Musk. Joseph Wittling	gef.	4.10.18	Bataillon Ersatz
199.	Musker, Claudius Marczinek	"	4.10.18	" "
200.	Sergt. Wilhelm Baum	"	4.10.18	" "
201.	Gefr. Franz Kruschmann	verm.	4.10.18	" " † 5.10.18 Kag. Gerthal
202.	Musker, Johann Tarlenko	"	8.10.18	Bataillon Ersatz, † 8.10.18 Kag. St. Trostint
203.	Musk. Heinrich Schumacher	gef.	10.10.18	Bataillon Ersatz
204.	Unteroff. Wilhelm Huber	"	8.10.18	" "
205.	Gefr. Johann Pinchik	verm.	8.10.18	" " † 11.10.18 Kag. Gaigmann
206.	Musk. Wilhelm Hübner	gef.	7.10.18	Bataillon Ersatz
207.	" Richard Schwiwinski	verm.	20.10.18	" " verw.
208.	" Franz Zirr	verm.	29.10.18	" " † 27.12.18 Kag. Danzig
209.	Musker, Franz Stolzenberg	gef.	1.11.18	Bataillon Ersatz
210.	Musk. Wilhelm Dietmüller	verm.	1.10.18	Bataillon Ersatz
211.	" Friedrich Manke			† 10.10.18 Kag. Montenegro
212.	" Johann Widelfanz	gef.	30. 5.18	Bataillon Ersatz

Sønderjyske medlemmer af Grenadier-Regiment 89

Udfærdiget på baggrund af de tyske tabslister.

Tabsliste	Efternavn	Fornavn	Født	Fødested/bopæl	Død/Såret	Dødssted	Komp.	Grad	Bemærkninger
01-12-1915	Adolphsen	Johannes		Stansmark			2		let såret
13-09-1916	Asmussen	Hans		Flensborg			Leib		let såret
10-08-1916	Blom	Thomas		Vrågård			9		Hårdt såret
23-03-1916	Bläsing	Wilhelm		Rens	27-02-1916	Navarin F.	Leib	Landsturm	Død af sår
17-08-1916	Bock	Jakob		Flensborg			13		let såret
04-02-1919	Boisen	Asmus	11-11-1884	Havsted	29-10-1918	Jauy	Leib		Savnet - krigsfange
23-03-1916	Bollerup	Claus Hansen	03-04-1893	Vandling	28-02-1916	Navarin Ferme	3	Gefreiter	faldet
10-01-1919	Büchert	Erich	23-10-1891	Munkevolstrup			7	Vizefeldw.	let såret
04-02-1919	Callsen	Johannes	26-12-1889	Guldelsby			8		savnet
17-05-1915	Clausen	Hans	15-04-1887	Løgumkloster	07-09-1914	Marnefloden	10	Lt.d.R.	POW Esternav 9.9.14 - ddød i fangenskab.
10-08-1916	Elg	Chresten		Brendstrup			11	Gefreiter	Hårdt såret
23-03-1916	Enemark	Peter		Stenderup			2		Let såret
23.03.1916	Feil	Willi		Wilster			3		Let såret
10-08-1916	Geldner	Erwin		Løgumkloster			12		Let såret
23-09-1916	Gladewitz	Lebrecht	14-08-1886	Aabenraa	04-09-1916	Barleux	11		Hårdt såret - savnet
23-02-1916	Hansen	Christian		Sdr. Løgum			5		Let såret
04-02-1919	Hansen	Heinrich	21-01-1897	Adsbøl			MW		savnet
06-10-1916	Hansen	Karl					8		let såret
24-11-1916	Hansen	Wilhelm	31-05-1897	Flensborg			4		Faldet
26-03-1919	Hausen	Wilhelm		Flensborg	04-12-1918		6		Død af sår
?	Hemmersahm	Wilhelm	13-09-1896	Aabenraa	26-10-1917	Henin-Lietard	11	Landsturmmann	Reg.Hist. OK - ej VL
21-03-1916	Holm	Christian		Flensborg			5		let såret
11-02-1916	Jensen	Christian	13-11-1889	Varnæs	12-12-1915	Neustrelitz	3/1. Ers	Grenadier	død sygdom
14-02-0916	Jepsen	Hans Lausen	02-12-1884	Galsted	18-01-1916	Neustrelitz			Døde af meningitis
04-02-1919	Jessen	Jes	23-05-1894	N.Vilstrup			4	Vizefeldw.	Let såret
15-08-1916	Jessen	Karl		Flensborg			7		let såret
04-08-1916	Johansen	Karsten		Snattebøl			7	Vizefeldw.	Hårdt såret
26-03-1919	Juhl	Oskar	23-00-1900	Hønsnap	06-10-1918	Flensburg	1./1 Ers.		sygdom
04-02-1919	Juhler	Iver Simonsen	12-02-1880	Aaved	18-09-1918	Jouy	Leib	Wehrman	faldet
13-05-1918	Krüger	Johannes August Richard	16-01-1897	Sønderborg	25-03-1918	Beugnatre	5	Grenadier	Reg.Hist. OK
04-08-1916	Kudzk	Nikolaus		Stepping			8		let såret - to gange
?	Lorentzen	Johann	25-05-1892	Hygum Skov	21-03-1918	Lagnicourt	7	Ersatz Reservist	Døde af "Brustschuss". REG HIST
10-01-1919	Neumann	Albert	25-07-1885	Tostrup			6		savnet
10-01-1919	Neumann	Albert	25-07-1885	Tostrup					
04-01-1919	Nielsen	Eli Jensen	06-12-1878	Ballum Mark	18-09-1918	Jouy	Leib	Landsturmmann	faldet - VL = 11-09-18
03-04-1916	Nielsen	Georg Julius	04-12-1892	Broager	15-05-1915	Champagne	2 MGK	Grenadier	faldet
?	Nielsen	Jørgen	13-08-1885	Hjordkær	30-11-1918	Schweighausen,	MGK	Gefreiter	Hjerteslag under march
24-02-1919	Nissen	Christian	07-06-1885	S. Vilsrup			9		savnet
28-08-1916	Olsen	Jacob		Torsbøl			3		hårdt såret
?	Paulsen	Hans Christian	22-03-1892	Flensburg	14-09-1914	Fm. Colombe	Leib	Gefreiter	REG OK
18-08-1916	Paulsen	Matthias		Masbøl			4		Død af sår
17-08-1916	Petersen	Christian		Flensborg			2		hårdt såret
04-02-1919	Petersen	Christian	24-11-1876	Sdr. Smedeby			3		savnet
01-07-1915	Petersen	Hans		Torsbøl			MGK		savnet
04-02-1919	Petersen	Johannes	12-12-1899	Flensborg			9		let såret
04-08-1916	Petersen	Niels		Tønder			7		Hårdt såret
04-08-1916	Robbe	Arnold		Flensborg			7		let såret
18-08-1915	Rossdorf	Ernst		Flensborg			12		faldet
02-08-1916	Røhlk	Johann Heinrich	30-10-1881	Kliplev	09-07-1916	Barleux	Leib	Landsturmmann	faldet
04-02-1919	Salomonsen	Jens	06-07-1898	Bolderslev	01-09-1918	Jouy	4		Faldet - EJ SDBG
02-08-1916	Schmidt	John		Nebel	09-07-1916	Barleux	Leib		faldet
14-01-1915	Schulz	Heinrich Gottfried Friedrich	04-12-1892	Flensburg	27-12-1914	Puisaleine	3	Grenadier	Døde af "Kopfschuss".
23-09-1916	Siebert	Max Arthur	30-04-1890	Ladelundfeld,	03-09-1916	Basleur	10	Landsturmmann,	faldet
04-05-1918	Simonsen	Johannes	21-10-1892	Nordborg	20-03-1918	Vaulx-Vraucourt		Lt.d.R.	faldet
17-08-1916	Sørensen	Fritz		Flensborg			13		savnet
21-06-1915	Sørensen	Heinrich		Adsbøl			2	Grenadier	hårdt såret
10-03-1919	Sørensen	Jens	27-09-1889	Kjeldstrup	17-02-1917	Miraumont	5		savnet - krigsfange - Feltham
1-14	Thaysen	Siegfrid	06-10-1891	Åstrup	06-08-1914	Liege	10	Grenadier	Savnet
04-08-1916	Thomsen	Friedrich		Aneby			6		savnet
04-02-1919	Thomsen	Hermann	30-10-1892	Flensborg			4	Gefreiter	savnet - krigsfange
23-09-1916	Ulrichsen	Albert		Flensborg			10		faldet
23-09-1916	Wagner	Johannes		Barderup			1 MGK		savnet
?	Weismann	Jens Nicolaisen	10-09-1894	Hygum	13-04-1918	Dinant	3 MGK	Gefreiter	Såret 22-03-1918 - Draucourt
22-10-1914	Weiss	Nicolaus	13-02-1892	Hostrup	06-09-1914	Esternay	12	Grenadier	død i fangenskab.
10-08-1916	Wind	Nis		Kathal			12		faldet
1-1914	Zennich	Robert		Alt-Chr.Koog			9	Kriegsfw.	savnet
?	Zimmermann	Bruno Theobald Theodor	26-04-1895	Schwerin	16-01-1917	Miraumont	8	Grenadier	REG OK

Faldet	20
Savnet	12
Død af sår	4
Krigsfange	5
død af sygdom	4
Hårdt såret	7
Såret	-
Let såret	14
TOTAL	66